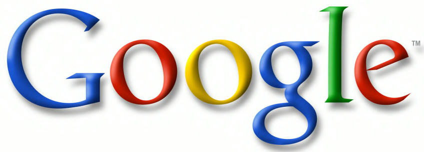

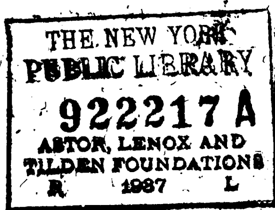
BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JANUARIJ 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D: ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
M D C C C X X I.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

BIJBEL voor de JEUGD. *Door* J. H. VAN DER PALM. *IXde Stuk. Te* Leijden, *bij* D. du Mortier *en* Zoon, 1819. *X en* 218 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 4 : —

Met eene aandoenlijke Voorrede, vangt dit Boekdeeltje aan, waarin de Christelijke Vader zijn leedgevoel betuigt, over den dood van zijnen eenigen hem nog overgeblevenen Zoon, die reeds zoo veel beloofde; maar tevens op eene edele wijze doet opmerken, hoedanig hij zich in dezen moeijelijken weg geleerd heeft te versterken. Het medelijden wordt hierdoor opgewekt, maar te gelijk ook de erkentenis van de versterkende kracht, welke de Godsdienst dien de Bijbel den mensch leert, zijnen geloovigen beoefenaar verschaft. Alzoo ligt daarin geene geringe aanmoediging opgesloten, ook voor Jongelieden, om een boek als dit is, met belangstelling te lezen, ten einde daar door met den dierbaren Bijbel te meer ingenomen, van denzelven een dankbaar gebruik te leeren maken. Dat dit voortreffelijk werk van den Hoogleeraar VAN DER PALM, daar toe toch bijzonder geschikt is, bleek ons telken reize, als wij een nieuw Stuk beschouwden, en wordt ook bevestigd, door de lezing van dit IXde, waar over wij nu iets zeggen moeten.

Het behelst, in XI Hoofdstukken, den hoofdinhoud, van 't geen de Bijbel berigt 1 *Sam.* I tot XX, en bepaalt dus de aandacht vooral bij ELI, SAMUEL, SAUL, DAVID en JONATHAN, tot

en in zoo verre namelijk de Geschiedenis dezer twee laatstgenoemde doorluchtige personen ook in dit tijdvak voorkomt. Deze voordragt is geheel, gelijk men die van de algemeen erkende bekwaamheid van den Hoogleeraar verwachten moest, en dus duidelijk, levendig, vol heilzame wenken, oordeelkundig en getrouw, terwijl, zoo veel mogelijk was, ook het bijzonder kenmerkende der Bijbelsche verhalen behouden bleef, in welk laatste wij openlijk verklaren zeer groot belang te stellen. Hoe bekend men ook reeds met de geschiedenis moge zijn, men zal er VAN DER PALM, hier toch nog gaarne eens over nalezen.

Ten blijke, dat wij dit Deeltje ook met een bijzonder genoegen gelezen hebben, willen wij kortelijk iets aanstippen, van 't geen bijzonder onze aandacht getrokken heeft.

1 *Sam.* III: 18*b.* wordt hier alleen voorgesteld, als een bewijs opleverende van ELI's zwak, onverschillig, werkeloos karakter, 't welk afschrik behoort in te boezemen. Maar zou men er toch ook nog niet wel iets goeds in kunnen opmerken?

1 *Sam.* VI: 18*b.* wil VAN DER PALM voor; *en tot aan Abel, den grooten (steen) op denwelken zij de Arke des Heeren nedergesteld hadden, die tot op dezen dag is* enz. met eene geringe verandering in den tekst, welke niet van gezag ontbloot is, gelezen hebben: *waar van tot getuige verstrekt de groote steen*, enz.

Wie gevoelt niet, hoe duidelijk dan deze plaats is, welke ook VAN HAMELSVELD reeds gelijk anderen ter hulp kwam, door het woord *gedenkteeken* te bezigen?

1 *Sam.* VII: 6: Vindt VAN DER PALM eene verbloemde Oostersche spreekwijze: *zij schepten water en gooten het uit voor* enz. welke te ken-

kennen zal geven: zij smolten weg in hunne tranen; zij storteden tranen bij beken. Al meende men ook hierin niet te kunnen toestemmen, zal men het vernuftige er van toch niet kunnen ontkennen.

Naar aanleiding van *Hoofdstuk* XI, geeft VAN DER PALM als waarschijnlijk op, dat SAUL, na zijne eerste aanstelling tot Koning door SAMUEL, en eene daarop gevolgde heldendaad, waarin hij zoo gelukkig slaagde, nog eenige jaren in eenen staat van werkeloosheid te *Gibea* zal hebben doorgebragt, zonder zich met de Rijkszaken te bemoeijen, tot dat hij als andermaal geroepen, en na eene tweede roemvolle gebeurtenis, te *Gilgal* bevestigd wierd. Deze is eene gissing, welke verdient nader overwogen te worden.

1 *Sam.* XIII: 1. komt VAN DER PALM voor, als uit eene allegorische verklaring ontstaan, en bij toeval in den tekst ingeslopen. Men kan dit *vers* met de Grieksche overzetting weg laten; liever ondertusschen verklaren wij het alzoo, gelijk ook VAN DER PALM leert dat geschieden kan.

Bij de beschouwing van 1 *Sam.* XIII: 3. vergeleken met 6, 7. en XIV: 21. geeft VAN DER PALM, de vernuftige gedachte op, dat men, door Hebreërs, de zoodanigen verstaan moet, die het of heimelijk of meer openlijk met de Filistijnen hielden; eene, als men het dus noemen zal, Filistijnsche partij of factie in Israël, welker aanwezen niet weinig had toegebragt, om den Filistijnen zoo veel voet in het Israëlitische land te geven, en die dus den naam van Israëliten zich onwaardig hadden gemaakt. Dan zou de zin zijn: laat ieder het hooren, ook die ontaarden, die Israëls vijanden begunstigen, dat de krijg met de Filistijnen onver-

mijdelijk is. Zeker zien wij althans uit XIV: 21. dat er Hebreërs, onder de Filistijnsche soldaten gevonden werden. Zulk iets is ook in latere tijden niet vreemd geweest.

Het gevoelen in de *Synopsis Crit.* voorgesteld, op deze plaats, *Applica Arcam*, i. e. adhibe, admove præsidium quod arca subministrat, q. d. indue Ephod, quod juxta arcam adservatur, et per Urim et Thummim, coram arca consule Dominum, heeft in VAN DER PALM eenen verdediger gevonden, die XIV: 10. *Efod* voor *Arke* te lezen als allerwaarschijnlijkst verklaart.

Onder de schoone proeven, van des Hoogleeraars menschkundige behandeling der karakters, kunnen wij niet nalaten te tellen, de hier voorkomende zeer gegronde berisping van SAULS handelwijze, in het geval *Hoofdst.* XIV: 34. vermeld.

Welk eene gelukkige vertaling, is die van *Hoofdst.* XVI: 13. *midden uit zijne broederen*, voor *in het midden zijner broederen*; uit *vs.* 28. schijnt toch te kunnen worden opgemaakt, dat zijne broeders er niets van geweten hebben.

De Hoogleeraar houdt het berigt in *H.* XVII: 25*b*. voor een ongegrond legerberigt, om dat het vervolg dit schijnt te leeren. Maar zou het vervolg niet kunnen verklaard worden, uit het hatelijk karakter van SAUL, die meermalen zijn woord brak?

EUPHEMISTISCH heeft de Hoogleeraar *Hoofdst.* XVIII: 25. *honderd koppen van Filistijnen* geschreven, voor de gewone vertaling; zonder zeker daar mede te bedoelen, dat men de benaming van onbesnedenen uit het oog zou mogen verliezen.

Wij achten het voor overbodig, meer aan te voeren, en te bewijzen, welk een belang wij in de voortzetting van dit allerheilzaamst werk

werk des beroemden Hoogleeraars stellen, en wenschen niets vuriger, dan dat wij met hem het genoegen zullen mogen smaken, dat hij dit en het grootere, de vertaling des Bijbels, niet alleen gelukkig ten einde brengen, maar ook daar mede een zeer groot nut zal mogen stichten!

De Feestvierende CHRISTEN *op het Kersfeest* *Door* J. VAN LOO, *in leven Predikant te* Ootmarsum. *Benevens eene Cantate en een Kerslied.* *Door Mr.* RHIJNVIS FEITH.

Heil, heil uns, die wir sünder sind!
Der Sohn des Hochsten wird ein kind,
Und kommt, um unsre plagen
Selbst zu tragen.

Du, dem der Engel knie sich beugt,
Hast dich zu uns herab geneigt!
Zum heil der ewigkeiten
Uns hinzuleiten.

LAVATER.

Te Amsterdam, *bij* G. van Dijk, 1819. *VIII en* 64 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 8 —

De *Theophilus op het Kersfeest*, van wijlen D°. VAN LOO, uitverkocht zijnde, wordt hier door nu weder verkrijgbaar gemaakt, en de Uitgever is, bij genoegzame aanmoediging, voornemens, ook de andere Stukjes van dien Schrijver, op het *Paasch Hemelvaarts- en Pinksterfeest*, met bijgevoegde Cantaten of Gezangen in hetzelfde formaat, en met dezelfde letter gedrukt, in 't vervolg te leveren. De beschouwingen zelve zijn, gelijk bekend is, stichtelijk,

lijk Evangelisch, en verheffen zich ook wel eens boven het middelmatige; het Publiek heeft getoond, dezelve wel te willen lezen, en daarom kunnen wij deze onderneming niet afkeuren. Of zij evenwel behoefte is, zouden wij liefst niet beweren willen. Het ontbreekt toch waarlijk aan geene hulpmiddelen, waar van de zulken zich bedienen kunnen, die zich tot de regte viering onzer Christelijke Feesten met de hunnen willen voorbereiden. Ook gelooven wij, dat eene eenigzins anders ingerigte leiding voor velen verkieslijker moet genoemd worden. Zeker heeft deze uitgave, door de bijvoeging der Dichtstukjes van onzen braven en beroemden Dichter R. FEITH, aanmerkelijk gewonnen; en de Cantate hier geplaatst, moge al in ons oog niet zoo algemeen nuttig zijn, als het CXIIIde Gezang in den bundel der Nederlandsche Hervormden, en enkele min juiste uitdrukkingen, als het *druppelen der heilleer*, enkel gekozen om het rijm op het *huppelen der Lammen*, mogen minder aangenaam zijn; men zal er evenwel den bekwamen en Godvruchtigen Dichter niet in miskennen, en voorzeker het Kerslied hier niet zonder aandoening lezen. Wij wenschen voorts, dat dit boekje met nut zal gebruikt worden, en schrijven deze twee coupletten hier over:

Straks bloosde in 't Oost een schooner dag,
Dan immer Griek of Romer zag;
Straks week het aaklig duister.
De heilzon der Onsterfelijkheid
Verrees met stille majesteit,
En wierp op 't rijk des Doods een' weerglans van haar' luister.

Leg;

Leg, Grijsaard! kalm u leven af,
Uw doodsmart is uw laatste smarte.
De roos der hoop bloeit nog aan 't graf,
En laaft uw zwijmend harte!

Al tasten nog in donkren nacht
Millioenen rond van ons Geslacht,
Die nacht zal eens verdwijnen.
Reeds effent Almagt zelf de baan,
Reeds glimt het schittrend spoor ons aan,
Waar langs het heerlijkst licht de wereld zal
beschijnen.
Zoo weidt de Dagtoors langs den top
Der bergen de eerste morgenstralen;
Maar klimt zij tot haar' luister op,
Dan schitt'ren ook de dalen.

J. H. FRITSCH, *HANDBOEK voor Leeraars van den Christelijken Godsdienst, om verstandig en nuttig te prediken over de Lijdensgeschiedenis van* JEZUS CHRISTUS. *Gevolgd naar het Hoogduitsch, door* W. GOEDE, *Rustend Leeraar bij de Remonstrantsch Gereformeerde Gemeente te* Rotterdam. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1820. *VIII en* 563 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3: 16: —

Aangemoedigd door het vrij gunstig onthaal, dat het Geschrift, getiteld: *Beknopte Handleiding voor Leeraars van den Christelijken Godsdienst, om verstandig en nuttig te Prediken, over de Lijdensgeschiedenis van* JEZUS CHRISTUS; *behelzende* enz. gevolgd naar het Hoogduitsch van L. C. G. SCHMID, bij zijne Ambtsbroeders ontvangen heeft, vatte de Eerw. GOEDE, na het *Handbuch für Prediger zur practischen Behand-*

 lung

lung der Leidensgeschichte Jesu, van den *Quedlinburger* Leeraar FRITSCH, met genoegen gelezen te hebben, het voornemen op, om hetzelve deels te verkorten, deels uit te breiden, en er zoo doende niet eigenlijk eene vertaling, maar meer eene vrije navolging van voor onze Landgenooten uit te geven; ten einde alzoo naast het eerstgemelde, even dens door hem bezorgde werk, eene geschikte plaats te erlangen, daar SCHMID zoo min FRITSCH, als FRITSCH SCHMID overtollig maakt. Het was ons zeer aangenaam te vernemen, dat GOEDE heeft willen zorgen, om er geene zoogenaamde Ezelsbrug van te maken, welke onze wel geoefende Leeraars waarlijk ook niet behoeven, en tevens, door het inmengen van eenige exegetische verklaringen, de bruikbaarheid van dit werk voor de eigenlijk bedoelde lezers te verhoogen.

Zeer lezens- en behartigenswaardig, is de hier vooraan geplaatste inleiding, welke 48 bladzijden beslaat, en door ons aan allen, die over de Lijdensgeschiedenis van den Zaligmaker goed verlangen te prediken, ten sterksten wordt aanbevolen. Zij behelst: bepaling, overzigt, oorzaken, loop der gebeurtenissen, denkwijze van JEZUS, vragen daarbij, dogmatische waarde der Lijdensgeschiedenis, zedelijke waarde, praktische behandeling der Lijdensgeschiedenis, ten aanzien der geloofswaarheden, die in dezelve liggen opgesloten, behandeling der geschiedenis in een zedelijk opzigt, vorm der behandeling, Homilien, en Analijtisch-Sijnthetische behandeling. Een schoon overzigt voorwaar, en tevens eene voortreffelijke handleiding! Wij hopen, dat de hier gegevene belangrijke wenken en waarschuwingen, bij voorbeeld, tegen de grove denkbeelden, omtrent de leere der

ver-

verzoening, — tegen het volgen van eene tot bespotting of verveling althans leidende manier van prediken, om namelijk aan te toonen, dat en hoe JEZUS door zijn lijden en sterven, ook voor alle bijzondere menschelijke zonden geboet zou hebben, — tegen het navolgen van hen, die, naar aanleiding van de Lijdensteksten, over de zorg voor de gezondheid, over het genot van zinnelijke vermaken enz. prediken, geheel afwijkende dus van de gebeurtenissen uit de laatste levensdagen van JEZUS en derzelver doel enz. enz. niet vruchteloos hier zullen voorkomen. 't Is wel geen nieuws, wat hier is voorgedragen, maar het geldt ook hier gewis, 't geen dat niet genoeg geleerd wordt, kan ook niet genoeg gezegd worden, en er zijn nog velen, die het noodig hebben te hooren, om het te leeren behartigen.

Eene aanmerking veroorlove ons de Heer GOEDE hier, of namelijk aan het slot van bl. 14. voor eene zoo wel geregelde maatschappij, als waarin wij leven mogen, het geval niet als te algemeen, of ten minsten als te menigvuldig voorgesteld is. Op deze of dergelijke wijze, had het kunnen verzacht worden: Leveren ons de geschiedenissen niet wel meer zulke verschrikkelijke gevallen op, waar in de regters partijdig vonnisden, en het onregt op het regt deden zegevieren?

De gansche Lijdensgeschiedenis is hier aangevangen behandeld te worden, met *Matth.* XXVI: 1—5. vergel. met *Mark.* XV: 1, 2. en *Luk.* XXII: 1, 2. en geëindigd met *Matth.* XXVII: 62—66. en verdeeld, niet gelijk bij voorbeeld in sommige Passieboekjes, in 56, maar in slechts 24 Afdeelingen of Teksten.

Het geen hier ter opheldering, aanwijzing, ontwikkeling en toepassing voorkomt, is doorgaans,

gaans zeer juist, komt overeen met het in de inleiding aangemerkte, en geeft overvloedige aanleiding, tot verder nadenken, uitbreiding en vooral praktische behandeling.

Bij de behandeling van den tweeden Tekst, *Matth.* XXVI: 6—13. vergel. met *Mark.* XIV: 3—9. en *Joan.* XII: 1—8. wordt, bij voorbeeld, ook wel ter snede herinnerd, dat de bijzonderheid van *Matth.* XXVI: 13. aanleiding gegeven heeft, tot de immers niet geheel ongegronde opmerking, dat JEZUS hier mede heeft willen zeggen: waar gij mijne leer verkondigt, zult gij van deze daad tevens melding maken.

Zeer onaannemelijk echter is de aanmerking, een weinig later voorkomende: de Jongeren gevoelen het verhevene van de daad en de innige liefde van MARIA voor JEZUS, welke zich in de uitstorting der kostbare olie ten toon spreidt. Zij schamen zich, en uit deze schaamte, dat eene vrouw hen in genegenheid voor den vereerden en beminden Meester, schijnt te overtreffen, ontstaat in hun hart de geheime wensch, om de zedelijke waarde van dit bedrijf eenigermate te verminderen. Zij vinden er inderdaad, zoo zij meenen, iets in, het welk berisping verdient enz. Is dit niet de gewone handelwijze van menschen, welke het goede, dat zij bij anderen vinden, gaarne berispen? Dit is toch niet alleen uit den tekst niet op te maken, maar strijdt ook met het bekende karakter der Discipelen.

Zij lieten zich door JUDAS verschalken en medeslepen, en daarom spraken zij; zonder eenig mistrouwen te voeden, of schaamte te gevoelen, JUDAS na. JOANNES heeft doen blijken, dat hij dit naderhand zeer goed inzag.

Bij de behandeling van den vierden Tekst, *Matth.* XXVI; 17—25. wordt aangemerkt, dat

JE-

JEZUS denkelijk de zaak met dien Jood van *Jeruzalem* had afgesproken, dewijl er geene reden zal zijn, waarom hier een wonder van voorwetenschap plaats vond. Dan evenwel heeft deze bijzonderheid weinig merkwaardigs, en het komt ons voor, dat JEZUS, naar zijn bekend eerlijk karakter, dan anders gesproken en gezegd zou hebben: ik heb met eenen man afgesproken, dien gij op eene bepaalde plaats zoo en zoo aantreffen zult, op eene boodschap van mij wachtende, — spreek dien aan, en zeg hem enz. Deze aanmerking komt ons dus zeer ongepast voor.

Zij die de behandeling van den vijfden Tekst, *Matth.* XXVI: 26—29. lezen, zullen wel doen, met te vergelijken, wat door H. J. TOL, in zijn Specimen gezegd is: Quo Evangelistarum et Pauli de instituto ab J. Christo Epulo sacro comparatae inter se narrationes illustrantur, waar de vergelijking van de onderscheidene Evangelische verhalen, omtrent de instelling van het Avondmaal, naauwkeuriger geschied, en de verklaring beter uitgevallen is.

Ter gelegenheid, dat de zesde Tekst, over *Luk.* XXII: 24—30. behandeld wordt, is de uitdrukking of toezegging van den Zaligmaker, *vs.* 29 en 30, voorkomende, dus toegelicht: JEZUS heeft hier mede niet anders willen zeggen, dan: ik heb u allen zonder onderscheid tot werktuigen ter uitbreiding en bevordering van mijne leer, wanneer ik niet meer zigtbaar op aarde zal zijn, bestemd. Dan zult gij geheel mijne plaats vervangen, zult duidelijk en klaar zien en ondervinden, hoe luisterrijk zich het Christendom boven het Jodendom zal verheffen. Voor bewijs geldt hier alleen: *Het is niet te ontkennen!* Wij twijfelen er echter zeer aan, of

of wel allen dit zoo gaaf zullen kunnen toestemmen.

Bij de beschouwing van 's Heilands Lijden in *Gethsemané*, (over den achtsten Tekst, *Matth.* XXVI: 36—46.) worden de woorden van *vs.* 45. zeer te regt vertaald of verklaard: Ach, wilt gij nu slapen en rusten? of liever nog: zult gij nu nog langer slapen en rusten? Zeer juist wordt ook, aan de eigenlijke opvatting van *vs.* 43. de voorkeur gegeven, boven deze verklaring: *Jezus vond zich op eene onzigtbare wijze inwendig gesterkt?*

Ter gelegenheid van den negenden Tekst, of *Matth.* XXVI: 47—56. is te veel gebouwd, op de ten minsten onbewezene stelling, dat de bende niet wist, wien zij in den nacht moesten vatten, en te weinig gehecht op 's Heilands verklaring, dat *dus de schriften vervuld moesten worden*, welke hier te zeer beperkt wordt, door de verklaring, dat dit niet anders zeggen zou, dan: *dat is mijne bestemming.*

Offschoon de Schrijver verklaart, de handelwijze zeer af te keuren, naar welke men bij elke Lijdensstof, over het hooge doel van het lijden spreekt, bespeurt men echter met genoegen, bij voorbeeld, bij den tienden Tekst, *Matth.* XXVI: 57—68, dat wel degelijk is opgemerkt, dat JEZUS om en voor de zonden der menschen leed, en doet zien, dat men het waarachtige en heilzame daar van behoort aan te toonen.

Bij den elfden Tekst, over *Matth.* XXVI: 69—75, is het gedrag van PETRUS zeer goed behandeld, en er voor de beoefening wel gebruik van gemaakt. Maar als men hier vindt: de meeste menschen hebben de eene of andere zwakke zijde, waar zij gevaar loopen van ver-

verrascht te worden, — zouden wij, voor dit *meeste*, allen willen gelezen hebben.

Het sprookje, dat de Oosterlingen in het denkbeeld zouden gestaan hebben, dat onschuldig vergoten bloed, zich niet met aarde liet bedekken, had men, in de twaalfde beschouwing, over *Matth.* XXVII: 1—10. wel kunnen missen. Zeer voorzigtig is hier, omtrent de aanhaling in *vs*, 9 *en* 10, niets bepaald. Wij twijfelen of men wel, gelijk hier geschiedt, van een *verkeerd berouw* behoort te spreken, daar men toch geen wanhoop met berouw verwarren kan; ook zouden wij de droefheid der wereld, waar van PAULUS 2 *Cor.* VII: 10. gewaagt, niet met de wroegingen van eenen JUDAS, durven vergelijken. Zeer goed wordt, overigens, en de ijsselijke wandaad, en het verschrikkelijk gevolg daar van, ter waarschuwing gebezigd.

Onder de praktikale aanmerkingen, over den dertienden Tekst, *Luc.* XXIII: 1—12. voldeden *ons vooral* die, welke uit de verkeerde handelwijze van PILATUS zijn afgeleid.

De bijzonderheid in den veertienden Tekst, *Matth.* XXVII: 11—19. voorkomende, dat PILATUS den Joden toeduwde: *Neemt gijlieden hem dan en oordeelt hem naar uwe wet*, wordt hier ernstig opgevat; en dus voorbijgezien, dat de Romein nu driftig was geworden. Veel beter is vervolgens *Joan.* XIX: 6. verklaard. Ten blijke, hoe hier bijna elke bijzonderheid opgemerkt is, om er voor de beoefening nut uit te trekken, voeren wij aan, dat het slot behelst: ook zouden wij ons van dit geval kunnen bedienen, om de *waardij der droomen* te onderzoeken, en te bepalen, *of en in hoe verre wij op droomen moeten acht geven.*

Te regt is, bij de behandeling van den vijftienden Tekst, *Joan.* XIX: 1—15. opgemerkt, dat

dat PILATUS JEZUS liet geesselen, niet als eene voorbereiding tot de kruisstraf, maar om daar door aan de eene zijde de Joden te believen, en aan den anderen kant, JEZUS voor de doodstraf te bewaren. Zeer geschikt hebben wij ook hier de aanmerking gevonden: dat uiterlijke omstandigheden zeer veel medewerken, om den mensch tot zekere bedrijven en daden te bepalen.

Het geen ter gelegenheid van den zestienden Tekst, *Matth.* XXVII: 20—25. vergel. met *Marc.* XV: 11—14. en *Luc.* XXIII: 18—23. weder over het sterven van JEZUS *voor onze zonden*, of *om* onze zonden aangemerkt is, had als eene zaak van zulk eene teedere aangelegenheid, wel bepaaldelijk eens moge behandeld zijn. Het herhalen toch van de waarschuwing, om in dit onderzoek af te zien van de verouderde willekeurige kerkelijke bepalingen, of ten minsten daar van geen zoodanig gebruik te maken, als zedelijk nadeelig zijn zou, doet eigenlijk niets meer af, dan eene tegenovergestelde, om toch toe te zien, dat men het verkeerde niet navolge van de zoodanigen, die, en in vroegeren en in lateren tijd, het gansche hoofddoel van 's Heilands lijden en sterven, als eene onvoegzame leer verwerpen. Waarom, als men voor Leeraren schrijft, gelijk FRITSCH, en zijn vrije navolger de Heer GOEDE, niet ronduit zijn gevoelen gezegd, en duidelijk verklaard, wat men bedoelt, en af of goedkeurt, met de redenen daarbij? Dit verzuim houden wij voor een wezenlijk gebrek, in dit in vele opzigten, wegens de menigvuldige bouwstof welke hetzelve bevat, zeer bruikbaar boekdeel.

Waarom ook, ter gelegenheid van de beschouwing van den zeventienden Tekst, *Matth.* XXVII:

XXVII: 26—38. vergel. met *Marc.* XV: 15—28. *Luc.* XXIII: 24—34. en *Joan* XIX: 16—24. enkel de aanmerking gemaakt, dat, in de meeste der oude Handschriften van het Evangelie van MATTHEUS, het aangehaalde gezegde, in het 19de vers van *Ps.* XXII. voorkomende, niet gevonden wordt, zonder er iets 't zij ter verdediging van den aangenomen tekst, 't zij ook ter wederlegging, bij te voegen? Men had dezelve dan liever geheel moeten achterlaten, want zij doet an volstrekt niets af.

Moet de aanmerking als leering, uit den achttienden Tekst, *Matth.* XXVII; 37—44. vergel. met *Marc.* XV: 29—32. en *Luc.* XXIII: 35—38. afgeleid, om aan te wijzen: welke achting wij als Christenen verschuldigd zijn, aan het kruis van CHRISTUS, eenigzins bevreemdend voorkomen; veel vruchtbaarder is deze, hier ook gemelde: *Hoe wij als Christenen, het Kruis van Jezus beschouwen moeten?*

De woorden: *Heden zult gij met mij in het Paradijs zijn*, voorkomende in den negentienden Tekst, *Luc.* XXIII: 39—43. zijn zeer goed dus verklaard: Nog heden, dezen dag, zult gij aankomen in de plaats, waar zich de deugdzame aanbidders van God, waar zich de zielen der regtvaardigen bevinden, nog dezen zelfden dag, zult gij gelukkig zijn. Ter snede zijn ook de ernstige waarschuwingen, welke bij gelegenheid der behandeling van dezen tekst, uit het verschillend gedrag der twee met den Zaligmaker gekruisigde Joden, behooren te worden afgeleid.

Minder beviel ons, eene en andere aanmerking, over den twintigsten Tekst, *Matth.* XXVII: 45—53. vergel. met *Marc.* XV: 33—38. *Luc.* XXIII: 44—46 en *Joan* XIX: 25—30. bij voorbeeld, deze: dat zoodanig eene gebeurtenis, (als de duisternis en daarop gevolgde aard-

beving) gevoegd bij dat gene wat thans op *Golgotha* voorviel, niet anders zou worden beschouwd, dan als eene bijzondere schikking der Voorzienigheid, was ligt te verwachten. Of vloeit daar uit de vraag niet natuurlijk voort: twijfelt dan eenig Christen-Leeraar aan het gegronde van deze beschouwing? En een weinig verder: Reeds voorheen had JEZUS, met verheffing zijner stem, getracht den XXIIsten *Psalm* overluid op te zeggen; maar zijne krachteloosheid had hem daar in verhinderd, zoo dat hij slechts een gedeelte, misschien slechts de eerste woorden, van dien Psalm had kunnen uitbrengen. Tot welke gedachten geeft men, door zulke waarlijk ongegronde aanmerkingen, aanleiding?

Gelijk menigwerf in andere bijzonderheden, zoo wordt ook omtrent die aanmerkelijke: *De opwekking der ligchamen van vele Heiligen* enz. de Lezer omtrent des Schrijvers gevoelen in twijfel gelaten, en behalve de voorstelling van een en ander gevoelen, alleen gezegd: zij die dit alles rond uit voor een wonderwerk verklaren, komen er het gemakkelijkst af. Dit verhoogt ondertusschen de waarde van een' boekdeel als dit voorzeker niet. Evenwel verblijdt het ons, aan den anderen kant, toch ook vervolgens hier aangewezen te vinden, dat men uit dezen tekst aanleiding nemen kan, om de groote natuurverschijnselen, die bij den dood van JEZUS plaats hadden, te overwegen en bepaaldelijk in aanmerking te nemen, hoe de Goddelijke Voorzienigheid, op zulk eene bijzondere uitstekende wijze, den dood van JEZUS luisterrijk heeft gemaakt, — dat God zelf eene hoogst belangrijke getuigenis voor JEZUS en ter zijner eer, bij deszelfs dood, heeft afgelegd, — dat de wijsheid en regtvaardigheid

van

van God en deszelfs voorzienigheid duidelijk zigtbaar zijn, in en bij den dood van JEZUS enz.

Onder de gegronde aanmerkingen; op den een en twintigsten Tekst, *Matth.* XXVII: 54—56. vergel. met *Marc.* XIV: 39—41. en *Luc.* XXIII: 47—49. verdient ook genoemd te worden, het aangemerkte over de aardbevingen, maar wij zien niet in, welke de groote *zwarigheden* zijn zouden, die, door de gegevene voorstelling van de omstandigheden door de Evangelisten hier gemeld, vervallen.

De Eerw. Vertaler heeft verstandig, daar de Schrijver ook hem, over *Joan.* XIX: 31—37, hier den drieentwintigsten Tekst uitmakende, niet geheel blijkt voldaan te hebben, den Lezer gewezen, op het waarlijk belangrijk Stukje, van wijlen den Geneesheer C. RENSING, (en niet KENSING, gelijk hier bij vergissing is blijven staan) *betreffende eenige merkwaardige bijzonderheden van het lijden, sterven en de opstanding, van onzen Heer en Zaligmaker* JEZUS CHRISTUS; *uit een geneeskundig oogpunt beschouwd.* Voortreffelijk zijn de aanwijzingen welke hier verder voor den jongen Leeraar voorkomen, om, naar aanleiding van deze stof, over den Kruisdood van JEZUS te spreken, naar den inhoud van het Evangelie.

De aanmerkingen over het gedrag van JOZEF, in den tweeëntwintigsten Tekst, *Matth.* XXVII: 57—61. vergel. met *Marc.* XV. 42—47. *Luc.* XXIII: 50—56. en *Joan.* XIX 38—42. vermeld, zijn te regt zeer vereerend voor dien braven, aan wien allen die JEZUS lief hebben, zich verpligt gevoelen moeten. Hij deed, ter vereering van den zoo smadelijk en onregtvaardig behandelden Verlosser, wat hij kon.

De laatste Tekst is, *Matth.* XXVII: 62—66, gelijk men verwachten kon. FRITSCH gelooft

ook, dat men aan eene Romeinsche Wacht, aan Romeinsche Soldaten denken moet, die het graf van JEZUS bewaakt hebben. Aan die *verzegeling* van het graf, waar van ons MATTHEUS berigt, heeft de Schrijver te weinig gewigt toegekend. Het was voorzeker het meest vermogend middel, om het dringen in het graf van JEZUS voor te komen; wie zou dat zegel hebben durven schenden?

Het slot moet ieder een bevallen:

„Pilatus gaf hun de wacht mede, welke zij bij het graf van Jezus bragten, hetwelk zij, buitendien, nog meer verzekerden tegen alle schennis —— Maar juist deze wacht werd voor hen zeer nadeelig; want dezelve (Z. H. 28, vs. 11.) vlood van het graf stadwaarts, en verkondigde en bevestigde de opstanding van Jezus. —— Hier zien wij derhalve de waarheid zigtbaar bekrachtigd, *dat Gods Voorzienigheid de maatregelen der menschen menigmaal weet te verijdelen en het tegengestelde van hunne oogmerken daardoor te bewerken.* —— De zaak viel geheel anders uit, dan zij verwacht hadden. *God weet aan de aanslagen en ondernemingen der menschen eene hoogere leiding te geven, zoo dat zij, tegen hunnen wil, zijne wijze oogmerken, dan zelfs, moeten bevorderen, wanneer zij alle schranderheid en list inspannen, om dezelve tegen te werken.* —— Ook leeren wij hieruit, *dat Gods Voorzienigheid, zelfs na onzen dood, niet ophoudt, voor ons te zorgen*, en duizend middelen heeft, om ook dan nog onze eer, hoezeer aangerand en geschonden, eveneens als die van Jezus, te handhaven, en onze onschuld aan het daglicht te brengen."

Zoo hebben wij dit gansche boekdeel doorgeloopen, en het een en andere aangestipt; 't welk

't welk ons voorkwam, bijzondere aanmerking te verdienen. De Lezer zal er niet ontdekken, dat het wel in alles ons niet even goed voldaan heeft, maar echter ons voorkomt veel aanprijzing te verdienen. Het bevat zeer veel bouwstof, en geeft schoone aanleiding, om de Leerredenen over het Lijden, regt vruchtbaar te maken. De voornaamste waarde is gelegen, in het praktikaal gedeelte, om aan te wijzen, tot welke nuttige leeringen de verschillende Lijdensstoffen aanleiding geven, en, hoe men dezelve op onderscheidene wijzen nuttig behandelen kan. Wij hebben duidelijk kunnen bemerken, dat de Eerw. GORDE, er verscheidene belangrijke aanmerkingen heeft bijgevoegd, die het werk bruikbaarder gemaakt hebben. Het gebruik stichte veel goeds, en de Vertaler worde in de gelegenheid gesteld, om zijne belofte, waar op hij in de Voorrede hoop gegeven heeft, in het katechetisch vak te vervullen!

GETHSEMANÉ. Door BERNHARD KLEFEKER, *Theol. Doctor en eerste Prediker bij de Jacobi-Kerk te* Hamburg. *Naar den Tweeden druk uit het Hoogduitsch vertaald door* S. E. WILLING, *Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente te* Midwolde, Beerta *en* Meeden. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1820. *VIII en* 326 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 12 : —

De Eerw Schrijver is, gelijk het behoort, geheel ingenomen, met zijn onderwerp, drukt zich met veel gevoel uit, en zoekt zijne Lezers waarlijk te stichten. Het onderwerp is niet uitgebreid, maar hoogst gewigtig, treffend en leerrijk. „ Ieder Evangelist, (dus schrijft hij voor-

vooraf naar waarheid, na de opgave van het Evangelisch berigt,) heeft dezen of genen bijzonderen trek opgenomen en evenwel zijn in ieders voorstelling alle de hoofdtrekken, die den grooten, edelen, in lijden en handelen gelijkelijk bewonderenswaardigen man kenmerken, en het treffend beeld der menschelijke grootheid van JEZUS helpen voltooijen. MATTHEUS, MARKUS en LUKAS schilderen ons den strijd, dien JEZUS als mensch in zijn binnenste had te strijden en waaruit Hij, als overwinnend held, voortrad. JOANNES gaat stilzwijgend dit voorbij en voert ons terstond midden op de schouwplaats, waar zijn moed en zijne standvastigheid eene zoo buitengemeen sterke proef doorstonden. Doch alle Evangelisten, in vergelijking met elkander gebragt, geven ons de geschiedenis van zijnen geest en van zijn hart — eene geschiedenis, die van JEZUS eersten stap in de nachtelijke eenzaamheid af, tot aan zijne gewelddadige gevangenneming en wegvoering naar zijne regters, den denker stof tot overpeinzing, den christen voedsel voor geloof en liefde, en den vriend der wijsheid en deugd leering, onderrigt, bemoediging, versterking voor dergelijke omstandigheden des levens aanbiedt."

Het werk heeft twee Afdeelingen, waar van de eerste overdenkingen behelst, over het voorgevallene in *Gethsémané*, en over de daarbij zich vertoonende grootheid des karakters, van JEZUS, en de tweede, kortere) overdenkingen, tot de hoofdgebeurtenis betrekking hebbende. De rubrieken der eerste Afdeeling zijn: „ 1. JEZUS in de eenzaamheid. 2. Hij kampt in hevigen angst der ziel. 3. Hij zoekt den troost der getrouwe vriendschap. 4. Hij zoekt verligting in het gebed. 5. Hij erlangt verligting en versterking van God op zijn gebed.

6. Hij

6. Hij vindt zijne Leerlingen slapende. 7. Hij is ook nu nog bedacht op de versterking van zijne vrienden. 8. Hij betoont zachtmoedigheid omtrent zijnen verrader. 9. In zijn gedrag omtrent zijne vijanden wordt zijne grootheid zigtbaar. 10. Hij geeft eene zachte teregtwijzing aan den onbedachtzamen PETRUS. 11. Hij zorgt voor de veiligheid zijner Leerlingen. 12. Zijne kalme gelatenheid, een gevolg van zijn vertrouwen op God en van zijne gehoorzaamheid aan God."

Ook de vraag: van waar die strijd, door den Heiland in *Gethsemané* geleden? is hier aangevoerd, en niet als ter loops, maar opzettelijk behandeld. Zeer menschkundig heeft de Eerw. Schrijver zijne gedachte hier over medegedeeld, en aan het slot zich op deze uitnemende wijze verklaard:

„ JEZUS lijdt; en Hij lijdt *voor ons*. Ook deze zware ure brengt Hij door, om het groote, den menschen heil aanbrengende werk te vervullen, dat de Vader Hem gegeven heeft. Hoe gij, ô Christen! u dan ook den zamenhang moogt voorstellen, waarin die ure des lijdens van uwen Heer stond met uwe en met uwer broederen zaligheid — het zij, dat gij Hem den onschuldigen, aanmerkt als dengenen, die in eenen eigenlijken zin leed, wat de zondaar moest lijden, hetzij gij aanneemt, dat de voorstelling van de treurige gevolgen der zonde en van de naamlooze ellende, die dezelve over het menschdom brengt, Hem zoo hevig ontroerd en zoo diep neerslagtig gemaakt hebbe — in beide gevallen zoudt gij zeer verhard en voor goede neigingen onaandoenlijk moeten zijn, zoo niet het aandenken aan dezen strijd u tot het besluit zoude brengen, *om der zonde af te sterven*

ven en der geregtigheid te leven (*). Want al ware het ook alleen de voorstelling van de ellende der zonde en des zondaars geweest, die Hem dezen strijd veroorzaakte, zoo is het ook in dit opzigt waarheid, *dat wij Hem moeite gemaakt hebben met onze zonden en arbeid met onze verkeerdheden* (†). En zoude deze moeite vruchteloos en vergeefs zijn? Deze arbeid zoude zonder alle werking voor ons blijven? Deze zijne treurigheid over menschen, die verloren gaan! zoude ook treurigheid over ons en over den tegenstand, dien wij Hem bieden, en over de ligtzinnigheid geweest zijn, met welke wij ons tot rampzalige slaven der zonde overgeven? Neen, elke blik op U, Goddelijke Middelaar! elke blik op uw lijden en op uwen inwendigen strijd, moet ons de zonde in hare gansche schandelijkheid, als betreurenswaardig, voor oogen stellen en tot eigenen, verstandigen en standvastigen strijd tegen dezelve sterken. Heeft het U moeite veroorzaakt, als de droefheid uwer ziel over de eigene schuld en ellende der menschen tot vreesselijken angst steeg, zoo willen ook wij de moeite niet schuwen, die ons de zelfverloochening, de strijd tegen onze booze neigingen en het streven naar verbetering mag veroorzaken. Dan eerst worden wij waardige belijders van U; ja dan eerst zal de zegen van hetgene Gij voor ons deedt en leedt, ware, blijvende zegen voor ons zijn!"

Wij hebben deze woorden hier te eerder geplaatst, om daar door tevens eene proeve te geven, van het geheel, en te doen blijken, hoe gemoedelijk, ernstig hier alles behandeld is, en hoe geschikt, om Christelijke gevoelens bij

(*) ,, 1 PETR. II: 24."
(†) ,, JEZ. XLIII: 24."

bij den Lezer te ontvonken en te verlevendigen. Het verdient indedaad daarom veel aanprijzing, en in de huisgezinnen der Christenen zal het, niet alleen in de zoogenaamde Lijdensweken, maar ook voor en na dezelve, grootelijks nuttig kunnen zijn. „Waar, of wanneer dan ook gij, (dus schreef daarom KLEFKER, in de Voorrede,) met overdenkingen van het lijden des Verlossers u moogt bezig houden, hetzij in de dagen, welke meer bijzonder tot vernieuwing van het aandenken daaraan gewijd zijn, of wanneer gij zijne gedachtenis in het Avondmaal wilt vieren of anders een uur van eerbiedig onderhoud met uwen verhevenen Vriend en Weldoener doorbrengen, slechts dan moogt gij van zoodanige beschouwingen en van het gebruik van boeken over dit verheven onderwerp voor u zelven wezenlijk nut verwachten, wanneer gij daartoe die aandacht medebrengt, welke vereischt wordt, zoo wegens het hooge belang van dat lijden, als wegens het doel uwer overdenkingen, namelijk wasdom in christelijke wijsheid en regtschapenheid, welke daardoor bevorderd moet worden."

De kortere overdenkingen, welke de tweede Afdeeling uitmaken, zijn getiteld: 1. De Nacht. 2. De Sterrenhemel. 3. De geest is gewillig, maar het vleesch is zwak, — 4. waken en slapen, — 5. Bidt, op dat gij niet in verzoeking valt, — 6. getrouwe vriendschap aan lijdenden bewezen, — 7. PETRUS, — 8. JUDAS, — 9. ik heb niemand verloren van degenen die gij mij gegeven hebt. — 10. Zoude ik den drinkbeker niet drinken, dien de Vader mij gegeven heeft? — en 11. God is Vader — en mijn Vader.

Ook deze leveren aangename bewijzen op, hoe nuttig zich de Christen, de herinnering aan JEZUS lijden in *Gethsemané*, maken kan, en hoe

 zeer

zeer het gedrag des Zaligmakers in diën bangen laatsten nacht zijnes levens, voor zijnen dood, ons dringt tot edele gevoelens, en tot eene voorbeeldige handelwijze. Met één woord, deze Hamburger voortbrengsels, voegen zeer goed op eene Hollandsche schotel, en de Vertaler heeft zijn werk zeer goed verrigt.

Jammer maar, dat het werk, althans het Exemplaar dat ons is toegezonden, er zoo slordig uitziet, dat er verscheidene vlekken, en gescheurde bladen niet slechts in gevonden worden, maar dat blad I, hier geheel gemist wordt, en blad F tweemaal voorkomt. Dit werk had waarlijk wel meerdere kieschheid en naauwkeurigheid, van de zijde des Uitgevers, verdiend.

Het Leven van JESUS, *een geschenk aan de Jeugd. Door* J. M. SCHRANT, *Roomsch Priester.* Te Amsterdam *en te* Zalt-Boemel, *bij* B. J. Craijenschot *en* J. Noman, 1818. 423 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 2 : 4 : —

De Eerw. SCHRANT, thans Hoogleeraar, een bijzonder vriend van wijlen den Hoogleeraar LEXIUS, te voren ook Roomsch-Priester, te *Zaandam*, aan de Oostzijde, op het *Kalf*, en later te *Amsterdam*, heeft, overtuigd van de behoefte zijner geloofsgenooten, en aangemoedigd door dezen zijnen zeer achtingwaardigen vriend, zich verpligt gevonden, om dit geschenk voor de Jeugd uit te geven. Gebrekkig, schrijft hij in het Voorberigt, is toch veelal het onderrigt, 't welk de kinderen onzer geloofsgenooten, in de bijzondere Scholen, in de gewijde geschiedenissen ontvangen; terwijl dit nogtans voor hen van het grootst belang moet

wor-

worden beschouwd. De oorzaak hiervan moet vooral gezocht worden, in het gebrek aan de noodige werkjes, die onze onderwijzers, tot dat einde hunne kweekelingen in handen kunnen geven. Immers hoe weinige werkjes bezitten wij in dit vak. Eenige Vlaamsche Bijbelsche geschiedenissen, zoogenaamde Evangelieboeken, en soortgelijke schriften meer. Hoe ellendig zijn dezelve niet veelal zamengesteld! Hoe onverstaanbaar op verscheidene plaatsen! welke walgelijke taal! en hoe ondoelmatig voor Kinderen! Men zal het weldenkenden Onderwijzers toch niet euvel afnemen, dat zij in dezen zoo beschaafden tijd, met zoodanige Werken, den smaak hunner Kweekelingen niet willen bederven. Maar waarom dan geen gebruik gemaakt van de werkjes, die van tijd tot tijd door van ons verschillende Christenen in dit vak in het licht gegeven worden? Men antwoordt: om dat men, welke verdienste men *ze ook anderzins* toekent, toch zwarigheid maakt, om ze den Kinderen in handen te geven, vermits zij niet voor het algemeen schijnen geschreven te zijn, maar hier en daar eenige bijzondere gevoelens voor dragen, die niet met de Leer onzer Kerk overeenkomen." —

Van dit werkje zelve sprekende, vervolgt hij wat later: „Offchoon wij hetzelve bijzonder voor onze jeugdigde Geloofs-genooten bestemden, hebben wij het echter zoodanig ingerigt, dat het van de meeste Christenen, zonder onderscheid van Gezindte, kan gebruikt worden. Wij wilden aan anders denkenden eens eene proef geven, dat ook een Roomsch Leeraar algemeen kan en wenscht nuttig te zijn. Hierom hebben wij met opzet alles gemijd, wat den een' of anderen van ons verschillenden Broeder konde voorkomen aanstootelijk te wezen, en ons

slechts

flechts bij de algemeene Leer bepaald, welke van het grootst gedeelte der Christenen wordt erkend. Wij laten het den Catechismusfen over, de gaping, die men verder mogte aantreffen, aan te vullen." —

„ Het gene ons in het Leven van JEZUS als het meest merkwaardigst voor Kinderen voorkwam, hebben wij overgenomen. — Ons voorstel is slechts eenvoudig, overeenkomstig met de taal van het Evangelie, en, zoo wij meenen, niet boven het bereik der Kinderen, die reeds gewoon zijn te denken." —

Het behelst deze zes Afdeelingen:

I. JEZUS geboorte, jeugd, en mannelijke leeftijd, tot aan zijne prediking.

II. De wonderen van JEZUS.

III. De inhoud zijner leer.

IV. De gelijkenisfen.

V. Eenige trekken uit zijn zedelijk karakter,

VI. Zijne laatste levensdagen, zijn Lijden, Dood, Opstanding en Hemelvaart;

In tweeënzeventig zoogenaamde lesfen afgeperkt, en achter aan voorzien van een kaartje, bevattende de ligging der voornaamste plaatsen, in de gefchiedenis van JEZUS, voorkomende. Elke les wordt besloten, met eene korte toepasfing, gelijk ze hier genoemd is, welke dient, om van het uit 's Heilands leven vermelde, een nuttig gebruik te leeren maken.

De, ook wegens andere fchriften, met regt zeer geachte Schrijver, is aan zijn plan boven gemeld, getrouw gebleven. Maar zelden, bij voorbeeld, in de aanfpraak aan kinderen, om het Avondmaal wel te genieten, en nopens het vasten, eene enkele reis hier gezegd te behooren, onder de *voornaamste Godsdienstpligten*, befpeurt men duidelijk, tot welke Gezindte zijn Eerw. behoort. Maar daar stelle men dan

ook

ook eens tegen, wat hier voorkomt, aangaande de verdraagzaamheid, het uiterlijke in den Godsdienst, het gezag van alle de Apostelen, en den hoofd-inhoud van de leer des Zaligmakers, en men zal zich zeer verblijden.

't Is waar, wij vonden ook hier en daar wel aanleiding, om op het een of ander gezegde, de aanmerking te maken, dat het beter anders gesteld ware; als, om iets te noemen, de verklaring van 's Heeren woorden: *Want derzulken is het Koningrijk der Hemelen:* want deze onschuldige en zachtmoedige kinderen, zijn juist de geschikten om mijne belijders te worden, en zullen ten eenigen tijde het Koningrijk Gods bezitten; — voor, want ik wil ook kinderen, zulke kindertjes, in mijn Rijk aannemen, 't geen de Discipelen juist noodig hadden te leeren! — en de betuiging van den Officier, bij het kruis, *Waarlijk deze mensch was Gods Zoon!* hier veranderd door: waarlijk deze man was regtvaardig, ja de Zoon van een of anderen God; — in stede dat hier, gelijk moest, gehecht wierd, op JEZUS afgelegde belijdenis: dat hij Gods Zoon was, waar uit zeer natuurlijk volgt, dat de Romein hier van bewust, nu, daar hij de teekenen zag, getroffen uitriep: Hij was waarlijk, 't geen Hij beleed te zijn! Hij was dus regtvaardig! Niet groot echter is het aantal van lessen of toepassingen geweest, waar mede wij ons niet geheel konden vereenigen, en het geheel hebben wij regt goed bevonden.

Het eenvoudig, maar zeer goed doordacht en Christelijk opstel, kunnen wij die genen, voor welke het eigenlijk geschreven is, niet te sterk aanprijzen. Hoe voordeelig heeft zich de waardige man, ook hier, niet weder onderscheiden! Het getal der genen die hem streven

te

re evenaren, worde onder zijn Kerkgenootschap hoe langer zoo grooter! Veel worde dit zijn uitmuntend boekje gebruikt, het werke krachtig mede, om de jeugdige harten met den waren geest van het Christendom te doortrekken, en alzoo tot afbreuk van on- en bijgeloof!

Parnassus Latino Belgicus, sive plerique e Poetis Belgii Latinis, Epigrammate atque adnotatione illustrati, a JACOBO HENRICO HOEUFT, *Dordraceno.* Amstelodami *et* Bredae, *apud* P. den Hengst *et* Filium *et* Gul. van Bergen *et* Socium, 1819. *p.* 276 *In forma Octonaria majore. Constat. f* 2 : 2 : —

Gelijk er zeker geen land in de wereld is, waar, sints de verwijdering der woestheid, door het aanbreken der verlichting, de Ouden van *Griekenland* en *Italië*, meer gezocht en geacht geworden zijn, dan in *Nederland*; zoo zou men ook moeite hebben, om een eenigzins aan hetzelve geëvenredigd aantal van geleerden, uit een ander Land of Rijk aan te wijzen, die, in het beoefenen der Romeinsche Dichtkunst, of meer of minder uitgeblonken hebben. Wel mogt dus de Brusselsche Akademie daar eens de aandacht op vestigen, en door het voorstellen eener belooning, deskundigen opwekken, om een Historisch, letter- en oordeelkundig verslag te leveren, over de Latijnsche Dichters van *Nederland*. De Heer HOEUFT, vernam dit dan ook met een bijzonder genoegen, en begreep, offschoon hij nederig zijne krachten mistrouwde, om in ongebonden rede, een antwoord gereed te maken, dat naar den prijs din-

dingen kon, evenwel iets te moeten doen, ter bevordering van het Vaderlandsche doel, en tot nut der beschaafde Jeugd, en besloot dus, om, in navolging bij voorbeeld, van eenen Toskaner J. MATTHEUS, die een *Peplum Italiae* schreef; in korte, puntige dichtregelen, een aantal van Nederlandsche Dichters, die in 't Latijn gezongen hebben, als tot eene galerij vereenigd, te vertoonen, en te doen kennen, en er tevens het een en andere, met betrekking tot derzelver personen, werken, waarde en lotgevallen, zoo veel hem bekend was of wierd, bij wege van aanteekeningen, onder te plaatsen. Alzoo is dit werk ontstaan, het welk aanvangt, met het begin van de herleving der Letteren, en naar de tijdorde voortgaat, van RUDOLF VAN GROENINGEN, uit de XVde Eeuw, tot S. F. J. RAU, overleden te *Leijden*, in den jare 1809, met voorbijgang echter van hen die nog leven, en met de verklaring, dat hij geenszins wil gerekend worden, noch iemand die het waardig scheen opzettelijk voorbijgegaan te zijn, noch ook te wanen, dat hier geen meerder namen zouden behooren gevonden te worden. De Schrijver heeft geoordeeld, niet, als de boven aangehaalde Italiaan, alleen de besten te vermelden, maar meer als Historicus, en niet als Lofredenaar, ook van de mindere Dichters en halfgeleerden te moeten gewagen, ook eenige Dichteressen niet uitgezonderd, om de Jeugd zoo wel door teekens van afkeuring, als door loftuitingen tot leering te verstrekken.

De opdragt aan de Heeren Medeleden der genoemde Brusselsche Akademie, in een Dichtstukje, waar van het laatste Distichon betuigt, dat geen lof of eermetaal, maar de liefde voor de kunst en het Vaderland, onzen Dichter bewogen hebben, tot het vervaardigen en uitgeven

ven van dezen Latijnsch Nederlandschen Zangberg. Wie nu zou dit doel niet prijzenswaardig vinden? De uitvoering is zoodanig, dat dezelve nut stichten kan, Neêrlands eer bevordert, bij allen die oordeelen kunnen, den liefhebber van de Latijnsche Dichtkunst, een aangenaam geschenk oplevert, en bij gevolg ook den roem van den Nederlandschen Dichter HOFUFT bevestigt. Zeker luidt het wat vreemd, dat niet alleen middelmatige Dichters, maar ook dezulken, welker *Poëmata infra omnem censuram pessima*, door den Schrijver met reden geoordeeld worden, hier vereeuwigd zijn; maar aan den anderen kant, moet men toch ook erkennen, dat voor de liefhebbers van het Puntdicht, hier door, nog al eens aardigheden ontstaan zijn, welke men anders zou hebben moeten missen; om te zwijgen van de waarschuwing welke hierin begrepen is, ten einde tegen het gemeene en middelmatige zelfs op zijne hoede te zijn. De aanteekeningen onder de Epigrammata, welke bewijzen dragen van voorzigtig- vrijmoedig en onpartijdigheid, zoo wel als van kunde en smaak, kunnen hiertoe ook medewerken; gelijk ze, om de meeste verfen hier te verstaan, en vooral, om het naïve en gepaste er van te begrijpen, niet gemist konden worden. Hoe kort, verder, ook deze aanteekeningen zijn, kunnen ze echter vrij volledig genaamd worden, vooral daar ze de bronnen aanwijzen, bij welke men, indien men dit verlangt, meer vinden kan. Een enkele reis heeft HOFUFT eene meerdere ruimte genomen, en wie noemt dit niet gepast, ter gelegenheid der beschouwing van den grooten H. DE GROOT?

De naam- en bladwijzer, op de zes laatste bladzijden, is hier geenszins overtollig, om dat de tijd orde in dit werk in acht genomen

men is, en men nu met een opslag van een oog zien kan, welke Dichters hier vermeld zijn en worden.

Deze regt Nederlandsche letter-arbeid voor de beminnaren der Romeinsche Dichtkunst, verdient met een woord alle aanprijzing, en heeft ons veel genoegen verschaft. Menigwerf bewonderden wij den Schrijver, dat hij, in zoo weinige regels, zoo juist het meer of minder verdienstelijke en kenmerkende, van de ter beschouwing gebezigde Dichters, weet uit te drukken, zonder of tegen de maalregels of tegen de wetten der Dichtkunst te zondigen. Wij oordeelen ter verdere aanprijzing., een paar verschillende voorbeelden te moeten afschrijven, en kiezen daar toe:

1) Dat van of op HENRICUS NEVHUSIUS.

Si tua, quae dicis, non sunt *ex tempore facta*,
  Nomine sunt certe Carmina digna suo.

Hij gaf: Extemporanea poëmata, Leovardiae 1656.

Dat van of op HIERONIJMUS DE BOSCH.

An mage te, Bosschi, venerer rectumque piumque,
  Officiis cunctos demeritumque tuis?
An mage te venerer doctum, te cuncta tenentem
  Pectore, quod Latium; prisca quod Hellas habet?
An mage te vatem? summis par vatibus esses,
  Tam facili si non fertilitate fores;
Quique tot Ausonio meruit tibi pulvere palmas,
  Ante senectutem si requiesset equus.

Tot slot ook nog een staal van HOEUFT's verwaftig onderscheidend oordeel, uit de aanteekeningen onder het Epigramma op PETRUS BURMANNUS SECUNDUS (van de beide beroemde mannen van denzelfden naam en stam sprekende):

de): si gravior Patruus, floridior secundus; si artificiosior et castigatior ille, invidenda hic facilitate, et eleganti quadam interdum negligentia commendabilior; si judicio plus valens ille, hic ingenio magis placens; si rerum ille ac sententiarum pondere, hic poëticae orationis gratia praestantior; si nervoso ille ac conciso magis dicendi genere lectorem persuadere, hic luxureosa, paene dicam exuberanti, copia, lectorem, torrentis instar, abripere, peritis harum rerum arbitris videtur, uterque in hic genere princeps ac choragus, etc.

Geheel vrij van drukfouten, hebben wij dit boek niet gevonden, doch zij laten zich gemakkelijk verbeteren. Onder de *emendanda*, had ook nog wel mogen zijn aangewezen, dat pag. 166 *Wijvert* staat voor *Wieuwert*, een Dorp tusschen *Sneek* en *Leeuwarden*, waar A. M. SCHUURMAN gestorven is.

KATECHISMUS der NATUUR, *door* J. F. MARTINET, *verkort en naar den tegenwoordigen staat der Natuurkennis verbeterd door* J. A. UILKENS. *Met Afbeeldingen. Tweede verbeterde en vermeerderde Druk. Te* Zalt-Boemel, *bij* J. Noman, 1820. 544 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 18: —

Het getuigt aangenaam van den goeden smaak onzer Natie, wanneer boeken, gelijk het hier genoemde, herdrukt moeten worden. Over den inhoud en de wijze van behandeling, hebben wij ons hier niet uit te laten. Beide zijn, zoo wel als de Schrijver en Verkorter, met wel verdienden roem bekend, nimmer leest men dit zeer nuttig werk, zonder vernieuwd ge-
noe-

hoegen en nur. Alleen rekenen wij ons verpligt, te dezer gelegenheid te berigten, dat deze tweede uitgave geen enkele herdruk is, maar eenig wezenlijk voordeel boven de eerste verwierf. De Hoogleeraar UILKENS zegt:

„ De latere ontdekkingen betrekkelijk ons Zonnestelsel maakten dus, eene verandering in de afbeelding en beschrijving noodzakelijk; terwijl zich hier en daar eenige zaken opdeden, waarbij de vorderingen in natuurkennis ook niet ongebruikt mogten blijven, en er bovendien, gelijk het bij eene nazieing altijd gaat, enkele uitdrukkingen voorkwamen, welke verbeterd konden worden."

Deze verbeterde uitgave, worde dan ook, door de Nederlandsche Jeugd, veel gebruikt, en leide zeer velen op, om, met bewondering en verheerlijking van haren Wijzen, Magtigen en Goeden Schepper, de rijke en schoone Natuur opmerkzaam gade te slaan! Ter verdere aanprijzing schrijven wij gaarne iets over, dat in het saizoen, waar in wij ons thans bevinden, bijzonder de aandacht trekt:

„ V. Zeker moet men zich harden leeren om in een land te wonen, waarin het dikwijls 's winters zoo koud, des zomers zoo heet, en algemeen de Luchtsgesteldheid zoo veranderlijk is."

„ A. De drooge Ooste en Zuidooste Winden brengen ons zeker des winters dikwijls eene scherpe koude aan. Doch eene helder doorvriezende winter, eene goede vorst is ons alzins heilzaam. — En hoe wonderbaar, hoe opmerkingswaardig is de verandering alsdan! Het zoo vloeibare Water is hard als IJzer, de grond vast als Steen, de Wolken ontlasten haar Water in ligte, zuiver witte Sneeuwvlokken!"

„ V. Doe mij, bid ik U, de oorzaken van deze veranderingen nader kennen!"

„ A. Gij moet dan weten, dat die stoffe, welke warmte voortbrengt, en wij daarom *Warmtestoffe* noemen, de oorzaak van de vloeibaarheid der ligchamen is, zoo dat eveneens als gij weet, dat Was, Pik, Koper smelt door het Vuur en zoo lang het eene genoegzame hoeveelheid warmtestoffe bij zich heeft, gesmolten of vloeibaar blijft, even zoo ook andere vloeistoffen, gelijk het Water, vloeibaar zijn door de warmtestoffe, welke zij bevatten; maar wanneer nu in den winter door de koude der Lucht het Water die warmte verliest, zoo houdt het op vloeibaar te wezen, en gaat over tot een vast en hard ligchaam, 't welk wij IJs noemen. Deze zoo wonderbare herschepping deed in de alleroudste tijden reeds vragen:"

Uit welken schoot wordt 't ijs bij wintertijd geboren?
Wie heeft in d'open lucht, verklaar 't den rijm geteeld?
Wanneer de waters zich, gelijk een steen, verharden;
En 't vlak der holle zee zoo vast te zamen kleeft?

„ JOB XXXVIII, 29, 30."

„ V. Ik meen opgemerkt te hebben, dat het IJs onder de bevriezing van het Water als in regelmatige gedaanten gevormd wordt?"

„ A. Gij hebt wel opgemerkt. Bij bevriezing zult gij draden of stralen, die meestal met elkander in een hoek van 45 graden zamen komen, over het Water zien schieten; doch veel meer vallen de Figuren en Bloemen onder het oog, die des winters op onze vensters ontstaan, om dat de warmte van de vochtige binnenlucht door het glas heengaande, de vochtdeelen zich aan het glas zetten, en onder die gedaanten bevriezen."

„ V. Gij

„V. Gij hebt straks de vorst nuttig genoemd, doch ik wenschte daarvan wel eene nadere opheldering."

„A. De vorst reinigt de Lucht, en houdt het bederf tegen; maakt den grond vruchtbaar; ontbindt de harde kluiten; zuivert het land van ongedierte, en doet het in den herfst gezaaide wintergraan rijkelijker voortbrengen, terwijl onze gezondheid door heldere vorst grootelijks bevorderd wordt; van hier, dat men zegt: slappe winters, vette kerkhoven!"

Een paar DICHTREGELEN *op den dood van den Hoogleeraar* E. A. BORGER, *na het lezen van deszelfs onvergelijkelijk fraai en roerend Dichtstukje:* Aan den Rhijn enz. *In den Muzen-Almanak voor* 1821.

De Tijd rolt, als dees bergstroom, voort.
Druk zacht mijn Dooden, lijkgesteente!
En dek ook eerlang mijn gebeente,
Bij 't overschot, dat mij behoort.

BORGER.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. 8 *Bladz.* *In gr. 8vo. De prijs is f — 5½ —*

Het verwondert ons niet, dat de Hoogleeraar B. H. LULOFS ook met smart, over den dood van den Geleerden en zeer betreurden BORGER, werd aangedaan, wiens roerend Dichtstukje, op den titel gemeld, hem treffen moest. Wanneer men met de omstandigheden bekend is, en dan deze dichtregelen leest, zal derzelver werking grooter, en de verwondering geringer zijn.

Wij hopen, dat LULOFS onzen helaas! zoo vroeg verloren, maar door zijne schriften ook

nu nog levenden BORGER, vele jaren overleven, en over de meest gewenschte uitwerking zijner verstandige pogingen, zich zal mogen verblijden!

De ZAAK der PROTESTANTEN, in Noord-Braband, *verdedigd tegen het antwoord van eenen Vriend der waarheid aan den Heer* GIJSBERT KARREL GRAVE VAN HOGENDORP, *op deszelfs brief van den* 26 *Mei* 1818. *Ook door een Vriend der Waarheid. Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1820. 74 *Bladzz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is f* — 15 —

Zeker *Vriend der Waarheid*, gelijk hij zich heeft gelieven te noemen, uit *Braband*, heeft de stoutheid gehad, om, ontevreden over zekeren brief van den Heer GIJSBERT KARREL GRAVE VAN HOGENDORP, van 26 Mei 1818. te vinden in deszelfs *Bijdragen tot de Huishouding van den Staat in het Koningrijk der Nederlanden*, verzameld ten dienste der Staten Generaal, D. III. Stuk I. niettegenstaande dezelve, gelijk te verwachten was, zeer bezadigd en naar waarheid gesteld is, *de zoogenaamde grieven te doen zien, die deze Provincie* (Braband) *in het algemeen, en de Katholijken in het bijzonder drukken*. De zulken die of bevooroordeeld zijn, of geene gelegenheid hebben, om over de ware toedragt van zaken te oordeelen, zouden misschien door de lezing van dit Stukje, zich laten verleiden, om over de zaken geheel verkeerd te oordeelen.

„ Het moet, derhalve, (zoo dacht de Schrijver van het hier voor ons liggend Stukje,) voor den geloofs- en vaderlandslievenden Protes-

testant een aangename pligt zijn, de gelegenheid, welke hem die brief geeft, waar te nemen, om ook het laatste overblijffel van dien uitzinnigen blaam, — maar waaraan echter welligt nog door het Gouvernement zelve te veel gewigts gehecht wordt, — te doen verdwijnen, en uit den brief zelven van den *Vriend der waarheid*, dat is, uit de eigene woorden der Roomschgezinden, (voor zoo verre men kan onderstellen, dat die brief uit hun aller naam geschreven zij), elken onpartijdigen in staat te stellen, om naar waarheid te oordeelen over den waren staat der zaken tusschen de Roomschgezinden en Protestanten in onze Provincie, en vooral over de verdraagzaamheid der eersten ten opzigte der laatsten."

Wij komen er voor uit, nooit dan met zekeren weerzin, dergelijke twistschriften te lezen, maar moeten evenwel erkennen, dat deze wederleggingen van den CANDIDUS BRABANTUS, door zijnen Landgenoot SINCERUS BRABANTUS, met wezenlijke kennis van zaken, zoo wel als met alle vorderbare bescheidenheid opgesteld, en zoo geschreven is, dat men gedrongen wordt zijne zijde te kiezen, en zijn gevoelen te billijken.

Mogt de bescheidene en kundige man, geene vruchtelooze moeite hebben aangewend; mogten zij dus ook, die aan het roer van den Staat geplaatst zijn, dit geschrift met de gewenschte opmerkzaamheid, om der gevolgen wille, verwaardigen!

GEDACHTEN *over de veranderingen van het Weder. Het onmogelijke en onnuttige van derzelver voorspelling. Van* J. E. BODE. *Naar het Hoogduitsch. Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosies, Pz. 1819. *67 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 16 —

Reeds in het jaar 1808, leverde de in zijn vak zeer beroemde BODE, de Verhandeling bij het Natuur-onderzoekend Genootschap te *Berlijn* in, welke naderhand omgewerkt en voor eenen ruimeren kring van lezers geschikt gemaakt, ons hier in 't Nederduitsch wordt aangeboden.

De hoofdzaak van dit wel geschreven Stukje, is, eene beredeneerde aanwijzing: dat men met grond geene Weêrsvoorspellingen maken kan, daar er geene eigenlijke leer der Weêrsveranderingen bestaat, en het slot dit merkwaardige, dat wij volkomen onderschrijven:

„Wij vinden ons dus van alle zijden gedrongen, om ons de onzekerheid, en de gestadige uitzonderingen op de niet zelden willekeurig gemaakte regels in onze natuurkundige kennis van het weêr, te laten welgevallen, en ons onder het geruststellend vertrouwen, dat ook deze werking in de natuur onder het bestuur van den Algoeden staat, te vergenoegen met het beste gebruik van het geen ons de ondervinding daaromtrent tot dus verre geleerd heeft, en van het geen oplettende natuur-beoefenaars en landbewoners reeds lang weten ten aanzien van hunne bijzondere landstreken, of waarschijnlijk achten, op genoegzamen grond van latere ervaring."

„Geen jaar is ten eenemale vruchtbaar of onvrucht-

vruchtbaar voor bijzondere landen of voor geheele werelddeelen. De veranderingen in de weêrsgesteldheid zijn nooit algemeen voor- of nadeelig; zelfs het onbestendigste en zeldzaamste weêr is veelal nog gunstig voor den groei van de eene of andere soort van koren of van andere gewassen op de akkers en de weilanden, of van tuin- en boomvruchten; en wanneer de eene soort weinig tot onderhoud van menschen en dieren oplevert, brengt eene andere vaak des te meer voort. — Zeer dikwijls intusschen zijn ongewone duurte en zelfs gebrek aan de noodzakelijkste levensbehoeften, de naaste en onvermijdelijke gevolgen, niet van eene karigheid der natuur, maar van eene verkeerde staatkunde, en van der menschen heersch- en hebzucht."

LESSEN der WIJSHEID, voorgesteld in Tafereelen uit de Romeinsche Geschiedenis, aan Kinderen uit den beschaafden Stand. Eersten Twaalftal en tweeden Twaalftal. 's Gravenhage, Amsterdam, *en* Breda, *bij de* Gebroeders van Cleef, *en* W. van Bergen *en* Comp. *ieder Twaalftal* 54 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs van beide Stukjes is f* 3 : 12 : —

Om ons genoegen over deze, door platen voorafgegane Tafereelen, uit de Romeinsche Geschiedenis, te doen blijken en dezelve, daar wij ze voor het oogmerk zeer geschikt vinden, aan te prijzen, oordeelen wij 't best, het laatste in het eerste Stukje, hier geheel te laten volgen:

„ Lucius Manlius, een man van den raadsheerlijken stand, had zich aan zoo groote strengheid gewend in het bestuur zijnes huisgezins

en de behandeling zijner afhangelingen, dat hij algemeen bekend werd onder den bijnaam DE HEERSCHZUCHTIGE."

„Deze man eenmaal, tot verrigting eener godsdienstige plegtigheid, het opperbevel over den Romeinschen staat aanvaard hebbende, had niet dan aarzelende hetzelve nedergelegd, om dat hij gewenscht had in deze waardigheid eene of andere luisterrijke daad te verrigten. Naauwelijks had hij het echter nedergelegd en was het bestuur weder in handen van gewone consuls overgegaan, of de handhaver van 's volks regten, Pomponius, dagvaardde hem voor 's volks volks regtbank, klaagde hem voor dezelve aan wegens misbruik zijner magt, en bragt onder andere ook deze grieve tegen hem in, dat hij zijnen zoon TITUS onwaardiglijk behandelde, hem op eene landhoeve als verbannen hield en hem daar tot slaven-arbeid vernederd had. Met een gretig oor hoorde het volk deze beschuldigingen en gaf blijken van deszelfs gezindheid om hem te veroordeelen."

„Doch naauwelijks hoort die zoon, wiens naam ook in de aanklagte voorkwam, het gevaar, waarin zijn vader verkeerde, of ook het laatste spoor van misnoegen, over de behandeling zijns vaders, is in zijne ziel uitgewischt. Hij gevoelt zijne verpligting en zijnen pligt, en ijlt zijnen vader ter redding. Zich van een mes voorzien hebbende, verlaat hij in alle stilte, zonder iemand iets van zijn voornemen te ontdekken, de landhoeve, rent naar de stad en laat zich aandienen bij den gemeensman Pomponius. Deze ontvangt hem met de uiterste vriendelijkheid en wacht van hem nieuwe beschuldigingen tegen zijnen vader. Manlius verzocht den gemeensman alleen te spreken, en naauwelijks hadden zich alle de bedienden

zoo

zoo verre verwijderd, dat zij hem noch hooren, noch zien konden, *of hij haalt het mes voor den dag, zet deszelfs punt den gemeensman op de borst* en vordert van hem, onder bedreiging van eenen oogenblikkelijken dood, eenen plegtigen eed, dat hij de vervolging zijnes vaders staken en de tegen hem ingebragte beschuldiging intrekken zou. De gemeensman, verbaasd en verschrikt door dit onverwacht gedrag en dit dreigend gevaar, en zich tegen den vastgespierden jongeling niet bestand rekenende, om geweld met geweld te keeren, legt den gevorderden eed af, blijft getrouw aan denzelven, trekt zijne beschuldiging in, met opgave der redenen, die hem tot deze vreemde handelwijze bewogen hadden, en deze opgave had bij het volk dien invloed, dat hetzelve, hoezeer van des vaders schuld bewust en zeer tegen hem ingenomen, hem om zijns zoons wil vrijsprak en de beschuldiging beschouwde, als ware ze nooit tegen hem ingebragt."

„ *Zoo redde* Manlius zijnen vader en geeft ons dus een voorbeeld van ouderliefde, dat zelfs eenen Christen jongeling eere zou hebben aangedaan."

„ Onder alle de verpligtingen, waardoor de eene mensch aan den anderen verbonden is, dringt geene zoo sterk, als die, welke kinderen hebben aan hunne ouders. Waartoe ook de mensch in staat moge zijn, nooit is het kind in staat, de weldaden, die hij van zijne ouders ontving, naar waarde te vergelden. Het redelooze dier baart zijne jongen, verzorgt ze een weinig tijds, doch spoedig verlaten zij elkander, en moeder en kroost kennen zich van wederzijde niet meer. Zoo is het niet met den mensch: van zijne jeugd af, tot dat hij ge-

geheel volwassen is, heeft hij de hulprijke voorzorg zijner ouders noodig, en niet alleen de moeder, maar ook de vader deelt in deze zorge. Den ganschen dag werkt en slaaft hij voor zijn huisgezin, en om zijnen kinderen het noodige te verschaffen, valt hem geen last te zwaar, geen arbeid te moeijelijk. En zou dan het kind voor alle deze zorgen niet dankbaar zijn? zou het slechts zoo lang de betrekking, waar in het als kind tot zijne ouders staat, eerbiedigen, als het derzelver hulpe behoeft, en zich, tot volwassenen ouderdom gekomen zijnde, van alle verpligting daaromtrent ontslagen rekenen? neen zekerlijk! een goed mensch houdt zich altijd dankbaarheid schuldig jegens zijne ouders, en betoont die ook dan, wanneer hij hunne hulpe niet meer behoeft. Zijne ouders mogen opgehouden hebben, hem in den eigenlijken zin te besturen, en hij dus met den kindschen leeftijd ook de onderworpene gehoorzaamheid hebben afgelegd, nimmer mag hij vergeten eerbied en liefde te bewijzen aan hen, aan welke hij naast God het leven verschuldigd is."

„Zoo lang wij kinderen zijn in den eigenlijken zin des woords, mogen wij onze ouders voor volmaakt houden: een goed kind ziet in zijne ouders geene gebreken, kent geene betere menschen dan zijnen vader en zijne moeder; maar wanneer wij tot jaren van onderscheid gekomen zijn, wanneer ons verstand helderder, ons oordeel juister geworden is, dan zien wij, dat ook onze ouders onvolmaakte menschen zijn: wij ontdekken vlekken in hun karakter, onevenheden in hun humeur, en doet huisselijk verkeer ons meermalen deze onvolmaaktheden opmerken, dan ondervinden ook wij dikwerf het onaangename derzelve. Doch hoe

hoe gemakkelijk kunnen wij zulks verdragen, wanneer wij onze ouders hartelijk lief hebben. Deze liefde doet ons dit minder goede, met geduld dragen, hetzelve, zoo veel in ons is, voor anderen verbergen en ons zoo jegens onze ouders gedragen, als of wij niet merkten, dat er eenig gebrek, eenige onvolmaaktheid, in hen was optemerken. Dat vorderen van ons de eerbied, de liefde en de dankbaarheid, die wij onzen ouders schuldig zijn."

In de tweede levering, is eene aanmerkelijke feil te verbeteren: Plaat X. namelijk, moet Plaat XI. en Plaat XI., X. zijn; ook zijn de onderschriften zoo wel als de Nommers, verkeerd op de Plaat gedrukt, wellevendheid moet hier edelmoedigheid en edelmoedigheid wellevendheid zijn.

Nuttige en aangename TIJDKORTER, in ledige oogenblikken; of ALMANAK voor het jaar 1821. Door A. HAZELHOFF. *Negende Jaargang. Te* Groningen, *bij* A. Hazelhoff. *De prijs is f — 5 —*

Voor de klasse van Lezers, voor welke deze Tijdkorter eigenlijk geschreven zal zijn, is dezelve wel vijf stuivers waardig. Bij eene meerdere naauwkeurigheid, zou zeker de waarde toenemen. De Weêrsvoorspellingen late de Uitgever voortaan gerust achter, daar men er, en met reden, zelfs de Kinderen thans om ziet lagchen. Uit het Stukje: *De brave Zoon* getiteld, dat ons zeer beviel, nemen wij met veel goedkeuring dit weinige over, in hope dat het veler aandacht trekke:

„ AU-

„ AUGUSTUS en zijne Vrouw, namen hunne zwakke en behoeftige Ouders bij zich in huis. Er kwamen eenigen, die tot AUGUSTUS zeiden:" „ mijn lieve man, dat wordt u te zwaar, gij „ zijt noch jonge lui; de Diakonie moet hen „ wel verzorgen, het is geen schande voor u, „ kleine kinderen staan u ook voor de deur, „ reken alles eens goed over." — O mijn God! was zijn antwoord; — „ zouden wij onze welvaart vermeeren en onze brave ouders gebrek „ doen lijden, of aan de Diakonie overgeven? — neen, zoo lang wij kunnen zullen „ wij voor hen werken, — zij zullen bij ons „ inwonen; wij zullen hen oppassen, voeden, „ en van deksel voorzien, gelijk zij mij gedaan „ hebben, ik zal mijne ouders eeren, — wij „ zullen voor hen doen wat wij kunnen, het „ is onze pligt, ja het zal onze vreugde zijn." „ Pas was de vader zoo verre gelukkig hersteld, dat hij vervoerd konde worden, — of AUGUSTUS en zijne vrouw hadden reeds een kamertje ten hunnen huize voor hen in gereedheid gebragt, en op zekeren avond, voerde AUGUSTUS zijne ouders zoo gemakkelijk mogelijk naar zijn huis. — Hier, vonden de oude lieden alles naar hunne gewoonte wel eenvoudig, doch tevens alles, wat zij naar hunne jaren noodig hadden." —

MEN-

MENGELWERK.

OVERDENKINGEN BIJ DE VERWISSELING DES JAARS.

O vlugge tijd, hoe snel zijt ge mij ontgleden, een jaar dat zoo lang toescheen, is nu wederom geëindigd. — Een jaar, een reeks van zoo vele dagen, waar in ik zoo vele morgens de Zon zag opgaan, — en bij zoo vele avonden, zag ondergaan; een kring, waar in zoo veel wisselde en keerde, zoo vele veranderingen voorvielen, en mijn hart met zoo velerleie en op een volgende gewaarwordingen vervulde.

Herdenk ik alle de zegeningen, in zulk eene ruime mate, in zulk eenen kring, ô! hoe moet ik verwonderd zijn over de onverdiende goedheid van God, zulk ruim en veelvuldig genoten. Was niet iederen morgen zijne goedertierenheid nieuw, en iederen avond zijne onverdiende gunst groot!

Wanneer ik mij nu in stilheid nederzet, en de goedheid van mijnen Heer en weldoener overdenke, rijst in mijn hart de vraag op, als in zijne tegenwoordigheid gedaan: heeft mij wel iets ontbroken? en hier op is dadelijk een ontkennend antwoord gereed: — Neen, mij heeft niets ontbroken!

Herdenk ik den onspoed mij bejegend, dan sta ik niet minder verwonderd, — hoe ik dien doorworstelde, ja; dan moet ik volkomen erkennen: — De Heer was mij nabij, — en hij liet niet varen de werken zijner handen, — en ge-

geloof ik, dat alle die rampen en te leur stellingen tot mijne opvoeding voor de eeuwigheid, moesten dienstbaar zijn, — dan klimt ook mijn dank tot hem op, — die zulke bedoelingen daar door wilde bereiken.

Maar nu vang ik wederom een nieuw Jaar aan, in de vrees van Hem, dien ik zoo zeer in alles noodig had, en op wien ik zie, op wien ik vertrouwde. ô! Welk eene weldaad, nog leve ik, nog ben ik die ik ben, in den tijd der voorbereiding voor mijne groote bestemming, in de gelegenheid om op die baan te vorderen, winst te doen voor de toekomst, en mij te bekwamen voor die Maatschappij, waar alles tot volkomenheid gebragt zal wezen, en de zaden hier gestrooid, hier aanvankelijk gekiemd, heerlijke vruchten zullen voortbrengen, waar toe ook al het nog toekomende ook van dezen Jaarkring zal moeten medewerken.

Maar hoe donker is de toekomst, ik ben onzeker, of ik dit jaar zal doorleven, en wat mij in hetzelve bejegenen zal.

Ik verbeelde mij nu voor een onoverzienbaar en zeer uitgebreid veld te staan, (1) bedekt met eenen zeer dikken nevel, die mij belet iets te zien, van de voorwerpen die zich daar op bevinden. — Ik weet de uitgebreidheid. — Ik kenne vele van die voorwerpen, welke dit veld bedekken, en ik weet, er zijn nog zeer vele, die zich van tijd tot tijd vertoonen, en ontwikkelen zullen; maar nu kan ik er niets van gadeslaan, die nevel bedekt alles, als met eenen

(1) Gelijk in alle vergelijkende redenen eene zamenvoeging van het zinnelijk beeld en de waarheid is, zoo wordt men hier ook mogelijk opgeleid tot de ware beschouwing van het voorgestelde doel.

eenen digten sluijer, dan van tijd tot tijd klaart de nevel op, en de voorwerpen beginnen zich voor te doen van stap tot stap. Ja, blijve ik daar op staren, eindelijk wordt alles helder, en ik zie eene volledige werkzaamheid.

Daar is men bezig met bouwen, daar met afbreken; — hier is het ploegen en zaaijen, — daar oogsten; — daar heerscht armoede, daar tegenspoed, en — elders wederom rijkdom en blijde voorspoed; — hier zijn groepen van zingenden, — daar eenzaam treurenden; — hier woont de deugd, daar de zonde; — hier verlicht en koestert de zon eene liefelijke warande, daar gieten wolken stortregens uit, of loeijen vreesselijke stormwinden; — hier is heerlijke verkwikking, als die der Lente, — daar heerscht verwoesting, nu de dorre winter, — dan de volle rijke zomer.

En was al deze beweging, deze werkzaamheid geregeld, ging het alles eenen gang, — met orde en voorwaarts; waren er geene botsingen, geene tegenkantingen, dan liep alles af; maar neen, wanbegrippen en verkeerdheden, misvattingen en tegenwerkingen, bederven, verwoesten, beroeren! — De zonde en hare gevolgen, hebben den nadeeligsten invloed, verspreiden hier en daar jammer en ellende, en verbannen het zaligst genoegen; — maar een weldadig tegenwigt, dat het goede niet onthoudt, en het kwade beteugelt, houdt de schaal van vreugde en verdriet ook in evenwigt, en brengt voortgang en voortduring in alle deze betrekkingen.

En welk een algemeene werkzaamheid, geboren uit kleine beginselen, — werkzaamheid, die zich meer en meer ontwikkelt, even als de volle dag, uit de eerste lichtstraal van den morgen, even als de eikenboom, uit den ei-

kel, of de plant uit het kleinste zaadje. — Ontwikkeling uit kleine gebeurtenissen, veranderingen, verplaatzingen, waardoor lotgevallen en groote gevolgen geboren worden; gevolgen, die nu eerst 't licht liefelijk doen opgaan, dan eens de treurigste nevelen en donkerheid verspreiden, waar door de dag wel eens in den donkersten nacht verwisfeld, en de tegemoet geziene toekomst allerzorgelijkst wordt. Somtijds worden ook de nevelen weggevaagd, en voor sommigen daagt de schoonste morgen, zoo eigen schuld die niet weder verdonkert.

Dan, hoe vele hoeken van dit veld blijven nog nevelachtig, en zullen nimmer geheel opklaren, daar de beweeg - oorzaken soms naar geheel andere oorden verplaatst worden, en derzelver gemis diep betreurd wordt; te vroeg, eer zij geheel ontwikkeld waren, treden deze soms van dit toneel af; ook wel dan, wanneer zij even op het zelve verschenen waren, om elders te ontwikkelen. — Ja vele onderwerpen blijven duister zonder opklaring, om in andere gewesten, opheldering te ontvangen.

Is dit alles niet een levendig beeld, van eenen nieuwen tijdkring, dien wij wel zien beginnen, maar welks voortbrengsels, lotgevallen en gebeurtenissen, die dezelve zal opleveren, wij niet bespeuren kunnen, daar ze als in eenen digten nevel gehuld zijn.

Maar vorderen wij in tijd in dien kring, dan zien wij gedurig de nevels opklaren, in de gebeurtenissen en lotgevallen van ons zelve en anderen zich ontwikkelen, en voor- en tegenspoed hervoortkomen.

Wij zien in zulk eenen tijdkring, het groote uit het kleine ontwikkelen; en nooit gedachte voor-

voorwerpen optreden, en onverwachte gebeurtenisfen daargesteld.

Welk eene mengeling van goed en kwaad, van licht en donker, van vreugde en droefheid, van mede- en tegenwerking, welke veranderingen zien wij niet in zulk eenen zonnekring gebeuren!

En hoe veel betrekking hebben wij op dit alles, hoe veel invloed kan dat niet op onze bestemming maken, zoo wij slechts het nut daar uit zoeken op te zamelen, dat er voor ons zoo overvloedig in gelegen is; en het gene zich niet ontwikkelt, doet ons zwijgen en aanbidden.

En wie bestuurt dit alles? — ô! de hand van eenen wijzen en goeden beschikker, is hier zigtbaar, zijne oogen doorloopen de gansche aarde, en zijne hand bestuurt aller lot!

Hij laat het groote beweegrad rondgaan, en doet alle kleinere raderen dat aanraken. — De Zoon van dezen grooten Koning, heeft ons bekend gemaakt, dat zelfs geen haar onzes hoofds bij hem onbekend blijft, en dat de dood van eenen geringen vogel bij hem wordt opgemerkt; en zoude Hij die alles daarstelde, dan ook niet alle de oorzaken kennen en besturen, die zoo veel voortbrengen en zoo veel ontwikkelen!

Zoude zijne Alweetenheid niet alles zien, en zijne Almagt niet alles gadeslaan en besturen, zijne Wijsheid niet alles regelen, en zijne Liefde voor ons, alles niet ten beste schikken? — Daar hij door zijnen Zoon, zondaren verlost, en aan verlorenen redding aanbiedt, en het leven tot in eeuwigheid? daar hij ons zijn heerlijk Evangelie geeft, tot onderwijs, raad en opvoeding, voor ons leven en de geheele toekomst!

Zoudè hij dan ons lot niet ook zoodanig regelen, dat uit iets 't welk ons kwaad toeschijnt, ook iets goeds kan voortkomen?

En welk eene heerlijke ontwikkeling somtijds van het een uit het andere, hoe schoon is deze schakel! JOSEPH moest slaaf worden, om *Egijpten* te besturen, DAVID moest vervolgd worden tot den dood, om in een lang en voorspoedig leven, Israëls Koning te kunnen worden; en zoo is ons lot somtijds donker en moeilijk, om daar door tot onze ware, tot onze gelukkige bestemming te geraken.

Vertrouwen wij dus aan Hem, die ons geluk beoogt, ons lot, en vorschen wij niet te begeerig naar het geen voor ons verborgen is, om op 't veld des levens te vinden, dat voor ons in 't donkere ligt.

Hoe wijs, dat de toekomst voor ons verborgen is! Of zouden wij bij te voorzienen voorspoed, niet werkeloos, of onspoed ons bewust, niet moedeloos worden?

Somtijds zouden wij begeerig zijn, in de toekomste in te zien, maar hoe geheel anders konde de uitkomst wel eens wezen. Nu oordeelen wij verkeerd over het voorledene, maar hoe veel verkeerder zouden wij over het toekomende denken!

Hem dan, die tijd en jaren in zijne hand heeft, zij ons vertrouwen, en onze aanbidding toegewijd!

En welke betamelijke en noodzakelijke overdenkingen zijn deze, bij de verwisseling van tijden en jaren; geschikte gelegenheden, om over al het ondermaansche na te denken, het verloopene met een leergraag hart ons te herinneren, daar uit die leeringen op te zamelen, welke daar in voor den opmerkzamen liggen, om wijsheid voor de toekomst te bekomen.

Waar-

Waar toe toch is er dien aangaande zoo veel in de H. Schriften aangeteekend, waar toe zoo vele geſchiedkundige aanteekeningen in de wereld? immers om ons te doen opmerken, en te doen gelooven, dat God regeert.

Hoe gelukkig dat wij ons eigen lot niet beſturen, hoe dikwijls zouden wij misſen de gevolgen uit de oorzaken af te leiden, en die gevolgen te regelen. — Hoe dikwijls zouden wij misſen, in het wijzigen der uitkomſten, ook met het beste oogmerk, om dat wij de betrekking onzer aangelegenheden, met die van anderen, en het geheel niet kunnen kennen. Berusten wij dan in onze geringheid, om eenmaal daarin, in eenen volmaakten ſtaat, de wijsheid Gods te vinden!

Ô! Hoe pligtmatig dit alles op te merken, en te gelooven, dat wij kortzigtig zijn; daar wij maar een ſtip der ſchepping bewonen, en geen kennis hebben van 's Heeren groote werken, en geen doorzigt kunnen bekomen, in den grooten ſchakel van het plan des Eeuwigen, die Werelden ſchept en verandert, die zonnen op zijne handen draagt, en geheele heeren van Planeten en Wereldbollen, op zijnen wenk in 't niet kan doen wederkeeren.

Hoe pligtmatig om den tijd wel te beſteden, in deze dagen der voorbereiding! Laat ons dus werken terwijl het dag is, dat wij ons ten minſten voor een poos, ontdoen van het logge en werkelooze dat ons omringt, en ons zoeken te verheffen, tot eenen zuiverder kring, waar in ons leven is; ja, laat ons uit de ſchaduw ſtappen, en in 't licht der waarheid wandelen, eer de onzekerheid des doods ons omringt, waar geen werk meer gevonden wordt.

Laat ons als redelijke wezens, ons gemeenzaam maken, ten minſten dat pogen, met het

geen dat boven is, met de heerlijke goederen van die geestelijke Stad, daar niets onreins inkomt, om altoos wakende te zijn, als wij door den Koning opgeroepen worden.

Edele bezigheid, om zoo op tijden en jaren acht te geven, en onze dagen te leeren tellen, om een wijs harte te bekomen; dan zal de tijd ons niet te lang vallen maar wij zullen van de vlugheid deszelven, het schoonste en bestendigste gebruik maken, en gevolgen trekken, en winst doen voor de toekomende Eeuwen; en daar wij onzeker zijn, hoe vele jaren of dagen wij hier nog zullen werken, ons gereed zoeken te houden voor ons vertrek, dat toch eens zeker zijn zal.

Danken wij den weldadigen beschikker van ons lot, voor zijne weldaden en bewaring. ô! hoe veel goeds genoten wij in iederen Jaarkring, hoe veel kwaads werd afgeweerd, en hoe veel heerlijks voor eene andere Wereld, werd ons aangeboden en geschonken, zoo wij onder opzien tot den Algoeden, dat maar wilden aannemen.

Danken wij dus de Eeuwige Liefde, voor zoo veel heerlijks ook in den ouden Jaarkring genoten, zoo veel dat ons had kunnen verbeteren en vertroosten; breken wij af alle zelfsverheffing, en geven wij God de eere, die de grootste weldaad van verlossing, door JEZUS CHRISTUS, aan eene zondige aarde schonk.

Verbinden wij ons aan Hem, en den Verlosser onzen Heer; tot wien toch zouden wij heen gaan, daar wij moeten erkennen, dat hij de Zoon van God de MESSIAS is, en die dus alleen de woorden des Eeuwigen levens heeft, en kan mededeelen.

Ja, verbinden wij ons aan hem bij vernieuwing, die het leven en het licht der wereld is, de

de groote bestuurder in 's Vaders naam, die door lijden boven alle magt en heerlijkheid verhoogd is, aan den mededogenden Hoogepriester, die het ware medelijden met onze zwakheden kan hebben, en die eenmaal zwoer dat er geen tijd meer zijn zal, maar eene gelukkige Eeuwigheid, voor hen die gelooven en zich voorbereiden, Amen!

P.

HET GEDENKMAAL VAN JEZUS, NAAR HET EVANGELIE.

Een heilige aandrift roert mijn snaren;
De Godheid zelf bezielt mijn lied,
'k Wil 't speeltuig aan die zangen paren,
Die aller mond aan Jezus biedt.
Waar ben ik, ... in wat geestvervoering
En zaligende ziels-ontroering,
Voel ik mij zelv' ontrukt aan de aard?
Zijt gij 't, verbeelding, die mijn zinnen,
Zoo zeer verbijsterd, kondt verwinnen,
En 't hart verheffen hemelwaard?

Ja, hemelsch is dit treffend teeken,
'T Welk onzer aller harten boeit:
Maar waarheid! gij zult luide spreken;
't Is geen verbeelding, die me ontgloeit;
Neen, 't is de blijmaar van ons leven,
Die hier op aller tongen zweven,
En aller hart verheemlen kan.
Zij, zij alleen bezielt mijn reden,
Zij, bron der reinste zaligheden,
Deez' heil'ge disch getuigt er van.

Gelijk in heete zandwoestijnen,
De reiziger van dorst versmacht,

Zoo zoude ons 't hart van 't leed verkwijnen
En doolden we om in donkren nacht, —
Een' nacht van jammer, door de zonden,
Aan eindelooze ellend verbonden,
Te onzaliger door razernij,
Van dwazen waan, het spoor verbijsterd,
Of door 't geweten fel geteisterd;
Der zonden slaven waren wij.

Geen vuur kon immer feller blaken
In onuitblusschelijken gloed;
Geene Etna helscher lava braken,
Die in haar stroom zoo heilloos woedt;
Dan 't hart, door 't misdrijf overvleugeld,
In zonden driften onbeteugeld,
Den ganschen mensch zoo snood verderft,
Dat hij, geheel zijn waarde ontzonken,
Aan 't wanbedrijf zoo slaafsch geklonken,
In de akeligste weeën sterft.

Want wie is immer zoo vermetel,
Dat hij zich zelven schuldloos acht;
Wie, Zondaars! stijgt hier op ten zetel,
Der hooge en heilge hemelmagt,
Om 't vonnis van den Heer der Heeren,
Dien we als den eeuw'gen Regter eeren,
Te ontzenuwen tot krachtloos niet?
Wie kent zich zelv' in al zijn zonden,
Die niet met schaamte in Jezus wonden
De straf van onze gruw'len ziet? —

Ja, gij, ô leven van ons leven!
Die, tot verbazing van 't heelal,
Ons door uw dood hebt opgeheven,
Uit onzen grondloos diepen val; —
Gij schonkt, ô Jezus! op deze aarde
Den mensch door uwe menschheid waarde;

Gij

Gij hebt de vlam des doods gebluscht;
Gij hebt der hel haar magt ontnomen;
En deedt ons 't wis verderf ontkomen;
Gij gaaft het bang geweten rust!

Hij is 't, aanschouwt hem, stervelingen,
Gij, prooijen van het eeuwig graf!
Hij is het, die, uit hooger kringen
Gedaald, zich voor ons overgaf.
Bidt aan met al de hemellingen,
Die door hem 't eeuwig heil ontvingen;
Verlosten, bidt hem dankbaar aan!
Hij, Zoon van God, God zelf in 't leven, —
(ô Wonder, ons te hoog verheven!)
Heeft aan Gods regt voor ons voldaan.

ô Had 'ik woorden, menschenklanken,
Der Godheid van den Heiland waard;
Hoe zou 'k met u zijn liefde danken,
ô Hemelzaalgen, reeds op aard!
Wij zijn verlost!.. Wie zinkt niet neder
En dankt en mint dien Midlaar teeder,
Die door zijn dood ons heeft gered!
't Was alles duister door de zonden;
Hij werd ons licht, en duizend monden
Verheffen hem in 't blijdst gebed.

Ja, duizende gebeden rijzen,
Als offers, naar zijn' hemeltroon:
Hoort hier zijn eeuw'ge liefde prijzen,
Aanschouwt die paarlen aan zijn kroon,
Die zaligen, wier ziel aan 't leven
In hem tot zijnen dienst gegeven,
Zich hier zoo kalm en vrolijk voelt,
Die helden, die bij 't moedig strijden
Zich over zijn triomf verblijden,
Daar hun geloof zijne eer bedoelt.

„ Waar is uw prikkel, dood! Uw zege,
„ ô Graf? — Gij ligt verpletterd neêr!
„ Dank, God! dat wij dat heil verkregen
„ Door Jezus Christus, onzen Heer." —
Zoo juicht 't geloof! — „ Hij is mijn leven,
„ Hij heeft mijn ziel meer heil gegeven,
„ Dan 'k immer hier verwachten kon."
Zoo rijst voor 't oog des blindgeboren,
Na wondre redding, 't lieflijk gloren
Der schitterende zomerzon. —

„ Ja, Amen! dit zij ons ten teeken,
„ Dat wij verlost zijn door zijn bloed!"
Dus treft nu 's Leeraars taal, bij 't breken
Des broods, aan 't Nachtmaal ons gemoed. —
ô Vreugde, ô voorregt, ons beschoren! —
Komt, treden we in deez' tempelkoren
Ten feestdisch toe, voor ons bereid,
Voor ons, wier hart zich zelv' beschuldigt,
En Jezus als den Heiland huldigt;
Hier is 't, dat ons zijn heil verbeidt.

Hier staren we op zijn leer en leven,
Zijn liefde en grootheid in zijn dood;
Hier zien wij hem zich voor ons geven,
Zijn vleesch en bloed bij wijn en brood:
Hier is 't, of wij voor achttien eeuwen,
Na 't laatste Paschen der Hebreeuwen,
Ons bij den Heer in de eetzaal zien,
En in dien bangen nacht vóór 't lijden
Hem met de Apostlen onderscheiden,
En dáár hem onze aanbidding biên.

Ja, vallen wij hier voor hem neder!
Hij is 't, Hij stelt zijn Nachtmaal in.
Ziet Hem elk oogenblik gereeder
En blakender van zondaars min.

Hij

Hij ziet zijn lijden, zijn' verrader!...
Maar 't oog staart tevens op zijn Vader:
Gods eer, ons heil, verhoogt zijn moed:
Daar geeft Hij brood en straks den beker:
„ Neemt", zegt Hij, „ weest mijn liefde zeker!
„ Gij eet mijn vleesch, Gij drinkt mijn bloed:

„ Mijn Kindren! 't is voor uwe zonden: —
„ Gelooft mijn heil- en troostrijk woord! —
„ Dat ik weldra met felle wonden
„ In 't gruwzaamst lijden word doorboord.
„ Maar vreest niet, — 'k ben straks bij den Vader,
„ En neem U eenmaal tot mij nader,
„ En vier met U deez' feestdisch weêr.
„ Maar Gij; gedenkt steeds aan mijn lijden,
„ Viert de overwinning na mijn strijden,
„ Juicht in mijn dood, mijn liefde en eer!" —

Dus stierf de Heer, aan 't kruis geklonken!
Maar leeft thans eeuwig voor ons heil.
Komt, eet zijn brood, zijn' wijn gedronken!
Hij biedt U liefde zonder peil.
Komt, Christ'nen, Broeders, Zusters, nadert,
Met heil'gen eerbied ons vergaderd,
Gezeten aan zijn' liefde disch! —
Zink, wereld, zink nu uit ons midden;
En heffe ons hart in dankend bidden
Zich hemelwaards, waar Jezus is!

Zoo scharen onder bede en zangen]
De broeders en de zusters zaam
Zich aan den disch met heil verlangen,
Belijdende des Heeren naam.
Geen tooi van priesters en altaren,
Noch wierook walm zien we om ons waren;
Geen offer, vars van Jezus leer,
Wij hooren hier geen vreemde klanken;

Maar

Maar 't Evangelisch zingen danken
Verheft des Heilands lof en eer.

Ja, hier, waar we ons met U vereenen,
ô Jezus! aan uw' liefde disch,
Hier, waar verloste zondaars weenen,
Omdat uw dood hun leven is; —
Hier daalt uw geest vast in ons midden,
En ſtroomt, op 't vurig dankend bidden,
Met kracht in onze harten neêr.
Zoo vieren we eenmaal in den hemel,
Ontheven van het aardsch gewemel,
Dit heugelijk gedenkmaal weêr!

ô, Wil ons in die hope ſterken,
Heer! door uw licht en troost en kracht,
Laat uwen geest ſteeds in ons werken!
Dan juichen w' ook: *Het is volbragt!*" —
Hier nog een korten tijd van lijden:
Doch liefde geeft ons kracht in 't ſtrijden,
En voert ons tot de zegepraal.
Zoo heerlijk Hoofd! ſchenkt g' aan uw leden,
Den voorſmaak uwer zaligheden
In 't *Evangelisch Avondmaal.*

November,
1820. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG.

ISMAEL EN MARIA.

In een der kleine oorlogen, die de Arabieren der Woestijn, met den Stadhouder van *Jeruzalem* voerden, namen de Soldaten van den Stadhouder eenen moedigen Jongeling, dien zij overvallen hadden, gevangen. Hij heette ISMAEL, en was de Zoon van BAHIA, het hoofd van den ſtam der Uaidieten, een der aanzienlijkſte van

Sij-

Sijrië. Met Leeuwenmoed had zich ISMAEL verdedigd, en werd zwaar gewond naar *Jeruzalem* gebragt, en in het Paleis van den Stadhouder, bij eene zuil nedergelegd. Bleekheid des doods bedekte zijn bruin aangezigt, zonder de schoonheid zijner trekken te ontsieren. Zijne wonden bloedden nog, en het was geene menschelijkheid, maar snoode eigenbaat, die zijne overwinnaars overhaalde voor hem te zorgen, op dat zij het aanzienlijk losgeld, voor den Zoon van een Schaik, niet verliezen zouden. De Stadhouder ontbood den Dragoman, uit het Klooster van het heilig Graf, een bekenden bekwamen Arts, en beval hem den jongen slaaf in zijne woning te brengen, en hem binnen een bepaalden tijd te genezen; indien hij hem niet genas of ontvlugten liet, dan zoude hij dit met zijn hoofd moeten betalen, maar als de slaaf herstelde, dan zou hij een derde van het losgeld ontvangen.

De Dragoman onderzocht de wonden van den Jongeling, legde daar na de hand op zijne borst, baard en voorhoofd, zeggende: Heer, uw wil geschiede, lever den gekwetsten aan mij over, ik sta borg voor hem, en hoop hem weder te herstellen.

De Jongeling, werd daar op naar het huis van den Tolk gebragt, die JOANNES EBN TEMIJN heette. De reinste Christelijke liefde, bezielde dezen vromen man, die kort bij de poort van STEFANUS woonde.

MARIA, het schoonste meisje van *Palestina*, hoorde sterk aan haar nedrig huisje kloppen, zij herkende de stem van EBN TEMIJN, haren vader, en opende de deur, die, gelijk bij alle Christenen in *Jeruzalem*, wel gesloten en gegrendeld was, en zag met ontroering den schijnbaar levenloozen jongen Arabier, door eenige

Sol-

Soldaten binnen dragen. „ Dochter, zeide de Dragoman, hier breng ik u een ongelukkigen, hij is de Zoon van den Schaik van *Uaidien*, een der geduchtste Opperhoofden der *Beduinen*.” „ Hoe! — riep MARIA, is dat de Jongeling, die zoo vreesselijk tegen de *Bethlemiten* woedde? — O mijn Vader, vergeef hem zijne misdaden, herinner u aan den barmhartigen Samaritaan! O! mogt uwe kunst dezen ongelukkigen kunnen redden!” — „ Ga, antwoordde haar de Arts, haal mijnen balsem, winsels en doeken.” Zij vloog, en ISMAEL werd op het bed van EBN TEMIJN nedergelegd.

MARIA, bragt wat haar vader bevolen had en ondersteunde, knielende bij het leger, met hare armen het zwakke hoofd van den Jongeling. O hemel! de laatste zucht schijnt ISMAELS lippen te ontglippen, MARIA bespiedt met een kloppend hart iedere beweging.

Het is de eerste reis, dat zij, behalve haren vader, een man van zoo nabij krank vond. ISMAELS oogen zijn gesloten, eene diepe wond in de borst schijnt doodelijk te zijn. MARIA sidderr, hij die in hare armen lag, is voor haar geen vreemdeling meer, hare tranen bevochtigen zijn voorhoofd, hij opent de oogen, hij ziet de medelijdende schoone. „ O hemel! fluistert hij, met zwakke stem, ô Mahommed, ben ik reeds in uw Paradijs!”

Heilige Maagd! roept zij, hij leeft, help dezen armen ongeloovigen, zonder u vermogen wij niets. Gedurende de langdurige ziekte lieten EBN TEMIJN en zijne Dochter den jongen ISMAEL geen oogenblik alleen.

Hij zag hoe het teederste medelijden MARIA's schoone trekken verfraaide, en troostrijke woorden deden den vurigen Jongeling, wien niets

zoo zwaar drukte, als de smaad der slavernij, op eene betere toekomst hopen.

Zijne krachten namen steeds toe, want liefde en hoop vervulden zijne ziel. Zoo dra hij gaan kon, bragt hem MARIA in haren tuin onder den wilden vijgenboom, zij gingen in zijne schaduwe zitten, hij verhaalde haar van de gevechten van zijnen Stam, van de gewoonten der Arabieren, en de genoegens die de Woestijn opleverde. MARIA, zeide hij, gij zijt oorzaak, dat ik bijna Vader, Profeet en Stam vergeet. Door hooge muren omringd, zijn uwe oogen de eenige leidster, die ik volgen wil. Mijne beenderen zullen dra tot asch verteren, die de wind der woestijn verstrooit, indien ik voor u de Bruilofts-Tent niet in mijn Vaderland opsla, mijne ouders zullen van blijdschap juichen als zij u zien, alle mijne Stamgenooten, zullen den zoom van EBN TEMIJN'S gewaad kussen, en de meisjes zullen u in het *Lof* vereeren. — MARIA antwoordde hem angstvallig, dat zij eene Christinne was, en hetzelve levenspad niet met hem bewandelen kon. Slechts de dood, voegde zij er veel beteekend bij, kan en mag ons vereenigen.

Gedurende dat dit voorviel, ontbood de Bassa van *Damaskus*, begeerig om de schatten van den Stadhouder van *Jeruzalem* te bezitten, dezen bij zich, beschuldigde hem van roofzucht, en door een sabelhouw verloor die man het hoofd, voor wiens blik nog kort te voren *Judea* sidderde. Een Gunsteling van den Bassa werd Stadhouder, en om zijnen beschermer te behagen, legde hij eene schatting op de Kloosters der Grieken en Romeinen, en twintig der rijkste Joden bezweken onder de slagen zijner Soldaten. Geheel *Jeruzalem* was vol droefheid en angst. „ Luister, ISMAEL, zeide thans

de

de Dragoman tot den Jongeling, ik beloofde den voorgaanden Metsallam, (Stadhouder) met een eed voor u in te staan, maar den tegenwoordigen beloofde ik niets; wanneer dus uwe krachten dit gedogen, zoo bedien u van de verwarring, die rondsom ons heerscht, en ontvlugt morgen, zoo dra het nacht wordt, door de poort van *Stabij David*, verberg u in de grot van Haseldama, de graven zullen u een veilig verblijf schenken, en ga dan van daar naar de Woestijn. God, die u in mijn huis zond, zal u beschermen, die schenke u en de uwen een lang en voorspoedig leven!"

MARIA werd bleek, toen zij dit hoorde, de beker, dien zij aan haren vader wilde geven, viel uit hare hand.

„O mijn Vader! riep ISMAËL, hoe kunt gij begeeren, dat ik mij van u verwijderen zoude, thans nu het gevaar zeer groot is. Het is zoo, nu vervolgt de wreede ABDALLAH, alleen de grooten en rijken, maar dra zal zijne roofzucht ook de armen en geringen overvallen, hij zal denken aan den twist tusschen onzen Stam en het volk, waar over hij het bewind voert, en wanneer hij den Zoon der Woestijn vermist, zal hij u rekenschap afeisschen, omtrent den ontkomenen slaaf, en wat zal uwe waarheidminnende mond dan antwoorden? — Wij willen zamenvlugten, ik zal mij haasten, om bij mijnen Vader te komen, hij zal u te gemoet komen, met de Zoonen van zijnen Stam, die zacht zijn als Gazellen en moedig als Leeuwen. Ik zal voor MARIA een mak kameel brengen, en de dalen van *Gaza* zullen weergalmen, van het vreugde gejuich, waar mede de Zoonen van *Uaidie* u verwelkomen zullen."

„Mijn Vader, riep MARIA, terwijl zij zijne knieën omhelsde, het aanbod van dezen Jongeling,

ling, is eene ingeving des hemels, gisteren toen ik smeekend voor het altaar der heilige Maagd knielde, raadde mijn hart al hetgeen, wat hij ons thans voorstelt. Wij willen de wreedheid van desen Barbaar ontvlugten, Gods hand zal dan dit onweder doen voorbijgaan, hij zal weder met barmhartigheid op zijn volk nederzien, maar thans, ik bezweer u, laat ons vlugten.

EEN TEMIJN gaf, door de verstandige redenen en tranen zijner Dochter overreed, zijne toestemming tot de vlugt. Reeds was alles afgesproken, ISMAEL zoude vooruit gaan, en hoopte zijne vrienden dra in het leger van *Bahia* weder te zien, toen alles eene andere gedaante verkreeg. Het oproer in en om *Jerusalem*, was zoo hevig geworden, dat de Tolk het gevaarlijk oordeelde, om ISMAEL thans te laten vertrekken, hij verborg hem dus in de gewelven van een ouden waterbak, die naast zijnen tuin lag. Naauwelijks was dit geschied, of eenige Spahi's kwamen in zijn huis, en namen hem gevangen. Trouwelooze Grieken hadden hem verraden, hij werd voor den Metsallam gebragt, zijne Dochter zag hem niet weder. Het weinige dat hij had, werd een buit der Soldaten. MARIA, vloog naar het Klooster van het heilige Graf, en smeekte knielend den Superior, alles aan te wenden om haren Vader te redden. „Dochter, antwoordde de eerwaardige Grijsaard, de Allerhoogste kastijdt u zwaar. Hij wil u beproeven, offer u zelve en uwe smart aan Hem, die hier den bitteren lijdensbeker tot den droesem toe ledigde. Vertrouw op uwen hemelschen Vader, uw aardsche Vader leeft niet meer."

Het ongelukkige meisje, onbekend met dit verlies, zonk bewusteloos ter aarde. Toen zij

weder bijkwam, was zij omringd door eenige Christelijke vrouwen, die eindelijk door beden en geld, eenige uren uitstel gekregen hadden, eer zij in het huis van den Stadhouder zoude gebragt worden, die van hare schoonheid gehoord hebbende, voornemens was, haar naar den Bassa van *Damaskus* te zenden, Men hoopte haar in dien tusschentijd te redden, door haar naar *Bethlehem* te zenden, maar tegen den avond hoorde men, dat deze Stad met woest Krijgsvolk opgevuld was; tevens vernam men ook, dat elk op eigen redding moest bedacht zijn, dewijl dezen nacht Kerk en Klooster van het heilig Graf zouden geplunderd worden. Nu dacht ieder aan de vlugt, Vrouwen en Kinderen, werden in de gewelven van de Graven der Koningen verborgen, de kostbaarste reliquien en heilige vaten, werden in de grot van JEREMIA, en in de diepte van *Siloah* bewaard.

Vol angst en vrees, raad en hulpeloos, keerde MARIA naar ISMAEL terug, die zij bijna in denzelven toestand vond. Haast u, zeide zij tot hem, ik heb Pater JOZEF alles verhaald, hij heeft een der Janitsaren, die in schijn tot bescherming van het Klooster bestemd zijn, door groote beloften gewonnen, deze heeft aangenomen u in uwe vlugt behulpzaam te zijn; hij wil zich in de puinhoopen van *Bethanien* verbergen, maak dan dat gij daar komt, hij zal tot negen ure op u wachten. God zegene uwe reis, en vergezelle alle uwe schreden. Denk somtijds aan EEN TEMIJN, en zijne ongelukkige Dochter."

En zult gij niet met mij gaan? — vraagde ISMAEL.

„ Ik ben eene Christinne, antwoordde zij, het is mij dus niet geoorloofd, uwe Vrouw te worden, maar wanneer gij mij bemint, zoo red uw leven, en wees gelukkig in de Woes-

zijn.

zijn, ik zal wel eene toevlugt bij het graf van den Verlosser vinden. Daar zal geene zorg mijne ziel benaauwen, dan die, van getrouw mijne pligten te vervullen, en voor uw leven en geluk te bidden."

„ Gij gelooft dus, dat ik zonder u vertrekken zal? viel ISMAËL in, kunt gij denken, dat de Zoon van BAHIA, tot zulk eene laagheid in staat zoude zijn. Wilt gij mij in den dood jagen? Wat geef ik om mijn leven, als ik verwijderd moet zijn van haar, die ik bemin! — Ik kan niet, gelijk gij, ver van het voorwerp mijner liefde leven! Ik blijf en zweer bij den Profeet, dat niets op aarde mij van u scheiden zal."

„ Gij blijft, zuchtte MARIA, en de dood zweeft boven uw hoofd?"

„ Ik veracht den dood," riep ISMAËL.

„ En uwen Vader, die u verwacht en uwen Siam, die zoo naar u verlangt?"

„ *Ik blijf*," verzekerde hij nogmaals.

„ *Ongelukkige*, zeide MARIA zuchtende, ik zal u niet overleven!"

„ *Zoo* ben ik evenwel de eerste die sterft," hernam ISMAËL. Deze laatste woorden met alle magt der liefde uitgesproken, bepaalden haar lot.

„ O hemel! wat zal ik doen? — Hij is niet meer, die tot hier toe mijne schreden bestuurde. — Zal een edel Jongeling, om den wil van mij sterven? Neen, hij leve en worde aan zijne hem minnende familie wedergegeven. Hij kan nog gelukkig worden. ISMAËL, red uw leven, ik ga met u. Vergeef mij, o heilige Maagd! als wij strafbaar zijn — of straf mij alleen."

Er was geen oogenblik te verliezen; reeds verteerden de vlammen het Hospitaal der Armeniers, toen ISMAËL en MARIA door de Aloë heggen, die de tuinen rondsom omringden,

drongen. Zij bereikten den ringmuur, waar over zij met behulp van andere Christenen, die insgelijks vlugteden, klouterden. Het geringste gedruisch kon hen verraden, ISMAEL vreesde voor de eerste reis van zijn leven. Dit verhaastte zijne schreden. MARIA, aan het zittend leven der Oostersche Vrouwen gewoon, kon niet ver gaan, haar vriend droeg haar meer dan hij haar leidde. Eindelijk vertoonde zich de Minaret van BETHANIEN in de verte. Zij dachten dat zij gered waren, en dankten den hemel. Toen zij nu bij de puinhoopen kwamen, gaf ISMAEL het afgesproken teeken, maar kreeg geen antwoord, waarschijnlijk was het reeds lang negen ure.

Wat zouden zij nu doen? hoe is het mogelijk, zonder hulp, een ruwen bergachtigen weg van twintig mijlen af te leggen, hoe zonder levensmiddelen door groote Woestijnen van beweegbaar zand, door eene brandende zon verhit, te dringen? Maar de liefde schijnt niets te zwaar. ISMAEL trachtte MARIA over te halen, om de reis voort te zetten. Ik ken, zeide hij, eene bron, door mijnen Stam gegraven, niet ver van deze staat een dadelboom, zijne vruchten zullen ons voeden. Derwaarts wil ik u dragen, het is slechts twee dagen reizens." MARIA volgde onbevreesd den Jongeling, zij wist dat zij hem zoo heilig was in de Woestijn, als onder de oogen van haren Vader. Dra echter weigerden hare door doornen gewonde voeten, haar verder te dragen. Hij nam haar in zijne armen, en droeg haar door den duisteren nacht. De dag brak aan, zij zagen de Woestijn, die vreesselijke zand-zee, door de eerste stralen der zon rood geverwd, nergens was een boom, geene schuilplaats te vinden. Doch dit gezigt benam ISMAEL den moed niet, maar

be-

bemoedigde hem integendeel, want de Woestijn was zijn Vaderland, en het beeld der vrijheid. „ MARIA, zeide hij, troost u, eer de dag voorbij is, zullen wij de bronnen van *Engedi* vinden, en morgen zijn wij in de tenten van mijnen Vader. „ MARIA, door deze woorden weder eenigzins bemoedigd, wilde verder gaan en leunde op ISMAEL, maar dra vermeldde hare bleekheid, dat zij niet meer kon, en hij droeg haar weder. Tegen den avond was echter de Arabier, door de doorgestane ziekte nog verzwakt, geheel afgemat, de palmboomen van *Engedi*, die hij van verre zag, bedroefden hem nog meer, dewijl hij vreesde die gewenschte plaats niet te zullen bereiken; MARIA door dorst gepijnigd, bezweek bijna, zij kon geen woord meer spreken. Zij stierf voor hem! — Deze gedachte geeft den Arabier nieuwe krachten, hij gaat verder, rust, gaat weder, drukt zijne beminde aan zijn hart, nog eenige stappen en de bron is bereikt, zij komen bij dezelve, beiden zijn geheel uitgeput, beiden vallen half dood op het zand neder.

ISMAEL kruipt eindelijk naar de bron, schept water met de holle hand, bevochtigt daarmede de lippen van MARIA, zij opent hare oogen langzaam, en poogt te lagchen. Verschrikt over ISMAEL'S toestand, denkt zij slechts aan hem. O hemel! roept zij uit, zonder mij waart gij niet zoo zwak, zoo kort bij den dood.

ISMAEL en MARIA, rusteden eenen nacht en eenen dag, onder de schaduw der palmboomen. Des nachts lag ISMAEL aan de voeten van MARIA, om haar te bewaken! terwijl zij in een koortsachtigen slaap eenige weinig zamenhangende woorden sprak. — De gezonde vruchten van den dadelboom, en zuiver water, herstelden dra de afgematte levensgeesten van den Arabier,

bier; maar MARIA, kreeg hare krachten nooit weder. Steeds bezorgd voor het lot van den Jongeling, wilde zij dra verder gaan. De derde dagreis was minder moeijelijk, dan de twee eersten, ISMAEL nam een voorraad van dadels mede. Dra ontmoeteden zij Arabische Herders, die hun melk en onder de asch gebakken brood, vrijwillig aanboden.

Een reeds bejaard man, die door vriendschap met den Stam der Uaidie's verbonden was, was hun leidsman. Zij wendden zamen hunne schreden naar het dal van *Harma* en de oude hielp haar den top van den *Gabro* te beklimmen, de Woestijnen van *Ebron* te doorwandelen. „Mijne Dochter, zoo sprak hij tot het meisje, hoop op God, hij heeft u in de vlakte van *Edem* tot ons gezonden. Hij ontnam mij eene beminde Dochter, de steun van mijnen ouderdom. Gij gelijkt haar, de treurigen beminnen elkander. Leun op mij, vereenigd willen wij, schoon met zwakke krachten, den storm wederstaan."

Het scherpe oog van den ouden man, ontdekte tegen den avond eenige Ruiters, spoedig verborg hij zijne vrienden achter een rots, en ging degenen, die hij voor Arabieren hield, te gemoet. „O Zonen der Woestijn, riep hij hen toe, zijt gij van den edelen Stam, der Uaidiers?" — Ja, ja, dat zijn wij, antwoorden zij allen. De Arabier keerde, zonder hen te antwoorden, tot ISMAEL te rug, die hem zijn kostbaarst kleinood toevertrouwde, om met de zijnen te spreken, en zijnen Vader tijding te zenden. Kort daarna keerde hij naar MARIA terug, boog zijne knie voor haar en zeide: Zuster houd moed, de geheele Stam verwacht u, ik zal u weder aan het hart van eenen Vader overleveren.

Hij plaatste de waggelende MARIA op een mak paard.

paard; en hield haar vast. *Zij* bereikte met moeite de hoogte van HARMA, waar de oude Schaik haar met vrouw en dochters tegenkwam. ISMAEL riep hen reeds van verre toe; o mijn *Vader*, hier is een engel, die uwen zoon reddede! geef haar brood en zout!

Hij verhaalde hierop de lotgevallen der ongelukkige jonge Christinne, en tranen bevochtigden den baard van den ouden man. Eene doodelijke vermoeidheid heerschte reeds in de leden van MARIA, en was in haar hart gedrongen; te vergeefs poogden de jeugdige zusters van ISMAEL haar op te beuren. Zij bragten haar naar de bronnen van *Labori*, en gingen met haar onder de schaduw van den vijgenboom zitten, waar zij de schoone vreemdelinge verhaalden, hoe verlegen zij om haren broeder geweest waren, en hoe zeer deze EBN TEMIJN geroemd had. Toen zij in de tent terug gekeerd waren, drukte de liefderijke moeder MARIA teeder aan haar hart, noemde haar hare lieve dochter, haar oogappel, ja zond zelfs naar *Gasa*, om van daar te halen, wat voor de zieke aangenaam en heilzaam was. Wij bewoners der woestijn, zeide zij tot het meisje, zijn arm en onwetend; maar onze harten staan voor vriendschap open, gelijk de granaten te *Askalon* door de stralen der zon gekleurd en rijp gemaakt worden.

MARIA was diep bewogen, door deze bewijzen eener zoo opregte en ware liefde. Zij beminde den Arabischen Jongeling, maar hare vroomheid deed haar eene verbindtenis met hem als ongeoorloofd beschouwen, zij verbeeldde zich steeds de stem van haren vader te hooren, die haar tot zich riep. Des daags werd zij door de hitte der koorts afgemat, en de nachten bragt zij slapeloos door. De Jongeling dronken van liefde, zag MARIA langzaam rijp worden voor het graf, ver-

 toond

toornd op het noodlot, dwaalde hij door het leger als een jonge leeuw door den pijl van den jager gewond. Zijn vader zocht hem te troosten door te zeggen: „ God is groot! — dewijl hij de duif vergunde om bescherming onder mijne tente te vinden, zoo merk dit aan als een gelukkig teeken voor de Valdiers; stel uwe ziel gerust, die woeliger is dan de golven der zee bij *Jaffa*." — Te vergeefs was echter zijne ingespannenste zorg voor haar. Toen MARIA eens met haar hoofd op zijnen boezem rustte, ontglipte de laatste zucht aan hare lippen, en hare reine ziel keerde weder tot haren Schepper. De dood van haren Vader, godsdienstige twijfelingen, de stille gloed eener eerste liefde; dit alles had zich vereenigd, om deze jeugdige bloem te knakken. ISMAEL zat stil midden onder de klagende vrouwen der familie, zonder te kunnen weenen. De oude Schaik, verlegen en treurig, bezorgde zelf de begravenis, onder een ouden palmboom lag hij het sterfelijk overblijfsel der Christelijke maagd in de aarde, en liet op haar graf een kruis zetten, zoo als zij er steeds een op haar hart gedragen had.

De smart van ISMAEL was vreesselijk, geen traan ontglipte zijn oog, geen bede, noch vermaning van den vader kon hem tot spreken brengen. Maar nu kwam de tijding, dat de AGA van *Gaza*, tegen den stam van BAHIA optrok, en de raad der ouden, besloot tot aan de roode zee, in het land der Moabiten terug te trekken.

Men maakte zich tot de reis gereed, maar de zon was bij haren opgang, met een bloedrooden kring omringd. De hemel glinsterde geelachtig, de vogels vlogen met de vleugels den grond beroerende naar het westen, de geheele natuur verkondigde het naderen van den verschrikkelijken SAMUM; dien pestademenden wind, den schrik

schrik der woestijn. ISMAEL glimlachte voor het eerst weder bij dit gezigt, hij omvatte het graf zijner beminde, de stormwind woelde de aarde daar van af, hij zag het lijwaat, waarin MARIA rustte, hij zag hare nog onveranderde trekken, zij scheen hem toe te lagchen en toe te roepen; verlaat, o mijn geliefde, dit tranendal, en verwissel het met het verblijf van eeuwige vreugde. Ja riep ISMAEL uit, haar voorhoofd aanrakende, wij zijn voor eeuwig vereenigd. Eene wreede, maar voor hem weldadige wolk, begroef hem onder een zee van zand met zijne beminde, die nu in de gewesten der eeuwige vreugde met hem vereenigd is.

GESCHIEDENIS DER SPAANSCHE CORTES.

Het zal niet onvoeglijk zijn in een tijd, waarin de Cortes over de welvaart van *Spanjen* raadplegen, iets over den eersten oorsprong dezer eerwaardige vergadering te zeggen.

Door de Romeinen onder het juk gebragt, stonden de Spanjaards een geruimen tijd onder het bewind van Romeinsche Präfekten en Prätoren; door de overwinnende Schijthen en Gothen, van de Romeinsche Overheersching bevrijd, kregen zij het oud Gothisch wetboek, in plaats van het Romeinsche regt. Deze door een onafhankelijk volk, (welks Koningen eigenlijk niet anders dan hunne aanvoerders in den oorlog waren,) gegevene wetten berustten op zeer liberale grondslagen, en onder derzelver bescherming ging het de Spanjaards beter, dan onder hunne vorige gebieders. Na de vijandelijke invallen en overheersching der Mooren, ging dit oud Gothisch wetboek te grond, maar trad, na het verjagen der

der Afrikanen, echter weer met nieuwen luister te voorschijn.

Onmiddelijk na de bevrijding van het Moorsche juk, kwam in de onderscheidene rijken van dit schier-Eiland, de eerste nationale vergadering tot stand, onder den titel: *Generaal-Cortes*.

Zij bestond uit drie klassen, de Prelaten, de adelijken en de burgers, zij gaf wetten, regelde de imposten en tollen, en besliste de gewigtigste aangelegenheden van den Staat. Hare besluiten, die de Koning moest uitvoeren, kregen echter, eerst na de goedkeuring des volks, kracht van wet.

Het begin van eenige oude Decreten is: De Koning heeft, volgens den wil der *Cortes* besloten enz. De Koning had echter het regt, om aanmerkingen op de besluiten der *Cortes* te maken, waar over dan deze terstond raadpleegden, en die of goedkeurden of verwierpen. Bovendien hadden de *Cortes* nog het regt om Oorlog te verklaren, Vrede te maken, het Budget der uitgaven te ontwerpen, en van de besteding der inkomsten rekening te eischen.

Een aloud bij de krooning der Koningen van *Arragon* gewoon gebruik, bewijst de hooge magt der toenmalige *Cortes* duidelijk. De Voorzitter van het hoog geregt, sprak bij deze gelegenheid den Koning, in naam der vergaderde Landstenden, dus aan:

„SIRE, wij die u gelijk zijn in magt, ja zelfs door de stem des volks, nog boven u verheven, zetten de kroon op uw hoofd, onder beding, dat gij onze heilige wetten met regtvaardigheid zult handhaven; indien niet, dan hebt gij zelf ons van onze verpligting om u te gehoorzamen, ontslagen."

In

In het Jaar 1283, hielden de *Cortes* voor het eerst in *Arragon*, hunne jaarlijksche Vergadering, en genoten, onder den naam: de Unie, nog een bijzonder Privilegie, namelijk het regt om zich tegen alle wederregtelijke inbreuken van den Monarch op de Constitutie te verzetten, hem in naam des volks aan te sporen om onregtvaardige besluiten te herroepen, (waar van de geschiedenis van ALFONSUS III, bewijzen oplevert) ja, zelfs des noods den Koning te onttroonen en een en anderen, al was hij ook van eenen anderen Godsdienst, (in de grondtaal: al was hij ook een Heiden,) in zijne plaats te kiezen.

In *Kastilien*, hielden zich de *Cortes* met het bestier en de revisie der openbare inkomsten en uitgaven bezig.

In *Navarra*, vergaderden de *Cortes* slechts alle drie jaren eens. Gedurende dien tijd, bleef echter eene uit hun midden gekozene Commissie aan het Hof, en waakte over de strenge handhaving der Constitutie.

Deze Nationale Vergaderingen, bleven lang in stand, maar werden echter allengs in hare werkzaamheden, hoe langer hoe meer bepaald, en verdwenen eindelijk geheel, bij de Monarchaal gewordene regering. — Slechts in *Navarra* en *Biscaija*, bleef er eene zwakke schaduw van over, dewijl daar nog somtijds, onder den naam van Landdag, eene Volksvergadering plaats had, die echter weinig of geen invloed op de regering had.

Dit is de korte Geschiedenis, van die *Cortes*, welker aandenken de Spaansche Natie, ten tijde der Fransche overheersching, uit de duisternis van den voortijd te voorschijn riep, en die aanleiding gaf, tot de binnen de muren van

Ca-

Cadix, in 1812, gemaakte Constitutie, die in het vervolg, de Armee op het Eiland *Leon*, allereerst, onder hare bescherming nam, en die vervolgens door FERDINAND VII, bezworen werd.

MINNELIED DER BEDOUINEN.

(*Zwervende Arabieren.*)

De Morgenster gaat nog niet op, ook is de Maan nog niet ondergegaan, de daauw is nog niet opgetrokken, maar mijn hart voelt de komst mijner beminde! — Gekleed in een gewaad witter dan de Jasmijn, nadert zij; — haar adem is zoeter dan versche melk, en hare oogen glinsteren gelijk die der Gazellen, als de avond komt! — hare toevende treden vervullen mijnen boezem met angst. Kom schoonste der schoonen! zoo roep ik, tot zij verschijnt.

BIJ DE GRAFPLAATS

Van den Hoogleeraar

E. A. BORGER.

Wie thans als Christen - Fhaleet
De Leidsche Hoogeschool betreedt,
Stort' tranen op den grafsteen uit,
Die BORGERS dierbaar stof besluit!
Die Rijn, wiens luister hij bezong,
Waaraan hij om den eerprijs dong,
Waarbij hij wijsheids lessen gaf;
Dwingt nu in rouw — elks tranen af,
Geen Maas, geen Waal, geen Vecht, geen IJ,
Geen Lek of Schelde, waar 't ook zij,
Geen Rijn, hoe stroom en tijd ook keer,
Geeft BORGER ooit aan Leiden weêr.

1820. G. J. v. D. K.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ELBURG.

Den 28sten December 1820. Het halfjarig Examen der Kweekelingen van het in deze stad gevestigd Instituut, heeft den 21, 22 en 23sten dezer, op den gewonen voet plaats gehad.

Hetzelve werd den 21sten begonnen, met het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen in de Fransche, Engelsche, Hoog- en Nederduitsche talen, de Schrijfkunst en Rekenkunde. Den volgenden dag werd dit onderzoek voortgezet, naar de vorderingen der leerlingen in de Latijnsche en Grieksche talen, de oude en nieuwe Aardrijks- en Geschiedkunde. De derde dag werd besteed, met het examineren der leerlingen in de Stel-, Meet- en Natuurkunde, de Natuurlijke Historie, de Technologie en den Godsdienst; tusschen beiden werd het onderzoek in de talen en wetenschappen afgewisseld, met het beschouwen van de gemaakte vorderingen in de Schermkunst, en van de afgewerkte stukken in de Doorzigt- en Burgerlijke Bouwkunde en de Teekenkunst; terwijl deze plegtigheid besloten werd, met het onderzoek naar de vorderingen der leerlingen in de muzijk en danskunst.

Uit dit Examen zijn de gemaakte vorderingen van verscheidene Jongelingen, den Curatoren gebleken, die daarom de namen van die Jongelingen, welke de meeste vorderingen hebben gemaakt, waardig gekeurd hebben, hier openlijk te noemen. Zij zijn: B. N. ALBRECHT, G. BACKER,

KER, P. A. BEELAERTS VAN BLOKLAND, C. D. C. VAN BERCHUIJS, J. J. L. GRAAFLAND, L. HARMSEN, A. VAN LINDE VAN DEN HEUVELL, H. A. HOEFHAMER, G. VAN DER JAGT, J. J. A. LUCHTMANS, A. H. A. MAMIN, P. H. MARCELLA, P. A. VAN MEURS, H. VAN OVERKLIFT, H. W. L. POST, G. A. J. RANDWIJK, L. ROMIJN, L. A. J. W. SLOET, B. W. A. E. SLOET, M. TIJL, J. A. G. DE VOS VAN STEENWIJK, H. J. STRAATMAN, P. VERSCHUUR, W. G. VOLTELEN, B. J. WEIJMAR, N. WEIJMAR en W. WEIJMAR.

SNEEK.

Den 22sten December 1826. Na dat dezen voormiddag het gewoon examen in de Latijnsche School was afgeloopen, en de Leerlingen tot genoegen der Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren, Curatoren en een aantal begunstigers der fraaije Letteren, doorslaande proeven van hunne vorderingen, in de onderscheidene vakken aan den dag hadden gelegd, volgde hierop 's namiddags op het Stadshuis, de openbare promotie en prijsuitdeeling.

De Rector H. AMERSFOORDT, opende deze plegtigheid met eene fraaije en uitgewerkte verhandeling, over de spreuk van TERENTIUS, *ne quid nimis*, en deelde daarna de door Heeren Curatoren bestemde praemien uit, aan de verdienstelijke Jongelingen: H. S. FOCKENS, E. MEURS, G. R. FOCKENS, B. RIENSTRA, J. HAGA en A. TEN KATE, die allen op hunne beurt met bevalligheid hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigden.

Hier na vattede de Voorzitter van het Collegie van Curatoren, het woord op, betuigde zijnen dank aan de Edel Achtbare Regering dezer Stad, en den aanzienlijken kring van toehoorders voor het belang, dat zij in den bloei der oude letterkunde, toonden te stellen, en nam tevens

deze

deze gelegenheid waar, om namens Curatoren hulde te doen, aan de verdienstvolle talenten van onzen zeer kundigen Rector, door wiens onvermoeiden ijver en uitmuntende manier van onderwijs, deze School weder een trap van bloei heeft bereikt, die de gunstigste uitzigten voor het vervolg mag doen voeden.

GRONINGEN.

Den 23sten December. Eergisteren had alhier de gewone halfjaarlijksche promotie en openbare prijsuitdeeling bij onze Latijnsche Scholen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, betrad de verdienstelijke Jongeling A. J. VAN BEECK CALKOEN, het Spreekgestoelte, en hield eene redevoering: *de Quinto Horatio Flacco*; dat is: over *Quintus Horatius Flaccus*; deze werd vervolgens, met de volgende uitmunde Jongelingen van de eerste klasse, naar de hooge School bevorderd, namelijk: L. B. LOHMAN, A. RUTGERS, S. WIJBENGA, C. T. LUBBERS, W. M. J. VAN DIELEN en M. A. HENDRIKSZ. terwijl aan alle deze leerlingen, behalve aan C. T. LUBBERS, op hun verzoek, door Curatoren vergund werd bij voortduring van het onderwijs op des Rectors School gebruik te maken. Op deze klasse behaalde A. J. VAN BEECK CALKOEN, den Latijnschen prijs: terwijl aan denzelfden en aan L. B. LOHMAN, een Grieksche prijs werd gegeven. Van de tweede klasse naar de eerste werden bevorderd: H. REIGER, J. J. CREMERS en J. F. BEIJEN; op deze klasse behaalde H. REIGER, den Latijnschen en Griekschen prijs. Van de derde naar de tweede werden bevorderd: S. TRIP, J. N. VAN DER HOOP, C. A. J. S. VAN NAGELL en L. A. OFFERHAUS: den Latijnschen prijs behaalde op deze klasse: S. TRIP, den Griekschen: L. A. OFFERHAUS. Van de vierde klasse naar de derde werden bevorderd: R. TEN POST, M. A. DE SAVORS

VORNIN LOHMAN, F. H. D'AULNIS DE BOUROUILL, O. VAN TROJEN, H. VAN DER HEIM, O. Z. VAN SANDICK, J. S. TRIP, J. W. QUINTUS en J. ALDERSHOFF, wordende de Latijnsche zoo wel als Grieksche prijs door R. TEN POST, behaald. Van de vijfde klasse naar de vierde werden bevorderd: F. F. D'AULNIS DE BOUROUILL, T. BRUNSVELD KEISER, C. VAN WEERDEN ABRESCH, P. SPANDAW, U. SIBINGA en W. J. VAN BERCK CALKOEN; op deze klasse behaalde F. F. D'AULNIS DE BOUROUILL den Latijnschen, en C. VAN WEERDEN ABRESCH, den Griekschen prijs. Van de zesde klasse naar de vijfde klasse werden bevorderd: J. TRIP, J. SINNINGHE DAMSTÉ, H. O. PICCART, L. A. SCHRÖDER STEINMETZ, J. R. KRUDOP, W. A. VAN ENSCHUT, op deze klasse behaalde J. TRIP, den latijnschen en Griekschen prijs. — In de Fabelkunde behaalde J. BOSMAN TRESLING den eersten, D. VAN DER HOOP den tweeden en O. VAN TROJEN, den derden prijs. — In de Geschiedenis: J. F. BEIJEN den eersten, C. A. J. S. VAN NAGELL den tweeden en C. VAN WEERDEN ABRESCH den derden prijs. — In de Aardrijkskunde: J. F. BEIJEN den eersten, O. VAN TROJEN den tweeden, en T. BRUNSVELD KEISER den derden prijs; — en in de Wiskunde behaalden A. J. FAITH en J. F. BEIJEN den eersten, L. OFFERHAUS den tweeden en L. A. SCHRÖDER STEINMETZ en P. SPANDAW den derden prijs. — Met getuigschriften van goed gedrag werden vereerd, in de vierde klasse: MI A. DE SAVORNIN LOHMAN, F. H. D'AULNIS DE BOUROUILL, H. VAN DER HEIM, O. Z. VAN SANDICK, J. L. TRIP, J. W. QUINTUS, J. ALDERSHOFF en U. W. F. VAN PANHUIJS. — In de vijfde klasse: W. J. VAN BERCK CALKOEN en A. S. KRUDOP; in de zesde: H. O. PICCART en J. R. KRUDOP.

KERK.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

APELDOORN. Onze Leeraar G. WALLER, heeft den 2den December eene beroeping naar *Dokkum*, en den 10den December eene beroeping naar *Bolsward* ontvangen, en heeft, na beraad, voor beide deze beroepingen bedankt.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

NIJMEGEN.

HUMMEN, den 21sten December 1820. Onze Leeraar, H. BANGMAN, ontving in de vorige maand, eene beroeping naar de Gemeente van *Edam*, en maakte ons, na beraad, op den 26sten derzelve, bekend, dat hij, die beroeping had aangenomen.

OVER- EN NEDER-ASSELT, den 7den Januarij. Onze Leeraar, J. A. SCHRADER, den 12den December l. l., eene beroeping ontvangen hebbende, van de Gemeente te *Raalte*, heeft, na beraad, dezelve aangenomen, en ons daar van op den laatsten dag des jaars kennis gegeven.

BUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN vakant. Zie October 1820.

WAMEL EN DREUMEL vakant. Zie November 1820.

RANDWIJK EN LAKEMOND. Zie Dec. 1820.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1820.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1820.

TIEL.

MAURIK, den 3den Dec. 1820. Heden in den namiddag Godsdienst, verbond zich onze Leeraar, H. VAN STEDEN, weder aan ons, met eene Leerrede, over 2 *Joh. vs.* 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet verliezen het gene wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen*, na het reeds van hier gemelde bedanken van zijn Eerw. voor de beroeping naar *Heerewaarden* en *St. Andries*.

ASCH. Bij Koninklijk besluit van den 12den Nov. l. l. No. 66. is onze Leeraar Ds. J. J. SCHILHAM, tot Predikant van *Zundert* en *Rijsbergen* benoemd.

Bij Koninklijk besluit van den 4den December 1820. No. 71. is deze Gemeente gesupprimeerd en vereenigd met de Hervormde Gemeente van *Buren* en *Asch*. Bij dat zelfde besluit is onder anderen bepaald, om alle goederen en fondsen, thans bij beiden aanwezig, tot een te brengen, om het tractement van den Predikant van *Buren* met *f* 141 's jaars te vermeerderen, en het dan nog disponibel gedeelte van het Aschsche Predikants tractement, ter somma van *f* 515. gedurende den tijd van zeven jaren toe te staan, aan de Gemeente van *Zoelmond*, om derzelver Kerk behoorlijk te repareren, terwijl na den afloop dier zeven jaren, over gemelde som nader zal worden beschikt, ten voordeele der Hervormde Kerk.

RAVENSWAAY. Zie April 1820.

ECK EN WIEL. Zie Nov. 1820.

OCHTEN vakant. Zie Nov. 1820.

ERICHEM staat vakant te worden. Zie Nov. en Dec. 1820.

BOMMEL.

ZALT BOMMEL, den 14den December 1820.

1820. Heden avond overleed alhier, op het onverwachtst, in den ouderdom van 72 jaren en ruim 9 maanden, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. GRAADT, rustend Predikant van *Hedel*.

Na den Avond-Godsdienst, dien Zijn Eerw. als naar gewoonte had bijgewoond, overviel hem, aan het huis van Ds. MACALESTER LOUP, een aanval van flijmberoerte, welke zoo fpoedig in hevigheid toenam, dat zijn Eerw. (offchoon nog tijdig en met de noodige voorzorge naar zijne woning overgebragt) reeds des avonds ten elf ure, daar onder bezweek.

Zijn Wel Eerw. was den 9den Maart 1748, in het naburige *Gameren* geboren, alwaar zijn Vader Predikant was. Toen, na diens overlijden, zijne Moeder met hare Kinderen onder ons, hare vaderlijke Geboorte-Stad, kwam wonen, heeft hij de gronden der talen hier gelegd, en zich verder tot den Evangeliedienst bekwaam gemaakt aan de Hooge Scholen van *Utrecht* en *Leijden*.

Daar de Evangelie-bediening zijne lust was, heeft *hij* het voorregt gehad, dezelve ruim 47 jaren te vervullen. Van 1771 tot 1817 diende hij zijnen Heer, in de vier Gemeenten van *Brandwijk* en *Gijbeland*, *Oosterwijk* onder *Gorinchem*, *Prinseland*, en eindelijk *Hedel*. Hier was hij verpligt, wegens vermindering van geheugen, zijne ruste te zoeken, en verkreeg die eervol in het jaar 1817.

Van dien tijd af aan, heeft hij met zijne Echtgenoote, Mejufvrouw C. C. BEECKMAN, onder ons gewoond, en genoot welverdiende achting en liefde, daar hij voorbeeldig was in het bijwonen van den Openbaren Godsdienst, in het flichtelijk bezoeken van zijne vrienden, en in weldadigheid te bewijzen aan de Armen.

Wij betreuren dus met zijne Weduwe en Aan-

verwanten, het gemis van dezen braven man, die toonde dat de Godzaligheid tot alle dingen nuttig is, hebbende de belofte van het tegenwoordig en toekomend leven.

Zondag, den 17den December, heeft Ds. s. CROMMELIN, bij de Voormiddags-Godsdienstoefening, in de Voorafspraak, met *Luc.* XII: 40. de Gemeente opmerkzaam gemaakt, op dit schielijk en onverwacht afsterven, herinnerende ons nog eenmaal het nog schielijker en onverwachter uiteinde, voor bijkans zes jaren, van onzen eigen Leeraar, den onvergetelijken KIST.

Wij wenschen de Weduwe noodige ondersteuning, en ons en de Gemeenten, onder welke hij zoo vele jaren, met lust en ijver, den gekruisten Verlosser gepredikt heeft, dat zij mogen gedenken aan hunne Voorgangers, die hun het woord van God verkondigd hebben, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling.

HEDEL, den 17den December 1820. Heden heeft onze Leeraar, Ds. A. FONHOFF, in deszelfs Voorafspraak, naar aanleiding van *Psalm* LXXXIX: 49. gedacht aan het afsterven van den Wel Eerw. Heer G. GRAADT, die van den 23sten September 1798, tot den 6den October 1817, onder ons het Evangelie volijverig verkondigd heeft, en ons bij die gelegenheid opgewekt, om aan deszelfs nuttige lessen te gedenken ter onzer voorbereiding, voor eene zalige onsterfelijkheid.

VARIK, den 21sten December 1820. Onder het bestuur van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer W. A. VAN EEDEN, Predikant te *Opijnen* en *Heesselt*, werd heden ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. Z. T. DE JONGH, naar *Heukelum*; het volgende zes- en drietal van Heeren Predikanten geformeerd:

Zes-

Zestal:

DD. J. J. W. DIEMONT, Predd. te *Bleskensgrave* en *Hofwegen*. W. J. CROL, te *Driel*. S. G. JORISSEN, te *Waardenburg* en *Neerrijnen*. W. H. COENEN, te *Tuil*. G. W. E. BECKING, te *Est*. A. VAN DE WETERING, te *Brakel*.

Drietal:

DD. J. J. W. DIEMONT, W. J. CROL en W. H. COENEN.

En is hier uit ten zelfden dage beroepen, Ds. J. J. W. DIEMONT, Pred: te *Bleskensgrave* en *Hofwegen*.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. De beroeping in onze Gemeente, uitgebragt op, en aangenomen door, Ds. F. W. RAPPARD, Pred. te *Avereest*, reeds Kerkelijk goedgekeurd zijnde, is nu verder ter verkrijging van Z. M. approbatie opgezonden.

METEREN. Nadat de beroeping van Ds. J. C. BUIJN, Kandidaat tot den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, met de goedkeuring van Z. M. zal bekrachtigd zijn, vleijen wij ons met eene spoedige vervulling onzer vakature.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

HURWENEN vakant. Zie Dec. 1820.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

HEERREWAARDEN vakant. Zie Dec. 1820.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

RHOON, den 17den Dec. 1820. Heden deden twee jonge lieden, met naam LOUISA

CATHARINA VOGELENSANK en JAN TROMER ISAACSZ. de eerste de jongste dochter, de laatste neef van onzen Predikant, openbare Geloofsbelijdenis.

De met betamelijke vrijmoedigheid en zedigheid gegeven antwoorden op de voorgestelde vragen, droegen de algemeene goedkeuring weg.

Na de bevestiging deed onze Leeraar eene aanspraak, die op eene wijze, door beide de aangenomene, beantwoord werd, welke getuigenis gaf van hunne dankbaarheid aan God en hunnen Leermeester.

Alles werd besloten met het door de geheele Gemeente staande zingen van *Gez.* XCVI.

MOERKAPELLE, den 25sten Dec. 1820. Onze Leeraar de Hoog Eerw. zeer geleerde Heer H. G. VAN DEN ES, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Sassenheim*, onder de Classis van *Leijden*, heeft dezelve, na beraad, aangenomen. Dus staat

MOERKAPELLE eerlang vakant te worden.

MAASSLUIS, den 13den Januarij 1821. Ds. W. MOLENAAR, is door Z. M. onzen Koning, bij hoogstdeszelfs besluit van den 6den Januarij l. l. No 62. ontslagen van zijne betrekkingen, als Leeraar bij de Hervormde Kerk, onder toekenning van een jaarlijks pensioen van *f* 600:—; en zulks provisioneel en tot wederopzeggings toe. Dus is

MAASSLUIS vakant.

MAASLAND. Zie October 1820.

LEIJDEN.

HAZERSWOUDE, den 17den Dec. De dag van heden was hier voor Leeraar en Gemeente een

een Gedenkdag. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. J. VATENBENDER, genoot het zeldzaam voorregt, om eene Jubelrede te mogen houden.

Had zijn Eerw. omtrent anderhalf jaar in de Gemeente van *Overlangbroek*, het Evangelie verkondigd; het mogt, door het weldadig bestel der Voorzienigheid ons en onze kinderen gebeuren, door dezen volijverigen Evangeliedienaar geleerd, geleid en vertroost te worden, door den Godsdienst van Jezus, gedurende den tijd van vijftig jaren.

Het was een aandoenlijk tooneel, den edelen grijsaard te zien binnen treden, voorafgegaan door een groot aantal zijner ambtsbroederen, aan de hand van eenen mede grijsaard, (de eenig overgebleven der genen, die vóór 50 jaren werkzaam geweest waren in de beroeping van onzen Leeraar,) en begeleid door den Schout der Gemeente, de Leden van den Raad-, Kerkeraad en Kerkbestuurders.

Het waren de woorden van Apostel Petrus in zijnen 2den brief H. I: vs. 13 en 14*a*. *Ik achte het regt te zijn, zoo lang ik in dezen tabernakel ben, dat ik u opwekke door vermaningen, alzoo ik weet, dat de aflegging mijnes tabernakels haast zijn zal;* welke zijn Eerw. gebruikte, om bij deze gelegenheid zijne Gemeente te herinneren, wat hij al dien tijd onder haar geleerd, en hoe hij haar bestierd had; terwijl hij, het vol gevoel van zijn hart volgende, betuigde, het als pligt te beschouwen, de dagen des levens, die hem nog mogten gegund worden, te blijven toewijden aan den dienst van zijnen grooten, getrouwen en eenigen meester J. C., aan de verlichting en verbetering van zijne Gemeente, naar den regel van het Evangelie.

Een Zang-Gezelschap bestaande uit leden van een verschillend Kerkgenootschap, bevorderde den luister, en de stichting, doelmatige Gezangen, vervaardigd door den eenvoudigen, met lof bekenden en Christelijk gestemden Dichter J. VAN DAM, op Muzijk gebragt door den beroemden RUPPE, en uitgevoerd onder het bestuur van den verdienstvollen Schoolonderwijzer J. VAN DAM, diende tot opleiding en afwisseling; leverende met de zoo gemoedelijke Leerrede, een aandoenlijk geheel, 't welk elks hart, met Christelijke vreugde vervulde, en zich dankbaar uitstortte in ruime giften aan de armen.

Wij bidden met het gevoel van kinderen voor eenen liefhebbenden vader: God spare den edelen grijsaard nog eenigen tijd in het leven, en beware hem voor toenemende gezigtsverzwakking, op dat hij, naar de stemming van zijn hart, zoo lang hij in dezen zijnen tabernakel zijn zal, ons en onze kinderen verder opbouwe in kennis, geloof en Godzaligheid.

LEIJDEN. Op den 14den December 1820, overleed alhier onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer G. ZOUTMAAT, *Gualtheri Filius*, *Gualtheri Nepos*, in den hoogen ouderdom van 88 jaren en bijna ééne maand. Zijn Wel Eerw. werd geboren te *Spaarndam*, den 18den Nov. 1732, is na zijne volbragte Studiën bij de Classis van *Leijden* en *Neder Rhijnland*, Proponent geworden den 1sten Julij 1754, werd beroepen te *Bergen*, in *Kennemerland*, en aanvaardde aldaar zijnen dienst den 10den Augustus 1755. Nam van de Gemeente, herwaarts beroepen zijnde, afscheid, deed alhier zijne intrede den 12den December 1762, werd ten jare 1803 Emeritus verklaard, en legde zijne bediening ne-

steeds den 18den Maart 1804. te gelijk zijnen opvolger bevestigende. Sints dien tijd leidde zijn Wel Eerw. (die nooit gehuwd geweest is,) een eenzaam en afgezonderd leven, onder het toenemen van de zwakheden des ouderdoms, de komste van zijnen Heer, om hem uit dit sterfelijke tot het onsterfelijke leven over te brengen, verbeidende. Aan zijn verscheiden werd, op den volgenden rustdag, door zijne Ambtgenooten in liefde gedacht.

BODEGRAVEN, den 31sten December 1820. Heden had alhier in den namiddag Godsdienst, de laatste van het afgeloopen jaar, eene aangename plegtigheid plaats; daar onze Leeraar den Wel Eerw. Heer G. BONSJN, dit uur aan de sluiting van het jaar toewijdende, ook tevens twee zijner leerlingen met namen J. SCHIPPER en C. A. BORRS, kweekelingen op het bloeijend Instituut van den Heer J. V. PITTONIS, openlijk voor de Gemeente, belijdenis des geloofs deed afleggen. In welk doen van belijdenis, deze Jongelingen, door hunne vaardige antwoorden, uitstekende proeven van hunne kennis, in de Bijbelgeschiedenis, Geloofs- en Zedenleer gaven, tot eer voor den Leeraar en hun zelven, tot genoegen der vergaderde menigte. Waarna zij, de drie vraagstukken beantwoord hebbende, met gepaste zegenbede tot Leden der Gemeente verklaard werden, wordende de Leeraar hier op, door den oudsten dezer Jongelingen, met name J. SCHIPPER, voor zijn gegeven onderwijs bedankt, met toewensching van Gods zegen over zijn Wel Eerw. persoon, betrekkingen, Gemeente en dienstwerk. Zijnde deze geheele plegtigheid, door onzen Leeraar, naar aanleiding van *Deut.* IV: 5 en 6. *Ziet Ik heb u geleerd, de inzettingen en regten, gelijk als de Heere mijn*

God mij geboden heeft. Behoudt ze dan en doetze, met gepaste en onderscheidene aanspraken en opwekkingen, aan allen, ook met opzigt tot den afgeloopen jaarkring, begonnen en geeindigd.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Dec. 1820.

SASSENHEIM. Zie Dec. 1820.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Bij dispositie van zijne Exc. den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., van 5den Januarij 1821 No. 57/29, is uit naam en van wege Z. M. onzen Koning, de volgende nominatie aan den Kerkeraad voorgesteld, ten einde eenen der daar bij genoemde Predikanten, tot Leeraar dezer Gemeente te beroepen, te weten:

De Heeren D. DAGEVOS, Predd. te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. K. HERINGA, te *Herwijnen*. A. LOSGERT, te *Willige Langerak*. en J. NIKKEL, te *Zuidscharwoude*.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN, den 7den Jan. Onze Leeraar Ds. J. J. W. DIEMONT, ontving den 23sten December 1820, eene beroeping naar de Gemeente van *Varik*, onder de Classis van *Zalt Bommel*. Zijn Eerw. maakte ons heden, aan het einde der namiddag Godsdienst bekend, dat hij voor die beroeping had bedankt.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

ALBLASSERDAM staat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

HOORNAAR. Zie Dec. 1820.

NUMANSDORP, (GEZEGD BUITENSLUIS) staat vakant te worden. Zie Dec. 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND. Zie Dec. 1820.

GOU-

GOUDA.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.
LEERDAM vakant. Zie Sept. 1820.
GROOT AMMERS. Zie Oct. 1820.
SCHOONHOVEN. Zie Nov. 1820.
LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

BRIELLE.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie November 1820.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

OUD-LOOSDRECHT, den 24sten December 1820. Onze Leeraar, Ds. T. VERMAASEN, op den 2den dezer van hier naar *Cadzant*, onder de Classis van *IJzendijke* beroepen zijnde, en die beroeping in beraad genomen hebbende, heeft voor dezelve bedankt, en zich weder op nieuw aan ons verbonden, met *Rom.* I: 13c. *Opdat ik ook onder u eenige vrucht zoude hebben.*

AMSTERDAM, den 9den Januarij 1821. Na eene korte ziekte, is heden alhier overleden de Heer FRANÇOIS TAIJSPIL JZ. Quæstor Generaal der Nederlandsche Hervormde Kerk, en Ouderling dezer Gemeente. — Wij betreuren met zijne Weduwe en naastbestaanden, in den braven en hulpvaardigen man, een warm en regtschapen Voorstander van den Godsdienst, die met zijnen waardigen Vader, sedert vele jaren Christelijk zorgde voor de behoeften van binnen- en buitenlandsche noodlijdende Kerken. — Bijzonder heeft hij in den post, waar in hij thans geplaatst was, door belangeloozen ijver en werkzaamheid, de Hervormde Kerk, en zeer velen aan zich verpligt. — En bovendien in onder-

schei-

scheidene Maatschappelijke betrekkingen bezig en geacht geweest zijnde, zal zijne gedachtenis bij tederen Godsdienstvriend dankbaar erkend zijn, en in duurzame eere blijven.

AMSTERDAM. Na gunstig verkregene handopening, ter vervulling der openstaande Leeraarsplaats, door het overlijden van Ds. P. BAARSLAG, is op den 9den Januarij, door de Vergadering van Predikanten en Ouderlingen, uitgebragt het volgende zestal:

DD. D. P. FARRET, S. CROMMELIN, J. J. SCHOLTEN, P. VAN DER WILLIGEN, J. L. NIJHOFF en P. R. A. SALTET, Predd. te *Harlingen*, *Zaltboemel*, *Haarlem*, *Thiel*, *Gouda* en *Buitenerend*.

Waar uit op het drietal geplaatst zijn:

DD. FARRET, CROMMELIN en SCHOLTEN.

De Vergadering van Diaconen heeft, ten zelven einde op den 16den dezer, gemaakt het volgende zestal:

DD. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, G. HERINGA, P. J. KNOLL, J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIZEN, T. M. VAN GULPEN en P. VAN DER WILLIGEN, Predd. te *Brielle*, *Herwijnen*, *Sixbierum*, *Soelmond*, *Nijmegen* en *Thiel*,

En daar uit het drietal:

DD. VAN BERCK COLENBRANDER, VAN GULPEN, en VAN DER WILLIGEN.

Uit welke gecombineerde drietallen, door den Grooten Kerkeraad, D. V. op den 23sten een drietal gemaakt en beroeping gedaan zal worden.

HAARLEM.

KROMMENIEDIJK, den 14den Januarij. Deze Gemeente, bij besluit van Z. M. onzen Koning, in dato den 12den Januarij 1820, gesupprimeerd, en bij genoemd besluit, met die van *Knollendam* en *Krommenie*, gecombineerd, om met Januarij 1821, door de Predikanten van de laatstgenoemde naburige Gemeenten, op vastge-

ge-

gestelde tijden, bediend te worden; zoo heeft de Wel Eerw. Heer J. TASMAN, Pred. te *Kool-lendam*, heden namiddag een aanvang met den Predikdienst, in deze Gemeente, gemaakt, behandelende tot Tekst, 1 Cor. III: 11. *Niemand kan een ander fundament leggen, dan 't geene gelegd is, 't welk is Jezus Christus.* De Gemeente ernstig vermanende, om op dat zelfde fondament te bouwen, waar op deze Gemeente sedert 1584 gebouwd is, tevens zijne hartelijkste zegeningen uitboezemende, over deze Gemeente, en zijnen medearbeider, den Wel Eerw. Heer P. A. VAN DER LAAN; welke den 28sten dezer, zijne eerste Leerrede in deze Gemeente hoopt te houden.

JISP, den 15den Januarij. Van hier kunnen wij berigten, dat bij besluit Z. M. van den 6den dezer, volgens ontvangene Dispositie van Zijn Excellentie, den Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk enz. geteekend *den 10den dezer*, N°. 15/28, op de Kerkelijke ook de Koninklijke approbatie verleend is, aan de hier uitgebragte Kerkelijke beroeping op den Wel Eerw. Heer M. VAN VEEN, als nog Pred. te *Houten*

ASSENDELFT vakant. Zie October 1820.

A L K M A A R.

ALKMAAR, den 8sten Januarij 1821. Heden werden wij verblijd door het besluit van Z. M. onzen Koning, van den 29sten December l. l., waar bij aan de Gemeente de vrijheid verleend wordt, tot het beroepen van eenen vierden Leeraar, zullende de Kerkeraad weldra tot het werk der beroeping overgaan.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Zie October 1820.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie October 1820.

HOORN.

HOORN.

OPPERDOES vakant. Zie October 1820.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OBDAM. Zie Nov. 1820.

URK. (HET EILAND) Zie Dec. 1820.

EDAM.

EDAM, 1sten Jan. 1821. Van hier is in de Boekzaal der vorige maand vergeten te melden, dat Ds. H. FANGMAN, de beroeping tot Leeraar dezer Gemeente heeft aangenomen: hebbende deze beroeping ook reeds de Kerkelijke goedkeuring verkregen.

ZUIDERWOUDE, 17den Dec. 1820. Onze Leeraar W. HORST, onderhield ons heden ernstelijk over het bij hem ingekomen berigt, aangaande het overlijden van den Hoog Eerw. Heer P. J. DE FREMERIJ, rustend Hoogleeraar en Predikant te *'s Hertogenbosch*, die voor weinig meer dan zestig jaren bij deze Gemeente zijne eerste standplaats had. Mogten de bij deze gelegenheid ons herinnerde vermaningen en opwekkingen, niet ongezegend zijn! De Evangeliebediening, bij ons zoo aanhoudend genoten, ook de dienst van onzen tegenwoordigen Leeraar, dragen rijke vruchten in den dag der verschijning van onzen Heer!

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 13den Dec. 1820. Na gunstig verkregene handopening van Z. Exc. den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. heeft de Kerkeraad met den Edel Achtbaren Heer S. VAN DER SWALME, gevolmagtigde van het Edel Acht-

Achtbaar Stedelijk Bestuur van *Vlissingen*, aan 't welk de Ambachts-Heerlijkheid der Gemeente competeert, onder Bestuur van den Consulent H. L. DE JONGE, Predikant te *Oostzoubufg*, op heden geformeerd het volgend twaalftal van Predikanten:

DD. J. RADERMACHER SCHORER, A. T. BEAUSAR, J. F. HENRIJ, D. A. BUIJT, C. MERUSE, J. J. W. DIEMONT, P. SIX DIJKSTRA, H. J. VAN INGEN, J. VERSPRILLE, H. L. DE JONGE, J. H. P. CLINGE en H. J. ROIJAARDS, Th. Dr., Predikanten te *'s Gravenpolder*, *Ritthem*; *in de Groede*. te *Nisse*, *op den Hoek*, te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, *Neuzen*, *Arnemuiden*, *St. Annaland*, *Oostzouburg*, *Oostburg* en *Meerkerk*.

Uit hetzelve zijn op het zestal geplaatst:

DD. H. L. DE JONGE, A. T. BEAUSAR, J. RADERMACHER SCHORER, J. F. HENRIJ, D. A. BUIJT en H. J. ROIJAARDS, Th. Dr.

En op het drietal:

DD. J. RADERMACHER SCHORER, H. L. DE JONGE en D. A. BUIJT.

Waaruit terstond beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. RADERMACHER SCHORER, Pred. te *'s Gravenpolder*, die voor deze beroeping, na beraad, heeft bedankt.

MELIS EN MARIENKERKE, den 7den Januarij. Op heden vierde onze Leeraar Ds. O. TRESLING, plegtig gedachtenis van zijnen, in meer dan éene Gemeente vervulden, vijftig jarigen Evangeliedienst, met eene Leerrede over *Ps.* LXXI: 17 en 18. *O God! gij hebt mij geleerd van mijnen jeugd aan, en tot nog toe verkondig ik uwe wonderen. Daarom ook, terwijl de ouderdom en de grijzigheid daar is, verlaat mij niet, o God! tot dat ik* [*dezen*] *geslachte verkondige uwen arm, allen nakomelingen uwen magt.*

[Dat

Dat God zijn leven nog lange spare, en zijnen ouderdom met de beste zijner zegeningen bekroone!

MIDDELBURG twee Predikantsplaatsen vakant. Zie Oct. 1820.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND, den 5den November l. l., is alhier onze beroepen Leeraar, Q. JORISSEN, in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. WANROOIJ, Pred. te *Brunswijk* en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over 1 *Petr.* IV: 10, 11. *Een iegelijk gelijk hij gave ontvangen heeft* enz. De Bevestigde deed zijne Intrede met eene Leerrede over 1 *Cor.* II: 1, 2. *En ik broeders! als ik tot u gekomen ben* enz.

KERKWERVE. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer D. BAKKER, die slechts vier jaren onder ons, het Leeraars en Herders Ambt, zoo veel zijne zwakke ligchaams toestand toeliet, met ijver en getrouwheid heeft waargenomen, is na langdurige ziekte heden den 8sten Januarij dezes jaars, door den dood aan ons, zijne Gade en verdere betrekkingen ontrukt. Met gelatenheid en stille onderwerping aan Gods altijd goeden wil, en in de hope des eeuwigen levens, verliet hij deze aarde, en leeft nu, gelijk wij hopen, Gode! Hartelijk treuren wij bij dit verlies, en mengen onze tranen met die der diep bedroefde Weduwe, God vertrooste haar en zijne achtergelatene bloed- en aanverwanten, en denke in gunste aan deze Gemeente, om die weder van eenen waardigen Leeraar te voorzien, na dat het annus gratiae voor de Weduwe zal zijn afgeloopen. Zoo dat

KERKWERVE vakant is.

Sr.

St. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

GOES.

WEMELDINGEN, den 10den Dec. 1820. Na herhaalde vruchtelooze beroepingen, van Ds. G. KAMERMAN, te *Leur*, Ds. J. DAGEVOS, te *Kruiningen*, en Ds. G. LAMERS, te *Hoog* en *Laag Keppel*, die bedankt hebben, werden heden door de Kerkelijke Vergadering, uit een gemaakt zestal, op het drietal geplaatst:

DD. G. KOOL, J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK en G. J. LETTE, Predikanten te *IJerseke*, *Sleeuwijk* en *Biesselingen*.

En daar uit beroepen Ds. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*.

HEINKENSZANDE, den 12den Nov. 1820. Heden werd de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. M. VOIJER, onder ons bevestigd door den Wel Eerw. zeer gel. Heer B. P. S. A. VRIESEKOLK, Predikant te '*s Heerenhoek*, en Consulent alhier, met *Phil.* II: 29. *Ontvangt hem dan in den Heere enz.* De bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk onder ons, met 1 *Tim.* IV: 16. *Heb acht op u zelven en op de leer enz.*

KATTENDIJKE, den 22sten Decemb. 1820. Heden werd alhier voor de tweedemaal beroepen Ds. P. ANEMAET, Pred. te *St. Kruis*, uit een te voren gemaakt viertal van:

DD. P. ANEMAET, J. J. W. DIEMONT, J. DE WIT en J. MEERBURG SNARENBERG, Predikanten te *St. Kruis*, *Bleskensgraaf*, *Oudelande* en *Aagtekerke*.

'S GRAVENPOLDER, den 31sten Decemb. 1820. Onze Leeraar J. RADERMACHER SCHORER, die ons den 17den dezer had bekend gemaakt, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Koudekerke*, onder de Classis van

Walcheren, berigtte ons heden daar voor te hebben bedankt.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WAARDEN vakant. Zie Sept. 1820.

FORT BATH, RILLAND EN BATH. Zie Oct. 1820.

CATS. Zie Dec. 1820.

CLOETINGE. Zie Dec. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

CADZAND, den 27sten Nov. 1820. Daar Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS bedankt heeft, voor de op zijn Eerw. alhier uitgebragte beroeping, zoo is de Kerkeraad op heden overgegaan, tot het doen van eene tweede beroeping, en zijn op het zestal geplaatst:

DD. T. VERMAASEN, J. A. SCHMIT, J. ROELOFS, J. VAN HOEK, B. VAN DER LINDEN, D. VAN BASSELAAR, respective Predd. te *Oud Loosdrecht*, *Maasdam*, *Nieuwenhoorn*, *Nieuhuis*, *Waterland (Kerkje)*, *Biervliet*.

Op het drietal:

DD. T. VERMAASEN, J. A. SCHMIT en J. VAN HOEK.

Waar uit ten zelfden tijde beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer T. VERMAASEN, aan wien de Acte van beroeping toegezonden is, en die deze beroeping in beraad heeft genomen.

ZAAMSLAG, den 13den Dec. 1820. Onze Leeraar, Ds. J. GRIMS, maakte ons in zijne gewone Avondbeurt, naar aanleiding van *Jac.* IV: 14*b*. bekend, het afsterven van eene onzer geachte Ambachts-Vrouwen, de Wel Edel geborene Vrouwe CORNELIA CHRISTOFFLINA ANNA VAN GOETHEM, in den ouderdom van 48 jaren en 19 dagen, geliefde Echtgenoote van onzen Ambachtsheer, den Wel Ed. geboren Heer C. G. BIJLEVELD, ons opwekkende, om steeds aan on-

onze broosheid te gedenken, en het edel voorbeeld der overledene na te volgen, om tegen den dag des doods bereid te zijn.

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

HOOFDPLAAT vakant. Zie Dec. 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

AMERSFOORD.

DE BILT, den 7den Januarij. Onze Leeraar, J. MUNTENDAM, is door Z. M. den Koning benoemd, en daarna Kerkelijk beroepen tot Pred. te *Baflo Rasquert*, in de Provincie *Groningen*, en heeft deze beroeping aangenomen.

WIJK.

ODIJK, den 27sten Nov. 1820. Ter vervulling der vakature alhier, is het volgende drietal van Predikanten gemaakt:

DD. A. SCHILT, Predd. te *Blaauwkapel*, A. VISCH, te *Zuidwolde*, en J. VAN DER HORST, te *Wilzum*.

Waaruit beroepen is Ds. A. SCHILT, Pred. te *Blaauwkapel*, die echter voor deze beroeping bedankt heeft.

HOUTEN staat vakant te worden. Zie December 1820.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

FINKUM EN HIJUM. Den 9den Jan. 1821 is hier, door den Kerkeraad, ingevolge de stemming van daar toe gesegtigden, tot Predikant van deze Gemeente beroepen geworden, Ds. A. SMIT, Kandidaat van den heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen.

G 2 STIENS

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME vakant. Zie Dec. 1820.

HARLINGEN.

BOLSWARD, den 8sten Jan. 1821. De Wel Eerw. Heer G. WALLER, Pred. te *Appeldoorn*, en het *Loo*, voor de op zijn Eerw. alhier uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Eerw. Kerkeraad het te voren gemelde drietal terstond op deze wijze aangevuld:

DD. H. NIEUBUUR FERF, Predd. te *Bergum*. R. ADRIANI, te *Wijckel*. en H. CANNEGIETER, te *Garrelsweer*.

En uit hetzelve beroepen den Wel Eerw. Heer R. ADRIANI, Pred. te *Wijckel*.

KIMSWERD, den 31sten Dec. 1820. Heden vernamen wij van onzen Leeraar Ds. G. W. JELGERSMA, dat zijn Eerw. den 29sten dezer eene beroeping naar de Gemeente van *Workum*, ontvangen en dezelve in beraad genomen had.

OOSTERBIERUM, den 7den Jan. 1821. Heden werd alhier de Wel Eerw. Heer R. RODENBURG MENTZ, in den heiligen dienst bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer D. CANNE, Predikant te *Tjummarum*, met eene Leerrede over *Hand*. VIII: 5*b*. *Hij predikte hun Christus.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren P. J. KNOLL, A. BRUINING, R. M. CLOPPENBURGH, G. OUTHUIS en J. CAHAIS, respective Predikanten te *Sexbierum*, *Pietersbierum*, *Wijnaldum*, *Minnertsga* en *Witmarsum*. 's Namiddags heeft de bevestigde zijne intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende *Jerem.* I: 6, 7 en 8. *Toen zeide ik: Ach! Heere HEERE, ziet, ik kan niet spreken, want ik ben jong. Maar de HEERE zeide tot mij enz.*

SCHINGEN EN SLAPPETERP, den 7den Jan.

Jan. 1821. De Wel Eerw. Heer W. VAN DER LEIJ, werd heden onder ons in den heiligen dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer P. KONING, Predikant te *Dronrijp*, die als Consulent dit werk verrigtte, een tekst hebbende, *Matth.* XVII: 5c. *Hoort Hem!* De Oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, mede door den Wel Eerw. Heer B. BEKKER, Predikant te *Peins* en *Zweins*.

De Bevestigde hield 's namiddags zijne intrerede met *Joh.* XV: 8. *Hier in is mijn Vader verheerlijkt dat gij veel vrucht draagt, en gij zult mijne discipelen zijn.*

SNEEK.

WORKUM. Ds. J. J. WASSENAAR, Pred. te *Burg op Texel*, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op den 21sten December j. l., dit twaalf-, zes- en drietal van Predikanten geformeerd:

Twaalftal:

DD. P. VAN VELDEN, Predd. te *Stavoren*. J. CAHAIS, te *Witmarsum*. J. DOORENBOS, te *Deersum*. P. BOELES, te *Pingjum*. G. W. JELGERSMA, te *Kimswerd*. H. A. FERF, te *Hindeloopen*. W. WINSEMIUS, te *Tjerkwerd*. D. MEIDEMA, te *Wons*. H. MUNTINGH, te *Harig*. J. G. TEN DALL, te *Heeg*. W. FERWERDA, te *Oppenhuizen*, en H. HAGA, te *Jutrijp*.

Zestal:

DD. P. VAN VELDEN, J. CAHAIS, G. W. JELGERSMA, P. BOELES, W. WINSEMIUS en H. HAGA.

Drietal:

DD. P. VAN VELDEN, J. CAHAIS en G. W. JELGERSMA.

En is daar uit, op den 28sten December l. l., beroepen de Wel Eerw. Heer G. W. JELGERSMA, Pred. te *Kimswerd*.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

DOKKUM.

DOKKUM, den 30sten November 1820. Op bekomene tijding, dat Ds. H. VAN HEIJNINGEN, Pred. te *Rijswijk*, voor het beroep alhier, in beraad, had bedankt, heeft de Kerkeraad op heden, het te voren gemaakt drietal uit het zestal weder aangevuld, zoo dat het drietal nu was:

DD. G. WALLER, Predd. te *Apeldoorn* en *het Loo*. J. MUNTING, te *Haastdrecht* en A. DE KONING, te *Sliedrecht*.

Waar uit aanstonds beroepen is, Ds. G. WALLER, Pred. te *Apeldoorn* en *het Loo*, na beraad, heeft ook zijn Wel Eerw. zich verpligt gevonden, voor dit beroep te bedanken.

Den 1sten Januarij dezes jaars, is de Kerkeraad zamengekomen, en heeft, ter vervulling der vakature in deze Gemeente, geformeerd, het volgende twaalftal:

DD. C. W. KERSTEN, Predd. te *Driebergen*. H. G. CANNEGIETER, te *Garlsweer*. J. HERDERSCHÊE, te *Krimpen aan de Lek*. A. WASSENBERG, te *Veenwouden*. G. OUDHUIS, te *Minnertsga*. I. J. VAN DEINZE, te *Hulst*. J. VAN HOUTEN, te *Ternaard*. P. A. C. HUGENHOLTZ, te *Vorden*. J. BAKKER, te *Buitenpost*. J. BRAVE, te *Maarsen*. W. G. VAN DEN BROEK, te *Scherpenzeel*. N. C. KIST, Th. Dr., te *Zoelen*.

Zestal:

DD. KERSTEN, CANNEGIETER, HERDERSCHÊE, OUDHUIS, VAN DEINZE en KIST.

Drietal:

DD. KERSTEN, HERDERSCHÊE en KIST.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. W. KERSTEN, Pred. te *Driebergen*, die dit beroep in beraad heeft genomen.

FOUDGUM EN RAARD. Deze Gecombineerde Gemeente, zal eerstdaags vakant worden.

den. Ds. A. VAN DIJK, is beroepen te *Bornbergum* en *Korte Hemmee*, onder de Classis van *Leeuwarden*, en na beraad, heeft zijn Wel Eerw. zich verpligt gevonden, dat beroep aan te nemen.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1800.

NEERREVEEN.

JOURE, den 21sten December. Met het geheele Vaderland, bijzonder de geleerde Wereld, en de Christelijke Kerk in hetzelve, was ook deze Gemeente, de geboorteplaats van den uitstekenden Hoogleeraar E. A. BORGER, in diepen rouw gedompeld, bij den onverwachten en zoo vroegen dood, van dien onvergetelijken man, in October l. l. Alles was hevige aandoening, toen onze Leeraar, Ds. P. KOUMANS BROUWER, des Zondags, na het ontvangen van die treurmare, met een enkel woord, bij dit groot verlies, zijne hoorders bepaalde, en beloofde na eenigen tijd eene meer plegtige Lijkrede, over dien grootsten onzer inboorlingen te zullen houden, als de hartstogten meer tot bedaardheid gekomen waren. Aan deze belofte is heden avond voldaan, voor eene zeer talrijke schaar, niet tegenstaande het weder allezins ongunstig was. De zinspreuk der Redevoering was *Joan.* V: 35. *Hij was eene brandende en lichtende kaarsse, en gij hebt ulieden een korten tijd in zijn licht willen verheugen*; naar aanleiding van welke, eerst 's mans levensloop geschetst, daar na deszelfs grootheid in eenige punten aangewezen werd, en een woord ter vertroosting en heiliging het besluit uitmaakte. Tusschen de gedeelte in, liet zich het Treurgezang van een Koor, grootendeels jonge Kinderen, vervangen door het Gezang der geheele Gemeente, hooren. Onbeschrijfelijk groot was de aandacht, en de be-

 lang-

langstelling, op het gelaat van een ieder te lezen; terwijl velen naderhand hun verlangen te kennen gaven, dat men hun en een meer uitgebreid vaderlandsch publiek te lezen wilde geven, het geen hier uitgesproken was geworden; aan welken wensch dan ook, zoo dra mogelijk, volgens zekere berigten, staat voldaan te worden.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Dec. 1820.

O V E R - IJ S S E L.

ZWOLLE.

OMMEN. Op den 25sten November 1820, heeft de Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente, onder het Præsidium van Ds. D. VALKENBURG, Pred. in *den Ham*, met de overige H. H. Collatoren, benoemd, en daarop beroepen, in de plaats van Ds. A. VERWEIJ JR., vertrokken naar *Wijhe*, Ds. H. STENFERT KROESE, Pred. te *Giesen Nieuwkerk*. De beroepene heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt. Dus blijft

OMMEN vakant.

AVEREEST. Onze Leeraar Ds. F. W. RAPPARD, heeft de beroeping naar *Zuilichem* en *Nieuwaal* aangenomen.

WIJHE. Zie Aug. 1820.

RAALTE vakant. Zie October 1820.

DEVENTER.

DENEKAMP, den 7den Jan. Heden werd alhier, door Ds. P. IMMINK, Predikant te *Ootmarsum*, met eene Leerrede over *Luc.* IX: 60b. in den heiligen dienst dezer Gemeente, bevestigd

digd, de Wel Eerw. Heer J. MEIJER LICH welke zijn werk onder ons, ten zelfden dage, aanvaardde, predikende te dier gelegenheid over *Joan.* I: 6—9.

DIEPENHEIM. Zie October 1820.

K A M P E N.

BLANKENHAM. Onze Leeraar Ds. H. TIMMER, den 10den December, eene beroeping naar de Gemeente van *Garnwert* en *Oostum*, onder de Classis van *Groningen* ontvangende, berigtte ons den 24 dier maand, deze roeping, onder inwachting van de noodige goedkeuringen, te zullen opvolgen. Daar gemelde Gemeente dan eerlang vakant wordt, verzoeken wij de Heeren Kandidaten om hunne gaven hier te laten hooren.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN.

GARNWERD EN OOSTUM. De Heer H. TIMMER, Predikant te *Blankenham*, op den 8sten December l. l. alhier, Kerkelijk beroepen zijnde, heeft die beroeping, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aangenomen.

ADUARD, den 17den Dec. 1820. Op heden werd de Kandidaat R. VAN DER SLUIS, alhier in den heiligen dienst bevestigd, door deszelfs Schoonvader Ds. S. H. A. BEGEMAN, Predikant te *Norch*, met 1 *Cor.* XVI: 10. *Zoo nu Timotheus komt, enz.* in tegenwoordigheid en bij afstand van den Consulent Ds. J. MEIJER, Pred. te *Ham* en *Fransum*; zijnde de oplegging der handen geschied, door den Consulent en den Bevestiger. De bevestigde heeft ten zelfden dage zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst ne-

 men-

mende *Handel.* XVII: 11. *En deze waren, edeler, dan die te Thessalonika waren enz.*

APPINGEDAM.

OPWIERDA vakant. Zie October 1820.

MIDDELSTUM.

WARFHUIZEN vakant, door het overlijden van den Heer J. BRONGERS, op den 16den December 1820. Zijn Wel Eerw. bereikte den ouderdom van 68 jaren, en was sedert den jare 1782, Leeraar dier Gemeente.

EPPENHUIZEN. Zie Nov. 1820.

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

BAFLO RASQUERT. Zie Dec. 1820.

USKWERT vakant. Zie Dec. 1820.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

BREDA.

STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Nov. 1820.

MOERDIJK. Zie Nov. 1820.

ZUNDERT EN RIJSBERGEN staat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

HEUSDEN.

OP EN NEERANDEL vakant. Zie Oct. 1820.

EINDHOVEN.

BLADEL, den 10den Dec. 1820. Heden werd, tot onze groote blijdschap, ons nieuw Kerkgebouw plegtig aan den Goddelijken Eeredienst toegewijd. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. S. ZORN, maakte ons bij deze gelegenheid op deszelfs voorname bestemming opmerkzaam, en toonde ons aan, welk gebruik wij er

van

van te maken hebben; naar de wijziging van den Zaligmaker zelven, *Matth.* XXI. 13*b*. *Mijn huis zal een huis des gebeds genaamd worden.*

Deze plegtigheid liep in de volmaaktste orde, tot blijdschap van ons en de van elders toegevloeide menigte af.

VALKENSWAARD, den 9den Januarij 1821. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. F. DE HAAN, heeft eene beroeping ontvangen naar de Gemeente van *Hurwenen*, onder de Eerw. Classis van *Zalt-Bommel*, en dezelve in beraad genomen.

D R E N T H E.

M E P P E L.

VLEDDER. Zie Nov. 1820.
HOOGEVEEN. Zie Nov. 1820.
MEPPEL. Zie Dec. 1820.

WALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE. Bij besluit van Zijne Majesteit, van den 25sten Dec. 1820. zijn, in de Commissie tot de Zaken der Walsche Kerken, gedaan de volgende benoemingen.

De Secretaris G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*, ingevolge den te voren gemaakten rooster, met den 1sten Januarij van dit jaar, benevens deszelfs Secundus C. G. MERKUS, Pred. te *Dordrecht*, moetende aftreden, zijn beiden in bovengemelde betrekkingen op nieuw benoemd.

Vervolgens is de Heer S. P. VAN SWINDEN,

Oud-

Oud-Onderling te 's *Gravenhage*, tot Lid der Commissie benoemd, in de plaats van den afgetredenden Onderling, J. VALETON; en tot Secundus des eersten, de Heer W. P. KLUIT, Onderling te *Leijden*.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

GRONINGEN vakant. Zie Nov. 1820.

LIMBURG. enz.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant Zie Aug. 1820.

NEERLANDS OOST- EN WESTINDISCHE KERKEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

Bij besluit van Zijne Majesteit van den 30sten November 1820. N°. 98. is tot Predikant voor de *Oostindiën* benoemd, de Wel Eerw. Heer, W. DE SERIÈRE, thans Predikent bij de Walsche Gemeente te *Zutphen*. Van deszelfs nog plaats moetende hebben Kerkelijke Inzegening en vertrek, zal, na den afloop daar van, in het vervolg berigt gegeven worden.

WEST-

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. 31e October 1817.

Op den 3den Januarij, is door Zijne Excellentie den Heer Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. te *'s Gravenhage*, op eene plegtige wijze en met eene gepaste aanspraak geïnstalleerd, de door Zijne Majesteit benoemde Commissie, voor de Zaken der Protestantsche Kerken, in Neêrlands Oost- en Westindiën, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren J. J. DERMOUT, President, J. SCHULTZ, Vice-President, B. VERWEIJ, Secretaris, en de Leden J. SLUITER, R. P. VAN DE KASTEELE, B. VAN REES en W. A. OCKERSE.

Daar nu aan deze Commissie, vrijdom van Briefport voor zulke stukken, als de belangen der Indische Kerken betreffen, verleend is, gelijk dit bij de andere Kerkelijke Besturen plaats heeft, zoo worden alle de Consulerende Leden der Commissie, de Kerkelijke Besturen, de Hoogleeraren aan de Akademien en Atheneën, gelijk ook Hoofdbestuurders van Bijbel- en Zendeling Genootschap verzocht, om, in geval van Correspondentie, de brieven onder *Kruisband*, en door den afzender *Gecontrasigneerd*, volgens de bestaande orde, aan de Postkantoren te bezorgen, met het Adres aan den Secretaris der Commissie, den Pred. VERWEIJ, in *'s Gravenhage*, terwijl particuliere Personen, onder bovengenoemde Categoriën niet begrepen zijnde, hunne brieven zullen dienen te *frankeren*.

De Instructie voor de Commissie en eene opgave van derzelver gewone en buitengewone Leden, vindt men geplaatst in het *Naberigt* hier achter.

NA-

NABERIGT.

WEGENS DE COMMISSIE VOOR DE ZAKEN DER PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

Ter vervanging der voormalige Gecommitteerden *ad res Indicas*, werd door Z. M. bij besluit van den 13den Oct. 1815 No. 71. benoemd en in werking gebragt *eene Provisioneele Commissie, voor de Zaken der Hervormde Kerken in Neerlands Oost- en West Indiën*. Deze Commissie mogt aanvankelijk gelukkig slagen, in de behartiging der belangen van het Indische Kerkwezen, waar van inzonderheid de benoeming en afzending van eenige Leeraren en Godsdienstige Onderwijzers het gevolg geweest is.

In het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, Art. 14. was echter gesteld, dat, even als ten aanzien der Kerken, in de zuidelijke Provincien, omtrent die in Neerlands Oost- en West-Indiën, nadere bepalingen zouden gemaakt worden. Hiermede was overeenstemmende het 18de Artikel van het Algemeen Reglement voor het bestuur der Evangelische Luthersche Kerk. Z. M. heeft dan, na gehoord te hebben de voordragt van zijnen Minister, voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, en van zijnen Staatsraad Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., bij een Besluit van den 7den Dec. No. 113 bepaald, dat alle de Protestantsche Kerken in Neerlands Oost- en West Indiën, voortaan vereenigd zullen zijn, onder één en hetzelfde bestuur, en op denzelfden voet, als in de Zuidelijke Provincien plaats heeft, en dus met in acht neming der plaatselijke omstandigheden en huishoudelijke belangen der Gemeenten.

De

De behartiging dier belangen, is opgedragen aan eene Commissie voor de Zaken der Protestantsche Kerken in Neerlands Oost- en West-Indiën, gevestigd te *'s Gravenhage*, en werkzaam onder toezigt van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., het welk ten dezen in alles overeenkomstig zal handelen, met het Departement, waaraan de belangen der Koloniën zijn opgedragen.

Deze Commissie rapporteert op alle zaken, waarop zij door voornoemde Departementen wordt gehoord, en doet voorstellen ter behartiging der belangen van de Indische Kerken, zij houdt correspondentie met de Kerken in Indien, met de Binnenlandsche Kerkbesturen, met de Bijbel- en Zendeling-Genootschappen, met de Theologische Faculteiten en Hoogleeraren, op onderscheidene hooge Schoolen, Atheneen en Seminarien, en met hare buitengewone Leden of Consulenten.

Zij *is* belast met de inzegening der voor de *Indische Kerken* aangestelde Predikanten, als mede met het kosteloos afnemen der Examina en het inzegenen van derwaarts bestemde Kandidaten, Zendelingen, en alle Godsdienstige Onderwijzers. Daartoe verzocht zijnde, is zij ook bevoegd tot het inzegenen van Predikanten, en het examineren van Kandidaten, voor Buitenlandschen Dienst, uitgezonderd alleen dezulken, die zich, voor dezen Dienst, tot de Fransche taal bepalen.

De Commissie houdt toezigt, op de Studenten aan de Hoogeschoolen, die zich aan den Dienst der Indische Kerken, bijzonder mogten toewijden, en tracht naar vermogen de goede opleiding van andere daar voor bestemde Godsdienstige Onderwijzers en Zendelingen te bevorderen.

Zij

Zij zal jaarlijks één Lid Committeren, ter bijwoning van de Algemeene Sijnode der Hervormde Kerk, om aldaar het Kerkelijk Bestuur der Protestantsche Kerken in Indië te vertegenwoordigen. Hare gewone Vergaderingen worden gehouden, op den eersten maandag; der maanden Februarij, April, Junij, Augustus, October en December. De President is echter bevoegd, om, met overleg van den Vice-President en Secretaris, Vergaderingen uit te stellen of buitengewoon te beschrijven, met kennisgeving daar van aan het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk. Eenmaal 's jaars, zoo doenlijk, op de Vergadering van Junij, wordt een verslag gedaan van den staat der Indische Kerken, en van de verrigtingen der Commissie, waar van een afschrift gezonden wordt, aan het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk en voor de Kolonien. De buitengewone Leden of Consulenten worden uitgenoodigd, om des verkiezende, deze Vergadering bij te wonen.

Op nadere voordragten zullen er door Z. M. nog verordeningen gemaakt worden, ten aanzien der examina, ter organisatie en ter bevordering van de belangen der Indische Kerken, terwijl Hoogstdezelve aan zich reserveert, om alles zoodanig te wijzigen, te vermeerderen of te veranderen, als dezelve zal oordeelen te behooren.

Volgens dit besluit moet de Commissie bestaan uit zeven Leden, in of bij *'s Gravenhage* woonachtig, waarvan vijf werkelijk dienstdoende Protestantsche Predikanten zullen moeten zijn, daaronder bijzonder begrepen de Secretarissen van de Algemeene Hervormde Kerk, van de Evangelische Luthersche Sijnode en van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland.* Voorts worden aan de Commissie toegevoegd, eenige bui-

buitengewone Leden of Consulenten, ten einde met dezelve in voorkomende belangrijke gevallen, schriftelijk of ook, indien de nabijheid van derzelver woning zulks toelaat, mondeling te kunnen raadplegen. Dezelve zijn bevoegd, zoo aan de Commissie als aan de Departementen, voor den Hervormden Eeredienst en de Koloniën voorstellen te doen, welke zij nuttig oordeelen.

Zijne Majesteit heeft vervolgens, bij een besluit van denzelfden dag N° 114. de gewone en buitengewone Leden dier Commissien benoemd, als:

Vooreerst, de zeven gewone Leden: J. J. DERMOUT, buitengewoon Hofkapellaan, Secretaris der Algemeene Hervormde Sijnode en Predikant der Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. J. SCHULTZ, Secretaris der Evangelische Luthersche Sijnode en Luthersch Predikant te *'s Gravenhage*. J. SLUITER, Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland* en Predikant der Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. R. F. VAN DE KASTEELE, Predikant der Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. B. VERWEIJ, Predikant der Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. B. VAN REES, rustend Remonstrantsch Predikant, en W. A. OCKERSE, rustend Predikant bij de Hervormden.

Ten tweede: Tot President derzelve Commissie J. J. DERMOUT. Tot Vice President J. SCHULTZ. Tot Secretaris B. VERWEIJ.

Ten derde: Tot buitengewone Leden of Consulenten:

a. De Leden der voormalige Provisionele Commissie W. L. KRIEGER, Hofkapellaan en Predikant bij de Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*, J. B. NOORDINK, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*, J. J. METE-

LERKAMP, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Delft*.

2. De corresponderende Leden der voormalige Provisionele Commissien: J. W. TE WATER, Hoogleeraar te *Leijden*, H. MUNTINGHE, Hoogleeraar te *Groningen*, J. HERINGA EZ., Hoogleeraar te *Utrecht*, D. C. VAN VOORST, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, J. J. LE SAGE TEN BROEK, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Rotterdam*, T. HOOG, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Rotterdam*, A. J. SNOUCK HURGRONJE, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Middelburg*, D. J. VAN BRANDENBURG, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Delfshaven*, J. WELDIJK, rustend Predikant bij de Hervormden, en J. C. METZLAR, rustend Predikant bij de Hervormden.

3. De gefungeerd hebbende Commissarissen tot de Luthersche Zaken in de Oost- en West-Indien: G. H. LAGERS, Luthersch Predikant te *Amsterdam*, H. EBERSBACH, Luthersch Predikant te *Amsterdam*, J. SARTORIUS, Luthersch Predikant te *Amsterdam*. G. SWARTH, F. SMITH en J. D. MERCKER, Ouderlingen der Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam*.

4. De Hoog Edele Heeren H. VAN STRALEN, Lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal J. C. VAN DER KEMP, Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal, A. VAN DEN ENDE, Hoofd-Inspecteur voor het Middelbaar en Lager Onderwijs; de Hooggeleerde Heeren J. H. VAN DER PALM, Hoogleeraar te *Leijden*, M. SIEGENBEEK, Hoogleeraar te *Leijden*, en Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente aldaar; de Wel Eerw. Heeren M. STUART, Predikant bij de Remonstrantsche Gemeente te *Amsterdam*, P. HESSCHAERT, Predikant bij de Doopsgezinde Gemeen-

meente te *Rotterdam*, S. KAM, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Berkel*.

Zijnde de Commissie reeds geïnstalleerd en werkzaam, en alzoo de Provisioneele Commissie en Commissarissen, voor de Luthersche Kerken in Oost- en West-Indien, honorabel van derzelver functien ontslagen.

Vergelijk hier voren de Rubriek *Indische Kerken*.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.

AMERSFOORT vakant.

FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

GROEDE, den 25sten Nov. 1820, het heeft Z. M. den Koning behaagd, om onzen Leeraar F. D. J. VAN WIEBEL, die sedert eenen geruimen tijd door krankzinnigheid in een staat van werkeloosheid gebragt is, met behoud van deszelfs tractement, Emeritus te verklaren, en tevens om aan ons handopening tot een nieuw beroep te verleenen, zoo dat onze Gemeente als nu vakant is. Het is ons aangenaam hier bij te berigten, dat gedurende deze vakature de dienst wordt waargenomen, niet alleen door de Predikanten van ons Kerkgenootschap uit *Middelburg* en *Vlissingen*, maar ook door de Hervormde Predikanten, van den Ring van *IJzendijke*.

Het heeft Z. Majesteit den Koning behaagd, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 1sten October l. l. goed te keuren, *Een Reglement voor een algemeen Fonds, ten behoeve der Evangelische*

Luthersche Predikanten; welk Fonds, ingevolge Art. 3. des genoemden Reglements, zal worden zamengesteld:

1. *Uit jaarlijksche Bijdragen, der dienstdoende Predikanten en Emeriti.*

2. *Uit vrijwillige jaarlijksche Bijdragen, der onderscheidene Gemeenten.*

3. *Uit vrijwillige Giften, welke door Leden der Gemeenten, of uit eenigen anderen hoofde, voor hetzelve Fonds worden bestemd,* en

4. *Uit Erfmakingen en Legaten.*

De Sijnodale Commissie, aan welke, bij Art. 12. van het meergemelde Reglement, de Administratie van dit Fonds is opgedragen, heeft, ter beantwoording aan deze taak, en ter bevordering van 's Konings Vaderlijke bedoeling bij deze, voor het geheele Kerk-Genootschap, in de gevolgen, even als voor de belanghebbenden zelve, zoo heilzame instelling, de onderscheidene Kerkeraden, bij rondgaanden brief van den 21sten November l. l., minzaamst en dringend uitgenoodigd, om tot stijving van dit Fonds, zoo door aanbeveling van hetzelve aan de milddadigheid van de Leden hunner Gemeente, als door jaarlijksche Bijdragen van wege dezelve, naar vermogen te willen medewerken. Men twijfelt geenszins, of zoo wel de onderscheidene Gemeenten, en vooral derzelver meervermogende Leden als de Kerkeraden, zullen geredelijk aan deze uitnoodiging willen voldoen, en hoopt dus met grond, dat ook deze weldadige instelling, weldra tot stand komen, en haar heilzaam doel op den duur gelukkig bereiken zal.

DOETICHEM vakant. Zie September 1820.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.

DOESBURG vakant. Zie Dec. 1820.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

TWIXLUM, den 29sten October 1820. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. H. J. STROMAN, van *Kritsum*, tot ons overgekomen, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door den Hoog Eerw. zeer geleerden Heer N. SLEUTEL, Superintendent en Pred. te *Zuiderkuizen*, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 17. *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam* enz. — De Bevestigde hield hierop aanstonds zijne Intre-rede, predikende over 1 *Cor.* I: 23*a*. *Wij prediken Christus den gekruisten.*

KRITSUM, den 26sten November 1820. Heden heeft onze Leeraar, H. J. STROMAN, van ons naar *Twixlum* beroepen, van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over 1 *Kon.* VIII: 57.

OLDERSUM, WOLTHUIZEN, NENDORP, KRITSUM, DRIJVER — vakant.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE staat vakant te worden. Zie September 1820.

NIENHUIS. Zie Oct. 1820.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.
MÖRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

NIEUW HANAU. Wij zongen voorheen, gedurende onze Onderlinge bijeenkomsten, uit een Gezangboek, getiteld: CL geestelijke Gezangen enz., maar op den 24sten December des Jaars 1820, hadden wij het genoegen, om de Psalmen en Evangelische Gezangen, die in de Nederlanden bij den openbaren Eerdienst gebruikt worden, bij onze Nederlandsche Hervormde Gemeente in te voeren. De Leden van het Consistorie begaven zich, in het zwart gekleed, en tot eenen optogt vereenigd, onder het luiden der klokken, des 's morgens ten half tien ure, naar de Kerk, en onze Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer S. K. CRAMER, predikte bij die gelegenheid over *Eph.* V: 19. *Spreekt onder malkanderen met Psalmen en Lofgezangen, en geestelijke Liedekens; zingt en Psalmt den Heere in uwe harten!* en betoogde vooreerst het goede en heilzame, ten tweede het aangename en opbeurende, ten derde eindelijk het edele en betamende, dat de beantwoording aan die vermaning ten gevolg moet hebben. Na dat het gebed voor de Leerrede uitgesproken was, werd het eerste der Evangelische Gezangen aangekondigd: *Halleluja! lof zij den Heer! enz.* waar van het eerste vers alleen de kinderen op het Orgel zongen; het tweede alleen de Gemeen-

meente; het derde alleen de kinderen, en het vierde ten laatste de Gemeente en de kinderen te zamen. Welk eene oplettendheid en aandacht toonde men bij dit alles! en hoe ingespannen luisterde men nog naar het gesprokene woord, toen onze godsdienstoefening eindigde:

Vader, wij prijzen U! Vader, wij roemen U! Groot is uw naam! Vader, wij bidden U! Vader, wij smeeken U! Hoor ons gebed! Amen!

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

ZUTPHEN, den 25sten December 1820. Het openbaar en plegtig verslag der Afdeeling van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap alhier, heeft heden avond ten zes ure, in de Groote Kerk plaats gehad. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. NOORDINK, Predikant, heeft deze Godsdienstige plegtigheid, als een Bijbel-feest, door gepaste herinneringen, opwekkingen, vermaningen, aanspraken en gebed, doelmatig ingerigt en bestierd; — niet weinig is deze plegtigheid veraangenaamd door het zingen van daartoe bijzonder vervaardigde toepasselijke Gezangen, zeer talrijk was de vergaderde meenigte, met dankbare blijdschap vernam dezelve den bloeijenden staat van het Genootschap, en wierd versterkt in de aanmerking van den Voorganger, dat er thans bij vernieuwing door den Engel de zaligheid aan alle volkeren verkondigd werd, door de verspreiding van den dierbaren Bijbel.

SLUIS, den 22sten Nov. 1820. Wij vierden heden avond het driejarig bestaan onzer Bijbel-vereeniging. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. VORSTMAN, hield ons, naar 1 *Cor.* XV: 58. bezig, bij de vruchten, die dezelve reeds met Gods hulp had ingeoogst, met opwekking, om in het vertrouwen op God,

ijverig en ſtandvastig voor te gaan: waarna in de tegenwoordigheid van een aantal leden, 5 kinderen, drie van den Hervormden, en twee van den R. C. Godsdienst, die voor weinig tijd geen letter kenden, maar door het edelmoedig onderwijs van de Heeren VAN DALE en DE MUIJNKS, in de Zondagſchool zoo ver gebragt, een gedeelte uit het N. T. naar beide vertalingen, met eene gepaste vrijmoedigheid, maar ook met zoodanig eene vlotheid voorlazen, dat elk er zich over verwonderde, en de kinderen een prijs van naarstigheid waardig keurde, met welke zij de Vergadering blijmoedig verlieten, terwijl de Vergadering met dankzegging aan God voor zulke uitnemende vruchten hare werkzaamheden beſloot.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Gelderland*, heeft het genoegen te berigten, dat ſedert den 10den December 1820, tot heden den 10den Januarij 1821, ter verbetering van den toeſtand der Hervormde Gemeenten in *Maas* en *Waal*, in het Rijk van *Nijmegen*, zijn ontvangen de volgende giſten:

Van de Gemeente van *Beekbergen*	f	21 : — : —
——— ——— *Nijmegen*	-	411 : — : —
——— ——— *Lisse*	-	42 : 14 : 4
Van de Gecombineerde Gemeenten van *Opijnen* f 15 : 3 } *Heesselt* - 10 : — }	-	25 : 3 : —
Van Prof. C. FRANSEN VAN ECK C. f. te *Deventer*	-	222 : — : —
Van de Gemeente van *Bahr* en *Lathum*	-	11 : — : —
——— ——— *Haarlem*	-	520 : 2 : 8
——— ——— *Loosduinen*	-	10 : 8 : —

Van

Van de Gemeente van *Oosterbeek* - 41: —: —
——— ——— *Rhede* - 25: —: —
——— ——— *Jutphaas* - 164: —: —
——— ——— *Doesburg* - 83: 7: 8
——— ——— *Oostzaandam* - 100: —: —
——— ——— *Bolswaard* - 51: 2: —
——— ——— *Wijk bij*
Duurstede - 46: 10: —
——— ——— *Sassenheim* - 62: 6: —
——— ——— *Beverwijk* - 150: —: —
——— ——— *Rossum* - 7: —: —
——— ——— *Hedel* - 10: 10: —
——— ——— *Tuijl* - 16: —: —
——— ——— *Rinsmageest*
en *Sijbrandehuis* - 12: 7: 8
——— ——— *Zuid-Schar-*
woude - 12: 11: —
——— ——— *Broek op Lan-*
gedijk - 15: 1: 8
——— ——— *Alkmaar* - 51: 8: —
——— ——— *Nieuwe Nie-*
dorp - 26: 1: 8
——— ——— *Oud Karspel* - 24: —: —
——— ——— *De Helder* - 47: 17: 8
——— ——— *De Rijp* - 20: —: —
——— ——— *Warmen-*
huizen - 19: 7: —
——— ——— *Schermerhorn* - 9: —: —
——— ——— *Driehuizen* en
Zuidschermer - 22: —: —
——— ——— *Harenkarspel*
en *Dirkshorn* - 12: —: —
——— ——— *Noordschar-*
woude - 20: 2: —
——— ——— *Oude Niedorp*
en *Veenhuizen* - 12: 6: —
——— ——— *Hoevelaken* - 14: —: —

Voorts berigt hetzelve Kerkbestuur, (met

hartelijken en wel verschuldigden dank, voor alle de opgenoemde Bijdragen) dat op den 8sten December l. l., ten overstaan van den Heer VAN DER WILLIGEN, te *Puflijk* openlijk is aanbesteed het afbreken van de Predikantswoning aldaar, en dat, ten gevolge daar van, die afbraak reeds is geschied; en het gene voor de nieuwe woning dienen kan, naar *Leeuwen* is overgebragt, en dat men voorts bezig is, met het maken der noodige toebereidselen, om, zoo dra het jaargetijde zulks zal gedogen, niet alleen te *Leeuwen*, maar ook elders, het gelukkig begonnen werk voor te zetten.

Het zal het Provinciaal Kerkbestuur bijzonder aangenaam zijn, verder blijken van belangstelling in deze onderneming te erlangen; tot het ontvangen van welke de Heer VAN DER WILLIGEN te *Tiel*, bij voortduring belast blijft.

Namens het Provinciaal Kerkbestuur voornoemd.

H. H. DONKER CURTIUS.

De Ondergeteekende Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, herinnert aan de Gemeenten, onder het zelve behoorende, hare verpligting, om, volgens Art. 9 van het reglement op de Klassikale kosten, haar aandeel in de Klassikale Quota, hem voor den eersten Maart dezes jaars, vrachtvrij te bezorgen.

En, naardien ten gevolge van een Synodaal besluit, in dezen jare, geene Kerkvisitatie geschieden zal, anders dan door Correspondentie, zal het den ondergeteekenden aangenaam zijn, dat hem ook de liefde giften voor noodlijdende Kerken en Personen, tijdig worden toegezonden.

Nijmegen, M. JONGENEEL.
13den Jan. 1821. Pred. te *Nijmegen*.

De

De Ondergeteekende Scriba en Quaestor van het Tielsche Klassikaal Bestuur, noodigt bij deze de Kerkeraden onder deszelfs Klassikaal ressort uit, om hem voor den 1sten Maart aanstaande, overeenkomstig Art. 9. der wet, op de Klassikale kosten, de Quota's vrachtvrij te bezorgen.   PH. SPECHT GRIJP.

De Correspondent van de Boekzaal voor de Classis van *Leijden*, van tijd tot tijd bemerkende, dat op zijn herhaald verzoek, om de brieven te frankeren, geen acht word geslagen, verwittigt de Kerkeraden der vakante plaatsen, onder zijn ressort en derzelver Consulenten dat ongefrankeerde Brieven, de Boekzaal rakende, door hem zullen worden terug gezonden, zonder de daar in vermelde berigten te doen plaatsen.

Leijden,   N. SCHOTSMAN.
den 12 Jan. 1821.

De Binnen en Buitenleden van de Weduwebeurs, in de voormalige Classis van *Woerden* en *Over Rhijnland*, worden vriendelijk verzocht, hunne jaarlijksche Quota ter somme van *f* 9: 6: aan den Ondergeteekende, voor den 1sten April dezes jaars 1821, franco te bezorgen.

J. A. VAN WARNEN,
Pred. te *Woerden*.
Quaest. Vid.

De Ondergeteekende Scriba en Quaestor van het

het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, herinnert de Gemeenten onder hetzelve Bestuur, derzelver verpligting, om, ingevolge Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, derzelver aandeel in de Klassikale Quota, vrachtvrij te bezorgen, in handen van den Ondergeteekenden, voor den 1sten Maart 1821.

Daar echter de Praetoren, in de ringen van *Schoonhoven*, *Vianen* en *Leerdam*, zich met den ontvangst dier Quota, in hunne respective ringen, gemakshalve, wel hebben willen belasten, kan ook de aanzuivering, des verkiezende, bij dezelve geschieden; terwijl door de Gemeenten, in den ring van *Gouda*, de betaling, bij den Scriba en Quaestor, in eigen handen, verwacht wordt.

J. W. BUSSINGH,
Gouda, Pred. te *Gouda*.
den 15den Dec. 1820.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, verzoekt op ontvangene aanschrijving, dat zulke Kerkelijke Ambtenaren van den Hervormden Godsdienst (Leeraars) onder dit ressort, die niet binnen het grondgebied van dit Koninkrijk geboren zijn, als mede zulke Kerkelijke bedienden, die in dat geval verkeeren, in zoo verre zij op eenigerhande wijze bezoldiging of voordeel van 's Lands wege of uit andere Politieke Kassen genieten, schriftelijk opgave aan hem, binnen den tijd van vier weken, vrachtvrij gelieven te doen toekomen, van hunne Namen, Jaren, Geboorteplaats, Gehuwden of Ongehuwden staat, van den tijd hunner inwoning in dit Land, van hunne kinderen, zoo zij die hebben, of zij al of niet brieven van naturalisatie ontvangen hebben, enz.

Oostzaandam, De Scriba van het Kl. Best.
den 16den Jan. 1821. van *Haarlem*,
J. W. C. TENCKINCK.

Het

Het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, herinnert bij dezen aan de Kerkeraden of Kerkbesturen, onder deszelfs ressort, dat de Klassikale Quota's, op denzelfden voet als in de vorige jaren geregeld, volgens de wet, voor den 1sten Maart 1821, vrachtvrij, moeten betaald worden, aan deszelfs Praeses G. VAN DER GOOT, Pred. te *Noordscharwoude*, of aan deszelfs Scriba,

Alkmaar, J. PRINS,
den 13den Jan. 1821. Pred. te *Alkmaar*.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe huh Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.

P. P. F. Corell.

ZUTPHEN.

August Velzen.

WOERDEN EN OVER RHIJNLAND.

A. Graaf.

LEEUWARDEN.

W. S. Floriston.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.

Antonie Henri Elie Bourdeau.

GRONINGEN.

.... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

A. J. M. Timmerman.

EMMEN.

J. J. Kruisinga.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
H. Hulsteijn.
J. C. Kobus.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wijs.

NOORDHOLLAND.

P. B. A. Boeser,
P. Soeters.

FRIESLAND.

W. van der Leij.

GRONINGEN.

P. G. Schelj,
R. L. Kijlstra.
A. W. Buning.
J. G. Sluijter.
H. Wormnest.
E. Houwerzijl,
H. H. B. Cleveringa.
A. J. M. Timmerman.

DRENTHE.

L. L. van Loenen, J. Fil. W. J. Fr.

Naamlijst der DD. Proponenten en Kandidaten, bij de Walsche Kerken.

Proponent.

Lambertus Sanderus.

Kandidaten.

J. T. Bergman.
J. P. La Fon.
J. D. Cocheret.

Naam

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

J. T. ENDRZ, te *Altforst* en *Appeltern*.
M. L. BROERE. te *Lellens*.
J. OVERMAN, te *Groot Ammers*.
B. BRUIJNS, te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*.
R. HOORNSMA CANNEGIETER, te *Steggerden* en *Finkega*.
E. TEN BREUIJEL, te *Diepenheim*.
R. VAN DER SLUIJS, te *Aduard*.
D. BAX, te *Eck* en *Wiel*.
R. ROODENBURG MENTZ, te *Oosterbierum*.
D. A. DE GROOT, te *Eppenhuizen*.
A. J. BEGEMANN, te *Randwijk* en *Lakemond*.
A. BIBEN, te *Brandwijk* en *Gijbeland*.
J. A. ROMKES, te *Urk*.
J. C. BUIJN, te *Meteren*.
A. SMIT, te *Finkum* en *Hijum*.

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

OOSTFRIESLAND.

Lukas Pannenborg.
Ubbo Klaassen.
Cornelius Alberts, Præceptor bij de Latijnsche Scholen, te *Embden*.
J. J. Tamling.
J. van Ameren.
W. Brons Knortnerus.
Folkert Weets Folkerts.
U. J. Edenhuizen.
G. T. Harders.
U. G. Groeneveld.
Focke Dreesman.

LIN-

LINGEN.

F. W. Zimmerman, Præceptor, te *Lingen*.
J. H. L. Kreekler, Conrector te *Oldenzaal*.
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin*.
Arnoldus Henricus Groen.
B. Meijeringh.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
J. A. Schröder.

KLEVE.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleve*.

WEZEL.

.... Mettink, *Recter van 't Gymnasium, te Wezel*.
Joh. Ad. Hijmans, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrecter van 't Gymnasium, te Wezel*.

Naamlijst der DD. Proponenten, (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

[illegible], te *Nieuhuis*.

Naamlijst der DD. Proponenten bij de Evangelische Luthersche Kerk.

D. J. E. Sluiters.
J. G. H. Reudler.
H. G. Koenze.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

B. Groenewegen.

Naam-

Naamlijst der DD. Proponenten bij de Herstelde Luthersche Gemeente, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

JOHAN MIJNARD WOLFF.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs moge geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LETTER-NIEUWS.

De ondergeteekenden erkennen met blijdschap de zoo ruime begunstiging van het, door hen uit te gevene werk, getiteld: *Jezus Christus in zijne Heiligen, of Galerij van Voorbeelden uit de Schriften des Nieuwen Verbonds, tot bevordering van Evangelisch Geloof en Deugd, in de Heilige, Algemeene, Christelijke Kerk*, beschouwd door ALEXANDER DE KONING, Predikant te *Sliedrecht*, thans benoemd tot Predikant te *Meppel*. Des Konings Hoogstverëerende inteekening, en die van zoo velen, in onderscheidene Standen en Kerkgenootschappen, moedigt hen reeds overvloedig aan, om dat in onzen leeftijd zoo belangrijk werk, op de best mogelijke wijze in het licht te zenden. Zij vinden zich verpligt aan hunne begunstigers te berigten: dat reeds het eerste deel ter Perse ligt, en verzoeken aan alle Boekhandelaren, die nog hunne inteekenlijsten niet terug gezonden hebben, dezelve aan hun te doen toekomen, terwijl voor alle Godsdienstvrienden, die deze onderneming nog verzocht worden te bevorderen, de gelegenheid tot inschrijving op dit werk, gedurende deze maand, verlengd wordt.

Van gelijken berigten zij den inteekenaren op de door hen uitgegeven *Gedichten*, van A. N. VAN PELLECOM, dat het aantal reeds zoo groot is, dat de uitgave zal kunnen plaats hebben. Zij verzoeken de Boekhandelaren de

nog onder hen berustende lijsten van inteekening, ten laatste voor 1 Maart aanstaande, aan de ondergeteekenden op te zenden, als zullende alsdan de inteekening gesloten zijn.

Nog herinneren zij allen de genen, die nog verkiezen in te teekenen op het tweede deel der Geschiedenis van de Nederlandsche Hervormde Kerk, door A. IJPEIJ, Doctor en Hoogleeraar der Godgeleerdheid te *Groningen*, en I. J. DERMOUT, Secretaris van de Algemeene Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk en Predikant te *'s Gravenhage*, zulks te doen uiterlijk voor 1 Februarij aanstaande, als wanneer de inteekening finaal zal worden gesloten. Het zal onnoodig zijn de hooge waarde en onmisbaarheid van dit klassiek werk te doen kennen, daar zulks uit de 1400 exemplaren des eersten deels bij inteekening uitgegeven, door de getuigenis der bezitters en alle de recensiën genoegzaam is bewezen.

W. VAN BERGEN & COMP.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rokin te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven:

1. *Verhandeling over de ware Christelijke Verdraagzaamheid*, door J. VAN EIJK, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Loosduinen*. Dit welgeschreven stuk is in den tegenwoordigen tijd van bijzonder belang, om door alle Christenen gelezen te worden.

In hetzelve wordt de *ware Christelijke Verdraagzaamheid der Burgeren Onderling* bepaald, het verschil tusschen de *ware verdraagzaamheid* en het *Indifferentismus*, met opzigt op beider bronnen aangewezen, en tevens de *geschiktste middelen*, om dezelve uit hare *egte beginselen* te doen voortvloeijen, waar achter interessante Aanteekeningen, Bijlagen en onbevooroordeelde Gedachten, over *Verdraagzaamheid*, *Onverdraagzaamheid*, *Onverschilligheid*, *Leerstelsels* en *Vereeniging in het Godsdienstige*. De prijs is ƒ 1 : 12 :

2. *Weervoorspellende Tafel*, voor het jaar 1821, opgesteld en uitgegeven, ter bevordering van den *Landbouw*, den *Koophandel* en de *Zeevaart*; door de veelvuldige uitkomsten, sedert vele jaren zoo voordeelig bekend en alom begeerd, à 4 stuiv.

3. *Tuin-Almanak* of de *Nieuwe Hollandsche Hovenier*, aan-

aanwijzende wat men 's Maandelijks in de *Moestuin*, *Boomgaard*, *Bloemtuin* en *Broeijerij*, te verrigten hebbe. Derde druk, door J. NIEDEKEN, voorheen Tuinman *op het Loo*, 2 bladen in plano, 8 stuiv.

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is in 1820 uitgegeven en alom verzonden.

1. ANNALES *Academiae Groninganae* 1818—1819. JACOBO BAART DE LA FAILLE, Rector Magnifico, JOANNO RUDOLPHO VAN EERDE, Actuario, a ƒ 4 : — : —

2. PETRUS DRIESSEN. Redevoering uit het Latijn vertaald, door JOH. WINTER, a ƒ 1 : — : —

3. HERMAN MUNTINGHE, Leerrede bij het Afsterven van zijnen Ambtgenoot A. J. DUIJMAER VAN TWIST, a ƒ — : 8 : —

4. BUFFONI et DAUBENTONI, Figurarum Avium Coloratarum Nomina Sijstematica Collegit, H. KUHL, edidit TH. VAN SWINDEREN, a ƒ 1 : — : —

5. Mr. B. H. LULOFS, Nederlandsche Redekunst of Grondbeginselen van Stijl en Welsprekenheid voor Nederlanders, a ƒ 1 : 8 : —

6. Mr. B. H. LULOFS, Watersnood, een Gedicht, a ƒ — 8 : —

7. ——— ——— een paar Dichtregelen op den dood van den Hoogleeraar E. A. BORGER, a ƒ — : 5½ :

8. ——— ——— bij het overlijden van den Hoogleeraar A. J. DUIJMAER VAN TWIST, a ƒ — : 5½ :

9. N. WESTENDORP, Antiquiteiten, een Oudheidkundig Tijdschrift met platen, No. 2, 3 en 4 ieder No. ƒ 1 : — : —

10. J. M. SAILER, Grondleer van den Godsdienst, met een voorrede van Prof. MUNTINGHE, a ƒ 2 : 10 : —

11. M. J. ADRIANI, Vragen over de Nederlandsche Taal en de Rekenkunde, volgens WEILAND en BRUNT, a ƒ — : 3 : —

12. ——— ——— de Prosodist of Woordenlijst voor de uitspraak, a ƒ — : 5 : —

13. H. WESTER, Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, 3de Stuk met pl. a ƒ — : 18 : —

14. J. A. OOSTKAMP, Beschrijving van Nederlandsch Hoofdstad *Amsterdam*, a ƒ — : 6 : —

15. Rekenboek van JAN VAN OLM, vermeerderd door MATTH. VAN OLM JZ., naar het nieuwe stelsel van Nederlandsche Munten, Maten en Gewigten, veranderd door H. R. BOSCH, a ƒ — : 10 :

16. Hs. KREMER, korte Schets der Bijbel Geschiedenissen in kleine Leeslesjes uit korte volzinnen zamengesteld, a ƒ — : 3 : —

17. H. S. KREMER, Aardrijkskundige Tafel voor de Provincie *Groningen*, a ƒ — : 6 : —

18. ——— de kleine Ortographist of Spelkunde voor Leerlingen, a ƒ — : 3 : —

19. Vragen over het kort overzigt van de voornaamste oude en latere volken en landen op den Aardbol, van den Schoolopziener H. WESTER, a ƒ — : 3 : —

20. De kleine Groninger Geographist, uitgegeven door den Schrijver van de Handleiding tot een Oppervlakkige Aardrijkskunde voor de Scholen binnen *Leeuwarden*, a ƒ — : 4 : —

21. VISSER, Verhandeling over de volstrekt noodzakelijke kundigheden, welke in de openbare Armenscholen, behooren medegedeeld te worden, en de beste leerwijze voor dezelve, benevens eene vergelijking daarvan met de *Bell Lancastersche Schoolinrigting*, in *Engeland*, uitgegeven door de Maatschappij : tot Nut van 't Algemeen, a ƒ — : 16 : —

22. Onderwijs in de Aardrijkskunde uitgegeven door dito, a ƒ — : 3 : —

23. Algemeene Wereldkaart door dito, a ƒ — : 6 : —

24. Mr. H. A. SPANDAW, Neerlands Zeeroem, Vaderlandsch Gezang in Muzijk gebragt, door B. KOCK, ƒ — : 11 : —

25. Iets over den Hoogstvermaarden CICERONI, Kunstbroeder van den Grooten ALEXANDER, a ƒ — : 4 : —

26. ALEXANDER, te *Groningen*, eene Voorlezing, a ƒ — : 4 : —

27. J. HEERES, de Bellingwolder Schans, in derzelver Oorsprong en Lotgevallen, a ƒ — : 5 : —

28. De Broeder en Zuster, Tooneelspel in een bedrijf, naar het Hoogduitsch van GOETHE, a ƒ — : 6 : —

29. De Amerikaan, Blijspel in vijf bedrijven, naar het Italiaansch van FEDERICI, en de Hoogduitsche Bewerking, van VOGEL vertaald, a ƒ — : 11 : —

30. IDA VAN FALKENSTEIN, oorspronklijk Tooneelspel, in vier bedrijven, a ƒ — : 8 : —

Nieuwe en oorspronkelijke Engelsche en Fransche Lees- en Vertaalboeken; gedrukt bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam te *Dordrecht*, en alom te bekomen;

I. B. VAN DER PIJL, Engelsch Lees- en Vertaalboek, eerste Stuk, à 12 Stuiv.

II. ——— Idem, tweede Stuk, à 15 Stuiv.

III. ——— Engelsch Lees- en Vertaalboek voor meergevorderden, bevattende uittreksels uit de

beste Engelsche Proza-Schrijvers, met eene daarbij gevoegde vertaling der moeijelijkste woorden en uitdrukkingen, gr. 8vo., à ƒ 1: 16: —

IV. R. VAN DER PIJL, Handboek ter beoefening der Engelsche Taal, bevattende uittreksels uit klassieke auteuren, om die taal nuttig en grondig tevens te leeren, à ƒ 2: 4: —

V. ——— Engelsche Prasiology or Dictionary of Englisch Phrases and Proverbs, à ƒ 2: 4: —

VI. Oorspronkelijke Engelsche Koopmans Brieven, ingerigt tot een Vertaalboek op de Scholen, à ƒ 1: 16: —

VII. ——— Fransch Lees- en Vertaalboek, eerste Stuk, à 7 Stuivers.

VIII. ——— Idem, tweede Stuk, à 8 Stuiv.

IX. ——— Idem, voor meergevorderden, derde Stuk, à 15 Stuivers.

X. ——— Opstellen ter beoefening der Fransche Taal, 2 Stukjes, à 17 Stuivers.

XI. ——— Uitgezochte Fabelen van den beroemden *Fénélon*, gevolgd van eene Alphabetische verklaring der daarin vervatte woorden, spreekwijzen en zaken, à 12 Stuivers.

XII. ——— Oorspronkelijke Fransche Koopmans-Brieven, ingerigt tot een Vertaalboek op de Scholen, à ƒ 1: 16: —

XIII. ——— Korte schets der Oude Geschiedenis, of beknopt overzigt van de voornaamste Volken der oudheid, ten dienste der Scholen, à ƒ 1: 4: —

XIV. ——— Abrégé l'Histoire Ancienne, tiré des Ouvrages DE ROLLIN, BARTHELEMI, MILLOT, VERTOT et d'autres; ouvrage à l'usage des etablissemens d'instruction, à ƒ 2: 4: —

XV. LANDRÉ, Lectures amusantes et instructives, à ƒ 1: 10: —

XVI. G. W. LEHMAN, Handboek ter beoefening der Fransche Taal, of verzameling van belangrijke uittreksels uit de beste Fransche klassieke Proza-Schrijvers, vergezeld van de verklaring der minst gebruikelijke woorden, en van korte ophelderingen omtrent de Schrijvers en hunne werken, à ƒ 1: 10: —

XVII. ——— Uitgezochte verzameling van Historien, Reizen, enz, in het Fransch; geschikt voor het onderwijs in de Fransche taal, met de verklaring der moeijelijkste woorden onder elke bladzijde. à 18 Stuiv.

XVIII. WAGENAAR, Vaderlandsche Historie verkort; vervolgd tot heden, nieuwe druk van 1820, à 16 Stuivers.

XIX. WAGENAAR, Hetzelve in het Fransch, druk van 1820, à 16 Stuivers.

XX. Histoires plaisantes et récréatives, contenant un Recueil de sentimens nobles et Heroiques, de bons mots, de belles pensées et de repliques ingénieuses, avec plusieurs maximes salutaires et leçons instructives, à 10 Stuivers.

Bij N. Geijsbeek, op de Leliegragt, No. 21 te *Amsterdam*, is te bekomen:

M. T. BOURRIT, *Verhaal eener Reize naar de IJsbergen van Savoije*, met platen. Hetwelk hij, zoo lang de geringe voorraad is strekkende, aflevert voor den geringen prijs van 30 stuiv., in plaats van 3 guldens.

Daar de smaak onzer Landgenooten in het lezen van Reisbeschrijvingen, dagelijks toeneemt, zoo kan het aanbod van een werk, omtrent 400 bladzijden groot, en met platen versierd, tot zulken goedkoopen prijs, hun niet dan welkom zijn; te meer, om dat hetzelve zeer vele merkwaardige zeldzaamheden behelst, nopens eene landstreek, van welke wij, in onze taal, weinige goede berigten hebben, zoo worden ook hier de aan *Savoije* grenzende streeken, als zeer bekoorlijk afgemaald.

Men moet zich verwonderen over het geduld, de onvertzaagdheid en drift van dezen Reiziger in het wederstaan van zoo vele moeijelijkheden en gevaren, aan welke hij zich blootgesteld vond. Onder de groote menigte van verwonderingwekkende Natuurtooneelen, vindt men eene beschrijving van zeker Wonderhol, hetwelk nimmer door de zon beschenen wordt, en toch eenen verbazenden schat van schoonheden bezit. Onder vele anderen, ontmoet men de beschrijving van de IJsvallei van *Montavers*, de IJsbedding van *Bossons* en *Buet*, den berg *Blanc*, de hoogste van al de Bergen der oude wereld. Alles leidt op tot bewondering en aanbidding van den Schepper aller dezer gewrochten.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

De WEG der ZALIGHEID, naar het beloop des Bijbels, door L. EGELING, *Evangelie-Dienaar der Hervormde Gemeente te* Leijden. *Een Leesboek voor mijne tegenwoordige en voormalige Leerlingen. — Ook voor anderen, die de kennis der waarheid lief hebben. Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* C. Covens, 1820. *VIII en* 662 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4 : 4 : —

De Eerw. EGELING, heeft dit werk begonnen, en dit eerste Deel nu uitgegeven, ten einde vooral tot uitbreiding te dienen, voor zijn vroeger uitgegeven Vraagboekje, ter *Onderwijzing in de Christelijke Leer*, op dat dezulken die hetzelve of gebruiken of gebruikt hebben, er veel nut uit mogen trekken, en om tevens tot eene heilzame herinnering te verstrekken, voor de Leden der Gemeenten van *Hemmen*, *Vollenhoven*, *Hoorn* en *Leijden*, waar hij het Predikambt waargenomen heeft, of nog bekleedt.

Hetzelve is meest van geschiedkundigen inhoud, terwijl het tweede Deel, *De Leere der Zaligheid*, meer opzettelijk zal voordragen. Het behelst twee Afdeelingen. De eerste bevat, eene inleiding tot het Onderwijs in den Christelijken Godsdienst; waar in aangetoond wordt, hoe God zich aan den mensch tot zaligheid geopenbaard heeft, van het begin der wereld tot op de komst van den Verlosser, en is in vijf Hoofdstukken gesplitst. Het eerste gaat van

ADAM tot ABRAHAM, het tweede van ABRAHAM tot MOZES, het derde van MOZES tot DAVID, het vierde van DAVID tot de gevangenis naar *Babijlonïen*, en het vijfde van de Babijlonische gevangenis, tot op de komst van den Verlosser. De tweede Afdeeling behelst de levensbijzonderheden van den Verlosser JEZUS CHRISTUS, en zijne Apostelen, en heeft deze Hoofdstukken: I. Van JEZUS geboorte en vroegere leeftijd, II. JEZUS openbaar leven, III. JEZUS laatste lijden en sterven, IV. JEZUS Opstanding, Hemelvaart, en daar op volgende heerlijkheid, V. de Handelingen der Apostelen na JEZUS Hemelvaart, en de uitbreiding van het Evangelie door hen onder de Joden, en VI. de uitbreiding onder de Heidenen. Hetzelve is zeker wat breed uitgedijd, en al te uitvoerig geworden, om als een boek, ten gebruike tot de Catechisatien, voor de Leerlingen in 't gemeen te verstrekken; en het is te vreezen, dat ook anderen, voor welke dit werk geschreven wordt, om de dikte, zullen opzien tegen de lezing. Het is doorgaans wel, *duidelijk*, *eenvoudig* en *hartelijk* geschreven, gelijk de Schrijver betuigt daar op zich bijzonder te hebben toegelegd, maar op verre na niet alom even kort en bondig. De Schrijver verklaart, dat hij, wanneer de jonge menschen, die zich oeffenen in de kennis der zaligmakende waarheid, meer van den Bijbel, boven alle andere boeken, gebruik maakten, en zich de moeite gaven, om daar uit te putten, en dus hunne gedachten daar naar te leiden en te rigten, niet zijn geschrift wel had kunnen achter blijven; maar om dat ongelukkig de Bijbel voor velen een al te vreemd boek geworden is, zich opgewekt gevoeld te hebben, tot het vervaardigen en uitgeven van dit werk, met eigenlijk voor-

al, om den Bijbel meer en meer te doen gebruiken. Maar, zonder ons over het meer of minder gegronde van dit gevoelen, zoo algemeen daar neer gezet, nu te willen uitlaten, moeten wij toch den nadenkenden en schranderen man vragen: of het dan te denken zij, dat een werk van eenige honderd bladzijden, den voornamen inhoud van den Bijbel opgevende, door zulk slag van menschen eerst behoorlijk uitgelezen, en daar door de gezette lezing van dat Goddelijk boek zelve bij hen bevorderd zal worden? Wij voor ons, komen er voor uit, te denken, dat dit waardig doel veel beter getroffen zal worden, door een klein Stukje, van naauwelijks honderd bladzijden, opzettelijk ingerigt, om het belang van eene verstandige Bijbellezing te bevorderen. En zou dan nog zulk een Stukje, ter betere bereiking van het oogmerk, niet ingerigt moeten zijn, naar het soort van lezers, dat men zich voorstelt, anders namelijk voor zulken uit de zoogenaamde beschaafde wereld, en anders voor de geringere klassen? Maar verder vragen wij, of er wel veel, ook hier door, zal gewonnen worden, bij en op de zoodanigen, voor welke in onzen tijd zoo bijzonder veel wordt aangewend, vooral door de Zendeling- en Bijbelgenootschappen, door de Bijbeloefeningen, enz. zonder dat men bij hen gelukkig slagen kan? Ondertusschen zegenen wij elke welmenende poging, van wien ook aangewend, om het onmisbaar gebruik van de Goddelijke Openbaringen aan te prijzen, en hoe langer zoo algemeener te maken; daar wij ook volkomen overtuigd zijn, dat men daar door eigenlijk op de beste wijze, zoo wel het bij- als het ongeloof van onzen tijd tegenwerkt, en de ware Christelijke éénheid bevordert.

"Wij juichen dus ook de uitmuntende bedoeling met dit stichtelijk werk zeer toe, en het is er zeer verre van daan, dat wij hetzelve, offchoon het naar ons inzien wat anders ingerigt, en veel beknopter had behooren te zijn, in 't gemeen afkeurend zouden beschouwen. Het draagt niet alleen vele duidelijke bewijzen van des opstellers regt gemoedelijke denkwijze, hoogen ernst, onwraakbare liefde tot de waarheid, heiligen eerbied voor den inhoud des Bijbels, en hartelijke zucht om regt nuttig te zijn, maar ook van 's mans verkregene niet gemeene kunde, welwikkend oordeel, en schrandere menschenkennis. Wij achten, dat zij die het lezen, daar door in de waarheid bevestigd, en voor de leere des Bijbels meer en meer ingenomen, de Goddelijke genade hartelijk dankbaar zullen roemen; voor het onwaardeerbaar geschenk van deze alleen zuivere bron, waar over wij ons nooit te zeer verheugen kunnen."

Men oordeele, onder andere, uit het slot der eerste Afdeeling, dat wij, daar het ter aanprijzing dienen kan, gaarne hier voor den lezer afschrijven:

„En als wij nu voor ons zelven de groote hoofdsom opmaken van alle die geschiedenissen en openbaringen, welke wij van den beginne af en gedurende den loop van de tijden des Ouden Testaments beschouwd hebben; als wij ons zelven afvragen: wat is hieruit, bovenal voor mij, op te merken, te bewaren en ter harte te nemen? dan kunnen wij dit voegzaam bepalen tot de volgende gewigtige waarheden."

„*Vooreerst. God is de eenige Schepper en Regeerder der wereld, die alles bestiert en voor des menschen welzijn bijzonder zorg draagt.* De oorsprong der Schepping, die ons omringt, de wording van het menschelijk geslacht op deze aar-

aarde door den almagtigen wil van God, kennen wij alleen uit de heilige geschiedenis, en zonder dit onderrigt zouden wij hier met de verstandigste Heidenen in het onzekere omdwalen en tot allerlei dwaze begrippen vervallen. Gods Woord alleen leert ons: *In den beginne schiep God den hemel en de aarde.* Bijzonder ook hebben wij kunnen opmerken, hoe het geloof aan *éénen God*, hetwelk bij alle andere volken verloren was, onder Israël is bewaard gebleven als een hoofdpunt en grondleere van allen waren Godsdienst (1). En waar kan men duidelijker en heerlijker uitlegging en bevestiging vinden van eene allesbesturende Goddelijke hand, dan in deze zelfde geschiedenis? Hier hoorden wij God spreken, vermanen en waarschuwen, beloven en bedreigen; hier zagen wij God handelen, straffen en uitredden naar zijn woord; hier bemerkten wij overal eene kracht en wijsheid, die zoo wel het kleine als het groote gadeslaat; die zoo wel het lot van enkele menschen als van geheele volken beslist; hier zeiden wij gedurig: dat was Gods vinger. — De geschiedenis van het Israëlietische volk vertoonde zich aan ons als de Goddelijkste van alle geschiedenissen."

„Ook hebben wij hier, *ten tweede*, geleerd, *dat de mensch door zijn eigen schuld boos en ellendig is.* Wij behoeven wel niet naar de oude tijden en tot het Israëlietische volk te gaan, om de verregaande boosheid en jammerlijken toestand van het menschdom te leeren; dat elk slechts rondom zich zie! dat ieder in zijn eigen hart verkeere en zijn eigen leven nadenke! o! hoe diep zijn wij gezonken, en wat ellende baart

(1) *Exod.* XX. *Deut.* VI: 4. *Jer.* XLV: 5, 6.

betreurt de zonde elken dag; maar, dat dit onze *eigen schuld* is, dat niet God, maar de mensch zelf de oorzaak is van deze schande en ellende, dit heeft ons de Bijbelsche geschiedenis geleerd, dit kon geene andere geschiedenis ons zeggen. God schiep den mensch regt en goed, maar de mensch heeft zich zelven verdorven en ongelukkig gemaakt, en dit doet hij nog gedurig. Moesten wij niet bij de beschouwing van het Israëlitische volk gedurig zeggen: „zoo boos is de mensch, zoo hardnekkig is de zonde, dat alle vermaningen of bedreigingen, alle bezoekingen of zegeningen te kort schieten om hem van zijnen verkeerden weg terug te brengen.”

„En onder dit alles bemerkten wij *ten derde: dat God zich van den beginne af als heilig en regtvaardig, en tevens als barmhartig en genadig geopenbaard heeft.* De verstandigsten onder de Heidenen hebben soms ook wel iets hiervan aan hunne Goden toegekend, maar hunne begrippen daaromtrent waren veelal zeer gebrekkig, en den menigen waren God onwaardig. In deze handelingen Gods met Israël ontvingen wij daaromtrent een beter onderrigt: hier hebben wij in vele voorbeelden geleerd, en uit den mond der Profeten gehoord, dat zijne straffende regtvaardigheid geene wraakzucht is, maar de openbaring van zijnen heiligen afkeer van de zonde en de billijke handhaving van zijne Majesteit en hoog gezag; hier hoorden wij menigmaal hoe het getuchtigd volk zelf in ootmoedige schuldbelijdenis aan den Heere regt toeschreef en deszelfs straffen billijkte. Maar hoe aangenaam en bemoedigend scheen dan ook die Goddelijke barmhartigheid en genade ons toe, welke bij herhaling het boetvaardige volk

weêr

weêr aannam en uithielp, en aan den schuldbelijdenden zondaar vergeving schonk. Zagen wij niet in onderscheidene plegtigheden van den Mozaïschen Godsdienst, en in ieder zondoffer, een bewijs en onderpand van Gods vergevende genade? Hoorden wij den barmhartigen God niet door zijne Profeten betuigen: *Ik, ik ben het, die uwe overtredingen uitdelg om mijnentwil, en ik gedenk uwer zonden niet?* — En wat zullen wij zeggen van de gadelooze liefde en genade Gods, die, zoodra de mensch zich zelven in het verderf der zonde gestort had, uitkomst beloofde, en deze groote belofte van eenen Verlosser en Redder onder alle de boosheden der menschen nooit heeft ingetrokken, maar in de slechtste en ongelukkigste tijden dikwijls met vermeerderde helderheid en zaligheid vernieuwen wilde. — En deze barmhartigheid en genade van God bepaalde zich niet alleen tot dit leven; neen! wij hebben het gehoord, hoe de oude Heiligen zich onder hunne moeite en beproevingen en bij het uitzigt des doods met de zaligheid en heerlijkheid van een beter leven getroost hebben, en in vrede henen gingen."

„ Intusschen, hoe aangenaam en gewigtig al dit onderwijs ook ware; hoezeer hetzelve den Godzoekenden Israëliet rust en voldoening voor zijn hart geven konde; hoe velen er ook langs dezen weg den Heer hunnen God aanhingen, in volstandigheid dienden, en dus in goede hope zijn ontslapen, echter kunnen wij uit alle de handelingen Gods met Israël, zoo als wij dezelve beschouwd hebben, als hoogstwaarschijnlijk besluiten, dat het groote doel met dit volk nog maar ten deele bereikt was, en dat er nog iets veel grooter, heerlijker en zaliger volgen moet.

Bedenkt slechts! Dit volk, oudtijds door Gods hand in Kanaän geplaatst, om daar een voor Hem afgezonderd volk te zijn, zagen wij bij het slot der geschiedenis maar voor een klein gedeelte in hun land, de meesten zijn over de aarde verstrooid, en afhankelijk van vreemde volken; de oude luister is geheel vergaan. Dit volk, gesteld om een licht te zijn voor geheel de wereld, zinkt zelf telkens in duisternis neder, en heeft zelf nog zoo zeer verlichting noodig. Vele mannen van uitnemende gaven, door den Heer zelf verwekt, hadden van tijd tot tijd aan Israëls verbetering en welzijn gearbeid; Wetgevers, Priesters, Koningen had hij hun tot voorgangers geschonken, maar zij hadden weinig voor hun volk kunnen doen, en schoon ook een Mozes, Samuel, David, Josafat, Hiskia, Elia iets ter verbetering uitwerkten, het was maar voor een korten tijd, een opschietende boom, die wel veel beloofde, maar ras verdorde. — Zal het nu hierbij blijven? O! dan zien wij dit volk en met hen het gansche menschdom meer en meer wegzinken in allerlei dwaasheid, bijgeloof, afgoderij, boosheid en ellende, dan is alle die vroegere onderwijzing en bemoeijing voor de nakomelingschap wel ras geheel verloren. Dit kan niet zijn: al wat Gods wijsheid, liefde en magt tot hiertoe gedaan heeft, voedt de hope, dat Hij nog iets grooter en heerlijker doen zal; in alle die vroegere redders en weldoeners van het volk zien wij, als het ware, beeltenissen en onderpanden van eenen veel heerlijker Weldoener en Redder, in wien zich alle de gaven en bekwaamheden, die afzonderlijk in hen plaats hadden, op de uitnemendste en volkomenste wijze vereenigen zullen. — Zoodanig eenen behoefs

hoeft het ongelukkige menschdom, zoodanig eenen heeft Gods liefde beloofd, en zal zijne trouw ons schenken, opdat *in Abrahams zaad alle geslachten der aarde gezegend worden*."

„En wie is nu die Heilaanbrenger, die groote gave Gods? waar en wanneer, en hoe verscheen Hij? wat deed Hij? wat gaf Hij? wat werkte Hij uit? waar is Hij nu? wat doet en geeft Hij nog? Zulke en dergelijke vragen komen nu van zelf bij ons op: wij zullen in de *volgende afdeeling* het antwoord vinden. O! welk een liefelijk licht zal ons daar opgaan, en hoe zal het hart, dat zijne ellende gevoelt en zijne schuld beseft, zich kunnen verheugen in dien Heiland!"

Ook de tweede Afdeeling, is met de grootste belangstelling niet alleen, maar ook te gelijk met eene naauwkeurigheid en ernst behandeld, welke het verstand overtuigt en het hart in eene stemming brengt, waar door hetzelve voor den dierbaren Verlosser, en zijne gezegende leer, voor het beminnelijk en alleen tot zaligheid leidend Evangelie, slaan moet. Men leert er den Christelijken Schrijver, zijne denkwijze tot in de bijzonderheden, door kennen, en dus verstaan wat bij hem de slotsom is, van zijne nasporingen. Men gevoelt het, ZOLLING heeft alles willen geven, waar toe hem de gelegenheid aanleiding gaf, en al stemt men dan ook niet in elke bijzonderheid met hem in, men zal dan toch overtuigd worden, dat hij met een regt Christelijk oogmerk schreef, wat hem 't best en meest gegrond voorkwam, en met bedachtzaamheid voordroeg, 't geen hem minder zeker scheen. Op deze geschiedenis der Kerke Gods, of beredeneerde opgave van den inhoud des Bijbels, gelijk wij dit boekdeel noemen zouden, staat nu eene bepaalde voor-

dragt

dragt te volgen, van de Christelijke leer ter zaligheid zelve, waarvan wij, op zijnen tijd, dan ook aan den lezer eenig verslag hopen te geven.

Kerkelijke REDEVOERING *ter opening van de Algemeene Synode der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, gehouden in* 's Gravenhage, *in de Kloosterkerk, op den* 5 *Julij* 1820. *Door* ANT. VAN DEINSE, *Predikant te* Middelburg. *Te* Middelburg, *bij de Gebroeders* Abrahams, 1820. 52 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

De Eerw. VAN DEINSE, Pred. van *Middelburg*, heeft, toen hij de eer had de laatst gehoudene Synodale Vergadering der Hervormden, als Voorzitter te openen, gesproken over *Matth.* XXVIII: 20. zonder een oogmerk te hebben, om deze zijne rede in 't licht te geven. Daar dezelve echter zoo wel beviel, heeft hij aan het hem vereerend verzoek zijner medeleden, door de uitgave voldaan. Met kennis en gevoel heeft hij, naar aanleiding van den gepasten tekst, over de zorg gesproken, van den Heere JEZUS voor zijne Kerk op aarde, de aandacht tot dat einde ook bij de geschiedenis bepaald, en daarvan een, voor de behoefte des tijds en naar het doel verstandig ingerigt, bemoedigend gebruik gemaakt.

Ook wij hebben deze Kerkelijke Redevoering doelmatig gevonden, met genoegen gelezen, en hopen dat dezelve veel nut stichten, en de daarbij gevoegde vertrouwelijke beden verhoord mogen worden!

GE.

GESCHIEDENIS *der Nederlandsche Hervormde Kerk*; *door* A. YPEIJ, *Doctor en Hoogleeraar der Godgeleerdheid te* Groningen, *en* I. J. DERMOUT, *Secretaris van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk en Predikant te 's Gravenhage. Eerste Deel. Te* Breda, *bij* W. van Bergen *en* Comp., 1819. *LXII en* 822 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is bij Inteekening f* 7: —: —

De buitengemeen groote lijst van Inteekenaren hiervoor geplaatst, bewijst overvloedig, welk eene gunstige gedachte het Geëerd Publiek van dit door de Heeren YPEIJ en DERMOUT ondernomen en aangekondigd werk voedde, en tevens hoe veel belang men in de zaak zelve, welke het onderwerp uitmaakt, wezenlijk stelt. Hoe zou ons nu dit anders dan een hoogst aangenaam kunnen zijn, als wij het ons tot eene eere rekenen Nederlanders, en de schoone zaak der Hervorming toegedaan te zijn! Ook wij waren verblijd, toen het eerste Deel ons ter hand gesteld werd, beschouwden met genoegen, bij de opening het Titelblad, versierd met een zoo fraai voor het werk wel voegend zinnebeeldig plaatje, en lazen spoedig het Voorberigt, dat en het verstand en het hart des Schrijvers eere aandoet. Volgens den grooten voorraad van werken ons ter beschouwing toegezonden, meenden wij eerst het tweede Deel af te wachten, om er onzen lezer in dit Tijdschrift bij te bepalen; dan het belang der zake, en de voorstelling dat het vervolg en slot welligt nog eenigen tijd achter blijven zal, hebben ons hiervan te rug gebragt.

Den

Den inhoud hebben ons de achtingwaardige Schrijvers zelve dus opgegeven:

„Voorloopige aanmerkingen, betrekkelijk de geschiedenis van de hervorming der christelijke kerk. Geschiedenis van de hervorming der christelijke kerk in de Nederlanden. Geschiedenis van de stichting der hervormde christelijke kerk in de Nederlanden. Geschiedkundig bezigt van de stichting der waalsche kerk in Nederland. Historische merkwaardigheden tot nadere opheldering der geschiedenis van de stichting der Nederlandsche hervormde kerk. Historische aanmerkingen over de kerkordening, onder de Nederlandsche hervormden ingevoerd. Historische aanmerkingen over het bestuur der Nederlandsche hervormde kerk. Historische aanmerkingen over de godsdienstleer der Nederlandsche hervormde kerk. Historische aanmerkingen over den openbaren godsdienst der Nederlandsche hervormde kerk. Historische aanmerkingen over de Liturgische schriften der Nederlandsche hervormde kerk."

Wij vinden het eene goede schikking, dat de aanteekeningen, welke tot een bekwaam boekdeel zijn aangegroeid (van 268 bladzijden) achter aan geplaatst, en wel zoo gedrukt zijn, dat men ze, des verkiezende, afzonderlijk, met den daar bij gevoegden titel: *Aanteekeningen op de Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk* enz. kan laten binden, 't welk wij, voor het gebruik, ieder een zouden aanraden.

In de eerste Afdeeling, wordt de eer der Nederlandsche Natie, in de zaak der gezegende Hervorming, mannelijk gehandhaafd en overtuigend vooral aangewezen, welk een groot en verdienstelijk man ERASMUS geweest is, ter bevestiging waar van de Aanteekeningen hierop, ook

ook bij uitnemendheid verstrekken. Hier en daar schijnt ons nogtans wel eene uitdrukking de pen ontvallen te zijn, die men voor eene andere had behooren te doen wijken. Hoewel het zeker is, dat de groote *Rotterdammer*, op wien Nederland roem mag dragen, zeer veel voor de Hervorming gedaan heeft, kan men hem evenwel, als men niet over woorden strijden wil, maar de gewone beteekenis houden zal, den *grootsten Hervormer der Kerk*, naar onze gedachten, geenszins noemen, hoe groot ook zijne verdiensten ten dezen opzigte waarachtig zijn.

Dat er, reeds voor dat LUTHER de hand sloeg aan het werk der Kerkhorming, ook in de Nederlanden vele opgeklaarde Mannen, Leeraars vooral, gevonden wierden, die het volk hadden voorbereid, is met het hoogste regt, ook in de tweede Afdeeling, aangewezen, en wordt dus de Lezer in staat gesteld, om de hooge wijsheid van den Heer der Kerke, en zijne *weldadige zorge* te aanbidden, dat hij op zulk eene wijze den weg baande, om het zoo jammerlijk verduisterde licht weder te doen doorbreken, en de beste zaak te bevorderen.

Wat, zoo van buiten als van binnen, de Christelijke, zoo noodzakelijk gewordene Hervorming in de Nederlanden, vooral bevorderde en benadeelde, in dit eerste tijdvak, wordt hier met eene onpartijdige waarheids-liefde verder geschied- en menschkundig duidelijk verklaard; en alzoo ook over de Regering, de omstandigheden, de Waldensen, de Wederdoopers en Doopsgezinden, het een en andere, zoo veel dit noodig scheen, herinnerd.

De derde Afdeeling, behelst een beredeneerd verslag, van 't geen gebeurd is, nadat KAREL de Vde, door een priemend gevoel van on-

rust

rust wil het gemoed getroffen, als door de Roomsche Geestelijkheid misleid, den Keizerlijken schepter neêrgelegd en moedeloos de teugels, zoo der heerschappij over de Nederlanden, als de Koninklijke magt over *Spanje*, in de handen van zijnen Zoon PHILIPS overgegeven had, die in wreedheid tegen de Nederlandsche Protestanten, zijnen vader nog verre te boven ging. Die wreede Vorst wordt hier naar waarheid geschetst, en het gedrag, van den edelen Prins WILLEM VAN ORANJE en *Nassau* daar tegen, naar de geschiedenis voorgesteld. De handelwijze en de gevolgen daarvan, door de Landvoogdes MARGARETHA gehouden, wordt hier juist beschouwd, en de geschiedenis van de beeldstorming, met derzelver aanleiding, doel en uitwerking zoo voorgedragen, dat men daar over naar vereisch leert oordeelen.

Met huivering, leest men hier de aankomst en het gedrag, van den door zijne wreedheden beruchten Hertog VAN ALVA, die echter, gelijk ook zijn opvolger DE REQUESENS, schoon minder snood, het tegenovergestelde uitwerkten, van dat zij bedoelden. Belangrijk is ook dit Hoofdstuk, omdat het de geschiedenis en aanleiding opgeeft, voor de verordening en afscheuring der tien zuidelijke Provinciën van den Staat, welk door de *Unie van Utrecht* noodzakelijk werd. Te regt wordt hier des Prinsen van *Oranje* wantrouwen, in de Roomschgezinden van dien tijd, vermeld en aangewezen, dat zij zelve de oorzaak waren, dat zij in bedwang moesten gehouden worden. De vraag, waarom in de Zuidelijke Provinciën zoo vele, en in de Noordelijke, zoo weinige Roomschgezinde Christenen gevonden worden? kunnen zij, die zulks niet weten, hier opgehelderd vinden, en tevens deze, waarom het licht in de latere ge-

mel-

melde toenam, terwijl het in de eerste duisternis en nacht wierd. Over de zoogenaamde Geestelijke goederen, is hier op zulk eene wijze gehandeld, dat men het gevoelen der Schrijvers niet verwerpen kan. Geheel deze Afdeeling, is mét veel schranderheid en regt geschiedkundig behandeld, en de uitweidingen welke hier wel eens voorkomen, kunnen ook nog voor onzen tijd nuttig zijn.

Het overzigt van de Geschiedenis der stichting en toeneming van de Walsche Kerk in Nederland, in de vierde Afdeeling, is kort, maar voldoende.

De Historische merkwaardigheden in de vijfde Afdeeling voorkomende, waar onder, bij voorbeeld, ook de tijd, wanneer WILLEM DE EERSTE openlijk belijdenis gedaan heeft, van de leere der Hervormden, zullen door hem, die een goed denkbeeld van zaken zich vormen wil, niet worden overgeslagen.

De zesde Afdeeling doet zien, dat de denkbeelden over de Kerkordening, al vroeg zeer verschillende waren, en dat de politieke invloed daar op werkte, tot genoegen van eenigen, maar tot ongenoegen van anderen.

In de zevende Afdeeling, wordt niet slechts kortelijk de Geschiedenis gegeven, van het bestuur der Nederlandsche Hervormde Kerk, maar ook een beknopt historisch berigt, aangaande de opleiding van aankomende Leeraren, tot den heiligen Dienst, en nopens de wijze, waar op Leeraars daartoe, gelijk men het noemt, beroepen werden.

Belangrijker is de achtste Afdeeling, over de Godsdienst Leer der Nederlandsche Hervormde Kerk.

„ Immers, (dit stemmen wij volkomen toe) zal men van alles, wat tot de Nederlandsche

hervormde kerk betrekking heeft, een juist begrip vormen, dan behoort men voornamelijk ook te weten, hoedanig de godsdienstleer, welke door dezelve beleden werd, geweest is in de vroegste tijden, welke wijzigingen die leer toen ondergaan heeft, hoe zij een zeker stelselmatig bestaan heeft gekregen, en hoe zij, als zoodanig, de Nederlandsche hervormde kerk van andere kerkgemeenschappen heeft doen onderscheiden zijn."

Hier wordt dus, onder andere, over de onderscheidene Leerboekjes van den Godsdienst, als den *Heidelbergschen Catechismus*, die alleen door URSINUS zal zijn opgesteld, over de Liturgische Schriften en Formulieren van Eenigheid gesproken, en aangewezen, dat de Nederduitsche Hervormde Kerk, als steeds *Zwinglisch-Kalvinistisch* geweest zijnde, behoort te worden aangemerkt, terwijl de geheele Nederlandsche *Walsch-Kalvinistisch* gezind was en bleef, waar van de reden zeer gemakkelijk te begrijpen is.

De Historische aanmerkingen in de negende Afdeeling, over den Openbaren Godsdienst, geven een naauwkeurig verslag van de inrigtingen der openlijke Godsdienst-oefeningen, over de Formulier-Gebeden, en bijzonder ook over het gebruiken van, en het prediken over den Catechismus te *Heidelberg* opgesteld, terwijl er ook nog berigt gedaan wordt van eenige bijzondere Godsdienstplegtigheden, die bij de vroegere Nederlandsche Hervormden, zoo hier te lande als in *Engeland*, stand grepen, maar tegenwoordig niet meer gevolgd worden.

Over de Kerkelijke dienstboeken, of Liturgische Schriften, komen, in de negende of laatste Afdeeling, zulke aanmerkingen voor, die over derzelver oorsprong het noodig licht ver-

verspreiden, maar ook van een meer uitgebreid nut kunnen zijn. Ten bewijze plaatsen wij hier het volgende:

„Alzoo ziet men uit deze aanmerkingen, welke wij uit echte bronnen hebben opgegeven, hoe lang en hoe schandelijk, door de kerkelijke besturen, het belang eener zaak (de algemeene verbetering der Liturgische schriften) van zoo veel invloed op den openbaren godsdienst, verwaarloosd is geworden, en hoe hoognoodig het is, dat er eenmaal op dit punt behoorlijke acht geslagen worde, opdat geoefenden zich aan het vormelijke der gemelde schriften niet meer ergeren, en ongeoefenden hetgene hun wordt voorgelezen beter mogen verstaan."

„Wat den zakelijken inhoud der liturgische schriften aangaat, die is, de tijden in aanmerking genomen, waarin zij vervaardigd zijn, voortreffelijk. De zuivere Evangelische geest van het christendom heerscht er allerwegen in. Men moet de reine begrippen van het Evangelie, die de stellers en verzamelaars dezer schriften gehad hebben, bewonderen, daar zij in een tijd leefden, toen de zon der waarheid andermaal eerst was opgekomen. Trouwens zij scheen toen het helderst; de lucht der kerk was nog zuiver. Naderhand kwamen donkere wolken op; en de zoo wel verlichte voorwerpen werden weder beneveld, de harten der menschen weder somber en onopgeruimd. Men werd gemelig jegens elkanderen; de een veroordeelde den anderen; er rezen hevige verschillen, en uit die verschillen, welke men in liefde noch vereffenen kon noch wilde, hevige gemoedstogten, welke scheuringen verwekten onder broeders, die aan dezelfde waarheid geloofden, maar toen, door vooringenomenheid tegen elkanderen verbijsterd, niet alle dezelfde waar-

 heid

heid meer uit hetzelfde oogpunt beschouwden. Men heeft van den beginne af te weinig acht geslagen op de liturgische schriften, hoezeer zij dit wegens hunne uitmuntendheid verdienden. Had men dit gedaan, die zelfde schriften zouden de bronnen zijn geweest van eene regt edelmoedige denkwijze; daar zij nu de oorsprong werden van zoo groote en hevige twisten. ó! Dat alle hervormden, zoo leeken als leeraars, wijzer waren geweest en onbevooroordeeld uit die bronnen op den duur geschept hadden!"

Ten laatsten komt hier ook het een en andere voor, over de Geschiedenis, zoo van de Bijbel-vertalingen, als van de Psalmberijmingen en van het plegtstatig Gezang, in de Godsdienstige Vergaderingen.

Het is ons niet mogelijk, van de Aanteekeningen hier afzonderlijke melding te maken, welke wij zeer goed gelooven, dat aan de bekwame opstellers, nog al eenige moeite gekost hebben. Deze moeite is ondertusschen ook roemenswaardig, en ontvangt zeker de belooning, welke zij verdient. De wezenlijke waarde van het werk, is er niet weinig door vergroot.

Wij verlangen, ook uit hoofde van het een en andere hier voorkomende, en de belofte vooral in de Aanteekeningen op bladz. 151. gegeven, zeer naar het volgende Deel, en twijfelen er niet aan, of het zal even belangrijk zijn, als het nu beschouwde, en dus de kundige bewerkers waardig. Wij beloven den Lezer, er dan spoedig, in dit Tijdschrift, de aandacht bij te zullen bepalen.

Korte inhoud der BIJBEL-GESCHIEDENIS. Een Lees- en Leerboek voor de Jeugd; door C. ENKLAAR, *Rector der Latijnsche Scholen te* Nijmegen. *Derde Druk. Twee Stukjes. Te* Nijmegen, *bij* C. J. van Goor *en* Zoon, 1820. *In kl. 8vo. De prijs der beide Stukjes is f* — 12 —

Offschoon wij, hier en daar, wel iets hadden aan te merken, bij voorbeeld, op de verzekering dat AHAZUEROS, ASTIJAGUS zijn ZOON, waar voor wij XERXES wilden gelezen hebben, in het tweede Stukje, bladz. 76. op het verhaal ten aanzien van PTOLEMEUS FILOPATER, bladz. 84. dat men, met reden, niet voor echt erkent; prijzen wij echter dit werkje van den Heer ENKLAAR over 't algemeen zeer aan, en het is ons aangenaam te zien, dat het geeerd Publiek dezen arbeid, zich zoo wel ten nutte maakt.

De ONDERGANG der Eerste Wareld. I—V Zang. Door Mr. WILLEM BILDERDIJK. *Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1820. *XXVIII en 179 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3: 18: —

Dit is het eerste gedeelte van een zeer uitgebreid Dichtstuk, waar van men het vervolg verwachten kan, en het slot hopen moet. Mr. BILDERDIJK verklaart zelf, dat hij het met veel warmte, en onder eene hem altoos dierbare belangstelling aangevangen, en door ettelijke

 boe-

boeken of zangen heen doorgezet heeft. Evenwel verwacht hij er geenen algemeenen opgang van, om dat noch onze leeftijd, noch zelfs onze Natie, dichterlijk genoeg is, om in een heldendicht, ja zelfs in den toon daar van, smaak te vinden. Wij gelooven dit volkomen, maar vinden de redenen daar voor ook zeer natuurlijk, en vooral niet onverschoonbaar. Niet aller omstandigheden laten eene zoo hooge vlugt toe, en wij zien ook niet, dat dit behoefte is, of waarom men het zelfs wenschen zou. Ondertusschen stemmen wij den grooten Dichter toe, dat het *welligt* (wij zouden nog liever eenigzins sterker ons hebben uitgedrukt,) niet zonder alle vrucht zijn zal, dat hij door deze gemeenmaking, eene schets of eene soort van afschaduwing geeft, van de wijze waar op hij zich het Heldendicht voorstelt, en dat het ten minste dichterlijke gevoelens en wijzen van bevatting, kan opwekken en geboren Dichteren aanleiding bieden, om een volkomener pad, door de hoogere streken der wereld van gevoel, in te slaan.

In het Voorberigt, dat zeer kenmerkend is, geeft BILDERDIJK eenig (en *noodzakelijk*) verslag, van het onderwerp en de wijze van behandeling:

„Wat mij betreft: (zegt hij:) Van mijnen vroegsten leeftijd altijd met de Eerste Wareld en hare bevolking zoo wel als met haar verband tot eene hoogere, bezig, hing mij steeds de bekende plaats uit het boek der schepping (Gen. VI, 2, 4) aan, waar de kinderen Gods gezegd worden zich met de dochteren der menschen vermengd, en uit haar de machtigen, de geweldhebbers der aarde, voortgebracht te hebben, die men Reuzen noemde. Al dra vond ik deze plaats 't zij by sommige Kerkvaderen

't zij

't zij Rabbijnen verstaan van onsterflijk kroost van onzen eersten Vader, door hem, vóór zijn jammerlijken afval, in Eden geteeld; en het denkbeeld dat dezen, als Erfgenamen van den zaligen lusthof door de uitgebannene Aartsouders verbeurd, aan hun Nageslacht deel in die zaligheid wenschten, kwam my eene even natuurlijke onderstelling voor, als een poging van deze Geweldigen zelven, zoo fier op hunne Vaderlijke afkomst als op hunne meerderheid van krachten en moed, om het ook voor hun gesloten paradijs te herwinnen. Met één woord, ik vond er de Heidensche Fabel der Hemelbestormeren in, en niets was natuurlijker, dan dat zich met de uitdelging van geheel een menschdom, dat zich dezen verwaten stervlingen onderworpen had, de vernieling des vroegeren aardbodems en de losmaking van het zalig Eden, daar eerst meê verbonden, onderling als tot een enkel tafereel voor my vereenigde. Ik zag sedert de zelfde wijze van beschouwing elders of aangenomen, of met ten minste schijnbare gronden gestaafd of verdedigd; en zie daar 't onderwerp, dat my boven alle andere, niet slechts in innerlijk belang en gewicht der gebeurtenis zoo wel als door rechtstreeksche betrekking tot elk onzer, maar ook door een waarlijk Dichterlijken aart, kleur, en houding, scheen uit te teekenen! Ruim boven alle mate was my hier het tooneel; vrij, de omkleeding zoo wel als de stoffeering; en de rijkdom van toestel zoo onbekrompen als hy gewenscht kon worden! Verscheidenheid van wezens in overvloed, kwam hier by: Geestelijke van allen aart; menschen, van gewone, en tevens van buitengewone natuur en voorrechten; goede en kwáde Engelen; en boven al, een geslacht van onvervallen

„Paradijsmenschen in Adams staat vóór den val, en nog in die verhevene stand en eigenschappen, waar hy uit verviel; treffend uit den aart voor al wie zich aan hen verwant kan gevoelen! en deze allen door de naauwste betrekkingen aan elkander verbonden. Verscheidenheid, zeg ik, en menigvuldigheid van die allen, in éénheid van Schepping, van aan- en grondlage, vereenigd, en waarin de persoonlijkheid, karakters, belangen, en uitzichten zich zoo verre verdeelden, als men aan gevoel en verbeelding slechts zou willen toegeven; doch allen in het groote punt samenvloeiende, dat het voorwerp des Heldendichts maakte! — Kon een zoodanig veld, een zoodanige stof, ophouden my voor oogen te blijven zweven, na dat zy zich eenmaal had aangeboden?"

„Men houde (schrijft hij vervolgens) ook niet elke onderstelling, hier aangenomen, voor meer dan eene Poëetische verziering die door 't Dichtstuk gevorderd scheen, doch den Schrijver zelven zeer dikwijls geheel vreemd is. Grootelijks zou men zich bedriegen, indien men uit sommige der hier voorgestelde begrippen tot mijne gevoelens besloot, anders dan voor zoo verr' die gevoelens buiten dien en van elders door my erkend mogen zijn."

„Men passe het gene ik hier zeg, zelfs op geheel de opvatting der bygebrachte Bijbelplaats toe, die mijne Fabel tot grond ligt. Want hoe zeer men haar met een aantal namen, die eerbied inboezemen, waaronder Cedrenus, Clemens van Alexandrie, Zosimus, Africanus, Syncellus, Justinus de martelaar, en zelfs Augustinus, zou mogen versterken; hoe veel aannemelijks zy in zich-zelve moge hebben, en hoe veel zy schijne op te helderen, zy is al te zeer onderhevig aan zwarigheden die van verre uitzichten zijn;

en

en zeer ongeneigd ben ik, schijnbaarheden, die of meer of minderen grond voor zich hebben, als waarheden voor te staan. Doch waar Dichterlijke warmte het hart overmeestert, schept het zich in de ontstoken verbeelding een Wareld, en wie betwist het ons?"

Wij zouden dit, ook buiten deze verzekering, aangenomen hebben, en kunnen deze dichterlijke vrijheid ook niet wraken, wanneer ze binnen de palen blijft, wij meenen het mogelijke niet alleen maar ook het niet onwaarschijnlijke zelfs; anders leert men de menschen toch maar zich met zeepbellen te vermaken, en zou daar toe ons leven niet te kort, en onze tijd niet te kostelijk zijn?

Ter versiering of inkleeding, is ook gebruik gemaakt van eene zoogenaamde lettervrucht van ENOCH, welke hier dan ook vertaald voorkomt, maar met de uitdrukkelijke verzekering tevens er bij, dat zij volstrekt geene waarde heeft, gelijk trouwens ook ieder een terstond opmerken kan. (1) Wie zou ook deze aanmerking niet laten gelden: — Die zich met mij op het grenzenloos meir der Poëzij inschepen wil, neme in mijn vaartuig, al ware 't een mosselschelp, en even zoo in den koers dien ik verkies te houden, genoegen, al wilde ik met de Grieken een zeer veranderlijk en misleidend gestarnte ten gids nemen. Die beter weet, stappe vrij uit en kieze zich een beter weg; zie daar zijn regt en het mijne!

't Geen voorts hier gezegd is, over de versificatie, dat dezelve, namelijk, vrij verscheiden dient te zijn van den gewoonlijken dagelijkschen trant, en niet slechts een hooger en fierder toon,

(1) Conf. e. g. F. SPANHEMII *Hist. Eccl. V. Test.* operum T. I. p. 275 et 276.

zoon, maar daarbij ook meer rijkheid, ruimte van omvang en afwisseling te hebben, dan eenig ander soort van Poëzij hoegenaamd; nemen wij gaarne van BILDERDIJK over, die ook in deze zangen zoo duidelijk doet gevoelen, dat hij de bevoegde regter en beoordeelaar in deze is. Ook over de uitspraak en interpunctie komen hier nuttige wenken voor, welke ons beter, dan die over de spelling, bevielen. Maar wij moeten ons haasten, tot het dichtstuk zelve.

De Dichter treedt, in den eersten Zang, terstond ter zake:

Ik zing den ondergang van d'eersten Wareldgrond,
En 't menschdom dat, met Hel en Duivlen in verbond,
In gruwelen verhard, Gods Hoogheid durfde trotsen
En 't aardsche Paradijs beklautren langs zijn rotsen,
Tot de Almacht, worstlens moê met Adams zondig bloed,
Den aardrijks bodem sloopte en omkeerde in den vloed,
Wat adem haalde op 't droog, van d'afgrond in deed zwelgen;
Eén huisgezin behield in 't algemeen verdelgen;
En, op 't verbrijzeld puin in lager lucht verspreid,
Het sterflijk kroost vernieuwde, en 't zaad der eeuwigheid.

Dan volgt eene, bij de oude Dichters ook gewone, aanspraak en bede, die evenwel hier, hoe schoon ook, achter ons ernstig genoeg is voorgekomen, uit hoofde van eene uit het

reeds

reeds gezegde klaarblijkelijke reden. Zonderling genoeg, verder, is *Gen.* IV; 1. naar den letter genomen: *ik bezit eenen man Jehova*, voor *van Jehova*, in deze regels:

Die Zoon, dien Eva groette als nieuwgeboren God.
Die de aard verzoenen zou van 't doodlijk proefgebod.

Doch wij zullen liever geene aanmerkingen meer van dien aard maken, hoe overvloedig daartoe ook gelegenheid gegeven is, maar alleen deze Zangen als Dichtstuk beschouwen. Dan kunnen wij er inderdaad eenen zeer hoogen lof aan toekennen, dan vergast zich onze geest, met de schoone versen, die eene zeldzaam zuivere dichtader doen proeven, en met de fraaije vergelijkingen, die de kunst dikwils zoo regttijdig, ja soms verwonderlijk schoon heeft aangebragt. Een Dichtstuk, een Heldendicht, door BILDERDIJK *con amore* vervaardigd, hoe kan dit ook anders, dan zich verre boven het middelmatige verheffen. Genoeg als de Lezer maar opmerkt, onder het genot van al het schoone, dat hier waarheid en verdichting onder een gemengd voorkomen, en dat men het goede oogmerk bevorderen moet.

De vinding, om eene ELPINE in 't Dichtstuk in te voeren, doet eene treffende werking, en leidt aan het slot, tot den inhoud van den tweeden Zang, waar in zij 't grootste belang inboezemt, zoo wel als haar hooge minnaar. De toerusting tot den strijd tusschen geesten en menschen, boeit verder de aandacht, maar vooral de woede en werking van het door den helschen geest ontstoken vuur, den twist onder de menschen, hier te
regt

regt als de verdelgendste aller rampen geschetst en vertoond.

De afwisseling van tooneelen en sprekende personen, in den derden *Zang*, en vooral de werking van liefde en moed, houden er de belangstelling levendig; schoon men hier ook in den volsten zin eenigzins pijnlijk gevoelt, de waarheid dezer verklaring in het Voorberigt, dat men zich, uit dat voorgedeelte, niet ligt een denkbeeld vormen zal, van 't geen de Dichter met SEGOL, of zijne zielvriendin ZILPA voor heeft. Met levendigheid en kracht is de strijd tusschen de gewone menschen; en het vergramd geslacht der Reuzen, in den vierden Zang, geschilderd en in den vijfden vervolgd, het kwetsen en dooden, het wonden en moorden, het razen en bloedvergieten is verschrikkelijk, en der verbeelding is hier een onbeperkte loop of vlugt liever gelaten.

't Is soms, gelijk bij de grootste Dichters van oud *Griekenland* en *Italië*, als HOMERUS en VIRGILIUS, als of men het vreemde krijgsgewoel, met thans in den oorlog niet meer bruikbare wapenen, wezenlijk hoort en met siddering op de uitkomst wacht.

Alles blijft echter nog met een ondoordringbaar floers bedekt, men wordt nieuwsgierig, naar de ontknooping en het doel, en men moet het zich getroosten, te verwijlen, tot dat het den Dichter behagen zal, ons de volgende Zangen te leveren, welke de ontraadseling behelzen zullen. Trouwens, dit was ook het oogmerk van BILDERDIJK, volgens deze zijne eigene verklaring:

„ Voorbereiding ziet men zekerlijk gemaakt om Noach op te doen treden; maar hoe, blijft voorzeker den lezer een raadsel, zoowel als de

de algeheele verwikkeling, die van oogenblik tot oogenblik groeien moet, en hare ontknoping in eens bereikt, als het oogenblik der verdelging daar is, waarvan het ontzettende met eene duidelijkheid van voorstelling gepaard moet gaan, die geheel de vorming der aarde tot grond heeft, in wier gantsche wording de lezer vooraf moet ingelijfd worden."

Papier en druk, maken zelfs voor bejaarde liefhebbers der edele dichtkunst, de lezing gemakkelijk, en het nette kaartje van de eerste wereld voegt voor de Zangen.

Specimen, Literarium Acad. exhibens quaestiones in Socratis sententiam de Deo, et de ejus καλοκἀγαθία, *cui adjuncta est observatio quaedam in locum Ciceronis, quod publ. ac solemni examini submittit* CHRISTOPHORUS JOS. BRAND, *ex promontorio Bonae Spei, ad diem* XIII *Dec.* CIƆIƆCCCXX, *hora* X—XI. 40 *pag. Formae Oct. Maj.*

Dissertatio Politico-Juridica de Jure Coloniarum, *quam ... publ. ac solemni examini submittit* C. J. BRAND, *Phil. Theor. et Litt. Hum. Cand. ex promontorio Bonae Spei, ad diem* XIII *Dec. hora* XI—XII. 194 *pag. Formae Oct. Maj.*

De Heer BRAND van *de Kaap de Goede Hoop*, weleer aan *Holland* behoorende, naar dit Rijk overgekomen, om zijne Studien aan te vangen, en aan *Leijdens* Hoogeschool voort te zetten en te voltrekken, heeft zich, eerder dan hij

voornemens was, uit hoofde van tijdsomstandigheden, maar zijn Vaderland te rug dienende te keeren, verpligt gevonden, om beide deze Akademische proeven, schielijk gereed te maken, en ze op éénen dag te verdedigen, de eerste ter verkrijging van den graad van Doctor in de Letteren, welke den titel geeft van *Philosophiae Theoreticae Magister, Literarum Humaniorum Doctor*, en de tweede ter verwerving van den Doctoralen graad, in de Faculteit der Regten, of het *Doctoratus Juris Romani et Hodierni*.

Uit het Voorberigt voor de eerste Dissertatie, verneemt men, dat hij, in overleg met den Hoogleeraar J. WARE, voornemens geweest is, eene Dissertatie te schrijven: *De Philosophia Socratis, ex Xenophontis Memorabilibus* (Ἀπομνημον.) *confecta*, en daartoe reeds zoo veel verzameld en uitgewerkt had, dat hij tot het in orde brengen gereed was, toen hij zich genoodzaakt gevoelde, om zijne Studien te bekorten, spoediger te vertrekken, en dus zijn voornemen vooreerst te laten varen. — Wij kunnen die redenen niet beoordeelen, maar hopen, dat het begonnen en zoo verre reeds voleindigd werk spoedig door hem hervat, en in 't vervolg in 't licht zal gegeven worden, daar wij, naar beide deze (het eerste althans) zoo vlugtig opgestelde *Specimina* te oordeelen, ons daarvan veel goeds beloven.

Dat de gevoelens van den grootsten der oude Wijsgeeren uit *Griekenland*, van wien het Orakel te *Delphos*, naar waarheid verklaarde: *Wijs is* SOPHOCLES, *wijzer nog* EURIPIDES, *maar de wijste van allen* SOCRATES, maar welke wij alleen uit de nagelatene Schriften zijner Leerlingen eenigzins kunnen kennen, de aandacht

dacht van den Heer BRAND bijzonder trokken, en hem een opzettelijk onderzoek waardig voorkomen, doet zijne denkwijze eere aan. Als men weet, hoe onderscheiden men vroeger en later dezelve beoordeeld heeft, zal men ook gaarne toestemmen, dat het hier aan geene stof voor eene Dissertatie ontbreekt. Jammer maar, dat de jonge Schrijver geene gelegenheid had, om er meer moeite en tijd aan te besteden. Het gevoelen van SOCRATES omtrent God, deszelfs eigenschappen en bestuur, is in het eerste Deel gunstig, en gestaafd met de woorden van XENOPHON, opgegeven, en in het tweede kort en duidelijk aangewezen, wat de edele man, blijkt gedacht en geleerd te hebben, over het schoone en goede, voor, in en aan den mensch, over de deugd, in 't bijzonder over de wijsheid, geregtigheid, matigheid en dapperheid, in vereeniging met het nut daar van. Men bemerkt, in dit korte opstel, duidelijk, dat de Heer BRAND de Schriften van XENOPHON wel bestudeerd en zijnen tijd goed besteed heeft. De aanmerking op eene plaats van CICERO *de natura Deorum*, *L.* III. *Cap.* 13. § 32. bewijst, dat de Heer BRAND ook het *Critisch Snoeimes* geleerd heeft, met omzigtigheid te gebruiken. Ondertusschen kunnen wij hier alle verbetering missen, wanneer wij vertalen: *En, al laten wij dit varen,* (ut voor hoe vel quamvis) *kan er evenwel geen dier gevonden worden, dat nimmer* (neque unquam voor nunquam) *geboren is, en altoos aanwezig zijn zal, want* enz.

Door den Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN aangeraden, heeft BRAND de behandeling van het onderwerp der tweede Dissertatie ondernomen, maar om de reeds gemelde reden slechts gedeeltelijk zijn voornemen nog ten uitvoer kunnen

nen brengen. Het was, namelijk, om in het eerste Deel, de Volkplantingen der ouden van de *Feniciers*, *Carthagers*, *Grieken* en *Romeinen*, en in het tweede, die van *Portugal*, *Spanje*, *Holland* en *Engeland* te beschouwen.

Nu wordt hier, — na eene naauwkeurige inleiding over den oorsprong der Staten en Volkplantingen, welke het eerste Hoofdstuk uitmaakt, en over de oorzaken, wijze en het regt van Volkplantingen enz. in 't gemeen, in een tweede, — gehandeld, in het eerste Deel, over de Volkplantingen der *Feniciers*, in het tweede, over die der *Carthagers*, en in het derde, over die der *Grieken*, bijzonder van de *Atheners*, *Lacedemoniers* en *Corinthiers*. — Gelijk nu dit onderwerp voor iemand, die zelf in het geval is van Kolonist te zijn, zoo wel voegt, kunnen wij ook naar waarheid verzekeren, dat het met ijver behandeld is, en vele blijken draagt, van des jongen Schrijvers verlichte denkwijze, geleerdheid ijver en oordeel. Hij worde in staat gesteld, om ook nog het overige te bewerken, en als het gereed is in 't licht te zenden! Wij wenschen hartelijk, dat hij in zijn Vaderland en maagschap, door hem met reden zoo vuriglijk bemind, gelukkig terug keere, naar verdiensten geplaatst worde, en vele vruchten plukke en schenke, van zijnen zoo wel besteden Akademietijd! en twijfelen niet, of zijne vrienden en bekenden, welke hij hier achterlaat, zullen zijner gedachtig blijven; ook anderen dan die hier genoemd zijn, en hem ter dezer gelegenheid schriftelijke bewijzen van achting gaven.

Ne-

Nederlandsche REDEKUNST, *of Grondbeginselen van Stijl en Welsprekendheid voor Nederlanders.* Door Mr. B. H. LULOFS, *Hoogleeraar aan de Hoogeschool te* Groningen, *en Lid van verschillende geleerde Genootschappen.* (*Tot eene handleiding bij deszelfs voorlezingen*)

Ego in his praeceptis hanc vim et hanc utilitatem esse arbitror, non, ut ad reperiendum, quid dicamus, arte ducamur, sed ut ea, quae natura, quae studio, quae exercitatione consequimur, aut recta esse confidamus, aut prava intelligamus, cum, quo referenda sint, didicerimus.

CICERO.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. *VIII en* 159 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 8 : —

De Hoogleeraar LULOFS houdt, in het vak der *Nederlandsche* Letterkunde en Welsprekendheid, onder andere, één Collegie, waarin hij de welsprekendheid in haren geheelen omvang behandelt, en dus de wetenschappelijke voorschriften dier kunst ontvouwt, welke men *Redekunst* noemt, en waar op de ouden zulk eenen prijs stelden, dat CICERO, toen hij reeds een voornaam Romeinsch Pleitbezorger was, zich nog naar het Eiland *Rhodus* begaf, om er de lessen van den beroemden MOLO bij te wonen. Ten dienste nu van dit tweede Collegie, is dit Handboekje opgesteld, en het werd uitgegeven tevens, om ook voor liefhebbers en beoefenaars der Nederlandsche Letterkunde en Welsprekendheid, buiten de Groninger Hoogeschool, eenig nut te stichten.

De Schrijver betuigt, bij het opstellen dezer handleiding, gebruik gemaakt te hebben van de redekundige werken van CICERO, QUINTILIANUS, en anderen, onder de Ouden, en verder van VOSSIUS, ROLLIN, DU MARSAIS, ESCHENBURG, KANT, SNELL, BLAIR, DOMAIRON, FULLEBORN, MILLER, WIEDEBURG, FRANCIUS, JEAN PAUL, VAN ALPHEN en anderen, uit wier schriften hij gewoon is, in zijne voorlezingen, de plaatsen nader aan te halen; waar door deze lessen natuurlijk niet alleen meer verlangenaamd, maar ook wezenlijk nuttiger worden moeten. Zoo ergens, dan moet toch hier vooral eene drooge en koude voordragt vermijd worden, waar toe men, door het al te veel en spitsvondig bepalen en uitpluizen, hier anders ook zoo gemakkelijk vervalt, en 't welk juist geschikt is, om de natuurlijke welsprekendheid tegen te werken, en in stede van voor, zelfs tegen de kunst in te nemen. Wij voor ons, aarzelen geen oogenblik, om te bevestigen, dat goede voorbeelden veel meer nog dan de schrangderst uitgedachte en wijsgeerig beredeneerde lessen, ware welsprekendheid leeren, en dat het dus hier mede bijna gelegen is, als met hare zuster, en mogelijk nog nader met haar vermaagschapte, de Dichtkunst. Met veel goedkeuring lazen wij dus ook in deze handleiding: *de Redekunst, zal zij aan het oogmerk beantwoorden, moet niet bloptelijk uit dorre voorschriften bestaan*, (die zoo dikwerf, het losse, vrije, natuurlijke en bevallige dus wegnemen) *maar heure regelen behooren vooral ook door voorbeelden uit de beste Schrijvers*, (bijzonder ook door levendige voorbeelden en dadelijke oefeningen) *opgehelderd te worden.* Dit ontwerp, deze schets, handleiding, leiddraad of zamenstel heeft twee Afdeelingen; in de eerste ko-

komen 1.) eenige algemeene bepalingen voor, en wordt 2.) bepaaldelijk gehandeld, over eenige eigenschappen der gedachten enz. 3.) over de woorden, 4.) over de spraakfiguren, en 5.) over de zoogenaamde karakters van den stijl; en in de tweede, 1.) over de kunst des eigenlijk gezegden redenaars, en 2.) over de verschillende soorten van welsprekendheid en derzelver engeren zin, terwijl ten *laatsten* eenige voorschriften volgen, voor andere soorten van opstellen in proza, benevens iets over de wijze, om zich in den stijl en de welsprekendheid te oefenen.

Men bemerkt dus, dat het hier aan geene orde ontbreekt, en onder de lezing zal men bespeuren, dat de Schrijver voor eene behoorlijke onderscheiding wel heeft zorg gedragen. Het beste wat over het, voorzeker, belangrijk onderwerp elders vroeger en later gezegd werd, is hier doorgaans kort, bondig en duidelijk voorgedragen. De Hoogleeraar bewijst met dit Stukje overtuigend, dat hij in de zaak thuis is, er wel over nagedacht heeft, en de noodige geschiktheid bezit, om de Jongelingschap, die zich voor den Kansel, voor de Raad- of Pleitzaal voorbereidt, voor deze wetenschap in te nemen, hen daar in behoorlijk te onderrigten, en alzoo aan Kerk en Staat wezenlijke voordeelen te verschaffen.

Zijn oordeel hebben wij over 't algemeen wel gewikt, en zoo veel de kortheid en het bestek dit toelieten, ook goed ontwikkeld bevonden. Wij stellen ons voor, dat, als de Heer LULOFS de behandeling van elk Hoofdstuk, door uitbreiding en ontwikkeling vooral van voorbeelden veraangenaamt en zijne Leeringen, over de voornaamste bijzonderheden althans, telkens ondervraagt en beproeft, (*pre-*

miscue) ('t geen in ons oog, ten minsten van oneindig meer aanbelang is, dan dat gestadig dicteren van 't geen men, immers meestal, elders breedvoeriger lezen kan,) zij dan, die eenigzins leergierig zijn, veel nut van dit zijn onderwijs trekken zullen. Tot het uitwinnen van den kostelijken tijd, en om het werk den Studenten gemakkelijker te maken, achten wij deze uitgave zeer dienstig, en wij twijfelen er niet aan, of ook verscheidene anderen zullen zich daar mede voordeel doen.

Ter proeve schrijven wij hier § 107 over;

Behelzende Algemeene Regels ten aanzien „der Inleidingen: 1) Zij moeten niet te lang wezen. „Men moet, (zegt CICERO) de evenredigheid tusschen de Inleiding en het volgende, dat men behandelt, niet uit het oog verliezen, op dezelfde wijs, als er zulk eene evenredigheid plaats moet hebben tusschen huizen of tempels, en derzelver voorportalen en toegangen."

„De Inleiding moet dus, van den anderen kant, ook niet te kort zijn."

„2) Inleidingen moeten zedig zijn, en niet te veel beloven. Hier toch geldt vooral het zeggen van QUINCTILIANUS: „Alle ijdel snoeven op zich zelven is een gebrek, vooral echter dat eens Redenaars op zijne eigene welsprekendheid."

„3) Inleidingen moeten natuurlijk en ongedwongen zijn, en onmiddelijk uit het onderwerp geput worden, dat men behandelt." „Zij zullen eenig belang inboezemen, (zegt CICERO) wanneer zij uit het diepste en innigste der zaak genomen zijn, en als het blijkt, dat zij noch uit algemeenheden bestaan, noch op andere zaken insgelijks toepasselijk kunnen gemaakt worden, maar dat zij integendeel geheelenal uit het onderwerp zel-

ve, dat men behandelt, zijn ontloken." (*efflorescentie.*)

„ 4) De toon der Inleidingen moet over het algemeen bedaard wezen." „Die toch voor onvoorbereide ooren (zegt CICERO) dadelijk alles in vuur en vlam wil zetten, zal gelijk schijnen aan eenen razenden onder menschen met gezonde hersenen, aan eenen tierenden dronkeman, als het ware, onder nuchteren lieden."

„ De omstandigheden kunnen dezen Regel echter zeer wijzigen."

„ 5) De Stijl der Inleiding moet vooral net, kiesch en keurig zijn. Gebreken vallen dan toch het meest in het oog, als de aandacht der Hoorders of Lezers nog geheel frisch, en onvermoeid is." „Hij is een allerslechts Stuurman, (zegt QUINCTILIANUS) die bij het uitloopen uit de haven, reeds op de eene of andere klip stoot."

„ 6) Inleidingen moeten ook geen wezenlijk deel van het onderwerp zelve wegnemen."

„ 7) Het slot eener Inleiding moet met de geheele volgende Redevoering goed zamenhangen." „De Inleiding (zegt CICERO) moet niet gelijk zijn aan het los in de lucht zwevende voorspel van eenen luitzanger, maar aan een met het geheele lichaam verbonden lid."

„ Deze Regels zijn over het algemeen op de meeste soorten van Welsprekendheid, en ook op vele andere opstellen toepasselijk. Zij ondergaan slechts verschillende wijzigingen."

Aanmerkingen als deze: *Ik weet vóór het overige zeer wel*, dat de stijl van LIVIUS in vele opzigten van eenen geheel anderen aard is, dan die van HOOFT, hadden wij in zulk een Leerboek, zeker niet verwacht.

De MAN en VROUW in de vier Tijdperken van hun Leven. Door A. LOOSJES, PZ. *Met Platen en Vignetten. Tweede Druk. Te* Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes, Pz., 1819. 290 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 6 : —

Deze herdruk getuigt van het gunstig onthaal, dat deze nuttige Bespiegelingen over den Man en de Vrouw, in de vier Tijdperken van hun Leven, ontvangen hebben. Het is ons aangenaam, deze tweede uitgave te kunnen aankondigen, vooral daar de twee Deelen nu in één begrepen zijn, en de prijs dus aanmerkelijk minder geworden is. Daar er geene noemenswaardige veranderingen gemaakt zijn, achten wij het onnoodig, dit werk nader te doen kennen, en vereenigen ons gaarne met den wensch, dat dit aangenaam en nuttig Leesboek, bij lieden van verschillende leeftijden en rangen, een uitgestrekt zedelijk nut moge stichten.

Vrijmoedige AANMERKINGEN op het Ontwerp van Burgerlijk Wetboek. Zoo verre hetzelve aan de Staten-Generaal is voorgedragen. Door Mr. W. B. DONKER CURTIUS. *Vijf Stukjes. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1820. *Te zamen* 324 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4 : 10 : —

Een bezadigd, kundig en geoefend Nederlander treedt hier (eerst zonder en daarna met zijnen naam) op, als een vrijmoedig beoordeelaar, van het op den Titel genoemd Ontwerp van Burgerlijk Wetboek, en zoekt te bewijzen, dat hetzelve niet zoodanig is, als het be-

behoort te zijn. Hij toont er in 't oogloopende gebreken in aan, en doet vooral zien, dat het veel te omslagtig is, en dikwerf meer de gedaante van een Leerboek, dan van een Wetboek heeft.

Met onpartijdigheid, maar ook tevens met erkentenis van de verdiensten der geleerde Opstellers, welke nergens ontzien en ook nergens beleedigd worden, is hier alles voorgedragen; en men gevoelt, dat zijne overtuiging van het belang der zake, vereenigd met ware en warme Vaderlandsliefde, zijne pen bestuurd hebben. Wij hebben daarom dezen arbeid met veel genoegen en goedkeuring gelezen, hoe zeer het ons ook leed doet, dat tot zulk een geschrift aanleiding gegeven is, en hopen, dat deze moeite niet vruchteloos zal zijn aangewend. Om het kenmerkende van dezen letter-arbeid eenigzins nader te doen kennen, en ons gunstig oordeel te bekrachtigen, schrijven wij hier ten slotte, het volgende over:

„ Wat, zegt gij, moet er dan toch, in 's hemels naam! van worden, indien maar zelfs een tiende deel uwer aanmerkingen gegrond is? Zal men dan, hetgeen na een zesjarig reikhalzend uitzien, eindelijk is voortgebragt, weder zien verwerpen? Zullen wij, dusdoende, moeten blijven zuchten, onder eene wetgeving, die ons niet minder verveelt, onder eene wetgeving, waarin ook zooveel aanstootelijks gevonden wordt? Zullen wij vooral, door die verwerping, moeten verstoken zijn van nieuwe regterlijke instellingen? Zal de grondwet, in dit opzigt, zoo lang onuitgevoerd moeten blijven? Zullen wij de waarborgen, die dezelve ons toezegt, zoolang moeten missen? en zal uw geschrift niet welligt daartoe strekkende zijn?"

„ Alle vragen, mijn vriend! die ik mij zelve

ook reeds gedaan hebbe, en welker beantwoording belangrijk is. Ja! ik verlang de verwerping van dit ontwerp; niet om het bestaande te behouden, want ook dat past ons niet, maar omdat het voorgedragene mij nog oneindig gebrekkiger voorkomt, omdat het oneindig eenvoudiger, duidelijker, meer bevattelijk, korter en juister kon zijn gesteld en ingerigt, omdat het bepalingen inhoudt, die strijdig met elkander zijn, omdat allerwege de weg is open gesteld, voor captien, chicanes, en een zee van regtsgedingen; en omdat, hetgeen wij nu hebben, de meeste *dezer* gebreken niet heeft. Ik verlang de verwerping, omdat het mij voorkomt niet zoo moeijelijk te zijn, iets beters te leveren, mits men zonder vooroordeel, en zonder vooringenomenheid tegen het bestaande, de handen aan het werk sla; mits men het goede kieze en overneme, waar men het ook vindt; mits men niet volstrekt iets geheel nieuws begeere, hetgeen, vooral in dit opzigt, onder de zon niet te vinden is; mits men geen professoraal leerstelsel, in plaats van een wetboek wil bewerken; mits men in een woord, het bestaande, (gelijk men altijd moest doen, wanneer het niet tot in zijne grondslagen gebrekkig is,) ten grondslag neme, en hetzelve behoude, waar het blijkbaar goed is, (en dat is het, in vele opzigten,) doch het zuivere van dien overbodigen formalieteitsgeest, en van die bepalingen, die te zeer afwijken van hetgeen te voren, *diu aequum* aan ons was toegeschenen."

„Ja! om deze redenen, en met dat inzigt verlang ik vurig de *spoedige* verwerping, opdat men *spoedig*, op deze grondslagen, een ander werk aanvange."

GEDACHTEN over eenige Onderwerpen, betrekking hebbende tot de aanstaande Nederlandsche Wetgeving. Te Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1819. 84 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 15 —

Ook deze, ons niet genoemde Schrijver, toont doordrongen te zijn van het groot aanbelang der zake, waar over hij hier zijne gedachten als aan eenen Vriend mededeelt; ook hij heeft eenige nuttige wenken gegeven, waar van althans eene en andere wel waardig zijn meer ontwikkeld en behartigd te worden.

Wij brengen daartoe bijzonder het hier voorkomende, omtrent de zoogenaamde Vrederegten, waar van hij het hoofd liever *Kantonsregter*, wilde genaamd hebben, en aangaande den eed, waar van hij het Formulier dus zou verlangen gesteld te zien: „*Ik zweer bij den Almagtigen God, dat ik zal spreken zonder*" *enz.* dat men daar bij niet de voorste vingers opsteken, maar zijne hand op het hart leggen, of zijne regterarm uitstrekken, en dat men dien nooit bij prokuratie, door eenen anderen zou laten afleggen.

Omtrent het omslagtige en kostbare zouden wij echter, van den Schrijver, nog al wat verschillen, daar wij hoe langer zoo meer de noodzakelijkheid leeren doorzien, dat er op bezuiniging gewerkt worde, ten einde de uitgaven eindelijk beneden de inkomsten, in den staat van vrede, gebragt worden.

De PROSODIST of Woordenlijst voor de uitspraak. Door M. J. ADRIANI; *Schoolopziener van het 6de District, in de Provincie* Groningen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1819. 127 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 5 —

Niet alleen de Kinderen, maar ook verscheidene jonge Onderwijzers, (wij zouden ons nog wel algemeener kunnen uitdrukken,) staan of zeer verlegen, wanneer zij sommige woorden, en vooral vreemde eigennamen lezen moeten, of spreken ze zoo slordig uit, dat ze zich, bij allen die beter onderrigt zijn, zeer belagchelijk maken.

Bij het lezen van den Bijbel, is dit vooral zeer aanstootelijk, en in 't openbaar niet zelden ontstichtend. Daar nu alle Christen-Ouderen en Opvoeders onder de duurste verpligting staan, om hunne kinderen vooral ook met het beste Boek, waar aan wij zoo ontegenzeggelijk veel te danken hebben, bekend te maken, en hen in staat te stellen, om hetzelve behoorlijk te lezen; is het ook van geen gering aanbelang te achten, dat zij zich zelve daartoe behoorlijk bekwaam maken. Van hoe veel nut is dit ook bijzonder voor openbare Voorlezers bij de openlijke Godsdienst-oefeningen. De Heer ADRIANI, heeft dus zeer wel gedaan, met dit boekje zamen te stellen, en uit te geven, 't welk hun, die niet in staat zijn, zonder gezag van anderen, te weten, hoe zij een aantal namen, bij voorbeeld, van personen en plaatsen, moeten uitspreken en leeren uitspreken, (en is dit niet verre weg het grootste aantal?) van grooten dienst zal kunnen zijn. Wij prijzen dan deze welgeluk-

jaire proeve ten sterksten en verwachten, dat er bij eene tweede uitgave, die spoedig noodzakelijk worde, nog een aantal woorden, die dikwijls zeer verkeerd uitgesproken worden, zal worden bijgevoegd. ADRIANI zelf zal, in onze Nederlandsche vertaling van den Bijbel, bij voorbeeld, daartoe wel stof vinden. Wij noemen nu, slechts de namen: GEHAZI, SADRACH, MESACH, ABEDNEGO, NICOPOLIS, KARNAIM, HAZEZON, SENEBER, OZIAS, SALATHIEL enz. Den Inbinder moeten wij meerdere naauwkeurigheid aanraden. Slordigheid ontsiert altoos.

VRAGEN over de Nederlandsche Taal en de Rekenkunde, *volgens* WEILAND *en* BRUNT, *ten dienste van het Onderwijzers Gezelschap in het 6de District der Provincie* Groningen. *Door* M. J. ADRIANI, *Lid van de Provinciale Commissie van Onderwijs en Schoolopziener in het genoemde District. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, *1820. 48 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f — 3 —*

Deze Vragen kunnen ook, wel in andere Provinciën van ons Vaderland, met nut gebruikt worden. Wij durven ook jonge Onderwijzers, die zich willen laten onderzoeken, wel aanraden, ter eigene oefening en toetsing, de proef te nemen, of zij alle deze vragen reeds goed kunnen beantwoorden, en tot dat einde, bij verscheidene althans, hunne antwoorden op te teekenen, ten einde die *vervolgens* eens te vergelijken met, en te verbeteren naar de overvloedig voorhanden zijnde boeken of werkjes. Zulk eene oefening en vergelijking zou velen, bij de examinatie, nog meer doen uitmunten.

ERHOLUNGS-STUNDEN, *ein Lesebuch für die Niederländische Jugend. Von* J. W. L. F. IPPEL. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp *en van* den Grampel. 192 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 14 —

De onderhoudende Geschiedverhalen, de zedelijke oefeningen, de merkwaardigheden der aarde, en derzelver bewoners, en de Dichterlijke Mengelingen, waar uit dit boekje bestaat, beantwoorden aan het oogmerk, zijn goed gekozen, en kunnen voegzaam dienen om de Jeugd te oefenen, in het lezen en overzetten van 't geen in 't Hoogduitsch geschreven is. Wij prijzen dezelve daar toe dus met ruimte aan, te meer daar de aanmerkingen onder aan, de vertaling voor de Jeugd gemakkelijker en nuttiger maken.

ERNA VAN WILLFRIED *of Liefde en Pligt. Naar het Hoogduitsch. Te* Nijmegen, *bij* C. J. van Goor, 1820. 210 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2 : — : —

Een Roman is deze Lettervrucht zonder twijfel, en vertaald om een uurtje van uitspanning te bezorgen, aan den Hollandschen Lezer. Gaat het anderen ondertusschen als ons, dan zal het genoegen uit de lecture niet groot zijn, en het komt ons voor, dat dit boekdeel wel ongovergezet had mogen blijven; wij verheugden ons althans, toen wij de laatste bladzijde ten einde waren.

M E N.

MENGELWERK.

EENIGE WENKEN EN AANMERKINGEN OVER DE OPVOEDING VAN MEISJES, BIJZONDER VOOR MOEDERS, DOOR P. D. BARENDIJK. TE *Tiel*.

Een onderwerp zoo rijk en uitgestrekt zal voorzeker veel onvolledigs overlaten. De Lezer zal derhalve, met eenige wenken en vlugtige aanmerkingen, zich moeten vergenoegen.

Een beeldhouwer die uit een blok marmer een standbeeld zal vervaardigen, moet voorzeker eerst vragen: moet het een Titus of een Nero voorstellen? Zoo ook is hier de eerste vraag, waartoe moeten meisjes gevormd worden? welke is hare bestemming? Waarlijk eene vraag, die niet zoo gemakkelijk te beantwoorden is. Trouwens de mensch is een zoo algemeen bruikbaar schepsel, dat het even moeijelijk zou zijn te bepalen, tot welke bezigheden hij uitsluitender wijze verordend is, als welk gedeelte van deze aarde God hem ter bewoning geschikt heeft. Alleen neem ik in aanmerking, welk lot meisjes kan wedervaren, zonder juist naauwkeurig te onderzoeken, of dit het lot zij waartoe zij uitsluitender wijze bestemd zijn; en dit verdeelt zich in de volgende bijzonderheden, of zij zijn geheel onafhankelijk, of zij moeten haar eigen onderhoud winnen, of zij zijn vrouwen of moeders teffens.

Op den eersten toestand, zal ik geen bijzondere aanmerking vestigen. Weinige ouders zijn zoo vermogend, en zoo verzekerd van hun vermogen, dat zij het regt hebben, om hunne kinderen, alleen om te genieten, op te voeden. En

zoo

zoo al eens iemand zijne kinderen tot zulk eenen stand wenschte op te leiden, zal hij hier toe alleen te zorgen hebben, dat zij zich haar gansche leven, door werkeloosheid niet vervelen.

Ik wil de meisjes eerst beschouwen, als bestemd om voor haar eigen onderhoud te zorgen. Op dit punt moet ik getuigen, wordt door het gros der ouders zoo schaars gedacht, als of het tot de denkbeeldige wereld behoorde.

En intusschen heeft deze bestemming een zeer gewigtig aandeel in de wezenlijke wereld, dat dagelijks grooter wordt. Naar mate de weelde zich in alle standen der Maatschappij uitbreidt, worden de huwelijken zeldzamer, en de meisjes worden verpligt aldus voor haar eigen onderhoud te zorgen, dat men het als een gewigtig deel harer bestemming moet beschouwen. Maar, al ware dit minder algemeen, dan nog geeft de mogelijkheid en de geschiktheid om zich zelve het noodig onderhoud te kunnen verzorgen, het onschatbaar voorregt zich in de keus eenes echtgenoots niet te overijlen. Hoe menig meisje sluit niet met weerzin een huwlijk, en bereidt zich een rampspoedig lot alleen, om dat zij anders geen brood kan vinden. Maar het voordeeligste al eens toegegeven, waarop toch nooit zekere rekening gemaakt kan worden, dat zij een voordeelig huwlijk sluit, wie blijft haar borg, dat niet een onverwachte dood hares mans haar tot eene hulpelooze weduwe met een talrijk kroost zal maken? Hoe menige vrouw moet niet op de enkele gedachte hieraan sidderen! — Kan het vertrouwen op hulp van edelmoedigen, die zich het lot der verlatene wel willen aantrekken, hier eene gerustheid geven en alle verdere voorzorg overbodig maken? zou het dan niet tot de taak der opvoeding van meisjes behooren, haar die kundigheden te bezorgen, waardoor zij, in welk

een

geval, zij ook komen, althans voor de diepste afhankelijkheid bevestigd blijven?

Grooter deel intusschen is de opvoeding van meisjes; wat hare vorming aangaat voor huismoeders. Niemand zal ontkennen, dat dit het gewigtigste deel haren bestemming uitmaakt. Voor deze taak, het stille huisselijk leven, zijn zij geheel en al berekend. Geestvermogens, neigingen, aandoeningen, alles bewijst deze edele verordening. Men kan dus hier veilig het geleide der natuur volgen. Laat u, ouders! het vooruitzigt niet smarten, dat een ander de vrucht van uwen arbeid zal plukken. — Dat gij alle uwe moeite en kosten aanwendt, alleen om uwe dochters tot gelukkige echtgenooten te vormen. De beschouwing van haar geluk moet uwe belooning zijn, hoe zeer het niet minder heur pligt blijve, alles aan te wenden, om de smarten van uwen ouderdom te verzachten. Ja, hier zou het onredelijk, zelfs onnatuurlijke eigenbaat zijn, haar geluk te verhinderen, om zelve al de vruchten van de zorgen der opvoeding geheel en alleen in te oogsten. Denkt intusschen geenszins, dat even dit zelfde geen deel van de opvoeding der jongens uitmaakt, hen tot echtgenooten en huisvaders te vormen. Aan de verwaarloozing hiervan, is een groot deel van de losbandigheid en het zedebederf der jongelingschap te wijten.

Maar even zeer als het werkzaam leven het tooneel is van den jongeling, even zeer is het huisselijke dat van de jonge dochter. Bij de eerste stelt men zich eerst voor, den burger der maatschappij, dan den man en den vader: bij de laatste daarentegen, is het juist omgekeerd: zij is eerst vrouw en moeder, en dan behoort zij aan de maatschappij.

Die zich bij de opvoeding der meisjes zoodanige einden voorstelt, ziet dadelijk zich den weg ge-

gebaand, dien hij te volgen heeft. Nu weet hij waarop hij moet acht geven, bij de vorming des ligchaams, des verstands, en des harten.

Aan vaders en moeders behoef ik toch niet breed op te halen, aan welke gevaren, moeijelijkheden en ongemakken de echte staat de vrouwen blootstelt. Zullen zij dezelve verduren en hare gezondheid en krachten bewaren, reeds van de vroegste jeugd moet dan op de versterking van het ligchaam gedacht worden.

Volkeren wier levenswijze het naast bij de natuur komt, kennen weinig van onze ziekten en zwakheden. In weerwil van het teeder gestel der sekse, heeft toch de natuur haar niet tot smarten en lijden gedoemd. Wanneer wij ons door verslappende dranken en voedsels, door vadsige ledigheid, door een zittend leven, door de uren der ruste tot den arbeid, en die van werkzaamheid tot den slaap te misbruiken, van de vroegste jeugd af, verzwakken, kunnen wij dan de natuur beschuldigen over onze vatbaarheid voor allerlei ziekten en ongemakken? Vele vooroordeelen in het stuk van de ligchamelijke opvoeding der meisjes, zijn reeds voor het helder licht der gezonde rede verdwenen. Hare uitspraken beginnen zelfs over de grilligheden der mode het gebied te voeren. Dit belooft ons eenigen meerderen bloei bij het aankomend geslacht. O! Mogt het zoo eens geheel mode worden bij alle ouders, in het stuk van ligchamelijke opvoeding der meisjes, alleen den raad van verstandige artsen te hooren en te volgen, welhaast zouden meisjes, vrouwen en moeders, in weerwil van de meerdere ongemakken, waaraan de natuur haar onderworpen heeft, dezelfde mate van gezondheid, welke de natuur voor haar bestemd heeft, genieten, en vele ziekten, die thans bij de vrouwelijke sekse als het ware aan de orde van den dag zijn, zouden dan zoo weinig bij

haar

daar bekend zijn, als bij de bewoners der gelukkigste Eilanden, in de Etiophische of Stille Zuidzee. Ik zal dit punt verder aan de zorg der Geneesheeren overlaten, en mij bepalen *bij de vorming des verstands*, waar van ik iets meer durf zeggen. Mogelijk schrikt men, bij de lijst der kundigheden, die ik in een meisje zoude wenschen, die ik oordeel dat zij volstrekt behoeft, om aan hare verschillende betrekkingen te beantwoorden. Doch de schrik is ongegrond, ik zal niets meer vorderen dan het gene, bij eene goede opvoeding en een welgeregeld School-Onderwijs, kan geleverd worden.

Behoort een meisje niet eenige, althans oppervlakkige kundigheden van die wetenschappen te hebben, waar van jongens hun hoofdwerk maken? Moet men niet vroegtijdig zorgen, dat zij, in uren van rust en uitspanning, hoe weinig een meisje en vrouw die ook behooren aantetreffen, zich op eene waardige wijze weet bezig te houden? Moet dan een wel *onderwezen* man gedoemd zijn, om nooit met zijne vrouw te praten, dan over beuzelarij van het huisgezin? Hoe menige vrouw benijdt niet stilzwijgend het geluk van zulke vrouwen, die aan gesprekken over onderwerpen, waar mede zich beschaafde mannen het liefst bezig houden, eenig aandeel kunnen nemen! Hoe zeer beklaagt zij zich niet harer opvoeding, die, in dit opzigt, zoo gebrekkig geweest is.

Laat een meisje dan van Aardrijks-, Geschied-Natuurkunde, en van andere wetenschappen, die den geest versieren, niet geheel onkundig blijven. Zij behoude er slechts zoo veel van, als noodig is, om gesprekken over dezelve, gelijk zij in het dagelijksch leven gevoerd worden, te verstaan en in dezelve te deelen, en

zij zal als levensgezellin voor haren echtgenoot eene dubbele waarde hebben.

Nog dringender wordt de verpligting tot deze beoefening, wanneer wij op hare betrekking als moeder vooruitzien. O! hoe voordeelig, hoe geheel wenschelijk zou het zijn, indien de kinderen hun vroegste onderwijs in de wetenschappen, van hunne moeders konden ontvangen! welk eene aangename en juist voor haar berekende taak! Hoe rijkelijk zouden zij het onderwijs, door vele rijkere vruchten, dan immer het beste School-Onderwijs kan geven, beloond zien. Ik beroep mij hier op alle moeders, die immer zich hier toe verledigd hebben, zij zullen de gegrondheid dezer aanmerking bevestigen.

Zeker wil ik de vaders van dit vereerend werk niet geheel uitsluiten; maar een echtgenoot door den dagelijkschen arbeid, naar ligchaam of geest vermoeid, heeft maar zeldzaam die helderheid en opgeruimdheid van geest, die bedaarde kalmte van ziel, die geschiktheid, om zich met een schijnbaar beuzelachtig werk bezig te houden, welke bij het onderwijs der jeugd onontbeerlijke vereischten zijn, en waar voor dikwijls lieden van mindere talenten berekend zijn.

Als bestuurster van het huisgezin, ligt eene andere niet mindere uitgebreide taak voor hare rekening. Welk man wenscht niet, in zijne vrouw, die huishoudelijkheid aantetreffen, waar door zij het voorbeeld onzer algemeene moeder, de natuur volgt, en spaarzaam in de middelen en rijk in de uitkomst is? Maar hoe vele kundigheden, hoe veel ontwikkeling des oordeels onderstelt dit niet, waarmede reeds vroegtijdig een aanvang gemaakt moet worden.

den. Eene vrouw, die zelve geheel onkundig is in huisselijke bezigheden, is ongeschikt om het bestuur over dezelve te oefenen. Weet zij niets van de Natuur en eigenschappen der dingen, die aan haar opzigt zijn toevertrouwd, dan staat zij dagelijks bloot voor het schandelijkst bedrog, dat met hare onkunde voordeel tracht te doen, en haar met haar gezin onwetend ten verderve leidt.

Is zij geheel onervaren in de grondregels van huishoudkunde, hoe veel zal er ongebezigd verloren gaan, hoe veel nutteloos verkwist worden; welk eene wanorde en verwarring zal in alles uitblinken, waar door zij met het beste hart en de beminnelijkste hoedanigheden, voor zich zelve en haren echtgenoot, ongelukkig, en een ondergang voor hare huishouding is, en de vurigste liefde des mans, in koelheid en verachting verkeert. Zorg dan voor de ontwikkeling des verstands, voor de verrijking van hetzelve, met de nuttigste kundigheden bij uwe *dochters*, en gij zult haar geluk op de duurzaamste grondslagen vestigen.

Ziet gij verder vooruit op hare bestemming, om eenmaal moeders te worden; wie zal er aan twijfelen, of zij ook iets van de beste ligchamelijke en zedelijke opvoeding der jeugd behooren te weten. Wat men toch moge zeggen, de eerste opvoeding der kinderen, is het werk der moeders. En hoe veel beslist die voor het geheel volgend leven. Dan worden niet zelden, door onkunde en onvoorzigtigheid der ouders, zoo al niet het leven van menig zuigeling verkort, dan toch de grondslagen gelegd tot ongemakken en kwalen, die kinderen voor hun gansch bestaan, een kwijnend leven doen lijden. Dan worden de driften verwekt, getergd of versterkt, die de bronnen zijn van al-

alle rampen, die hen vervolgens treffen! Ja, dan wordt het reeds beslist, of het kind een nuttig lid der Maatschappij, of wel eene pest der zamenleving zal worden. Dan, men denke niet, dat de afwijkingen der natuur, zoo veelvuldig en zoo ingewikkeld zijn, dat het eene oefening op zich zelve is, haar pad te vinden, en zonder dwaling te bewandelen; daar de menigerlei maatschappelijke betrekkingen ons, wel eens, ondanks onszelven, dringen, om hare paden te bewandelen.

Ik heb reeds opgemerkt, dat niets de meisjes borg staat, dat zij eens, een echtgenoot zullen aantreffen, en tot haren dood behouden, die haar van alle zorg voor eigen behoeften ontslaat. Dit behoort ook de ouders bedacht te maken, om ook hunne dochters van der jeugd af de geschiktheid te geven, om voor haar eigen levensonderhoud te zorgen. Zeker kunnen wij hier niet denken aan een ruim bestaan, aan eene schitterende fortuin. Echter, zoo veel is mogelijk, dat zij in den gulden middelstand, voor diepe behoefte beveiligd blijven. De bedrevenheid in eenige kunsten, eenige wetenschappen, eenige handwerken en dergelijke, openen voor haar bronnen van een onafhankelijk bestaan. En zoudt gij dan niet denken om uwe dochters reeds vroegtijdig tot de beoefening van zoodanige bezigheden, en de aanleering van die wetenschappen, welke daar bij volstrekt gevorderd worden, op te leiden? Hoe vele vrouwen zijn er voorzeker, die in hare jeugd in de ruimste omstandigheden geleefd hebben, maar in haar volgend leven door tegenspoeden vernederd, juist in de kundigheden, aan hare opvoeding verschuldigd, een steun gevonden hebben, die haar voor geheel verval beveiligde.

Nog

Nog eene taak blijft u over, ouderen! en ik twijfel niet, of gij zult deze met mij boven de twee voorgaande het gewigtigste houden, en deze is: de vorming des harten. Zoo veel te zwaarder moet u deze op het hart wegen, als gij nadenkt, dat hier van niet alleen haar geluk, maar ook dat van allen afhangt, die met haar in betrekking zullen staan. Zekerlijk! Gij erkent uwe verpligting om uwe kinderen eene brave en christelijke opvoeding te geven. Maar dit woord is zoo wijd van bevatting, dat velen het vak niet kunnen overzien, gelijk ons dit de dagelijksche ervaring helaas! zoo duidelijk bevestigt, de bijzonderheden voorbij gaan en zich slechts tot algemeenheden bepalen. Er zijn eenige hoedanigheden, die, schoon zij den man niet ontsieren, echter meer het kleinood eener vrouw behooren te wezen. Zachtheid van aard is, bij voorbeeld, eene hoedanigheid die niet kan gemist worden. Alles wat daarmede strijdt, maakt eene vrouw voor een verstandig man verachtelijk. Daar de natuur haar de meerderheid in krachten geweigerd heeft en zij dus van de wapenen ontbloot is, om door geweld te dwingen, vordert voorzigtigheid en zorg voor hare achting, om nooit dezen steilen weg tot haar doel te kiezen. Zij gebruike het wapen van zachtheid, waarmede de natuur haar beschonken heeft, en maar weinige mannen zijn zoo geheel van edelmoedigheid ontbloot, om die zachtheid te misbruiken.

Hoe noodzakelijk is het niet om meisjes tot de deugd van blijgeestigheid te vormen! Hoe vele huisselijke verdrieten wachten haar, die heur zoo ligt ontroeren, geheel verstemmen! Deze nevels kunnen alleen door blijgeestigheid verdreven worden. Dan rust nog op haar de taak, om wel eens van haren echtvriend de rimpels weg te wissen, die zorg en overmaat van arbeid, op

op zijn voorhoofd gegroefd hebben. Ook deze deugd reikt de hand aan zedigheid, een dierbaar kleinood voor een meisje. Naarmate zij weerloozer is, den moed noch de kracht van ziel hebben, die den man algemeen kenmerkt, moet zij van achting ontvangen, het geen de man wel eens door gezag verwerft. Hare achting ongekrenkt te bewaren, moet hare dierbare zorg zijn, indien zij prijs stelt op wezenlijk bestendig geluk. — En wat kan die achting verzekeren, dan zedigheid en ingetogenheid. Een oogenblikkelijk welbehagen van losbandige jongelingen, moge al eens de prijs zijn van dartelheid en wulpschheid; hartelijke toegenegenheid, bestendige hoogachting van verdienstelijke mannen en vrouwen, voortdurend en onwankelbaar geluk in het huwelijk, — deze vruchten kan alleen de zedigheid haar schenken.

Maar gaat de zedigheid niet van bedachtzaamheid verzeld, zoo zal zij nog zeldzaam dit gehoopt geluk schenken. Het geen zij opbouwt, kan alleen door de hand der voorzigtigheid bevestigd worden, en bestendigheid verkrijgen.

Zij behoort dan, voor alles, de deugd der vrouwen te zijn. Men veronderstelt, dat zij in het stille huisselijk leven, door geen arbeid van ligchaam of geest afgetrokken, te over tijd tot nadenken en vooruitzien hebben, en stelt dus hare onvoorzigtigheden meer op rekening van wezenlijk verstandsgebrek; terwijl men die der jongelingen weer, met het geweld hunner driften en de verstrooijing en de afleidingen hunner bezigheden, verontschuldigt. Onder de huisselijke deugden, die men verder in meisjes wenscht, behooren vooral de spaarzaamheid, een geest van orde en naarstigheid. Is nijverheid de bron van overvloed, spaarzaamheid regelt de uitgaven en is de steun van huisselijke welvaart. Gelijk geen huis-

huisgezin bestaan en bloeijen kan, waar de jongen niet geleerd heeft wel te winnen, zoo kan die bloei niet bestaan, waar het meisje de kunst niet verstaat van wel uit te geven. Voegt zich hier bij een geest van orde, die de raadsvrouw is der spaarzaamheid, en zonder welke zij, in stede van overvloed aan te brengen, gebrek doet lijden — dan kan men op duurzaam huisselijk geluk rekenen. Ontelbaar en van velerlei aard zijn de bezigheden der vrouwen; zeer vele van dezelve vorderen eenen bestemden tijd: het is orde alleen, die derzelver afloop bevordert, zonder uit te putten of af te matten. Met wanorde zal eene vrouw van den morgen tot den avond zich afslooven en echter niets afgedaan hebben.

(*Het Vervolg hier na.*)

ONDERVINDING BETREFFENDE DEN WIND SAMIELS, OF DEN WIND DER WOESTIJN.

(*Uit eene reis naar* Palmijra.)

De Samieli of Sumbuli, waait omtrent van het midden van Junij, tot den 21sten September, nu en dan in de Woestijn van *Arabiën*. Hij komt met een West-Zuidwesten wind, inzonderheid in zeer heete dagen. Hij is gloeijend heet, en word in vlagen, van onderscheidene during en gloed, gevoeld, die echter gewoonlijk langer aanhouden, dan een mensch den adem inhouden kan. Op de heete vlagen volgen gewoonlijk bij afwisseling koelere, en het onderscheid tusschen deze twee, bedraagt omtrent 7—10 graden, de hoogste graad der warmte was 63 graden *Reaumur*. Eer de Samieli blies, stond de Thermometer in de zon, op 43—47 graden. Ik heb waargenomen, dat, zoo lang deze wind

waait, de dampkring eene geelachtige kleur heeft, en gedurende de hevigste vlagen schijnt de zon donkerrood. Zijn reuk is verstikkend en zwavelachtig, hij is dik en zwaar, en met toenemende hitte dreigt hij alles te verstikken. Het scheen mij toe, dat de wind drie hoofdbestanddeelen bevatte (1) de gewone dampkringslucht, (2) zeer veel warmtestof, (3) een zwaar verstikkend gaz. Hij veroorzaakt een sterk zweet, gedeeltelijk door de angst, die men daarbij gevoelt, en de moeijelijkheid van het ademhalen; dit zweet kwam mij voor dikker en kleviger te zijn, dan het gewone. Om den aard van dezen wind beter te leeren kennen, opende ik mijnen mond en terstond was die droog, dezelfde uitwerking heeft hij op de neus, hoewel langzamer. Om deze uitwerking voortekomen, en vrijer adem te kunnen halen, winden de Arabieren om hun hoofd een fijnen doek. De wind verzwakt zeer, zelfs tot stervens toe, doch dan helpt de natuur door bloedwateren, het geen zeer verligt, en dikwijls het leven behoudt; maar sterft men, dan vallen de uiterste deelen van het lijk, reeds na weinige minuten af, zoo spoedig verrot het. Zulke lijken beschouwen de Arabieren als aangestoken. Ik heb dezen wind, dikwijls in de Woestijn moeten verduren, eens zelfs bijna drie dagen en nachten.

Mijn Tolk, de Heer ANTOINE ROSSEL, ontkwam den dood slechts door een aanval van bloedwateren. Nog verscheidene weken naderhand, gevoelde ik eene buitengewone zwakte, en bij den minsten warmen wind, was het als of mijne leden van mijn lijf wilden vallen. Men vermindert het gevaar van dezen wind, door doeken, met azijn nat gemaakt, om het hoofd te winden.

De

De Arabieren hadden mij verzekerd, dat het weinig helpt op den grond te gaan liggen, en dit is zeer natuurlijk, dewijl het gaz van dezen wind zwaarder is, dan de gewone dampkringslucht. Nooit waait de Samieli langer, dan zeven dagen achter elkander, de tusschentijd bedraagt, drie à tien, somtijds veertien dagen; de tijd waar in deze wind blaast, komt overeen, met dien der verandering van de hoogte des waters in den Nijl.

DE PREDIKANT EN DE RUSSISCHE GENERAAL.

(*Eene ware Geschiedenis.*)

De zeventigjarige Predikant te *Wichmarshagen*, een *Pommersch* Dorp, aan de grenzen der *Nieuwemark*, las bij zijn vuurtje onder een pijp, terwijl het buiten sneeuwde en stormde, in den Hamburgschen onpartijdigen Correspondent, en vond daar in, dat KATHARINA DE TWEEDE, de Keizerin aller Russen, aan eene beroerte den 17den November overleden was. Ras ging hij naar de Keuken, waar in zijne Vrouw bezig was, om het avond eten klaar te maken, en riep JAKOBINE! —Zij, wetende dat dit het teeken was, dat er iets belangrijks in den Correspondent stond, kwam dra en hoorde dit berigt.

God zij hare ziele genadig! zuchtte zij met gevouwene handen en rekene haar de ellende niet toe, die zij over dit huis gebragt heeft. Dit vertrouw ik van zijne Regtvaardigheid, antwoordde haar man. Kan het de Keizerin helpen, wanneer hare Dienaars, tegen haren wil, als barbaren handelen. Zou zij het ontgelden moeten, dat de krijg, dien zij niet ontstak, maar veel eer bluschte, tweehonderd mijlen

ver van haren zetel, een eenig mensch ellendig maakte? ook dan, wanneer ik deze man was, die leed om harentwil? — Neen, lieve Vrouw, deze ontvleeschte schouderen, en deze benaauwde borst, zullen nooit tegen haar getuigen, nooit het gewigt der daden vergrooten, waar voor zij vergeving behoeft. — Ja, ik bid dat de eeuwige Regter dit ook hem niet mag toerekenen, die mij hier van had kunnen bevrijden, indien hij een mensch had willen zijn en menschelijk handelen.

Ja, kon ik slechts vergeten, hernam JAKOBINE; maar zoo lang deze oogen openstaan, kan ik het niet vergeten, hoe onze brave buren, na den aftogt van de vijanden, u gemishandelden LAZARUS, op eene draagbaar hier bragten, en zwijgend hier voor dit bed zetteden, en ik, die daarin aan drie hoofdwonden ziek lag, u niets als twee zwakke handen kon te gemoet strekken, en zelfs zonder lafenis of hulp, u aan vreemde oppassing moest overlaten! Hoe is het mogelijk, dat wij het hebben kunnen overleven.

Door Hem, lieve Vrouw, die ons sterkte gaf, die ons 35 jaren lang, door zegen en weldaden het vergeven en vergeten tot eenen dubbelden pligt maakte. En wat hebben wij dan ook veel aan de gedachtenis dezer Noordsche Semiramis te vergeven?' — Een Rus, mogelijk door mijne vrijmoedigheid beleedigd, mishandelt mij, maar ook een Rus redt mijne lieve Vrouw, uit de moordadige handen van eene horde van Kosakken.

Hij scheen er nog iets te willen bijvoegen, maar werd daar in verhinderd, door den klank van een posthoorn, en door het binnen treden van een Boer, die hem berigtte, dat er een wa-

wagen met zes paarden, dien hij op het veld verdwaald had aangetroffen, voor de pastorij stond, en, dat de eigenaar verzocht hier eenige uren te mogen schuilen, tot de bui over en de maan opgegaan was.

De gastvrije oude ging terstond naar buiten, bragt zijnen gast in de kamer, en vond in hem, niettegenstaande zijne witte haren, eenen rustigen Grijsaard in Officiers uniform, met een Ridder-orde op de borst, wiens belang inboezemend gelaat, door een wolk van droefgeestigheid bedekt was.

Zeker, zeide de vreemdeling, na dat hij opmerkzaam in het kleine vertrek had rond gezien, ben ik hier best geborgen. Reken op mijnen hartelijken dank, want in onze jaren is zulk een vriendelijken haard dubbel welkom. Gij ziet echter ook, dat ik u bij u woord houde, voegde hij er bij en trok tevens zijnen pels uit.

De oude Predikant, wien de spraak van den reiziger reeds bekend voorkwam, stond nog meer verwonderd, nu hij hem zoo zag voor zich staan, en bekennen moest, dat 35 jaren aan deze hem bekende gedaante niets meer dan de bloei der jeugd hadden ontnomen. Hij is het, riep hem zijn hart toe, en hij is het, fluisterde hem zijne Vrouw in; die, na den gast door een venstertje, dat van de keuken in de kamer zag, bespied te hebben, was binnen getreden.

Ja, hernam hij, hare hand drukkende, terwijl een traan in zijn oog schitterde, ja, hij is het! God zij gedankt, en bleef daarop eenige oogenblikken in gepeins zitten.

De Officier was intusschen bezig, met eene reiskaart na te zien, en zeide: gij zult u verwonderen, wat een reiziger, die uit *Petersburg* komt, en naar *Pisa* denkt te gaan, bewegen

met

mag, om een weinig beteekenend Stadje, in den afgelegensten hoek der *Nieuwemark*, op te zoeken.

Neen, dat niet, antwoordde de Predikant, indien ik de Eer heb, den Generaal Graaf s. n. F., in mijne hut te ontvangen.

Ja, dit ben ik, hernam de Gast met eenige bevreemding; maar ik dacht niet, dat ik, na zoo vele jaren, nog in dezen oord bekend zou zijn, vooral daar wij toen niet gekomen waren om dit land goed te doen.

Gij dwaalt evenwel, Heer Generaal! Hoe vele tranen in dezen donkeren tijd van den hardnekkigen krijg in mijn Vaderland, ook gestort mogen zijn, zeker waren er meer dan eene onder, die de menschlijkheid en edelmoedigheid der Overwinnaars goldt. Zelfs tusschen deze muren hier, zelfs uit deze oude oogen zijn tranen van dank gevloeid, en vergeef het mij als ik thans nog zulke tranen stort.

De Graaf sprong op, greep zijne hand en zeide: lieve man! hoe benijde ik hem, die zich deze tranen mag toerekenen. Goede God! zoo die ooit voor mij vloeiden, dan waren het gloeijende droppelen, onder vervloeking en verwenschingen op mijn hart geslingerd. Zich houdende als of hij niet bespeurde wat er in zijnen Gast omging, zeide de Leeraar: indien ik wist, dat het u niet onaangenaam was, zoude ik u gaarne de reden van mijne aandoening verhalen.

Gij verpligt mij, waardig man! als gij mij met u vertrouwen vereert. Gij weet zelf Heer Graaf! volgens welke grondbeginselen deze krijg van uwe in persoon verbitterde Souveraine gevoerd wierd, en hoe verwoesting het woord was voor alle plaatsen, die men meende niet te kunnen houden. Hoe zeer de aanvoerders,

ders, hoe zeer gij zelf, mijn Heer, alles deed om deze strenge bevelen te verzachten, zoo kondet gij toch niet alom alle die gruwelen weren, die door de wilde horden uwer ligte troepen, aan de weerlooze landbewoners gepleegd werden. Ook ik kon het lot niet ontgaan, om tweemaal door roofzuchtige Kosakken uitgeplunderd en mishandeld te worden. Eindelijk kwam de langgewenschte vrede, met den dood van ELISABETH; maar PETER stierf, en de zon des vredes scheen weder bewolkt te worden. Nog hadden uwe troepen het tooneel des oorlogs niet verlaten, en de zucht tot plundering der ongeregelde troepen, kreeg door deze krijgszuchtige uitzigten, nieuw voedsel.

In deze bange dagen, werd ik door een ongelukkig lot uit het midden der mijnen gerukt, om ze eerst laat, en ach! in welke omstandigen, weder te zien. Uwe nieuwe Regentes, Heer Graaf! had aan hare troepen bevel gegeven, om deze uitgeputte landstreek te verlaten, maar juist deze aftogt was met zulke buitensporigheden vergezeld, die door de bevelhebbers, om dat zij niet alom tegenwoordig waren, niet konden geweten worden, maar die daarom niet te minder het met moeite geredde gedeelte der welvaart van menig een verwoesteden. Want, naar mate de troepen voor het laatst door eene plaats trokken, naar die mate werden zij ook door zwermen van teugellooze plonderaars gevolgd, welke, niettegenstaande het streng verbod, met razenden moordlust rondzwaiden, en van weerlooze menschen, onder bedreiging van den dood, het laatste stukje brood afpersten.

Vijf zulke Furien drongen ook in mijn afgelegen huis; waar mijne dierbare Vrouw, van

mij

mij haren beschermer gescheiden en door hare gevlugte mannelijke huisgenooten verlaten, met onmondige kinderen aan de woede dezer monsters was overgelaten. Hoe gewillig zij ook elken eisch, dien zij uit de gebaarden harer pijnigers raden moest, poogde te voldoen, zoo schoten hare krachten echter spoedig bij de gierigheid harer roovers te kort. Met de angst der wanhoop beantwoordde zij den stroom der onverstaanbare, maar gedurig heviger wordende bedreigingen, door het aanbieden van haren sleutelring, en den uitroep: neemt dan, wat gij wilt.

De woestte onder den hoop, rukte dien uit hare hand, greep den slapenden zuigeling uit de wieg, en hefte hem omhoog, om hem voor 's moeders voeten te verpletteren. Maar nu ontwaakt het moederlijk hart, vergeet bij dit gezigt ieder gevaar, en poogt den barbaar dezen kostbaren buit te ontrukken, niet achtende drie wonden, die haar gelijktijdig door drie getrokkene zwaarden in het hoofd werden toegebragt; drukt den lieveling, door haar bloed bemorst, aan het moederhart, en valt door deze inspanning uitgeput, bewusteloos ter aarde.

Maar nu, in dit ontzettend oogenblik, vliegt een Engel in menschen gedaante in huis, om de voltooijing der misdaad te beletten. Mijn oudste Zoontje was onbemerkt de handen der plunderaars ontkomen, en had het dorp met zijn geschreeuw vervuld. Plotsling gebiedt hem een vijandelijk Officier, die met zijn gevolg langs dezen weg trok, nader te treden, en vraagt naar de rede zijner wanhoop. Genade! genade! roept het kind, en hangt aan de laars van den ruiter, daar, daar, zij vermoorden mijne moeder, en steken mijn zusje dood.

Brengt er mij heen, en volgt mij spoedig, be-

beveelt de ruiter, beurt den ademloozen knaap vóor zich op het paard, en vliegt herwaarts. De eerste schuwe blik, dien, op zijn donderend geroep, de moordenaars op hem slaan, ontwapent hunne vuisten, en doet hen voor hunnen gebieder op de knien vallen. Hij grijpt den booswicht, dien hij gereed zag om aan de ongelukkige den doodsteek te geven, wenkt zijne begeleiders en vijf minuten later, hong die onverlaat aan den bovendorpel mijner poort.

Verbind die wonden, zeide daarop de Redder tot eenen van zijn gevolg, blijf nog wat hier ter bescherming van het huis, en zorg voor den zuigeling, was het tot eenen tweeden, en drijf deze boosdoenders gebonden voor u heenen, sprak hij tot de overigen. Kom hier kleine! riep hij mijnen jongen toe, wien hij eene goud-beurs in de bevende handen stak, troost uwe moeder, en word braaf! — Is hij dat geworden, vraagde de Graaf met klimmende deelneming. Het is mijn zoon, Heer Generaal, maar ik kan met waarheid ja antwoorden. Ook hij arbeidt in den wijnberg des Heeren, en het zes jarige meisje, met de blaauwe oogen, dat achter uwen stoel staat, is zijne dochter. — Toen zijn weldoender, dit zeggende, weer op zijn paard klom, en uit zijn gezigt verdween, klom de knaap op de poort, en rustte niet voor dat de strop was doorgesneden, waar aan de misdadiger hong. De dreuning van den val deed een leven weer ontwaken, dat haast en onkunde in dit werk, niet hadden kunnen verkorten. De weder opgestane zag zijnen redder met eenen stillen ernst aan, drukte hem met vurige dankbaarheid aan zijn hart, stak hem eene oude blikke doos, zijn eenigen overig geblevenen rijkdom, die hij uit zijnen boezem te voorschijn haalde, in de hand,

schrei-

schreide bitter en ging, onder gedurig omzien, langzaam weg.

Hm! zeide de Graaf, de kerel verdiende beide gehangen, en afgesneden te worden! Terwijl hij dit zeide, bezag hij de meubelen nog zorgvuldiger en nadenkender, dan bij zijne komst.

Ook in de gevoellooze borst van dezen barbaar, ging de oude Leeraar voort, klopte dus ook een hart, dat de waardij van een gered leven, dankbaar wist te schatten. JAKOBINE, lieve trouwe! kom, het zou een dubbel verwijt voor ons zijn, indien wij de behoudenis van uw leven, in het bijzijn van uwen Redder, minder wisten te waarderen. Heer Graaf! wij strekken onze handen, dankbaar naar u uit. Gij zijt de Redder van deze vrouw geweest.

Hoe? . . mijne vrienden . . in waarheid, gij verrast mij . . op eene wijze . . Ik wilde het gaarne ontkennen, maar durf toch niet, want . . Neen, bij die Voorzienigheid, die u herwaarts voerde, dat moogt gij niet, indien gij ons de vreugde van dezen schoonen dag beleeft te hebben, niet wilt vergallen.

En zoo gij dit al wildet, Heer Generaal, zeide JAKOBINE, terwijl zij een kasje opende, en er een pakje uit kreeg, zoo zou toch dit heilig bewaard onderpand, deze beurs van zilverdraad, tegen u getuigen.

Het was al dien tijd, ging de grijsaard voort, de stille wensch van ons hart, en ons gebed, om den menschenvriend, dien ik den troost van mijnen ouderdom te danken heb, mijne erkentenis te mogen betuigen, eer mijne vermoeide oogen sluiten. Thans daar God ons gebed verhoord heeft, zult gij ons niet van u stooten.

Houdt op, mijne lieven, gij valt te sterk op mijn hart aan, dan dat ik voor zulke getuigen, mij

hij zou schamen te zeggen, dat ik mij barrelijk verheug, toch eens ten minsten een niet geheel onnut werktuig, in de hand der Voorzienigheid te zijn geweest. Lieve man! zoo als heden, heeft mij niet ligt in mijn leven iets verrast. Kunt gij het gelooven, dat dit geheele voorval, dat ik mij thans weder zoo levendig te binnen breng, mij zoo geheel ontgaan was, dat ik het slot uwer rede moest afwachten, om het mij te herinneren. En evenwel was ik bijna met den eersten stap in uwe kamer, hier geen vreemdeling meer. Dat bed daarin den hoek met dat donker groen behangsel, deze hooge stoelen met bruin leder bekleed, die ouderwetsche tafel, met een woord alles wat ik zag, herinnerde mij duister, schoon niet onaangenaam, aan eenen voorleden tijd, waarop dit alles en juist zoo voor mij gestaan had. Ach! ging hij zuchtend voort, mogt ik zoo aan alle de voorvallen mijnes levens kunnen denken!

Ik denk, Heer Graaf! antwoordde de Predikant, aangedaan over den droefgeestigen toon, waarop de Generaal deze laatste woorden uitsprak, ik denk dat de rust, die een welwillend hart ten grondslag heeft, onwankelbaar zijn moet. Gij behoeft niets te vergeten, ging hij voort, en greep zijne hand, die hij warm aan zijn hart drukte, dat u niet reeds lang vergeven was.

De Graaf zweeg eenige oogenblikken, daarna zeide hij, op eenen aandoenlijken toon: uw welgemeende dwaling verpligt mij die door eene openhartige belijdenis weg te nemen, en het dan aan u over te laten, hoe gij verder over mij denken wilt. Ik heb ook raad noodig, om een zwart tijdstip in mijn leven weder goed te maken, en beklag, indien het daartoe, zoo als ik vrees, te laat mogt zijn. Dit beide mag

ik van u, waardig man, hopen, wilt gij dit mij geven, en geduld om naar mij te luisteren?

Gij bezit immers mijn hart, Heer Graaf! en gij kunt nog twijfelen? —

Gij zijt buiten twijfel van de gebeurtenis onderrigt, die in mijn vaderland voor eenige weken heeft plaats gehad, ik bedoel het overlijden van die groote Vrouw, die nu van het tooneel is afgetreden, en mijne begunstigster was. Zij mag bekwamer dienaars ter uitvoering van hare reusachtige plans gehad hebben, maar getrouwer dan ik had zij niet. Maar even daarom, kon ik in de nieuwe orde van zaken de plaats niet vinden, die voor mij paste. Ik was ook, sedert mijn haar grijs geworden is, te gewoon om regt te denken en te handelen, dan dat ik zoo, als voor 25 jaren, mijn gevoel had kunnen beteugelen. Mijn Geneesheer, vond dus op eens, tegen zijne gewone meening, noodig om mij eene reis naar eene zachtere luchtstreek voor te schrijven, en ik was genoeg voorbereid, om dezen wenk te verstaan, en om verlof te vragen, om de warme baden van *Pisa* te mogen bezoeken.

Men zegt van de buiten werkzaamheid gezette Hovelingen, dat zij spoedig leeren over groot en klein eene veranderde Filosophie te hebben, en men heeft gelijk. De zekerheid, dat mijne openbare loopbaan nu wel voor altoos geëindigd was, bragt mij tot nadenken over mijn verloopen leven, en nu herinnerde ik mij eene daad, die ik tot hiertoe vergeten had, eene daad op dezen bodem bedreven, en in denzelven tijd, waar van gij in uw verhaal spraakt, eene daad, die van dat oogenblik af niet opgehouden heeft, mij brandend op het hart te drukken! Sedert is mijne tevredenheid, mijne rust, mijn geluk verdwenen! Vlugtend, gelijk KAIN, vloog ik van land tot land, zon-

der-

der mij zelven te kunnen ontvlieden. ' Toen ik eindelijk deze Provincie bereikte, besloot ik spoedig langs den kortsten weg, naar de plaats te snellen, waar ik alle aanspraak op zelf-achting voorheen verloren had. Herstelling van goed en eer te geven, het mogt kosten wat het wilde, en niet op te houden met navorschen, tot het mij gelukt was, mijn onregt, al was het ook aan den laatsten afstammeling der diep beledigde familie, weder eenigzins te vergoeden; dat zijn mijne voornemens. Maar ach! er is reeds een derde van eene Eeuw verloopen, tusschen mijne wandaad en te laat berouw, en de hemel zou slechts regtvaardig zijn, als dit berouw vruchteloos was.'

Dan mag het thans het regte tijdstip zijn, Heer Graaf, om u te herinneren, dat gij even zoo laat door ons aan den zegen moest herinnerd worden, die uwe edelmoedigheid over deze hut bragt,

Ach, Vriend! dat bewijst op zijn best mijne *ligtzinnigheid*, en ik sta voor eenen regterstoel, waar geene ligtzinnigheid eene booze daad ontschuldigen kan, — hoor slechts.

(*Het Vervolg hier na.*)

IETS OVER DEN BERUGTEN BASSA ALI.

(Uit HUGHES *Reis, door Griekenland* enz.

Wij verzochten, en kregen gehoor bij ALI BASSA. Voor zijne zaal stondt een Albanische Lijfwacht, een hunner opende de deur voor ons, en wij groetten hem toen wij binnen traden; hij zat op de huid van een Leeuw, in een hoek van den Divan, frai, schoon niet kostbaar gekleed. Zijne scharlaken muts, was met een goud boordsel omzet, hij droeg een

scharlakenschen gordel, en de greep van zijn dolk schitterde van diamanten. Eene lange pijp (Pukah) lag naast hem, hij laat die gaarne zien, dewijl men, om daar uit te kunnen rooken, een sterke long moet hebben. Toen wij op den Divan gezeten waren, beantwoordde hij onzen groet, door het leggen van zijne regterhand op de borst, en een weinig het hoofd te buigen, zeggende: dat hij zich verblijdde ons in zijne hoofdstad te zien. Bij het eerste gezigt, bespeurt men in hem niets van zijne gewone wreedheid, integendeel zijn gelaat is zacht, zijn witte baard, die over zijne borst golft, geeft hem een eerwaardig aanzien, terwijl zijne welluidende stem, en de vertrouwelijke toon, waar op hij zijne lieden aanspreekt, dat bedrog nog vermeerderen.

Maar bij nadere beschouwing dacht mij, dat ik zekere teekenen van wreed- en trouwloosheid onder zijne grijze wenkbraauwen, en van list en sluwheid op zijn voorhoofd ontdekte; in zijn glimlagchen was iets spotachtigs, en in zijn lagchen iets schrikkelijks. Zijn gedrag was, voor het overige, innemend. Hoewel hij, thans zeer dik is, zoo was toch in zijne jeugd zijne gedaante rank en schoon. Daar hij eene middelbare grootte heeft, en zijn bovenlijf naar evenredigheid lang is, zoo maakt hij de beste vertooning, wanneer hij op den Divan of te paard zit. Kort na onze binnenkomst verschenen eenige kostbaar gekleede knapen, wier schoon haar over de schouderen hing, en boden ons pijpen aan, wier barnsteenen koppen met juwelen versierd waren; anderen bragten ons koffij in kleine porseleine kopjes, die op goudene schoteltjes stonden. Toen hij bespeurde, dat mij het groote vuur van hout, dat op den haard lag, hinderde, liet hij door een Alba-

banische bediende eene groote metale pan, in plaats van een vuurscherm, voor mij plaatsen, en zeide: Jongelieden hebben geen vuur noodig; toen ik jong was, leefde ik op de bergen, onder sneeuw en storm, met mijn Tupchki op de schouders, en mijn Albanische muts op het hoofd, en ik stoorde mij niet aan de koude.

De schoone Kiosk van ALI BASSA, staat midden in eenen grooten tuin, waarin meer natuur dan kunst heerscht, en waar schoone olmen en beuken, vermengd met Platanus boomen en Cijpressen, eene voor de zon ondoordringbare schaduw opleveren. In dezen tuin houdt hij zich het liefste op, en geniet daar uitspanning van zijne bezigheden, zonder van de Staats-Kanselarij zijner Hoofdstad te ver verwijderd te zijn. In een ander deel van den tuin, is ook nog een vertrek, waar hij dikwijls zaken afdoet, geregt houdt, en zijne troepen betaalt. Hij zal wel in den omtrek van *Joannina*, zijne Hoofdstad, omtrent dertig zulke kleine Buitenplaatsen hebben, waar heen hij zich telkens begeeft, nu eens om zich te vermaken, dan eens om wigtige zaken te verrigten, maar daar hij elken dag eene andere plaats kiest, zoo weet men nooit eerder, waar men hem vinden kan, vóór dat hij wezenlijk aangekomen is. Deze gewoonte heeft haren grond meer in zijne luim, dan in vrees, die anders bij een tiran plaats heeft; want niemand kan vrijer rondgaan, en zich meer bloot stellen, dan ALI. Hij rijdt gedurig door *Joannina*, slechts door één knecht vergezeld, en ieder, gewapend of ongewapend, heeft vrijen toegang tot hem, het zij hij alleen, of door zijn gevolg omringd is. Reeds dit vertrouwen beschermt hem, en de gemeene lieden verbeelden zich, dat eene betoovering hem tegen elken aanval op zijn leven beveiligt.

 MUCH.

MUCHTAR BASSA, de oudste Zoon van ALI, wordt gewoonlijk, bij de afwezigheid van zijnen Vader, als Kaimakan in de Hoofdstad, achtergelaten. Hij heeft bijna alle de ondeugden van zijnen Vader, maar geene zijner goede hoedanigheden, uitgenomen de dapperheid. Hij is zeer wreed, wellustig en gierig, en kan zijne driften zoo weinig beteugelen, dat hij aan dezelve meermalen Vrouwen op de straat van *Joannina* heeft opgeofferd.

ALI BASSA, huwt de Vrouwen van zijnen Harem niet slechts uit aan zijne Turksche, Albanische en Grieksche aanhangers, maar ook gaarne aan Franken, die in zijnen dienst treden. Te *Tepeleni*, zagen wij twee Italiaansche Tuiniers, die op deze wijze door hem met Vrouwen verzorgd waren, want hij spot met de Turksche vooroordeelen.

Mogelijk verdient hij in het voornoemde geval geen grooten lof, als men bedenkt, dat hij omtrent vijfhonderd ongelukkige Vrouwen heeft, die door Gesnedenen bewaakt worden, en in de ondoordringbare muren van zijnen Harem opgesloten zijn, hoewel men veronderstellen mag, dat deze slechts dienen om zijne waardigheid te vermeerderen en zijne beminde op te passen. Eer de ouderdom zijn bloed verkoelde, kende zijne zinlijkheid geene grenzen. Schoone Jongens en Meisjes, door zijne dienstbare geesten opgespoord, werden uit het vaderlijk huis gesleept, en de Familie vermoord, of het Dorp in de asch gelegd, zoodra men zich den geringsten tegenstand veroorloofde. Eene zijner schoonste Vrouwen werd voor het Altaar weggesleept, toen zij juist met den Zoon van den Primas van *Venizza*, een schoon Jongman, zoude trouwen, die, daar hij noch dit

ver-

verlies dragen, noch zich wreken kon, zich doorschoot.

Tooneelen zoo ontzettend, dat men die niet welvoeglijk verhalen kan, zegt men, dat dikwijls in zijnen Harem, en inzonderheid in dien van zijnen Zoon MUCHTAR, voorvallen; zelfs de Turken spreken hier van met afkeer.

De thans door hem begunstigde Vrouw, is eene jonge Grieksche Slavin, genaamd WASILIKIH, die te *Paramithia* geboren, van der Jeugd af in het Serail opgevoed is. Men zegt, dat zij zeer schoon en vriendelijk is, en men weet, dat haar zacht karakter dikwijls de strengheid van haren Minnaar jegens zijne onderdanen weet te temperen. Zij bezigt veel oordeel bij hare aanbevelingen tot posten, want de meeste aanstellingen bij het Hof en in het Land, geschieden in den Harem, waarom ook de Turksche en Grieksche Dames, dagelijks de bewoonsters van hetzelve bezoeken, om hare Mannen of Bloedverwanten, een Ambt of inkomen te bezorgen.

WASILIKIH vergezelt ALI overal waar hij heen gaat, zij heeft zijne liefde langer, dan alle andere Vrouwen behouden, en in 1816, huwde hij haar met pracht en groote plegtigheid, ook stond hij haar toe, om den Griekschen Godsdienst getrouw te blijven.

NOG IETS OVER DE JAGT DER HIJËNA'S.

Reeds uit de beschrijving dezer zonderlinge Jagt, en wat de beschrijver uit NICHOLSONS Britsche Encijklopedie aanhaalt, blijkt, dat de Hijëna wezenlijk op eene nog niet genoeg bekende wijze levendig gevangen wordt. Dit geheim

heim schijnt echter niet zoo zeer in een nog onbekenden kunstgreep der Jagers, als wel in de buitengewone domheid van dit dier te leggen.

Een der beste bronnen van Oosterfche kennis, namelijk het in 1742 te *Konstantinopolen* gedrukte Perfisch-Turksch Woordenboek, *Terheng Schaurij*, in het tweede Deel, bladz. 238. geeft hier van het volgend zonderling berigt:

Keftar, (de Hijëna) in het Arabisch *Dhobaa* of de moeder *Aamir's*, is een zeer dom dier, dat overdag weinig te voorschijn komt, maar des nachts rondgaat, en de opgegravene lijken vreet. De Jagers gaan op de volgende wijze te werk, als zij dit dier vangen willen: een hunner gaat naar den ingang van het hol van het beest, en roept eenige reizen: is de moeder *Aamir's* (de Hijëna) hier! de tweede gaat hier op in het hol, en terwijl hij onophoudelijk den vragenden antwoordt: zij is hier niet, zij is hier niet, — bindt hij het dier de voor- en achterpooten, en geeft het einde van het touw aan den Jager buiten het hol, terwijl het dier, dat onophoudelijk hoort, dat het niet hier is, dit wezenlijk gelooft, en zich stil houdt. Maar zoodra de Jager zegt: de Hijëna is hier geweest, dan begint zij met hare pooten geweldig te sparrelen, doch dit helpt haar nu niet meer, want zij wordt buiten het hol gesleept, en door stokslagen tam gemaakt. Op de domheid van dit dier zinspelende, zegt de Dichter ABULMANNI:

Dewijl u vernuft, verstand, oordeel, doorzigt ontbreekt,
Bedriegt u, (gelijk Jagers de Hijëna) de wereld.

HER-

HERMAN DE RUITER. (1)

Is 't zwarte JAN waar Rotte op roemt,
Die sneefde als fiere held? —
't Is HERMAN, door den Bosch vereerd,
Wiens stoute moed het staal trotseert,
Van *Spanjes* muitgeweld.

In 't Monn'ken kleed vermeestert hij
Het Slot van *Loevestein*;
En wil, schoon bloeddorst woedend blaast,
En vloekend dreigt en knarsend raast,
De roem van Neêrland zijn.

Op! Mannen op! zoo schreeuwt hij koen
En stelt u kloek ter weêr;
Verdedigt dit vermeesterd Slot,
Ten spijt van 't blakend moord'ren rot,
Het geldt uw bloed en eer. —

Komt wakkers op! komt niet getoefd,
(Roept HERMAN langs den wal)
Komt dapp'ren! komt uw zwaard gewet?
En zoo met moed zich stout verzet,
Op *Spanjes* trotsch gebral. —

Dan

(1) HERMAN DE RUITER, Ossenkooper van *'s Hertogenbosch*, ondernam in het Jaar 1570, met nog drie Mannen, het Slot *Loevestein* te overmeesteren; het geen heur gelukte; doch daar er slechts vier en twintig Mannen, ter zijner hulpe toetraden, was hij genoodzaakt (wilde hij zich niet aan de woede zijner vijanden ten prooije geven) om door middel van den brand in het buskruid te steken, zijn leven te verkorten.

Dan ach! zijn vuur ontstak geen moed,
 (1)Niet meer dan twaalf paar,
Doorstroomde 't God'lijk Heldenbloed
En kampten met ontembren woed',
 Op ALBA's Tijg'ren schaar. —

Geef, zweert LORENZO (1) geef u prijs;
 Of vrees mijn wraak' gedacht:
Ik geef mij niet! gilt HERMAN uit,
Maar steekt zijn zwavel in het kruid,
 Springt strijdend' in de lucht.

Zoo sneeft de tweede Schaffelaar,
 Bevreesd voor dood noch graf;
En legt aan 't mann'lijk Heldenzwaard
De vuist geklemd, — voor niets vervaard,
 Zijn eervol leven af. —

Zoekt! schreeuwt de nijd ontvlamt in woên,
 Zoekt mannen HERMANS kop,
En smakt hem tegen muur en wand,
Of hangt hem zijn geslacht tot schand'
 Aan eene strafpaal op (2).

Rotterdam,
2 Sept. 1820. A. KLOPPERT.

(1) LORENZO PERZA, of PERCA was destijds Opperhoofd van het Spaansche Leger.
(2) Zijn hoofd werd in *'s Hertogenbosch*, aan eene Galg gehangen.

In de Historie der Nederlandsche Oorlogen, door P. BOR, D. I., Boek V, bladz. 330, leest men: In December 1570, is 't gebeurd, dat één genaamd HERMAN DE RUITER, geboren van *'s Hertogenbossche*, zekere bestelling hebbende, van den Graaf VAN DEN BERGE, uit den naam van

van den Prins *van Oranje*, om den Hertog VAN ALVA afbreuk te mogen doen, een aanslag gemaakt heeft, om het Kasteel *Louvestein*, in *de Bommelerwaard*, daar *Maas* en *Waal* in een vloeijen, niet verre van *Gorcum* en *Workum*, in te nemen, en heeft deze zaak zoo wel ingeleid, dat hij den Kastelein die nergens min om dacht gevangen kreeg, alleenlijk drie of vier personen sterk zijnde, en voorts het Kasteel innam, maar alzoo hij niet meer dan vier en twintig personen of daaromtrent bij den anderen kreeg, en dat het volk, dat hij wachtende was tot zijn ontzet, niet voort kon komen, eensdeels door het hooge water, en andersdeels door de onvoorziene vorst en ijs, zoo heeft hij zich, dewijl hij gezind was 't zelve te houden, altijd hopende ontzet te zullen worden, zoo veel gesterkt als hij vermogt. De Prins *van Oranje* heeft hier van de weet gekregen, den 21 December, door schrijven van WASSENBERE, derhalven hij alom schreef, om de andere aanslagen daaromtrent te haasten, die hij hoopte dat eerlang ook tot goeden einde komen zouden, dan de hope was te vergeefs, door de verhindering voorsz. Want de Hertog VAN ALVA dit verstaan hebbende, heeft aldaar terstond den 12 December eenen Spaansche Kapitein, genoemd LORENZO PEREA, met driehonderd Spanjaarden voorgezonden, daar eenige Zakkedragers en andere uit *Gorkum* en *Workum* bijgevoegd zijn geworden, en hebben hetzelve doen opeischen, en meende dat ze terstond zoude verloopen hebben; dan ziende dat zij van meening waren 't zelve tegen te houden, zoo heeft hij dat doen belegeren, en geschut daar voor doen brengen. Die van binnen weerden zich vromelijk, en door den voorschreven HERMAN DE RUITER, de moed en couragie aange-

gesproken zijnde, besloten liever te vechten tot er dood toe, dan in hunner vijanden handen te vallen. — Zulks dat zij, na zij het beschoten hadden, zij het wel vreesselijk bestormd hebben. HERMAN DE RUITER, voerde een Slagzwaard, weerde zich kloekelijk tot er dood, en bragt vele zijner vijanden om, maar naardien zij lieden zeer zwak van volk waren, en den last niet langer konden dragen, werden zij overvallen, nogtans weken zij in een kamer, daar zij de toegangen met buspoeder hadden bestrooid, 't welk zij aanstaken. Eindelijk bleef HERMAN DE RUITER aldaar dood, met meest alle zijne gezellen; die te lijve bleven, werden gevangen, het hoofd van den voorschreven RUITER, werd tot *'s HertogenBosch*, op een Galg gesteld. De aanslag dien hij voor had, meent men, was niet alleen om *Loevestein*, maar ook om *Gorcum* en *Workum* in te krijgen, en de stroomen te vermeesteren, want daar binnen werd ook eenig heimelijk verstand met eenigen gehouden, 't welk meest beleid werd door eenen ADRIAAN DIRKSZ. VAN DEN HOEVEL, Burgemeester van *Gorcum* geweest zijnde.... Dan, dewijl die voorschreven RUITER dood was, en men geene Secreten noch Papieren bij hem bevond, zoo kwam daar niet van derzelver aanslag in 't licht, en werd niemand gemeld. Incarnatie:

HerMan RVIIter CloeCk ten BorCh geboren,
Heeft LoeVesteIIn IngeCregen en VerLoren.

De Red.

PRO-

PROGRAMMA.

De Westvriesche Departementen, der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, overtuigd van het belang dat ieder heeft, bij eene naauwkeurige kennis van dat gedeelte des Vaderlands waarin hij geboren is, of met de zijnen zijn onderhoud vindt, loven uit eene præmie van 30 goude Dukaten, aan den genen, die, volgens het gevoelen van beoordeelaars, voldoende of uit meerdere stukken, meest voldoende zal geleverd hebben: Een geschiedenis en beschrijving van *Westvriesland*. Dit werk zal moeten bevatten:

1°. Beschrijving van *Westvriesland*, zoo als hetzelve van de vroegste tijden af geweest is, tot op de vorming van de Zuiderzee; van de natuurlijke verandering die hetzelve sedert dien tijd tot nu toe heeft ondergaan, en van den staat waarin hetzelve zich thans bevindt, ten opzigte van de gesteldheid des gronds.

2°. De Staatkundige Geschiedenis van de vroegste tijden af tot op heden toe.

3°. Een kort overzigt van de voornaamste plaatsen, en opgaaf van de voornaamste gebeurtenissen daar voorgevallen, in zoo verre die niet onmiddelijk tot de Staatkundige Geschiedenis behooren; mitsgaders de beroemde en nuttige mannen, die ze hebben opgeleverd.

4°. Beschrijving van de zeden, gewoonten, middelen van bestaan, vermakelijkheden, enz.

Zonder dat deze opgave ten volgorde zal behoeven te strekken. In de antwoorden, wordt gevorderd een kiesche volksstijl, zoo dat dezelve aan den eenen kant bevattelijk zij, voor

den zoogenaamden gemeenen man, en aan den anderen kant genoegzaam onderhoudend, voor meer beschaafde standen; liefst wenschte men, dat de Schrijver zijn werk niet boven de 20 vellen druks, uitbreidde.

Het bekroonde Stuk, blijft het eigendom der Westvriesche Departementen, die ook de vrijheid zullen hebben, ter meerdere volledigheid van dat bekroonde Stuk, uit de onbekroonde, het een of andere over te nemen, waar voor in dat geval den Schrijver van het onbekroonde Stuk, eene vereering van 4 gouden Dukaten wordt toegezegd.

De antwoorden moeten in de Nederduitsche Taal, met eene leesbare hand, doch niet die des Schrijvers, geschreven, voor den 1sten Januarij 1823, vrachtvrij worden toegezonden aan den Secretaris van het Departement *Hoorn*, en met eene Spreuk geteekend zijn, welke tevens het opschrift van een verzegeld billet uitmaakt, dat den naam en de woonplaats des Schrijvers bevat.

De uitslag der beoordeeling, zal nader door de Dagbladen worden bekend gemaakt.

Hoorn,
den 1 Januarij 1821.

CLAAS BOLDINGH.

Secretaris van 't Departement *Hoorn*.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

PROGRAMMA.

CERTAMINIS LITERARII, A RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE, D. VIII MENSIS FEBRUARII A. CIƆIƆCCCXXI, INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae, ex Augustissimi Regis Edicto d. 2 mensis Augusti A. CIƆIƆCCCXV. No. 14., omnes Academiarum Belgicarum Cives et Athenaeorum Alumnos in annum sequentem ad certamen literarium invitant et evocant, et propositas à singulis Ordinibus Academicis quaestiones promulgari jubent.

ORDINIS THEOLOGICI Quaestio.

Quaeritur, quid e loco 1 Petr. V: 1—4. recte intellecto constet de muneris sacri ratione et officiis: et quid adeo inprimis agere, quid vitare oporteat eos, qui in Ecclesia Christiana hoc munere funguntur?

ORDO DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM sequentes proponit Quaestiones:

E PHYSICA.

Exponatur Barometri, ad objectorum altitudines determinandas destinati, cum constructionum usus.

E MATHESI.

Problema de Quadratura Curvarum explicetur et exemplis illustretur.

Ex

EX ASTRONOMIA.

Quaenam phaenomena pendent praecipue a Refractione, quam radii luminis in Atmosphaera patiuntur? et quomodo illa phaenomena sunt explicanda?

EX HISTORIA NATURALI.

Quid est optimum fundamentum systematis Mineralogiae?

E CHEMIA.

Unde pendet Plantarum Vegetatio?

ORDO PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITTERARUM HUMANIORUM has proponit Quaestiones:

HOOFTII *in vertendo* TACITO *virtutes et vitia, in quae inciderit, allatis idoneis ex* Quinque Historiarum Librorum *versione exemplis, exponantur. Ipsa autem exempla cum textu latino accurate conferantur et locorum ac dictionum difficiliorum atque obscuriorum interpretatione illustrentur.*

ALTERA.

Exponantur et dijudicentur, cum Scholae EPICURI *ac* ZENONIS *ex Veteribus, tum* LEIBNITII *et* KANTII *e Recentioribus, dogmata de nexu inter virtutem et felicitatem.*

ORDO MEDICORUM.

Quaerit *Anatomico Physiologicam considerationem Hepatis, nec non demonstrationem in quantum ex observationibus Anatomico Pathologicis hujus organi functio sana explicari possit.*

Quaestio ORDINIS JURI CONSULTORUM

Fontes et subsidia e quibus Historia Politica et Notitia Statistica Regioni alicuju haurienda est, generatim describantur; et quidnam pretii singulis generibus statuendum sit indicetur: ita ut res exemplis, ad Patriam nostram spectantibus, illustretur.

Com-

Commentationes, Latina tantum oratione conficiendae, et alia quam Auctorum manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittantur ad Virum Clarissimum Academiae Actuarium, M. S. DU PUI, ita ut nullis ab Academiae parte faciendis expensis detur locus. Lemmate autem omnes inscribendae, iisque adjungendae sunt schedulae obsignatae, Auctorum nomina continentes, eodemque in exteriore parte lemmate insignitae.

Universa vero concertationis ineundae et dijudicandae ratio cognosci potest ex Edicto Regis, supra dicto, Art. 205—213.

LEIJDEN.

Den 8sten Februarij. Heden heeft de Hoogleeraar M. SMALLENBURG, het Rectoraat nedergelegd met eene Redevoering, *over de lotgevallen dezer Hoogeschool, gedurende het afgeloopen jaar.*

Daarna werden door den Secretaris van den Senaat, den Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN, voorgelezen de beoordeelingen der onderscheidene Faculteiten, van de ingeleverde antwoorden op de Prijsvragen des vorigen jaars, en de toegewezene Medailles en loffelijke Getuigschriften, aan de H. H. Schrijvers der bekroonde Verhandelingen, door den Rector Magnificus, met toepasselijke aanspraken overhandigd; namelijk in de Regten, aan den Heer H. COCK, J. U. Cand. te *Utrecht*, en het accessit aan den Heer P. C. C. TIJDEMAN, J. Cand. alhier, met loflijke melding, van nog twee ingekomene Verhandelingen, van den Heer J. DE WAAL, J. U. C. te *Groningen*, en P. J. VAN DER DOES DE BIJE, J. U. C. alhier, thans studerende te *Groningen*.

Voorts in de Godgeleerdheid, aan den Heer F. W. N. SURINGAR, Th. Cand., dan welke veel belovende Jongeling, door eenen vroegtijdigen

dood,

dood, aan het einde des voorledenen jaars, de Hoogeschool, de Kerk en zijne Ouderen en Vrienden reeds ontrukt, de vruchten zijner uitmuntende Verhandeling en Letteroefeningen niet heeft mogen erlangen.

In de Mathematische en Phijsische Wetenschappen, zijn uitgedeeld, in de Mathesis, aan den Heer P. J. UIJLENBROEK, Math. & Phil. Nat. & Lit. Hum. Cand. alhier, met lofelijke melding eener andere Verhandeling, van den Heere W. H. COST JORDENS, J. Cand. alhier.

In de Sterrekunde, aan voormelden Heer, P. J. UIJLENBROEK.

In de Natuurlijke Historie, aan den Heer, W. DE HAAN, Mat. & Phil. Nat. Stud. alhier.

In de Scheikunde, aan den Heer, J. C. VAN DEN BROEKE, Med. Stud. alhier.

In de Letteren, aan den Heer E. A. NAUTA, Litt. Hum. Cand. alhier, wien bij het lot de Medaille was toegewezen, tegen den Heer G. GROEN VAN PRINSTERER, Litt. Hum. & Jur. Cand. alhier; die met een loflijk Getuigschrift vereerd werd; zijnde tevens loflijke melding gemaakt, van de uitmuntende Verhandeling van den Heer C. DE BECKS, Litt. Hum. Cand. alhier.

Daarop trad voormelde Secretaris op, en gaf kennis van het besluit, van Z. M. den Koning, waar bij tot Rector voor het volgend jaar was benoemd, de Hoogleeraar J. CLARISSE, *Theol. Doct. & Prof. Ord.* Voorts van de benoeming der Assessoren, en van die tot Secretaris der Akademie voor dit jaar, zijnde de Hoogleeraar M. S. DU PUI, *Med. Prof. Ord.* Besluitende deze plegtigheid met het voorlezen van het Programma, der nieuwe uitgeschrevene Prijsvragen, bij de respective Faculteiten, het welk hier boven is medegedeeld.

UTRECHT.

UTRECHT.

Onze Hooge School verloor, op den 15den Januarij 1821, haren oudsten Hoogleeraar in de Regten, Mr. C. W. DE RHOER, in het zeventigste jaar van zijnen ouderdom, het tweeëntwintigste van zijnen dienst aan deze Akademie. Gevoelig moet dit verlies het groote aantal van Leerlingen treffen, welke hij, door zijn uitmuntend onderwijs, zoo aan de voormalige Geldersche, als aan de Utrechtsche Hooge School, heeft gevormd, en die, in de verschillende betrekkingen, in welke zij, ten nutte der Maatschappij, werkzaam zijn, zich niet dan met een dankbaar gevoel zullen herinneren, wat zij aan hem, als hunnen Leermeester en Vriend, verschuldigd zijn, terwijl hij niet minder zal betreurd worden, door allen, welke den grooten man hebben leeren kennen en waarderen, die, door eene nieuwe baan in Nederland te openen voor de Wijsgeerige beoefening der Geschiedkunde en derzelver toepassing op de Regtsgeleerdheid, zich, zoo wel buiten, als in zijn Vaderland, den grootsten roem verworven heeft.

SCHOOL-NIEUWS.

DELFT.

Den 22sten Januarij werd alhier de gewone prijsuitdeeling en promotie van de leerlingen der Latijnsche Scholen, openlijk en met de gewone plegtigheid in de Fransche Kerk gevierd, en door een fraai Orgelmuzijk geopend, daarna hield de door zijne bijzondere vlijt zeer lofwaardige Jongeling J. W. GEERS, die tot de Akademische lessen was bevorderd, in tegenwoordigheid van een aantal zeer kundige toe-

 hoor-

hoorders, eene redevoering door hem zelven gekozen, opgesteld en bewerkt: *de utilitate et praestantiâ Historiae*, waarna hij met eenen aanzienlijken eereprijs werd beschonken. Behalven dezen gewonen eereprijs, ontving die zelfde jongeling ook eenen buitengewonen prijs, wegens zijne gemaakte vorderingen in de Geschiedenis, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Mathesis, waar na de Rector A. W. GEERS, dezen zijnen zoon met eene treffende aanspraak, wegens deze bevordering, geluk wenschte.

Vervolgens geschiedde ook de bevordering tot hoogere klassen en ordens, en uitdeeling der prijzen, aan de volgende in naarstigheid uitmuntende Jongelingen.

Van de onderste orde der eerste klasse tot de hoogste werd bevorderd, A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER.

Van de hoogste orde der tweede tot de onderste orde der eerste klasse A. H. VAN DER BOONMESCH.

Deze verdienstelijke Leerlingen hebben aan H. H. Curatoren hunnen dank op eene gepaste en zeer bevallige wijze betuigd, waarna deze plegtigheid, door een fraai Orgel Muzijk, even gelijk dezelve begonnen was, werd gesloten.

ROTTERDAM.

Den 22sten Januarij 1821. Na dat op den 19den December, des voorleden Jaars, de Leerlingen van de in bloei aanmerkelijk toenemende Erasmiaansche School, zeer voldoende bewijzen gegeven hadden van hunne vorderingen, gedurende het afgeloopen halfjaar, in de Grieksche en Latijnsche Talen, en aanverwante Wetenschappen gemaakt, had heden de belooning en de bevordering der boven anderen uitmuntende, en welverdiende Jongelingen plaats. Talrijk waren de Toehoorders, welke door hunne tegenwoor-

woordigheid, dit Letterfeest luister bijzetteden, het welk door Orgel-Muzijk geopend en besloten werd.

De Rector des Gijmnasiums, de Heer W. TERPSTRA, Phil. Theor. Mag. J. U. et Litt. Hum. Dr. opende deze plegtigheid, met eene beoordeeling der gevoelens van MACROBIUS en SCALIGER, over de Versen van HOMERUS en VIRGILIUS, waarin deze Puikdichters van *Griekenland* en *Italië*, van den Reuzenstrijd gewagen *Odijs.* XI. 306—15. Aen. VI. 582. verg. Georg. I. 280, 81. Hierop beklom de tot de Hoogeschool bevorderde Leerling, J. S. MILDERS, het Spreekgestoelte, welke in eene Redevoering: *De Socrate, cive Atheniensi*, door hemzelven gemaakt, toonde, dat hij niet alleen zeer goed Latijn wist te schrijven, maar ook zeer wel spreken kon. Geen geringen lof verdienden, ook in beide opzigten, de tot de orde der Kandidaten bevorderde Leerlingen, A. C. C. DE JONGH, A. F. VAN ALPHEN, uit *Leijden*, en A. TH. PRINS, door hunne uitgesprokene Declamatiën, *De Divinae Providentiae cura conspicua in Cijri Majoris, infantis conservatione. De Ruitero* en *Hugonis Grotii Vita.* Deze allen werden met aanzienelijke prijzen beschonken, uit hoofde van hunne vorderingen in de Griekfche en Latijnsche Talen gemaakt, terwijl A. F. VAN ALPHEN, als de eerste in de bovenste klasse der Wiskunde, en A. TH. PRINS, als Overwinnaar in de klasse der Geschiedenis en Aardrijkskunde, bijzondere Boekgeschenken ontvingen.

Uit de benedenste orde der vierde klasse van Letterkunde, werden tot de bovenste P. VAN ROGGEN en D. H. LEVIJSSOHN bevorderd.

Uit de derde klasse naar de vierde, gingen volgens besluit over F. G. KRIEGER en F. M. ROBST VAN LIMBURG, welke beiden voor hunne ont-

ontvangene praemien met bevalligheid in Dichtmaat, de Heeren Curatoren bedankten. Met eene groote bevalligheid deed dit ook AENEAS MACKAIJ, welke in de onderste orde der derde klasse zittende, als zoodanig geenen prijs ontvangen kunnende, volgens de bestaande inrigtingen, des niettegenstaande eene praemie ontving, om dat hij zijne Medeleerlingen in minderheid van in de Themata gemaakte fouten, zeer verre overtroffen had. Deze werd met J. H. W. SWELLENGREBEL, van deze orde naar de bovenste verplaatst. Hunne plaats vervingen, de van de tweede klasse overgebragte Leerlingen, J. F. H. J. E. MACKAIJ en D. W. DE ROO, welke voor de ontvangene prijzen dankzeggende, met welgevallen werden aangehoord.

Uit de eerste klasse, werden naar de tweede verheven, D. J. F. BOGAERS, welke om bijzondere vlijt in de Letterkunde, eenen bijzonderen prijs ontving, en in de onderste klasse der Mathesis eenen gewonnen. Met hem gingen derwaarts J. J. VAN HEES en F. M. F. GIJSBERTI HODENPIJL, wier groote ijver insgelijks met eenen prijs werd beloond, en alle drie, de een met meerdere, de anderen met mindere bevalligheid hunne gratiarum actiones opzeiden, welgevallig echter allen. A. BERG, werd insgelijks naar de tweede klasse overgebragt.

In de benedenste orde der eerste klasse, muntten boven hunne Medeleerlingen ver uit, F. W. B. SCHUURMAN SCHIMMEL, A. S. RUEB en W. VAN DER VLIET, welke uit dien hoofde in de tweede klasse werden verplaatst, in aanmerking genomen, het zoo groote getal Leerlingen, in de eerste klasse; hunner aller bijzondere vlijt werd door een bewijsschrift, in plaats van boekgeschenk, openlijk erkend. A. S. RUEB, ontving daarenboven als overwinnaar in de klasse der

Mij-

Mythologie eenen prijs, en W. VAN DER VLIET, als met zijnen Medeleerling B. J. F. BOGAERS, even zeer in de klasse der Mathesis uitgemunt hebbende, den gewonen eereprijs.

Uit het zoogenaamd Tirocinium gingen, in de onderste orde der eerste klasse, over: W. H. RUDOLF, H. VAN DER LEEUW, J. LAUERWEIJ, G. DE ROO, P. W VAN DER BOES en TH. DAVIDS, van welken W. H. RUDOLF en J. LAUERWEIJ, uit handen van den Rector een bewijsschrift ontvingen, van de goedkeuring der Heeren Curatoren, om dat gedurende het geheele half jaar, zij geen één enkel blijk van afkeuring gekregen hadden, ten aanzien van hun zedelijk gedrag op de School gehouden.

GOUDA.

Den 7den Februarij 1821. Heden had alhier, na vooraf gehouden examen, de promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats. De Rector opende de plegtigheid met eene voorafspraak, in dezelve gedenkende aan den algemeen betreurden *Hoogleeraar* E. A. BORGER. Hier na beklommen drie zeer verdienstelijke Jongelingen, welke tot de lessen der Hoogleeraren bevorderd waren, den Katheder, en spraken hunne redevoeringen met veel vrijmoedigheid uit. De eerste A. COOMANS DE RUITER, *de Usu temporis*; de tweede C. C. VAN DER SCHALK, *de Constantia*; en de derde O. W. VAN DER GRIJP, *de Lucio Furio Camillo*. Aan A. COOMANS DE RUITER, werd, behalve het gewoon getuigschrift, de eerpenning, en een buitengewoon getuigschrift uitgereikt, voor naarstigheid, en buitengemeene vorderingen in de Wiskunde, en in de oude en nieuwe Aardrijkskunde. C. C. VAN DER SCHALK, ontving een gewoon getuigschrift, den eerpenning, en een buitengewoon getuigschrift, voor zijne uitstekende vorderingen in de oude en nieu-

nieuwe Geschiedkunde, en in de nieuwe Aardrijkskunde, G. W. VAN DER GRIJP, welke met den voorgaanden C. C. VAN DER SCHALK, genoegzaam gelijk stond, verkreeg den eerpenning en een gewoon en buitengewoon getuigschrift, voor zijne uitmuntende vorderingen in het Grieksch en in de Fabelkunde.

Van de laagste orde der eerste klasse werden tot de hoogste bevorderd, G. P. BUCHNER, welke een praemium ordinarium en een getuigschrift van naarstigheid, en P. DE JAGER, welke een tweede praemium ordinarium ontving, vervolgens G. J. KONING en C. S. KLINKENBERG.

Van de tweede klasse gingen over tot de eerste J. C. S. HAM, met een praemium ordinarium, en A. VAN DER BURCH, met een praemium diligentiae.

Van de derde tot de tweede klasse C. BULTMAN, welke een praemium ordinarium, en een getuigschrift van naarstigheid verkreeg.

Van de vijfde werden tot de vierde klasse bevorderd: G. DE RUITER, met een praemium diligentiae, en P. NIJHOFF, die uit hoofde van lange ongesteldheid, gedurende den half jarigen cursus niet kon bekroond worden.

Eindelijk gingen van de zesde klasse, laagste orde, tot de hoogste orde over: J. C. GROOTENDORST, met een praemium ordinarium, en A. H. J. RAVENSTEIN MEDENBLIK, met een praemium diligentiae.

Deze Letterkundige plegtigheid werd, volgens gewoonte, met Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

HAARLEM.

Den 22sten December 1820. Heden werd de Promotie aan onze Latijnsche Scholen, met de alhier gebruikelijke plegtigheid gevierd. Bij die gelegenheid is door den Hooggeleerden Heer,

P. HOFMAN PEERLKAMP, Phil. Th. M. Litt. Hum. Doct. et Prof. Honor. eene Redevoering gehouden, in de Latijnsche Taal, ter nagedachtenis van den onlangs overleden Hoogleeraar E. A. BORGER, die besloten wierd met eene Latijnsche Dichtmatige vertaling van BORGERS bekend gedicht aan den *Rhijn*. Het een en ander wekte eene algemeene deelneming, en gaf op nieuw de treffendste bewijzen van den keurigen smaak en de zeldzame kunde van den Steller, en strekte niet minder tot eer van den Lofredenaar dan tot roem van het voorwerp zijner lofrede. Hierna geschiedde de promotie, als volgt:

Eerste klasse. Van de tweede orde, gingen over tot de eerste, G. LEE, P. ELIAS, met prijzen, HUBRECHT, en V. D. WISSEL. Van de derde tot de tweede PARÉ, met een prijs en AERNOUT. Van de vierde tot de tweede, wegens bijzondere verdiensten, ARNTZENIUS, SLINGELAND, PEERLKAMP en ALEWIJN met prijzen. Van dezelfde orde tot de derde, SERRURIER, VAN GEUNS, V. D. BURCHT en C. GERLINGS.

Tweede klasse, Van de eerste orde tot de vierde, van de eerste klasse, WAARDENBURG, met een prijs, CROMMELIN, STEENBERGEN en ROOD. Van de tweede tot de eerste orde, GROENEWEG, met een prijs VAN HUS en HORUFFT.

Derde klasse. Van de eerste orde tot de tweede, van de tweede klasse. BOSVELT, met een prijs, en J. GERLINGS. Van de tweede tot de eerste orde, GHELE, SIJBRANDI, CALKOEN, met prijzen, en SCHAGT.

Vierde klasse. Van de eerste orde tot de tweede van de derde klasse, WEIJERS, MAKS, met prijzen, NAHUIJS en VAN DE WATER. Van de tweede tot de eerste orde, REEKMAN met een prijs. Van de derde tot de eerste, wegens bijzondere ver-

verdiensten ENSCHEDÉ en OSPKENS met prijzen, tot de tweede orde WIJKHUIZEN en LIS.

Instituut.

Eerste klasse. SEBRURIER, ontving in de orde van verdiensten een prijs. ARNTZENIUS, insgelijks in de eerste orde. Van de tweede tot de eerste, gingen over SIJBRANDI met een prijs, en C. GERLINGS. Van de derde tot de tweede, ENSCHEDÉ en BOSVELT, met prijzen. Van de vierde tot de derde CALKOEN en PARÉ, met prijzen.

Tweede klasse. Van de eerste orde, tot de vierde van de eerste klasse. WIJKHUIZEN, met een prijs, STEENBERGEN en FEERLKAMP. Van de tweede tot de eerste VAN GRONS en MARS, met prijzen. Van de derde tot de tweede GREIS, met een prijs.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

LOENEN. Onze Leeraar A. SCHOLTEN, die sedert eenigen tijd aan eene longtering kwijnde, is onlangs te *Zutphen* overleden; nalatende eene bedroefde Weduwe, en één Kind. Dus is LOENEN vakant.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

NIJMEGEN.

RESSEN. Op den 3den Januarij l. l., is alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer geleerde Heer W. RUTTINCK, Pred. te *Huissen*, door den Kerkeraad, en Oud-Kerkeraad, gemaakt het volgende drietal:

DD.

HD. W. RUTTINCK, Predik. te *Bussum*, J. T. HORZ, te *Alkmaar* O. A. en J. C. KOBUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*.

En is daar uit terstond beroepen de laatstgenoemde, J. C. KOBUS, die deze beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

WAMEL EN DREUMEL vakant. Zie November 1820.

RANDWIJK EN LAKEMOND. Zie Dec. 1820.

HUMMEN staat vakant te worden. Zie Januarij 1821.

OVER- EN NEDER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1820.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1820.

TIEL.

ECK EN WIEL. De vereischte goedkeuringen, op het beroep van den Kandidaat DAX, tot onzen Herder en Leeraar, bereids ingekomen zijnde, hopen wij dat zijn Eerw. eerlang onder ons zal worden bevestigd.

OCHTEN, den 21sten Januarij. Heden is alhier beroepen, tot onzen Herder en Leeraar, Ds. M. P. VAN DOESBURGH, Pred. te *Nieuwvelen*, welke dat beroep, onder inwachting der benoodigde goedkeuringen, heeft aangenomen.

ERICHEM, den 15den Februarij. Heden is onze Pred. Ds. J. BOLDERMAN, van hier naar *Hoornaar* beroepen, en die beroeping aangenomen hebbende, behoorlijk ontslagen van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad, en

en de Classis van *Tiel*; zullende zijn Wel-Eerw. aanstaanden Zondag zijne afscheidsrede doen.

RAVENSWAAY. Zie April 1820.

BOMMEL.

BOMMEL, den 31sten Januarij 1821. Bij besluit van Zijne Majesteit van den 25sten December 1820 N°. 65, zijn de in het vorige jaar afgetreden leden van het Klassikaal Bestuur: DD. C. HEIJSTEN, Predikant te *Gameren*, en W. J. CROP, Predikant te *Driel*, wederom benoemd, en tot derzelver Secundi: DD. H. S. NANNINGA en S. G. JORISSEN, respective Predd. te *Rossum* en *Waardenburg* en *Neerijnen*.

HEDEL, den 21sten Januarij. Heden maakte onze Leeraar Ds. A. FONHOFF, ons bekend, dat hij beroepen was in de Ambachtsheerlijkheid *Waarden*, onder de Eerw. Classis van *Goes*, en dat hij deze beroeping had in beraad genomen.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN. Onze Leeraar W. J. VAN VLOTEN is beroepen te *Blokzijl*, en heeft die beroeping aangenomen.

VARIK. De beroeping in onze Gemeente uitgebragt op Ds. J. J. W. DIEMONT, Predikant te *Bleskengrave* en *Hofwegen*, (zie vorige Boekzaal) is vruchteloos geweest, daar Zijn Eerw. voor dezelve heeft bedankt.

HURWENEN. Nadat eene eerste poging ter vervulling van deze vakature door de beroeping van Ds. J. C. MASMAN, Predikant te *Heumen* en *Groesbeek*, was mislukt, zijn wij in eene tweede nu beter geslaagd: Ds. T. F. DE HAAN, voor als nog in bediening te *Valkenswaard*, heeft verklaard, genegen te zijn, om tot ons over te komen.

HERWIJNEN, den 4den Februarij. Heden ontving onze Leeraar, K. HERINGA, eene beroeping naar de Gemeente van *Ottoland* en *Nederblokland*, welke hij heeft in beraad genomen.

EST.

EST, den 8sten Febr. Onze Predikant M. G. J. DECKING, is beroepen te *Heerin Aarden* en *St. Andries*, en zal ons eerlang zijn besluit, om of bij ons te blijven of van ons henen te gaan, mededeelen.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

HEERÉWAARDEN vakant. Zie Dec. 1820.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. Zie Januarij 1821.

MEETEREN. Zie Jan. 1821.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

LIER, den 1sten Januarij 1821. Heden had men alhier het genoegen, onzen nieuwen Ambachtsheer dezer Heerlijkheid, den Heer J. N. A. DE CONINGH, voor het eerst als zoodanig in ons midden tezien, en hartelijk te verwelkomen.

Bij den openbaren Godsdienst, predikte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. HOEK, over *Jez.* IV: 5. *En de Heere zal over alle woningen des Bergs Zions, en over alle hare Vergaderingen, scheppen eene wolke des daags, en eenen rook, en den glans eenes vlammenden vuurs des nachts, want over alles, wat heerlijk is, zal eene beschuttinge wezen.*

'S GRAVENHAGE, den 31sten Januarij. Door het Klassikaal Bestuur, is tot Lid van de Classis van *'s Gravenhage*, verklaard Ds. G. E. DE COCK, Predikant te *Scheveningen.*

ROTTERDAM.

MAASLAND, den 30sten Jan. 1820. Onze beroeping, uitgebragt op den Wel Eerw. zeer ge-

pelearden Heer H. J. BIJKMANS, Pred. te *Albsisserdam*, de Kerkelijke en Koninklijke approbatie verkregen hebbende, wordt zijn Eerw. eerlang met verlangen alhier te gemoet gezien.

MOERKAPELLE vakant. Heeren Kandidaten, die daartoe genegen zijn, worden door den Kerkeraad uitgenoodigd, om hunne gaven alhier, te laten hooren, en gelieven zich daartoe vooraf, met de noodige bewijsstukken aan te melden, bij den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer K. J. SCHOOR, Pred. te *Zevenhuisen*.

MAASSLUIS vakant. Zie Jan. 1821.

MOERKAPELLE staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

L E IJ D E N.

LEIJDEN. Het Klassikaal Bestuur is zamengesteld uit de volgende leden:

1821. Praeses H. PROPER, Assessor J. A. PLUIJGERS, Predikanten te *Leijden*.

1820. Scriba D. HALDER. Secundus G. V. D. BERG, Predikanten te *Kalkenburg* en *Oegstgeest*.

Gecommitteerde leden:

1820. J. A. VAN WARNEN, Pred. te *Woerden*.

1821. W. F. WIJERS, Pred. te *Voorschoten*.

1821. S. ELAND, Pred. te *Koudekerk*.

1821. L. EGELING, Pred. te *Leijden*.

1821. Mr. D. S. VAN ALPHEN, Ouderling te *Leijden*.

Secundi:

1820. A. J. VATEBENDER, Pred. te *Hazerswoude*.

1820. J. H. MAHLSTEDE, Pred. te *Leijerdorp*.

1821. J. HEENCK, Pred. te *Woubrugge*.

1821. W. M. KOOIJ, te *Warmond*.

1821. H. VAN STAVEREN, Ouderling te *Katwijk aan Zee*.

De beroeping te *Sassenheim*, uitgebragt op

De-

Ds. VAN DEN ES, Th. Dr. heeft de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring bekomen, en de beroepene staat aldaar zijn dienstwerk te aanvaarden.

NIEUWVEEN. Onze Leeraar Ds. M. P. VAN DORSBURGH, van hier naar *Ochten*, onder de Eerw. Classis van *Tiel*, beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

ZEVENHOVEN, den 5den Febr. Op den 9den Jan. l. l., is alhier, onder Voorzitting van den Consulent dezer Gemeente, Ds. M. P. VAN DORSBURGH, Pred. te *Nieuwveen*, uit een te voren gemaakt tweetal, waarop geplaatst waren: DD. S. M. DE BRUIN en VEENEKA, Predd. op het Eiland *Marken*, en in *'t Woud*, beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. M. DE BRUIN, die echter, na beraad, voor deze onze beroeping bedankt heeft.

SASSENHEIM. Zie Dec. 1820. en hier boven onder *Leijden*.

DORDRECHT.

GIESSEN NIEUWKERK, den 6den Febr. Onze Leeraar H. STENFERT KROESE, heeft zich, na beraad, verpligt gevonden, voor de beroeping door de Gemeente van *Ommen*, en de tweede beroeping door de Gemeente van *Cloetinge*, op zijn Wel Eerw. uitgebragt, te bedanken.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

ALBLASSERDAM staat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

HOORNAAR. Zie Dec. 1820.

NUMANSDORP, (GEZEGD BUITENSLUIS) staat vakant te worden. Zie Dec. 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND. Zie Dec. 1820.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Jan. 1821.

GOU-

GOUDA.

GROOT AMMERS, den 14den Jan. 1821. Heden wierd alhier als Predikant bevestigd; Ds. J. OVERMAN, S. S. Min. Cand. onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, door den Consulent Ds. J. M. PETIT, Pred. te *Nieuwpoort*. De Bevestigings Leerrede was naar aanleiding van *Hebr.* XII: 25. *Ziet toe dat gij dien die spreekt niet en verwerpt: want indien deze niet en zijn ontvloden, die den genen verwierpen welke op aarde Goddelijke antwoorden gaf; veel meer [en zullen] wij niet [ontvlieden,] zoo wij ons van dien afkeeren die van de hemelen [is:]*

De Bevestigde maakte een aanvang van zijnen dienst, met 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heere: en ons zelven, [dat wij] uwe dienaren [zijn] om Jezus wille.*

De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger, en DD. VAN HEIJNSBERGEN, WALLER en HORST, Predikanten te *Ameide*, *Streefkerk* en *Nieuwlekkerland*.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM vakant. Zie Sept. 1820.

SCHOONHOVEN. Zie Nov. 1820.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

BRIELLE.

BRIELLE. Het Klassikaal Bestuur van *Brielle*, bestaat voor dezen jare uit de Heeren:

L. SLOTEMAKER, Predd. te *Middelharnis*, Preses. D. BODDE, te *Heenvliet*, Assessor. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, te *Brielle*, Scriba. J. VAN DER WILLIGEN, te *Rockangiën*, Secundus.

Gecommitteerden:

J. VAN LOKHORST, Predd. te *Geervliet*, J. VAN

DER

[illegible] WILLIGEN, te *Rockanje*, J. SPAAN, te *[illegible]*, C. DE WEBER, te *Herkingen*; Mr. [illegible] W. VAN ANDEL, Ouderling, te *Brielle*.

Secundi:

J. VAN [illegible], te *Korendijk*, C. [illegible], te *Brielle*, R. [illegible], te *Hekelingen*, C. ROLLA, te *Goedereede*, [illegible], Ouderling, te *Brielle*.

BRIELLE. De jongste onzer Leeraren, Ds. [illegible] VAN BERCK GOLTERMANNUS, ontving den 24sten Januarij j.l. de eerste beroeping naar de Gemeente van *Amsterdam*, en maakte ons den 5den Februarij bekend, dat zijn WelEerw. zich heeft verpligt gevonden, het deze beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen.

SOMMELSDIJK, den 17den Januarij. De dag van heden, was voor deze Gemeente een zeer heugelijke dag. Het nieuw Orgel, werd ten aanhoore van eene groote schaar van menschen, plegtig aan den dienst van God toegewijd. Dit Orgel vervangt de plaats van het vorige, 't welk op den 17den December 1774 werd ingewijd, doch, met het schoone kerkgebouw en den toren, op den 23sten September 1799, verbrandde. Onze Leeraar Ds. J. [illegible], hield bij deze gelegenheid eene redevoering, over de betamelijkheid der toonkunst bij den openbaren Godsdienst, naar aanleiding van Ps. XCVIII vs. 5: *Psalmzingt den Heere met de harpe, met de harpe en met de stemme des gezangs*. Deze redevoering werd afgewisseld door het spelen des Orgels en door het zingen van Psalmen, van Evangelische Gezangen, en van twee, door een lid dezer Gemeente, op deze plegtigheid vervaardigde en toepasselijke Gezangen, van welke het eerste gezongen is door eenige Koor-Zangers, en het tweede door de geheele Gemeente. De bekostiging van dit speeltuig geschiedde, door het Kerke-

 Fonds,

Fonds, door vrijwillige en renteloze bijdragen der Heeren Kerkmeesteren, van vele andere aanzienlijke Leden dezer Gemeente, en door een', schoon hier niet woonachtig, Vriend, wien wij zeker noemen zouden, ten blijke onzer meerdere erkentelijkheid voor deze en meer andere aan deze Gemeente bewezene diensten, ware het niet, dat hij, uit zedigheid zijnen naam niet verkiest gemeld te hebben. Het speeltuig is gemaakt door den kundigen Orgelmaker, ... te Utrecht, is het 39ste dat hij in kerken stichtede, behaagt aan kundige zoo wel als aan minkundige Beoordeelaars, bij uitnemendheid, is naar genoegen der Gemeente en doet den Maker alle eer aan. De bespeling van het Orgel geschiedde bij deze gelegenheid op eene allervoortreffelijkste wijze, door een Lid uit deze Gemeente, dat daartoe door Heeren Kerkmeesters was verzocht.

SIMONSHAVEN en BIERT. Den ... December 1826 werd wederom eene poging aangewend ter vervulling onzer Vakature, en, ten dien einde, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, het volgend drietal van Predikanten geformeerd: DD. S. J. EVERAERS, Pred. te *Stad aan 't Haringvliet*, I. STERK, te *Briel-ch-Nieuwland*, K. W. VAN IJSSELSTEIN, te *Cillershoek*, en daaruit beroepen Ds. S. J. EVERAERS, Pred. te *Stad aan 't Haringvliet*, die, na beraad op den 3den Februarij 182., voor deze beroeping heeft bedankt, zoo dat

SIMONSHAVEN en BIERT, als nog Vakant blijft.

NOORD-HOLLAND.

Bij besluit van Z. K. M., van den 26sten December l. l., in de plaats van de met 1sten Ja-

naarij 1821 aftredende leden van het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, Ds. W. BROES, en de Ouderling, M. SEMBINS VAN GENDEREN, tot leden benoemd zijnde, Ds. W. BROES, Predikant te *Amsterdam*, en de Heer B. H. VAN DALEN, Ouderling te *Purmerend*, en tot President Ds. W. BROES, bestaat uit Provinciaal Kerkbestuur uit Ds. W. BROES, President, Ds. C. VAN VOORST, Secretaris, Predikanten te *Amsterdam*.

Leden: Ds. P. H. NAHUIJS, Predikant te *Haarlem*. G. VAN DER GOOT, Predikant te *Noord-scharwoude*. J. VAN SLOGTEREN, Predikant te *Hoorn*. F. R. A. SALTET, Predikant te *Purmerende*. De Heer B. A. VAN DALEN, Ouderling te *Purmerende*.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Ingevolge van Z. M. besluit 25sten Dec. 1820. No. 65. en de daarbij gedane benoeming, is het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, voor het jaar 1821. zamengesteld uit de volgende Leden:

DD. W. BROES, Praeses. P. HAACK, Assessor. H. WEIJLAND, Scriba. Secundus A. H. DE HOEVEN.

En als Gecommitteerden:

DD. R. J. VAN DER MEULEN, H. VAN HALL. P. MEIJBOOM, D. SCHIFF, en de Ouderling W. VERSCHUUR, en zijn tot Secundi benoemd:

DD. J. TEN BOSCH, J. VERKERK, D. H. WILDSCHUT, J. P. WIJS, en de Ouderling A. BONEBAKKER.

Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, heeft in deszelfs Vergadering van den 31sten Januarij 1821 geëxamineerd, MARIA CHRISTIANA BRINKMAN, geboren en wonende te *Amsterdam*, en overeenkomstig het Reglement op 't Godsdienstig onderwijs, bevoegd verklaard, om te staan naar een post van Catechiseermeesteresse, en als dan geregtigd, om Godsdienstig onderwijs te geven.

AMSTERDAM, den 25sten Januarij 1840. Uit de voorheen gemelde drietallen, door den grooten Kerkeraad gecombineerd, zijn door denzelve op het drietal, ter vervulling der vakature door het overlijden van Ds. BAARSLAG, geplaatst:

DD. J. J. SCHOLTEN, F. H. VAN BERCK COLENBRANDER en A. CROMMELIN, Predd. te *Haarlem*, *Brielle* en *Zaltbommel*.

En daaruit beroepen Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, die, na beraad, deze beroeping, op den 6den Februarij heeft aangenomen.

HAARLEM.

HAARLEM, bij besluit Z. M. van den 25sten Dec. l. l. No. 65, zijn tot leden van het Klassikaal Bestuur benoemd, de Heeren:

H. MANGER, Pred. te *Haarlem*. A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*. M. N. BEETS, Ouderling te *Haarlem*.

En tot derzelver Secundi de Heeren:

J. J. SCHOLTEN, Pred. te *Haarlem*. W. WINKOETTER, Pred. te *Koog*. F. VERMOOTEN, Ouderl. te *Beverwijk*.

KROMMENIEDIJK. Heden den 28sten Januarij, heeft de Wel Eerw. Heer P. A. VAN DER LAAN, Predikant te *Krommenie*, welke, volgens besluit van Z. M. den Koning, in dato 5den Januarij 1840, met den Wel Eerw. Heer J. TASMAN, Predikant te *Knollendam*, den predikdienst in deze Gemeente, op bepaalde tijden, heeft waar te nemen, een aanvang met zijnen dienst gemaakt, predikende *Ps.* CXXII: 1 *b*, *Ik verblijde mij, in de genen die tot mij zeggen, wij zullen in het huis des Heeren gaan.* De Gemeente ernstig opwekkende, tot het bijwonen van den openbaren Godsdienst, en hartelijke zegeningen uitboezemende, over zijnen waardigen Medearbeider, en deze Gemeente.

ASSENDELFT vakant. Zie October 1839.

JISP.

[illegible] Zie Januarij 1801.

ALKMAAR.

SCHOORL, GROET en KAMP, den 11den Febr. Heden werd onze beroepen Leeraar Ds. [illegible] BRUIJNS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, onder ons bevestigd, door Ds. J. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schagen*, bij afstand van den Consulent TH. VAN SPALL, Pred. te *Koedijk*. De Bevestiger had tot tekst 1 *Tim.* IV: 6. *Als gij deze dingen den broederen voorstelt, dan zult gij een goed dienaar van J. C. zijn.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door DD. HARTMAN, BOOT, NIEKEL, WORST, DIEZEL en [illegible], Predd. te *Warmenhuizen*, *Haringkarspel*, *Zuidschterwoude* en *Broek*, *Oudkarspel*, *Bergen* en *Petten*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestiger zijne bediening met eene leerrede over *Ps.* LXXXIV: 3a. *Mijne ziel is begeerig, en bezwijkt ook van verlangen, naar de voorhoven des Heeren.*

ALKMAAR. Na genadiglijk verkregene Koninklijke handopening, heeft de groote Kerkeraad dit twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. F. L. A. SALTET, Predd. te *Purmerend*. W. VAN DER LEEUW, te *Lisse*. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen en den Hoef*. G. G. BRUGMAN, te *Beverwijk*. D. E. FABRET, te *Harlingen*. S. STEMBERG, te *Herveld*. P. VAN DER WILLIGEN, te *Thiel*. W. W. VAN BRUSSEL, te *Velsen*. O. VAN TRICHT AZ., te *Enkhuizen*. H. [illegible], te *Herwijnen*. A. CROMMELIN, te *Zaltbommel*. A. [illegible], te *Muiden*.

Hier uit dit zestal:

DD. O. VAN TRICHT, W. VAN DER LEEUW, G. G. BRUGMAN, S. STEMBERG, F. L. A. SALTET en A. CROMMELIN.

Waaruit op den 13den Februarij 1811, dit drietal is zamengesteld:

 DD.

DD. P. R. A. SALVERDA, G. O. BRUGMAN en O. VAN TRICHT AZ.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie October 1820.

H O O R N.

HOORN. Het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, bestaat thans uit de Heeren J. VAN HOOGSTRATEN, Praeses; O. VAN TRICHT, Adsessor; J. [illegible], Scriba en Quaestor; J. MONTENDAM; A. CONRADI; C. J. SCHEURLEER; J. HESS, Predikanten, te *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Hoogkarspel*, *Enkhuizen*, *Oostwoud*, *Wognum* en *Venhuizen*; benevens den Heer J. OZIJ, Burgemeester der Stad, en Ouderling der Gemeente van *Medemblik*.

OOST- EN WESTER-BLOKKER. Op eene onverwachte en aandoenlijk treffende wijze, zijn wij van onzen Leeraar beroofd. De Wel Eerw. Heer S. TIMMERMAN HUBERT, is op den 7den Februarij overleden. Hij had den ouderdom van 46 jaren, en 10 dagen bereikt. Daags te voren, was Zijn Eerw. met zijne Familie, in den namiddag, naar *Bengenwijzend* gewandeld, om zijnen Nabuur en Vriend Ds. TOUSSAINT, een bezoek te geven. Tegen acht uur klaagde hij over eenige benaauwdheid, en stond een en andermaal op, om versche lucht te scheppen; doch de benaauwdheden namen toe, eene zwaare zenuw-beroerte overviel hem; zoo dat hij spoedig, geheel bewusteloos, op een rustbed geholpen werd, en men aanstonds tot geneeskundige hulp de toevlugt nam. Doch, alles wat kunst en vriendschap beproefden, bleef vruchteloos; hij ontsliep reeds den volgenden avond, en het lijk werd in de kist naar zijne eigene woning gebragt.

De Gemeente beweent eenen man, die, naar de mate zijner gaven en vermogens, sedert den 4den April 1819, met ijver en trouw onder haar arbeidde, en door zijn opregt bestaan en eenvou-

voudig verkeer, bij allen aangenaam en welkom was, en ruim deelde in hunne achting en liefde. Hij diende zijnen Heer, behalve onder ons, nog in vier onderscheidene Gemeenten, als: te *Ransdorp*, *Watergang*, *Kwadijk* en *Kolhorn*.

Hij laat eene Weduwe achter, met een Dochtertje, voor welke het annus gratiae, door den Ring van *Hoorn*, zal worden waargenomen.

URK, (HET EILAND) de Kandidaat A. J. ROMKES heeft de beroeping in deze Gemeente aangenomen, en zal, zoo dra de Koninklijke approbatie zal zijn ingekomen, in zijnen Dienst bevestigd worden.

OPPERDOES vakant. Zie October 1820.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OBDAM. Zie Nov. 1820.

E D A M.

HOLISLOOT, den 21sten Januarij. Onze Leeraar, Ds. C. J. DE BEER, maakte ons met aandoening bekend, het treurig afsterven van onzen vorigen Leeraar, Ds. D. BAKKER, Pred. te *Kerkwerve*; en bepaalde ons, naar aanleiding van 1 *Petr*. I: 25, 26, bij het groot voorregt, dat, daar alles hier op aarde vergankelijk is, wij iets onvergankelijks in het woord van God hebben; ons opwekkende om standvastig naar het daar in voorgesteld geluk te streven.

EILAND MARKEN, den 4den Februarij. Onze Pred. S. M. DE BRUIN, berigtte ons heden, dat hij voor eene beroeping naar de Gemeente te *Zevenhoven*, van welke hij ons voor veertien dagen kennis gaf, had bedankt, en verbond zich weder aan ons; te dier gelegenheid behandelende, *Phil*. I: 8—11.

EDAM. Zie Januarij 1821.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG twee Predikantsplaatsen vakant. Zie Oct. 1820.

KOUDEKERKE vakant. Zie Januarij 1821.

ZIERIKZEE.

STAVENISSE. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. J. BURGERHOUDT, heeft op den 14den Januarij dezes jaars, Godsdienstige gedachtenis gevierd, van zijnen, op den 10den dezer, alhier vervulden 25, en in 't geheel 31 jarigen Evangelie-Dienst, die in zijne vorige Gemeente, te *Rijswijk*, in de *Neder-Betuwe* en te *Biervliet*, mede gerekend, predikende bij deze gelegenheid over 1 *Sam.* VII: 12*b*. *Tot hier toe heeft ons de Heere geholpen.* De Voorzang was *Psalm* LXXI: 4, 10, 11, 12, 13. De Tusschen-Zang, *Gez.* XCI: 2, 3. De Nazang *Ps.* CXVI: 1, 7, 8.

KERKWERVE. Op den 28sten Januarij l. l., den eersten Zondag na het overlijden van onzen geliefden Leeraar, dat hier kon gepredikt worden, werden wij opzettelijk herinnerd, aan het treffend verlies, dat wij lijden in den zoo vroegtijdigen dood van onzen waardigen Leeraar en Vriend, wijlen den Wel Eerw. Heer D. BAKKER, door den Wel Eerw. Heer F. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*, in eene Leerrede over *Matth.* XXIV: 44. *Daarom zijt ook gij bereid; want in welk uur gij het niet meent, zal de Zoon des menschen komen.*

Mogten de lessen en vermaningen, ons bij die gelegenheid, met deelneming in ons waar belang, toegediend, bij voortduring goede indrukseis bij ons bevorderen; op dat wij voor de toekomst van den Zoon des menschen mogen bereid worden! De Overledene laat na, eene diepbedroefde Weduwe, voor welke het an-

annus gratiae, door de Predikanten van *Zierikzee*, zal worden waargenomen.

PHILIPLAND. Na dat onze vorige Leeraar, Ds. VERVOORN, op den 30sten Julij, des vorigen jaars, met eene Leerrede van deze Gemeente afscheid genomen had, is alhier, na verkregene handopening, op den 15den Januarij l. l., ten overstaan van den Wel Eerw. Heer, J. VERSPRILLE, Pred. te *Anna-Land*, als Consulent dezer Gemeente, gemaakt een vijftal van Predikanten, bestaande uit:

DD. F. SCHULTZ, P. A. GILTAIJ, K. GILTAIJ, J. C. NIEDELSTEIN WALTER en I. SCHOTSMAN, respective Predikanten op *het Werth*, te *Made en Drummelen*, *Oud-Vossemeer*, *Scherpenisse* en te *Nede*.

En daar na een tweetal, bestaande uit:

DD. SCHULTZ, op *het Werth*, en P. A. GILTAIJ te *Made* en *Drummelen*.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. Heer F. SCHULTZ, Pred. op *het Werth*.

G O E S.

GOES, den 25sten December 1820. Onze jongste Leeraar, J. J. VAN VOORST, ons den 10den l. l., kennis gegeven hebbende, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Zutphen* had ontvangen, berigtte ons heden, dezelve te hebben aangenomen.

'T FORT BATH, c. a. den 11den Januarij. Heden ontvingen wij berigt van Ds. H. LASTDRAGER, dat zijn Wel Eerw. wederom bedankte, voor de beroeping, welke door den Kerkeraad, den 24sten November des voorleden jaars, uit een gemaakt drietal van DD. H. LASTDRAGER, Predd. te *Etten*. C. VAN DEN BRINK, te *Krabbendijke* en A. MENSMA VAN WILLES, te *Kappelle*, andermaal op zijn Wel Eerw. was uitgebragt.

WAARDEN, den 12den Januarij. Ter ver-

vulling der vakature, maakte de Kerkelijke Vergadering, heden het volgende drietal:

DD. A. FONHOFF, C. VAN DEN BRINK en J. SPAAN, Predd. te *Hedel*, *Krabbendijke* en *Piershil*, en heeft daaruit beroepen, Ds. A. FONHOFF.

CATS, den 19den Januarij. Ds. H. VAN DER LINDEN, voor de beroeping op zijn Wel Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad heden het volgende drietal gemaakt:

DD. J. SPAAN, J. P. HOFMAN en F. VAN RUIJVEN, Predd. te *Piershil*, *Ransdorp* en *Westzenburg*, en daar uit beroepen, Ds. J. SPAAN.

KATTENDIJKE, den 12den Februarij. Ds. P. ANEMAET, voor onze herhaalde beroeping, wederom bedankt hebbende, blijft de Gemeente vakant.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

CLOETINGE. Zie Dec. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

IJZENDIJKE.

HOOFDPLAAT, den 22sten Dec. 1820. De Kerkeraad, onder Bestuur van den Wel Eerw. Heer D. VAN BASSELAAR, Consulent alhier, deed eene nieuwe poging, tot vervulling der vakature, en plaatste daartoe op het zestal:

DD. J. V. G. VAN HOEK, D. A. BUIT, A. B. HAGEN, H. V. D. LINDEN, R. LE FEVRE en A. PIETERSE, Predikanten respectivelijk te *Nieuwenhuis*, *Nisse*, *Overzande* en *Driewegen*, *Breskens* en *Zuidzande*.

De drie eerstgenoemden op het drietal gesteld zijnde, werd daar uit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. V. G. VAN HOEK.

HOOFDPLAAT, den 4den Februarij. Wij ontvangen het berigt, dat de Heer J. V. G. VAN HOEK, zich verpligt gevonden heeft, om dit beroep te bedanken.

SINT.

SINT KRUIS, den 31sten December 1820. Onze Leeraar P. ANNMAAT, maakte ons bekend, dat hij andermaal eene beroeping naar de Gemeente van *Koudekerke* cum annexis Hontvangen, en dezelve in beraad genomen had. Den 7den Januarij 1821, vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. ook het aanbod gekregen had, van de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, waarop het beroep volgde. Den volgende Zondag, den 28sten, berigtte zijn Wel Eerw. ons in eene voorafspraak, ontleend uit den 118den *Ps. vs.* 25. dat hij besloten had, om bij ons te blijven, en voor beide beroepingen te bedanken, en verbond zich op nieuws aan deze zijne Gemeente, met *Luc.* VIII. 39. *Zeg dank, het gij hoort.*

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

CADZAND. Zie Jan. 1821.

U T R E C H T.

UTRECHT.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

A M E R S F O O R D.

DE BILT. Zie Januarij 1821.

W IJ K.

DRIEBERGEN. Onze Leeraar, Ds. C. W. KERSTEN, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Dokkum* in *Vriesland*, gaf ons heden den 28sten Januarij kennis, dat hij, na beraad, voor dezelve had bedankt, en verbond zich bij vernieuwing aan ons.

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

HOUTEN staat vakant te worden. Zie December 1820.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, bestaat thans uit de navolgende leden:

Praeses, [illegible], Predikant te *Bergum*.

Assessor, J. A. DE [illegible], Predikant te *Marrum* en *Nijkerk*.

Scriba, G. [illegible], Predikant te *Britsum*.

Gecommitteerden:

W. [illegible], Predikant te *Jelsum*.

B. [illegible]WOUD, Predikant te *Leeuwarden*.

H. U. T. VAN VELZEN, Predikant te *Oudkerk* en *Roodkerk*.

W. VAN DER ZWAAG, Predikant te *Wirdum*.

E. VAN DER HAAR, Oud Ouderling te *Leeuwarden*.

FINKUM en HIJUM. De Eerw. [illegible], den 9den Januarij 1821, hier tot Predikant beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

BOORNBERGUM en KORTEHEMME, den 20sten Dec. 1820, is hier door den Kerkeraad, ingevolge stemming van daar toe geregtigden, tot Predikant van deze Gemeente beroepen geworden, Ds. A. VAN DIJK, Predikant te *Foudgum* en *Raard*, Classis *Dokkum*.

Den 6den Februarij daaraanvolgende, is deze beroeping, uit naam van het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, door deszelfs Praeses en Scriba, geapprobeerd geworden, als conform de kerkelijke reglementen.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

HARLINGEN.

KIMSWERD, den 21sten Jan. 1821. Onze Leeraar G. J. JELGERSMA, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. voor de beroeping naar *Workum* bedankt had.

WONS, den 1sten Febr. 1821. Sedert September 1819, was onze Leeraar, Ds. N. VLIEG, we-

wegens krankzinnigheid, niet in staat, zijn dienstwerk onder ons te verrigten. Wij hoopten en wenschten steeds zijne herstelling. Wij hebben de grootste verpligting aan de Predikanten van den ring, die geregeld alle Zondagen, uit liefde, den predikdienst in onze Gemeente vervulden. De voortdurende ongesteldheid van onzen Leeraar, maakte het eindelijk noodzakelijk, dat deszelfs Echtgenoote zich tot Z. M. onzen Koning meest wenden, om het Emeritus pensioen te verzoeken, welk verzoek met dien gewenschten uitslag is bekroond geworden, dat Z. M. bij besluit van den 31sten October 1820. No. 103. onzen Leeraar verklaard heeft, emeritus te zijn, met een pensioen, ingaande den 1sten Januarij dezes jaars, met vrijlating, om, ingeval van herstelling, ter bekleeding van het Leeraarambt, zich weder aan te bieden. En dus is onze Gecombineerde Gemeente van *Wons* en *Engwier* vakant.

BOLSWARD. Zie Jan. 1821.

S N E E K.

WIJCKEL, den 21sten Januarij. Voor acht dagen vernamen wij, van onzen Leeraar, R. ADRIANI, dat hij eene beroeping naar *Bolsward* ontvangen had, heden deelde hij ons mede, dat dezelve door hem, onder inwachting der noodige approbatien was aangenomen.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

WORKUM. Zie Jan. 1821.

D O K K U M.

DOKKUM, den 6den Februarij. De Heer C. M. KRAAYER, Pred. te *Driebergen*, heeft, na beraad, voor het beroep naar *Dokkum* bedankt. De Kerkeraad alhier heeft daarop het vorige drietal, uit het vorige zestal, weder aangevuld, 't welk nu was: J. J. VAN DRINSE, Predd. te *Hulst*,

Hulst, J. BERDERSCHÉE, te Krimpen aan de Lek. en N. C. KIST, Theol. Dr. Pred. te Zoelen, aanstonds is daaruit beroepen, Ds. J. J. VAN DEINSE, Predd. te Hulst, Classis IJzendijke.

DROGEHAM EN HARKEMA OP EINDE. Den 25sten Januarij, is hier door de Eldsteenpligtigen beroepen, Ds. P. ZUIDEMA, Pred. te Roswinkel, Classis Coeverden; bij deze stemming, hebben de beide Consulenten geassisteerd, DD. SLOMP, Predd. te Zuiderhuisterveen en SNETHLAGE, te Augustinusga.

Er is tijding, dat Ds. ZUIDEMA, dit beroep aangenomen heeft.

AUGSBUUR EN COLLUMER ZWAAG vakant.

De Heer P. VALMA, Pred. alhier, is bij Z. M. besluit, van den 10den October 1820, nader bekrachtigd, den 26sten Januarij 1821, uit hoofde van ongesteldheid, ontslagen van zijne bediening in deze Gemeente, onder deze bepaling: indien het in het vervolg volkomen blijken mogt, dat hij in allen deele volkomen in staat is, het Leeraar-Ambt, bij eene Gemeente, elders waar te nemen, kan hij zich daar toe aanmelden, wanneer naar bevind van zaken zijn verzoek in gunstige overweging zal worden genomen.

FOUDGUM EN RAARD staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

HEERENVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Dec. 1820.

OVER-

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Ds. A. VERWEIJ JUNIOR, van *Ommen*, tot ons overgekomen, werd den 17den December l. l. alhier bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. RUITMAN, Pred. te *Windesheim*, welke bij deze gelegenheid predikte over 1 *Cor.* IV: 1. *Alzoo houde ons* enz.; waarna onze Leeraar zijn Dienstwerk onder ons begon, met eene Leerrede over *Joh.* XV: 14. *Gij zijt mijne vrienden* enz.

OMMEN, den 10den Januarij. Heden is alhier, in eene Vergadering van Collatoren, onder het Praesidium van onzen Consulent, Ds. D. VALKENBURG, Pred. in *den Ham*, benoemd, Ds. TJEBBE VAN BEEN, Pred. te *Ruurlo*, onder het ressort der Eerw. Classis van *Zutphen*, in de plaats van Ds. H. STENFERT KROESE, welke bedankt had: waarop deze benoeming, dadelijk, in een Kerkelijk beroep werd veranderd, en *de stukken* aan den beroepenen toegezonden, met dat gevolg, dat zijn Eerw., na beraad, ons heden den 1sten Februarij berigtte, deze beroeping, onder inwachting der vereischte Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aan te nemen.

RAALTE. Na gunstig verkregene handopening, van Zijne Excellentie, den Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van Ds. JA. K. VAN DER BOON MESCH, Predikant te *Heino*, het volgende zeztal gemaakt, ter vervulling der vakature, in deze Gemeente ontstaan, door het op handen zijnde vertrek van onzen Leeraar J. DEBERTZ, die door Z. M. den Koning goedgunstig emeritus is verklaard:

DD.

DD. J. A. SCHRADER, Predd. te *Over-* en *Nederasselt*. H. H. EVERÓ, te *Hengelo*. P. H. VECHESTAERT, te *Hoevelaken*. J. G. HOOGKLIMMER, te *Vucht*. G. VAN DEN BERG, te *Oegstgeest*. en W. VAN DER LEEUW, te *Limmen*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. J. A. SCHRADER, H. H. EVERÓ en P. H. VECHESTAERT.

Uit dit drietal is beroepen, Ds. J. A. SCHRADER, Pred. te *Over-* en *Nederasselt*, die deze beroeping, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninglijke approbatien, heeft aangenomen.

AVEREEST staat vakant, te worden, sedert Jan. 1821.

DEVENTER.

DIEPENHEIM, den 14den Jan. 1821. Heden werd de door ons beroepenen Kandidaat R. TEN BREUTEL, in den h. dienst bevestigd, door onzen voormaligen Leeraar A. VERWIJS, Pred. te *Deventer*, aan wien de Consulent J. C. CONINCK WESTENBERG, Pred. te *Goor*, zulks had afgestaan. De tekst der bevestiging was I *Tim.* III: 1. en de oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Heeren E. L. SIEGMAN, A. J. DE LORRAINE HOLLING, H. J. HATTINK en J. TER MEULEN, Predd. te *Delden*, *Rijssen* en *Gelselaar*. De bevestigde nam des namiddags tot intrede den tekst, I *Tim.* II: 4.

KAMPEN.

BLOKZIJL. Na dat Ds. J. . . ., Pred. te *Beenenkarspel*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, werd door den Kerkenraad op den 27sten Julij 1820, het navolgend twaalftal geformeerd:

DD. M. VAN VEEN, Predd. te *Hasselt*. . . .

. . . .

BERG, te *Oegstgeest*. V. D. VELDE, te *Werkhoven*. WORST, te *Oudkarspel*. VISSCHER, te *Ureterp*. VAN SCHELLE, te *Vleuten*. BOOIJMAN, te *Hattem*. JENTINCK, te *Steenwijkerwold*. MOS, te *Delfzijl*. MASE, te *Cuinre*. TIMMER, te *Blankenham*. en GOMARUS, te *Geithoorn*.

De zes eersten op het zestal geplaatst zijnde, werd daaruit ten zelfden dage beroepen, Ds. M. VAN VEEN, Predikant te *Houten*.

Deze beroeping liep vruchteloos af, en op den 11den October maakte de Kerkeraad de navolgende nominatie:

DD. S. VAN DER HORST, Predikanten te *Wilsum*, bij *Kampen*. HERINGA, te *Anjum*. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. WOLTERINK, te *Nieuleusen* WORST, te *Oudkarspel*. MOS, te *Delfzijl*. VAN BALEN BLANKEN, te *Nieuwe Niedorp*. JENTINCK, te *Steenwijkerwold*. STEENMEIJER, te *Hekelingen*. MASE, te *Cuinre*. MAAS, te *Makkum* en GOMARUS, te *Geithoorn*.

De zes eersten maakten het zestal uit, en de beroeping werd uitgebragt op Ds: L. VAN DER HORST, Pred. te *Wilsum* bij *Kampen*, die mede, na beraad, bedankte.

Den 11den Januarij 1821, werd eene andere poging in het werk gesteld, en daartoe deze nominatie geformeerd:

DD. W. J. VAN VLOTEN, Predikanten te *Ophemert*. V. D. WETERING, te *Brakel*. OVERHOFF, te *Bunschoten*. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer* STEENMEIJER, te *Hekelingen*. MOS, te *Delfzijl*. VAN BALEN BLANKEN, te *Nieuwe Niedorp*. MAAS, te *Makkum*. VAN KUIK, te *Rijsoort*. JENTINCK, te *Steenwijkerwold*. MASE, te *Cuinre*, en GOMARUS, te *Geithoorn*.

De zes eersten op het zestal geplaatst zijnde, is daar uit terstond beroepen, Ds. W. J. VAN

VLOTEN, Pred. te *Ophemert*, die, na beraad, hetzelve heeft aangenomen.

BLANKENHAM staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GARNWERD EN OOSTUM. Zie Jan. 1821.

APPINGEDAM.

Bij besluit van Z. M. den Koning, in dato den 25sten December l. l., No. 65. zijn ter vervulling der vakaturen, in het Klassikaal Bestuur van *Appingedam*, met Januarij 1821, benoemd geworden:

De Heeren H. MOLTMAKER, Predd. te *Appingedam*, Primus. H. J. CANNEGIETER, te *Garnwerd*? Secundus. J. BEGEMAN, te *Siddeburen*, Primus. C. MOS, te *Delfzijl*, Secundus. S. HOUWERZIJL, Ouderling te *Appingedam*, Primus. H. L. VAN WIJCHEL, Ouderling te *Lellens*, Secundus.

APPINGEDAM, den 31 Jan. Het Klassikaal Bestuur van *Appingedam*, heeft in deszelfs gewone Vergadering, op heden geëxamineerd, den persoon van T. G. HOEKSEMA, woonachtig te *Oosterwijtwert*, en dezelven bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Catechiseermeester.

OPWIERDA vakant. Zie October 1820.

MIDDELSTUM.

USKWERT, den 18den Januarij. Na dat onze Leeraar, R. A. BENTHEM, ruim 52 jaren, zoo in de Gemeenten van *Adorp* en *Pietersburen*, als in deze Gemeente, met voorbeeldigen ijver en getrouwheid het Evangelie had verkondigd, bevond zijn Eerw. zich niet meer in staat, den vol-

volledigen dienst waar te nemen; en werd om die redenen, sedert Mei 1819, zoo in het prediken, als in het katechiseren, voor een gedeelte ondersteund, door den Kandidaat, onder 't Groninger Kerkbestuur R. L. KIJLSTRA.

Schoon deze Gemeente, met dezen Dienst zeer vergenoegd was, vond onze Leeraar echter zwarigheid, om dus langen voort te gaan, daar zijne hooge jaren, en steeds toenemende verzwakking, zijn Eerw. verhinderden zelfs op dien voet, alle deelen zijner bediening, naar behooren te vervullen.

Daar nu onze Leeraar, uit dien hoofde, om zen Koning verzocht heeft, om van zijnen Dienst, salvo honore op gewoon pensioen ontslagen te worden, en dit verzoek door Zijne Majesteit gunstig ingewilligd is; zoo wenschen wij, dat zijn Eerw., na den bepaalden afloop der zorgdraging voor den Dienst, eene allezins aangename rust genieten mag, en aan het einde van zijne aardsche loopbaan, de genadige belooning van eenen getrouwen Dienstknecht des Heeren mag erlangen.

De Kerkeraad dezer Gemeente, heeft ter vervulling der om bovengenoemde redenen alhier ontstane vakature, op den 15den dezer maand, beroepen den Wel Eerw. zeer geleerden Heer P. TAAPKENS, Pred. te *Tinallingen*, aan wien deze plaats, door den Primarius Collator, den Hoog Welgeboren Heer G. ALBERDA, Heer van *Menkema*, was opgedragen. De Kerkeraad heeft tevens het genoegen te kunnen berigten, dat het uitgebragte beroep, onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, alrede is aangenomen.

EPPENHUIZEN. Zie Nov. 1820.

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

BAFLO RASQUERT. Zie Dec. 1820.
WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXTEL ESCH EN LIEMPT, den 23sten Januarij. Heden werd de Gemeente alhier in rouw gedompeld, door het afsterven van haren Leeraar, Ds. J. H. ROSS. Zijn Eerw. was de Zoon, van wijlen den Wel Eerw. Heer J. H. ROSS, Pred. te *Waalre*, en Mejuffrouw A. M. STERK. Hij werd geboren te *Waalre*, in den jare 1762, en had den ouderdom van omtrent 59 jaren bereikt. Zijn Eerw. heeft het werk van Herder en Leeraar, in twee Gemeenten waargenomen; eerst te *Lommel*, en vervolgens alhier te *Boxtel*. Wij hadden hem sedert ruim 19 jaren onder ons.

Den 28sten Januarij daaraanvolgende, heeft Ds. J. G. HOOGKLIMMER, Pred. te *Vucht*, de Gemeente bij dit Sterfgeval bepaald, in eene Leerrede, over *Psalm* XC: 12.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

B R E D A.

Ds. L. VORRMAN, Pred. te *Dongen*, in de Boekzaal voor November 1820, verkeerdelijk L. VOSMAN genoemd, is, door het Klasfikaal Bestuur, tot Lid der Classis van *Breda* aangenomen.

ZUNDERT EN RIJSBERGEN, den 17den December 1820. Onze Leeraar, Ds. P. J. VAN DER GRIENT, beroepen naar *den Moerdijk*, van zijne Kerkelijke betrekking op deze Gemeente losgemaakt, nam heden zijn afscheid van ons, predikende over 2 *Tim*. I: 13. *Houd het voorbeeld*

beeld der gezonden woorden, die gij van mij gehoord hebt, in geloof en liefde, die in Christus Jezus is.

In deszelfs plaats is, op vertoonde Acte van Collatie, van Zijne Majesteit, onzen Koning, tot Pred. alhier beroepen, Ds. J. J. SCHILHAM, Pred. te *Asch*, onder de Classis van *Tiel*, die deze beroeping heeft aangenomen; zoo dat onze vakature spoedig zal vervuld zijn.

ETTEN EN DE HOEVEN. In de maand December l. l., maakte onze Leeraar, Ds. H. LASTDRAGER, ons bekend, dat hij andermaal beroepen was, tot Pred. van het *Fort Bath*, c. a. onder de Classis van *Goes*, doch wij mogten den 6den Januarij l. l. vernemen, dat zijn Wel Eerw. wederom bedankt had, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* II: 3a. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groot eene zaligheid geen acht nemen?*

MOERDIJK, den 14den Januarij 1821. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. P. J. VAN DER GRIENT, van *Zundert* tot ons overgekomen, in zijnen Dienst onder ons bevestigd, door onzen Consulent, Ds. J. MARTIJN, Pred. aan de *Loge Zwaluwe*, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doe het werk van eenen Evangelist.*

Des namiddags begon onze bevestigde Leeraar zijnen Evangeliedienst onder ons, predikende over *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen, die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is; de nacht komt, wanneer niemand werken kan.*

STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Nov. 1820.

HEUSDEN.

SLEEUWIJK, den 14den Januarij. Onze Leeraar, J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, berigtte heden der Gemeente, dat hij voor het beroep

paar *Wemeldingen*, ons onlangs bekend gemaakt, na beraad, had bedankt.

SLEEUWIJK den 11den Februarij. Ds. J. SNIJTEGELD VAN DER HOEK, van hier andermaal naar *Wemeldingen* beroepen zijnde, maakte heden ook andermaal bekend, dat hij na herhaalde overweging besloten had, deze Gemeente niet te verlaten.

OP EN NEERANDEL vakant. Zie Oct. 1820.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD, den 21sten Januarij. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. F. DE HAAN, maakte ons heden morgen, bij het eindigen van den openlijken Godsdienst bekend, dat zijn Eerw. de beroeping, naar de Gemeente van *Hurwenen*, onder inwachting der noodige goedkeuringen, heeft aangenomen.

DRENTHE.

MEPPEL.

VLEDDER. Zie Nov. 1820

HOOGEVEEN. Zie Nov. 1820.

MEPPEL. Zie Dec. 1820.

KOEVERDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Koeverden*, bestaat thans uit de volgende Leden:

DD. W. SCHELTENS, Pred te *Oosterhesselen*, Praeses. J. P. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, Assessor. en C. N. LAMPING, Pred. te *Dalen*, Scriba.

Gecommitteerden zijn: J. KARSTEN, Pred. te *Westerbork*. J. H. HEERSPINK, Pred. te *Sleen*. en Mr. C. POTHOFF, Ouderling te *Koeverden*.

SLEEN. Onze Leeraar Ds. J. H. HEERSPINK, maakte ons den 24sten Dec. des vorigen jaars be-

bekend, dat hij te *Vledder*, onder de Classis van *Meppel*, was beroepen, en dit beroep in beraad had genomen; op den 14den Januarij van dit jaar gaf hij ons berigt, dat hij voor die beroeping bedankt had, waar om hij zich op heden den 21sten Jan. 1821, bij eene plegtige viering van het H. Avondmaal, op nieuw aan ons verbond.

WALSCHE KERK.

ZUTPHEN, den 3den Febr. 1821. Onze Predikant G. DE SERIERE, door Zijne Majesteit onzen Koning, benoemd zijnde tot Predikant bij de Hervormde Gemeente in de *Oost-Indien*, ingevolge van deze benoeming van zijnen dienst bij onze Gemeente, op eene eervolle wijze ontslagen zijnde, heeft heden afscheid van ons genomen, predikende bij die gelegenheid over *Phil.* IV: 19. *Mijn God zal na zijnen rijkdom vervullen, alle uwe nooddruft in heerlijkheid door Jezus Christus.* Zoo dat ZUTPHEN vakant is.

GRONINGEN, den 6den Febr. De Wel Eerw. Heer C. G. MERKUS, Predikant te *Dordrecht*, alhier door den Kerkeraad beroepen zijnde, in de plaats van Ds. A. GERLACH, thans Predikant te *Delft*, heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt, waar op heden op nieuw is gemaakt het volgende drietal, als:

DD. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Leeuwarden*. D. T. HUET, Pred. te *Middelburg*. en J. P. LAPON, Kandidaat te *Leijden*.

Waar uit beroepen is Ds. DELPRAT, Predikant te *Leeuwarden*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

DORDRECHT. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. G. MERKUS, beroepen zijnde naar *Groningen*, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

Bij besluit van Z. M. den Koning, den 25sten December a. p. No. 65, zijn tot vervulling der vakature, bij 't Klassikaal Bestuur van *Maastricht*, benoemd:

Tot Lid Ds. H. S. ESSERS, Pred. te *Gulpen*.

Secundus Ds. D. VAN DER LOO, Pred. te *Maastricht*, doch die door de intusschen voorgevallen dood van Ds. ESSERS, reeds als Lid is opgetreden, en tot Secundus van den Gecommitteerde Ds. DANZMANN, Ds. M. P. MOLIÈRE, Pred. bij de Fransche Gemeente te *Maastricht*, blijvende Ds DANZMANN, als Praeses ook voor dit jaar continueren.

GULPEN EN VALKENBURG, den 21sten December. Heden juist op den Verjaardag zijner geboorte, stierf in den ouderdom van zeven en zeventig jaren, onze waardige en algemeen geachte Leeraar, Ds. H. J. ESSERS, de oudste Predikant in dit Klassikaal Ressort, Lid van het Klassikaal Bestuur, en Praetor van den Noord-Ring van *Maastricht*. Zijn Eerw. werd in den jare 1743. te *Maastricht* geboren, werd aldaar op de Latijnsche Scholen tot hooger onderwijs opgeleid, en volbragt zijne Studien op Gelderlands Hooge School te *Harderwijk*; werd ver-

vol-

volgens in den jare 1766 tot Garnisoens Predikant te *Namen* aangesteld, en, na aldaar ruim zestien jaren in den dienst van 't Evangelie voor Nederlands Krijgslieden te hebben gearbeid, werd zijn Eerw. bij de ontruiming der Barrière Steden, in den jare 1782, herwaarts verplaatst. Steeds nam zijn Eerw., tot weinige weken voor zijnen dood, met ijver en getrouwheid zijn Leeraarwerk onder ons waar; zelfs in de ongunstigste tijden, door de Fransche Overheersching, toonde zijn Eerw. zijnen belangloozen ijver, en gehechtheid aan ons. — Voor vier jaren mogt hij zijn vijftig jarig feest in den Evangeliedienst vieren, nog steeds gezegend met eene gezonde ligchaamsgesteldheid, en werkzame geestvermogens. Eene bezetting op de borst en langzame verzwakking; loste zijn Eerw. van zijnen post hier op aarde af, om bij zijnen Heer en Zender het loon zijner gearne getrouwe knechten te genieten. Ds. D. VAN DER LOO, Pred. te *Maastricht*, heeft op den eerstvolgende Zondag, na zijn overlijden, van dit voor ons treffend verlies, tot onze leering en stichting gebruik gemaakt, en met lof aan onzen achtingwaardigen grijsaard gedacht, predikende over 1 *Cor.* XV: 26. *De laatste vijand, die te niet gedaan wordt, is de dood.* Zijn Eerw. is tweemaal gehuwd geweest, doch werd met geene kinderen gezegend, en zal nu het annus gratiae, voor zijne bedroefde Weduwe, door de Ringbroeders, worden waargenomen.

BRUSSEL.

LEUVEN. De Protestantsche Garnisoens-Gemeente alhier, (waartoe ook eenige Leden der bloeijende Hooge Scholen, en Lands Ambtenaren behooren,) berigtte voor eenigen tijd, met dankzegging aan onzen Koning, dat het hoogstdezelve gunstig behaagd had, ten gebruike bij

R 5 de

de viering des H. Avondmaals, een geschenk van een zilveren beker en zilveren schotel, aan haar te doen; thans kan men van hier met vreugde en erkentenis melden, dat Z. M. ons op nieuw aan zich verpligt heeft, door een Orgel, het welk in eene der stadsgebouwen zich bevond, te doen verplaatsen, in onze Kerk; waar door dit zeer geschikt gebouw eenen nieuwen luister ontvangen heeft. Ds. RIJKE, Protestantsch Predikant te *Brussel*, op den 28sten der vorige maand alhier predikende, heeft dit Orgel op eene plegtige wijze aan den dienst des Allerhoogsten toegeheiligd, ons tot dankbaarheid aan onzen Monarch, verheerlijking des Hemelschen Vaders, en getrouwe gebruikmaking van den openbaren eeredienst, zoo ernstig als hartelijk opgewekt.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.

AMERSFOORT vakant

FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

In de Boekzaal voor January 1821, staat onder het Kerknieuws der Evangeliesch Luthersche Gemeenten, op den laatsten regel van bladz. 115.: *Een reglement voor een algemeen fonds, ten behoeve der Ev Luthersche Predikanten*, dit moet zijn: *Een reglement voor een algemeen fonds, ten behoeve der Weduwen, van Ev. Luthersche Predikanten.*

DOETICHEM vakant. Zie September 1820.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.

DOESBURG vakant. Zie Dec 1820.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 7den February. De Kandidaat H. GROENEWEGEN, predikte heden avond alhier voor de eerste maal, nemende tot zijnen tekst *Philip.* III· 12.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

BERIGT, WEGENS DE PLEGTIGE VIERING VAN HET DERDE EEUWFEEST, DER REFORMATIE, TE EMDEN.

Nademaal uit authentieke Stukken blijkt, dat het

het eerste Eeuwfeest der Reformatie, binnen deze Stad, was gehouden op den 10den December 1620, en het tweede, op den 11den dier zelfde maand 1720, besloot de Eerw. Kerkeraad dezer Nederduitsche Hervormde Gemeente, hetzelve, als het derde, thans ook met alle Godsdienstige plegtigheid, op den 10den dezer maand te vieren, die nu juist op eenen Zondag inviel. — Den Donderdag avond te voren, den 6den dezer, hield de Wel Eerw. Heer M. MACKAIJ, in de gewone weekbeurt, reeds eene opwekkings rede, uit *Exod.* XXXII: 5b, *Morgen zal den Heere een Feest zijn.* De Historische Redevoering was opgedragen aan onzen oudsten dienstdoenden Leeraar, H. MEDER, die op den voormiddag van den Feestdag, in de Groote Kerk, in welke, voor driehonderd jaren, ook de eerste Hervormings-Predikatie, door GEORGIUS APORTANUS, of MEESTER JURGEN VAN, of BIJ DER DAERE, OF POORTE was gehouden, den moed van dien grooten Hervormer schetste, die hier Katholiek Priester zijnde, aan de Groote Kerk, het waagde, en met stille goedkeuring van Graaf EDUARD I, de Hervorming te beginnen; en — hoewel onder veel tegenstand van de Roomsche Geestelijkheid, nogtans met zulk een gelukkig gevolg voortzettede, dat geene Gemeente op den ganschen aardbodem, zoo spoedig en zoo algemeen, de zuivere belijdenis schijnt aangenomen te hebben, als deze. — De Tekst, die tot eenen grondslag diende, was genomen uit *Phil.* I: 1—6. Aan deze Feestviering werd ook veel plegtigheid bijgezet, door dien een daartoe uitgekozen Zangkoor, eene Cantate vierstemming zong, die door de goedwilligheid van Nederlands vermaarden Dichter Mr. R. FEITH, hier toe was vervaardigd, en die tot dat einde

met

met Muzijk, hier ter ftede was gedrukt, en aan de Gemeente rondgedeeld.

Na dat dit plegtig werk tot veel blijdfchap, en onder groote begunftiging van God, was afgeloopen, hielden de navolgende Leeraren, in den namiddag van denzelfden dag, een plegtig Dankuur: Ds. H. H. HESSE, in de Groote Kerk, over *Ps.* CXVIII: 27—29. *De Heer is God, die ons licht gegeven heeft: bindt het Feest-offer met touwen, tot aan de hoornen des altaars*, enz. Ds. C. VANTERKOEK, in de Nieuwe Kerk, over *Eph.* III: 20, 21. *Hem nu die magtig is, meer dan overvloedelijk te doen boven al dat wij bidden of denken, naar de kracht die in ons werkt; Hem,* [*zegge ik,*] *zij de heerlijkheid in de gemeente, door Christus Jezus in alle geflachten tot in alle eeuwigheid; Amen.*

En Ds. H. MACKAIJ, in de Gasthuis-Kerk, over 1 *Tim.* I: 17. *Den Koning nu der eeuwen, den onverderfelijken, den onzienlijken, den alleen wijzen God, zij eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid, Amen.*

Terwijl door Ds. T. SLOT, des avonds, in laatstgenoemde Kerk, een plegtig Bid-uur werd gehouden, naar aanleiding van *Ps.* LXVIII: 29*b*, *Sterk, o God! wat gij gewrocht hebt.*

Er was door den Eerw. Kerkeraad nog bij bepaald, dat op den naastvolgenden Zondag, een meer plegtig Reformatie-Avondmaal, zou gehouden worden; waar bij de geheele Kerkeraad, benevens de onderfcheidene Armen-Orden, dan ook voorgingen, en het welk door eene talrijke menigte der belijderen gevierd werd. De Predikbeurten nu blijvende, zoo als dezelve in de gewone orde volgden, had Ds. SLOT, daartoe des Donderdags avonds te vóren, eene Voorbereidings-Predikatie gehouden, naar 1 *Cor.* X. 15, 16, 17. *Als tot verftandigen fpreek ik:*

oor-

oordeelt gij, het gene ik zegge. De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenden, is die niet enz.

Ds. BESSER, bediende het Avondmaal, na eene algemeene Opwekkings Rede, bestaande uit gepaste leeringen en vermaningen, daartoe vooraf gezonden te hebben.

Waarop Ds. SLOT, wederom de nabetrachting hield, uit *Hebr.* XII: 28. *Daarom alzoo wij een onbeweeglijk Koningrijk ontvangen, laat ons de genade vast houden, door dewelke wij enz.*

Den Heere MEDER, was van de Geschiedenis der Hervorming, nog zoo veel stof overgebleven, dat zijn Wel Eerw. de avondbeurt van dezen dag nog dienstbaar maakte aan het leveren van eene schets, van het leven en de verrigtingen van den Poolschen Baron JOANNES A LASCO, die na den dood van A PORTANUS, aan de verslapte Hervorming eene nieuwe kracht en leven heeft bijgezet, en aan wiens kunde en ijver wij niet alleen onzen Oostvrieschen Catechismus, maar ook vele andere nog stand houdende heilzame inrigtingen, als van den Kerkeraad dezer Gemeente, en den Coetus van het gansche land, daarin door Gravin ANNA geholpen, te danken hebben.

Deze uitvoerige beschouwing, waarin onder anderen, de eernaam van Moederkerk opzettelijk verdedigd werd, werd van eene ernstige nabetrachting achtervolgd, die de oude spreuk ten grondslag had: *Emden blijv' aan God getrouw!* Terwijl de tekst ditmaal was genomen uit *Coll.* I: 23*a*. *Indien gij maar blijft in het geloove gefondeerd en vast en niet bewogen wordt van de hope des Evangelies, dat gij gehoord hebt, hetwelk gepredikt is enz.*

Deze twee redevoeringen zullen, als het geschiedkundige van Emdens Hervorming in zich be-

bevattende, op verzoek des Kerkeraads, gedrukt worden. Maar de overige Leeraren bedankten voor dat aanzoek, beschouwende hun werk, als niet van dat duurzaam gebruik te zijn.

Wij voegen hier dan alleenlijk nog bij, dat de Heeren MACKAIJ en SLOT, op Maandag, Dingsdag en Woensdag, na den Feestdag, in de vijf Stadsscholen, benevens die van het Gasthuis, en der Diakonie Armen, tot een opwekkend aandenken voor die Schooljeugd, eene Reformatie Catechisatie gehouden hebben, even als bij de Feestviering der Algemeene Hervorming in October 1817, maar toen openlijk in de groote en nieuwe Kerk; en naar aanleiding van een opstel, daartoe door hem toen ter tijde vervaardigd, en door den Kerkeraad als een Schoolboek verordend.

CANTATE OP DE DERDE VERNIEUWING DER EMDER HERVORMING.

Het Zangkoor zingt in den naam van *Emden*, en vangt alzoo den beurtzang aan, welke de Gemeente telkens beantwoordt.

Emden.

wijze: *Gezang* I.

Wat blijde dag verrukt mijn Geest!
Juicht met mij op dit heuglijk Feest,
Met lofzang en gebeden!
God wenkte: nacht en dwaling zwichtt',
En APORTANUS bragt ons 't licht,
Drie honderd jaar geleden.

'k Herdenk met wellust aan dien stond,
Toen ik, naar Jezus eigen mond,
Zijn' Heilleer mogt ontvangen:
En, dankbaar voor dit zalig lot,
Verheft zich stem en hart tot God,
In blijde Jubelzangen.

De

De Gemeente.

wijze: *Ps.* CXVI:

Hallélujah looft, looft den hoogen God!
Zijn liefde fchonk, *Hervórming!* ons uw' zegen.
Hoe eindloos veel werd met haar heil verkregen!
Hoe wisfelde met haar ons menschlijk lot!

De lange nacht van duisternis flonk neer,
De dageraad rees vrolijk aan de kimmen;
Men doet alom den blijdften lofzang klimmen.
Halléluja! 't zing al verrukt den HEER!

Emden.

wijze: *Gezang* XLVI:

Alom verrezen moordfchavót,
En bange martelvuren,
En 't angstig voortgedreven hart
Moest duizend nóon verduren;

Alleen op mijne grijze vest
Zag God ontfermend neder,
En wat vervolgd werd om 't geloof,
Vond hier de vrijheid weder.

De Gemeente.

wijze: *Pfalm* XLII:

Eindelooze bron van zegen,
Diep gevoelen w' uw' gena!
Magtloos werkt de Hel ons tegen,
Komt uw' gunst ons flechs te ſta.
Als gij wenkt, dan blijft de vrée,
Edele EDZARD's werken mée,
En bij al des vijands pogen,
Zegeviert uw Alvermogen.

Emden.

Wijze: *Gezang* XXI:

Moederkerk der Nederlanden,
Herberg der Gemeente Gods,

Veil-

Veilige Haven voor het stranden;
Wijkplaats bij het Golfgeklots,
Vraagbaak in de zwartste tijden;
Voor zoo menig bange Kerk,
Kon ik aller hart verblijden,
Bleef ik voor de waarheid sterk.

De Gemeente.

Wijze: *Psalm* LXXXIV.

O Jezus, Koning van uw' kerk!
Versterk, bekroon uw eigen werk,
Bewaar ons bij uw reine leere!
Dat eeuwig uw verzoeningsdood
Ons eeuwig rustpunt blijve in nood,
En daag'lijks onze deugd vermeêre;
Tot dat aan 't eindperk van den tijd
Uw wederkomst ons hart verblijd'!

Emden.

Wijze: *Gezang* XXII:

't Reine Zwingliaansche stelsel,
Op Gods eigen woord gegrond,
Weerde bij den eersten morgen,
Kerkgezag en menschenvond.

Wat het bijgeloof mogt pogen,
'k Bleef voor zijne lokstem doof;
Enkel wat de Bijbel leerde,
Was de grond van mijn geloof.

De Gemeente.

Wijze: *Gezang* CLXVI:

Die grond zal nimmer ons begeven,
Wij blijven veilig op hem staan,
Hij voert gewis naar 't eeuwig' leven,
En lacht ons in den dood nog aan;
De leer van Jezus houdt haar krachten,
Ook voor de laatste nageslachten.

Wat voorgeslacht van d'aard verdwijn',
Zij zal nog in ons' oogen blinken,
Als al het zigtbre weg zal zinken,
En aard' en hemel niet meer zijn.

Emden en de Gemeente zamen.

Wijze: *Psalm* CL.

Looft God, looft zijn naam alom!
Looft hem in zijn heiligdom!
't Voorgeslacht verhief zijn daân!
Eeuwig bid hem 't nakroost aan!
Hallelujah! God zij eere! Jezus, zuiver Hemelwoord!
Bloei Hier eeuwen lang nog voort!
Halleluja! looft den Heere!

OLDERSUM
WOLTHUIZEN
NENDORP } vakant.
KRITSUM
DRIJVER

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NOORDHOORN, den 22sten November 1820. Heden werden alhier de te *Nieuwenhuis* en *Lage* beroepene Heeren Propp. SIKKENS en ALDETER, door den Heer Overkerkeraad SCHULTZ, in het bijzijn der Heeren Deputaten van de Classis, J. C. W. KOPPELMAN, Pred. te *Ohne*, en W. V. VISCH, Pred. te *Wilsum*, peremptoir geëxamineerd. Na over de hun opgegevene proefteksten, de eerste over 1 *Joh.* IV: 10, de laatste over 1 *Joh.* IV: 11, tot genoegen gepredikt te hebben, werden voorgemelde Heeren in de oorspronkelijke talen, in de H. Godgeleerdheid, en voorts in al het geen men gewoon is, bij een peremptoir examen te vragen.

gen, op het naauwkeurigst onderzocht, met dat gevolg, dat wij met volle ruimte, aan de hen roepende Gemeenten, toegewezen zijn.

NIEUWENHUIS, den 14den Jan. 1821. Na ingekomene confirmatie van Z. M. den Koning van Groot-Brittanje en Hannover, werd onze beroepene Leeraar, de Heer E. EIKMAN, heden in zijnen dienst onder ons bevestigd. De bevestigingsleerrede geschiedde door Ds. W. F. VISCH, Pred. te *Wilsum*, met *Luc.* XXI: 33. *De Hemel en de aarde zullen voorbij gaan, maar mijne woorden zullen geenzins voorbij gaan.* Naar aanleiding van welke woorden de prediker, de bestendigheid van den christelijken Godsdienst, bij al de wisselingen, welke op aarde plaats gehad hebben en nog plaats zullen hebben, betoogde. De installatie werd door den Heer Overkerkeraad I. F. SCHULTZ verrigt; terwijl de oplegging der handen, behalve door voorgemelden Heer Overkerkeraad, door de Heeren W. F. VISCH, W. H. BAKKER en I. V. G. VAN HOEK, Predikanten te *Wilsum*, *Noordhoorn* en *Nieuwenhuis* geschiedde.

Den 21sten Januarij maakte onze bevestigde Leeraar een begin van zijnen Evangeliedienst, met eene Leerrede over *Ps.* XXVII: 4. *Een ding heb ik van den Heere begeerd, dat zal ik zoeken* enz.

NIEUWENHUIS, den 28sten Januarij 1821. Onze oudste Leeraar, Ds. I. V. G. VAN HOEK, maakte ons den 7den dezer bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente te *Hoofdplaat*, onder de Classis van *IJzendijke*, in de Provincie *Zeeland*, ontvangen en dezelve in beraad gehouden had. Dan heden morgen mogten wij vernemen, dat hij zoo wel voor dit beroep, als voor een vroeger aanzoek naar eene andere Gemeente, in dezelfde Provincie, bedankt had; terwijl hij zich op nieuw aan deze Gemeente verbond, met 1 *Joh.* 3 vs. 18.

LAGE, den 28sten Januarij 1821. Heden hadden wij het genoegen, d. den Heer SLUITER, door de Hoogwelgeborene Vrouwe Douariere VAN WASSENAAR, tot Predikant, in plaats van den naar *Denekamp* vertrokkenen Leeraar Ds. J. MEYER LITH, alhier beroepen, na ingekomene informatie van Z. M. den Koning van *Grootbrittanje* en *Hanover*, onder ons bevestigd te zien. De Hoogeerwaarde Heer SCHULTZ, die als Overkerkeraad de installatie verrigtte, hield bij deze gelegenheid eene Leerrede over 1 *Tim.* I: 5 en 18*a*. volgens de overzetting des predikers: *Het doeleinde der verkondigde heilleere, is liefde, uit een rein hart, uit een goed geweten en ongeveinsd geloof. Deze verkondigde leer betrouw ik aan u, o mijn zoon Timotheus (als eenen kostelijken schat) toe.*

Den volgenden Zondag, maakte onze nieuwe Leeraar een begin van zijn werk onder ons, met eene Leerrede over *Joh.* VI: 68. *Simon Petrus antwoordde hem: Heere! tot wien zullen wij henen gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens.*

LAGE, den 25sten December 1820. Heden deed onze Leeraar, Ds. J. MEYER LITH, van hier naar *Denekamp* beroepen, zijn afscheid, handelende over *Philip:* IV: 4-9.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

K R E I T S.

W E S E L.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

BE-

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* berigt, met verschuldigden dank aan de weldadige Zenders, dat bij hetzelve, sedert den 10den Januarij, tot heden den 10den Februarij, ten behoeve der Hervormde Gemeenten, in het Rijk van *Nijmegen* en *Maas* en *Waal*, zijn ontvangen de volgende giften:

Van de „Walsche Gemeente te *Zutphen*	f 38	8	—
——— Nederd. ——— van *Steenderen en Bronkhorst*	- 21	3	—
——— ——— *Zaandijk*	- 109	—	—
——— ——— *Delft*	- 380	—	—
——— ——— *Vreeland*	- 24	9	—
——— ——— *Lopik*	- 11	—	—
Van de Walsche Gem. te *Nijmegen*	- 42	8	8
Nog van de Ned. Gemeente aldaar	- 5	14 (1)	
Van B. door Ds. VAN DER LINDEN te *Zutphen*	- 8	—	—
Van de Gemeente van *Wehl*	- 7	3	—
——— ——— *Hummelo*	- 13	—	—
——— ——— *Goes*	- 57	5	—
——— ——— *Oudewetering*	- 11	4	—
——— ——— *Oldenkeppel* en *Keppel Binnen*	- 94	17	8
——— ——— *Raamsdonk*	- 75	—	—
——— ——— *Almen*	- 13	—	—
——— ——— *Rotterdam*	- 2026	11	—
——— ——— *Apeldoorn*	- 100	—	—
——— ——— *Wageningen*	- 50	—	—
——— ——— *Twello*	- 50	—	—
——— ——— *Wilpe*	- 13	—	—
——— ——— *Buren*	- 13	—	—
——— ——— *Westzanen*	- 33	—	—

Van

(1) Zie de vorige Boekzaal.

Van de Gemeente te *Oostzanen* . f 25:—:—
—— —— *Westzaandam* - 206:—:—
—— —— *de Koog* - 100:—:—
—— —— *Gameren* - 11:—:—
—— —— *Waardenburg* en *Neerijnen* - 46:18: 8
Van de Gemeente van *Driel* (in den *Bommelerwaard* - 25:—:—
—— —— *Velp* - 30:—:—
Van Ds. W. SCHOLTEN, c. s. te *Harderwijk* - 81:15:—
Van de Gemeente van *Drempt* - 30:—:—
—— —— *Edam* - 82:—: 8
—— —— *Broek* (in *Waterland*) - 27:10:—
—— —— *Oudendijk* - 10: 4:—
—— —— *Monnikendam* - 64:11: 8
—— —— *de Beets* - 50:—:—
—— —— *Nieuwendam* - 21:12:—
—— —— *Genderingen* - 17:—:—

Het Provinciaal Kerkbestuur heeft voorts het genoegen, te berigten, dat hetzelve, met het gebruiken dezer giften, ten beste der Gemeenten, voor welke dezelve bestemd zijn, zoo veel spoed maakt als de aard der onderneming gedoogt. Op den 11den l. l. zijn door den Secretaris van dit Kerkbestuur, in eene zamenkomst met de mansledematen van *Beuningen* en *Ewijk* schikkingen gemaakt nopens de plaats, alwaar de kerk en Predikantswoning zullen worden gebouwd; als ook nopens den aanvoer der bouwstoffen; van welke, binnen weinige dagen, de aankoop zal geschieden: hebbende zich de leden der Gemeente dadelijk bereidvaardig betoood, deze, voor zoo verre zulks door hen geschieden kon, aan te voeren. — Te gelijker tijd is het bestek, ter aanbesteding van het Pastoriehuis te *Leeuwen*, vervaardigd onder het oog van den Heer VAN DER WILLIGEN, in ge-

teed-

reedheid gebragt, en zal de openbare aanbesteding daarvan, den 14den dezer, plaats hebben.

Het Kerkbestuur hoopt, in een volgend nommer van dit Tijdschrift, nopens den voortgang van dit werk zoodanige berigten te zullen kunnen mededeelen, als meest geschikt zullen zijn, om de milde gevers aanvankelijke voldoening te bezorgen voor hun liefdewerk, en de zoodanigen, die dusverre niets bijdroegen, te bewegen, om de gedane aanvrage niet langer met stilzwijgen te beantwoorden.

Namens het Provinciaal Kerkbestuur voornoemd.
H. H. DONKER CURTIUS.

De ondergeteekende Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, herinnert aan de Gemeenten, onder het zelve behoorende, hare verpligting, om, volgens Art. 9 van het reglement op de Klassikale kosten, haar aandeel in de Klassikale Quota, hem voor den eersten *Maart* dezes jaars, vrachtvrij te bezorgen.

En, naardien ten gevolge van een Synodaal besluit, in dezen jare, geene Kerkvisitatie geschieden zal, anders dan door Correspondentie, zal het den ondergeteekenden aangenaam zijn, dat hem ook de liefdegiften voor noodlijdende Kerken en Personen, tijdig worden toegezonden.

Nijmegen, 13den Jan. 1821.
M. JONGENEEL, Pred. te *Nijmegen*.

De ondergeteekende Scriba en Questor van het Klassikaal Bestuur van *Bemmel*, brengt hier mede ter kennisse van de respective Kerkeraden

der Hervormde Gemeenten in dit ressort, dat zij hem de Klassikale Quota's, zoo als dezelve in het vorige jaar betaald zijn, zoo spoedig mogelijk, volgens de wet vóór den 1sten Maart aanstaande, vrachtvrij behooren toe te zenden, en zulks ditmaal te meer, daar de gewone Kerkvisitatie, bij welke tot hiertoe die gelden meestal aan de Heeren Kerkvisitatoren zijn uitbetaald geworden, dit jaar in eene visitatie bij correspondentie of briefwisfel zal gehouden worden.

Tuil, 12den Febr. 1821. W. N. COENEN, Pred. te *Tuil*.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, verzoekt de Kerkeraden der respective Gemeenten, onder genoemd Klassikaal ressort, de jaarlijksche Quota, voor het jaar 1821, vóór den 1sten Maart aanstaande, vrachtvrij aan hem te willen bezorgen.

W. SCHOLTEN.

De Binnen en Buitenleden van de Weduwebeurs, in de voormalige Classis van *Woerden* en *Over Rhijnland*, worden vriendelijk verzocht, hunne jaarlijksche Quota ter somma van *f* 9 : 6 : aan den Ondergeteekende, voor den 1sten April dezes jaars 1821, franco te bezorgen.

J. A. VAN WAENEN,
Pred. te *Woerden*.
Quaest. Vid.

Den deelhebberen aan het Weduwenfonds der Predikanten van de voormalige Klassis van *Hoorn*, dient

dient tot narigt, dat de contributie, zullende verschijnen primo April aanstaande, voor de gehuwde Leden op *acht*, en de ongehuwde, op *vier* guldens bepaald is. — Voorts worden de achterstallige contribuanten, ter voorkoming hunner schade, bij dezen nogmaals vriendelijk herinnerd, aan de annonce in de maand September des vorigen jaars.

Berkhout, den 9den Februarij 1821. H. H. GROOT, Questor.

De Questor van het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, herinnert de Gemeenten onder dat resfort, de betaling der Klassikale Quota op den voet van het verleden jaar, met verzoek, dat hem dezelve uiterlijk in de maand Maart dezes jaars, franco bezorgd worden.

J. VAN DOESBURGH.

De ondergeteekende Rector der Latijnsche School te *Dokkum*, wel genegen zijnde, zich met de opvoeding van nog eenige jonge Heeren te belasten, heeft de eer zich door deze aan ouders en voogden aan te bevelen; men kan staat maken, op eene naauwkeurige en goede behandeling. Buiten de wetenschappen, in welke op de Latijnsche School onderwijs wordt gegeven, om den Jongeling tot de Akademische lessen bekwaam te maken, wordt ook de Fransche taal, door hem zelven grondig aan zijn Elèves onderwezen.

Aangaande de voorwaarden, die zeer billijk zijn, addresfere men zich ten zijnen huize.

K. STORT.

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekverkoopers Ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, zijn in het jaar 1820, de volgende werken uitgegeven, en alom te bekomen.

I. *Leerredenen* over de Lijdensgeschiedenis van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, met aanmerkingen van [illegible] MOSCHE, naar het hoogduitsch, eerste deel f 3 : 5 : —

NB. Het tweede deel is op de pers, en zal door het derde en laatste deel spoedig gevolgd worden.

II. *Uren aan den Godsdienstig gewijd*, uit het hoogduitsch door J. M. L. ROLL, Predikant bij de Evangelische Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, derde en vierde deel.

III. W. [illegible]HUIS, levensbijzonderheden der Apostelen, met gegraveerde titel en vignet en kaart, f 1 : 16.

IV. W. BROES, Leerrede op het afsterven van Prof. E. A. BORGER, tweede druk, 8 stuivers.

V. EUGENIA *of het leven in geloof en in liefde*, naar het hoogduitsch van F. P. WILMSEN, Predikant te *Berlijn*, met gegraveerde titel en vignet, f 3 : 15 :

VI. *Belangrijke Verhalen van* LAFONTAINE, KIND, LANGBEIN, PICHLER, CLAUREN, en anderen, met gegraveerde titel en vignet, derde en laatste deel, f 2 : 18 :

VII. J. HAZEU CZ., de onderwijzende Landman, met zijne kinderen, in leerzame gesprekken, over de Landbouw en Landhuishoudkunde, met platen, f 1 : 10 :

VIII. J. H. CAMPE, Handleiding tot de Natuurlijke Opvoeding of *Robinson Crusoe*, met 6 platen, vierde druk, op nieuw nagezien en verbeterd, naar de twaalfde hoogd. uitgave, f 2 : 10 :

Heden is van de pers verschenen, bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en alom verzonden:

I. B. KIST, *Leerredenen over verschillende Onderwerpen*, 5de deel.

II.

II. J. J. LE ROIJ, *Christus alles en in allen, het middelpunt van vereeniging voor alle geloovige Christenen.*

Van denzelfden Auteur is in het vorige jaar uitgegeven:

Twee Verhandelingen, over den waren aard van het onderwijs des Bijbels, als een niet bespiegelend, maar meer practisch onderwijs, naar deszelfs volmaaktheid ingerigt, en over de noodzakelijkheid van de verlichting en het onderwijs des H. Geestes, tot regt en onfeilbaar verstand van den waren zin der Bijbelschriften.

III. De Protestant, *Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid*, 2de deel, No. 5.

IV. MNEMOSIJNE, *Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren, verzameld door* Mr. R. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, 9de stuk. Welk stuk prijkt met bijdragen van de volgende Auteuren: Ds B. F. TIJDEMAN, Mr. W. BILDERDIJK, Professor M. SIEGENBEEK, N. G. VAN KAMPEN, A. DOIJER, Jz., A. SIMONS, J. DA COSTA, J. W. VAN SONSBEECK, en meer anderen.

V. J. CATS, *aan Neerlands Juffersehap*, in groot 16e formaat, zeer proper op velin papier gedrukt, met platen; welke uitgaaf bezorgd is door Mr. J. SCHELTEMA.

VI. J. MOLLIEN, *Reis in de Binnenlanden van Afrika, naar de Bronnen van de Senegal en van de Gambia, in 1818.* met platen.

VII. *De Vormkracht der Aarde, of de wording van het Menschelijk Geslacht door Natuurkrachten*, door C. F. WERNER, naar de 2de hoogduitsche uitgaaf vertaald door Dr. A. MOLL.

VIII. Bijvoegsel tot het Staatsblad, 6de Deel, 1ste Stuk.

---

len in Nederland. VI. BASTER, Natuurkundige Uitspanningen met gekouleurde platen, 4to. VII. A. FOKKE, S. Z. de Mode, 2 deelen, met Carricatuurplaten. VIII. BOSMA, gronden der Natuurkunde, in Lessen verdeeld, tweede Druk. IX. SANDER over het Groote en Schoone in de Natuur, 2 delen. X. PÖCKEL, Karakterschets der Mannen, 3 delen compleet, XI. MEISNER Menschenkennis, of de Kunst om met Menschen omtegaan. XII. Levensgeschiedenis van TALLEIJRAND eersten Minister van BUONAPARTE, 2 delen. XIII. ENGEL, de kunst van nabootsing door gebaarden, 2 delen, met een menigte platen. XIV. VAN TEUTEM, 's Menschen Bestemming en Pligt, in Kerkelijke Redevoeringen. XV. HERMES, Godsdienstig Leesboek voor alle Standen. XVI. V. D. BERG, Geestelijke Ode en Liederen 4 stukken, gr. 8vo. compleet. XVII. IJPEIJ, Geschiedenis der Christelijke Kerk in de XVIII Eeuw, 12 delen compleet, en eenige weinige laatste Deelen afzonderlijk. XVIII. IJPEIJ, Sijstematische Godgeleerdheid, 3 delen compleet. XIX. IJPEIJ, Bijbelsche Geschiedenis, een Leesboek, tweede Druk. XX. IJPEIJ, Geschiedenis der Nederlandsche Tale, XXI. STURM en TIEDE verkeringen met God in de Morgen en Avonduren, 4 delen, tweede Druk.

Bij den Boekhandelaar H. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen, en bij zijne Correspondenten in de Buitensteden alöm verzonden, de volgende nieuwe Werken:

1. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, Jaargang voor 1820, No. 6. à ƒ — 12 —: met dit Stukje, waarbij gegraveerden Titel en Inhoud, gratis, wordt afgeleverd is de Jaargang van 1820, compleet.

2. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, Jaargang van 1820, à ƒ 3: 12: — nog zeer weinig Exemplaren zijn er overig van de Jaargang van 1818 en 1819.

3. *Gallerij van Boosdoeners*, of *Levensgeschiedenissen van Misdadigers*, één Deel, compleet met gegraveerden Titel en Vignet. à ƒ 2: 8: — Dit werkje in den Smaak der werkjes van CHRISTEMEIJER, geschreven, zal met belangstelling gelezen worden.

4. *Rusland*, Zijnde een Statistieke Aardrijks- en Natuurkundige Beschrijving van dat uitgebreide Rijk eene eene belangrijke bijdrage tot de Land- en Volkeren kennis, één

één Deel, compleet, met gegraveerden Titelplaten en Vignetten. ƒ 3: —: —

5. FOKKE, *Over de karakters in den mensch*, met 6 karikatuurplaten, tweeden Druk. à ƒ 2: 10: —

Bij de Boekverkoopers van Vliet, en ten Brink en de Vries, en verder alom, is te bekomen:

I. H. VAN OOSTEN, de nieuwe Nederlandsche Bloemhof, door eene veel jarige ondervinding, naar het klimaat dezer landen, tot algemeen nut uitgegeven, benevens eene belangrijke lijst van velerhande vrucht en bloembomen, rosen, en meest alle soorten van Zaadbloemen, met platen, zevende druk, a ƒ 1:5:

II W. GENTMAN, Tuinkatechismus of Raadgevingen, aan Eigenaars of Huurders van Tuinen enz., waar bij een Tuin Almanak en Lijst van Bloemgewassen, met eene afbeelding der Tuingereedschappen, tweede druk a 16 st.

III. C. G. SALTZMANN, Geschiedenis van den Landman KLUGE, derde druk, a ƒ 1:5:

PENELOPE of Maandwerk, aan het Vrouwelijk Geslacht toegewijd, bevattende: *De Beschrijving en afbeelding van allerhande soorten van vrouwelijke handwerken*, benevens eenige lektuur, over onderwerpen uit den vrouwelijken kring, door A. B VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, No. 1. met modellen en vignet, door de Heeren C. KRUSEMAN en P. VELIJN, wordt aan de inteekenaren afgeleverd à 25 st. bij G. J. A BEIJERINCK, Boekverkooper, te *Amsterdam*, en verder alom. De inteekening welke vereerd is geworden met de naam van H. M DE KONINGIN, staat nog tot den 15 Maart 1821 open; zullende voor No. 3. eene nadere Alphabetische Naamlijst, geplaatst worden, na den 15den Maart voorn, word de inteekening gesloten, en de prijs tot op 30 st. verhoogd.

BERIGT VOOR ONDERWIJZERS.

Daar van verschillende zijden, mij is te kennen gegeven, dat vele Onderwijzers, wegens het kostbare, terug gehouden werden van de inteekening op de *Nagelaten Verhande-*

lin-

lingen over onderwijs en opvoeding van den Heer [illegible] en op de *plegtige toewijding van een monument* aan denzelven, zoo heb ik besloten eene goedkoopere uitgave van dezelven te verzorgen, welke *alleen voor Onderwijzers* verkrijgbaar zal zijn; op deze voorwaarden:

1. Deze uitgave geschied in drie stukjes en met dezelfde letter, op goed drukpapier.
2. De prijs van deze uitgave wordt voor de Onderwijzers, met een derde verminderd en alzoo gesteld op 2 St. het vel.
3. De inteekening staat open tot den eersten April, eerstkomende bij den Ondergeteekenden, benevens bij C. J. A. BRUSSINCK, Boekverkooper te Amsterdam en verder bij de voornaamste Boekhandelaren.
4. De berigten van inteekening, worden *franco* verzocht.

Niet twijfelende, of deze poging, om de lezing dezer belangrijke verhandelingen bij meerderen mogelijk te maken, zal algemeene goedkeuring verwerven.

De vroeger aangekondigde uitgave, welke door een genoegzaam getal Inteekenaars aangemoedigd is, hier door mede vertraagd wordende, zal ik de Inteekening daar op mede tot den eersten April openlaten, na welken tijd er met het drukken dadelijk een begin zal gemaakt en geene Inteekenaars meer zullen worden aangenomen.

IJsbrechtum,
den 19 Febr. 1821. H. W. C. A. VISSER.

N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegragt, No 21, te *Amsterdam*, is door aankoop eigenaar geworden, van het belangrijk werk, getiteld, de Goddelijke orde, heerschende in de veranderingen van het menschelijke geslacht, uit de Geboorten, het Sterven en de Voortplanting van hetzelve bewezen, door J. P. SUSZMILCH; in 't welk de regels der orde bewezen worden, die Gods wijsheid en goedheid in den loop der natuur tot onderhouding, vermeerdering en verdubbeling, van het menschelijk geslacht vastgesteld heeft, waar uit dan de ware grondstellingen, tot eene verstandige bevolking afgeleid worden, in 4 deelen compleet.

De weinige exemplaren, die van hetzelve nog voorhanden zijn, worden aan de eerstkomenden, bij bovengemelden afgeleverd, voor *f* 4 : — : — in plaats van *f* 10 : 10 : —

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1821.

Te AMSTERDAM, *bij*
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDENEN over de Lijdensgeschiedenis van onzen Heer JEZUS CHRISTUS; *met Aanmerkingen van* G. C. R. MOSCHE. *Uit het Hoogduitsch. Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij ten* Brink *en* de Vries, 1820. 434 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 5 : —.

Deze Leerredenen, goede voortbrengsels van den Duitschen grond, zijn ontleend uit de *Predigten über die Leidensgeschichte* JEZUS CHRISTI *aus den werken verschiedener Verfasser gesammelt*, en uit andere werken van voorname Duitsche Schrijvers, doch zoo, dat men heeft zamengetrokken en veranderd, wat men noodig keurde. De aanmerkingen zijn overgenomen uit de *Erklärung der Leidensgeschichte* JEZUS CHRISTI van G. C. R. MOSCHE. In dit Deel, zijn XIV Leerredenen geplaatst.

De eerste Leerrede over *Matth.* XX: 17—19. behandelt de beste wijze, om de Lijdensgeschiedenis van JEZUS met nut te overdenken. Zij kan als eene voorbereiding beschouwd worden, heeft goede gedachten, maar hecht te veel, op het bijzondere van de zoogenaamde Lijdensweken.

De tweede, over *Matth.* XXVI: 3, 4. beschouwt de aanslagen van den Joodschen Raad, tegen JEZUS; de derde, over *Luc.* XXII: 19, 20, heeft het Avondmaal van onzen Heer ten opschrift; de vierde over *Joan.* XIII: 3—17,

 de

de voetwasfching door JEZUS aan zijne Jongeren; de vijfde, over *Matth.* XXVI: 14–16, het afgesproken verraad van JUDAS; de zesde, over *Matth.* XXVI: 20–25, de ontdekking van den Verrader, en de zevende, over *Matth.* XXVI: 30–35, de voorspelling van JEZUS aan zijne Discipelen, gedaan bij zijn heengaan naar den Olijfberg. Alle deze Leerredenen, behelzen dus eigenlijk voorbereidende stoffen, waar in voor de beoefening vele nuttige aanmerkingen en toepassingen voorkomen, die alle van het stichtelijk oogmerk des Stellers en Uitgevers getuigen, maar waar onder er ook wel zijn, die wij niet beamen kunnen. Bij voorbeeld, dat PETRUS, toen hij met zoo veel opregtheid als geestdrift verklaarde: *Al moest ik ook met u sterven, zoo zou ik u toch niet ontrouw worden*, door den waan zoo moedig zou geweest zijn, dat het daartoe nooit komen, dat de Heer integendeel den troon van Israël beklimmen zou! Neen! het was bij hem heilig, dat voornemen, op dat oogenblik: liever sterven dan JEZUS verloochenen.

Met de achtste Leerrede, over *Matth.* XXVI: 36–46: waarin JEZUS voorgesteld wordt, als in zijne doodsangst niet slechts een Martelaar der deugd, maar ook een offer voor onze zonden, en een voorbeeld van broederliefde, wordt het eigenlijke onderwerp aangevangen; schoon deze Leerreden te veel op eens levert, gelijk trouwens ook het opschrift al moet doen denken, is zij zeker evenwel de minste niet in dezen bundel. Eene misvatting is het, als hier geleerd wordt, dat de Engel ter versterking van JEZUS verscheen, toen JEZUS de *eerste* reis bad; daar alles ons overtuigen moet, dat het de *derde* keer geschied is.

JEZUS ware grootheid bij zijne gevangenneming,

ming, in het opschrift der negende Leerrede, over *Joan.* XVIII: 3—11, maar in de uitwerking blijkt, dat er nog bij moest gemeld zijn: *En over de overwinning, die de vervolgde onschuld over hare belagers ook in den grootsten druk behaalt.* Deze Leerrede is doelmatig, en wel bewerkt. In ééne aanmerking onder bl. 236, is te ongunstig, te hard geoordeeld over de Discipelen; daar gezegd wordt, dat zij, indien JEZUS geen vrijgeleide voor hen bedongen had, dan JEZUS verloochend, en alles gedaan zouden hebben, wat zijne vijanden wilden.

Naar aanleiding van *Marc:* XIV: 50—52, wordt, in de tiende, gesproken, over *de schandelijke vlugt der Discipelen, bij* JEZUS *gevangenneming.* Wij verdedigen wel de vlugt der Discipelen niet, maar kunnen evenwel ook moeijelijk toegeven, dat men hen die heen gingen, toen zij zagen, dat de Goddelijke Meester hunne hulp zoo min verlangde als behoefde, en zelfs verklaard had, te willen, dat men hen zou laten heen gaan, zoo hard doorhaalt.

Van de elfde Leerrede, is de tekst *Matth.* XXVI: 57 en 59—68. en daar in wordt, eerst, de misdaad van den Raad tegen JEZUS en de bron, waar uit die voortvloeide, beschouwd, om de kracht der ongeregelde driften over het menschelijk hart te leeren kennen, en daarbij, ten tweeden, eene aansporing gevoegd, om al onze neigingen aan een door genade verlicht verstand te onderwerpen, en al onze besluiten en handelingen, door hetzelve te laten besturen. Zou voor eene Leerrede hier niet één deel hebben moeten zijn toegewijd, aan de beschouwing van 's Heilands gedrag in den tekst vermeld?

Over *Marc.* XIV: 54 en 66—71. handelt de twaalfde Leerrede, *de verloochening van* JEZUS *door*

door PETRUS genaamd. Deze houden wij voor eene der best gelukten in dezen bundel. Daarin wordt het gedrag van PETRUS, naar waarheid en zoo geschetst, dat men het zware van zijnen val gevoelt, en nogtans medelijden met hem oefent, maar ook tevens op eene wijze, dat elk de noodzakelijkheid begrijpt, om zich in zijn gedrag te spiegelen.

Zeer geschikt volgt hierop de dertiende Leerrede, over het navolgingwaardige berouw van dezen Discipel, naar *Luc.* XXII: 61, 62. waar van een voor de beoefening zeer nadrukkelijk gebruik gemaakt wordt. Wij hadden hier wel ééne aanmerking nog bij verwacht, te weten, dat de val van PETRUS, hoe zwaar ook, evenwel geene zonde was, met *opgeheven hand*, gelijk die van eenen JUDAS; om dat dezelve ons *voorkomt*, van geen gering gewigt te zijn voor de toepassing, of het regte gebruik van dat geval.

Luc. XXII: 66—71. is de tekst van de laatste Leerrede, over het verstandig gedrag, dat een Christen behoort te houden, bij de drieste aanvallen op zijn geloof.

Wij hadden ons zeker zulk eene behandeling van dezen Lijdenstekst niet voorgesteld, als ons hier geleverd is, en kunnen dezelve ook niet als een model aanprijzen. Ondertusschen is het een heilige ijver welke in dezelve doorstraalt, eene uitmuntend bestuur, dat hier gegeven wordt, eene gepaste waarschuwing, die men hier aantreft, en het hier gezegde kan niet te ernstig gezegd worden. Uit den tekst is de aanleiding genomen, en het bestuur naar de behoefte van den tijd gegeven.

Nu aan het einde van deze beschouwing gekomen, verklaren wij, dat deze bundel over 't geheel zoodanig is, dat wij, al hielden wij ook

ook de vertaling voor minder noodzakelijk, de lezing echter gerust kunnen aanprijzen.

Wij meenen duidelijk genoeg te hebben doen opmerken, dat deze verzameling veel goeds behelst, en wij wenschen dus, dat het heilzaam doel getroffen, en alzoo veel nut met deze uitgave gesticht moge worden. Tot slot schrijven wij hier, als eene proeve, de laatste aanmerking, van de laatste Leerrede over:

„ 3. O mogt ik u niet behoeven te noemen, wreede menschen! verleiders onzer jeugd, die het hart van regtschapene ouders van dien kant wondt, waar het het gevoeligst is. Was het u dan niet genoeg uw hart aan God en de deugd te onttrekken? Waarom moest gij pogen de onschuld te bederven? hoe schrikkelijk is uwe misdaad niet door het nadeel dat gij in de menschelijke maatschappij veroorzaakt. Hoe zwaar zal uwe verantwoording zijn, wanneer zij, die gij zoo ligtzinnig verleid, en op den weg des verderfs gebragt hebt, u bij den regter der wereld zullen beschuldigen, en door hunne eeuwigdurende verwijtingen uwe folteringen vermeerderen! Mogelijk schijnt oordeel en straf u nog een verdichtsel te zijn, maar mogelijk zult gij binnen korten het tegendeel ondervinden, wanneer u de dood, als zulken die de weldaad des levens zoo onwaardig zijn, zal wegslepen uit het land der levenden. Nog is het tijd om de verderfelijke gevolgen uwer zonden, die u in de eeuwigheid wachten, voor te komen. Nog is het tijd om de ergernis die gij gegeven hebt, door eene ware verbetering eenigzins weg te nemen, en diegenen, die gij door uwe lasteringen gegriefd en verleid hebt, weder door uw goed voorbeeld voor God te winnen en op betere wegen te leiden. Maar haast u,

 en

en heden, terwijl gij de stem des Heeren hoort, verhardt uw hart niet, maar bedenkt wat tot uwen vrede dient. Amen."

Het CHRISTENDOM *en de oudste Godsdiensten van het Oosten, of over den zamenhang van onderscheidene Oostersche Godsdienstige begrippen en voorstellingen met dergelijke bij de Westersche Volken; hoofdzakelijk met betrekking tot Joden en Christendom, en de wijsgeerige Stelsels der Wijzen van Griekenland. Naar het Hoogduitsch van* J. A. L. RICHTER, *Conrector aan de Hertogelijke Hoofdschool te* Dessau. *Te* Nijmegen, *bij* C. J. van Goor *en* Zoon, 1820. *XVI en* 472 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3 : 16 : —

Er bestaat geene hoofdleer van het Christendom, welke niet afstamt van veel oudere begrippen der Wijzen van het Oosten. Dit zoekt de Schrijver met dit boek te bewijzen. — Er was derhalve geene nieuwe Goddelijke openbaring noodig, maar alleenlijk eene hernieuwing der oorspronkelijke en eene terugbrenging van den verbasterden Godsdienst tot deszelfs oude eenvoudigheid en zuiverheid. Dit doel zijner zending vervulde JEZUS van *Nazareth* volkomen. Hij was de hoogste bloesem der menschheid, het reinste ideaal, het welk ons allen ten voorbeeld verstrekken moest, en uit dien hoofde was Hij dan ook met de hoogste krachten der menschelijke natuur uitgerust, en verrigtte met behulp daar van, daden, die zijne verbaasde tijdgenooten niet anders dan als wonderen konden aanzien, (*Wat* wa-

waren die menschen dan toch eenvoudige wezens, dat ze zich zoo bedriegen lieten, door den Zoon van MARIA, *die hun wijs maakte, dat hij dooden kon opwekken! wat waren ze blind, daar zij, toen zij zagen dat hij* LAZARUS, *die reeds riekte, met eene enkele oproeping deed herrijzen, en aan zijne Zusters te rug gaf, nog geloofden, dat* JEZUS *hem had opgewekt!!!*) Mij komt het zeer waarschijnlijk voor (*en ons bespottelijk dom, en zoo ongerijmd, dat wij waarlijk niets dwazer zouden weten uit te denken,*) dat wij de natuurkracht, waardoor JEZUS werkte, in onzen leeftijd, onder den naam van *Magnetismus* weder ontdekt hebben, en dus hebben wij dan een bewijs te meer, dat ook dit verheven ideaal der menschheid, nogtans niet buiten den kring der menschelijke sfeer reikte, en dat zijne werkzaamheid binnen denzelven beperkt was. (*Hij moet dan een fluwe Jood en Timmermans Zoon geweest zijn, die de menschen zoo wist te verblinden! Nu zou hij ons dit evenwel niet hebben kunnen doen; althans geenen* RICHTER *en* LESSING, *en zulke hoog verlichte menschen meer, die weten:*) Uit *Indië* gingen, het denkbeeld der Drieëenheid, de leerstellingen van een boos en een goed beginsel, van den val der geesten, van de erfzonde, van de opstanding der dooden, van het laatste oordeel, van goede en booze Engelen, van eenen Middelaar tusschen God en den mensch, (*en dergelijke beuzelingen, klokspijs voor de Obscuranten welke in het groote Fabelboek, den Bijbel, geleerd worden.*) als mede de zedekundige leerstellingen van den strijd met het kwaad, (*Sic!*) van het dooden der zinnelijkheid (*goed voor loszinnigen!*) van strenge deugdsbetrachting (*Laat ons dus eten, drinken, genieten zoo veel wij kunnen!*) en

en wat dies meer zij, in het Christendom over. (*En dan zou men nog toelaten, dat de Bijbel langer als een boek van opvoeding geduld werd? weg dan daar mede, uit de huizen en van de leerscholen!*)

De Corrector, levert echter hier zediglijk nog slechts eene *proeve*, maar verwacht evenwel, dat zij nu, uit hoofde van onze meerdere bekendheid met het Oosten, wel bijval vinden zal, eenen beteren ten minsten dan die van PLESSING, welke (zonder dat hij dit evenwel, toen hij zijn opstel gereed maakte, wist, hoe gevallig!) dat *voor* hem reeds deed, terwijl hij verwacht, dat de nakomelingschap dezen eenmaal den palmtak toe zal reiken", die hem te regt toekomt, als den eersten Geleerde in *Duitschland*, die het ware verband der Oostersche Wijsbegeerte met de Westersche begrippen inzag, en het wagen durfde (*wat was dat toch een reus!*) openlijk hiermede voor den dag te komen, (*Er zal dan toch ook nog wel een blaadje of wat aan een klein steeltje, voor onzen goeden* RIGTER *over kunnen schieten! anders zou men althans zeer ondankbaar zijn!*)

„ De Inhoud is: *Eerste Afdeeling.* Het denkbeeld van het Indische *om*, in Perzië, Egijpte en den Bijbel wedergevonden. *Tweede Afdeeling.* De wijsgeerige stelsels der Grieken hebben de voornaamste bron hunner denkbeelden in het oosten. *Derde Afdeeling* Het Indische *om*, als slotformulier der gebeden, is eenerlei met ons *Amen.* Vergelijking van eenige andere denkbeelden en volksverhalen bij MOZES, met dergelijke van het overige oosten. *Vierde Afdeeling.* Vervolg van het voorgaande. De Godsdienst van *Jehovah* is waarschijnlijk een tak van het Indische Bramaïsmus. *Vijfde Afdeeling.* Vergelijking der leerstellingen van het Christendom met

die

die der vroegere Godsdienften van het oosten en de ftelfels der wijzen van Griekenland. *Zesde Afdeeling.* Vervolg van het voorgaande. De leer der Drieëenheid, vergelijkingen met het ftelfel van *Philo*, van de Kabbalisten, van de Indifche Veda's. Befluit."

Uit de reeds medegedeelde opgave van het eigenlijk oogmerk, in vergelijking met dezen inhoud der Afdeelingen, kan de lezer, die met dergelijke Antichristelijke pogingen en Schrijvers een weinig bekend is, (en daartoe behoeft men juist niet veel gelezen te hebben, daar deze kost te meermalen reeds is opgedischt, en nu meer dan minder opzettelijk en ftellig voorgedragen, maar ook wederfproken en wederlegd is) nu tamelijk gemakkelijk opmaken, wat hier fchering en inflag is. Alles komt hier aan op het punt of de bafis, waarvan men uitgaat. Neemt men aan, dat de Bijbel geen eigenlijk Openbaringsboek is, en plaatst men dien in denzelfden rang, met andere boeken en overleveringen; dan kan men, gelijk deze proeve dan ook doet zien, zich zelve theoriën vormen zoo veel men wil, de een dit de ander wat anders gelooven, en zeer wel fmakelijk voorftellen, dat de zoogenaamde geloofswaarheden, alle uit dezelfde bron, namelijk uit de vernufts-fpelingen der oude Oosterfche Wijzen zijn voortgefproten, nu eens op deze dan op gene wijze voorgefteld, opgefierd en uitgebreid, waar van men het aardige bewondert en zoo veel aanneemt, als het verftand ons fchijnt te gebieden. Maar gelooft men, uit hoofde van de duchtigfte, nimmer wederlegbare uit- en inwendige bewijzen, welke er gelukkig voorhanden zijn, en die men kennen moet, om niet als een vaartuig zonder roer, op de onftuimige golven ginds en weder geflin-

slingerd, en een speelbal der winden te worden, dat de Bijbel wezenlijk eene Goddelijke Openbaring behelst, en dat deszelfs leere eene onfaalbare leere is, die ons doet zien, hoe wij denken en leven, wat wij gelooven en betrachten moeten, om gelukkig te worden; dan zien wij gemakkelijk al het ijdele van dergelijke Stelsels, Theoriën, Philosophemen, Verdichtsels, of hoe men ze verkiest te noemen, als ook hier voorkomen, in, en men gevoelt zich gelukkig met het betere te kennen.

Wij behoeven daarom eenige overeenkomsten, welke ons de vergelijking oplevert, niet te loochenen of te verachten. Men kan die in tegendeel gerustelijk aannemen en toestemmen, en alzoo ook verscheidene bijzonderheden, welke hier opgesomd voorkomen, erkennen. Maar zij leiden ons dan tot een gansch ander resultaat, (slotsom), te weten dat, van de eigenlijke Goddelijke Openbaring, verscheidene bijzonderheden, ook onder die volken in het Oosten, bij overlevering, zijn bekend geworden, welke de oorspronkelijke en zuivere Bijbelroffen niet bezaten.

De Geschiedenis van de bevolking der Aarde, en van het Israëlitische Volk, van deszelfs eerste Stamvaders af, zoo als die in den Bijbel vermeld is, laat dit zeer gemakkelijk begrijpen. Als men nu weet, hoe het met overleveringen gaat, en men denkt dan aan de spelingen van het vernuft, waar aan vooral zij, die de Wijzen zijn wilden, zich veelal hebben overgegeven, zoo begrijpt men ook gemakkelijk de mogelijkheid, dat men, bij verschillende volken der wereld, die de Goddelijke Openbaring niet kenden, zulke onderscheidene voorstellingen aantreft, bij voorbeeld, van de Godheid, van Geesten, van de wording der wereld, van den oor-

oorsprong des kwaads, den staat des Doods, van hoogere mededeelingen, enz. enz. terwijl men, des verkiezende, er ook wel weder eenige punten van gelijk- of eenheid in kan opmerken.

Gelijk de Romeinen van de Grieken, en de Perzen van de Israëliten, zoo heeft het eene volk van het andere veel overgenomen, dat vervolgens vermeerderd, uitgebreid, opgesierd, naar mate men zulks fraaijer vond, en van hier die Stelsels, welke ons de Geschiedenis van verschillende Volkeren en tijden doet kennen. Waarbij men nog vooral voegen moet, de geestelijke gesteldheid van den mensch, welke zoodanig is, dat hij, waar hij ook wonen moge, in zich zelven eene helling gevoelt en gedrongen wordt door zich zelven, althans bij eenige beschaving of oefening, om Godsdienst te hebben, geloof uit te oefenen, aan eene schepping en bestuuring der wereld te denken, eene Godheid te eerbiedigen, de noodzakelijkheid en het nut der deugd te erkennen, — het Verband tusschen dit en een volgend leven, enz.

Welk eerbiediger van den Bijbel, vindt, bij voorbeeld, niet in het eerste boek der Metamorphose van OVIDIUS, eene dichterlijke opsiering, van 't geen hem de overlevering, welke uit de openbaring, in *Genesis* vervat, ontleend was, had doen kennen? Wie herinnert zich niet, wanneer hij bij HERODOTUS of DIODORUS van *Sicilië* leest, dat de Sijriers of Israëliten de besnijdenis uit *Egijpte* hebben medegebragt, de Goddelijke verordening van ABRAHAM en zijn geslacht, *Gen*. XVII. vermeld? Men herinnere zich, wat ook J. BRUCE, van de Abijssiniers berigt heeft.

Wanneer de Schrijver onze taal verstond, moest men hem de lezing aanbevelen, van het werk

werk, bij voorbeeld, van wijlen den Geleerden BOSVELD, de *Tijdmeter* getiteld, waardoor hij, zoo het hem om waarheid te doen is, tot geheel andere gedachten zeker zou geraken. Had de Vertaler dat en vele andere gekend, hij zou zeker geoordeeld hebben, dat men zulke boeken als dit is, niet behoorde over te zetten. Kundige Lezers belagchen zulke Stelselmakers, de braven ergeren er zich aan, en niemand kan er eenig nut uit trekken. Een geluk noemen wij het, dat de Voorrede zoo duidelijk het oogmerk openbaart, dat wij minder reden hebben om te vreezen, dat ons lezend Publiek zich door dit boekdeel, van de waarheid die in CHRISTUS is, zal laten aftrekken. Het vergif is toch minder gevaarlijk, wanneer men het gemakkelijk ontdekken kan. Als men bij voorbeeld, den wensch, gelijk hier, leest: *Mogten wij toch Godsdienst leeren van hen, die wij brandmerken met den naam van Heidenen*, dan bemerkt men te gemakkelijk, waartoe men ons zou willen vervoeren, om niet door de enkele gedachte aan JEZUS, Gods Zoon, terug te beven.

Stalen van eene bijzondere uitlegging der Schriften komen hier ook voor, welke ten bewijze verstrekken, hoe men eenmaal voorgenomen hebbende zijne Stellingen door te dringen, alles aan durft. Zie hier één: „ *Matth.* X: 34. „ *Waant niet, dat ik gekomen ben, om vrede over de aarde te brengen; ik ben niet gekomen, om vrede te brengen, maar veeleer het zwaard. Want ik ben gekomen, om den mensch op te zetten tegen zijnen vader en de dochter tegen hare moeder en de schoondochter tegen hare schoonmoeder; ja, de huisgenooten zelven zullen den mensch tot vijanden zijn.*" Zonder eene andere beteke-

kenis, welke men ook aan deze woorden geven kan, in aanmerking te nemen, komt het mij, uit hoofde der volgende verzen 37–39, voor, dat ook de door mij aangenomene zin daarin gelegen is en er tevens in gesproken wordt van den zedelijken strijd, dien de Christen op den duur met het vleesch en de zinnelijkheid te strijden heeft. In dezen zin dan zou het zijn, als of CHRISTUS zeide: „Waant niet, dat gijlieden, als mijne leerlingen, van nu af aan in vreedzame rust zult kunnen leven; neen, krijgslieden en strijders zult gij worden in mijn rijk. Tegen datgene, wat u het dierbaarst is, zal ik u doen opstaan, tegen uwe meest geliefkoosde neigingen, tegen al wat het aardsche aangenaams en betooverends voor u heeft. Gij zult strijden en kampen en om mijnent wille alle aardsche gelukzaligheid moeten opofferen."

Nog een' ander voorbeeld: de *God der aarde*, waarvan *Openb.* XI: 2. gesproken wordt, is welligt de Amschaspand Sapandomad. Het is, voegt RICHTER er bij, indedaad te bejammeren, dat ons van de Mijsteriën van MITHRAS zoo weinig bekend is; mogelijk zouden wij daar door tot eene volledige verklaring der gansche *Openbaring*, zoowel als van de gezigten der Profeten kunnen geraken!!!

Op de leer van den Indischen Moisasur, rust de Joodsch-Christelijke Leer van den Duivel, en deszelfs eeuwige verdoemenis, en de Mythe in de *Openbaring*, is daarnaar gevormd.

Door den *Geest Gods*, zal men algemeen de *Magnetische Natuurkracht* moeten verstaan, vooral in het N. Testament (*Heerlijk!*) Het Christendom zal niets anders zijn, als een gezuiverd *Essenismus*; dat, daar en tegen, eene

ko-

kopij van dien overouden Godsdienst van BRAMA, wiens belangrijkste leerstellingen in de Mijsteriën en de geheime wijsgeerige Stelsels van alle Volken waren bewaard gebleven. Het verhaal van JEZUS wonderdadige menschwording is welligt zijn ontstaan verschuldigd aan eenen voorspellingsvollen droom van MARIA, wegens de toekomstige grootheid des jongen wereldburgers, dien zij nog onder het hart droeg.

Het sprookje van JEZUS Hemelvaart, is slechts gegrond, in een onder de vrienden van JEZUS gangbaar verhaal, al mede ontsproten uit eenig droomgezigt van dezen of genen onder de Apostelen. De uitstorting van den H. Geest, is eene mededeeling geweest van de magnetische kracht.

Meer stalen zullen wij maar niet bijbrengen, wij achten ook reeds genoeg te hebben aangevoerd, om den geest van dit boek te leeren kennen, en vertrouwen tevens, dat men wel vrij algemeen met ons zal toestemmen: dat het volstrekt geene wederlegging waardig *is*, en waarlijk niet behoorde overgezet te zijn.

Wij wenschen hartelijk, dat zij die, gelijk wij, de moeite nemen, om het geheel uit te lezen, hunne welgegronde gevoelens, over den Bijbel en den Christelijken Godsdienst, daardoor niet aan het wankelen laten brengen, maar integendeel tegen zulke schadelijke wanbegrippen, als hier uitgekraamd worden, zoo veel te ernstiger op hunne hoede zullen zijn, ziende waartoe zij vervoeren. Hier nu zetten wij punctum.

De

De VOOR-WERELD of bewijzen voor het bestaan en den ondergang van meer dan ééne vroegere Aardschepping. Naar het Hoogduitsch van J. G. I. BALLENSTEDT, *Predikant te* Pabstorff *in het Hertogdom* Brunswijk; *vrij vertaald, omgewerkt en met eenige Aanteekeningen vermeerderd. Door Dr.* A. MOLL, *Lid van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, enz. Tweede en laatste Deel. Geschied- Oudheidkundige Verhandelingen. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *X en 327 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is* f 2:18: —

Alle onderzoek, waar door het nadenken geoefend, en de kennis uitgebreid kan worden, verdient op zich zelve aanmoediging en lof. Hoe veel nut heeft ook niet reeds het navorschen van den aard der geschapene dingen, en het beschouwen van de ingewanden der aarde, aangebragt! Men moge, wanneer men daarin vermaak schept, en er genoegzaam in geoefend is, de redeneringen van sommigen, die zich voorstellen, dat aan onzen aardbol een veel hoogere ouderdom moet worden toegekend dan men gewoon is te doen, toetsen, en daar over ook de een den anderen in openbare geschriften onderhouden. Een Baron von SCHLOTHEIM (E. F.) schrijve een boek: *Die Petrefactenkunde auf ihrem jetzigen standpunte durch die beschreibung seiner sammlung versteinerter und fossiler ueberreste der Thier und Pflanzenreichs erläutert*, maar hite er de woorden *des vorwelt* af. Een BALLENSTEDT geve vrij zijne gedachten en waarnemingen, onder

welken titel hij verkiest uit, en een MOLL begeleide dezelve met zijne aanteekeningen. In de Republiek der Letteren, is dit geheel niet af te keuren, en elk wel ingerigt onderzoek leidt tot de waarheid. Maar men zorge voorál, dat men door zijne bemoeijingen, stellingen en beschouwingen, de heiligste waarheden niet kwetse, en zie wel toe, dat men door dezelve den eerbied nimmer poge eenigzins te verminderen, dien elk verpligt is voor het beste en heiligste boek te betoonen en aan te kweeken. Wie daarmede strijdig handelt, bezondigt zich zeer, beide tegen God en de menschen. De Heer MOLL, heeft zelf ook, in zijne Voorrede voor dit Deel, noodig geoordeeld, te berigten, dat het hem leed zoude doen, indien deze zijne omwerking en vertaling aanleiding gave, om dat gene wat velen eerbiedwaardige waarheid schijnt, in een ongunstig licht te plaatsen, en wie zou hem dat leedgevoel wenschen? Maar waartoe dan ook de vertaling van een werk als dit is, waarin ons reeds zoo veel aanleiding voorkwam, en wij ook in dit tweede Deel gegeven vinden. De Inhoud van dit Tweede Deel is:

I. Over den ouderdom van het menschelijke geslacht, en de sporen van vroege kultuur bij hetzelve, in verband met de tijdrekening van onderscheidene volkeren. II. Vervolg. III. Over de verschillende tijdvakken, waarin de aarde door menschen bewoond werd. IV. De Hof *Eden*, of gedachten nopens het bestaan, de ligging en de gesteldheid van het paradijs. V. Nopens den oorsprong van het gansche menschelijke geslacht uit het paradijs. VI. Over den eigenlijken geboortegrond des menschelijken geslachts. VII. Over de eerste bevolking van *Amerika*. (Vervolg). VIII. Over de reden der overeenkomst

tus-

tusschen de *Amerikaansche* en *Aziatische* kosmogoniën, dierenkringen, almanakken, volksverhalen en mijthen. (Vervolg). IX. Over ADAM en EVA, of nopens het eerste menschenpaar. X. Over de oorspronkelijke verscheidenheid van menschenstammen. XI. Vervolg. XII. Nopens het bestaan eener algemeene grondtaal. XIII. Over den oorsprong der beschaving des menschdoms. XIV. Proeve eener redelijke uitlegging der in den Bijbel voorkomende vertellingen uit den vroegsten leeftijd. (Een aanhangsel). Aanteekeningen van den Vertaler.

Reeds uit deze opgave zelve kan men opmaken, met hoe weinig eerbied de H. Schriften door den Schrijver beschouwd en behandeld worden. Zou nu dit geene ergernis baren, daar men ons op deze wijze wel alle gronden van zekerheid zou willen benemen, zonder er iets voor in de plaats te geven, waarop eenige staat is te maken. BALLENSTEDT beschouwt allen als bevooroordeelden, die in de geschiedenis en tijdrekening des Bijbels, eenige meerdere waarde stellen, dan in de vertelsels van andere volken, die op hunne hooge oudheid bogen, en zulke ongerijmdheden veelvuldig behelzen, dat men dit, wanneer men niet geheel bevooroordeeld is, gevoelen moet. Hij verwondert zich zeer, dat een CUVIER en meer andere Geleerden verklaren konden, de waarheid der Mozaïsche tijdrekening te gelooven, en door hunne onderzoekingen gebragt te zijn, tot de slotsom: dat de oorsprong des tegenwoordigen menschdoms, niet ouder kan wezen, dan tusschen de vijf- en zesduizend jaren. „Weg, zegt BALLENSTEDT, met de Joodsche tijdrekening van de schepping der wereld, slechts passende aan den kinderlijken leeftijd des menschdoms; doch tegenwoordig alleenlijk in staat,

om iederen wel onderrigten en helderdenkenden de schouders te doen optrekken, of bij hem eenen medelijdenden lach op te wekken."

Maar, als wij daar nu eens tegen over stellen, de geleerde onderzoekingen, bij voorbeeld, van wijlen onzen bekwamen BOSVELD, bij wiens *Tijdmeter* wij onlangs den Lezer bepaalden, en de resultaten daar uit wettig afgeleid, is er dan niet veel meer reden om te verklaren: weg met zulke, of weinig of niets beteekenende redeneringen, die van geringe oefening, groote bevooroordeeling, en verbazing wekkende trotschheid, de blaarblijkelijkste kenmerken dragen, en nergens anders toe dienen kunnen, dan om ongeoefenden aan het twijfelen te brengen? De Heer MOLL zal, hopen wij, den gemelden *Tijdmeter* gaan lezen, en dan wel de moeite willen nemen, om den verkeerden indruk, dien dit geschrift van BALLENSTEDT zou kunnen verwekken, tegen te gaan.

Stellingen worden hier op gissingen, en voorspellingen zelfs op verschijnselen gegrond, die voor eene gansch andere verklaring vatbaar zijn. Aan het slot, bij voorbeeld, van Hoofdstuk III, leest men: Aan den blanken menschenstam, zijn de drie beste en zeer ver uitgestrekte Religiën, de *Joodsche*, *Kristelijke* en *Mohammedaansche*, hunnen oorsprong verschuldigd. Door hen zal *Amerika*, *Afrika* en *Zuid-Indië* nog beschaafd en allerwege (waartoe thans reeds door Zendeling- en Bijbelgenootschappen een begin gemaakt wordt) een betere Godsdienst ingevoerd worden; tot dat allengskens de kultuur zich over den ganschen aardbodem zal verspreid hebben, en het doel der schepping in de vervorming der aarde en des menschelijken geslachts vervuld zal wezen. Alsdan zal

 eene

eene nieuwe omwenteling, (zij moge dan door eene komeet of door eenig ander middel worden te weeg gebragt) ook aan dit wereld-tijdvak een einde maken, en in de plaats des tegenwoordigen, een ander nieuw en meer volmaakt menschdom te voorschijn treden, tot hetwelk wij mogelijk na genoeg in dezelfde evenredigheid staan zullen, als tot ons de apen en orang-outangs!" Welk eene redenering! Hier vergelijke men eens de leere der Goddelijke openbaring mede! Wie gevoelt dan niet, welk een zegen voor het tegenwoordig menschdom de Bijbel is, die ons grondig en zeker onderwijs verschaft, volgens 't welk wij streven naar de ons toegezegde volkomenheid!

Volgens BALLENSTEDT, die in meest alles veel beter schijnen wil onderrigt te zijn, dan zelfs JEZUS en zijne Apostelen, is het Paradijs niets anders dan een voortbrengsel van de *Indische* en *Persische Mijthologie*, door de kinderachtige Israëliten aangenomen, en uit derzelver Godsdienstige boeken in den Christelijken Godsdienst en wijsbegeerte overgegaan; en er zal naauwelijks eenig wel onderrigt en verlicht Godgeleerde meer bestaan, die er aan twijfelt, dat dit verhaal in de boeken van MOZES bloot eene mijthe is. Hoe zou men dus langer zoo dwaas zijn, van daar aan eenige waarde toe te kennen?

Op de vrage: *Waar ontstond de mensch het eerst?* leert BALLENSTEDT antwoorden: *Overal en nergens*. *Nergens*, dat is, in geen Paradijs of Luilekkerland, *overal*, namelijk, waar de grond en het klimaat overeenstemden, met de scheppende kracht der natuur. Wat is ook gemakkelijker aan te nemen, dan dit, dat *Amerika, Zuid-Indië*, en alle andere ons nog onbekende landen, van den beginne der wereld

zijn bevolkt geweest, en even als *Asië*, zich zelve menschen en bewoners verschaft hebben? Wat weet men zich toch gemakkelijk te redden!

Dat de Bijbel ons ADAM en EVA, als de eerste menschen doet kennen, doet niets tot de zaak; want de geschiedenis is geen punt van openbaring, maar van ervaring of overlevering, en heeft met den Godsdienst niets te maken. Al wat MOZES van den oorsprong van het menschelijk geslacht verhaalt, rust op vertellingen en mythen, welke hij, daar van niets beters wetende te zeggen, uit de Indische of Persische mythologie overnam, en in de boeken der Joden inlijfde. Welk een heerlijk hulpmiddeltje weder, om zich van de moeite te ontslaan, welke tot bewijzen of wederleggen vereischt wordt! Probatum voor alle ligtzinnige Vrijdenkers! Maar wat wint de wereld hier nu bij? Het groote voordeel, dat hier uit volgens BALLENSTEDT voortvloeit, is, dat wij van onzen oorsprong niets weten, en dat alles ons dus raadselachtig voor moet komen. Wie merkt hier niet weder de behoefte aan de Goddelijke Openbaring, vóór ons een zoo zekere als troostrijke gids! En dien zouden wij ons willen laten benemen?

Om te toonen, dat in deze wijsgeerige beschouwingen, waar in met eene bevreemdende losheid alles wat maar voorkwam, op is genomen, ook tegenstrijdigheden, waar over zelfs de Vertaler heeft moeten klagen, zijn op te merken, schrijven wij nog deze woorden over, op dat de Lezer die vergelijke met het boven aangehaalde: „ Wij zijn tegenwoordig nog der Godheid even zoo nabij, als de menschen in de Voor-wereld: even zoo goed als onze Voorvaderen, dragen wij nog het beeld Gods in

ons

aan ons. Onze beſchaving is niet overgeërfd, overgeleverd, ontleend; zij is ons zelfs verkregen eigendom, het gevolg en de vrucht van onzen natuurlijken aanleg, onzer aangeborene vatbaarheden; en nog na verloop van duizende jaren, zal de menſchelijke natuur zich even werkzaam toonen, als thans, zonder ooit te veranderen!" Maar dit zijn kleinigheden, bij zulke geoefende Godgeleerden, Wijsgeeren, Aardkundigen als BALLENSTEDT.

Zijne ſchonderheid in het uitleggen der ſchriften naar zijn ſtelſel, zal men, wanneer de verontwaardiging toeliet, alles ten einde te lezen, in de zoogenaamde laatſte Verhandeling niet voorbij zien.

Zoo zijn wij aan het einde onzer beſchouwing van dit letterwerk des Duitſchers, waar van ons de lezing waarlijk weinig genot verſchafte, gekomen. Wij hebben het een en ander aangeſtipt, om den Lezer met den geest van hetzelve bekend te maken. Het Nederlandſch Publiek zou er niets bij verloren hebben, indien het onvertaald gebleven ware. 's Mans gevoelens, waardoor hij zich hier heeft willen onderſcheiden, komen ons niet ſlechts als gewaagd en onbewezen, maar ook ondermijnend voor, en ſtrijdig met de leere des Bijbels, als gevaarlijk dus en ſchadelijk.

VERHANDELING over MAHOMED, *of Tafereel van den Invloed van zijne Godsdienstleer op de Volken en Middeleeuwen. Eene Prijsverhandeling, bekroond door het Inſtituut van Kunſten en Wetenſchappen in* Frankrijk, *door* K. E. OELSNER. *Vertaald uit de vermeerderde en door den Schrijver verbeterde Hoogduitſche Uitgave.*

 Te

Te Franeker, bij G. Ijpma, 1820. 358 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 16 : —

Beter laat dan nooit, zegt men veelal, wanneer men iets, dat men voor goed houdt, eerder had behooren te voorschijn te brengen; en wij willen dat dan ook, ten aanzien van de Hollandsche Overzetting, laten gelden.

De Verhandeling zelve werd, in het jaar 1810 reeds, als het beste antwoord, op de Vraag: *Welken invloed heeft de Mahomedaansche Godsdienst, gedurende de drie eerste Eeuwen na deszelfs opkomst, uitgeoefend op de geestgesteldheid, de zeden en den regerings-vorm van de Volken, bij welke hij werd ingevoerd?* den prijs waardig geoordeeld. Onze Hollandsche Vertaler, is de Hoogduitsche Uitgave, door den Duitschen Schrijver zelven bezorgd en verrijkt, en die daarom boven de Fransche iets voor uit heeft, met reden gevolgd, heeft zich ter bevordering van de duidelijkheid (gelijk het heet; doch om het eigendommelijke had dit wel kunnen zijn nagelaten) eenige omzetting van denkbeelden veroorloofd, het eerste Hoofdstuk van het tweede gedeelte tot paragrafen gebragt, (tegen het oogmerk van den Schrijver) en er eenige weinige aanmerkingen bijgevoegd, ter opheldering of uitbreiding.

De Inleiding behelst een kort overzigt, over deze Verhandeling en over de geschiedenis der Arabieren, vóór de komst van MAHOMED.

Daar op volgt de eerste Afdeeling, de geschiedenis schetsende van MAHOMED, tot op den val van het huis der *Ommiaden*, verdeeld in V Hoofdstukken, waar van het eerste handelt over *Arabië*, den zedelijken toestand der inwoners

en

en de leer van MAHOMED. Met veel belezenheid, oordeel en smaak, is dit onderwijs behandeld. Men leert hier het karakter, het gedrag en doel, zoo wel als de afkomst en den aanleg van MAHOMED, en den hoofd inhoud zijner leer, in een kort bestek, veel duidelijker kennen, dan elders, wanneer men de bronnen niet raadplegen kan. MAHOMED wordt met onpartijdigheid beoordeeld, zelfs gunstiger een en andermaal, dan wij wel verwacht hadden. Een groote bedrieger, die alle middelen geoorloofd hield, welke hem tot het doel schenen te zullen leiden, was hij onbetwistbaar.

Onder de redenen, waarom de Mahomedaansche leer of sekte zoo veel opgang maakte, is, hier te regt ook deze opgenoemd, dat men zich van het zwaard bediende.

Het tweede Hoofdstuk, behandelt daarom zeer gepast, den krijgsgeest der Saracenen, en wel zoo, dat de Schrijver zich van gepaste vergelijkingen uit de geschiedenis bedient, om de zaak meer leven en waarschijnlijkheid bij te zetten. MAHOMEDS sluwheid komt hier in het regte licht voor. Vervolgens gaat OELSNER na, hoe, en bij welke volken, de banieren van het Islamismus zich toegang verschaften, en hoe zij er, eerlang, met uitsluiting van alle andere Godsdiensten, vereerd werden.

Het derde Hoofdstuk beschouwt dus de veroveringen der Saracenen, den eersten grondslag hunner Volkplantingen, en den staat van hunnen Landbouw. Om te doen zien, welke vorderingen de Saracenen ook in *Europa* maakten, en hoe geducht zij in de VIIIste en IXde Eeuw wierden, schrijven wij voor den weetgierigen Lezer hier het volgende over:

„ Aangemoedigd door de heerschzucht of wraaklust van eenen Spaanschen edelman, Stad-

 hou-

houder van *Ceuta*, en geholpen door den partij-geest van de Aartsbisschoppen OPPAS en TORRIO, ondernam TARIK (*) de verovering van *Spanje*, op bevel van MOUSA (†), en gelukkig bragt des laatstgenoemden zoon, ABDALAZIZ, dezelve ten einde, omtrent het jaar 715—718 (na CHRISTUS). De Saracenen maakten zich, alzoo, binnen den tijd van drie jaren, meester van geheel *Andalusië*, waaronder *Spanje*, *Portugal* en een groot gedeelte van het zuidelijk *Frankrijk* begrepen was. Van den top der *Pyreneën* zag MOUSA eene uitgestrekte vlakte voor zijne voeten liggen; hij wierp zijnen blik over *Europa* en bereidde zich al de nog overige landen, liggende tusschen het *Narbonnisch-Gallië*, en den *Bosphorus*, met de magt zijner wapenen te bedwingen; — dan, hij viel in de ongenade van zijn Hof, en de moedige krijgsheld werd in zijne schoone loopbaan gestoord (§)."

„ Hoogst-

(*) „ TARIK BEN-ZIAD (volgens anderen BEN-ZIRKA), landde, met 7,000 man, aan den voet van den berg *Kalpe*, en nam de stad *Heraclea* in. Zijne soldaten gaven aan den berg den naam van *Gibel-eltarik* (*Tariksberg*), waaruit de naam van *Gibraltar* herkomstig is."

(†) „ Volgens den Heer VON MURR heette hij MOUSA-EBN OKAIR, en niet EBN NASIR, zoo als CARDONNE ergens zegt."

(§) „ De Saracenen veroverden de stad *Avignon* in het jaar 730. HERMANNI CONTRACTI *Chronicon*. p. 213 et 214. In het jaar 737 riep MOURONTE, Stedehouder van *Marseille*, de Saracenen in het land van *Provence*. JUSEF, Stadhouder van *Narbonne*, belegerde en drong in *Arles* door, *Provence* geheel aan zijne magt onderwerpende. KAREL MARTEL, in verbond getreden met LUITPRANDUS, Koning der Lombarden, trachtte de Mooren te verjagen. MOURONTE verliet, hierop, *Marseille*, om zich naar *Narbonne* te begeven. Sints dien tijd bleef *Provence* onder de heerschappij der Franschen. Men weet, hoe dat KAREL MARTEL, nadat de Saracenen meesters geworden van *Bordeaux*, tot aan

„ Hoogstwaarschijnlijk hebben de Saracenen van *Spanje* het kanaal tusschen *Engeland* en *Frankrijk* en de kusten der *Nederlanden*, nu en dan, ontrust; nogtans schrijft de kundige Geschiedschrijver SIMONDE SISMONDI hen, verkeerdelijk, eenen strooptogt naar het eiland *Walcheren* toe (*). Eenige Avonturiers uit hun midden voeren de Middelandsche zee rond, en bemagtigden het eiland *Creta* (†). De Muzelmannen van *Afrika* ontnamen aan de Grieken, het bewind over *Sicilië* en de *Cycladische* eilanden (§). Zij vestigden zich in *Sardinië*, op het eiland *Corsika*, in *Kalabrië* en in *Benevent*. De stad *Genua* belegerd hebbende, trokken zij door *Piëmont*, en pleegden hunne rooverijen tot in *Zwitserland*, in de *Alpen* van het land van *Waad* (‡)."

„ De erfgenaam van den H. PETRUS wordt ook aangetast. Het vatikaan is in gevaar, van het Apostelambt van MAHOMED te moeten erkennen. De Saracenen van *Carthago* vermenigvuldigden hun-

aan *Tours* voortgerukt waren, hunne verdere ondernemingen paal en perk stelde. PAULI DIACONI *de gestis Longobard*, L. VI. C 14. (T. 2.) Bij de westbewoners van *Afrika* bestaat eene voorzegging, dat de Muzelmannen bestemd zijn, nog éénmaal, met behulp van hunne vloten *Spanje* te overmeesteren."

(*) „ In het jaar 837. HERMANNI CONTRACTI *Chronicon*, p. 239, door SISMONDI aangehaald, zegt uitdrukkelijk, „ *Nordmanni in Walcra insula commissa pugna* (15 Calend. „ Junii) *multos interimunt, itemque Dorestatum devastantes* „ *tributum a Fresonibus accipiunt.*" (De *Noormannen* doen, in eenen op het eiland *Walcheren* geleverden slag, een groot aantal sneuvelen, en na *Duurstede* te hebben verwoest, ontvangen zij schatting van de vriezen)."

(†) „ *Script. post.* THEOPH. (ed Paris 1655), p. 412."

(§) „ LEONIS *Gramatici Chronographia*, p. 449."

(‡) „ Tot aan *St. Maurice*. Zie SIMONDE-SISMONDI *Histoire des républiques Italiennes du moyen-age*, T. 1."

hunne veroveringen op de kusten van *Dalmatië* (*); zij nemen *Boutoma* in, en slaan het beleg voor *Ragusa*. Langs de Adriatische zee, keeren zij naar *Italië* terug. Zij gunnen zich geene rust, vóórdat zij het land alom hebben afgeloopen, en inzonderheid die landstreek met verwoesting vervuld, alwaar *Bari* (†) en honderd en vijftig andere sterke plaatsen, hun tot schuilhoeken en beveiliging strekken. Twee eeuwen achtereen voerden de Saracenen eene volkomene heerschappij over de Middelandsche zee; doch, tegen het einde der laatste honderd jaren, behielden hunne togten slechts het aanzien van voorbijgaande strooperijen. In den besten tijd daarentegen, toen hunne magt een luisterrijk aanzien vertoonde, deden zij geene enkele verövering, of zij legden tevens den grond tot de eene of andere bloeijende stad."

Het vierde Hoofdstuk, schetst den invloed van het Islamismus, op den regeringsvorm en de zeden: deze schets, die zeer goed is uitgevallen, doet zeer goed begrijpen, hoe het Islamismus of eigenlijk deszelfs veroveringen zoo voorspoedig waren, en eenen geruimen tijd bleven. De Saracenen stonden de nijverheid voor, bevorderden den landbouw, verfoeiden het leenstelsel, dat zoo veel kwaads sticht, stonden aan elk bijzonder mensch eene gelijkheid van regten toe, hadden verscheidene schoone inrigtingen enz. enz.

Het vijfde Hoofdstuk, behelst de regering der *Ommiaden* en *Abassiden*, van den langdurigen haat tusschen welke, en de daar uit ontstane verschrikkelijke gebeurtenissen, de Arabische geschiedenis breedvoerig gewaagt. Dit Hoofd-

(*) „ *Script. p.* THEOPH. p. 179."
(†) „ Idem. p. 187."

Hoofdstuk kan, als een aanhangsel op het eerste en als een overgang tot de tweede Afdeeling, in zekeren zin aangemerkt worden, zonder regtstreeks op het doel der prijsvraag betrekking te hebben.

De tweede Afdeeling heeft tot opschrift: *Het tijdperk der Abbasfiden*, de nakomelingen van ABBAS, Zoon van ABUTALEB, Oom van MAHOMED.

Het eerste Hoofdstuk, behelst een onderzoek naar den invloed, welken het Islamismus uitoefende op de Kunsten en Wetenschappen, bij de Saracenen, waar te regt eerst iets voorkomt, aangaande den wetenschappelijken toestand der Arabieren, voor MAHOMED werkte, en van de denkwijze der Saraceensche Overwinnaars, omtrent de Kunsten en Wetenschappen, die zij bij de overwonnen Volken aantroffen, en dan de invloed der Abassiden, op de beschaving der Saracenen. Nu volgt eene korte beschouwing der Letterkundige inrigtingen, wordt vooral een blik op *Spanje* geworpen, (voor de zulken nuttig, die wanen, dat *Spanje* het land van verlichting niet weder zou kunnen worden), en geschiedt onderzoek, naar de aanmerkelijke gevolgen van de werkzaamheden der Saracenen voor de beschaving.

De schoone Kunsten, taalkennis en welsprekendheid, geschiedenis, regtsgeleerdheid, bespiegelende wijsbegeerte, Godgeleerdheid, Geneeskunde, Natuurkunde, en wiskundige wetenschappen, worden hier opzettelijk en bijzonder vermeld.

Niettegenstaande al den lof aan de verdienstelijke pogingen van eenige Saracenen toegezwaaid, en het voordeelige van den invloed der belijders en voorvechters van het Islamismus, hier met daadzaken, en in de bijzonder-

derheden opgenoemd, wordt evenwel ook naar waarheid erkend, dat in het Islamismus zelve en in onbekwame Leermeesters, in de binnenlandsche Oorlogen, en in de gedurige Staatsomwentelingen, onder andere, de redenen te zoeken zijn, waarom de wetenschappen geene grootere aanwinsten van de Saraceensche Letterkunde ontvangen hebben.

Het volgende tweede Hoofdstuk, is geheel toegewijd aan den handel, en doet uit Historische oorkonden, de uitgebreidheid daar van en den ijver daarin kennen, terwijl het eindigt met een vlugtig overzigt, over den toestand des handels in *Europa*, gedurende het behandelde tijdperk. In het derde Hoofdstuk, wordt eindelijk het een en ander medegedeeld, over den val van het Kalifaat. Een aanhangsel over de Aliden en Karmathen, besluit dit boekdeel.

De Hollandsche Overzetter, heeft in de aanmerkingen hier en daar bewijzen gegeven, dat hij over het onderwerp zelf ook heeft nagedacht, en de waarde dezer uitgave van OELSNER daar door verhoogd. Wanneer men nu hierop de lezing volgen laat, van HEEREN en REGENBOOGENS Verhandelingen over de *Kruistogten*, dan zal men, omtrent het voor- en nadeel van MAHOMEDS bewegingen, en den voor- en tegenspoed van het Islamismus, vrij goed leeren oordeelen. Deze lettervruchten verdienen dus eene plaats naast elkander, in het boekvertrek. De schoone Verhandeling van K. VILLERS, zoo belangrijk als bekend, over de Kerkhervorming, voegt hier dan ook uitnemend bij. Gelijk de Eerw. Vertaler te regt van tijd tot tijd den Nederlandschen Lezer gewezen heeft, op onder ons bekende boeken, als op de twee Verhandelingen van V. D. PALM over MAHOMED *den Stichter van den Islamitischen Godsdienst*, en van het

Sa-

Saraceensche Rijk, in zijne *Verhandelingen en Redevoeringen*, D. I. p. 120—182. zoo hadden wij op bl. 233. waar van *de Moallakat* melding gemaakt wordt, ook de aanhaling verwacht van V. E. MENIL, *Ant. Poema Arabicum Moallakah cum integris Zouzenii scholiis*, *Lugd. ap.* LUCHTMANS CIↃIↃCCCXVI.

JACOB CATS, *aan Neêrlands Jufferschap.*

't Is AMORS *boog en toorts, de toom en 't koord der Rede.*
De Liefde biedt geen heil ten zij met zielen vrede.

Te Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1820. *XXX en* 320 *Bladzz. In kl. formaat. De prijs is f* 3 : — : —

Dit keurig net Handboekje, voor de beminnaresſen der nuttige Dichtwerken, van wijlen onzen beroemden Landgenoot, bezorgt de Heer J. SCHELTEMA, en is door hem opgedragen, aan de Dordsche Jufferschap. Het Voorberigt maakt ons bekend, met de aanleiding tot deze uitgave, welke wij vertrouwen dat voor velen daarom te aangenamer zal zijn, om dat van de hier, uit de *Maagdepligten* en *Maagdeklagten*, van Vader CATS, geleverde Stukjes, het schimmel des tijds met eene voorzigtige hand is afgewreven. Op het Voorberigt, volgen onmiddelijk twee Dichtstukjes, het eene is voor allen, die met de zorg voor Maagden belast zijn, en het andere door den Kunst- en Letterdrukker, J. VAN DE VENNE, aan de jonge Dochters zelve gerigt. De opschriften der in dezen bundel vervatte Stukjes zijn: *Maagdewapen*, *Liefde's Granaatappelen*, *Maagdepligt*, *Maagdeklagten*, *Spreek-*

woor-

woorden, losse Stukjes, Herdersklagt, Vrijster-wapen. Het geestige met het nuttige hier vereenigd, stichte veel goeds!

Mijne HERINNERINGEN *uit den Spaanschen Veldtogt, gedurende de jaren* 1808 *en* 1809. *Door* A. J. P. STORM DE GRAVE, *Kapitein in Hollandschen Dienst, destijds Ordonnans-Officier, bij de Fransche Divisie Generaal* LEVAL. *Met Kaarten en Platen.* Te Amsterdam, *bij* J. van der Hey, 1826. *XXIV en* 360 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 5 : 18.

Deze herinneringen zijn, genoegzaam als tegen over den vijand, tot eigen vermaak, vlugtig opgeteekend, terwijl het gunstig oordeel van eenige goede vrienden en de omstandigheden, waarin het Spaansche Rijk zich thans bevindt, (toen namelijk het Voorberigt, voor deze uitgave geschreven werd) den Kapitein hebben doen besluiten, om ze in 't licht te geven. De bedoeling is alzoo geenszins, een Geschied- of Krijgskundig verhaal te leveren, maar alleen berigten, beoordeelingen en ondervindingen, en de uitgave geschiedt niet zoo zeer tot lessing, als wel tot eene uitspanning voor des Schrijvers Landgenooten. Het boekdeel heeft XXV Hoofdstukken. Het vangt aan met des Schrijvers vertrek van *Pruissen*, door *Holland* over *Frankrijk*, naar en intogt te *Baijonne*, en eindigt met deszelfs terugkomst uit *Spanje*, in die Fransche Grensstad.

Tot slot volgen eenige algemeene aanmerkingen van den Schrijver, geschikt om met de Spaansche zeden en manieren eenigzins nader bekend te worden.

Wij

„ Wij gelooven, dat men dit werk, als men een uurtje over heeft, met genoegen lezen zal. De geenzins vermetele Schrijver, heeft gegeven wat hij zag, hoorde en vernam; oordeelt met voorzigtigheid, en weet zich zeer wel uit te drukken. Enkele aanmerkingen, als die op de wenende MARIA, bij het Kruis van JEZUS, welke bladz. 108. gevonden wordt, mogen min gepast voorkomen, over 't algemeen dragen ze toch het stempel van gegrondheid.

Met den Kapitein stemmen wij volkomen in, als hij doet opmerken, niet alleen dat de geestelijke dwang vereenigd, met moeijelijke onderdrukking, de oorzaak is, dat de Spanjaarden over 't algemeen, zoo lang in verlichting en beschaving bij andere Volkeren achter gestaan hebben, maar ook, dat de Spaansche Natie zoowel als eenige andere vatbaar is, om voorwaarts te streven en eenen hoogeren trap van kultuur en van bloei te verkrijgen.

„ Het is mogelijk, zoo schrijft hij met regt, dat sommige Spaansche geestelijken met den grooten hoop aan deze zotternijen geloof slaan, maar ook velen zouden, indien zij maar durfden, zeggen hetgeen RACINE in zijne onvergelijkelijke *Athalie* den priester MATHAN in den mond legt:"

—— Peux-tu penser que d'un zèle frivole
Je me laisse aveugler pour une vaine idole,
Pour un fragile bois, que malgré mon secours,
Les vers sur son autel consument tous les jours?

„ De jongste gebeurtenissen in *Spanje* hebben doen zien, hoe wankelbaar het rijk der priesters aldaar stond. De Inquisitie en *Auto-da fés* zijn als in een oogenblik verdwenen; de vrijheid der drukpers en vrijmetselaarsloges hebben der-

zelver plaatsen vervangen." "Het licht dringt hoe langer hoe meer door: arme priesters! de Spanjaard ziet eindelijk wie hij is, en — wie gij zijt!"

Niet min waarachtig is ook de volgende aanmerking, welke wij hier nog willen afschrijven: „Deze algemeene onwerkzaamheid baart natuurlijk armoede; en het getal der bedelaars is ontzettend groot. Niettegenstaande er voorbeeldeloos schatrijke edellieden, prelaten en bankiers gevonden worden, kan men zeggen dat de Spanjaarden de armste natie van *Europa* zijn, in weerwil dat zij vier eeuwen lang in het bezit was der goud- en zilvermijnen van de nieuwe wereld, en ondanks den rijkdom dien de natuur haar met zulk eene milde hand in *Spanje* zelve aanbiedt. Onwegenzeggelijk is het ijzeren juk der geestelijkheid, waaronder dit volk zoo veel eeuwen langer dan anderen, die moeds genoeg hadden om hetzelve af te werpen, gebukt ging, niet geschikt om bloei en welvaart te bevorderen. De vrome Spanjaard, die alleen naar hemelsche schatten tracht, laat de aardsche gerust over aan kloosters en Priesters, en gaat liever naar de mis dan aan den arbeid."

„In weerwil nogtans van alle beletselen, die despotismus, dweepzucht en inquisitie den menschelijken geest in den weg stelden, leverde *Spanje* mannen van uitstekende verdienste in alle vakken van wetenschap en kunst, doorluchtige helden, onsterfelijke dichters en schrijvers, beroemde geleerden en kunstenaars. De namen SPINOLA, MONDRAGON en MENDOZA, schitteren ook in onze vaderlandsche geschiedenis als helden van den eersten rang; die van CERVANTES, QUEVEDO, LOPE DE VEGA zijn door

ge-

geheel *Europa* met roem bekend; zoo ook de geschiedschrijver MARIANA, dien men den TACITUS van *Katalonië* noemt. De kronijk van SAAVEDRA, de geschiedenis van den successie-oorlog, van den Marquis SANFILIPE, de geschiedenis van *Indien*, van GONZALO, HERNANDES DE OVIEDO Y VALDES die der Mexicanen, van den Monnik TORQUEMADA, worden zeer geacht. Desgelijks de dichters FERNANDO DE HERRERO, DE CASTRO en CALDERON; de beroemdelijke fabeldichter YRIARTE, is welligt nog in leven; ook vrouwen hebben met roem de poëzij beoefend, waaronder MARIA ALPHARSATE met den naam der Spaansche SAPPHO pronkt. De schilderstukken van RIBERA, CESPIDES, MURILLOS, SELANO, VELASCO en anderen zijn ook door de reizigers met lof vermeld. Reeds voor de invoering van het Christendom, had *Spanje* verscheiden beroemde mannen opgeleverd, als POMPONIUS MELA, MARTIALIS, LUCANUS, de beide SENECA'S, M. PORCIUS LECTRO, wien zijne leerlingen onsterfelijk maken, als AUGUSTUS, MECENAS, AGRIPPA, OVIDIUS en anderen, ook QUINTILIANUS was een Spanjaard, en verscheidene, die zich als Romeinen bekend hebben gemaakt."

„Zonderling is het, dat de Mooren de wetenschappen in dit gewest overbragten, aankweekten en beschermden, en de H. Inquisitie dezelve verdreef, onderdrukte en vervolgde."

De nieuwe Kaart van *Spanje* en *Portugal*, benevens eenige Platen, versieren dit werk.

BESCHRIJVING van den Nederlandschen Watersnood, in Louwmaand van 1820. *Met Platen en Kaart. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1820. *Uitgegeven ten voordeele der Ongelukkigen.* 370 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 6 : 14 : —

Onder een erkentelijk gevoel van de Goddelijke goedertierenheid, welke in dit saisoen de vreesselijk dreigende onheilen heeft afgewend, namen wij dit boekdeel nu voor ons, lazen den inhoud en beschouwden wij de platen, zoo geschikt om ons ook te doen opmerken, hoe treurig de gevolgen in dit Jaar weder hadden kunnen zijn, wanneer de dooi niet zoo zacht, en tevens doorgaande geweest ware, maar de ontzettende massa's ijs met geweld losgebroken, zich zelve overal nieuwe wegen gebaand hadden, door loeijende winden en onstuimige golven alomme voortgestuwd.

Na eene levendige schilderij, bij wege van inleiding geschikt, om het verlangen op te wekken, wordt hier, in de eerste Afdeeling, een naauwkeurig verhaal gegeven, der overstroomingen, zoo als die door de gesteldheid des Lands zijn veroorzaakt, volgen in de tweede, alle die menigvuldige bijzonderheden, welke daarbij in verschillende oorden hebben plaats gehad, en vindt men, in de derde, de middelen opgegeven, die alreeds zijn aangewend, en nog verder kunnen en zullen bewerkstelligd worden, om soortgelijke dreigende rampen te herstellen, en voor het vervolg af te weren, met vermelding der menigvuldige bijdragen tot verzachting van dezen nood.

Met

Met de meest mogelijke naauwkeurigheid, heeft de belangelooze Schrijver dit werk ingerigt en niets verzuimd, om, met behulp ook van gedrukte werken, in het Voorberigt gemeld, den belangstellenden Lezer een juist denkbeeld van zaken te verschaffen. In eenen meer dan gewoonlijk vloeijenden, voegzamen en aangenamen stijl, is alles voorgedragen, waardoor het genoegen der lezing niet weinig vergroot wordt. Ondertusschen is het er verre van daan, dat alleen op de voldoening van eene dikwerf slechts ijdele nieuwsgierigheid in dit boekdeel zou gewerkt zijn, dat in tegendeel overal de zucht doorstraalt, om wezenlijk nut te stichten, goede gevoelens te ontvonken en te versterken, en zelfs ook de Hooge Regering, en allen aan welke eenig Bestuur van den Waterstaat is toevertrouwd, opmerkzaam te maken, op 't geen ter voorkoming van dergelijke ontzettende rampen, in 't vervolg, onder den Goddelijken zegen, met nut zal kunnen in 't werk gesteld. Zeer beviel ons ook de ernstig Godsdienstige toon en houding, welke hier en daar, waar het juist voegde, de heerschende is. Zie hier eene kleine proeve, welke zeker tot de lezing zal opwekken.

„ Dan, weldra ontdekt zich de reeds genoemde Wel te Langerak, omtrent 5 minuten oostwaarts van de kerk. In den beginne weinig beteekenende, scheen zij ras gestopt te zullen worden. Elke poging, intusschen, vermeerdert het eerst weinig geteide gevaar. In den tijd van 3 uren is de wel tot een gat van 28 roeden, en doorgaans van 24 voeten diepte geslagen, en de dijk bezweken. Nu stuift het bruisende water met zulk een ontzettend geweld naar binnen, dat men dit gedruisch, tot op 2 uren afstand, duidelijk onderscheiden

konde, en met dezen overweldigenden stroom is het droevig lot van den ganschen Alblasser-Waard beslist."

„De avond was stil. De maan gaf slechts een flaauw licht, als verborg zij haar anders lieflijk gezigt voor het oog der bedrukte natuur, en deelde zij treurig in het algemeene leed. Een nevelachtige mist, uit het water opgestegen, had het aardrijk met het kleed van rouw en droefheid overtogen. Bij de doodsche windstilte ontstond eene sombere statigheid, welke tot ernst, tot bemoediging en vertrouwen dringt, en alleenlijk door duizende tranen en snikken der ongelukkigen werd afgebroken. Eene menigte van kanonschoten, uit het zuidoosten en dus van den kant van Gorinchem komende, weêrkaatsen langs de oevers en vermeerderen allerwegen den schrik, daar men niets anders dan dijk- en doorbraak vermoeden kan. Het noodgelui van meer dan 20 dorpklokken, op digteren of meer verwijderden afstand, verkondigt door haar aanhoudend verward en woest geklep, dat dijk en dam bezweken, dat het laatste pleit voldongen is, en dat akker en woningen, binnen weinige oogenblikken, voor het geweld der woedende golven, zullen moeten zwichten. Onder het geschreeuw van ongelukkigen, die zich zelve niet konden redden, en het akelig geloei van het vee, dat uit zijne benedenstallen verdreven is, wordt de nacht angstvallig te gemoet gezien. Geen slaap sluit het oog. Niemand durft zich op zijn leger ter neder vlijen, offschoon af door gestadigen arbeid diep vermoeid, omdat ieder oogenblik nieuwe bezigheden, nieuwen angst voor nog al zwaardere overrompeling en nieuwe bekommering verschaft omtrent hetgene door den dringenden nood achtergelaten had moeten

ten worden. Alles is nog even woelig, om den zoo kostbaren tijd niet geheel te verliezen. Hier verwoert men nog, bij gebrek van ſtalling en voeder, dat niet te redden was, aanzienlijke koppels paarden naar andere plaatſen, bijzonderlijk naar den ſtrooiwaard achter Dordrecht, alwaar men zulks veilig acht. Ginds leide men de laatſte hand aan de pakkingen en waterzolders, om nog te behouden, wat anders gewis de prooi der golven moeſt worden. Met vele moeite drijft men het zware melkvee naar buiten, om naar zijnen kunstſtal gevoerd te worden. Het beangſte dier is te zeer gehecht aan zijne gewone voederplaats, om aan eene andere onbekende de voorkeur te geven. Ook is het klimmen langs de gemaakte ſteigeringen naar boven door zijne ongewoonheid eene zeer moeijelijke taak, welke niet dan met een jammerlijk misbaar en niet dan onder veel ſpartelen volvoerd wordt; terwijl de mindere bedaardheid, welke daarbij plaats heeft, het voortjagen der drijvers, en het ſombere lantaarnlicht bij het flaauwe ſchijnſel der maan, te midden van nevel en miſt, dat bezwaar van overvoering vergrooten." (1)

„ Al

(1) „Opmerkelijk was, onder anderen, het voorbeeld van ééne koe, bij zekeren TIJS EIJKELBOOM, onder Brandwijk. Dit beest was in het jaar 1809 op den eigen waterzolder geboren, werwaarts men het thans zoude voeren. Hoe zeer 16 of 18 ſtuks melkvee gewillig naar boven gegaan waren, begeerde hetzelve, ondanks alle moeite en zelfs ondanks alle hardheid, van zijne plaats niet te wijken. Men beſloot alzoo, hetzelve te laten ſtaan, in het bijna zeker uitzigt van verlies. Dan, zoodra het met den buik in het water ſtond en de ſtreng werd losgemaakt, volgde het zijnen drijver gewillig naar boven, alwaar het, onder de zusterlijke lotgenooten, even ruſtig de plaats innam, als het, elf jaren geleden, het eerste aanſchouwelijk leven had mogen genieten."

„ Al zwoegende en tobbende was nu de eerste nacht doorgestaan. Naar gelang de dijk al meer en meer wegspoelde, de doorbraak grooter werd en het water met toenemende kracht naar binnen stroomde, bleef nog de volgende dag aan denzelfden vorigen arbeid toegewijd, daar men zoo gaarne alles in veiligheid bragt, wat slechts eenigermate van dienst zoude kunnen zijn in eenen nood, welks duurzaamheid nog niet was te berekenen. Overal met eigen leed moetende worstelen, gaf men gaarne gehoor aan een aantal geruchten, waaronder vele den kommer vermeerderen, andere den troost mededeelden, naar welken ieder hart zoo vurig verlangde. Zelfs liep de tijding, dat het gevaar gestuit was, en de hoogte van den vloed dien van 1809 in lange na niet zoude naderen. Dan, het vergezigt van zolders en torens vernietigde weldra elken nieuwen troostgrond. Het water, nog aanhoudend wassende, vloog tegen dammen en kaden op, waarvan dus het lot nog onzeker bleef. Al schuimende sloeg het aan de overzijde neder, en ieder nader berigt scheen al zeer spoedig het andere te wederspreken. Ook de Wachtkolommen, reeds op den 26sten naar den dijk te Gorinchem gezonden, om de overlaten in den Whaaldijk te slechten, waren thans onverrigter zake terug gekeerd. Het water vóór den Diefdijk op de rivier willende afleiden, en alzoo den Waard met de Vijf Heeren Landen moetende bevrijden, hadden zij mede moeten staken. Eene nieuwe poging zoude, op den 26sten, het in den dijk te Langerak gevallen gat door eene ringkade trachten te digten. De opgeroepene manschap trok naar dezen gevaarlijken post. Met moeite door het vloedwater badende, dat reeds over den dijk stroomde, of ook eenen omweg van eenige uren moetende ne-

nemen, die uit hoofde van slijk en modder nauwelijks te begaan was, en hier en daar buiten staat zijnde om aan opbruisende golven het hoofd te bieden, kwamen echter velen ter bestemde plaatse; doch ook deze komst bleek weldra vruchteloos, daar eene diepte van 30 voeten en eene breedte van 30 roeden — zoodanig was reeds het gat vergroot, — bij het bruisend en gestadig binnenstroomend water, bij geene mogelijkheid meer te beringen was. Zelfs daar, zoo als te Oud-Alblas, het hoogst gelegen dorp in den Beneden-Waard, waar velen hunne toevlugt in de hoog gelegene kerk genomen hadden, achtte men zich naauwelijks veilig, daar het hooge water op het marktplein bijkans 2 voeten hooger dan in 1809 stond, en het aanvoeren eener groote hoeveelheid takkenbosschen, van boven met planken belegd, ter naauwer nood diende tot beveiliging. Met deze vruchtelooze poging waren dan ook alle uitzigten van bevreiding te eenen male vernietigd, en er bleef niets anders overig, dan om de uitkomst, onder eerbiedig vertrouwen op den Heer der natuur, met gelatenheid te verbeiden."

„De bovenste verdiepingen bleven thans de eenige plaatsen van toevlugt en verblijf. Niet zeldzaam was het geval, dat een zolder, met de uit herbergzaamheid opgenomene lieden, wier huizen deze toevlugt misten, of wel tegen den strooom onbestand waren, behalve het gestalde vee, 16 tot 20 personen bevattede De weinige ruimte, het verwarde van zulk eene huishouding bij de bekrompene slaapplaatsen en de geringe berging van door elkander geworpene goederen; het treurige denkbeeld van alhier, met verlies van vrijheid, opgesloten te zijn, zonder nog te weten, hoe lang deze nood zou-

de duren; het ontzettend gezigt op de breede waterplas, alwaar van tijd tot tijd de eene hut na de andere voor het oog verdween, en dan eindelijk de angstige vragen, of men wel op bijstand rekenen mogt, en van waar de verlossing zoude kunnen opdagen: dit alles lokte bij voortduring menigen bangen zucht uit den boezem, menigen traan uit het reeds nat beschreide oog."

Vuriglijk bidden wij, dat des Schrijvers aan het slot geplaatste wenschen, ook ten aanzien van het gemaakt gebruik der geschonken middelen, vervuld mogen worden.

Het vers van den Dichter W. H. WARNSINCK, heeft hier ook eene welverdiende plaats ontvangen.

Eene zeer aanzienlijke lijst van Inteekenaars, leert de belangstelling in dit werk kennen, en de lijst der Kollekten doet den Hollandschen naam eere aan; en wie zou zich ook niet verheugen, over de betoonde weldadigheid van verscheidene Engelschen, wier giften hier insgelijks zijn opgenoemd?

De Kaart achter aan, vertoonende de voornamste doorbraken in de dijken, en daardoor veroorzaakte overstroomingen bij den Nederlandschen Watersnood, in den aanvang van het Jaar 1820, is van wezenlijk belang voor den Lezer.

Latijnsch LEESBOEK, *voor Eerstbeginnenden*, *door* S. W. SCHIPPERS, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctor*, *en Rector der Latijnsche school te* Bolsward. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1820. *XXIV en* 132 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* —: 15 :—

In de Voorrede doet de Heer SCHIPPERS zich kennen, als een nadenkend en voor zijnen post zeer

zeer geschikt man, wien het ernst is, om de jeugd aan zijne zorge toevertrouwd wel te onderwijzen. Deze zucht blijkt hem ook aangespoord te hebben, tot de uitgave van dit boekje, 't welk dienen moet om kinderen uit het Latijn in 't Nederduitsch te leeren overzetten. Wij hebben het daartoe ook niet ongeschikt gevonden, hoewel wij niet gelooven, dat er behoefte was aan zulk een werkje. Dat er de Verzamelaar met zijne kinderen een nuttig gebruik van zal weten te maken, betwijfelen wij ook geheel niet; maar niet gaarne zouden wij deze manier van onderwijs voor de beste verklaren. De zoogenaamde *Regia Via*, komt ons veel verkiesselijker voor, om namelijk den vossius te gebruiken, den Onderwijzelingen de regels in 't Latijn te doen kennen, hen veel te laten vragen, en hun dan met den regel te antwoorden, als zij in het overzetten, 't zij uit, 't zij in het Latijn, ergens verlegen staan, of te wijzen ook op het Lexicon, waarin zij niet alleen beteekenissen, maar ook spreekwijzen aantreffen, waar van zij zich moeten leeren bedienen. Zoo worden zij vroeg gewend zelf te werken, en tevens met gemak, ook om met genoegen zulks te verrigten.

De Inneming van JERICHO: *of de bekeerde Zondares. In vier Zangen. Door Mevrouw* COTTIN, *Schrijfster van* MATHILDA. *Benevens de gedachten van* PASCAL. (*Een Handboekje voor de Jeugd.*) *Uit het Fransch. Te* Zalt-Boemel, *bij* J. Noman, 1820. 145 *Bladzz. In* 12*mo*. *De prijs is f* — 16 —

De Vertaler heeft zoo min de reden opgegeven,

ven, waarom hij het Fransche werkje van Mevrouw COTTIN overzette, als zijn' naam genoemd. Wij kunnen dus daarover niet oordeelen. Maar als wij op den inhoud zien, dan komt het ons voor, dat deze vertaling wel gemist had kunnen worden. De Bijbelsche Geschiedenissen, in de gedaante van een Roman te veranderen, is, onzes erachtens, noch voegzaam noch voordeelig. Het toevoegsel achter aan geplaatst, geeft een nog meer vreemd voorkomen aan dit boekje, en veroorzaakt een bont zamenstel. Aan fouten tegen taal en spelling, ombreekt het hier ook niet.

De vernieuwde KINDERVREUGD, *verfierd met* 26 *Plaatjes. Te* Amsterdam, *bij de Gebroeders* van Arum. *De prijs is f* — 18 —

Deze tweede Uitgave verdient lof, zij beantwoordt aan den titel en het doel, eene *enkele* aanmerking moeten wij er echter op maken. Het heeft ons namelijk bevreemd, dat de Opsteller het ongepaste niet gevoeld heeft om, in zulk een Kinderboekje, ook van de *Spaansche* en *Napelsche* gebeurtenissen te gewagen. Dat is toch wel geen Kinderspel, waar van men tot de kleintjes spreken moet!

MEN-

MENGELWERK.

BEHANDELING VAN DEN TEKST, JOANN. XIX: 13—16. (1)

Met genoegen las ik in de Boekzaal de beschouwing, en een Uittreksel van *de Dagelijksche Oefeningen des Christens in de Lijdensgeschiedenis van zijnen Heiland* enz. door A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*. Door geene aardsche middelen bedeeld, van mijn Traktement alleenlijk moetende bestaan, en daarenboven, schoon nog jong zijnde, echter reeds met een talrijk Huisgezin verwaardigd, moet ik mij menigmaal slechts vergenoegen, met de lezing van de beoordeeling, en deze en gene losse stukken der uitgekomene Boeken, in de Maandschriften geplaatst. Ongelukkig! dat ik mij, en menige Leeraars zich zóó moeten behelpen, en wij derhalve buiten staat zijn om ons dat gene aan te schaffen, wat voor de verlichting van ons verstand, en de vorming onzer harten onontbeerlijk is. Doch het is, en het blijft niet anders, wat er ook gedacht, gesproken en geschreven wordt. Gelukkig! dat ik nogtans op mijne Studeerkamer, eenige goede bronnen zie vlieten, waar uit ik putten kan, en mijne dorstige ziel kan lesschen, maar genoeg hier van, en nu ter zake.

Met genoegen las ik dan het bovengenoemde,
en

(1) Deze bijdrage reeds voor lang aan de Redactie toegezonden, is door de menigte der voorhanden zijnde Stukken, niet vroeger kunnen worden medegedeeld.

en daar ik in de laatste dagen, der behandeling van het Lijden en Sterven des gezegenden Verlossers, juist het geplaatste Uittreksel van Konings XXXste Afdeeling over *Joann.* XIX: 13—16. voor mijne zeer kleine Land-Gemeente ontwikkelde, dacht het mij niet onvoegzaam te zijn, het een en ander van die Rede, als eene Bijlage daarop te laten volgen.

Na het verband der tekstwoorden, in de Inleiding, te hebben opgegeven, had ik deze verdeeling.

I. Helderde ik het Geschiedverhaal op.

II. Stond ik bij de handelwijze van PILATUS, der Joden, en van JEZUS hier gehouden stil.

III. Zamelde ik de lessen in deze stof vervat op, en maakte die toepasselijk.

I. Helderde ik het Geschiedverhaal op, bij dit eerste deel mijner Rede, wil ik mij geen oogenblik ophouden, dewijl ik zelfs den schijn vermijden wil, van mij eenigermate boven KONING, en den Beoordeelaar van zijn werk, te verheffen. Ik ga derhalve dadelijk over, tot de voordragt van mijn

II. Stuk, waar in ik, bij de handelwijze van PILATUS, der Joden en van JEZUS hier gehouden, stil stond. Bepalen wij ons dan (dus sprak ik):

A. Bij het gedrag van PILATUS, hier aan den dag gelegd. PILATUS zien wij dan hier, na twee van elkander geheel verschillende pogingen bewerkstelligd te hebben, om 's Heilands onschuld, waar van hij in zijn gemoed overreed was, en welke hij openlijk verklaard had, ware het mogelijk te handhaven, eindelijk bukken voor het geweld der Joden, JEZUS onschuld aan hen prijs geven, en hem ter dood veroordeelen, om de gunst van Keizer TIBERIUS niet te verliezen. Doch wat gebeurt er in den raad der Goddelijke Voorzienigheid? Vroeg of laat

zal

zegenpraalt toch het regt, over het onregt! Weinige jaren rolden daar henen, en ziet de Landvoogd wordt om zeker misdrijf door denzelfden Vorst van zijn ambt afgezet, zijn geslagen vijand, en door hem als balling verdreven, in welke ballingschap hij zich zelven van het leven beroofde. Onregtvaardige, zwakke, en ongelukkige Man! dit zijn de blijken eener Hemelsche regtvaardigheid, dit zijn de gevolgen van vreeze voor krachtelooze bedreigingen, dit is de uitslag eener lage onstandvastigheid, zoo armzalig is dikwijls de vriendschap van menschen! Wee hem, die om deze te behouden, of te verwerven Gods geregtigheid uit het oog verliest, zijn geweten bezoedelt, en zijne heiligste pligten met voeten treedt!

Beschouwen wij:

B. De handelwijze der Joden hier gehouden. De Joden plaatsen zich hier weder, gelijk in alle de omstandigheden van 's Heeren Lijden, in het slechtste daglicht. Zij zijn ook hier ten eenenmale bedacht, om alle mogelijke middelen aan te wenden, ten einde PILATUS te doen wankelen, en hunnen wil te doen opvolgen. Onuitputtelijk zijn zij als het ware in de uitvinding der laagste listen. Hoort, hoort M. H. dat hol geschreeuw: *weg met dezen, weg met dezen, kruist hem, kruist hem*, u in de ooren ratelen, aangeheven om den Regter zekere schrik en vrees in te boezemen, luistert, luistert naar die snoode geneigdheid, *wij hebben geenen Koning dan den Keizer*, daar zij TIBERUS en alles wat met eenen Romeinschen geest was doortrokken, hateden, en tot in den afgrond vervloekten. ô Wij zien hier overtuigend, dat haat en geveinsdheid den mensch tot alles verlagen kunnen, dat die ondeugden hem zelfs tot Godvergetenheid kunnen vervoeren.

Ja, dit spraken die zelfde Joden, die kort te voren getuigden: *wij zijn* ABRAHAMS *zaad, en hebben nooit iemand gediend.* Hier schonden zij dus openlijk de Koninklijke waardigheid van hunnen Messias, hier vergaten zij derhalve schandelijk den God hunner Vaderen, die onmiddelijke Gods regering, waarmede zij boven alle andere volken verwaardigd waren. Staan wij

C. Stil bij het gedrag van den Zaligmaker, hier gebleken. JEZUS vertoont zich hier op eene wijze, dat hij het diepste medelijden verdient, en in de grootste deugden uitmunt.

Verbeeldt u hier den Verlosser, onder het gevoel van de grievendste ligchamelijke smarten, door gestrenge geesseling, en ruwe slagen veroorzaakt op PILATUS bevel, door onbarmhartige Romeinsche Soldaten voortgestooten en uitgebragt, te aanschouwen; vertegenwoordigt u hier zijne aandoening op het gezigt van PILATUS, zijnen regterstoel, dien gemaakten toestel, en die duizenden van menschen, die daar voor zijne oogen geschaard staan; verbeeldt u hier zijne gewaarwording, bekend, ten volle bekend, met hun helsch plan tot eene voorbereiding voor hun Paaschfeest; vertegenwoordigt u hier zijn gevoel, op het hooren van de dolle woede des volks, tegen zijn' Persoon — van dat volk *wiens land hij doorging, altoos goed doende*; verbeeldt u hier zijne stemming bij de verwerping zijner Koninklijke waardigheid, en het gezag van zijnen Hemelschen Vader; vertegenwoordigt u hier zijne aandoening, bij de uitspraak van het Regterlijk vonnis, tot den wreedsten en schandelijksten dood; verbeeldt u hier zijne gewaarwording, bij het hooren van den daar op aangeheven vreugdekreet; vertegenwoordigt u hier eindelijk 's Heilands gevoel, bij zijne vernederende wegvoering als in

triomf,

triomf, naar *Colgotha*. Welk een zwaar en bitter Lijden, hoe zeer aller medelijden waardig!

Maar onder dit alles, muntte JEZUS evenwel in de grootste deugden uit, in gelatenheid, regtvaardigheid, onschuld en in onderwerping. Ja, het was zijne gelatenheid, welke hem *als een schaap dat stom is voor het aangezigt zijnes scheerders, zijnen mond niet deed open doen*; het was zijne regtvaardigheid, welke geen kwaad met kwaad wilde vergelden, den regterstoel niet verguisde, en het: *weg met hem, kruis hem!* en de uitspraak van zijn doodvonnis, niet in den mond van Volk en Regter besterven deed; het was zijne onschuld, welke hem in die donkere, treurige en akelige omstandigheden staande hield; ja het was eindelijk zijne onderwerping aan Gods raadsbestel, die hem zoo gewillig naar *Calvariën* deed henengaan, welke Goddelijke deugden! Ik ga over tot mijn

III. Rede-deel, waarin ik de lessen in deze stof vervat opzamelen, en die toepasselijk maken zoude. Wij leeren dan hier in het bijzonder:

1. *Uit* PILATUS gedrag, ons om menschengunst en menschenvrees nimmer aan de verkrachting van ons geweten, aan pligtverzuim en deugdverguizing schuldig te maken.

De gunst en de vriendschap van menschen is meestal onbestendig, dat leert de Geschiedenis van PILATUS, dat leert ons helaas! onze eigene ondervinding. Vooral is de toegenegenheid en de liefde van de Grooten der Aarde, of die zich op de eene of andere plaats groot verbeelden, zeer wisselvallig, en menigmaal ingerigt, om gewetens te verkrachten, pligt te doen verzuimen, en deugd te verguizen.

Wacht u, wacht u M. H. voor de zoodanigen, die u somtijds daaraan zouden doen schul-

dig ſtaan, want de gevolgen daarvan zijn onberekenbaar, gelijk gij hoordet uit PILATUS lot.

Ware gunst en vriendſchap wordt er in deze dagen weinig meer gevonden, zelden ontmoet men een DAVID en JONATHAN: gelukkig gij echter, die de gunst van God, en de liefde van JEZUS geniet.

Dat ook geene menſchenvrees, gelijk die PILATUS voor TIBERIUS en de Joden ten opzigte zijner tijdelijke belangen had, uwe harten bekruipe, waarmede zij u ook mogen bedreigen: wederſtaat, wederſtaat in den geest der Christelijke liefde hunne bedreiging (de grootſte Bedreigers, zijn dikwerf de kleinſte uitvoerders) en ziet gij u evenwel daar door naar de wereld benadeeld, dat dan de toejuiching van uw geweten, pligtsbezef en deugdsgevoel u tot voordeel verſtrekken. *Vreest niet voor de genen, die het ligchaam dooden enz. Wat baat het den mensch, dat hij de ganſche wereld gewinne* enz.

2. Uit de handelwijze der Joden, om ons nooit aan heiligſchennis, haat en geveinsdheid over te geven.

Zich zoo voor den Godsdienst voor te bereiden, volgens het 14de *vs.* eerſte gedeelte (dit drukte ik in mijne verklaring) zich zoo hatelijk omtrent de lijdende menschheid te gedragen, en zulk eene geveinsde rol te ſpelen, als de Joden in het beſchouwde deden, is dit niet Hemel en Aarde onteerende?

Maakt zich ook iemand uwer, (het geen God verhoede!) hieraan ſchuldig, dan moet ik u bij de Goddelijke Alwetendheid en Regtvaardigheid bepalen, (gij gelooft toch immers niet, dat God ſlechts een klank of een woord is!) mij dunkt, de Geſchiedenis der Joden van 's Heilands kruiſiging af, tot op den huidigen dag, ſpreekt

ſpreekt dit *alleen* overtuigend tegen, en die Hemelſche deugden volgen ook u tot in de eeuwigheid.

Vermijdt dan, om derzelver uitwerkſels te ontvlieden, zorgvuldig, wat ik u bidden mag, alle huichelarij omtrent de zaak van den Eerwaardigen Godsdienst, alle onbarmhartigheid en arglistigheid; dat het denkbeeld: God is alwetend en regtvaardig, vroeg of laat ontmaskert hij de ondeugd! u tot zelfsverloochening, liefde en opregtheid bewege. *Welgelukzalig is de man, die niet zit in het geſtoelte der ſpotters, zalig zijn de barmhartigen, want hun* enz. *Zalig zijn de reinen van harte, want* enz.

3. Uit JEZUS gedrag, om ons ten allen tijde door Christelijke gelatenheid, regtvaardigheid en onderwerping te veredelen.

Zoo beſtond de Zaligmaker, gelijk wij zagen, onder alles wat hem hier overkwam en trof, was en bleef hij de gelatene, regtvaardige en onderworpene Godmensch.

Beſtaat gij ook zoo kruisdragende Hoorders! onderſcheidt gij u insgelijks onder druk door eenen heiligen moed, onder aangedaan onregt, door redelijke billijkheid, en onder droevige lotgevallen des levens, door eene ſtille berusting in 's Hemels wegen?

Ach! hoe menig één uwer gevoelt hier zijne te kortkoming! Is het geen wrevel, is het geene zucht tot wedervergelding, is het geene murmurering, waar door gij u menigmaal kenmerkt; en is dat Evangeliesch gehandeld? Immers neen! En wordt daar door nu uw lot veranderd, bezondigt gij u daar door niet eerder verſchrikkelijk tegen den wijzen, heiligen en goeden God?

Niet alzoo Geliefden! maar JEZUS voetſtappen hier gedrukt, nagevolgd. Uit zijne handel-

 wij-

wijze hier gehouden, uit zijne geheele levensgeschiedenis, leert gij Christelijke gelatenheid, regtvaardigheid en onderwerping, en in alle de wegen, waar op u de Heer leidt, dankend en aanbiddend zeggen: *Hemelsche Vader! uwe wil geschiede*, *het lijden des tegenwoordigen tijds is niet* enz. *die met tranen zaaijen, zullen* enz. *werpt alle uwe bekommernissen op hem* enz.

Wij leeren hier in het algemeen:

4. De zwaarte van 's Heilands Lijden, voor de zonden, geloovig bezeffen.

Ook daarvan hing ik u reeds een kort tafereel op, herinnert het u, brengt u de gansche Lijdensgeschiedenis in de gedachten, gevoelt er het ware, grievende en geduchte voor JEZUS van, en wordt er door geroerd, om te erkennen God is regtvaardig.

Ja, God is regtvaardig, dat staat M. V. op *Golgotha* te lezen, en bij aldien gij hem door het geloof in den Verlosser niet vreest en dient, zult gij ongetwijfeld de kracht dier Hemelsche deugd, welke zijn Wezen geheel kenmerkt, vroeg of laat ondervinden.

God beware u voor het geduchte zijner vergelding, hij doe u op *Calvariën* zien, met welk eene onverbiddelijke gestrengheid hij de zonden straft, maar ook met welk eene teedere liefde hij geloovige Evangelische deugd beloonen wil.

Zegt nooit, JEZUS heeft voor mij niet geleden, is voor mij niet gestorven: schoon zijn lijden en sterven niet voor alle menschen ware (gelijk Bijbel en Rede bevestigen?) is evenwel het aanbod van genade onbepaald; neemt hetzelve dan geloovig uit Gods Vaderhand aan, en zijt er wakende, strijdende en biddende mede werkzaam ten eeuwigen leven: *die in den Zoon geloofs, die heeft het Eeuwige leven* enz. *Alzoo*

lief

lief heeft God de wereld gehad; enz. *Geloofs en gij zult zalig worden.*

5. 's Heilands onschuld in zijn Lijden, door onze bekeering verheerlijken.

Hij was het, die in den volsten zin aan zijne vijanden vragen konde: *Wie uwer overtuigt mij van zonde?* Van wien men eenmaal getuigde, *Nooit heeft een mensch alzoo gesproken als deze,* en die derhalve geheel onschuldig, in de plaatse van Zondaars leed. Ondoorgrondelijk, aanbiddelijk raadsbesluit! plan van Verlossing, dat *de Engelen zelfs begeerig zijn in te zien!* Goddelijk onschuldige JEZUS! van wien de mond des Heeren zelf verklaarde: *Deze is mijn Zoon, mijn Geliefde, in denwelke ik mijn welbehagen heb.*

6 Dat gij door deze gedachten, onder hoogere indrukken verteederd werdt, om u diep voor hem te vernederen, in de schuld te vallen, en de vergeving uwer zonden aan den voet van het kruis te zoeken.

JEZUS onschuld in zijn Lijden en Sterven, verzekere u van zijne gadelooze Zondaarsliefde; aan den alleronwaardigsten wil hij zijne genade groot maken, zijne zoenverdiensten heiligen, en zijnen Geest schenken. CHRISTUS *heeft eens voor de zonden geleden, hij regtvaardig* enz. *hem, die geen zonde gedaan heeft, heeft hij* enz. *bekeert u en leeft.*

6. Eindelijk JEZUS Koninklijke waardigheid, daar onder gebleken, door onze Heiligmaking vereeren.

U Christenen! wijzen wij, na dit geleerde, alleen op den Verlosser, terwijl wij PILATUS woorden in onzen mond overnemen, en tot u eerbiedig zeggen: *Ziet op uwen Koning!* — beschouw hem mijn Christen! met de oogen des geloofs, hier in zijn bitter Lijden, waar door

door hij in eene zalige heerlijkheid moest ingaan.

Uwe Koning moest lijden, gekruisigd worden, sterven, zoudt gij van straf bevrijd, van zonde ontslagen, en in Gods gunst hersteld worden, met één woord zoudt gij leven.

Ziet uwen Koning! beschouwt hem thans vooral in zijne Goddelijke Grootheid, als uwen Heer, als uw Hoofd, als uwen Regter, onderwerpt u dus al meer en meer aan zijne leiding, gehoorzaamt al meer en meer zijne bevelen, en vertrouwt op hem al meer en meer in alle de omstandigheden des levens, die u treffen.

Dat dankbaar gevoel omtrent JEZUS, steeds meer en meer in u ontwake; dat liefde liefde werke, en eene gestadige bede: Goddelijke Heiland! verlicht door uw woord en uwen geest, al meer en meer mijn verstand; veredel door uwe genade al meer en meer mijn hart! uwe heiliging volmake.

Die verzuchting kan JEZUS verhooren, *want alle magt is hem gegeven in Hemel* enz. *bidt, en u zal gegeven worden, zoekt* enz. *klopt* enz.

ô Dat JEZUS voor ons allen eenmaal den Hemel opende!

N.

den 3 April 1800. S.

EENIGE WENKEN EN AANMERKINGEN OVER DE OPVOEDING VAN MEISJES, BIJZONDER VOOR MOEDERS, DOOR P. D. BARENDIJK, TE *Tiel.*

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 291.)

Om het drietal vol te maken, voeg ik hierbij de *Naarstigheid.* De tijd van rust en ontspanning,

ning, is voor een meisje korter dan voor een jongen. Der laatsten arbeid is meestal voor ligchaam of geest zoo afmattend, dat rust en uitspanning voor hun behoefte is. Van dien aard zijn de vrouwelijke bezigheden niet; terwijl zij van den anderen kant zoo veelvuldig en voortdurend zijn, dat zij ook weinig tijd tot rust laten. Leert dan toch ouders! uwe dochters op naarstigheid, reeds van der jeugd af, den hoogsten prijs stellen,[3] of zij zullen, vrouwen en moeders geworden zijnde, het huisselijk leven vervloeken, als eene eeuwigdurende slavernij. —

Nog vele deugden bieden zich aan, doch het is de kloekmoedigheid alleen, die ik nog zal aanroeren. De vrouwen worden aan meer gevaren blootgesteld, dan de mannen, in het gewone huisselijk leven. Elk die gehuwd is, of de bijzondere bestemming der vrouwen kent, zal dit met met mij toestemmen, en mij van de onaangename taak verschoonen, om hier van een zwart tafereel op te hangen. Meisjes zijn natuurlijk vreesachtiger dan jongens. En hoe zelden denkt men er aan, om de vrees te onderdrukken en te overwinnen. Hoe veel daar en tegen geeft men aan dezelve toe. ô Ouders, meisjes, hoe bitter zult gij u eens zoodanig beklagen, dergelijke opvoeding genoten te hebben.

Gewent uwe dochters vroegtijdig gevaren te verachten, waar pligt haar roept; leert haar de vrees door redenen overwinnen, maakt haar vroeg met hare bijzondere bestemming bekend, zelfs gemeenzaam. Dan zullen zij een onvermijdelijk gevaar niet alleen moedig aanstaren, maar alle nevels van bekommernis op het gelaat van eenen zorgvollen echtgenoot wegspotten.

Ziet daar mijne Lezers! eenige trekken over de opvoeding der meisjes. Mogelijk heb ik den bal wel eens misgeslagen, dan dit verkeerde zult gij zelve met verscheidene bijzonderheden kunnen aanvullen, waaruit als dan zal blijken, dat ik, hoe veel ik ook schijne gevorderd te hebben, nog te weinig geëischt heb. Het leide u dan op tot nadenken, om dat daar te stellen, wat nog omtrent de opvoeding uwer kinderen noodig is. Of zou hier weinig te verbeteren vallen?

Zijn de zoogenaamde Jufvrouwen Scholen, reeds zoodanig ingerigt, dat zij als het ware eene voorbereiding tot vrouwelijke bestemming zouden kunnen genoemd worden? dat meisjes daar iets meer leeren dan gebrekkig lezen, ellendig schrijven (om nu van het rekenen geheel te zwijgen) iets meer dan handwerken, waar van zij nimmer eenig wezenlijk nut trekken, iets meer dan eene vreemde taal zoo gebrekkig te spreken en te schrijven, dat zij niet zelden weinig verliezen, met het geleerde spoedig te vergeten! Ik zwijg nog van onze schoone en rijke moedertaal, die in deze dagen nog wel eens schandelijk miskend wordt, en waar van zij zelfs de eerste beginselen niet kennen.

De opvoeding der meisjes, beslist hare vorming voor geheel haar leven. Hierin is een groot verschil met een' Jongen. Het is de opvoeding alleen niet, die dezen vormt. Duizende omstandigheden, die buiten den kring des huisselijken levens liggen, hebben deel van die vorming. Hoe wordt hij dikwijls een geheel ander man, dan waartoe de opvoeding hem bestemd had. Deze afwijkingen zijn zeldzamer bij een meisje; het ouderlijk huis is geheel hare leerschool. Zij verlaat het niet, dan om als vrouw het geleerde in werking te bren-

brengen. Wordt zij door de onderlijke opvoeding niet gevormd, tot het gene zij behoort te zijn, wie of wat zal haar dit verlies vergoeden? Zal zij zich zelve vormen, het verwaarloosde aanvullen, het verkeerde verbeteren? Hier toe wordt eene kracht, eene vastheid van geest gevorderd, die zelfs in den jongen allerzeldzaamst is, en met minder grond van een meisje verwacht kan worden. Zal het huwelijksleven haar vormen? Het is, geloof ik, moeijelijk te beslissen, dan dit stel ik zeker dat men weinig daar op kan rekenen, zoo men de verbetering moet verwachten van den invloed eener goede raadgeving eens verstandigen Echtgenoots.

Zonder mij in te laten, wie van beiden, man of vrouw, des anderen karakter wijzigt, zal men toch niet ontkennen, dat eene vrouw zeer veel toebrengt tot verbetering of verslimmering van haren man. Hoe weinigen zijn bestand voor hare wapenen ter overreding, vooral wanneer zij die der zachtheid en minzaamheid bezigt! welke man die niet geheel verbeestelijkt is, wordt door de zachtheid, zedigheid en ongeveinsdheid eener vrouw niet beteugeld, hoe woest hij anders moge wezen! Hoe velen hebben aan hare leiding niet hunnen terugkeer van menigen doolweg te danken! En zelfs waar hare invloed onvermogend is; waar de echtgenoot verhard genoeg is, om even spoorloos voort te hollen, hoe dikwijls is het niet hare deugd, die nog de wankelende zuilen der huisselijke welvaart schraagt, en deze voor geheelen ondergang beveiligt!

Denkt dit alles na ouders! en siddert voor de vereeniging van een jongeling met een meisje, beiden even zeer door de opvoeding bedorven, — en gevoelt uwe verpligting, om door eene goede opvoeding uwer dochters,

 niet

niet, alleen haar duurzaam welzijn in den echten staat, maar ook dat van hem, op welken zij eens zulk een beslissenden invloed zullen oefenen, te verzekeren. Gevoelt deze verpligting nog sterker, als gij op haren invloed op de opvoeding van haar eigen kroost vooruitziet. Reeds heb ik opgemerkt, dat kinderen de eerste zaden van deugd en ondeugd van hare moeders ontvangen. Hoe veel ook volgende omstandigheden tot vorming der jeugd in verderen leeftijd toebrengen; de eerste indrukken, 't zij ten goede of ten kwade, kunnen nooit geheel uitgewist worden.

Bij wien zoeken kinderen, in hunne eerste jeugd voorzeker, troost in hun kinderlijk verdriet, raad in hunne kleine verlegenheden, dan bij moeder? Zij heeft, zoo zij dit niet bederft, al hunne achting, al hun vertrouwen, hunne teederste liefde. En wie der kinderen zou haar verzoek weigeren, hare waarschuwingen in den wind slaan?

Zij is hunne getrouwste gezellin, die zij altijd bij zich, die zij iederen oogenblik ter hulpe vaardig vinden. Raadpleegt de ondervinding mijne lezers, en ziet dan: welke kinderen beter opgevoed zijn, of zij die eenen braven vader en eene onwaardige moeder, — of zij die eene deugdzame moeder en eenen zedeloozen vader gehad hebben; en ik durf u borg staan, dat de laatsten over het algemeen genomen het van de eerste verre zullen winnen.

Zeker Schrijver zegt: „Wanneer men den verbazenden invloed van eene moeder op haar gezin opmerkt, staat men ontzet over den invloed van rampen, van welke de onvoorzigtigheid der vrouwen, de bron kan wezen; maar, van den anderen kant, is het heil ook niet te berekenen, dat eene wel onderwezene, ver-

stan-

standige en deugdzame vrouw in haar huis kan voortbrengen." „Als eene teedere dochter, is zij de steun, de roem, de troost van hen aan wien zij het leven is verschuldigd, en de kroon van hunne grijsheid." „Als eene nijvere en gevoelige echtgenoote denkt zij, reeds van den vroegsten morgen, op alle middelen, om het geluk van haren man te vergrooten." „Wetende dat het gebied der schoonheid vlugtig is, en dat anderen in dit beuzelachtig voorregt, het in zijne oogen kunnen winnen, wenscht zij niet anders, dan dat niemand ter wereld voor hem nuttiger zij."

„Die kleine dagelijksche en ontelbare diensten, welke zoo onbegrijpelijk veel toebrengen om het leven te veraangenamen, verwekken eene dankbaarheid, die de plaats van liefde zou bekleeden, indien zij al eens ontbrak, — of haar weder ontgloeijen, zoo zij immer kon verkoelen."

„Als eene goede moeder, legt zij zich toe om het hart harer kinderen, van het oogenblik hunner wording, te vormen, en komt alle verkeerdheden voor, die in hunne opvoeding mogten insluipen. Zoo zij niet altijd de bron is van al het licht, dat hun verstand verheldert, zij is het ten minsten van alle beginselen, die een braaf mensch maken. Door hare gesprekken, haar naauwkeurig toezigt, en nog meer door haar voorbeeld, verwijdert zij hen van de ondeugd."

„In alle hare handelingen heerscht één geest van orde, die hare huishouding het meeste voordeel aanbrengt."

„Zij weet, dat geene huishouding te gronde gaat, door dezelve op eenen deftigen voet in te rigten, maar wel door verkwisting, eene vrucht van onverstand en achteloosheid."

Ook

Ook wordt er weinig gelet op den verbazenden invloed, namelijk van het gedrag der meisjes, op de zeden der jongelingschap. De toon die zij aanvangen, beslist geheel over dezelve. Een wel opgevoed meisje kan geene waarde stellen in een jongman, die al zijne verdiensten van zijn' kapper of kleermaker moet ontleenen. Waar de meisjes enkel slavinnen der mode zijn, daar ziet men den jongeling in eenen zwakken wellusteling en verwijfden pronker misvormd. Toonen zij daar en tegen, hoeveel gevallen ook in een behagelijk voorkomen hebbende, echter de hoogste waarde te stellen in dat geen' wat een jongeling waarde geeft: rijpheid des verstands, edelheid van hart, vastheid en sterkte van geest, waar door zij verdienen eens den rang van echtgenoot te bekleeden; laten zij hare verachting van den verwijfden of losbandigen zotskap bestendig blijken; wie twijfelt dan een oogenblik aan eene geheele Hervorming hunner beginselen en zeden, en wie zou, door eene goede opvoeding der meisjes, niet gaarne tot dit algemeen geluk den eersten grondslag leggen.

Maar, het geen' hier boven alles klemt, door eene goede opvoeding, verzekert gij het geluk uwer dochters, en maakt het onafhankelijk van de wisselvalligheden van het lot.

De welvaart van haar leven hangt hier van af. Is het waar, dat zij door opvoeding worden, het geen zij haar geheel volgend leven blijven, niet minder waar is het, dat zij deze als de bron van haar geluk moet beschouwen. Zij toch moeten haar geluk in het stille huisselijk leven zoeken, daar is heur tooneel. Nooit kunnen zij het daar vinden, wanneer zij door opvoeding bedorven zijn. En waar zullen zij dan genoegen zoeken?

ken? Opvoeding is het, die haar geluk onafhankelijk maakt van de lotverwisselingen der wereld of de luimen der andere kunne. Een wel opgevoed meisje kan buiten het huwelijk zelfs genoegen, en in hare vlijt een onafhankelijk bestaan vinden: ook als weduwe beveiligen hare kundigheden, door opvoeding verkregen, haar voor een geheel verval. Hare opvoeding geeft haar zulke edele vermaken, zulk een aangenaam gebruik van haren tijd, en hare onschatbare vermogens, leeren kennen, dat zij zich zelve genoeg kan zijn en zich tot dien staat van onafhankelijkheid verheven ziet, die de grondslag is van wezenlijk, bestendig geluk.

Bekende zaken te herinneren is niet altijd onnut, en het gevoel van verpligting te verlevendigen is voor ons behoefte; want welk ouder (daar van houde ik mij overtuigd) is niet bekend met mijn voorstel. Gevoelt u dus gedrongen vaders! maar het meest gij moeders! om iedere gelegenheid, die u aangeboden wordt, ter betere vorming uwer dochters, gretig aan te grijpen. Scherpt de leerzucht in haar op; maar houdt naauwkeurig toezigt over de keus der boeken. Waakt ouders! over de zuiverheid harer zeden en bevlijtigt u bestendig, om haar hart met de beminnelijkste deugden te versieren; maar bevestigt boven al het gewigt dezer lessen door uw eigen voorbeeld. Wat baten toch vermaningen, wanneer het eigen gedrag dezelve dadelijk weerstreeft? Welke moeder, bij voorbeeld, zal door langwijlige lessen hare dochter tot zachtheid leiden? wanneer zij zelve bij de geringste beuzeling in hevigheid en woede ontvlamt, of haar zedigheid inprenten, wanneer zij in ieder gezelschap aan ligtzinnigheid en dartelheid den ruimsten teugel viert, of hare nij-

nijverheid opwekken, wanneer zij door luiheid en wanorde de huisselijke zaken ten val brengt. Laat dan deze herinnering de vrucht van mijn pogen zijn; dat het zedelijk gedrag onzer kinderen meer een afdruk is van ons voorbeeld dan van onze lessen.

Ik besluit mijn onderwerp, dat slechts eenige wenken en vlugtige aanmerkingen in zich bevat en waar in nog veel onvolledigs is overgebleven, met deze trekken uit de schilderij eener waardige vrouw, van eenen man, dien ieder als den bevoegsten regter erkent.

„ Het hart hares echtgenoots vertrouwt op haar, zoo dat geen goed hem zal ontbreken. Zij vreest voor haar huisgezin niet van wegen de ongenade des weders; want het is met dubbele kleederen bekleed. Zij breidt haar handpalmen uit tot den ellendigen, strekt hare handen uit tot den nooddruftigen. Haar man is in eere bij de aanzienlijken des lands. Sterkte en heerlijkheid zijn hare kleding, en zij ziet den komenden dag met welgevallen, en onbezorgd te gemoet. Zij doet haren mond open met wijsheid; en op hare tong is de leer der goeddadigheid. Zij beschouwt de gangen hares huis; en het brood der luiheid eet zij niet. Hare kinderen staan op, en roemen haar welgelukzalig: ook haar man, en hij prijst haar, zeggende: Vele dochters hebben deugdelijk gehandeld; maar gij gaat die allen te boven. De bevalligheid is bedrog, en de schoonheid ijdelheid, maar eene vrouw, die God vreest, zal geprezen worden." SALOMON.

DE

DE PREDIKANT EN DE RUSSISCHE GENERAAL.

(*Eene ware Geschiedenis.*)

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 203.)

Ik bevond mij met eene afdeeling van het Leger, onder mijn bevel te *Falkenburg*, toen de tijding van PETERS dood, en KATHARINA's Troonbeklimming van mond tot mond liep. Zij werd van het heer met gejuich vernomen, en van mij, die reeds vroeger deze Vorstin hartelijk genegen was, met verrukking gehoord. Ik geloofde in niets te veel te kunnen doen, wat bedoelde om deze diepe vereering aan den dag te leggen. Geruchten hadden zich met een groote mate van waarschijnlijkheid verspreid, dat de oorlogs-fakkel op nieuw zoude ontbranden, en dat men de huldiging aan den Russischen scepter in het Koninkrijk van Pruissen op nieuw zou eischen. Het kon een trap tot mijn geluk zijn, vroeger dan mijne medebevelhebber aan deze oogmerken te voldoen, en ik besloot eene plegtige onderwerping en huldiging van deze Provincie, en liet dit aan het verwonderde volk bekend maken.

Deze plegtigheid zoude, volgens gewoonte, met Godsdienst beginnen, en ik wilde, dat een Geestelijke deze plegtigheid met een gebed en doelmatige aanspraak aan de Gedeputeerde Staten, openen zoude. Zoo dra dit voornemen ruchtbaar werd, hadden de Geestelijken der plaats zich heimelijk weg gemaakt, om van zulk eene zeker zeer bedenkelijke zaak verschoond te blijven. Maar ik, mij hier weinig aan stoorende, liet een pulk Kosakken opzitten, met be-

bevel, om mij den eersten den besten Geestelijken van het land, het zij willens of onwillens, te brengen. Zij volbragten ook mijn bevel, maar zeker niet op de zachtste wijze, want ik vernam, dat zij hem tusschen de paarden gebonden, medegesleept hadden. Nu kwam er een man bij mij, met een innemend gelaat, die mij vraagde: wat voor een lot ik over hem bepaald had? Ik geloof dat ik eenige ontschuldiging maakte, over de wijze van zijne herwaarts brenging, verklaarde hem daarop mijn voornemen, en eindigde, met, terwijl ik eene wel bewaarde zijkamer opende, te zeggen: treed hier binnen en bereid u tot uw werk, dat gij morgen verrigten zult.

De Stenden te stichten, was zijn bescheiden antwoord, — zoo goed ik dit kan, is, van u daar toe opgeroepen, pligt voor ieder Christen-Leeraar; maar verwacht niet, dat ik zelfs een enkel woord meer zeggen zal. Moeten mijne medeburgers den eed van trouw, dien zij hunnen Landsvorst gezworen hebben, met eenen anderen verwisselen, dan mogen zij dit doen, zwichtende voor de overmagt, die hun daar toe dringt. Maar ik, Heer Generaal! — ik bemin mijnen Vorst te opregt, en heb een te naauwgezet geweten, dan dat ik mij zou kunnen laten gebruiken, om mijne landslieden tot iets anders op te wekken, dan in hunne gezindheden mij gelijk te worden.

Mijn Heer! vergeet niet dat ik middelen in handen heb, om u buigzamer te maken. Gij zult en gij moet! daar hebt gij mijn laatste woord, zeide ik.

Dat ik in uwe magt ben, hernam hij — heb ik nog niet vergeten: dat evenwel geene magt op aarde over de grondstelling van een eerlijk man iets vermag, — dat Heer Generaal! schijnt gij

gij vergeten te hebben, en noch uw toorn, noch uwe beloften, zullen mij bewegen aan uwen eisch te voldoen. — Dan weet gij zeker niet, hoe ver mijn toorn, dien gij zoo weinig acht, gaan kan. Zie eens hier, mijn Heer! ging ik voort, terwijl ik een venster opende, om hem eenen Deserteur te toonen, die voor mijne woning zijne regimentsstaf ontving. — Hij zweeg en grimlachte. —. Door deze trotschheid nog meer vertoornd, bevestigde ik mijne bedreiging met eenige vloeken. — Wanneer ik lachte, antwoordde hij mij; zoo geschiedde dit over de tegenstrijdigheid, die er tusschen u en uwe beginselen schijnt plaats te hebben. De ongelukkige daar beneden moet, op uw bevel, boeten, voor den gebrokenen eed, dien hij aan zijne vaan gezworen heeft; en mij wilt gij even zoo laten straffen, dewijl ik mijnen eed, dien ik aan God, mijn geweten en mijnen Landsheer gezworen heb, gaarne getrouw wilde blijven. — Gij kunt mij, ik weet het, op dit zelfde oogenblik in de rij daar beneden laten slepen, maar zoo lang er nog adem in deze benaauwde borst is, zal ik nooit mijnen Koning verloochenen. Duizenden zijn een roemrijken dood, voor zijne regtvaardige zaak gestorven, maar weinigen zullen mij aan bereidwilligheid overtroffen hebben, waarmede ik dien hoop te ondergaan.

Is dit mogelijk de reden van uwe halsstarrigheid, zeide ik, dat ik nog geen prijs gesteld heb, op de beleefdheid, die ik eisch?

Uwe Keizerin, — was het antwoord, — zou u weinig dank zeggen voor den gehuurden en voor den gedwongenen Lofredenaar. — Laat zij ons den vrede geven, dan zullen de harten van duizenden mijner medeburgers, onbetaalde en vrijwillige Lofredenaars van hare grootheid

van ziel zijn. Maar *heden*, Heer Generaal, is het wel nog te vroeg tot eene lofrede op haar.

Hier... ô Lieve Grijsaard! — hier overviel mij eene krankzinnige woede, dewijl ik in deze laatste woorden eenen zin meende te vinden, die, zinspelende op de in Petershof bekende kort te voren voorgevallene gebeurtenis, mijn geestdrift voor de groote Vrouw in woede veranderde. — Te vroeg, ellendige? — berstede ik los, nu, dan is het ook niet te vroeg, deze vermetele lastering naar verdiensten te tuchtigen! — Korporaals, binnen!

Gij zult moeite hebben om te geloven, dat ik mijne bedreiging wezenlijk en terstond vervulde. Toen de ongelukkige eindelijk, onder zoo veel duizend slagen bewusteloos nedervìel, moest ik mijne razernij wel beteugelen, maar zonder die daarom te laten varen. Veelmeer gebood ik de hervatting der straf, op den eerstkomenden morgen. — Een besluit waarvan mij geene voorbeden mijner vrienden, zelfs niet de dringende verklaring van den Chirurgijn van het Regiment, kon afbrengen, die zijnen doorploegden rug bezien had, en betuigde, dat thans reeds de gezondheid van den lijder onherstelbaar verwoest was, en dat hij zoo lang hij leefde ziekelijk blijven zoude, maar dat hem nogmaals door de rij te laten loopen, even zoo veel was, als hem om het leven te brengen.

Gelukkig echter, dat mijn onherroepelijk wreed voornemen verijdeld werd, door het onverwacht bevel tot eenen snellen aftogt, dat ik korte uren daarna kreeg. Door de menigte van bezigheden die dit bevel mij gaf, vergat ik mijn slagtoffer, en toen wij op den volgenden morgen opbraken, waren mijne Adjudanten zoo menschelijk om den Arrestant, zonder mij aan hem te herinneren, terug en aan zijn lot over te laten. Menschelijk noem ik dit gedrag, in ver-

ge-

gelijking van het mijne, want anders was het zeker niet prijswaardig, eenen in zulk eene mate mishandelden ongelukkigen, aan de barmhartigheid van het toeval over te laten. En nu bid ik u, zeg mij, want gij hebt mogelijk dezen ongelukkigen wel gekend, of toch van zijne geschiedenis gehoord, — ik bezweer u, zeg mij, of het nog in mijne magt staat eene vergoeding te doen, die overeenkomt met mijn berouw; — zou het mogelijk zijn, dat de brave man, als door een wonderwerk, mijne barbaarschheid tot heden toe overleefd had? zoo dat ik hem nog om herroeping van zijnen vloek zou kunnen smeeken, dien hij zeker over mijnen naam uitgesproken heeft?

Ik heb met eene aandoening naar u geluisterd, antwoordde nu de oude Predikant, die ik met niets weet te beloonen, dan daarmede, dat ik op deze belangrijke vragen met zekerheid, ja kan antwoorden.

Lieve dierbare Vriend! riep de Graaf, terwijl hij opsprong en hem vurig aan zijn hart drukte: — hij leeft? — hij leeft, en gij kent hem? Hij was de vriend mijner jeugd, en is het nog in de stille afgescheidenheid, waar in hij zijn ouderdom doorbrengt. Uw voorgenomen weg zal u ook voorbij zijne hut brengen, gij zult hem gezond vinden, en van hem zelven de verzekering hooren, hoe geheel hij het treurig voorledene vergeven en vergeten heeft.

Nu dan zij de Voorzienigheid dubbel van mij geprezen, die mij heden onder uw dak bragt! Noem mij spoedig zijnen naam en woonplaats!

Gij zult beiden schriftelijk hebben, — slechts onder deze kleine voorwaarde, dat gij mijn verzegeld papier niet eerder zult openen, voor dat gij er gebruik van maken kunt.

 Ik

Ik geef er u mijn woord van Eer op, — en schrijf nu, brave man, en draag het uwe bij, om zijn door mijne verschijning op nieuw vertoornd hart tot verzoenbaarheid en vergeving te stemmen.

Mijne dankbaarheid is gelijk aan mijne vreugde! zeide de Graaf, toen zijn Gastheer hem een verzegeld papier overhandigde, maar hoe? *Op de grenzen van Duitschland te openen*, — luidt het adres, dat mij dus nog naar eenen tweeden wijst?

Gij ziet hier uit, hernam de Predikant, hoe vergeefs het zijn zoude, hier nog bij iemand, naar eenen man te willen vernemen, die reeds lang bij niemand meer bekend is.

De Graaf stond nadenkende, hield het papier in zijne hand, zag den Grijsaard doordringend aan, werd plotsling rood en riep: ik breek mijn woord niet; ik open dit papier niet, al stond ik ook hier op de grenzen van *Duitschland*, — maar dit is ook niet noodig! Gij, gij zelf zijt de man, dien ik zoek!

Ik zoude ook thans nog *neen* zeggen, indien ik hopen kon, uwe navorschingen te ontgaan. Om dan de waarheid hulde te doen: Ja Heer Graaf, ik ben de man, dien gij zoekt. Gij zijt het! hernam deze en viel in zijne armen.

Welke vergoeding kan ik aan de zoo zeer beledigde braafheid geven?

Kan ik meer eisschen, dan de dag van heden mij reeds geeft?

Goed, eerwaardig man, misken mijn hart en mijn berouw niet. Spreek openhartig; hoe wilt gij mij van u laten gaan? vraagde de Generaal, na lang zwijgen, op eenen bewogen toon. Mijne warmste zegenwenschen zullen, als gij ons verlaat, onzen edelmoedigen Weldoender volgen. — Terwijl de Grijsaard deze woorden

met

met hartelijkheid sprak, zocht hij, uit teedere bezorgdheid, eenen opkomenden hoest te onderdrukken, die zijne teringachtige borst benaauwde.

Ach! riep de Generaal, die dit bespeurde: evenwel kunt gij voor mij niet verbergen, dat ik het ben, die dezen worm in uwe borst geplaatst heb! Ik dwaas, dat ik droomde ook dezen roof aan uw leven begaan, weder te kunnen vergoeden!

En evenwel, hernam de Leeraar vriendelijk lagchend, en evenwel ben ik een Grijsaard van meer dan 70 jaren, en de helft van dit getal, heb ik doorgebragt aan de zijde van de door uw geredde Vrouw, zonder welke mijn leven voor mij geene waardij hebben zoude. — Kan ik ooit vergeten, aan wien ik dit geschenk te danken heb!

Kan ik het zelve ooit vergeten? Voegde er JAKOBINE bij, terwijl tranen langs hare wangen stroomden.

Stil, ô zwijg hiervan! riep de Graaf. — Het is te vergeefs, mijne Vrienden, dat uw goed hart dit gelukkig toeval voor mij wil doen gelden. Dan was immers ook die Kosak geregtvaardigd, dien ik aan uwe deur liet ophangen, en wien ik evenwel zoo zeer gelijk ben, — gelijk tot zelfs in die aandoening, waar mede ik heden uw huis verlaat. Lieve trouwe moeder, op dat deze gelijkheid nooit ophoude mij tegenwoordig te blijven, ô zoo weiger mij het bezit van die blikke doos niet, die de man als het onderpand zijner toekomende deugd achterliet! Ik sta er op, die, tot welken prijs ook, te bezitten, voegde hij er bij, terwijl de vrouw van den Predikant besluiteloos was, of zij dezen zonderlingen wensch bevredigen zoude.

Toen zij eindelijk heenging, om die reliquie uit het kasje in den muur te halen, wenkte de

Generaal het meisje met de blaauwe oogen, en stak haar eenen kostbaren ring aan den vinger, zeggende: deze koopprijs komt u toe, want deze doos, was het eigendom van uwen Vader.

Eer de oude man dit geschenk beletten kon, trad de Kamerdienaar van den Graaf binnen, om hem te berigten, dat de Orkaan ophield, dat de maan was opgegaan, en de Postiljons staat maakten, nu den weg niet meer te zullen missen.

Zoo laat ons opbreken? riep de Generaal, en greep naar de doos van den Kosak, en den brief. — Ik weet nu, zeide hij, op den brief wijzende, wat hij behelst, een woord van vergeving. Hij zal geplaatst worden, bij het geen ik als het kostbaarste beschouw, en wanneer het gevoel mijner schuld vroeg of laat, mij eens weder zoo aantast, als heden toen ik bij u kwam, zoo wil ik mij verbeelden aan de uiterste grenzen van uw Duitsch Vaderland te zijn, en dezen brief openbreken, om daarin te lezen, dat gij mij vergeven hebt. Dan hoop ik, dat mijn hart zoo ligt zal worden als thans, nu ik dit brave verzoenbare hart, tot afscheid aan het mijne druk.

Het doet mij leed, antwoordde de Geestelijke, diep aangedaan, — te moeten denken, dat ik wel voor altoos op deze wereld van u afscheid nemen zal. God zegene u Heer Graaf, verblijde uwen ouderdom, en geve dat gij hier eene ongestoorde rust moogt gevonden hebben. Boven de aarde zullen wij ons wedervinden!

De Graaf kon niet antwoorden, en drong met stomme gebaarden de Echtelingen terug, die hem naar den wagen wilden brengen. — Daar rijdt hij heen! — zeide JAKOBINE, na een lang zwijgen, diep adem halende. Zoo mag hij dan ook het laatste aandenken, van onzen doorgestanen nood medenemen, zoo als hij onze harten

een medegenomen heeft. Regt zoo, lieve vrouw, en laat ons nu de gaven Gods, vrolijk en met dankzegging genieten, die gij onzen Gast, om zijn gevoel te verschoonen, niet dorst aanbieden. Al is uw gebraad, door dit vertoeven, mogelijk wat aangebrand, zoo zal het toch de bewustheid kruiden, dat wij dezen dag niet te vergeefs geleefd hebben.

CERNI GEORGE.

Voor den laatsten Oorlog met de Turken, in 1789, diende CERNI GEORGE, onder de Heidukken, een troep, die gelijk de Grieksche Kiepha, op verre na niet zoo eerloos is, als eene bende Roovers. Toen in dien tijd het Oostenrijksch opontbod ook in *Servien* bekend werd, hielp hij ook met zijnen troep het volk, tegen de Turken opzetten. Dewijl echter de Turksche Armée, eerder in *Servien* kwam, dan de Duitsche, en het volk kapituleerde, vlugteden de Heidukken, en ook hij vlugtte, zijnen vader PETER met zich nemende. Maar hoe verder zich zijn vader verwijderde, hoe meer het hem leed deed zijne geboorteplaats te verlaten, hij zocht dus zijnen zoon GEORGE over te halen, om terug te keeren, zeggende: ga niet onder vreemden, mijn kind, zoo waar u mijn kost smaken mag, keer terug, laten wij ons aan de Turken overgeven, gelijk het overig volk, zij zullen ons vergiffenis schenken. Wat mij betreft, ik ga niet naar het Duitsche Land. Dit zeggende, keerde hij terug. Maar nu riep GEORGE: wanneer gij dan volstrekt wilt heengaan, op dat de Turken u hangen of spiesen, dan is het beter dat ik u doodschiet. Het pistool ging los, de oude viel, en daar hij niet dood

was, zondt GEORGE een zijner gezellen, om hem den doodsteek te geven, op dat hij niet langer lijden zoude. In het eerste Dorp, waar hij kwam, schonk hij aan de Gemeente al het vee, dat hij medegenomen had, zeggende: begraaft den ouden, die buiten uw Dorp ligt, en drinkt dan voor zijne ziel, zoo veel de waarde van dit vee bedraagt.

DE RIJKE GLASENMAKER IN LONDON.

Ik, zoo schreef een Reiziger, in September 1820, uit *London*, ik zag over de Admiraliteit, schoone, hechte, slechts voor *Gentlemen's Familien* bestemde huizen bouwen, en vermoedde, deels wegens de kostbaarheid der gebouwen, deels wegens de plaats, waar die gezet werden, dat dit eene onderneming van de Kroon moest zijn. Maar neen, het geld hier toe noodig, kwam uit den zak van een *Glasenmaker*. Deze man ging eens, voor verscheidene jaren, naar den Schouwburg, en was juist in het Parterre, toen een krankzinnige, HADFIELD genaamd, op den vorigen Koning, die juist toen in den Schouwburg was, schoot. De Glasenmaker zat naast hem, vermoedde het oogmerk van dezen Kerel, sloeg het pistool ter zijde, en verhinderde dus den moord des Konings.

Ter belooning, gaf men den Glasemaker de keus tusschen 500 ponden Sterlings, of voor de Regering in zijn vak te werken. Verstandig koos hij het laatste. Men moet echter in het oog houden, dat een *Glazier* in Engeland, ter zelver tijd *Plumber* en *House-painter* is; dus zorgt hij niet slechts voor de glazen der ramen, maar dekt ook de huizen met lood, maakt looden pijpen, enz. en schildert ook al het

het houtwerk in het huis, met olijverw. Maar de gebouwen der Regering, namelijk de Collegies, Kanselijen, Expedities enz. zijn zeer talrijk en groot. Alles wordt daar niet maar slechts onderhouden, maar ook versierd, men begeert niet alleen netheid, maar in de beste vertrekken zelfs pracht.

Hier bij komt, dat de Regering goed, dat is dubbeld, ja driedubbeld meer dan gewoonlijk betaalt, of liever betalen moet. Ieder handwerksman, die *Gouvernements - werk* krijgen kan, acht zich gelukkig, hij brengt zijne schaapjes dra op het drooge, en weet dat hij met dubbeld krijt mag schrijven, en zijn werk niet verliezen zal; het zij alleen dan, als hij zich door hebzucht liet verleiden, om het al te erg te maken. Zoo werd dan de voornoemde Glasenmaker, binnen weinige jaren, een schatrijk man.

KOSCIUSKO.

De beroemde Poolsche Veldheer KOSCIUSKO, welke zijne laatste levensjaren in *Zwitzerland*, in stilte doorbragt, en aldaar zeer milddadig leefde, wilde aan een Leeraar nabij *Solothurn*, een geschenk zenden, het welk de Zoon van den Heer van ZELTNER, de Vriend van KOSCIUSKO, op zich nam derwaarts te brengen; tot welk einde de Held zijn paard, waarmede hij gewoon was te rijden, aan hem ter leen gaf. Bij de terugkomst, zeide de jonge van ZELTNER tot KOSCIUSKO, dat, wanneer hij hem weder het paard leende, hij zijne geldbeurs er bij moest voegen. De Held vraagde naar de reden, en kreeg tot antwoord: „Wanneer een arm mensch, op weg zijn hoed voor mij af-

 nam,

nam, en een aalmoes verzocht, bleef uw paard onwillekeurig staan, en wilde niet verder gaan, alvorens ik den armen iets toegereikt had, — en daar ik op het laatst niets meer te geven had, was ik genoodzaakt mij te houden, als of ik wat weg gaf, om slechts het paard te vreden te stellen en voort te krijgen."

EEN WOORD OP ZIJN PAS.

Als een Advocaat voor eene partij, welke de eerste President niet zeer genegen was, te vurig sprak, riep deze: „*La Cour vous ordonne de conclure.*" — *He bien*, antwoordde gene, *Je conclus qu'elle m'entende.*

HET VOORDEEL DER WETENSCHAPPEN.

Het zij 't geluk u kroon', 't zij rampspoed u
bejegen;
Versma, ô Sterv'ling! toch der lettren invloed
niet!
Daar voorspoeds-bron door haar staâg overvloeit
van zegen
En ze u in tegenspoed zoo vaak een laafdronk
biedt!

C. KELDERMAN.

ZELFSBEPROEVING.

Geen zoete slaap bevange ooit de oogen,
Of sluit ze door zijn tooverkracht,
Voor dat gij, met bedaarde zinnen,
U zelven driemaal bragt te binnen
Hoe gij den dag hebt doorgebragt.

C. KELDERMAN.

CI-

CIVILIS WAPENKREET, TEN JARE 69.

Wakkre Strijders! Batavieren!
Helden, die met krijgslaurieren
Uwe schedels wist te sieren,
Op het bloedig oorlogsveld,
Broeders! vrijgeboren' Mannen!
Kust geen' ketens van tirannen;
Laat ons liever zamenspannen
En vergruizen 't Roomsch geweld.

Of, wilt gij voor 't trouw'looz' Rome,
Langer nog uw bloed doen stroomen;
Voor zulken, die geen' meineed schromen,
Maar belagchen heil'ge trouw;
Moet Vitellius, door zijn' benden,
't Vad'ren erf nog langer schenden?
Jammerpoelen van ellenden
Domp'len wees en weeuw in rouw.

Zult gij, edele Bataven!
Langer uwe heldengaven
Spillen, voor die vuige slaven
Van bloedgierigheid en blaam?
Zult ge langer 't lieve leven
Uwer dierb're zonen geven,
Om voor Rome's trots te sneven,
En bezoed'len zoo uw' naam.

Zullen langer tranenbeken
Uit der broed'ren oogen leken,
Wen 't geweld, naar vreemde streken,
Harten van elkander rukt?
Moet voor helsche Tiber Vorsten,
Die geheel deze aard' bemorsten,
Met het bloed van vrije borsten,
Bato's nek steeds zijn gebukt?

Neen!

Neen! nog even als den Vad'ren,
Bruist ons bloed met kracht door de ad'ren;
Werken onze levensrad'ren
  Onverdeeld voor 't Vaderland.
Nog doortintelt Battenzonen
Heldengloed, bij Bardentoonen;
Nog zal Wodan krijgsdeugd loonen,
  Sterken 't zwaard in onze hand.

Op dan, wakk're Batavieren!
Plukt op nieuw weer krijgslaurieren;
Dat zé uw' kruinen eenwig sieren;
  Vrijheid zij uw heilig doel!
Treft met schichten en frameën
Hen die voor u boeijen smeên;
Waarom langer hoon geleên?
  Bliksemt hen in 's afgronds poel.

Rome's zwakke legerdrommen,
Zullen voor uw' vuist zich krommen,
's Dwing'lands snoodheid moet verstommen;
  Dan herbloeit der Batten eer.
Gal en dappere Germanen
Zullen bij uw' glorievanen,
Ook tirannenglans doen tanen;
  Zoo herleeft de vrijheid weer.

Op dan, Puik van Heldenscharen!
Vloekt die vuige helbarbaren;
Treedt voor Wodans reukaltaren,
  In deez' stillen donk'ren nacht;
Zweert daar, dat ge lijf en leven
Voor de vrijheid prijs zult geven;
Vrijheid, of met roem te sneven,
  Zij de glorie, die ons wacht.

Gorinchem,
Louwmaand, 1821.   A. VAN ZUTPHEN.

PRO-

PROGRAMMA.

De Westvriesche Departementen, der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, overtuigd van het belang dat ieder heeft, bij eene naauwkeurige kennis van dat gedeelte des Vaderlands waarin hij geboren is, of met de zijnen zijn onderhoud vindt, loven uit eene præmie van 30 gouden Dukaten, aan den genen, die, volgens het gevoelen van beoordeelaars, voldoende of uit meerdere stukken, meest voldoende zal geleverd hebben: Eene geschiedenis en beschrijving van *Westvriesland*. Dit werk zal moeten bevatten:

1°. Beschrijving van *Westvriesland*, zoo als hetzelve van de vroegste tijden af geweest is, tot op de vorming van de Zuiderzee; van de natuurlijke verandering die hetzelve sedert dien tijd tot nu toe heeft ondergaan, en van den staat waarin hetzelve zich thans bevindt, ten opzigte van de gesteldheid des gronds.

2°. De Staatkundige Geschiedenis van de vroegste tijden af tot op heden toe.

3°. Een kort overzigt van de voornaamste plaatsen, en opgaaf van de voornaamste gebeurtenissen, daar voorgevallen, in zoo verre die niet onmiddelijk tot de Staatkundige Geschiedenis behooren; mitsgaders de beroemde en nuttige mannen, die ze hebben opgeleverd.

4°. Beschrijving van de zeden, gewoonten, middelen van bestaan, vermakelijkheden, enz.

Zonder dat deze opgave ten volgorde zal behoeven te strekken. In de antwoorden, wordt gevorderd een kiesche volksstijl, zoo dat dezelve aan den eenen kant bevattelijk zij, voor den

den zoogenaamden gemeenen man, en aan den anderen kant genoegzaam onderhoudend, voor meer beschaafde standen; liefst wenschte men, dat de Schrijver zijn werk niet boven de 20 vellen druks, uitbreidde.

Het bekroonde Stuk, blijft het eigendom der Westvriesche Departementen, die ook de vrijheid zullen hebben, ter meerdere volledigheid van dat bekroonde Stuk, uit de onbekroonde, het een of andere over te nemen, waarvoor, in dat geval den Schrijver van het onbekroonde Stuk, eene vereering van 4 gouden Dukaten wordt toegezegd.

De antwoorden moeten in de Nederduitsche Taal, met eene leesbare hand, doch niet die des Schrijvers, geschreven, voor den 1sten Januarij 1823, vrachtvrij worden toegezonden aan den Secretaris van het Departement *Hoorn*, en met eene Spreuk geteekend zijn, welke tevens het opschrift van een verzegeld billet uitmaakt, dat den naam en de woonplaats des Schrijvers bevat.

De uitslag der beoordeeling, zal nader door de Dagbladen worden bekend gemaakt.

Hoorn,

den 1 Januarij 1821.

CLAAS BOLDINGH.

Secretaris van 't Departement *Hoorn*.

B E-

BERIGT VAN DE MAATSCHAPPIJ: *Tot nut van 't Algemeen.*

Hoofdbestuurders der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, berigten bij deze, dat, op de Prijsstoffe, uitgeschreven bij Programma der Maatschappij 1818, en herinnerd bij dat van 1819, houdende de vraag:

„ Welke zijn de meest geschikte en doelmatige middelen, welke zouden kunnen worden aangewend, zoo wel door bijzondere personen als door deze Maatschappij, om voor te komen, dat het goede, hetwelk de kinderen, op wel ingerigte scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het verlaten derzelve, in hunnen eersten leeftijd niet weder verloren ga?"

Zeventien antwoorden zijn ingekomen, geteekend met de spreuken:

N°. 1. De uitspruitende eikel wordt een boom, indien bij zijne groeijing het noodige worde aangewend.

N°. 2. Candide sed Decenter.

N°. 3. Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis,
Degitur hoc ævi quodcumque est.
LUCRET.

N°. 4. O blijve 's ons ten duurst en pligt
Dat, wat men schoons en heerlijks sticht?
Wij in ons kroost onze eerzuil bouwen.
LOOTS.

N°. 5. Wetenschap en Deugd
Is 't sieraad van de Jeugd.

N°. 6. Semper aliquod ad communem utilitatem afferendum.
CICERO.

N°. 7.

N°. 7. Laat ons goeddoende niet vertragen.

N°. 8. Slijpt en herslijpt den geest, gelijk de wetsteen het ijzer.

N°. 9. Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu.

N°. 10. 't Bestaat in 't leeren min, dan in het wel betrachten.

N°. 11. O! woeker met uw jeugd, waar u de jeugd nog vleit.
Zaai, als de zon nog stooft, gij zaait voor de eenwigheid.

FEITH.

N°. 12. Houdt dat gij hebt, opdat niemand uwe kroon neme.

JEZUS CHRISTUS.

N°. 13. Zedelijkheid en Deugd
Is het pronkbeeld van de Jeugd.

N°. 14. Oblivio est signum negligentiæ.

N°. 15. Knowledge, if we do not plant it while young, will give us no shade when we grow old.

CHESTERFIELD.

N°. 16. Stilstand in de beoefening van het goede is waarachtige *te rug gang*, en heeft deszelfs *geheel verlies* ten eindelijken bitteren gevolge.

N°. 17. Door onvermoeiden arbeid komt men alles te boven.

Dat van deze zeventien stukken, aan het laatstvermelde, onder de spreuk: *Door onvermoeiden arbeid komt men alles te boven*, door *vier* der Beoordeelaars de uitgeloofde Eereprijs, in de *gouden Medaille* en *tien gouden Dukaten* bestaande, is toegewezen, en hetzelve alzoo is bekroond geworden, terwijl nog *twee* der Beoordeelaars dezelfde toewijzing, aan hetzelfde stuk, doch voorwaardelijk, hebben gedaan, en eindelijk de zevende, dit antwoord de *zilveren* Me-

Medaille en tien gouden Dukaten heeft waardig geoordeeld.

Dat, ten gevolge dezer bekrooning, en der volmagt door de Algemeene Vergadering hiertoe verleend, het Naambriefje, tot deze verhandeling behoorende, geopend zijnde, gebleken is, dat Schrijver van dezelve was, de Heer WILLEM HENDRIK SURINGAR, te Leeuwarden.

Hoofdbestuurders hebben het genoegen hierbij te berigten, dat ook onder de *niet* bekroonde stukken, er verscheidene gevonden worden, waaraan door Beoordeelaren *veel*, en aan sommigen zelfs *hooger* lof is gegeven, zoo als aan de Nos. 5, 6, 9, 16, maar vooral aan de Nos. 2 en 15, en het allermeest aan N°. 8. — Deze stukken, ten gevolge van het Besluit der Algemeene Vergadering des Jaars 1819, nader onderzocht moetende worden, ten einde zoodanige middelen, als welke daarin mogten zijn aangegeven, en niet in het bekroonde stuk voorhanden zijn, des waardig geoordeeld wordende, daaruit, ter verrijking van het bekroonde stuk, over te nemen, zullen de Naambriefjes van alle dezelve ongeopend bewaard blijven tot na den afloop van dit onderzoek; ten einde, des noodig bevonden wordende, van de Schrijvers van zoodanige stukken, als waaruit bovengemelde overname zal geschieden, vrijheid te vragen tot het openen dezer briefjes, waarna aan hen, in de aanstaande Algemeene Vergadering, de *zilveren Medaille* zal worden aangeboden.

Amsterdam, den 16*den van Sprokkelmaand* 1821.

Op last van Hoofd Bestuurders der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen.*

HENDRIK RAVEKES,
Algemeene Secretaris.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 23sten Februarij, werd de Heer P. CAMPER, van *Franeker*, Zoon van wijlen den Heer A. G. CAMPER, Curator van de Hoogeschool, en daarna van het Athenæum in die Stad, Kleinzoon van den wereldberoemden Man, wiens naam hij draagt, aan deze Akademie bevorderd, tot den rang van *Philos. Theor. Mag. et Lit. Hum. Doct.*, na eene gelukkige openbare verdediging van zijne *Diatribe Literaria, in Thucydidem et Ciceronis de eo sententiam*, waar bij hij den roem staande hield, welken hij reeds voorheen had behaald, zoo door zijne Prijsverhandeling over VONDEL, bij de Leidsche Akademie bekroond, en in de Jaarboeken van 1817 tot 1818. uitgegeven, als door andere letterkundige Geschriften.

Den 10den Maart. Onze Stad en Hoogeschool, werden, in den loop van deze week, ten hoogsten verheugd, door het besluit van den Hooggeleerden Heer P. W. VAN HEUSDE, om, voor de beroeping naar de Leijdsche Akademie, beleefdelijk te bedanken. Ook vernamen wij, met blijdschap, dat de Hooggeleerde Heer C. A. VAN ENSCHUT, Prof. in de Regtsgeleerdheid te *Groeningen*, de beroeping herwaards, ter vervulling van de plaats des onlangs overledenen Hoogleeraars C. W. DE RHOER, heeft aangenomen.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 14den Februarij 1821. Heden had alhier in de Hervormde Kerk, de gewone halfjaarlijksche Prijs-uitdeeling, aan de Leerlingen onzer Latijnsche Scholen plaats. De Rector opende dezelve met eene Redevoering, over *het Treurspel bij de Grieken*, waarna de prijs-uitdeeling plaats had, als op de eerste orde der vierde klasse aan J. [illegible], op de tweede orde der tweede klasse aan R. H. VAN [illegible], en op de eerste orde dierzelve klasse: aan J. M. [illegible]. Op de eerste orde der vierde klasse, werden aan [illegible] VAN DAALEN, en C. L. V. [illegible] VAN COEVERDEN, voor hunne vorderingen in de Grieksche Taal, en op de eerste klasse: aan M. A. VAN OMMEREN, voor zijne betoonde vlijt, getuigschriften uitgereikt. Alle deze Jongelingen, betuigden in de Latijnsche Taal, bevallig hunnen dank aan Heeren Curatoren; waarna deze plegtigheid door aangenaam Orgel-Muzijk, begonnen, afgewisseld en gesloten, tot groot genoegen van een aanzienlijk aantal toehoorders afliep.

ARNHEM.

Den 12den Maart 1821. Nadat de Leerlingen der Latijnsche Scholen alhier, op den 19den Februarij l. l., bij het gewoon Winter-Examen, aan Heeren Curatoren blijken hunner vorderingen gegeven hadden, in alles wat de wette onderwijzen voorschrijft, is op heden de bevordering van, — en de Prijs-uitdeeling aan de meest verdienstelijke Jongelingen, geschied.

De plegtigheid werd door den Rector, den Heer A. ROMBOUTS geopend, met eene Redevoering: *De Morte contemnendâ secundum Veterum Philosophorum Sententiam*, welker laatste gedeelte was toegewijd aan de nagedachtenis van den onlangs overleden Curator, den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. J. F. SCHEIDIUS. — Vervolgens werd de eerste Leerling der hoogste klasse, H. VAN DEN BROEK, na het uitspreken eener *Oratio de M. Tullio Cicerone; summo apud Romanos oratore*, met een' fraaijen prijs en Getuigschrift vereerd, en naar de Akademie bevorderd.

Uit het daarop door den Rector voorgelezen verslag bleek, dat de volgende Jongelingen naar hoogere klassen zouden overgaan. — Van de tweede naar de eerste: F. S. OP TEN NOORT, en W. J. COERS; van de derde, naar de tweede: G. BREUNISSEN TROOST, en J. J. LEPPING; van de vierde, naar de derde, J. VAN SCHEVICHAVEN, en H. A. VAN THIJE HANNES, van de zesde, naar de vijfde: S. H. GERRITZEN; — dat aan alle dezen een Eereprijs was toegekend, behalven aan A. H. VAN THIJE HANNES, om dat bijzondere, voor zijne eer niet nadeelige, oorzaken zulks beletteden. — Eindelijk, dat voor de Wetenschappen, Eervolle Getuigschriften van buitengewone vlijt of vorderingen verdiend waren, in de *Wiskunde*, door H. A. VAN THIJE HANNES en J. WILLEMSEN: in de *Geschiedenis*, door F. S. OP TEN NOORT en J. VAN SCHEVICHAVEN; in de *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde*, door M. HOLSBOER en S. H. GERRITZEN, en in de *Fabelkunde*, door G. BREUNISSEN TROOST.

Nadat deze Prijzen en Getuigschriften waren uitgereikt, en door de bekroonden op eene betamelijke wijze aan H. H. Curatoren hunne erkentelijkheid betuigd was, besloot de Rector met

met een woord van dankbetuiging aan de aanzienlijke Vergadering der Hoorders voor derzelver vereerende tegenwoordigheid.

DOESBORGH.

Den 18den Januarij. Heden is alhier, in de Gasthuis Kerk, de uitdeeling der prijzen, aan de Latijnsche Scholen, en derzelver bevordering naar hoogere klassen, op eene buitengewoon plegtige wijze gevierd.

De Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren zelven, groote beminnaars niet alleen der wetenschappen, maar ook der fraaije kunsten, hadden voor een Orchest, dat uitmuntend was zamengesteld, gezorgd en de goede uitvoering der met smaak gekozene stukken, verhoogde nog den luister van dit Letterfeest, het welk met de tegenwoordigheid van eene aanzienlijke schare toehoorders en toehoorderessen uit den beschaafdsten stand reeds buitengewoon vereerd was. — De Rector opende deze plegtigheid, met eene Redevoering in de Nederduitsche taal, over TITUS POMPONIUS ATTICUS. Vervolgens werden van de derde, naar de tweede klasse bevorderd: H. COLENBRANDER, W. VAN DER VEUR, W. A. T. FROWEIN, en van de orde der Nieuwelingen, naar de zesde klasse: S. WESSELING. Daarna declameerden, drie Jongelingen, H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, H. COLENBRANDER en W. VAN DER VEUR, eenige ter declamatie gepaste versen uit OVIDIUS, met zeer veel bevalligheid en gepaste vrijmoedigheid, en bedankten daarna voor de hun toegewezen eereprijzen.

Daarna reciteerden, J. A. THOMSEN, T. N. VAN BORTZELAER, A. J. VAN EPE MIDDELHOVEN en S. WESSELINK, hunne gratiarum actiones, op eene niet minder bevallige wijze. Eindelijk ontvingen, M. G. MIDDELHOVEN, W. A. T. FROWEIN,

[illegible], P. VAN OMMEREN, J. D. [illegible] GLASHORST, O. W. J. VAN [illegible] en J. [illegible] G. GREGORIJ; welverdiende getuigschriften, voor hunne in onderscheiden takken besteede vlijt. Het voorgesteld stukje werd nu hervat, en eindigde dit Feest, dat de goedkeuring aller aanwezenden mogt wegdragen.

DORTINCHEM.

Van hier is vergeten te melden, dat op den 18den Julij des vorigen jaars, het Zomer Examen der Latijnsche Schooljeugd alhier, in de kerk heeft plaats gehad. Bij deze gelegenheid, welke met Orgelmuzijk begonnen en gesloten werd, hebben de leerlingen wederom de duidelijkste proeven van hunne vorderingen getoond, en de Rector, de Heer E. F. WIERDSMA, van zijne uitmuntende geschiktheid tot het onderwijs en onvermoeide vlijt in het doceren, op nieuw de doorslaandste bewijzen gegeven.

Den 27sten October daaraanvolgende, had de promotie en prijsuitdeeling plaats, welke plegtigheid door den Rector met eene Latijnsche redevoering: *de infatiabili humanae naturae desiderio veritatem investigandi*, geopend werd; waar na de onderstaande Jongelingen, alle tot hoogere klassen bevorderd, en met premien beschonken werden: H. [illegible], C. [illegible], L. H. WILLINK, J. G. [illegible], A. J. CRAMER, R. [illegible] en A. R. VERHEIJ.

Den 27sten Februarij 1801, had weder het Winter Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats, en is tot groot genoegen van H. H. Curatoren en verdere omstanders afgeloopen.

'S GRAVENHAGE.

Den 9den Maart. Heden werd alhier de halfjarige promotie der Latijnsche Schooljeugd op de gewone wijze gevierd. De uitstekende Jongeling J. A. VAN DER BURGH, tot de Akademi-

sche

felle lessen bevorderd, hield eene redevoering *de Vita Hugonis Grotii*, en ontving eenen Griekschen en één Latijnschen prijs.

Voorts werden met prijzen begiftigd:

Op de tweede orde der eerste klasse TH. W. J. JUIJNBOLL en H. COLLOT D'ESCURIJ. Op de onderste orde der eerste klasse A. J. TH. DE BORDES. Op de tweede klasse M. A. G. VORSTMAN, met een Griekschen en een Latijnschen, H. A. VAN DER KEMP en H. KEPELAER. Op de derde klasse J. H. DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, met een Griekschen en een Latijnschen, F. L. CERTON en J. A. C. VAN DER SPIJK HOSKUS. Op de bovenste orde der vierde klasse J. F. VAN HOOGSTRATEN, met een Griekschen en een Latijnschen, C. M. WINTGENS en J. H. HOLWERDA. Op de onderste orde der vierde klasse TH. J. M. VAN LUUNEN. Op de vijfde klasse D. PIJZEL, met een Griekschen en een Latijnschen, P. F. DE VRIES ROBBÉ en J. J. SLUITER. Op de bovenste orde der zesde klasse E. G. PH. CERTSEN en G. KOLLINK. Op de onderste orde der zesde klasse J. D. DE KIEMER; J. CHR. JACOBI, J. M. MOUTON en L. F. MOUTON.

De vlijt der Jongelieden in het aanleeren der Geschiedenis, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Wiskundige Wetenschappen werd beloond, volgens gewoonte, de Latijnsche prijs, die op de bovenste orde der eerste klasse aan J. H. VAN DER BURGH, gegeven werd, was buitengewoon versierd, en de leerlingen der overige klassen en orden van dezelve, ontvingen sommige geschriften, te weten: Op de tweede orde der eerste klasse TH. G. J. JUIJNBOLL, H. COLLOT D'ESCURIJ en A. C. DE MEIJER, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskunde. Op de derde orde der eerste klasse A. J. TH. DE BORDES en J. TH. A. VAN MAANEN, insgelijks voor de Ge-

ſchiedenis, Fabelkunde en Wiskunde. Op de tweede klasſe voor de Geſchiedenis, Fabelkunde en Wiskunde, M. H. G. VORSTMAN, H. A. VAN DER KEMP en P. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS, voor de Fabelkunde A. G. C. ALSCHE, voor de Wiskunde H. REPELAER en O. REPELAER. In de derde klasſe voor de Geſchiedenis, Fabelkunde en Wiskunde J. H. DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, voor de Fabelkunde J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS, voor de Wiskunde J. W. VAN HOOGSTRATEN. Op de bovenſte orde der vierde klasſe voor de Geſchiedenis, Fabelkunde en Wiskunde J. F. VAN HOOGSTRATEN en C. M. WINTGENS, voor de Geſchiedenis en Fabelkunde C. A. BURGERSDIJK, voor de Fabelkunde en Wiskunde J. H. HOLWERDA, voor de Geſchiedenis C. H. DE RIEMER, voor de Fabelkunde L. J. VAN MAANEN, voor de Wiskunde B. H. CARP en F. H. C. DRIELING. Op de onderſte orde der vierde klasſe, voor de Geſchiedenis, Fabelkunde en Wiskunde TH. J. M. VAN LOONEN, voor de Wiskunde J. VAN ESSEN. In de vijfde klasſe voor de Aardrijkskunde en Wiskunde D. PIJZEL, P. F. DE VRIES ROBBÉ en G. C. G. KICHERER, voor de Aardrijkskunde J. J. SLUITER, voor de Wiskunde D. TH. DE PATIJN. Op de bovenſte orde der zesde klasſe voor de Aardrijkskunde en Wiskunde E. G. PH. GERTSEN en G. KOELINK, voor de Aardrijkskunde A. J. L. STRATENUS, voor de Wiskunde G. F. VAN LIMBORCH VAN DER MEERSCH. Op de onderſte orde der zesde klasſe, voor de Aardrijkskunde en Wiskunde J. CHR. JACOBI en L. P. MOUTON, voor de Aardrijkskunde L. VAN SCHUIJLENBURCH en G. C. SCHONCK, voor de Wiskunde J. M. MOUTON.

Deze plegtigheid werd met muzijk geopend, afgewisſeld en beſloten.

LEIJ-

LEIJDEN.

Den 7den Maart. De promotie en prijsuitdeeling, aan de leerlingen der Latijnsche Scholen, had heden op de gewone wijze plaats.

De zeer verdienstelijke Jongeling D. TIEBOEL SIEGENBEEK, werd met een prijs naar de Akademie bevorderd, en hield eene redevoering *de Homero humanitatis optimo Magistro.*

De mede veel belovende Jongeling W. W. H. D. SURINGAR, met een prijs van de tweede tot de eerste orde der eerste klasse overgaande, hield eene declamatio *de Anacreontis carminum suavitate ac praestantia.*

De gratiarum actiones werden, bij het ontvangen der prijzen, opgezegd door de volgende leerlingen: R. PIT, N. J. A. ROLDANUS, H. GEVERS, G. J. VAN HERZEELE, J. J. AKERSLOOT, F. P. G. JUNIUS, S VAN DISSEL, J. B. MOQUETTE, G. G. F. SURINGAR, H. HANA, C. VAN DER BREGGEN, P. J. TER PLECHT, T. L. J. SWAANENBURG, J. W. SLUITER, H. H. VAN STAVEREN, G. L. VAN KAATHOVEN, P. VAN OORDE, P. H. MEIJER, TIMMERMAN THIJSSEN.

AMSTERDAM.

Den 9den Maart. Heden werd alhier gehouden de gewone halfjarige promotie en prijsuitdeeling bij de Latijnsche School. De Rector W. J. ZILLESEN, opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak, waartoe de gelegenheid des tijds hem aanleiding gaf; daar de tijdkring van vijf en twintig jaren juist omtrent dezen tijd geeindigd was, dat hij voor 't eerst den post van Rector begon te bekleeden, dien hij vervolgens in onderscheidene der aanzienlijkste steden heeft waargenomen. Daar na hielden vier Jongelingen van de eerste klasse, die naar de Akademische lessen werden gepromoveerd, hunne oratien, waarvan zij zelven de stof gekozen

en bewerkt hadden. De wijze waarop zij dezelve voordroegen, gaf den toehoorderen niet alleen meer dan gewoon genoegen, maar ook tegelijk meer dan gewone hoop van derzelver vorderingen in de studien. De eerste, s. c. KLINKHAMER, sprak *de socrate epistate fortissimo justitiae patrono:* de tweede, A. B. J. HEIJDANRIJCK, *de Chrijsostomo:* de derde, J. A. VAN LENNEP, *de Phocionis morte indigna:* de vierde P. CORDES, *de Boethio.* Deze Jongelingen werden elk met *praemia ordinaria* begiftigd, s. C. KLINKHAMER, ontving bovendien den Griekschen prijs, als ook nog een loflijk testimonium van vlijt en vordering in de studie der Historien en Geographie. Op de ongewoon talrijke eerste klasse, werd voorts de *Præmium Diligentiae* geschonken, aan LUD. PASTOIR, benevens een *Testimonium*, in de Studiën der Historien en Geographie. *Præmia Adsiduitatis* ontvingen ook C. N. MEPPEN en A. A. STUART. Op de tweede klasse, hebben J. L. P. DE MEIJERE, G. TOEKAMP LAMMERS en G. A. LAMPING, de *Præmia Ordinaria* ontvangen, J. L. P. DE MEIJERE, bovendien den Griekschen: M. NIEMEIJER, de *Præmium Diligentiae*, en G. ORMELING een *Praemium Adsiduitatis.* Voorts zijn *Testimonia* toegedeeld, wegens vorderingen in *de Mathesi*, en *'t gebruik der Globen*, of *in de Historien*, aan L. F. DE MEIJERE, G. TOEKAMP LAMMERS, G. A. LAMPING, M. NIEMEIJER, G. ORMELING, C. BUSCHOORN en P. G. J. DUPONT NOORDBEEK. Op de derde klasse zijn de *Praemia Ordinaria* toegedeeld aan H. PROVO KLUIT, A. BRANTS, B. GLASIUS; de Grieksche aan A. BRANTS; de *Praemium Diligentiae*, aan P. STIJGER; *Praemia Adsiduitatis*, aan R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, en L. P. C. VAN DEN BERGH: voorts *Testimonia*, in de Studiën der *Historie*, *Geographie* en *Mathesis*, aan H. PROVO KLUIT, B. GLASIUS, P. STIJGER, R.

VAN BRUNINGEN VAN HELSDINGEN, L. P. C. VAN DEN BERGH, C. WEIJLAND en B. A. VAN KETEL.

Op de vierde klasse, kregen A. C. COSMAN, J. J. HARTMAN, H. P. KOHLBRUGGE en B. TER HAAR, de *Praemia Ordinaria*: J. H. BRANDES, den Griekschen prijs, benevens de *Praemium Diligentiae*, D. BRINKMAN, een *Praemium Adsiduitatis*: *Testimonia* werden geschonken aan A. C. COSMAN, J. H. BRANDES en D. ANNE LUBLINK.

Op de vijfde klasse, zijn de *Praemia Ordinaria* toegereikt aan: J. D. STETTEROGGE, H. J. MATTHES, E. E. LANGENAAKEN en A. J. VERWEIJDE; de Grieksche prijs, aan J. D. STETTEROGGE; de *Praemium Diligentiae* aan E. VAN IJSSELDIJK: *Testimonia* zijn gegeven, aan J. D. STETTEROGGE, H. J. MATTHES, E. E. LANGENAAKEN en J. J. KONING.

Op de zesde klasse, de oude bijgenaamd, zijn L. BEKKER, M. J. VAN LOOCK, en P. VAN BONGA, begiftigd geworden met de *Praemia Ordinaria*; L. H. TEN SANDE, met de *Praemium Diligentiae* E. G. J. HEIJNE en F. C. BUHRMAN met *Praemia Adsiduitatis*. Op de tweede orde dier klasse kreeg, H. H. ROELL, de *Praemia Diligentiae*, en P. H. OCTAV. DEELEMAN, een *Praemium Adsiduitatis* Op de derde orde dier klasse, ontving N. J. BROERE, de *Praemia Diligentiae*, en G C. R. E. VAN BRIENEN een *Prem. Adsiduitatis*. Voorts zijn op die klasse *Testimonia* uitgedeeld, aan F. C. BUHRMAN, J. C. KUNEMAN, J. P. OTT en P. A. OUWENS.

Op de zesde klasse, bijgenaamd de Nieuwe, hebben de *Praemia Ordinaria* ontvangen, F. H. VAN WEST, J. P. VAN HARENCARSPEL, J. TIDEMAN en J. H. VAN DER MEER DE WIJS. een *Praemium Diligentiae*: ROELOFSZ, een *Praemium Adsiduitatis* P. H. FRICKE. Op de tweede orde dier klasse, kreeg de *Praemium Diligentiae* G. S. SWART, een *Praemium Adsiduitatis*, J. WALTER. Op de der-

derde orde van die klasse werd begiftigd, met de *Praemium Diligentiae*, P. P. DU RUIJ, met een *Praemium Adsiduitatis*, A. VAN MAURIK, *Testimonia*, werden op die klasse geschonken, aan F. H. VAN WEST, J. WALTER, J. VAN BUCHEM en J. TER MEULEN. — De Jongelingen, welke *Praemia Ordinaria* ontvangen hadden, bedankten elk op hunne beurt daarvoor de Heeren Curatoren der School. Alzoo is deze plegtigheid onder een zeer groote menigte van aanzienlijke Toehoorders, in de beste orde, en tot groot genoegen van allen volbragt geworden.

LEEUWARDEN.

Hier is, den 22sten Januarij 1821, het halfjarig openbaar examen der vijf benedenste klassen, en den 5den Februarij daaraanvolgende, van de bovenste klasse der Latijnsche Schooljeugd, in alles wat thans vereischt word, in de zeer vereerende tegenwoordigheid van den Hoog Wel Geboren Heer Gouverneur van dit gewest, voor de Heeren Curatoren gehouden. Drie Leerlingen zijn van de zesde tot de vijfde klasse bevorderd geworden, van welke de bovenste S. J. VAN DER PLOEG, met een prijs van naarstigheid. Drie van de vijfde tot de vierde klasse, van welke de twee bovensten F. S. REIDING, primus, en G. HIDDEMA JONGSMA, secundus, beide elk met een prijs van naarstigheid. Twee van de vierde tot de derde klasse N. PLUIM MENTZ en E. RUITENSCHILD, beide elk met een prijs van naarstigheid. Twee van de derde tot de tweede klasse G. ANDRAE P. Z., primus. en D. W. ANDRAE, Secundus, beide elk met een prijs van naarstigheid. Twee van de tweede tot de eerste klasse, van welke de bovenste J. POSTMA, met een prijs van naarstigheid. Zoo wel de gemaakte vorderingen, als het bevallig reciteren der gratiarum actiones,

zoo

zoo in prosa als in carmine, gaven groot genoegen.

HARLINGEN.

Den 15den Februarij 1821. Heden had hier het gewoon Winterexamen der Latijnsche Schooljeugd plaats. Na dat de Praeses der Schoolatchen, deze plegtigheid met eene gepaste aanspraak geopend had, werden de Leerlingen in de onderscheidene klassen, door den Rector en den Conrector op eene doelmatige wijze ondervraagd, ten einde van hunne vorderingen zoo in de Grieksche en Latijnschen talen, als in andere Wetenschappen, proeven te geven.

Tot algemeen genoegen liep dit onderzoek af, waarop de bevordering geschiedde van L. V. LEDEBOER, van de tweede tot de eerste klasse, en van J. FEENSTRA en P. SCHOUWENBURG, van de derde tot de tweede klasse, van welke de twee eerstgenoemden met prijzen begiftigd werden, en op eene bevallige wijze hunnen dank voor dezelve betuigden. Voorts werden met loffelijke getuigschriften beschonken, in de eerste klasse: O. SPOELSTRA VAN GOCH, die door ziekte verhinderd, niet tegenwoordig was, in de vierde klasse C. ZOUTMAAT FABRET, in de vijfde H. L. VAN ALTENA, en in de zesde klasse C. VOERMAN, voor welke uit aller naam door C. ZOUTMAAT FABRET, bedankt werd, waarna deze plegtigheid met ter zake dienende aanspraken besloten werd.

ZWOLLE.

Den 16den Februarij. Heden middag is hier op het koor der Groote Kerk, de gewone halfjarige promotie der Latijnsche Scholen gehouden. Na eene korte voorafspraak van den Rector, waarin deze den Heer H. WIEGMAN SNEL, met deszelfs post als Praeceptor aan deze Scholen geluk wenschte, hield de laatste eene wel uit-

uitgewerkte en in schoon Latijn gestelde redevoering *De Augusto, secundo Romanorum Imperatore, summo eruditorum patrono*, d. i. *Over Augustus, den tweeden Keizer der Romeinen, beschouwd als eenen voortreffelijken beschermer der geleerden.*

Voorts zijn van de eerste klasse naar de Akademische lessen bevorderd H. J. VAN DER WIJCK en A. BORTUIJN, welke laatste den prijs ontvangen hebbende eene redevoering hield: *de hominis natura*, d. i. *Over 's menschen natuur*, en dezelve ten genoegen der toehoorders uitvoerde. Aan H. J. VAN DER WIJCK, die thans weder de eerste was en volgens een oud gebruik dezer Scholen niet voor de tweedemaal op deze klasse eenen prijs konde bekomen, is een vereerend getuigschrift uitgereikt. Dezelfde eer genoot ook D. H. WICHERLINK, die met A. BORTUIJN gelijk zijnde, doch nog op de Scholen blijvende, bij eene volgende gelegenheid, indien hij zoo voortgaat, op eenen prijs kan rekenen.

Op de tweede klasse heeft C. P. WICHERLINK, eenen prijs van naarstigheid bekomen.

Van de derde klasse is naar de tweede bevorderd, en met eenen prijs beschonken A. D. TIJN.

Van de vierde klasse zijn bevorderd naar de derde: W. A. W. VAN HAERSOLTE en L. NILANT, welke beide gelijk zijnde om den prijs geloot hebben. Deze aan den eerstgenoemden toegevallen zijnde, heeft de laatste een vereerend getuigschrift ontvangen.

Op de vijfde klasse heeft H. WEGHUIS, eenen prijs van naarstigheid bekomen.

Van de hoogste afdeeling der zesde klasse, zijn naar de vijfde bevorderd J. N. L. HEERKENS en B. J. R. VAN HASSELT, zijnde de eerste met eenen prijs en de laatste met een getuigschrift vereerd.

Van de laatste afdeeling der zesde klasse werden naar

naar de hoogste bevorderd J. R. WERNINK en J. J. H. DE BRUIJN, van welke de eerste den prijs bekomen heeft.

Hebbende wijders alle leerlingen, die met prijzen beschonken zijn, op eene bevallige wijs, deels in dicht, deels in ondicht, hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigd.

Voor het nieuwe onderwijs is in de Meetkunde de eerste prijs uitgereikt; aan A. VAN MAARLE, de tweede aan D. H. WICHERLINK en de derde aan H. WERNINK, in de Geschiedkunde de eerste aan W. A. W. VAN HARRSOLTE, de tweede aan D. H. WICHERLINK en de derde bij het lot aan H. L. MILANT, en eindelijk in de Aardrijkskunde, de eerste aan N. VAN ENGELEN, de tweede aan H. J. VAN DER WIJCK en de de derde aan J. J. H. DE BRUIJN.

Zijnde eindelijk deze plegtigheid in het algemeen ten genoegen der aanschouwers afgeloopen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

Gaven wij onlangs reeds voorlopig berigt van het overlijden van Ds. A. SCHOLTEN, wij voegen hier nog bij, dat zijn Eerw. in den jeugdigen leeftijd van 25 jaren, te *Zutphen* overleden is, na slechts twee jaren in de Gemeente van *Loenen*, op de *Veluwe*, het Leeraarambt te hebben waargenomen, en dat Ds. J. H. VAN DER LINDEN, Pred. te *Beekbergen*, in de eerste beurt, na

na het sterven van zijnen Ambtsbroeder te *Loenen*, eene Leerrede heeft gehouden, over 1 *Thess.* IV: 13—18.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

LOENEN vakant. Zie Februarij 1821, en hier boven.

NIJMEGEN.

WINSSEN EN HORSSEN. Onze Leeraar, A. CARLIER, is na vele smarten, gedurende een geheel jaar, geleden te hebben, op den 2den Februarij l. l., in den ouderdom van ruim 50 jaren, ontslapen. 27 jaren verkondigde hij, zoo te *Lichtenvoorde* als hier, het Evangelium Gods; zes kinderen, van welke slechts twee minderjarig zijn, betreuren met ons zijn verlies, terwijl zijne Echtgenoote, Mejufvrouw M. VAN DER SANDEN, hem reeds in den jare 1810, door den dood ontviel.

De Wel-Eerw. zeer geleerde Heer A. H. SCHOLTE, Pred. te *Druten* c. a., hield op den 11den Februarij eene Lijkrede, over 1 *Cor* XV: 50—58. en diende alzoo den besten troost toe aan ons, en aan de kinderen onzes overledenen Leeraars, voor welke het jaar van gratie zal worden waargenomen.

HEMMEN. Onze Leeraar, H. FANGMAN, van hier naar *Edam* beroepen, werd op den 14den Februarij l. l., door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer M. CORNEN, Pred. te *Gent*, c a., van zijne betrekking op Gemeente en Classis behoorlijk ontslagen, en nam op den 25sten afscheid van ons, predikende over *Joh* VII: 37. *En op den laatsten dag van het Feest* enz. Dus is

HEMMEN vakant.

WAMEL EN DREUMEL. Op den 2asten Februarij l. l., is de Kerkeraad andermaal, tot het doen eener beroeping vergaderd, in tegenwoor-

woordigheid van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. A. F. MONHEMIUS, Pred. te *Maas-Bommel*, c. a.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. J. T. ENDTZ, Predd. te *Alsferst*, c. a. L. L. HONDIUS GAUKES, te *Baren*. c. a. J. DE WIT, te *Blokzijl*. B. TE GEMPT, te *Batenburg*. J. A. F MONHEMIUS, te *Maas-Bommel*, c. a. en H. VAN DER LINDEN, te *Waterland* (*Kerkje*.).

Het drietal bestond uit de drie eerstgenoemden, en hier uit is beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. T. ENDTZ, Pred. te *Alsferst*, c. a. die deze beroeping heeft aangenomen.

ELST IN DE OVERBETUWE. Heden den 11den Maart had hier bij den voormiddag Godsdienst, eene belangrijke plegtigheid plaats, daar twee jonge lieden en een gehuwde, met namen: H. BROUWER, J. H. LAMMERS en D. VAN GRONINGEN, openlijk ten aanhooren van de Gemeente, en eene groote van elders toegevloeide menigte, rekenschap deden van de gronden van hun geloof. De vrijmoedigheid en zedigheid hier bij aan den dag gelegd, droeg eene algemeene goedkeuring weg. Hier op werd laatstgenoemde door de plegtigheid des doops, nog niet aan hem geschied, der Gemeente ingelijfd, en allen met gepaste aanspraken en zegenbeden, vervolgens, tot Leden der Gemeente verklaard en aangenomen.

De voorafgaande Leerrede, waarna onze Leeraar Ds. T. VERWEEL, deze plegtigheid, die door beurtzangen van de Gemeenten telkens werd afgewisseld, had gewijzigd, was naar 1 *Cor*. I: 9.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RANDWIJK EN LAKEMOND. Zie Dec. 1820.

OVER- EN NEDER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

RESSEN. Zie Febr. 1821.

ZUTPHEN.

LICHTENVOORDE, den 11den Febr. 1821. Heden voordemiddag maakte ons, onze Leeraar, Ds. J. QUINT VAN DER TRANA, in de voorafspraak van zijne Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. bekend, het overlijden van den Wel Eerw. Heer A. CARLIER, voorheen Predikant in deze Gemeente, en van hier naar *Winssen* en *Horssen*, onder de Classis van *Nijmegen* vertrokken. — Zeer trof ons de tijding van dit treurig sterfgeval, dewijl zijn Eerw. ruim acht jaren in ons midden heeft verkeerd, gedurende welken tijd hij door leer en wandel voor ons nuttig, en hierdoor onze hoogachting en liefde waardig was; waarom zijne nagedachtenis bij ons steeds in zegening zal blijven.

WARNSVELD, den 18den Februarij 1821. In den voormiddag Godsdienst, hadden wij het genoegen, dat onze Leeraar G. O. BIERHAUS, plegtig dankbare gedachtenis vierde, van zijnen vervulden vijf en twintigjarigen Evangeliedienst, zoo hier als in de Gemeente van *Werth*. Zijne Tekstwoorden waren *Eph.* III: 8. *Mij den allerminsten der Heiligen* enz.

God sterke zijn Eerw., en stelle hem nog lang ten zegen, in deze Gemeente.

RUURLO, den 20sten Februarij 1821. De Predikant dezer Gemeente, Ds. TJEBBE VAN BEEM, heeft den 11den Januarij l. l., een beroep ontvangen naar de Gemeente van *Ommen* in *Overijssel*, en hetzelve, na beraad, onder afwachting der noodige approbatien aangenomen. Zoo dat de Gemeente van

RUURLO eerlang vakant zal worden.

ZUT-

ZUTPHEN, den 1sten Maart. De beroeping naar deze Gemeente, is door D. VAN VOORST aangenomen, en met de vereischte goedkeuring bekrachtigd.

DOETINCHEM staat vakant te worden. Zie Dec. 1820.

T I E L.

ERICHEM, den 18den Februarij. Heden hield onze Leeraar, Ds. J. BOLDERMAN, zijne afscheidsrede. De Tekst was *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u.* Deze Gemeente is dus nu vakant, door zijn Eerw's. vertrek naar *Hoornaar*.

ZOELMOND. Onze Leeraar, Ds. J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIJSEN, bij besluit van Z. M. tot Pred. van *Leerdam* benoemd, en aldaar dien ten gevolge Kerkelijk beroepen, heeft die beroeping aangenomen.

RAVENSWAAY. Zie April 1820.

OCHTEN. Zie Febr. 1821.

ECK EN WIEL. Zie Febr. 1821.

B O M M E L.

HEEREWAARDEN EN ST. ANDRIES. Na dat Ds. H. VAN STEEDEN, Pred. te *Maurik*, voor de beroeping op zijn Wel Eerw. uitgebragt bedankt had, werd op den 2den Febr. l. l., door den Kerkeraad dezer Gemeente geformeerd het volgende zestal:

DD. BECKING, DIEMONT, SMIJTEGELD VAN DER HOEK, NANNINGA, BISSCHOP en ENDTZ. Predd. te *Est*, *Bleskensgrave* en *Hofwegen*, *Sleeuwijk*, *Rossum*, *Elst* en *Altforst* en *Appeltern*.

Uit deze Nominatie, werden de drie eersten op het drietal geplaatst, en daar uit beroepen Ds. H. G. J. BECKING, Pred. te *Est*, onder deze Classis, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

HERWIJNEN, den 4den Maart. Onze Leeraar, K. BERINGA, heeft, na beraad, besloten, om voor de beroeping naar *Ottoland* en *Nederblokland* te bedanken.

Heden maakte, bij afwezigheid van onzen Leeraar, deszelfs Zwager, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. VAN WETERING, Pred. te *Brakel*, dat besluit bekend, ons daarbij opwekkende met eene opzettelijke Leerrede, over 3 *Joh. vs.* 4. om aan het voorname doel, waartoe onze Leeraar bij ons bleef, te beantwoorden, en dus door vruchten van geloof en Godzaligheid, zijne blijdschap in ons waar geluk te vermeerderen.

MEETEREN, den 4den Maart. Heden werd de in deze Gemeente plaats gehad hebbende vakature vervuld, door de bevestiging en intrede van onzen nieuwen Leeraar, Ds. J. C. BUIJN. De bevestiging werd verrigt door deszelfs behuwdoom, den Wel Eerw. Heer D. STRUIJVING, Predikant te *Tjalleberdt*, in *Vriesland*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente H. G. J. BECKING, Predikant te *Est.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren J. W. BURGER, H. HULSTIJN, W. A. VAN REDEN, W. LAMMERÉE, K. BERINGA en S. G. JORISSEN, respective Predikanten te *Tricht*, *Kedichem*, *Opijnen* en *Heesselt*, *Geldermalsen*, *Herwijnen* en *Waardenburg* en *Neerijnen*. De Bevestiger predikte over 2 *Cor.* IV: 5. De bevestigde over *Joh.* IX: 4.

EST. Onze Predikant Ds. H. G. J. BECKING, heeft de beroeping naar *Heerewaarden* en *St. Andries* aangenomen.

HEDEL. Deze Gemeente staat eerlang vakant te worden, daar Ds. A. FONHOFF, de beroeping naar *Waarden* heeft aangenomen.

POE-

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. Zie Januarij 1821.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

VARIK vakant. Zie Febr. 1821.

HURWENEN. Zie Febr. 1821.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, bestaat voor het jaar 1821, uit de volgende leden:

1820. Praeses T. HOOG, Pred. te *Rotterdam*.

1820. Assessor A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*.

1820. Scriba Ds. J. J. LE SAGE TEN BROEK, Pred. te *Rotterdam*.

1820. Secundus D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven*.

Gecommitteerden:

1820. Ds. Ridder J. SCHARP, Pred. te *Rotterdam*.

1820. S. KAM, Pred. te *Berkel*.

1821. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven*.

1821. C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle*.

1821. C. BURGERSDIJK DZ., Ouderling te *Rotterdam*.

Secundi.

1820 H. OORT, Pred. te *Rotterdam*.

1820. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Pernis*.

1821. F. W. BROUWER, Pred. te *Maassluis*.

1821. D. VAN DER LEEUW, Pred. te *Vlaardingen*.

1821. A. POORT, Onderling te *Schiedam*.

MAASSLUIS, den 5den Maart 1821. De Heer W. MOLENAAR, bij Koninklijk besluit, (zie de Boekzaal van Januarij l. l.) ontslagen zijnde van alle zijne betrekkingen, als Leeraar bij de Hervormde Kerk, is vervolgens op grond van het gemelde Koninklijk Besluit, en overeenkomstig den inhoud van hetzelve, ook Kerkelijk ontslagen van die betrekkingen, in het bijzonder tot de Gemeente van *Maassluis*, en de Classis van *Rotterdam*.

De Kerkeraad heeft reeds van Zijne Exc. den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. gunstig handopening verkregen, tot het beroepen van een ander Predikant, in plaats van gemelden W. MOLENAAR.

MOERKAPELLE, den 11den Maart 1821. Onze Leeraar, Ds. H. G. VAN DEN ES, op Woensdag den 7den dezer Kerkelijk losgemaakt zijnde, van zijne betrekking tot de Gemeente en de Classis van *Rotterdam*, door Ds. S. KAM, Pred. te *Berkel*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. K. J. SCHOOR, Pred. te *Zevenhuizen*, en daar van dus acten in forma ontvangen hebbende, heeft heden affcheid van ons genomen, met eene leerrede over Openb. III: 1—6. *En schrijft aan den Engel der Gemeente, die te Sardis is, dit zegt, die de zeven geesten Gods heeft, en de zeven sterren. Ik weet uwe werken, dat gij den naam hebt, dat gij leeft, en gij zijt dood enz.*

MAASLAND. Zie Febr. 1821.

LEIDEN.

SASSENHEIM. Zie Febr. 1821.

NIEUW-

NIEUWVEEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

DORDRECHT.

BLESKENSGRAAF en HOFWEGEN, den 4den Februarij. Onze Leeraar Ds. J. J. W. DIRMONT, den 23sten Januarij eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Koudekerke*, onder de Classis van *Middelburg*, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt.

OTTOLAND en NEDERBLOKLAND. Uit het bij de vorige *Boekzaal* opgegeven viertal, is alhier op den 6den Februarij, door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. G. VERBEEK, Pred. te *Goudriaan*, tot Leeraar verkozen, de Wel Eerw. Heer H. J. HERINGA, Pred. te *Herwijnen*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

Ingevolge dispositie van zijne Excellentie, den Heer [illegible], Directeur-Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., van den 9den Maart 1821. N°. $\frac{754}{404}$, is aan den Kerkeraad, uit naam en van wege Z. M. de volgende Nominatie voorgesteld, ten einde eenen der daarbij genoemde Predikanten te beroepen, te weten de Heeren:

B. DAGEVOS, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. A. LOSGERT, te *Willige Langerak*. J. MAASEN, te *Kuintre*; en J. NIKEEL, te *Zuid-Scharwoude*.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS). Onze Leeraar, Ds. B. J. ZWALUË, na van zijne betrekking bij deze Gemeente en de Classis van *Dordrecht*, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. KNOTTENBELT, Pred. te *Mijnsheerenland*, behoorlijk losgemaakt te zijn, heeft den 18den Februarij l. l., zijne Afscheids-

Leerrede gehouden, met 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders, zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost zijt eensgezind, leeft in vrede. En de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

Ter vervulling dezer vakature, zijn door de Gecommitteerde Ambachtsheeren van *Kromstrijen*, op het tweetal geplaatst, de Predikanten:

J. E. STEINIGEWEG, te *Nooddorp* en J. J. W. DIRMONT, te *Bleskensgraaf*, waar uit door den Kerkeraad, eerstdaags het beroep zal geschieden.

WIJNGAARDEN EN KUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

ALBLASSERDAM staat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

HOORNAAR. Zie Dec. 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND. Zie Dec. 1820.

G O U D A.

GOUDA. Het Klassikaal Bestuur is zamengesteld uit de volgende Leden:

1819. Praeses, J. H. KROM, Assessor H. VAN MEERTEN, Predd. te *Gouda.*

1820. Scriba, J. W. BUSSINGH, Secundus J. L. NIJHOFF, Predd. te *Gouda.*

Gecommitteerde Leden:

1820. H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk aan den IJssel.*

1820. J. HOOGBOOM, Pred. te *Asperen.*

1821. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk.*

1821. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland.*

1821. H. SMITS J. Z., Ouderling te *Gouda.*

Secundi:

1820. J. LA LAU, Pred. te *Stolwijk.*

1821. Dr. H. J. ROOIJAARDS, Pred. te *Meerkerk.*

1819. J. ROELOFS, Pred. te *Oudewater.*

1821. J. P. MUNTING, Pred. te *Haastdrecht.*
1821. Mr. D. G. VAN TEIJLINGEN VAN KAMERIJK, Onderling te *Gouda.*

SCHOONHOVEN, den 4den Maart 1821. Heden is alhier onze beroepen Leeraar, Ds. B. J. ZWALUE, van de *Buitensluis* tot ons overgekomen, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, Ds. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, met eene Leerrede over *Maleachi* II: 7. *Want de lippen der Priesters* enz. De Bevestigde begon zijn Evangeliedienst, predikende over *Hand.* IV: 12. *En de zaligheid is in geenen anderen*, enz.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM vakant. Zie Sept. 1820.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

BRIELLE.

BRIELLE staat vakant te worden. Zie Februarij 1821.

SIMONSHAVEN EN BIERT, Vakant. Zie Februarij 1821.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Zie Febr. 1821.

HAARLEM.

ASSENDELFT, den 6den Maart. Bij besluit van den Heere Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. reeds handopening verkregen hebbende, hoopt de Kerkeraad alhier, met het werk der beroeping van eenen anderen Leeraar, spoedig voort te gaan.

JISP. De vakature alhier, staat eerlang vervuld te worden. Zie Januarij 1821.

ALKMAAR.

ALKMAAR. Het Klassikaal Bestuur is voor het jaar 1821. dus zamengesteld:

Praeses, G. VAN DER GOOT, Predd. te *Noord-Scharwoude*. Assessor, A. PIERSON, te *Alkmaar*. Scriba, J. PRINS, te *Alkmaar*. Secundus, T. VAN SPALL, te *Koedijk*.

Gecommitteerden:

Dr. A. J. NUMAN, Predd. te *Oude Niedorp*. P. L. DER KINDEREN, te *Alkmaar*. A. R. MAGNEE, te *Grootschermer*. A. GREIDANUS, te *Zuidzijpe*. J. WELDIJK, Oud-Ouderling, te *Limmen*.

Secundi:

T. VAN SPALL, Predd. te *Koedijk*. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen*. J. BEST, te *Bedijkte Schermer*. J. A. DE HOLLANDER, te *Barsinger-horn*. P. KUIPER, Ouderling te *Alkmaar*.

ALKMAAR, den 22sten Februarij 1821, is uit het te vooren gemelde drietal, door den Grooten Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer Q. VAN TRICHT A. Z. Pred. te *Enkhuizen*. Doch welke, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft. Zoo dat

ALKMAAR nog vakant is.

GRAFT. De avond van den 27sten Februarij l. l., was voor deze Gemeente plegtig en aandoenlijk. Daar dezelve door vele wederwaardigheden, sedert eenige jaren, verstoken was van het gewoon Godsdienstig onderwijs, en dus geene nieuwe Leden onder haar zag opkomen; mogt zij heden eenen Jongeling door belijdenis zien opnemen in, en bevestigen als Lidmaat der Gemeente. Een Jongeling, uit den geringsten stand, en niet kunnende lezen noch schrijven, had zich in November des vorigen jaars, bij onzen Leeraar, Ds. D. T. DE HAAS, aangegeven onder het getal zijner Catechisanten, om tot Lidmaat te worden opgeleid. Dan, onverwacht in

in 's Lands Militairen Dienst opgeroepen wordende, wilde onze Leeraar, ter belooning van 's Jongelings uitstekenden ijver, hem vooraf het voorregt schenken, om een belijder van het Christendom, en Lidmaat der Gemeente te zijn.

Tot dat einde leide deze Jongeling, openlijk voor de Gemeente en eene talrijke schare, belijdenis af, en gaf doorslaande blijken van gezond oordeel, vlijt en waardeering van den Godsdienst. Daarna werd dezelve, na eene naar tijds gelegenheid gepaste rede over *Joan.* XI: 26b. *Geloofs gij dat?* door onzen Leeraar aangenomen, en als Lidmaat onder ons bevestigd, en ontving daar op den Heiligen Doop, — zijnde zijn naam HENDRIK HAGEBAK. — Deze plegtigheid werd door gepaste Gezangen afgewisseld.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie October 1826.

HOORN.

HOORN. De beroeping van den Kandidaat A. J. ROMKES, tot Predikant op het Eiland *Urk*, heeft de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen ontvangen, en zijn Eerw. zal eerlang in zijnen dienst bevestigd worden.

HAUWAART. Ds. R. SCHOUTEN, na op den 6den Februarij l. l., door den Wel Eerw. Heer A. CONRADI, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, en Predikant te *Oostwoud*, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis van *Hoorn*, volgens de wet ontslagen te zijn, heeft op den 11den daaraanvolgende, van ons afscheid genomen, met *Phil.* I: 27a. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelium van Christus.*

Door Z. E. den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, is, bij besluit van 28sten Februarij No. $\frac{667}{345}$. reeds handopening verleend, tot het beroepen van eenen anderen Predikant.

OB-

OBDAM. Zoo is dan eindelijk onze vakature vervuld. Ds. R. SCHOUTEN, uit de naburige Gemeente van *Hauwaart*, tot ons overgekomen, is op den 18den Febr. l. l., alhier in zijnen dienst ingezegend, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. VISSER, Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*, na I *Cor.* IV: 2. *En voorts wordt in de uitdeelers vereischt, dat elk getrouw bevonden worde.*

De Bevestigde maakte eenen aanvang van zijnen dienst met I *Cor*, I: 23 en 24. *Doch wij prediken Christus den gekruisigden, den Joden wel eene ergernisse, en den Grieken eene dwaasheid, maar hun die geroepen zijn, beiden Joden en Grieken, prediken wij Christus de kracht Gods en de wijsheid Gods.*

OOSTER EN WESTERBLOKKER. Op den Zondag, na het treurig en onverwacht afsterven van onzen Leeraar Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, heeft de Consulent dezer Gemeente, Ds. J. DIJK, Predikant te *Zwaag*, alhier de eerste predikbeurt waarnemende, aan dit treffend verscheiden, in liefde gedacht; zijn Eerw. predikte over *Gen.* XXVII: 2b *Ik weet den dag mijnes doods niet*, en heeft ons, bij die gelegenheid, gewigtige sterflessen gegeven, en opgewekt, om ons, bij tijds, voor ons sterfuur te bereiden, op dat de dood ons niet verrasse.

BERKHOUT, den 11den Febr. Onze Leeraar Ds. H. H. GROBT, in de vorige maand eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Cadzand*, onder de Classis van *IJzendijke*, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en zich op heden, bij vernieuwinge weder aan ons verbonden, bij gelegenheid van het behandelen zijner vervolgstoffe, met *Phil.* I: 25 en 26 *En dit vertrouwe en weet ik, dat ik zal blijven, en met u allen zal verblijven, tot*

uwer

uwer bevordering en blijdschap des geloofs: op dat uw' roem in Christus Jezus overvloedig zij, aan mij, door mijne tegenwoordigheid wederom bij u.

ENKHUIZEN. Onze Leeraar Ds. O. VAN TRICHT AZ., heeft voor eene beroeping in de Gemeente van *Alkmaar*, op hem uitgebragt, na beraad, bedankt, van welk besluit hij ons op den 8sten dezer maand kennis gaf; terwijl hij, op den 11den dezer des avonds, in de groote of Westerkerk, zich bij vernieuwing verbond, tot den Evangeliedienst in deze Gemeente; predikende over 2 *Cor.* I: 24. het middenste gedeelte. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

OPPERDOES vakant. Zie October 1820.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

URK. Zie Febr. 1821. en hier boven onder *Hoorn.*

E D A M.

KWADIJK, den 18den Febr. Onze Leeraar, Ds. J. H. SNIJDER, maakte ons met aandoening bekend, het onverwachte afsterven van onzen vorigen Leeraar, Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, Pred. in de *Ooster-* en *Westerblokker*, die ook onder ons negen jaren met lust en ijver het Evangelie heeft verkondigd. Onze Leeraar predikte bij die gelegenheid uit 2 *Tim.* IV: 7 en 8. Mogten de lessen en raadgevingen van zijn Wel Eerw. met deelneming voor ons gegeven, bij voortduring goede indruksels te weeg brengen, op dat ook wij, wanneer de Engel des doods verschijnt, met Paulus kunnen zeggen, *Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb enz.*

RANSDORP, den 25sten Febr. Onze Predikant J. P. HOFMAN, maakte ons heden bekend, het treurig afsterven van een' onzer vorige Leeraren, wijlen den Wel Eerw. Heere S. TIMMERMAN HUBERT, laatst Pred. te *Ooster-* en *Westerblokker*, welke den tijd van omtrent 2 ja-

jaren, alhier den dienst des Evangelies verrigt had, wekkende ons op tot herinnering der lessen, en ter betrachting der Evangelie voorschriften, die wij uit des overleden Leeraars mond, weleer ons, met zoo veel liefde en ernst, hoorden geven.

EDAM, den 11den Maart 1821. Op heden werd Ds. H. FANGMAN, van *Hemmen*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. L. MERENS, Predikant te *Delft*, met *Matth.* XXVIII: 19 en 20. De bevestigde heeft zijne intrede gedaan; daartoe tot tekst nemende 1 *Joh.* I: 1, 2 en 3.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 31sten Jan. 1821. Het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, bestaat voor het jaar 1821, uit:

DD. A. VAN DEINSE, Predd. te *Middelburg*, Praeses. J. VAN WARMELO, te *Vlissingen*, Assessor. H. L. DE JONGE, te *Oostzouburg*, Scriba.

Gecommitteerden zijn:

DD. Dr. A. DRIJFHOUT, Predd. te *Middelburg*. M. J. VAN NIMWEGEN, te *Vlissingen*. J. KEMNER, te *Vere*. J. H. GILLISSEN, te *Middelburg*. en A. M. TAK, Ouderling te *Middelburg*.

MIDDELBURG, den 27sten October 1820. Na gunstig verkregene handopening van Z. Exc. den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. D. M. KAAKEBEEN, naar *Amsterdam*, is heden alhier het volgend twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. A. B. HAZELAAR, Predd. te *Enkhuizen*.

I.

J. PARÉ, te *Barneveld*. J. F. HENRIJ, in de *Groede*. S. GREGOOR, te *Zwolle*. M. JORISSEN, te *IJsselstein*. S. CROMMELIN, te *Zaltbommel*. D. MOLENAAR, te *Doetichem*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. N. J. VAN DER ZANDT, te *Grave* P. VAN RADEN, te *Breda*. TH. SANDERS, te *'s Hertogenbosch*. J. P. WIJS, te *Hilversum*. de laatste met het lot tegen J. J. VAN DEINSE, te *Hulst*.

Op den 10den November, zijn op het zestal geplaatst:

DD. D. MOLENAAR, A. B. HAZELAAR, J. F. HENRIJ, S. CROMMELIN, P. VAN RADEN A. VAN VLOTEN.

En op het drietal:

DD. D. MOLENAAR, J. F. HENRIJ en S. CROMMELIN.

Waaruit vervolgens, op den 19den November, beroepen is, Ds. D. MOLENAAR, Pred. te *Doetichem*, die deze beroeping heeft aangenomen.

Daar dezelve door het Klassikaal Bestuur van *Middelburg* is goedgekeurd, en met de approbatie van Z. M., den Koning, vereerd geworden, hopen wij dat de beroepene eerlang onder ons zal bevestigd worden.

KOUDEKERKE, den 17den Januarij. Ds. J. RADERMACHER SCHORER, Pred. te *'s Gravenpolder*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden alhier, het volgende zestal van Predd. geformeerd:

DD. H. L. DE JONGE Predd. te *Oost-Zouburg*. J. T. WERNDLIJ CLINGE, te *Bekerke*. H. J. ROOIJAARDS, Th. Dr., te *Meerkerk*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*. W. SPIERING H. Z., te *Portugaal* en *Albrandswaard*. A. T. BRAUSAR, te *Ritthem*.

Uit hetzelve zijn op het drietal geplaatst:

DD. H. L. DE JONGE, A. T. BRAUSAR, en J. J. W. DIEMONT.

Waar-

Waaruit terstond beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, doch die mede, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

MIDDELBURG vakant. Zie Oct. 1820.

Z I E R I K Z E E.

KERKWERVE vakant. Zie Febr. 1821.

PHILIPSLAND. Zie Febr. 1821.

G O E S.

KATTENDIJKE, den 2den Maart. Uit een op nieuw door de Kerkelijke vergadering gemaakt viertal, waarop geplaatst werden:

DD. H. VAN LIL, H. MEILING AMSHOF, A. K. BERGHEGE en W. G. DE KRUIJFF, Predikanten te *Schalkwijk*, *Ruinerwold*, *Heinenoord* en *Tilburg*, en *Goirle*.

Werd op heden beroepen: Ds. H. VAN LIL.

WAARDEN. Ds. A. FONHOFF, heeft onze beroeping aangenomen.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

CLOETINGE. Zie Dec. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

GOES staat vakant te worden. Zie Februarij 1821.

'T FORT BATH c. a. vakant. Zie Februarij 1821.

IJ Z E N D IJ K E.

CADZAND, den 16den Jan. 1821. Ds. T. VERMAASEN, voor onze beroeping bedankt hebbende, zoo is de Kerkeraad op heden, onder voorzitting van Ds. J. P. JONGENEEL, vergaderd zijnde, ten derdemale overgegaan, tot het doen eener beroeping, en heeft dezelve vooraf geformeerd, eene nominatie van het navolgende zestal Predikanten:

DD. H. H. GROET, C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, A. PIETERSE, P. ANEMAET, D. VAN BASSELAAR en P. VAN ECK, respective Predikanten

ten te *Berkhout*, *Dreischor*, *Zuidzande*, *St. Kruis*, *Biervliet* en *Houtenisse*.

Welk zeatal terstond tot een drietal verminderd zijnde, zijn daarop geplaatst:

DD. H. H. GROET, P. VAN ECK en A. PIETERSE.

En is daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer H. H. GROET, aan wien op den 17den de akte van beroeping toegezonden is.

Dan, reeds is bij ons de tijding ingekomen, dat de Heer H. H. GROET, onze beroeping van de hand gewezen heeft.

HULST, den 10den Maart 1821. Wij kunnen van hier melden, dat de Heer J. J. VAN DEINSE bedankt heeft voor de beroeping, op zijn Eerw. uitgebragt, door den Kerkeraad van de Hervormde Gemeente te *Dokkum*.

De Correspondent is van goederhand onderrigt, dat de Wel Eerw. Heer J. P. JONGENEEL, beroepen te *Sas van Gend*, in zijne bediening aldaar, op Zondag den 11den Maart 1821, ingehuldigd is: een nader verslag van deze plegtigheid zal men waarschijnlijk hebben, in een volgend Nom. van dit tijdschrift.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

HOOFDPLAAT vakant. Zie Febr. 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

AMERSFOORD.

DE BILT staat vakant te worden. Zie Januarij 1821. De Kerkeraad dezer Gemeente noodigt de Heeren Kandidaten van den h. dienst uit, om hunne gaven alhier te laten hooren.

WIJK.

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

HOUTEN staat vakant te worden. Zie December 1820.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

JELSUM. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. W. HESIUS, het berigt ontvangen hebbende, dat Ds. G. VAN DEN BROEK, die voorheen, gedurende den tijd van zes jaren, van deze Gemeente Leeraar geweest was, maar laatst Pred. te *Bierum*, aldaar den 8sten Februarij 1821 overleden was; heeft, den 18den dier maand, des voormiddags, der Gemeente dit afsterven van dezen haren voorgaanden geachten Leeraar bekend gemaakt, en haar bij hetzelve verder bepaald, naar aanleiding van *Openb.* III: 3. het eerste gedeelte: *Gedenkt dan, hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u*, woorden, met welke de overledene hier, in 1799, zijn Evangeliedienst geëindigd had.

Zijn Eerw. te *Leeuwarden* geboren, is, onder anderen, een Leerling geweest van den beroemden Hoogleeraar J. VAN VOORST, toen Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenissen, aan de toenmalige Hoogeschool te *Franeker*, maar thans te *Leijden*, die hem ook, een blijke van deszelfs achting voor dezen zijnen Leerling, in het jaar 1792, in zijne eerste Gemeente van *Ureterp* en *Siegerswolde*, als Pred. bevestigd heeft. Van daar kwam hij reeds in 1798 tot deze Gemeente over, van welke hij in 1799 naar *Appingedam* vertrok. In 1802 vertrok hij van *Appingedam* naar *Bierum*, thans

en-

onder de Classis van *Appingedam*, alwaar hij overleden is.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME. De beroeping van Ds. A. VAN DIJK, tot Leeraar dezer Gemeente, heeft de Koninklijke goedkeuring bekomen.

BINKUM EN HIJUM. De beroeping van Ds. A. SMIT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Groningen*, tot Pred. van deze Gemeente, is den 15den Februarij 1821, uit naam van het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden, als conform de Kerkelijke wetten.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

H A R L I N G E N.

BOLSWARD. Zie Jan. 1821.

WONS vakant. Zie Febr. 1821.

S N E E K.

HEMELUM, MIRNS EN BAKHUIZEN. Den 17den December 1820. Onze Leeraar H. GOUDSCHAAL, maakte ons heden in den namiddag Godsdienst-oefening, bij het eindigen zijner Leerrede, bekend, dat hij twee dagen te voren, eene beroeping naar de Gemeente van *Workum*, ontvangen en daar voor bedankt had.

WORKUM, den 13den Februarij 1821. Ds. JELGERSMA, Pred. te *Kimswerd*, voor de beroeping alhier, na beraad, bedankt hebbende, werd er uit het, in de Boekzaal van Januarij, gemelde twaalftal, op den 22sten Januarij l. l., geformeerd, dit zes en drietal Predikanten:

Zestal:

DD. P. VAN VELDEN, Predd. te *Stavoren*. J. GRAMA, te *Wirdumarsum*. H. HAGA, te *Jutrijp*. H. MUNTINGH, te *Harig*. W. FERWERDA, te *Oppenhuizen* en J. BOORENBOS, te *Deersum*.

Drietal:

DD. H. HAGA, P. VAN VELDEN en H. MUNTINGH;

Uit welk drietal op den 25sten daaraanvolgende beroepen is, de Wel Eerw. Heer P. VAN VELDEN, Pred. te *Stavoren*, van wien wij op heden het berigt ontvingen, dat hij deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

Van hier is verzuimd te melden, dat ook Ds. H. GOUDSCHAAL, Pred. te *Hemelum*, op den 14den December 1820. beroepen is geweest, doch voor deze beroeping dadelijk bedankt heeft.

HINDELOOPEN, den 25sten Februarij. Onze Leeraar, Ds. H. A. FRAF, maakte ons den 11den dezer bekend het schriftelijk aanbod te hebben ontvangen, van de vacerende Gemeente te *Terkaple* c. a., Classis *Heereveen*, om als derzelver Leeraar beroepen te worden, en heden den 25sten berigtte ons zijn Wel Eerw., dat hij het genoemde aanbod van de hand gewezen en voorgenomen had, om bij ons te zullen blijven; — nemende tot tekst bij die gelegenheid *Hebr.* XIII: 1, *Dat de broederlijke liefde blijve!*

GAASTMEER, den 25sten Februarij. Onze Pred., Ds. G. R. WIERINGA, maakte ons op heden, in de Morgen Godsdienst-oefening, in zijne voorafspraak uit *Ps.* XC: 12. bekend, het onverwacht overlijden van Ds. J. DE JONG, gedurende de jaren 1801—1811. Pred. alhier, op den 16den dezer hebbende plaats gehad, en bepaalde ons bij het onzekere van ons sterfuur, ons opwekkende om den Heere bestendig te vreezen, ten einde ten allen tijde gereed te zijn!

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

WIJC-

WIJCKEL staat vakant te worden. Zie Januarij 1821.

DOKKUM.

DOKKUM. Den 7den Maart kwam de tijding, dat de Heer J. J. VAN DRINSE, Pred. te *Hulst*, voor het beroep in deze Gemeente, had bedankt.

Den 9den Maart is, uit het overgebleven tweetal: J. HERDERSCHEE, Pred. te *Krimpen*, en KIST Theol. Dr. Pred. te *Zoelen*, beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. HERDERSCHEE, Pred. te *Krimpen aan de Lek*, onder de Classis van *Gouda*.

FOUDGUM EN RAARD staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

DROGEHAM EN HARKEMA OP EINDE. Zie Febr. 1821.

AUGSBUUR EN COLLUMER ZWAAG vakant. Zie Febr. 1821.

HEEREVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Dec. 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

AVEREEST staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

OMMEN. Zie Febr. 1821.

RAALTE. Zie Febr. 1821.

KAMPEN.

BLANKENHAM staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

BLOKZIJL. Zie Febr. 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Bij het Klassikaale Bestuur van *Groningen*, in deszelfs zitting van Januarij l. j., is de Heer R. VAN DER VLUIT, bevestigd Predikant te *Adoard*, tot lid der Classis van *Groningen* aangenomen.

GARNWERD EN OOSTUM. De Klassikale en Koninklijke goedkeuring, op de beroeping van den Heer H. TIMMER, Pred. te *[illegible]*, tot Predikant alhier, verleend zijnde, wordt dezelve door ons met verlangen te gemoet gezien.

APPINGEDAM.

BIERUM, den 8sten Febr. Heden overleed onze Leeraar G. VAN DEN BROEK, in den ouderdom van 52 jaren en ruim 7 maanden, aan de gevolgen eener bloedspuwing, gepaard met een langzaam verval van krachten. Zijn Eerw. heeft 28 jaren en ruim 5 maanden, het h. dienstwerk verrigt, eerst in de Provincie *Vriesland*, en wel in de Gecombineerde Gemeente van *Ureterp* en *Stijgerswolde*, en te *Jelsum*, en daar na in deze Provincie, en wel te *Appingedam*, waar zijn Eerw. tevens het Rectoraat der Latijnsche Scholen waarnam, en hier te *Bierum*. Zijne drie kinderen betreuren in hem eenen besten en zorgdragenden vader, en deze Gemeente eenen ijverigen en getrouwen Evangeliedienaar, die haar 10 jaren en ruim 5 maanden, door leer en wandel gesticht heeft.

Ds. H. VAN [illegible], Pred. te *Spijk*, die als Consulent dezer Gemeente, de eerste predikbeurt op den 11den daarop op zich genomen had, gaf ons in zijne voorafspraak kennis van dit sterfgeval, hebbende Ds. F. [illegible], Pred. te *Uitwierda*, als tweede Consulent, op den 18den Febr. eene meer opzettelijke lijkrede gehouden, ten

ten grondslag van zijn betoog leggende, Joh. XV: 15. Jezus weende. Zoo dat

BIERUM vakant is.

OTWIERDA vakant. Zie October 1820.

MIDDELSTUM.

EPPENHUIZEN, den 11den Februarij. Heden werd de Heer D. A. DE GROOT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, in den predikdienst alhier bevestigd, door denzelfs Oom, den Heer J. IJMERSLADE, Predikant te *Pieterburen*, met 2 *Kron.* XXVIII: 9 en 10, aan wien de Consulent dezer Gemeente, de Heer J. JANSSONIUS, Predikant te *Oosternieuwland*, zulks had afgestaan. De Bevestigde deed zijne intrede met 2 *Kron.* I: 10a.

WETZINGA en SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

BAFLO RASQUERT. Zie Dec. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

USKWERT vakant. Zie Febr. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

CUIJK en BEERS, den 26sten Februarij. Op heden werd deze Gemeente beroofd van haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. L. KRAUS, die na langdurige ongesteldheid overleed, aan de gevolgen van eene hevige beroerte, den ouderdom van 68 jaren en 3 maanden, bereikt hebbende.

De Gemeente betreurt in den Overledenen, eenen Godvrugtigen Voorganger, die haar door leer en voorbeeld stichtte. De overblijvende Weduwe

Vrouwe ALIDA PHILIPPINA ZEBENDER, met zeven dierbaren Echtgenoot, het zestal kinderen eenen hooggeschatten en liefhebbenden Vader.

Op den 11den Maart, werden wij opzettelijk, in eene Leerrede, bij dit Sterfgeval bepaald, door den Wel Eerw. Heer J. N. VAN DER ZANDT, Pred. te *Grave*, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7, 8. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben:* [*en*] *volgt haar geloove na, aanschouwende de uitkomste* [*harer*] *wandelinge. Jezus Christus is gisteren en heden dezelve en in der eeuwigheid.* en opgewekt, tot den hier voorgestelde pligt; zoo wel als tot het vertrouwen op 's Heilands onveranderlijke zorg en liefde.

Zijn Wel Eerw. was geboren, te *Nassau Dillenburg*, heeft zijne Studiën volbragt te *Herborn*, en werd eerst Hulp-Prediker te *Gennip*, vervolgens in den jare 1778, gewoon Pred. te *Cranenburg*, en den 24sten Julij 1789. begunstigd met de Collatie van *Cuijk*, aanvaardde bij zijn Evangeliedienst onder ons het volgende jaar. — Hebben wij van denzelven zulk een lang genot gehad, wij danken den Heer der Gemeente, en wij bidden tevens den God aller vertroosting, dat hij in liefde zorge, zoo voor de Weduwe en hare kinderen, welke dit verlies diep en gevoelig treft, als voor deze Herderlooze Gemeente.

Het annus Gratiae, zal door den Ring van *Grave* worden waargenomen.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

BOXTEL ESCH EN LIEMPT vakant. Zie Febr. 1821.

B R E D A.

STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Nov. 1820.

ZUN-

ZUNDERT EN RIJSBERGEN. Zie Februarij 1821.

HEUSDEN.

OP- EN NEERANDEL vakant. Zie Oct. 1820.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD staat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

VLEDDER. Zie Nov. 1820.
HOOGEVEEN. Zie Nov. 1820.
MEPPEL. Zie Dec. 1820.

WALSCHE KERK.

LEEUWARDEN, den 11den Februarij. Onze Leeraar Ds. G. H. M. DELPRAT, eene beroeping naar *Groningen* ontvangen hebbende, gaf ons, in den avondgodsdienst van dezen dag berigt, dat hij, na beraad, dit aanzoek had afgeslagen, en verbond zich dus weder op nieuw tot den dienst zijner tegenwoordige Gemeente.

GRONINGEN, den 18den Februarij. De Wel Eerw. Heer G. H. M. DELPRAT, Predikant te *Leeuwarden*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, zoo blijft

GRONINGEN vakant.
VOORBURG vakant.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1821.

LIMBURG. &c.

MAASTRICHT.

GULPEN en VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PROTESTANTSCHE KERKEN in NEERLANDS OOST- en WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

Op den 8sten Maart is bij de Commissie voor de Zaken der Protestantsche Kerken, in Neerlands *Oost-* en *West-Indien*, op heden voor den dienst der Gemeenten in *Oost-Indien*, plegtig ingezegend, de Wel Eerw. Heer W. DE SERIERE, laatst Predikant bij de Walsche Gemeente te *Zutphen*. Na vertooning der bewijzen van behoorlijke losmaking van zijne Gemeente en Kerkelijke betrekkingen, heeft de President der Commissie, zijn Eerw. ernstig en hartelijk toegesproken, de vurigste wenschen uitboezemende over zijnen aanstaanden belangrijken werkkring, op dat hij daarin, zoo wel door voorbeeld en gedrag als door leer en talenten, het meeste nut zou mogen stichten. Eerlang staat zijn Eerw. de reis naar *Java* aan te nemen, en zijn overtogt zij, onder het geleide des Alomtegenwoordigen en Algoeden, voorspoedig en gelukkig!

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA }
BANDA } vakant.
TERNATE }
MOLUKKA }

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

CURAÇAO. Van hier zijn goede berigten, wegens den verbeterden Godsdienstigen toestand der Hervormde Gemeente aldaar, in het Vaderland ingekomen. Ten proeve hiervan kan dienen, dat de Wel Eerw. Heer G. B. BOSCH, op den 9den Junij 1820, voor de eerste maal in het openbaar de bevestiging van Ledematen gedaan heeft. Derzelver getal bedroeg drie- en twintig, waaronder tien Onderofficieren en Jagers, in de Kolonie Garnisoen houdende, voor hetwelk eene afzonderlijke Catechisatie door den Leeraar gehouden werd. De plegtigheid was zeer treffend, predikende Ds. BOSCH, bij die gelegenheid over *Jud.* II: 17 en 18. Het vergrote werk is naar aller genoegen en tot veler stichting afgeloopen, latende eenen heilzamen indruk na, waar van men de gevolgen ziet in meerderen lust tot het waarnemen van den openlijken Godsdienst, en in een toenemend getal van Catechisanten. De Heer bevestige dit begonnen goede werk, en zegene de pogingen, welke daar in de Gemeente zelve, en hier bij de Commissie, voor den bloei en welvaart der Protestantschen Kerken op *Curaçao*, worden aangewend!

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.

AMERSFOORT vakant.

FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVAN-

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DOETICHEM vakant. Zie September 1820.
'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.
DOESBURG vakant. Zie Dec. 1820.
GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, ook bij deze Gemeente, is in den jare 1818, een plan ontworpen, en, onder goedkeuring der Eerw. Consistoriale Vergadering, in werking gebragt, ter bevordering der Theologische Studiën, bij haar Kerkgenootschap.

Ingevolge dat zelve Plan, is een Fonds opgerigt, ter aanmoediging van de Studerende Jeugd, en hetzelve gesteld onder het bestuur van zes Directeuren, welke Commissie thans is zamengesteld, uit de Heeren JOHANNES UCKERMAN, DAVID KRAIJSCHOT, JAN HARTMAN, ANTHONIJ EBELING, PIETER KNUTTEL en LAURENS JOHANNES HOEBÉ. Door deze Commissie, in overeenstemming met het Eerw. Consistorie, worden aangenomen zoo vele Jongelingen, als de behoeften vereischen, en de staat der geldmiddelen gedoogt. Jongelingen welke de Latijnsche Scholen doorgeloopen, en dezelve met loffelijk getuigschrift hebben verlaten, worden bij voorkeur aangenomen. Zulke, die de Latijnsche en Grieksche talen niet hebben aangeleerd, kunnen insgelijks worden aangenomen, en des benoodigd zijnde, dit onderwijs ten koste van het Fonds genieten. Alvorens in dit Fonds te worden opgenomen, ondergaan de Jongelingen een onderzoek door Predikanten, daartoe verzocht, en Directeuren, of dezelve eenen natuur-

tuurlijken en zedelijken aanleg hebben tot eenen zoo achtingswaardigen stand. In het Fonds opgenomen zijnde, worden de Jongelingen door Directeuren voorgedragen, aan de Hoogleeraren ter toelating bij derzelver Lessen, terwijl zij tevens door eenen der Pred., door het Eerw. Consistorie daartoe verzocht, onderwezen worden in de Leer der Evangelisch Luthersche Kerk, overeenkomstig met derzelver Symbolische Boeken. De kosten van dit onderwijs, worden uit het Fonds voldaan, ook kunnen de Jongelingen, overeenkomstig hunne behoeften en den staat der geldmiddelen, alle de benoodigde boeken kosteloos bekomen. Zoo lang de Jongelingen met behulp van dit Fonds studeren, staan dezelve onder toezigt van Directeuren.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDENDORP, den 17den Dec. 1820. Nadat onze Gemeente, door het vertrek van onzen Leeraar R. A. J. TAMLING, als beroepen Predikant bij de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente te *St. Petersburg*, reeds in het vorig jaar was vakant geworden, is, uit eene voorheen gemaakte nominatie, tot Leeraar alhier beroepen: de Kandidaat W. NICOLAI, en dezelve op heden in den Evangeliedienst te dezer plaats ingevoerd en bevestigd, door den Hoog Eerw. Heer Su-

Superintendent J. G. RÖSING, Predikant te *Jemgum*, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20: *En ziet ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.* De oplegging der handen geschiedde ook door de Heeren D. NICOLAI, Vader des bevestigden, en J. BEGEMAN, Predikanten te *Hatsum* en *Ditsum*. De bevestigde hield zijne intre-leerrede over 2 *Cor.* V: 18. *En alle deze dingen zijn uit God, die ons met zich zelven verzoend heeft, door Jezus Christus, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft.*

OLDERSUM, WOLTHUIZEN, NENDORP, KRITSUM, DRIJVER } vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

K R E I T S.

W E S E L.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1823.

B E-

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft het genoegen te berigten, dat hetzelve sedert den 10den Februarij tot heden den 10den Maart, wederom heeft ontvangen, ten behoeve van de Protestantsche Gemeenten, in het Rijk van *Nijmegen*, en in *Maas* en *Waal*.

Van de Gemeente van *Drempt*	*f* 30:—:—
——— ——— *Nederlangenbroek* -	43:—:—
——— ——— *Beest* -	22:—:—
——— ——— *Rumpt* -	5:—:—
——— ——— *Rozendaal* -	33:12:—
Van eenen Heer uit *Zeeland*, die zijnen naam niet verkiest genoemd te hebben, door een Kantoor te *Amsterdam* -	173: 5:—
Van hetzelfde huis voor een onbekend Heer uit *Zeeland* -	10:—:—
Van de Gemeente van *Warnsveld* -	44: 5:—
——— ——— *Middelharnis* -	63:—:—
——— ——— *Wel* en *Ameroide* -	8:10: 8
——— ——— *Ilpendam* -	14:17:—
Van den Heer *L*, te *Dordrecht* -	50:—:—
Van de Gemeente van *Hoorn* -	400: 5:—
——— ——— *Wadenoijen* -	3:—:—
——— ——— *Heerewaarden* -	2: 7:—
——— ——— *Dokkum* -	179: 5:—
——— ——— *Foudgum* en *Raard* -	1:14:—
——— ——— *Wanswerd* -	19:—:—
——— ——— *Hiaure* en *Bornwerd* -	3:—:—
——— ——— *Reitsum*, *Genum* en *Ligtaard* -	6:—:—
——— ——— *Metslawier* en *Neawier* -	12:—:—

Van

Van de Gemeente van *Veenwoude* - *f*. 25 : — : —
———— ———— *Kollum* - 40 : 15 : —
———— ———— *Buitenpost* - 26 : — : —
———— ———— *Burum* - 13 : 7 : —
———— ———— *Gerkesklooster* - 10 : — : —
———— ———— *Zuiderhuister Veen* - 9 : — : —
———— ———— *Drogeham* - 6 : — : —
———— ———— *Augustinusga* en *Zuurhuizen* - 15 : 9 : —
———— ———— *Twijzel* en *Katen* - 10 : 9 : —
———— ———— *Oudwoude* en *Westergeest* - 13 : — : —
———— ———— *Oostrum* en *Jouwawierd* ———— 8 : 10 : —
———— ———— *Ternaard* - 12 : — : —
———— ———— *Hantum* en *Hantumhuizen* - 9 : 2 : —
———— ———— *Holwerd* - 10 : — : —
———— ———— *Aalsum* en *Watsens* - 6 : — : —
———— ———— *Wormerveer* - 118 : — : —

Van een Lid der Haagsche Gemeente bezorgd, door Ds. SLUITER - 24 : — : —
Van een dito, door denzelfden bezorgd - 1 : 8 : —

Verder kan het Provinciaal Kerkbestuur berigten, dat de aanbesteding van het Metsel- en Timmerwerk der Predikantswoning, te *Leeuwen*, reeds heeft plaats gehad, en dat alzoo met het bouwen dezer woning een begin zal worden gemaakt, zoodra het jaargetijde zulks gedoogt. Terwijl dit werk, door de zorge van den Heer VAN DER WILLIGEN, wordt volbragt, heeft de Secretaris van dit Kerkbestuur de noodige maatregelen genomen, om den geregelden voortgang van het bouwen van de Kerk en Predikantswoning

ding te *Beuningen*, te verzekeren. Eene aanzienelijke hoeveelheid Metselsteenen, van het, in den Winter van 1820, door het water verwoeste kasteel van *Oosterhout*, gelegen aan de rivier *de Waal*, bijna tegen het dorp *Beuningen*, is daartoe door derzelver aangekocht. Op den 27sten Febr. is het transporteren van dezelven naar *Beuningen*, openlijk aanbesteed. Men is thans met het aanvoeren derzelven ijverig bezig, en men hoopt met de aanbesteding van het Metsel- en Timmerwerk, zoo veel spoed te zullen kunnen maken, dat ook dit werk, dadelijk met het gunstige jaargetijde zal kunnen begonnen worden.

Vermits het, ter behoorlijke voortzetting van eene onderneming van zoo grooten omvang, van het grootsten belang is, te weten, wat men nog te wachten heeft; zoo verzoekt het Provinciaal Kerkbestuur dienaangaande, berigt van alle Particulieren en Gemeenten, van welke hetzelve op de gedane uitnoodiging nog geen antwoord ontving, en het doet dit verzoek met te meer aandrang; daar hetzelve, met bevreemding vernam, dat hier en daar, het gerucht is verbreid geworden, als of de ontvangene bijdragen reeds meer dan toereikend zouden zijn: het welk men, bij dezen, zich verpligt rekent te verzekeren, in het geheel het geval niet te zijn; daar in tegendeel, dagelijks meer en meer blijkt, dat de behoefte veel grooter is dan eene meer oppervlakkige beschouwing dezelve had doen onderstellen.

Uit naam van het Provinciaal
Kerkbestuur voornoemd,
H. H. DONKER CURTIUS.

De ondergeteekende maakt bij dezen aan allen Predikants-Weduwen, onder de Classis van *Nijme-*

megen, bekend: dat zij, gelijk in vorige jaren, op *attest de vita* en eigenhandige quitantie, bij hem acht dagen na Paschen, en dus met en na den 30sten April dezes jaars, kunnen ontvangen de somma van één honderd vijf en zeventig gulden. Zijnde een jaarlijks tractement, haar lieden uit de Weduwen-beurs competerende, en op gemelde datum verschenen.

Nijmegen, P. J. VAN HARENCARSPEL,
den 12den Maart 1821. Quaest. Vid. Cl. Neomag.

De Secretaris van de Algemeene Sijnode der Hervormde Kerk, gekwalificeerd tot de waarneming der functien van Quaestor Generaal, berigt bij deze, aan alle Weduwen, (en voor zoo veel dezelve mogten gesubstitueerd zijn) aan Moeders of eigene Zusters van overledene Hervormde Predikanten of Emeriti, welke aanspraak zouden kunnen maken, op uitdeeling uit de Algemeene Weduwen-beurs, dat dezelve zich ter bekoming eener blanco Attestatie de Vita, ter invulling kunnen vervoegen bij den Scriba van het Klassikaal Bestuur, onder welke zij wonen, bij wien voornoemde Attestatien zijn verkrijgbaar gesteld, en welke voorts zorg zal dragen, dat dezelven worden ingediend.

De eerste betaling dezer uitdeeling, zal geschieden in de maand Augustus eerstkomende, en wel voor de eerste zes maanden dezes jaars, bij welke betaling echter voor dit maal zoo veel zal worden gevoegd, als aan de belanghebbenden over den jare 1820, nog daar en boven zoude mogen toekomen, en welke betaling vervolgens van zes tot zes maanden, geregeld zal worden voortgezet, te weten na den afloop van het eerste half jaar, met de maand Augustus, en

na

vervolgens, en na den afloop van het tweede half jaar, met de maand Februarij en vervolgens. Wordende bij deze verzocht, om te zorgen dat de Attestatien de Vita, behoorlijk ingevuld, en door de plaatselijke Autoriteit geteekend, in den loop der maanden Julij en Januarij, worden ingezonden; en herinnert dat de uitdeeling uit de voornoemde Weduwen-beurs begint, daags na dat het gratie jaar is geëindigd.

De Secretaris van de Algemeene
Synode voornoemd,
J. J. DERMOUT.

De Binnen- en Buitenleden van de Weduwe-beurs, in de voormalige Classis van *Woerden* en *Over-Rhijnland*, worden vriendelijk verzocht, hunne jaarlijksche Quota ter somma van *f* 9:6: aan den Ondergeteekende, vóór den 1sten April dezes jaars 1821, franco te bezorgen.

J. A. VAN WAENEN,
Pred. te *Woerden*.
Quaest. Vid.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, verzoekt bij dezen de Gemeenten, tot deszelfs ressort behoorende, derzelver aandeel in de Klassikale Quota aan den Koster van het Bestuur, tegen behoorlijke kwitantie, vóór of uiterlijk op den 9den Mei eerstkomende, ter hand te stellen.

Oostzouburg,
den 12den Maart 1821.

De Scriba en Quaestor voorn.
M. L. DE JONGE,

De ondergeteekende verzoekt de Heeren Predikanten, Leden der Weduwenbeurs, der voormalige Classis van *Walcheren*, hun verschuldigde over dit loopende jaar, voor of uiterlijk op den laatsten van de maand Mei eerstkomende te voldoen; aan den Koster der Koorkerk te *Middelburg*, of ook ten huize van hem ondergeteekende; en noodigt de Jufvrouwen Weduwen uit, de uitdeelingen te laten afhalen, voor den 1sten Junij aanstaande, zullende zij anders, na dien tijd verbeuren drie guldens, ten voordeele van de beurs.

Serooskerke, den 12den Maart 1821.

N. BORSBOOM, Pred. te *Serooskerke*. Quast. Vid. ad interim.

LETTER-NIEUWS.

J. L. EWALD, *Overdenkingen over het Lijden, den Dood en de Opstanding van Jezus*, volgens het verhaal van den Evangelist *Joannes*, uit het hoogduitsch, met aanteekeningen en eene Voorrede, door J. L. WOLTERBEEK, Predikant te *Amsterdam*, tweede verbeterde druk, versierd met een *Christusbeeld*, de prijs is *f* 2 : 18 : — gemelde werk wordt uitgegeven, en is te bekomen, te *Amsterdam*, bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, in de Warmoesstraat, No. 175. en verder alom.

I. Bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, zijn gedrukt en alom verzonden:

1. *Eerste beginsels der Bijbelsche Geschiedenissen, in vragen en antwoorden*, door G. J. F CRAMER VAN BAUMGARTEN, Pred. te *Eenrum*. Dit boekje een uittreksel zijnde van het kort overzigt der Bijbelsche Geschiedenis, door den zelfden Schrijver, prijst zich zeer aan, zoo wel door deszelfs eenvoudigen en bevattelijken stijl, als door deszelfs zakelijken inhoud. De prijs is slechts een en een halve stuiver.

II.

II. *Christelijk Maandschrift voor Armen en voor Zondags Scholen*, voor 1820, door A. VERWIJS, Predikant te *Deventer*. De prijs van de geheele jaargang, waarmede dit werk kan gerekend worden compleet te zijn is slechts *ƒ* 1 : 4 : —

Het leven van J. K. LAVATER, *beschreven door deszelfs Schoonzoon* G. GESSNER, in 4 deelen, gr. 8vo. versierd met het Portret.

Dit voortreffelijk werk is op een zeer klein niet noemenswaardig getal exemplaren geheel uitverkocht, deze zullen aan de eerstvragenden worden afgeleverd, voor den verminderden prijs van *ƒ* 5 : 5 : — in plaats van *ƒ* 12 : — : — door den tegenwoordige bezitter A. van Hoogstraten Junior, Boekverkooper te *'s Gravenhagen*.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn van de pers gekomen en alom verzonden, de volgende nieuwe Werken;

I. *Geschiedkundig overzigt der Staatsomwenteling van Spanje, van de eerste uitbarsting des Opstands in den jare* 1808 *tot aan de ontbinding der Cortes, door den Graaf van* TORENO, *laatste President der Cortes in* 1820. *ƒ* 1 : 4 : —

De belangrijke gebeurtenissen waarvan dit land het schouwtooneel is, en de naam des Auteurs, die dezelve beschrijft, strekken ter aanprijzing van dit Werkje.

II. *Radcliffe de Italiaan of de Biechtstoel der zwarte Boetelingen*, 1 deel. *ƒ* 3 : — : —

Het 2de en laatste Deel volgt eerstdaags.

III. CHRISTEMEIJER, *Belangrijke Tafereelen uit de geschiedenis der Lijfstraffelijke Regtspleging* met gegraveerden titel en vignet, 2de druk, *ƒ* 2 : 8 : —

IV. ——— *Oorkonden uit de Gedenkschriften van het Strafregt*, met gegraveerden titel en vignet, 2de druk *ƒ* 3 : — : —

De spoedige herdruk dezer beide werkjes en de loffelijke recensien in alle de Recenseerende Tijdschriften en Dagbladen, waarborgen de verdiensten derzelve.

V. MULLER, *Rome en deszelfs Bewoners*, *benevens eenige tafereelen van Italien*, één deel compleet met gegraveerden titel, *ƒ* 2 : 16 : —

Deze reis, in de jaren 1818 en 1819, door dien oordeelkundigen Schrijver gedaan, verdient gelezen te worden,

voortreffelijk, wijl het eene bijdrage is tot de juiste kennis van een land, in welks nabijheid zich de schouwplaats bevindt, van die gebeurtenissen, welke thans een gedeelte van het Zuiden van Europa beroeren.

VI. GÖRRES, *Duitschland en de Revolutie*, f 1:10 —

Nog zeer weinig Exemplaren zijn voorhanden van *Goede*, *Engeland*, *Schotland* en *Ierland*, in drie deelen, versierd met uitmuntende Platen en Portretten, voor f 5:5 —

WELD, *Reizen door de Staten van Noord-Amerika*, 2 deelen met uitmuntende Platen, voor f 5:4 —

DON QUICHOT VAN MANCHA, 2 deelen, versierd met zestien Karikatuurplaten, voor f 4 — : —

Brief van MR. G. A. VISSCHER, oud Hoofd-Officier van *Utrecht*, en van *Amsterdam*, aan den naamloozen Schrijver der Geschiedkundige aanmerkingen, op de Geschiedkundige Gedenkstukken en Aanmerkingen, over het Bestuur van *Holland*, door LODEWIJK BONAPARTE, gewezen Koning van *Holland*, het Kerkelijke, Godsdienstige en Zedelijke derzelve in 't bijzonder betreffende, word heden à 5½ stuiv. uitgegeven bij J. G. van Terveen, en is alom te bekomen.

Heden word bij de Boekverkoopers, de Erven H. Gartman en W. Bolt, uitgegeven, en is alom verzonden:

Nieuw Handboek voor Koopliedan en Winkeliers, in het Koningrijk der Nederlanden, waar in men met een opslag kan zien, als de prijs van eene lengte-inhoudsmaat, of van een gewigt Koopwaren bekend is, hoe veel als dan een zeker bepaald getal lengte-inhoudsmaten of gewigten van die Waren, of wel een of meer onderdeelen van een geheel, in guldens of cents, of guldens en cents, zullen komen te kosten. Nog vindt men achter dit werkje, ingevoegd, eene Tafel van Interest, Rabat of Korting, van, en met een half per cent opklimmende tot zes per cent, en eene Tafel van de verdeeling van de maten en gewigten, naar het Metriek Stelsel, alles zeer naauwkeurig berekend, door J. HARTMAN. Dit Handboek, in 8vo. en, behalven het Voorberigt en de verklaring 380 bladzijde groot, met zeer duidelijke cijfers gedrukt, is in deze dagen inzonderheid niet alleen van het grootste nut en gemak, voor degenen waar voor hetzelve opgesteld is, maar ook voor ieder afzonderlijke huishouding, daar het bijna van het kleinste maatje of gewigtje de prijs aanwijst, en wanneer de cents en halve cents in omloop komen, zal dit Handboek geheel, onontbeerlijk zijn.

Bij

Bij den Boekverkooper A. van Hoogstraten Junior, te 's Gravenhage, wordt uitgegeven; de kunst om in perspectief te teekenen, waarin de leer der perspectief of doorzigtkunde, klaar en beknoptelijk behandeld wordt, als mede de kunsten om op glas te schilderen, en met crayons of drooge verwen te teekenen, gelijk ook het vervaardigen van dezelve, op koper te etsen, op de japansche wijze te verlakken, enz. met onderrigtingen tot het maken van japansche waren, vernissen en het gieten van amber, naar den 6den druk, door A. FOKKE SZ., uit het engelsch vertaald en met een plaat voorzien. De prijs is 12 Stuiv.

Bij N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegracht, No. 21. te Amsterdam, zijn nog eenige exemplaren te bekomen, van G. J. PETSCHE, Overdenkingen bij de Lijdensgeschiedenis des Heilands, inhoudende: 1. Hoe vieren wij de aan de Gedachtenis van onzes Heilands Lijden, gewijde dagen op de betamelijkste wijze. 2. Over de gelatenheid en onderwerping van den Heere Jezus, bij zijn lijden. 3. Over des Heilands tederhartigheid, jegens zijne geliefde vrienden, gedurende zijn lijden. 4. Over het edel gedrag van den Heiland, jegens zijne vijanden, gedurende zijn lijden. 5. Over het voorbeeldig gedrag van den Heere Jezus, voor het gerigt. 6. Over de Zielerust des Heilands in den dood. 7. Over het verraad van Judas Iscarioth. 8. Over de Wanhoop van Judas den verrader. 9 Over het gedrag van Petrus, voor en bij de gevangenneming des Heilands. 10 Over den val van Petrus. 11 Over het gedrag der vijanden en beschuldigers van den Heiland. 12. Over het gedrag van Pilatus. 13. Over de beide kwaaddoenders, die met den Heiland gekruist zijn, en 14. Over des Heilands Begravenis, prijs is 15 stuivers.

Bij gemelde zijn nog weinige Exemplaren te bekomen, van de onderhouding van de aandacht over de Geschiedenis van Jezus Lijden, door STURM. De prijs is 24 Stuivers.

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal voor Januarij 1821, pag. 81, reg. 12, staat HUMMEN, moet zijn HEMMEN, en reg. 13. staat H. BANGMAN, moet zijn H. PANGMAN, en.

In de Boekzaal voor Februarij pag. 246. reg. 16. staat P. VALMA, moet zijn P. PALMA.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor APRIL 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

UREN, aan den Godsdienst gewijd. Uit het Hoogduitsch. Naar den derden, verbeterden Druk. Door J. M. L. ROLL, *Evangeliesch Luthersch Predikant te* Amsterdam. *Eerste Deel XXIV en* 389 *Bladzz. Tweede Deel* 412 *Bladzz. Derde Deel* 413 *Bladzz. en Vierde Deel* 412 *Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries. *In gr. 8vo. De prijs dezer vier Deelen is* f 14 : 8 : —

De Hoogduitsche Schrijver van dit stichtelijk werk, verklaart geen ander oogmerk te hebben, dan bevordering van huisselijke Godsvereering en Godsvrucht, en wijdt het daarom toe, aan brave Jongelingen en jonge Dochters, aan regtschapene Echtgenooten, en aan edele Grijsaards. In *Duitschland*, is het met graagte ontvangen, zoo dat het reeds driemaal herdrukt heeft moeten worden.

„ Het schittert (zegt de Hollandsche Vertaler op den titel genoemd,) niet door zijnen stijl; het boeit niet door zijnen wetenschappelijken inhoud; maar het spreekt tot het hart, en verwekt er door zijne edele eenvoudigheid, het gevoel, dat den sterveling met zijnen Schepper vereenigt. Niet, wat uit de scholen der wijsgeeren van vroeger en later tijd is voortgekomen, wordt er gebezigd, om het gemoed te treffen; niet, wat enkel slotsom van koele redenering is, moet er het verstand overtuigen; maar wat in de mensche-

lijke natuur zelve rust, en door den Godsdienst van JEZUS nader ontwikkeld en aangedrongen wordt — ziet daar, waaruit de warmte vloeit, die bij het lezen weldadig in het hart stroomt."

De Titel is niet onaardig gevonden, daar het doel, om in ureu van rust, welke men toewijdt aan Godsdienstige Overdenkingen, van de hier voorkomende, en op zich zelve staande, beschouwingen zich te bedienen, er kennelijk door wordt uitgedrukt. Het werk behelst namelijk, (te weten, deze vier Deelen welke wij nu voor ons hebben,) honderd en zeven en dertig onderwerpen, of stoffen waarover wat meer of minder uitvoerig, op eene Christelijke Godsdienstige wijze, gehandeld wordt, zonder dat uit Bijbelteksten daartoe aanleiding genomen is, en zonder dat dezelve er ook zelfs boven geplaatst zijn; vooral geschikt om het hart met goede indrukken te vervullen, en tot een Godsdienstig bestaan en edel gedrag te bewegen.

De Inhoud voor elk Deel geplaatst, wijst die onderwerpen aan, met de bladzijden waar men daarover hier lezen kan. Deze boekdeelen zijn geheel niet geschikt, om achter een gelezen te worden, en het is ook van niemand te vergen, dat hij of die aanwijzingen van buiten leere, of wanneer hij over het een of ander nu eens des Schrijvers gedachten en raad ter baat wil nemen, den inhoud van elk Deel eerst naga, en daar door onnoodigen tijd verlieze. Het zal dus goed zijn, dat achter het laatste Deel een Alphabetische bladwijzer geplaatst worde. Ter inlichting van den Lezer, meenen wij hier eenige rubrieken te moeten laten volgen, waar uit zij, over de verscheidenheid dezer bespiegelingen, kunnen oordeelen: *De huisselijke Godsdienst, — de openlijke Godsdienst,*

dienst, — *de Speler*, — *de Eed*, — *de weelde*, — *de Doop*, — *laauwheid in het Christendom*, — *de weldaden der Eenzaamheid*, — *de Kunst om gelukkig te worden*, — *de ouderdom*, — *verkeerde Huishouding*, — *geestelijke Hoogmoed*, — *de Hartstogten*, — *Stiefouders*, — *openlijke lasten en opbrengsten*, — *de kus des Verraders*, — *onschuldig lijden*, — *geloof aan menschelijke deugd*, — *de plegtigheid van den openlijken Godsdienst*, — *ingenomenheid voor- en tegen het nieuwe*, — *de Landman*, — *het leven in de tegenwoordigheid*, — *de nieuw Getrouwden*, — *bedenk het einde* enz.

Dat alle deze onderwerpen, niet even juist behandeld zijn, dat er wel eens herhalingen worden aangetroffen, dat het eene en andere wel eens wat oppervlakkig beschouwd voorkomt, dat eenige uitdrukkingen beter met andere verwisseld waren, dat nu en dan wel iets wat overdreven schijnt; wie zal dit betwijfelen, wie daarom zijne goedkeuring en lof weigeren, aan eenen gemoedelijken Schrijver, die zoo vele bewijzen geeft van braafheid, oordeel en kunde, uit de beste bronnen blijkt geput te hebben, en verklaren kon: Ik bevond mij in de paleizen der Grooten, even als in het midden van krijgslegers, in de werkplaatsen van vreedzame burgers, even als in de hutten der armen!" — 't Kan zeer wel zijn, en wij gelooven het ook wel, dat deze beschouwingen, meest alle immers, den hoofd-inhoud en wel bijzonder het toepasselijk gedeelte van over onderscheidene teksten gehouden Leerredenen uitmaken; maar zou men ze daarom rekenen kunnen mindere waarde te hebben? Voor hen die liever Leerredenen hooren dan lezen, om dat zij er dan meer door bewogen worden, daar de levendige stem, en eene hartelijke uitvoering

meer kracht aan de redenen bijzetten, zijn dan deze korte opstellen, die nu den geheelen vorm van Leerredenen niet behouden hebben, daar door te aangenamer geworden. Hier is voor velen zeer veel te leeren, ook de eenvoudigste kan den Schrijver gemakkelijk volgen en de zucht om wezenlijk te verlichten en te verbeteren, naar de leere der waarheid in den Bijbel, bijzonder door JEZUS en zijne Apostelen verkondigd, straalt overal kennelijk door. Bijna nergens, of zeer zeldzaam slechts, kan men bemerken, tot welk Kerkgenootschap der Christenen de Eerw. Schrijver behoort. Offchoon, bij voorbeeld, in de elfde beschouwing, van het tweede Deel, de lezing van den Bijbel wel meer, als boven alles noodzakelijk en heilzaam voor allen, had mogen zijn aangeprezen, is toch 's mans overtuiging van de deugdelijkheid en Goddelijkheid dezer alleen zuivere bron, duidelijk en gedurig op te merken. Ondertusschen komt ons, bij deze aanmerking, weder de vraag voor den geest, welke zich dikwijls, ook onder de lezing van deze boekdeelen, aan ons opdrong: zou men, door het gedurig vermeerderen van zulke uitgebreide stichtelijke werken, als er nu reeds in onze taal, in zulk eene verbazende hoeveelheid voorhanden zijn, voor het reine Christendom wel zoo voordeelig zijn, als men meent en het schijnt?

De menschen kunnen toch niet altoos stichtelijke boeken lezen, de minsten, verre de minsten hebben gelegenheid, om, zonder benadeeling van hunne huisselijke zaken en dagelijksche bezigheden, zoo veel tijds af te zonderen, dat zij zulke uitgebreide boeken behoorlijk gebruiken kunnen. Zij kunnen, zij moeten ook niet altoos lezen, ontspanning en uitspanning is voor hun, die hun dagelijksch beroep wel

waar-

waarnemen, ook noodzakelijk. Op de Zon- en Feestdagen gaan zij, die Christelijk denken, den openbaren Godsdienst bijwonen, en doen dit ook om voedsel voor hun verstand en hart te verkrijgen, waar over zij verder nadenken, om er wezenlijk nut uit te erlangen. En wat aangaat de *uren*, welke zij aan den *Huisselijken Godsdienst toewijden*, buiten de daartoe gegevene openlijke gelegenheden; kunnen wij onze mede-Christenen wel sterk genoeg aanprijzen, om dan, bij voorkeur, van den Bijbel gebruik te maken; welke doch de bron is, waar uit wij allen putten moeten, en die ons alleen duidelijk den regten weg aanwijst, om in tegenspoed geduldig en onderworpen, in voorspoed dankbaar, onder rampen gelaten, in twijfelachtige omstandigheden geloovig, in gevaren vertrouwend, tegen dood en toekomst welgemoed te zijn, en in alle gevallen edel te handelen en getroost, opgeruimd en gelukkig ons te gevoelen, onder eene getrouwe en afhankelijke beoefening van het goede? Worden de menschen eerst, door eigene beoefening, vooral ook vereenigd, met het bijzonder onderwijs, met de kennis van dat dierbaar boek doortrokken, dan hebben zij, dan bezitten zij datgene, waardoor zij gesterkt, aangevuurd, geleid, gewaarschuwd, vertroost kunnen en moeten worden, dan worden zij bij den dag wijzer, en beter in staat om zich zelve te besturen. Wij gelooven, dat het meer en meer noodzakelijk wordt, dit openlijk te zeggen, en als op de daken te prediken. Men moet dan ook hier niet overvoeren, *omne nimium vertitur in vitium*.

Dat wij dit niet schrijven, om iets af te dingen van het goede oogmerk van Schrijver en Vertaler, noch ook van dit voor ons liggend werk, begrijpt het geëerd Publiek gemakkelijk;

maar het is eene opwekking aan allen, om bij voorkeur en boven alle andere het beste boek veel te lezen, en in de *uren aan den Godsdienst toegewijd*, dat tot leiddraad, oefening, verlichting, verbetering; raad en troost te bezigen. Tusschen beiden, en wanneer men meer tijd heeft, kan men zich dan ook van nuttige geschriften bedienen, die er overvloedig voorhanden zijn, en waarvan het een dit en het andere een ander soort van lezers meer bevallen zal. Dit werk kunnen wij daartoe dan ook met ruimte aanprijzen, daar het overal Godsvrucht, geloof en deugd predikt, de lessen van het Evangelie doorgaans aannemelijk en menschkundig voorstelt, en den invloed niet alleen van derzelver beoefening op het geluk, maar ook van derzelver verwaarloozing op het ongeluk van ondeelbare personen, van huisgezinnen, en van de maatschappij, met nadruk en gevoel schetst. — Hoewel in stijl iets minder van waarde, wedijvert het in zaken echter, met de werken van eenen EWALD, EHRENBERG en andere Duitschers. Hier komen ook wel eens verrasschende aanmerkingen voor, die van des Schrijvers ervaring en nadenken getuigen. De zedeleer in deze boekdeelen is ernstig, gestreng, en tevens met verschoonende wijsheid zoodanig in de bijzonderheden voorgesteld, dat de zwakke aangemoedigd, de slechte gewaarschuwd, en elk ten goede vermaand of ook gebeden wordt. De onderscheidene standen en tijdperken des menschelijken levens, gelijk ook hunne bijzondere begrippen en omstandigheden, zijn behoorlijk in aanmerking genomen. Even als wijlen de Heer SALZMANN, die zoo veel goeds gesticht heeft, straalt overal hier de overtuiging door, dat de mensch zelf zich het meeste kwaad en lijden berokkent, en dat het

aan

aan hem staat, datzelve, zoo al niet voor het meerendeel te voorkomen, dan immers zeer te verligten en te verzachten. Naar zijne overtuiging, wordt de mensch niet eigenlijk, zoo als velen stellen, bedorven geboren, (Hierin schijnt ons de Schrijver zich te weinig door de leere des Bijbels te hebben laten leiden, Zie D. III. N°. 2.) maar brengt hij even zoo zeer aanleg tot het goede, als tot het kwade mede ter wereld, komt alles aan op het goede bestuur, en is, veelal immers, de slechte niet zoo slecht, noch de goede zoo braaf als hij wel schijnt.

De toepassing hiervan is dan ook zoo goed gemaakt als mogelijk is, om voorzigtigheid aan te raden, in het oordeelen, zoo wel als zachtheid, en gestrengheid met liefde te leeren vereenigen. De aanbiddelijke goede en wijze voorzienigheid Gods wordt steeds met verstand verdedigd en geleerd, dat men alle uitersten vermijden, en geloof met deugd zamenparen moet, dewijl het eerste zonder de laatste volstrekt niets is, zoo min als schijn en vertooning zonder wezen. Iets tot een staal, en ter staving van ons oordeel willen overnemen, staan wij in de keuze een weinig verlegen. Het volgende, als bevattende eenen raad, dien men in onzen tijd, zoo wel in Nederland als Duitschland te veel schijnt te verônachtzamen, hebbe nu de voorkeur. De beschouwing, waaruit het ontleend is, heet *de uiterste wil*, en maakt daar van het slot uit.

„Het is intusschen onloochenbaar, *dat wij, bij de beschikking over onze nalatenschap, de omstandigheden op ééne behoorlijke wijze moeten raadplegen.* Geven, en met een goed oogmerk geven is, op zich zelf beschouwd, gemakkelijk, inzonderheid, wanneer men datgene weggeeft,

wat men zelf niet langer kan behouden. Maar het is moeijelijker, met wijsheid te geven. Daarom moeten wij over ons vermogen beschikken, terwijl wij het volkomen gebruik van ons verstand hebben, en genoegzaam kunnen overwegen, op welke wijze wij door onze tegenwoordige bezittingen na onzen dood op eene weldadige wijze kunnen werken. Het is heilzaam, in gezonde dagen daaraan te denken, en het werk voltooid te hebben, voor dat eene ziekte ons plotselijng overvalt, of de dood ons onverwachts wegrukt. Het vroege bepalen van den uitersten wil bespoedigt geenszins het einde van het leven; waarom zou men het derhalve vermijden? Welke beschikking wij mogen maken, wij kunnen dezelve gedurende ons leven weder veranderen, indien eene verandering ons noodig voorkomt. Waarom derhalve een nuttig bedrijf van dag tot dag te verschuiven, daar niemand weet, hoe lang hij zal leven? Menig stervende heeft te laat over een zoodanig uitstel gejammerd, in hetzelfde oogenblik, waarin zijne tong te zwak was geworden, om zijne laatste wenschen te openbaren."

„*Bij de beschikking over ons vermogen moeten wij ons door geene bijgeloovige vooroordeelen noch door eene verkeerde vroomheid laten besturen*, zoodat wij zouden meenen, aan God zelven datgene te geven, wat wij aan kerk, armen of godshuizen schenken, en daarop de hoop op eeuwige zaligheid te kunnen bouwen. Jezus heeft ons dit nimmer geleerd, maar wel verzekerd, dat liefde de eerste wet was, en dat hij alles, wat wij aan den geringsten onzer broeders doen, wil aanmerken, als aan hem zelven bewezen."

„De rijke of gegoede, die na zijnen dood weldadig wil werken, moet dus, met behoorlijke oplettendheid op zijne bijzondere betrek-

kin-

kingen, inzonderheid voor zoodanige menschen zorgen, die zich buiten hem over geene krachtdadige onderfteuning zouden kunnen verheugen. Voor bedelaars, die anderen op eene schaamtelooze wijze lastig vallen, is, in alle beschaafde maatschappijen, op eene andere wijze gezorgd. Geef hun zoo veel, als gij wilt: zij zullen hunne armoede evenwel als een beroep aanzien, en hunne gescheurde kleederen beschouwen als de middelen tot hun bestaan. Verhoed daarom liever, dat regtschapene lieden, die door rampen getroffen zijn, bedelaars moeten worden, en ten laatste alle gevoel van schaamte leeren verloochenen. Schenk den braven huisvader, wien het moeite kost, de zijnen te onderhouden, eene som, die hem in staat stelt, om zijne schulden te betalen, of zijnen werkkring uit te breiden. Help anderen aan noodig gereedschap ter voortzetting van hunnen arbeid. Verleen aan arme kinderen hulp, om iets nuttigs te leeren, waarmede zij in het vervolg zelve hun brood kunnen winnen. — O, hoe veel gelegenheid hebt gij, om door een grooter of geringer gedeelte van uw vermogen, lang na uwen dood, menschen gelukkig te maken! Vergeet niet, dat gij een aanzienlijk deel uwer welvaart aan de armer volksklasse te danken hebt. Door haar ontvingt gij, wat gij tot uw gemak en uw genot behoefdet; door haar worden talrijke diensten bewezen, die in de maatschappij noodig zijn, en welke de rijken zeer ongaarne zelven zouden verrigten. Uwe giften aan de armen zijn in zeker opzigt slechts eene teruggave van datgene, wat uit hunne hand tot u gekomen is."

„Hiermede wordt echter niet gezegd, dat erfmakingen aan weldadige gestichten dikwijls niet veel doelmatiger zijn zouden, dan giften

aan afzonderlijke gezinnen. Zoodanige gestichten toch zijn openlijke inrigtingen tot ondersteuning van hulpbehoeftigen, en wij kunnen geruster aangaande het regte gebruik onzer geschenken aan dezelve zijn, daar hetzelve is toevertrouwd aan bestuurders, die op bepaalde tijden verantwoording van hunne handelwijze moeten geven. Het onverwachte, rijkelijke deel onzer nalatenschap, hetwelk wij toewijzen aan een arm gezin, welks denkwijze wij niet naauwkeurig kennen, kan somtijds, ondanks ons loffelijk oogmerk, meer kwaads, dan goeds, stichten, en tot ligtzinnige en overijlde stappen verleiden. De ondervinding leert dit, helaas! maar al te dikwerf. Daarentegen is datgene, wat wij ter verbetering van een godsdienstig gesticht, tot ondersteuning der armen, tot oppassing van zieken, tot hulp voor bejaarden, tot aanmoediging der jeugd in de scholen, tot onderwijs van doofstommen en blinden bepalen, tegen dergelijke uitspattingen beveiligd. Wij kunnen alsdan de wereld verlaten met de overtuiging, dat ons nagelaten vermogen in dit opzigt althans het doel, hetwelk wij op het oog hadden, niet geheel zal missen, maar troost in het hart van menigen lijder zal uitstorten."

„Hun, intusschen, die door Gods genade bezitters van een aanzienlijk vermogen zijn, ontbreekt het minder aan gelegenheden, om na hunnen dood anderen daardoor gelukkig te maken, dan aan de noodige deugdzame gezindheid en het levendig gevoel van hunnen Christelijken pligt. En evenwel kan de belijder van het Evangelie zijne loopbaan niet edeler eindigen, dan wanneer hij zijnen uitersten wil heiligt door eene daad, die waarde heeft in het oog van God. Hebt gij tot hiertoe meer voor uw eigen belang en genoegen gezorgd, begin

dan

dan ten minste aan het einde van uw leven ook aan het geluk van anderen te denken. Het goede geschiedt nooit te laat, het slechte altijd te vroeg."

„ Laat anderen vrij bepalen, dat men hunne graven met marmeren zuilen moet versieren. Die dwazen! zij leefden slechts voor het stof; gun hun de treurige zegepraal der ijdelheid — gun hun het stof! Wie werpt, na verloop van jaren, zijnen blik nog op de sieraden, die eindelijk ook voor het geweld van den tijd moeten bukken! Poog gij, o Christen! liever een gedenkteeken voor u te doen oprigten in het rijk der geesten; in het gemoed van dankbare menschen, in de goedkeuring van uwen hemelschen vader. Besluit uw aardsche leven met eene daad, die uwen onsterfelijken geest waardig is, en gij zult er aan gindsche zijde de schoonste vruchten van plukken."

„ *Weldadigheid na onzen dood verspreidt luister over onzen naam bij de nakomelingschap*, en die kan tot zegen voor onze kinderen en kindskinderen verstrekken. Wat deze ook moge treffen, nadat wij reeds lang van de aarde gescheiden zijn, de herinnering der toekomende geslachten van het goede, hetwelk wij nog met den laatsten ademtogt gesticht hebben, zal hun tot aanbeveling, tot bescherming verstrekken, en hen onverwacht de hartelijkste vrienden in den kring van regtschapene lieden doen vinden. Wie in zegening zaait, zal zegen oogsten."

„ Intusschen moet gij niet enkel om deze reden besluiten tot een bedrijf, waardoor gij na uwen dood weldadig voor anderen kunt blijven. Een zoodanige grond is zekerlijk overeenkomstig met uwe liefde voor hen, welke gij moet achterlaten, en in zoo verre is hij vergeeflijk, hoewel hij niet uit een volmaakt

rein

rein beginsel voortvloeit; maar gij denkt en handelt meer in den geest van JEZUS, zoo gij het goede alleenlijk doet, dewijl het goed en de wil van God is. — Of denkt gij, dat dit te veel van u gevorderd ware? O indien gij dit mogt gelooven, uw sterfuur zal u het tegendeel leeren. Er komt een oogenblik, waarin gij u ernstiger met God en eeuwigheid zult bezig houden, dan met hen, welke gij op aarde achterlaat; een oogenblik, waarin gij de meeste vreugde zult ontwaren op het denkbeeld, dat de dankbare gebeden van menschen, wier geluk gij nog na uwen dood poogdet te bevorderen, u naar gindsche zijde zullen volgen."

„Wie in zegening zaait, zal, hier en ginds, zegen oogsten. Ook ginds, in de gewesten der zaligheid, voor welke ik op aarde leef en sterf, en voor welke JEZUS mij wilde opvoeden door zijne leer; ook ginds zal zegen voor mij zelven ontkiemen uit het zaad, hetwelk ik hier tot zegen van anderen uitstrooide."

„Maar welk zaad strooide ik alreede uit, waarvan ik aan gene zijde eenen blijden oogst mag verwachten? Waar zijn de gezinnen, welke ik gelukkig gemaakt heb? waar de oogen, welker tranen ik droogde? waar mijne bedrijven, die niet uit eigenbelang of ijdelheid voortsproten, maar welke ik, zonder dat een menschelijk oog mij bespiede, uit kinderlijke godsvrucht verrigtte?"

„Alwetend God! met schaamte buig ik mij voor U neder! Ik ben uwer liefde en genade niet waardig!"

„Maar dit uur van godsdienstige overdenking mijner pligten blijve mij heilig en gezegend! De herinnering van hetzelve moete mijn sterfbed verzachten! In stilte wil ik zaad voor den hemel uitstrooijen, zoo lang ik vermag, en

en mijn jongste ademtogt, mijn uiterste wil verspreide zegen over mijn graf, en werke weldadig onder hen, die na mij op aarde leven; Amen!"

De vertaling is naauwkeurig en vloeijend, de herhaling van sommige woorden, zoude hier minder hebben kunnen zijn, evenwel dit hindert niet zoo veel, dat er de zin onverstaanbaar door wordt. Voorzeker heeft de Eerw. ROLL, met deze vertaling een zeer goed oogmerk gehad, boven vele andere, was dit werk de moeite waardig, door den Overzetter hier aan besteed. Niemand zal zich de lezing en overweging dezer zedelijke Godsdienstige bespiegelingen beklagen, en wij wenschen hartelijk, dat de goede bedoelingen van Schrijver en Overzetter, meer en meer getroffen mogen worden.

VERHANDELING over de ware Christelijke verdraagzaamheid, door J. VAN EIJK, *Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Loosduinen. *Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1820. *XVI en* 160 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 12 : —

Naardien op de Prijsvraag van het Zeeuwsch Genootschap te *Middelburg: Waarin bestaat de ware Christelijke verdraagzaamheid der Burgeren onderling? Waarin verschilt zij van het indifferentismus* (onverschilligheid) *vooral met opzigt tot beider bronnen, en welke zijn de geschiktste middelen om de eerste uit hare echte beginselen te doen voortvloeijen?* geene voldoende antwoorden gebleken waren ingekomen te zijn; heeft de Eerw. J. VAN EIJK, die van het gewigt der

der zake geheel overtuigd was, zich opgewekt gevoeld, om van 't geen hij van tijd tot tijd verzameld en opgeteekend had, een geheel te maken, en het gewigtig onderwerp alzoo in deszelfs geheelen omvang voor het Publiek te behandelen. Deze Verhandeling behelst: I. bepaling van de ware Christelijke verdraagzaamheid der Burgeren onderling, II. het verschil tusschen de ware verdraagzaamheid, en het indifferentismus, (waartoe dit onduitsch woord behouden?) met opzigt op beider bronnen aangewezen, en III. aanwijzing van de geschiktste middelen, om de ware Christelijke verdraagzaamheid der Burgeren onderling, uit hare echte beginselen te doen voortvloeijen.

De aanteekeningen achter aan, zijn kleiner gedrukt, en beslaan nogtans genoegzaam even veel bladzijden; wij keuren het zeer goed, dat ze niet onder den zoogenaamden tekst geplaatst zijn. v. EIJK, geeft van de Christelijke verdraagzaamheid deze bepaling of omschrijving: zij bestaat hierin, mijnes erachtens, dat ik aan elk, offchoon hij in het Godsdienstige anders denkt als ik, dezelfde liefde en achting toedrage, en zoo veel mogelijk bewijze, als aan degenen, die eenstemmig met mij denken, en dat ik hem dezelfde voorregten gunne, en zoo veel ik kan verleene, welke ik voor mij zelve begeere of geniete! „Maar zou deze beteekenis, vooral wanneer men op de afleiding ziet, niet wat ruim genomen zijn? Wat later noemt hij ook zelf meer bepaald de verdraagzaamheid eene deugd, door welke wij, behoudens onze verpligting, om zoo veel onze verstandvermogens en omstandigheden ons toelaten, Godsdienstige waarheid in leer en wandel op te sporen, te omhelzen, te verdedigen en uit te breiden, onze medeburgers in alle onderscheidene betrekkin-

gen,

gen, niet door list of geweld zoeken over te halen tot ons gevoelen, noch wegens hunne afwijkingen daarvan, hen haten, verachten of benadeelen; maar integendeel hen als mede-Burgers beminnen, hun alle diensten bewijzen, en alle die regten laten wedervaren, welke wij zelve van andersdenkenden verwachten. De in de aanteekeningen uit den *Protestant* bijgebragte bepaling, drukt de zaak nog korter en duidelijker uit, zij is deze: dat wij alle menschen, welke begrippen van Godsdienst zij ook mogen zijn toegedaan, een gelijk regt van oordeel en geloof met ons toekennen, en niemand om zijn geloof haten, of vervolgen, of eenig voorregt weigeren of misgunnen. Het *dulden* en *dragen in liefde*, van andersdenkenden, is zeker de eigenlijke zaak, welke men met dit woord uitdrukt, en dus het tegenovergestelde van partijdigheid, eigenzinnigheid, waanwijsheid, en ijver zonder verstand. — Gelijk in de Joden, ten tijde van Jezus verkeer op deze aarde, het tegenovergestelde als aanschouwelijk werd, alzoo zien wij, in het voorbeeld van den Heiland zelven, deze deugd op de volkomenste wijze beoefend. Zij vloeit dan ook natuurlijk uit de *liefde* voort, en heeft met de *onverschilligheid* eigenlijk niets gemeens, welke doorgaans, of van onkunde, of van ligtzinnigheid, of ook van beide het gevolg is, en daarvoor het bewijs oplevert. *Verdragen* komt zelfs in 't geheel niet in aanmerking bij iemand die *onverschillig* is, hij stoort zich immers aan de denkwijze van een ander niet, 't is hem hetzelfde wat zijn medemensch gelooft, of belijdt of doet, hij vindt dus niets te *verdragen* of te dulden, in eens anders denkwijze. Het is ons voorgekomen, dat ook deze Schrijver dit nog meer in aanmerking nemen en voor oogen had moeten houden.

den. Hoe deze deugd werkt, of zich openbaart, bij voorbeeld, in den omgang met menschen — in de gesprekken over den Godsdienst, — in de verdediging van zijne gevoelens, — in de voortplanting der waarheid, — hoe Vorsten, Regenten, Leeraars, onderwijzers der jeugd, en anderen dezelve behooren voor te staan en te bevorderen; zou dan nog gemakkelijker aangewezen en duidelijker betoogd hebben kunnen worden. Naar ons oordeel, heeft dan deze Verhandeling, eene nadere bewerking van dit gewigtig onderwerp, geenszins overtollig gemaakt. Ondertusschen verklaren wij, aan den anderen kant, er vele belangrijke aanmerkingen in gevonden te hebben, die overtuigend doen zien, hoe edel de Eerw. Schrijver denkt, en dat hij een hartelijk Voorstander is, van ware Christelijke verdraagzaamheid, maar een vijand van doodelijke onverschilligheid. Het goede oogmerk van den braven man worde bereikt!

De Christelijke brief van de Sijnode der Fransche Kerken, aan de Remonstrantsche Broederschap, in 't jaar 1798 gezonden, heeft in de Bijlagen hier met regt eene plaats ontvangen.

De OOSTERLINGEN van vroeger en lateren tijd, of ophelderingen der Heilige Schrift, uit de natuurlijke gesteldheid, de overleveringen, zeden en gewoonten van het Oosten. Door E. F. K. ROSENMULLER, *Th. Dr. en gewoon Hoogleeraar in de Oostersche Letterkunde te* Leipzig. *Vertaald en met eenige bijvoegsels vermeerderd door* G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, *Predikant te* Eenrum. *Eerste Deel. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1819. *VIII en* 340 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2: 16: —

De gedachte, om eenige Schriftplaatsen uit de

de berigten der Reizigers, en andere verhalen toe te lichten, en daarvan eene verzameling te maken, is noch nieuw noch vreemd. Wie der genen vooral wier ambt hen roept tot de uitlegging der H. Schriften, maakte niet, onder de lezing van belangrijke Reisbeschrijvingen, zijne Aanteekeningen of in zijne Adversaria, of in zijnen doorgeschoten' Bijbel, om er bij gelegenheid zich van te kunnen bedienen?

De ook in ons Land voordeelig bekende Professor ROSENMULLER, van het belang der zake overtuigd, heeft ook zulke Aanteekeningen in navolging van anderen gemaakt, en die, te gelijk met eenige andere, van de Eerw. Engelsche Heeren BURDER en WARD bijeengebragt, begrepen in 't licht te moeten geven. De Bijbelboeken zijn in orde gevolgd, en de aanmerkingen zoodanig onderscheiden, dat men onder aan zien kan van wien ze zijn. Zij loopen hier van *Gen.* I. tot *Exod.* XIII. Het geheel is vervat in vier Deelen, waarvan dit vertaalde het eerste Deel uitmaakt. De Eerw. Overzetter, aangemoedigd door onzen beroemden MUNTINGHE, heeft er ook hier en daar eene enkele aanmerking, oplossing en gissing bijgevoegd, en zal, bij een goed onthaal, ook de drie andere Deelen, voor den Nederlandschen Lezer, die geen Hoogduitsch verstaat, laten volgen. Voor geleerden is dus dit werk niet overgezet, die toch wel de Hoogduitsche taal zelve doorgaans verstaan, en dit moet dus ook in deze beschouwing op 't oog gehouden worden. Men meene ook niet, dat men hier alleen opheldérende aanmerkingen zou hebben te zoeken; want er komen ook verscheidene voor, die aan de zulken, welke met de Schriften van onzen en van vroegeren tijd, over de onderscheidene Gods-

 dien-

diensten, plegtigheden, fabelen en verhalen niet bekend zijn, alleen tot berigt verstrekken, wat men al, bij voorbeeld, van de wording der wereld, over de schepping der menschen, over den oorsprong van het kwade, den Zondvloed, en over verschillende Leerstukken gebeuzeld en verzonnen heeft. Dit nu zal, hoe weer het niets tot opheldering van den Bijbel dienen kan, voor velen evenwel nog al merkwaardig zijn, en het kan zelfs ook wel eenig nut aanbrengen; als men er maar bij opmerkt, dat juist deze vertelsels, sprookjes en gebruiken of dergelijke, tot bevestiging verstrekken van den Bijbel, en ons moeten overtuigen, van ons groot geluk, dat wij dat Boek aller boeken bezitten, waaruit wij de zuivere waarheid leeren kennen.

In eenen tijd, waarin men ook de voor onkundigen allerschadelijkste boeken overzet, is dit zelfs van belang te rekenen; en de Vertaler had den min geoefenden lezer daarop wel meer opzettelijk, hier en daar, opmerkzaam mogen maken. De Eerw. CRAMER VON BAUMGARTEN, dit weten wij, en blijkt ook uit deze overzetting en de bijgevoegde aanmerkingen, gelooft toch zoo wel als wij, dat het dringend noodzakelijk is, om vooral den diepsten eerbied en een kinderlijk geloof in te boezemen, zonder welke zelfs zij, die met de Goddelijke Openbaring begunstigd zijn, in eenen treurigen toestand verkeeren, en door allerlei wind van leering, tot hun dikwerf onherstelbaar ongeluk, geslingerd worden.

Er komen hier, natuurlijk, verscheidene zeer bekende aanmerkingen voor, maar men zal hier ook eenige aanteekeningen ontmoeten, die niet zoo algemeen geweten worden.

De

De Eerw. Vertaler heeft, door onderscheidene toevoegsels, de bruikbaarheid van dit Deel en het nuttige aanmerkelijk vermeerderd. Soms verwonderde het ons wel eens, dat wij hier die aanhalingen misten, welke voor den Nederduitschen Lezer de gelegenheid aanwijzen, om er meer over te lezen; bij voorbeeld, omtrent de *Dudaim*, op *Gen.* XXX: 14. in N°. 100. waar SCHEUCHZERS *Bijbel der Natuur*, door wijlen den Hoogleeraar MEIJER, vertaald en vermeerderd, Deel I, Stuk II, bladz. 972. enz. niet genoemd is, offchoon men daar niet alleen breedvoerig over deze plaats lezen, maar ook eene fraaije afbeelding van dezelve vinden kan.

Wij kunnen ondertusschen dit eerste Deel, aan den Nederlandschen Lezer gerustelijk aanprijzen, en hem verzekeren, dat hij hier veel aantreffen zal, 't welk hem tot beter verstand van onderscheidene Bijbelplaatsen, vooral in *Genesis* en de eerste Hoofdstukken van *Exodus* voorkomende, dienen kan. Wij moedigen dus den Eerw. CRAMER VON BAUMGARTEN aan, om het begonnen werk voort te zetten, en ook de andere Deelen, in onze taal over te brengen, met bijvoeging van eigene aanteekeningen. Tot slot voegen wij hier ter aanprijzing, deze (zijnde de 166ste) aanteekening bij:

„ *Gen.* XLIX: 1. *Daarna riep Jakob zijne zonen en hij zijde: verzamelt u en ik zal u verkondigen, 't gene dat u in de navolgende dagen wedervaren zal.*"

„ Het is eene zeer oude gedachte, dat het voorgevoel, en de uitzigten der menschen in de toekomst, zich versterken en verhelderen, naar mate zij hunne ontbinding meer naderen. Wij vinden dit gevoelen reeds bij HOMERUS (*Iliad.* XVI: 852 en XXII: 358), daar hij ons den ster-

 ven-

venden Patroclus voorstelt, zoo als hij Hectors lot voorspelt, en den stervenden Hector, zoo als hij met niet mindere verzekering, den dood van Achilles aankondigt. SOCRATES uitte, in zijne verdediging tegen de Atheners kort voor zijnen dood, hetzelfde denkbeeld: „ Nu wil ik u, zeide hij, die mij veroordeeld hebt, voorspellen, wat in't vervolg over u komen zal: want nu bevind ik mij in dien toestand, in welken de menschen, wanneer zij sterven gaan, gewoon zijn waar te zeggen." PLATO's *Apologie des Socrates*. I. B. S. 39. der uitgave van Serranus. Zijn leerling XENOPHON (*Cyrop.* L. VIII. C. 47. *ad finem*) laat den stervenden Cijrus op eene soortgelijke wijze spreken: „de ziel der menschen vertoont zich goddelijker in de ure des doods en ziet toekomstige gebeurtenisfen vooruit." DIODORUS SICULUS brengt (*Lib.* XVIII. in het begin des II H.) daarvoor gewigtige getuigen bij. „Pythagoras de Samiër, en eenige andere oude wijzen, hebben aangetoond, dat de menschelijke ziel onsterfelijk is, en dat zij daarom, wanneer het tijdstip harer scheiding van het ligchaam nadert, toekomstige gebeurtenissen voorzien kan." SEXTUS EMPIRICUS (*adv. Mathemat.* p. 312.) bevestigt dit gevoelen even zoo, met het gezag van Aristoteles. „De ziel," zegt hij, „ziet toekomstige gebeurtenissen en voorspelt ze, wanneer zij door den dood van het ligchaam scheiden gaat." Men zou gemakkelijk nog meer getuigenissen voor de algemeenheid van dit gevoelen uit Cicero en Eustathius kunnen bijbrengen; het bijgebragte kan ons evenwel genoeg zijn. Het is mogelijk, dat de ondervinding des ouderdoms, den mensch in sommige gevallen, tot een vooruitzigt laat komen, hetwelk iets van het waarzeggens-vermo-

mogen heeft. Somtijds kan het God ook behaagd hebben, ontbonden wordende zielen, met de kennis van toekomstige gebeurtenissen te verlichten. Maar wat, naar mijne gedachten, vooral tot dit gevoelen aanleiding gaf, was het door overlevering voortgeplante verhaal van eenige aartsvaders, die in hunne laatste uren, door God verlicht en versterkt, hunne nakomelingen hun lot verkondigden; zoo als Jakob op zijn doodbed, zijne zonen rondom zich verzamelde, om hen te verkondigen, wat hen in het vervolg wedervaren zoude." (NEWTON *über Weissagungen* I. Th. S. 85. der tweede hoogduitsche uitgave.)"

Waarde en schoonheid der GODGELEERDHEID *en van den Geestelijken Stand. Redevoeringen aan Nederlandsche Jongelingen, naar het Hoogduitsch van* KAREL HENDRIK SACK, *Domkandidaat te* Berlijn. *Met eene Voorrede van* E. A. BORGER, *Hoogleeraar in de Faculteit van wijsbegeerte en letteren aan de Hooge School te* Leijden. *Te* Breda, *bij* W. van Bergen & Comp., 1819. *XXII en* 159 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Ook deze uitgave herinnert ons aan het zeer groot verlies, dat wij, door den dood van onzen zoo geëerden als geleerden Landgenoot, den beroemden Hoogleeraar BORGER, geleden hebben. Hij was geen groot vriend van aanprijzende Voorredenen, om dat ze meestal als offers hem voorkwamen, aan de belangrijkheid van den persoon des Voorredenaars gebragt. „ Terwijl ik dus, (*zoo schreef de hand, die nimmer*

hier weder voor ons schrijven zal!) bekennen moet, dat mijne gehoorzaamheid aan den Vertaler en de Drukkers ongehoorzaamheid aan mij zelven en eene afwijking van mijne gevoelens is, acht ik mij gelukkig, dat het mij niet geheel aan middelen ter verdediging, of ten minste tot verontschuldiging, ontbreekt. Hoe zeer overtuigd, dat de lezing van dit boekje voor elken leeraar van den Godsdienst van een uitgebreid nut kan zijn, zijn het echter voornamelijk de *Studenten* in de H. Godgeleerdheid en jeugdige predikers, die ik mij als lezers voorstel, als voor welke het werkje bepaaldelijk bestemd is, De betrekking, waarin ik tien jaren lang tot deze klasse van lezers gestaan heb, schijnt mij eenig regt te geven, om over een boek, dat hunnen stand en hunne bestemming betreft, mijne gevoelens te uiten; en als ik aan deze lezers dat boek meen te moeten aanbevelen, kan ik wel niet gerekend worden, de grenzen der zedigheid te buiten te gaan. — Een ander middel ter verontschuldiging ligt in den inhoud van het boekje zelven, *de waardij van den Geestelijken stand*. Inderdaad, ik belijde gaarne, met dit onderwerp en met deszelfs behandeling door den waardigen schrijver, zoo ingenomen te zijn, dat, zoo ik berekenen kon door mijne aanbeveling de verbreiding van dit werkje in ons vaderland eenigzins te zullen bevorderen, deze berekening alleen misschien de zwarigheden tegen het schrijven eener voorrede zou hebben opgewogen."

Voortreffelijk heeft hij zich verder in deze Voorrede uitgelaten, over het groot belang voor den jeugdigen beoefenaar der Godgeleerdheid, en vroegtijdig (als Student bijzonder ook,) de hoo-

jeugd Waarde zijner bestemming te gevoelen; en dit onderwerp, hoe kort ook, evenwel zoo-dig behandeld, dat wij alle jongelingen, die opgeleid worden, om eens het treffelijk ambt van Christen-Leeraar te bekleeden, allerernstigst verzoeken, dit te lezen, te herlezen, en naar deszelfs beproefden raad te hooren. Zij zullen er den overledenen te hooger om achten en bevinden, hoe gelukkig het is, zijne ernstige en vriendelijke opwekkingen te volgen. Och dat de groote man, dit niet voor velen te vergeefs geschreven hebbe! — Wij schrijven nog dit uit de Voorrede over:

„Zoo nuttig dan en noodzakelijk het is, dat een betamelijk gevoel der waardij van den geestelijken stand bij jeugdige Godgeleerden opgewekt en verlevendigd worde, zoo geschikt kwam ons tot dit oogmerk voor, het werkje van den heer *Sack*, hetwelk thans, door eene bekwame hand vertaald, den Nederlandschen Lezer wordt aangeboden. Indien wij, het geen wij niet denken, geoordeeld mogten worden met dit boekje te veel op te hebben; dan heeft misschien onze kennis aan den persoon des jeugdigen, duitschen schrijvers, eenigen invloed gehad op onze schatting van hetzelve. Zoo warm de geheele toon van het werkje is, zoo opregt en vurig klopt het hart des Auteurs voor de zaak des Christendoms. Als zoodanig hebben wij hem leeren kennen, en hem te hooger geacht, naar mate velen der tegenwoordige Duitschers van den kant hunner godsdienstige stemming min gunstig bekend zijn."

„Hartelijk wenschen wij, dat dit boekje, onder den Goddelijken zegen, nuttig zij voor velen."

Zoo kent dus de lezer het oordeel van BORGER, over deze Redevoeringen, en zou dit niet

voor velen de beste aanprijzing zijn? Wij voor ons kunnen daaraan niet twijfelen, en rekenen het daarom ook overtollig, breedvoerig ons hier, ten voordeele dezer lettervrucht van den Heer SACK, uit te laten.

Zij behelst VIII Redevoeringen, deze:

I. Algemeen overzigt der Godgeleerdheid.

II. Schriftverklaring.

III. Kerkelijke Geschiedenis.

IV. Leerstellige Godgeleerdheid.

V. Over de vooroordeelen tegen de keuze van den geestelijken stand.

VI. De Geestelijke als Leeraar en Prediker des Christendoms.

VII. De Geestelijke als Bedienaar der Kerke.

VIII. De Geestelijke en de Kerk, in betrekking tot de menschelijke maatschappij.

De Vertaler heeft wel gedaan met deze overzetting te leveren, en met reden ook een en andermaal *Duitschland* in *Nederland* veranderd, waardoor het schijnt als of men een waarlijk Nederlandsch werk, over dit zoo belangrijk onderwerp, leest. Hartelijk wenschen wij, dat die verkeerde geest, welk sints eenigen tijd de Jongelingen tegen het Leeraar-Ambt poogt in te nemen, ook door dit middel moge worden tegengewerkt, en dat de vrees voor toenemend gebrek aan bekwame Leeraars, meer en meer moge afnemen.

Annales Academiae Groninganae CIↃIↃCCCXVIII. CIↃIↃCCCXIX. J. B. DE LA FAILLE, *Rect. Magn.* J. R. VAN EERDE, *Actuario* Groningae, *apud* J. Oomkens, *Acad. Typographum* 1820. *Pag.* 232. *In 4to. formae majoris. Constat. f* 4 : — : —

In dit Deel der Akademische Jaarboeken van *Gro-*

Groningen, zijn begrepen: de opgaven der Akademische lessen van *Groningen*, *Franeker* en *Deventer*, het oordeel over de, op de door de Groninger Akademie voor 1818 voorgestelde Prijsvragen, en de nieuwe Prijsvragen in 1819. (den 14 October) uitgeschreven, opnoeming van de stoffen ter verkrijging van de Doctorale waardigheid, door eenige bekwame Jongelingen verdedigd, benevens de gehoudene Redevoeringen, van de Hoogleeraren DE LA FAILLE, HENDRIKSZ, ENS en VERBURG, en de bekroonde Verhandelingen van de Kandidaten W. VAN SWINDEREN, in de Letteren, en J. L. C. SCHROEDER, in de Medicijnen.

De Hoogleeraar J. B. DE LA FAILLE, heeft in zijne Redevoering, gehouden bij het nederleggen van zijnen post, als Rector Magnificus, zoo gesproken, over den invloed van de aan de Jeugd medegedeelde kunsten en wetenschappen, op het algemeene welzijn, dat wij de behartiging van het hier ter staving kortelijk aangevoerde, onze Jongelingschap zeer aanbevelen.

De Hoogleeraar J. HENDRIKSZ, heeft doen opmerken, hoe de naijver, bij de beschouwing van onze beroemde Heelmeesters, natuurlijk 't best wordt opgewekt, om met allen ijver zich op de bekwame uitoefening dezer heilzame kunst toe te leggen. Verstandig zijn hier de voortreffelijkste voorbeelden, welke ons Vaderland heeft opgeleverd, opgenoemd en zoodanig, dat bij de Jongelingen, welke in dit vak worden opgeleid, de zucht er door moet worden verwekt en vermeerderd, om derzelver uitmuntend voetspoor te drukken, ten einde eenmaal ook in hunnen roem te deelen. Een ruime voorraad van korte aanmerkingen is hier achter aan gedrukt, welke dienen om het een en andere of te staven, of

ba-

nader te ontwikkelen (1). Uit deze lettervrucht alleen, leert men reeds de keuze des Konings toejuichen, die dezen bekwamen man tot zijnen nieuwen vereerenden post riep.

Dat de weldadige en verwonderlijke wijsheid des Scheppers, bijzonder is op te merken, in de bewaring van het menſchelijk ligchaam, heeft de Hoogleeraar ENS, bij gelegenheid zijner aftreding als Rector Magnificus te *Franeker*, aangetoond; en wel zoo, dat men, het kort beſtek in aanmerking genomen zijnde, waar in deze ruime en rijke ſtof hier moest worden afgehandeld, er mede te vrede kan zijn. Hoe wel ſtaat het, dat mannen wier vak de Geneeskunst is, openlijk toonen, den Almagtigen in zijne werken te willen verheerlijken!

Ook de Hoogleeraar J. VERBURG heeft, te *Deventer*, dezelfde waardigheid aan eenen zijner Ambtgenooten overdragende, eene ſtof behandeld, welke tot zijn vak behoort, daar hij ſprak, over de vruchten, welke tot hier toe uit de beoefening der Oosterſche Letteren, zijn voortgeſproten. De reden, waarom dezelve breedvoeriger in 't licht verſchijnt, dan ze is uitgeſproken, heeft de maker zelf opgegeven, en wordt door ons volkomen goedgekeurd. Eerst worden de voordeelen geſchetst, welke deze beoefening voor het Gemeenebest der Letteren, in 't gemeen, en dan die, welke zij voor de gewijde, en dus voor de regte kennis van

(1) Uit hoofde van onze overtuiging, dat God aan het menſchelijk ligchaam niets te vergeefs geſchapen heeft, bevreemdde het ons niet weinig, te vernemen, dat de Heer HENDRIKSZ, hierin met MICHAËLIS verklaart gelijk te denken, dat de beſnijdenis eene *ligchamelijke* nuttigheid zoude gehad hebben, Aant. n. 8.

van den Godsdienst heeft aangebragt. Dat dit laatste, als de hoofdzaak, vooral duidelijk betoogd is zonder dat echter het eerste voordeel onachtzaam behandeld werd, zal niemand in dit vak eenigzins ervarene, bevreemden. Aan het slot, is het een en ander gezegd, over het gebeurde omtrent het Deventersche Athenaeum, dat den Redenaar noodzakelijk voorkwam.

De Verhandeling, van den Kandidaat in de Letteren, W. VAN SWINDEREN, handelt over het gezag van den Areopagitischen Raad, in de onderscheidene tijdvakken van het Atheensch Gemeenebest. VAN SWINDEREN, heeft zijne beschouwing zoo ingerigt, dat hij begint met den oorsprong van den naam, en den tijd wanneer deze Raad is ingesteld, en het gezag van denzelven voor DRACO, en van dezen tot SOLON, in het eerste Hoofdstuk, — vervolgens in het tweede voortgaat met dit gezag na te gaan, van SOLON, tot aan PERICLES, en in het derde, zijn gevoelen voordraagt, over 't geen ten dezen, na den tijd van laatstgemelden beroemden Griek, heeft plaats gehad, tot aan de Romeinsche overheersching, en deszelfs eindelijke geheele afschaffing of vernietiging onder de Christen-Keizers.

Den Kandidaat komt de lof toe, dat hij dit belangrijk onderwerp uit de Grieksche Oudheden, kort, klaar en oordeelkundig behandeld, en alzoo ook ons zeer gunstige gedachten heeft doen opvatten van het nut dat hij, door grondige kennis van zaken, stichten zal, indien hij op den begonnen weg ijverig voortgaat. Zijn schrijven over het getal der leden, en vooral zijn gevoelen, dat SOCRATES door dezen Raad niet veroordeeld is, getuigt, dat hij, met vrijmoedigheid zijn oordeel zeggen durft, en men ontdekt dat hij van de bronnen, waar uit

uit men hier scheppen moet, zich wel heeft weten te bedienen (1).

Welverdiend is ook de eer, aan den Kandidaat J. G. CONRADI SCHROEDER V. D. KOLK, ter beurt gevallen, wiens beantwoording der vraag, over het stremmen van het uit de ader vloeijend bloed, en den invloed daarop van de lucht, hier verder voorkomt. Hij heeft zijne uitgewerkte Verhandeling in vier Hoofdstukken verdeelende, eene goede orde gevolgd, zijne redenering met proeven opgehelderd, en achter ieder Hoofdstuk eenige gevolgtrekkingen geplaatst, als de blijken en slotsom des onderzoeks.

Men verschoone ons, dat wij, over den inhoud dezer uitgebreide Verhandeling, ons niet breedvoeriger uitlaten, 't geen wij aan anderen overlaten, die in het Geneeskundig vak ervaren zijn. Dit alleen moeten wij getuigen, dat de lezing ons overvloedig heeft doen zien, dat de jonge Schrijver met veel vlijt, naauwkeurigheid en oordeel zijn stuk bewerkt heeft, en voor zijne taak veel geschiktheid toont te bezitten.

Alleen de Heer V. D. KOLK, heeft hier zijne krachten beproefd, terwijl, over het zeker ook minder ingewikkeld onderwerp, door den Heer VAN SWINDEREN met lof behandeld, — en dit vermelden wij tot aanmoediging onzer edele Jongelingschap, met groote blijdschap, — nog wel vier anderen hunne antwoorden hebben ingezonden, en wel zoo goed ingerigt, dat Heeren beoordeelaars openlijk verklaard hebben, dat ze alle eenen prijs waardig waren.

Een edele naijver, worde dus meer en meer op-

(1) Eene beoordeelende beschouwing, over de voor- en nadeelen van zulk eenen raad of ligchaam in den Staat, zou voorzeker geen onbelangrijk geschiedkundig wijsgeerig onderwerp zijn.

opgewekt, de goede inrigtingen van onze Akademien en Atheneëen, beantwoorden meer en meer aan het doel, en de pogingen der Hoogleeraren, in de onderscheiden vakken, mogen met den wenschelijksten zegen, tot heil van Kerk en Vaderland bekroond worden!

Ook dit belangrijk vervolg der Groninger Jaarboeken, bevestige bij geleerde Buitenlanders, den wel gevestigden roem, van Neêrlands geleerde inrigtingen!

De KASTEELEN *in* Zwitserland, *of oude overleveringen uit den Riddertijd, door Mevr.* DE MONTOLIEU. *Uit het Fransch vertaald. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1820. 160 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 16 : —

Onder dezen Titel, worden ons hier vier verhalen geleverd, geteekend: *De Grotten van Lindenthal, en het Kasteel van Thorberg*, — *Walther en Clemence, of de Kasteelen van Hallwijl en van Mulinen, en de Ring van Hallwijl.* Eene geschiedenis der XIIIde Eeuw. — *De vier Torens, of het Kasteel van Vuflans.* Eene geschiedenis uit de IXde Eeuw, — en *het Kasteel van Blonai*, Anekdote uit de Xde Eeuw. Een vervolg der voorgaande Geschiedenis.

Voor hen, die van dappere Ridders en schoone Jongvrouwen gaarne hooren, zal dit boek eene aangename lecture verschaffen, en zij die een wezenlijk genoegen vinden, in de scherfen der menschelijke lotgevallen, driften en ongelukken, zullen ook niet ophouden, voor zij het geheel geëindigd hebben. Om eene zeer gegronde aanmerking vooral, daarin voorkomende, schrijven wij er dezen brok uit over:

„ Kee-

„ Keeren wij thans terug tot die ongelukkige slagtoffers eener dwinglandij, welke maar al te gemeen was in deze eeuwen, die men thans betreurt, schoon de zeden derzelven niet met de onzen kunnen vergeleken worden. De moedige ridders, die verpligt waren de vrouwen voor te staan en te beschermen, deden zulks mogelijk, wanneer het vuur der jeugd, en de vereenigde zucht tot schoonheid en glorie, hen eene, weldra verkoelde warmte schonk. De *Sire* van GRANDISON, GRIMOALD, FAYEL, zijn de eenigste ridders niet, die met het zwaard in de hand den dood braveerden, om tegen elk en een iegelijk staande te houden, dat hunne schoone bij geene andere schoonen te vergelijken was, en nogtans hare dwingelanden en moordenaars werden, wanneer de ongelukkige hunne dapperheid met het geschenk van hare hand heeft beloond. Wanneer zij dit had kunnen voorzien, zoude zij immers minder begeerig naar het bijwonen der steekspelen geweest zijn? Ach! indien de jonge schoone, wanneer zij van heur balkon het teeken der overwinning geeft, en den prijs aan den overwinnaar toereikt, eene zegepraal genoot, welke onze vrouwen onbekend is, hoe duur moest zij dit kortstondig genoegen niet betalen? Het overige van haar leven op akelige kasteelen opgesloten, terwijl haar Heer en Meester zich naar de jagt, of naar het oorlogsveld begaf, van al het genot des levens beroofd, zonder de vermaken der jeugd te kunnen genieten, verbonden aan een echtgenoot, wiens hart zoo onvermurwbaar als het ijzer van zijn harnas is; bij den minsten tegenstand, bij het minste vermoeden, met het verlies van leven en vrijheid bedreigd, ach! hoe weinig reden hebben onze vrouwen, om zich over den schoonen riddertijd te beklagen."

Mevr.

Mevr. DE MONTOLIEU, blijkt veel bekwaamheid te bezitten, om door hare verhalen de aandacht te boeijen.

ONTMOETINGEN op eene Reis met het Schip Briton, *naar het Eiland* Pitcairn, *bevattende eene belangrijke schets van den tegenwoordigen toestand der* Brazilien *en van* Spaansch Amerika, *door* J. SHILLIBEER, *Luitenant bij de Koninklijke Marine. Naar den tweede uitgave uit het Engelsch vertaald. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *VI en* 180 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

De Luitenant SHILLIBEER verklaart zediglijk, dat de reden, waarom hij deze opmerkingen, door hem tot uitspanning gemaakt, heeft uitgegeven, eenvoudig is, dat hij zich naar de aanzoeken van velen zijner vrienden en reisgenooten schikken wilde, die zich volkomen op de trouw van zijne aanteekeningen verlaten, en een verhaal van de gebeurtenissen, waarin zij gelijkelijk gedeeld, en even groot belang hadden, wenschten te bewaren. Dit, voegt hij er bij, gepaard met de flaauwe hoop, dat de beschrevene ontmoetingen, in eenige bijzonderheden, voor het publiek niet geheel onbelangrijk zijn zullen, heeft hem tot de uitgave van dit boekdeeltje overgehaald.

De zonderlinge en onverwachte ontmoeting, van eene kleine volkplanting, op een tot nog toe weinig bekend klein Eiland in de Zuidzee, bestaande uit de nakomelingen der muiters, die in 1789 het Engelsche Oorlogschip *Bounty* hebben afgeloopen, welks Bevelhebber, de Luitenant BLIGH, met eenige Officieren, en een klein

getal hem getrouw geblevene manschappen, na de grootste moeijelijkheden, op eene onzer Nederlandsche Bezittingen, het Eiland *Timor* in *Oostindiën*, aanlandde, waarvan de beschrijving in Druk, en de afbeelding in Plaat, ook in ons Land niet onbekend is, maakte, naar het oordeel van den Vertaler, de overbrenging van dit boek op onzen grond waardig. Hij vertrouwt dat hetzelve, ook om de belangrijke bijzonderheden wegens Spaansch *Amerika*, daarin voorkomende, en wegens hij en toen bij het Nederlandsch Publiek, een gunstig onthaal vinden zal.

In 't laatst van December 1823 afgezeild, liep *de Briton*, den 20 Maart 1814 te *Rio de Janeiro* binnen, na daar eenigen dagen vertoefd te hebben, vertrok men, kwam den 21 Mei vóór *Valparaiso*, stevende van daar op *Callao*, de haven van *Lima*, na een tiendaagsch verblijf, den 26 Junij van daar naar *Paita*, eene weinig beteekenende plaats. Eene en andere plaats hier verder opgenoemd, en eenigzins kenbaar gemaakt, aangedaan hebbende, verliet men de kust van *Amerika*, en kwam den 27 Julij aan het Eiland *Charles*; na nog eenige andere Eilanden bezocht te hebben, koos men den 4den Augustus weder de ruimte, en voer naar de *Marquesas*-Eilanden, waarover het vierde Hoofdstuk den lezer bezig houdt, terwijl een berigt, aangaande den Kapitein der Amerikanen PORTER, dien man zeer ongunstig doet kennen.

Den 2den September, de hier als vriendelijk geroemde bewoners der *Marquesas*-Eilanden, verlaten hebbende, kwamen zij, weder naar de haven van *Valparaiso* willende varen, onverwacht bij het Eiland *Pitcairn*, en werden bij de eerste ontmoeting zeer verrascht, met in het Engelsch verwelkomd te worden. Al spoedig loste zich echter dit raadsel op, maar dit verdient

dient in het werk zelve gelezen te worden. Jammer, dat de Schrijver zelf hier niet aan wal heeft kunnen gaan. Na eene reis van dertig dagen, landde men weder te *Valparaiso*, eene der rijkste, grootste en gemakkelijkste havens aan de Kust van *Chili*. De beschrijving van het een en andere, waartoe hier aanleiding was, maakt den inhoud van het zesde Hoofdstuk uit. Het zevende Hoofdstuk, levert een verslag uit *Callao*, de Havenstad van *Lima*, waar men, na te *Coquimbo* aangeweest te zijn, aankwam. Verschrikkelijk is de schets, die hier van de *Inquisitie* naar waarheid gegeven is. Lezenswaardig zijn eenige bijzonderheden, hier van *Lima* opgenoemd.

Na op den 22 Januarij 1815, het anker geligt te hebben, deden zij, na eenen togt van twintig dagen, het Eiland *Juan Fernandez* aan, van waar zij op den 19den Februarij, weder in de Baai van *Valparaiso*, het anker wierpen. Het uitstapje, op verkregen verlof, naar de Hoofdstad van *Chili*, wordt in het achtste Hoofdstuk, onderhoudend beschreven.

Het besluit berigt de terugkomst, op den 27 April te *Rio de Janeiro*, en op den 7 Julij te *Plijmouth*. Dit boek houdt den leeslust goed gaande, en behelst verscheidene merkwaardige bijzonderheden.

TAFEREELEN van Brazilië. *Door* C. A. FISCHER. *Schrijver der Tafereelen van* Valencia, Madrid, *enz. Naar het Hoogduitsch. Te* Haarlem, *bij de* Wed. A. Loosjes Pz. 1819. 259 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 8 : —

Brazilië is gewis een zeer merkwaardig land,

 dat

dat wel nader verdient gekend te worden, niet alleen wegens deszelfs ligging, voortbrengsels, bewoners en handel, maar ook uit hoofde van de in onzen leeftijd plaats gehad hebbende gebeurtenissen, en 't geen nog in de staatkundige wereld voorvalt. Zal men eenigzins met grond oordeelen en mede spreken, over de hedendaagsche geschiedenis, waarvan de gevolgen en uitwerkingen, ook den invloed op *Europa*, nog niet wel te berekenen zijn, dan moet men zeker van dit waarlijk niet gering Land, eenige kennis bezitten. Zulk eene bijdrage daartoe, als dit boekdeel oplevert, is dan heden vooral aangenaam en zal natuurlijk de aandacht trekken. Het is ons geen gering genoegen te kunnen betuigen, dat het de vertaling wel waardig was, daar het goed geschreven is, en zich aangenaam en nuttig lezen laat. Ernst en boert zijn afgewisseld, en men wordt, op eene geheel niet vermoeijende wijze, met het meest wetenswaardige bekend. 't Geen men uit grootere werken, bij voorbeeld, uit dat van den beroemden ZIMMERMAN, meer planmatig leert kennen, wordt hier doorgaans op eene vermakelijke wijze, althans in ettelijke bijzonderheden, bevestigd. Tegen het slot wordt het verlangen niet weinig opgewekt, naar de nadere berigten, welke men van den Vorstelijken Natuuronderzoeker, den dapperen en jongen Prins MAXIMILIAAN VAN NIEUWIED, die in 1815, over *London*, naar *Rio Janeiro* reisde, en in 1817, weder naar *Europa* inscheepte, te verwachten hebben. Een naauwkeurige inhoud vooraan geplaatst, maakt het den lezer gemakkelijker, om des verkiezende, deze of geene bijzonderheid nog eens na te lezen. Een sierlijk plaatje op het Titelblad, de schoone haven van *Rio Janeiro*, fraai ver-

tooo-

wonende, beveelt ook dit werkje aan. De Vertaler, heeft zijn werk goed verrigt. Ten blijke, dat ook de koopman, in dit werk wel het een en andere vinden zal, dat hij gaarne leest, schrijven wij dit weitige af, *Handelbehoeften* getiteld: „ Sedert 1815 zijn de Braziliaansche havens voor alle vlaggen geopend; sedert 1816 komen 'er alle Oostenrijksche fabrijkwaren tolvrij binnen. — Maar welke waren heeft *Brazilie* het meest noodig? — Opmerkzame beschouwers noemen de volgende op:"

„ IJzer- en Staalwaren van allerlei soort, hoefijzers uitgezonderd, die men zelf weet te smeden."

„ Zout. Het meest geachte komt van de *Kaapverdische* eilanden; het grootste gedeelte van deze waar wordt van *Liverpool* ingevoerd."

Kasimier, grovere lakens en baai. De meest gezochte kleuren zijn blaauw, zwart en bruin. Zeer fijne lakens hebben een vooroordeel tegen zich; men gelooft, namelijk, dat zij niet lang duren."

„ Katoenen van allerlei soort, echter ook niet te fijn. Even zoo ook hoeden, schoenen en laarzen, de beide laatste naar den Engelschen smaak. Fijne vrouwen-schoenen en desgelijks witte kousen, hebben altijd eenen zeer goeden aftrek: niet minder spiegels, naainaalden, linten, met één woord, alles, wat tot den opschik behoort."

„ Eindelijk zijn ook zeer gezocht, zoowel fijn als grof glas- en aardewerk; alsmede tin- en koperwerk, tot huisselijk gebruik geschikt; gelijk ook marmeren vijzels, goedkoop schrijfpapier en gewoon zadeltuig."

„ Zeer goede artikels zijn, eindelijk, schieten jagtgeweren, kogels en allerlei schroot, al-

len, wat tot de scheepvaart, bijzonder tot matrozenkleeding behoort, artsenijen van Europeschen oorsprong, verrekijkers, uurwerken enz., gelijk men die meestal uit *Engeland* bekomt."

„ Portugesche landsvoortbrengselen, zoo als olie, wijn enz. of fabrijkwaren, gelijk linnen, zijden stoffen, katoenen waren en dergelijke, komen van *Lissabon* en *Oporto*. Indische krijgt men van de *Malabaarsche* kusten; de Chinesche van *Macao*. Meel, duigen, teer, terpentijn, ingezouten vleesch, en menigerhande huisraad worden uit *Noord-Amerika* binnengebragt."

„ Ten einde allen misverstand bij deze en dergelijke verzendingen voortekomen, dient men met de zeden in *Brazilie* in het algemeen bekend te zijn. Paardenzwepen b. v., hebben in dit land weinig of in het geheel geenen aftrek, dewijl men de einden der lange toomen daartoe gebruikt; even zoo min als voermanszwepen, dewijl alles op muildieren vervoerd wordt."

„ Lusters en snuiters zijn, tot hiertoe, slechts in de havensteden gebruikelijk, dewijl men daar alleen kaarsen kan bekomen. In het binnenste des lands gebruikt men enkel lampen, waarin ricinusolie enz. gebrand wordt. Tabakspijpen en koppen hebben in het geheel geenen aftrek, dewijl iedereen cigarro's rookt."

„ Speelkaarten, daarentegen, en alles, wat tot het kaartspel behoort, vinden eên zeer goed vertier, dewijl men vurig op het spel gesteld is. Even zoo ook valsche sieraden, dewijl zelfs de slaven begeerig daarnaar zijn, en soortgelijke dingen meer. Men kan ten minste uit het gezegde opmaken, hoeveel men, bij zoodanige verzendingen, in het oog heeft te houden."

MR-

MARTIJN en ELIZABETH *of de schrikkelijke gevolgen der ligtzinnigheid. Uit het Hoogduitsch. Door* S. C. *Te* Amsterdam, *bij* G. Roos, 1819. *VIII en* 245 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2: — 4.

In eenzame stilte, (dus schrijft FRAISBEER, in de korte Voorrede,) in gelukkige verborgenheid, ontwierp mijne ziel, teekende mijne hand, het schilderstuk, dat deze bladeren aan den lezer ontdekken zullen. Eene wezenlijkheid als deze, bestaat — de kunst kon daarbij de verrukking ontberen, die zij aan hersenbeelden leert vinden; en juist daardoor moet getrouwe waarheid, de grootste verdienste van den kunstenaar zijn, die zulke schilderstukken ontwerpt. In hoe verre ik dit bereikte, en over het geheel geschikt ben, om het te bereiken; welk een aandeel mijn talent, mijne keuze, aan de voorstelling, en indrukzeden van Martijns geschiedenis heeft, mogen mijne lezers beoordeelen. Maar dat niemand mijn boek in de hand neme, die slechts zich zelven alleen, zoo als hij is — waarschijnlijk door toeval onveranderlijk bestemd — zich niet als bedelaar, als boer, ja zelfs als misdadiger voorstellen kan; en dus geen naauwgezet mensch, geen, op zijne voorouderen trotsche, landheer, geen pleitzuchtige advokaat, geen, op zijne geestelijke waardij, trotsche predikant, geen onfeilbare, of hoe hij ook genoemd mag worden; het zou, even als de oogen der kraaijen, voor den blindgeboornen, tot gift worden, dat voor den MENSCH ten hoogsten artsenij kan zijn."

Wij hebben dezen Roman gelezen, en bevon-

vonden, dat dezelve veel ontzettends bevat, den geest zeer treurig stemt, maar te gelijk ook bij al het overdrevene menige belangrijke les behelst. Ondertusschen was het ons een genoegen, onder de lezing, gedurig aanleiding te vinden, om op te merken, dat zulk eene schilderij, toch voor ons Vaderland niet voegt. Het verwondert ons indedaad, dat dit den Vertaler, die dit toch ook wel begrepen heeft, niet van zijn voornemen tot de overzetting heeft doen afzien. 't Is waar, dat het ook voor onze Jongelingschap wel noodig is, om zeer ernstig tegen de onberekenbaar schrikkelijke gevolgen der ligtzinnigheid, waar door zoo menig een voor tijd en eeuwigheid ongelukkig wordt, te waarschuwen, maar het komt ons toch ook voor, dat dit althans in ons Vaderland, op eene andere wijze geschieden moet.

Het lijstje achter aan, had nog aanmerkelijk met een aantal van taal- en drukfouten kunnen vermeerderd zijn.

De Jeugdige LEVENSBESCHRIJVER; *behelzende de daden van jonge Lieden in hunne kindsche jaren, of eene verscheidenheid van goede en kwade karakters. Beschreven door een' kleinen Levensbeschrijver. Met Plaatjes.* Te Groningen, *bij* R. van Groenenbergh. 92 *Bladz. In* 12*mo. De prijs is f.* — 11 —

Wanneer dit Kinderboekje wat meer naauwkeurig, ten aanzien van spelling en taal, gedrukt ware, zouden wij het voorzeker met meer genoegen aanprijzen. Het oogmerk is zeer prijsselijk en de uitvoering ter bereiking daarvan, tamelijk goed, uitgezonderd met opzigt tot het reeds vermeld noodzakelijk vereischte.

MENGELWERK.

MIJNE GEDACHTEN, OVER DE WOORDEN IN DEN TWEEDEN ZENDBRIEF DES APOSTELS PAULUS, AAN DE CORINTHIERS, CAP. XII: 4. VOORKOMENDE: — καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

Het gaat met deze plaats, gelijk met vele andere in de H. Schrift, wanneer men de aangehaalde woorden, oppervlakkig en zonder nadenken leest, dan schijnen zij gemakkelijk om te verstaan. Doch, wanneer men dezelve wat naauwkeuriger beschouwt, dan zal men vinden, dat zij niet zonder zwarigheid zijn. In onzen Staten-Bijbel, worden zij zoo vertaald: — *ende gehoord heeft onuitsprekelijke woorden, die een mensch niet en is geoorloofd te spreken.*

Op dezelfde wijs, worden deze woorden in de Engelsche, Hoogduitsche en Fransche vertalingen des Bijbels overgezet. Wat voor onuitsprekelijke woorden zijn dit nu geweest? Sprak het hoogere Wezen, 't welk PAULUS daar in het Paradijs ontmoette, in eene vreemde, hem onbekende en bij de Hemelingen gebruikelijke taal met hem? Dan moest er een tweede wonder plaats hebben gehad, en PAULUS moest voor dien tijd het vermogen hebben gekregen, eene hem te voren onbekende taal te verstaan. Dit is echter niet waarschijnlijk, en zoude, dunkt mij, geene nuttigheid gehad hebben: en, indien die taal voor eenen mensch onuitsprekelijk

was; waar toe dient dan het bijvoegsel: *dat het geenen mensch geoorloofd is, die woorden te spreken?* —

Doch *woorden*, beteekenen in den Hebreeuwschen stijl *zaken*. ἄῤῥητα ῥήματα zijn dus *onuitsprekelijke zaken*. Maar hier doet zich weder eene andere zwarigheid op, wat dit toch voor *onuitsprekelijke zaken, die het geenen mensch geoorloofd is te spreken*, kunnen geweest zijn. — Daar de mensch den naam van GOD, het hoogste wezen, met verschuldigden eerbied mag uitspreken; is het naauwelijks denkbaar, dat er zaken bestaan, die het den mensch niet geoorloofd zij uit te spreken. . .

Dat PAULUS door het bijvoegsel: ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, zijne ἄῤῥητα ῥήματα heeft willen verklaren, of ten minsten ophelderen, lijdt geenen twijfel. Want dit is de gewoonte, niet alleen van de gewijde, maar ook van de ongewijde Schrijvers, dat zij een denkbeeld, het welk te voren te algemeen, te kort, of niet duidelijk genoeg gezegd was, met andere denzelfden zin bevattende, woorden ophelderen. Voorbeelden hiervan zijn overal te vinden, zoo dat het niet noodig is, die hier aan te halen; te minder, daar dit door anderen reeds ten overvloede is gedaan.

Er is dus, gelijk ik gezegd heb, geen twijfel, of de Apostel wil ἄῤῥητα ῥήματα door het bijvoegsel: ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι ophelderen; en in deze woorden ligt de zin van de voorgaande. De vraag is nu, wat deze woorden beteekenen? Indien men die, gelijk in alle overzettingen die ik heb gezien, vertaalt, dan zijn zij, naar mijne gedachten, onverstaanbaar. Ik denk dus, dat men dezelve eenigzins anders moet vertalen, en dat zij beteekenen: *die het*

(*niet*)

(*mij*) *niet is geoorloofd*, (*duidelijk*) *aan eenen mensch* (*aan iemand*) *te zeggen* (*of*, *te ontdekken*). Te weten: de Apostel had in het Paradijs, openbaringen van verborgene dingen gehad, die hem verboden waren, duidelijk aan iemand te ontdekken, even als *Joh. Openb.* X: 4. waar wij lezen: Σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, καὶ μὴ ταῦτα γράψῃς: welke woorden in onzen Staten Bijbel dus vertaald worden: *Verzegel het gene de zeven donderslagen gesproken hebben, ende en schrijf dat niet.* Dit wil zeggen: *Schrijf het niet met duidelijke woorden, die door elk eenen kunnen verstaan worden; maar zoo, dat het even zoo moeijelijk is, die te verstaan, als het bij voorbeeld is, eenen verzegelden brief te lezen, zonder het zegel open te breken.*

De bovengemelde vertaling, komt niet alleen met den aard der zaak zelve, maar ook met dien der Griekſche taal volkomen overeen.

Ἄῤῥητος beteekent: 1.) *Dat niet is gezegd*, 2.) *Dat niet kan, moet of mag gezegd worden*; *a.*) dewijl het of te ſchandelijk en afſchuwelijk is, om te zeggen; of, *b.*) te voortreffelijk en te verheven, om er geſchikte woorden voor te vinden; of, *c.*) dewijl men onder het verband der geheimhouding ligt. Ik zoude dit gemakkelijk met voorbeelden uit de ongewijde Schrijvers kunnen bewijzen.

Doch, daar dit den liefhebberen der Griekſche taal genoeg bekend is, en daarenboven in elk goed woordenboek kan gevonden worden, en het mijn voornemen niet is, hier in taalkundige aanmerkingen te treden, die niet regtstreeks tot mijn doel behooren, laat ik die bewijzen achterwege; te meer, daar hierover geen geſchil kan zijn, en het er maar alleen

op

op aan komt, wat de woorden: ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι beteekenen. De vertalingen, die ik gezien heb, doen den dativus ἀνθρώπῳ van ἐξὸν afhangen. Doch ik denk, dat ἀνθρώπῳ niet van ἐξὸν, maar van λαλῆσαι geregeerd wordt; en dan hebben de woorden den zin, welken ik heb opgegeven. Λαλεῖν τινὶ beteekent in het N. Testament meermalen: *iets aan iemand zeggen, tegen iemand spreken*, bij voorbeeld: *Matth.* XII: 46 en 47. *Marc.* XVI: 19. *Luc.* I: 45. *Hand.* IX: 6., en in verscheidene andere plaatsen.

Dit zoo zijnde, twijfel ik niet of mijne vertaling, geeft den waren zin der woorden van den Apostel. Wat het overigens voor verborgene zaken zijn geweest, die aan PAULUS in het Paradijs ontdekt zijn, is ons onbekend. Zoo ik mij niet vergis, dan behooren die zaken tot de δυσνόητα, of *zaken die ongemakkelijk te verstaan zijn*, welke PETRUS in zijnen IIde brief H. III: 16 zegt, in de Brieven van PAULUS voorgekomen.

Waarschijnlijk heeft de Apostel geenen last gehad, om die zaken geheel en al te verzwijgen, maar wel om dezelve met duistere en raadselachtige uitdrukkingen, als ware het, te verzegelen.

C. F. NAGEL,
Rector te *Tiel*.

DE HOLBEWOONERS TE GOURNAH, IN EGIJPTE.

(*Uit de Reizen van* Belzoni, *door* Egijpte *en* Nubie.)

Wist men in *Europa*, met welke ellendige wezens weetgierige Reizigers in *Egijpte* moeten

ten worstelen, en hoe zeer zij zich tegen de hebzucht dezer Barbaren moeten verzetten, om eenige oudheden te krijgen, en hun onderzoek ongehinderd voort te zetten, dan zoude men gewis, het geen uit dezen oord komt, hooger schatten. De bewooners van *Gournah*, zijn veel argilstiger en bedriegelijker, dan die der overige Dorpen, en daarbij de onafhankelijkste lieden in *Egijpte*, zij roemen dat zij de laatsten van alle Egijptenaars geweest zijn, die zich aan de Franschen onderworpen hebben, en dat deze hun hunne diensten steeds hebben moeten betalen. De Heer DENON heeft dit ook beaamd. Zij hebben zich nooit, noch aan de Mameluk-ken, noch aan de Basſa's onderworpen, hoewel men hun op het wreedst vervolgd en op hen, als op wilde dieren jagt gemaakt heeft. Zeker zijn hunne woningen, of liever hunne holen, bijna ontoegankelijke schuilhoeken.

Het District van *Gournah*, bestaat uit eene keten van rotsen, bijna twee Engelsche mijlen lang, die zich aan den voet van het *Libische* gebergte, ten Westen van het oude *Thebe*, uitstrekt. De Stad met hare honderd poorten, had in deze rotsen hare graven. Alle deelen dezer rotsen, zijn door menschen handen uitgehold, en wel zoo, dat ieder hol zijnen eigenen ingang heeft, en uit grootere of kleinere zalen bestaat; en hoewel de holen kort aan elkanderen grenzen, zoo heeft er toch zelden eenige verbindtenis tusschen dezelve plaats.

Deze zonderlinge Graven, hebben huns gelijken niet op de geheele wereld. De onderaardsche gangen, waar de geslachten, die in het beroemde *Thebe* op elkander gevolgd zijn, rusten, zijn zeer onderscheiden van de steen- en bergwerken; en de moeite die men moet beste-

den,

den, om in de groeven te komen, is dit zeker, dat men die slechts gebrekkig kent.

De Reiziger, beziet doorgaans niet meer dan den ingang, den daarop volgenden langen gang, den trap en die deelen, waar in hij zonder veel moeite kan doordringen. De zonderlinge dingen, die hij op verscheidene plaatsen uitgehouwen of geschilderd ziet, houden zijne oplettenheid reeds genoegzaam gaande, en wanneer hij aan de nauwe gangen komt, die naar groeven of diepe holen leiden, zoo vermoedt hij niet, dat deze vreesselijke onderaardsche gaten de moeite beloonen, om daarin neder te dalen; hij wijkt terug, en gaat met de overtuiging henen, dat hij nu alles gezien heeft, wat deze katakomben merkwaardigs bezitten. Zeker houdt den onverschrokkensten Reiziger, een groote hindernis terug. Er heerscht namelijk, in deze Graven eene verstikkende lucht, waar in men dikwijls gevaar loopt te bezwijmen. Een door de uitdampingen van duizende lijken bezwangerd fijn stof, verheft zich onder de voeten der Reizigers, dringt met de lucht die hij inademt, in zijne keel en prikkelt zijne long op eene gevoelige wijze. En wat de in de rotsen gehouwene kelders betreft, waar in de Mumiën nedergelegd zijn, zoo zijn die door het van boven ingevallen zand gedeeltelijk bedekt.

Aan sommige plaatsen, blijft slechts eene kleine opening open, waar door men kruipen moet, en wel zoo, dat men op den buik over scherpe als glas snijdende steenen moet worstelen.

Na dat men de gangen doorwandeld heeft, waar van eenige honderd of honderd vijftig toisen lang zijn, komt men in eenigzins ruimere holen. Hier liggen de Mumiën, van alle kanten bij honderden, ja duizenden gestapeld. De Gra-

ven

van verwekken huivering. De hoopen lijken, de zwarte holen, het flaauwe licht, dat de fakkelen der Arabieren verspreiden, die in deze Graven tot leidslieden dienen, en die mager, naakt, met stof bedekt, zelven wel Mumiën gelijken, de verwijdering van de bewoonde wereld; met een woord, alles loopt zamen, om de ziel van den Europeaan, bij zulke onderaardsche wandelingen, met schrik te vervullen. Ik heb deze holen verscheidene reizen bezocht, en ben bijna altoos geheel afgemat, en genoegzaam flaauw terug gekeerd. De gewoonte verhardde mij echter allengskens tegen het huivering verwekkende van dezelve, maar het stof der Mumiën hinderde mij steeds. Het is zoo, mijn reuk is geheel niet fijn, maar ik voelde evenwel niet minder de uitwerking van het bijna verstikkend stof, dat door het instorten der gebalsemde ligchamen ontstaat, en dat midden onder deze hoopen van lijken, zich bij de geringste beweging in dikke wolken verheft. Eens, na dat ik een langen en naauwen gang doorgewandeld had, kwam ik aan een kelder, hier wilde ik wat rusten, en ging op zulk een hoop zitten, maar hij bezweek onder dezen last, en stortte in, de Mumiën, waar aan ik mij wilde vasthouden, stortteden insgelijks in, en in het vallen werd ik met een wolk van stof bedekt, die mij dwong een kwartier-uur geheel onbeweeglijk te blijven, tot die weder verdwenen was.

Somtijds waren de holen zoo stoppend vol lijken, dat het onmogelijk was een stap te doen zonder eene Mumie te vernietigen. Toen ik eens van het eene hol naar het ander ging, moest ik een gang van twintig voeten doorwandelen, waar echter de Mumiën zoo opgestapeld lagen, dat er slechts even ruimte genoeg was, om er door te gaan, en dat mijn gezigt

ie-

ieder oogenblik, dat van een ouden Egijptenaar aanraakte. Daar de grond hellende was, hielp dit in het gaan, maar hoofden, armen en beenen, rolden achter en voor mij, naarmate ik verder ging. In alle holen, die ik bezocht, lagen de lijken hoog opgestapeld; in sommigen lagen zij verward door elkander, of stonden op de voeten, ook wel op het hoofd. Mijn hoofddoel, bij het bezoeken dezer holen, was het zoeken naar rollen van PAPIJRUS; ik heb er ook verscheidene gevonden, die in den boezem der Mumie, of onder hare armen zaten, of om de beenen gewonden, en met lange windselen van lijnwaad bedekt waren.

De *Gournahrs*, hebben zich meester gemaakt van den handel met oudheden, en zijn zeer jaloersch op vreemden, die voor eigene rekening daarnaar zoeken. Zij zorgen wel, dat zij hun de plaatsen niet wijzen, waar men zeker, merkwaardige oudheden vinden kan, en verzekeren hun, welke zij tot leidslieden in de onderaardsche graven dienen, dat zij reeds aan het einde der holen zijn, als zij dikwijls naauwelijks eerst den ingang bereikt hebben.

Slechts bij mijne tweede reis, kon ik hun bewegen, mij in de ware graven te brengen, en toen eerst zag ik die groote hoopen Mumiën, die in deze rotsen leggen. Dit voordeel kreeg ik door aanhouden en geschenken, gedurende mijn verblijf te *Thebe*. Daar ik mij er op toelag, om den ingang der graven te leeren kennen, zoo konden de Arabieren hun delven niet altoos voor mij verbergen, hoewel zij alle pogingen aanwendden, om hiervan voor vreemdelingen een geheim te maken. Hunne voorzigtigheid, gaat in dit opzigt zoo ver, dat wanneer een vreemdeling eenige dagen bij hen blijft, zij dan liever zoo lang met zoeken

wach-

wachten, dan hem de plaats te doen kennen, waar oudheden liggen. Toont de Reiziger lust, om in het binnenste van een graf door te dringen, zoo zijn zij wel gereed om zijne nieuwsgierigheid te voldoen, maar zij brengen hem met hunne gewoone listigheid, in een reeds geopend graf, waar voorheen Mumiën lagen; en er ook nu nog sommige gevonden worden, die echter reeds lang van alle merkwaardigheden ontbloot zijn, zoo dat de bedrogene vreemdeling slechts een flaauw denkbeeld van de groote katatomben der Stad *Thebe* krijgt.

De Arabieren van *Gournah*, wonen aan den ingang der graven, die zij geopend hebben; door het optrekken van aarden muren, hebben zij daarin woningen voor zich, en stallen voor hunne kameelen, buffels, schapen, geiten en honden gemaakt.

Ik weet niet, of hun klein getal de reden is, waarom de regering zoo weinig acht slaat op hun doen en laten, maar zeker is het, dat in geen Egijptisch Dorp, zoo weinig orde heerscht, als in *Gournah*. Van drie duizend inwoners, die het voorheen bevatte, zijn slechts, door de gedurige vervolgingen, drie honderd overgebleven. Deze plaats bezit geene Moskée, en is bijna zonder Godsdienst, en hoewel deze Arabieren tigchelsteenen genoeg in den omtrek dezer graven vinden, zoo hebben zij echter nooit een huis gebouwd. De nood heeft hen gedwongen, een weinig land te bebouwen, maar ook dezen niets beteekenenden akkerbouw, hebben zij meest verwaarloosd, sedert zij beter rekening gevonden hebben, bij den handel met Oudheden, en zij delven bijna niet anders meer in den grond dan om deze te zoeken. Dit komt door de onvoorzigtige mildheid der reizigers, die door het verkwistend beloonen hun-

ner Oudheden, de hebzucht dezer Arabieren, hebben aangevuurd. Daarom eischen zij tegenwoordig onmatige sommen voor deze merkwaardigheden, inzonderheid voor rollen van PAPIJRUS. Eenige boeren hebben reeds een voor hen aanzienlijk vermogen verkregen, en kunnen dus gerust wachten, met het verkoopen hunner Oudheden, tot er iemand komt, die hen geeft wat zij eischen. Ook zijn zij overtuigd, dat de Franken, (Christenen) slechts daarom zoo gezet zijn op Oudheden, om dat die tienmaal meer waardig zijn, dan zij er voor bieden.

Somtijds verbinden zich de boeren, die zich met opdelven bezig houden, onder de leiding van opzieners. Alles wat zij vinden, behoort dan aan het geheele gezelschap. Zij schijnen eerlijk met elkanderen te handelen, vooral als het te doen is, om een reiziger te bedriegen. Echter bedriegen zij elkander ook wel. Eens toen ik het hol van een gezelschap bezocht, dat mij Oudheden verkoopen wilde, bood mij de Fellah of boer, die mij derwaarts bragt, eenige oude dingen ter koop aan, welke hij voorwendde gevonden te hebben, eer hij zich met de overigen verbonden had. Wij spraken af, dat ik alleen bij hem zoude komen, om die te bezien. Ik nam echter den Heer BEECHEY mede, maar wij hadden veel moeite de boeren te beletten in zijne woning te dringen; want, volgens de algemeene gewoonte van dit volk, gaat ieder in de woning van den anderen, om te zien wat er gebeurt. Niettegenstaande alle aangewende voorzigtigheid van den ouden boer, vermoedden zij, dat hij eene groote menigte *Papijrus* bezat, en dat hij de groote sommen, die hij voor dezen schat zoude ontvangen, voor hen poogde te verbergen. Ook vergaten zij niet bij het heengaan, op ons te passen, en wa-

waren zeer verwonderd, toen zij ons met ledige handen zagen vertrekken. Een hunner hoofden vervoegde zich bij onzen tolk om te vernemen, wat er voorgevallen was, en toen hij hoorde, dat wij ſlechts met hem geſproken hadden, zeide hij: dat de boer het zeker niet had durven wagen, zonder toeſtemming van het gezelſchap, *Papijrus* te verkoopen. De oude ſchelm was nog listiger dan zij; toen de Heer BARZILJ, de tolk en ik, in zijne woning kwamen, ſtond zijne vrouw op de loer, om ieder een tegen te houden. Zij, die ons gevolgd waren, moesten op een afſtand blijven ſtaan, en konden niet vernemen, wat er tusſchen ons voorviel.

De boer bewoonde, gelijk de overigen, een hol, zoo zwart als een ſchoorſteen. Hij verzocht ons op een ſtroomat, het fraaiſte meubel dezer boeren, te gaan zitten. Na een kort geſprek, toonde hij ons een, met zeer ſchoone hieroglijphen verſierd metalen vat; het was achtien duimen hoog, tien in diameter, en was met een handvatſel voorzien. Dit Egijptiesch vat, een der ſchoonſte ſtukken, die men in dat land tot hiertoe gevonden heeft, beſtond uit eene zamenſtelling, die klonk als Korinthisch metaal, waarſchijnlijk was het bij den Godsdienst gebruikt.

Wij waren verrukt, dat wij zulk een kostbaar ſtuk in handen hadden, maar verwonderden ons nog meer, toen de Arabier uit een hoek een tweede, aan het eerſte volmaakt gelijk, voor den dag haalde. De gelegenheid om twee zulke oude ſtukken te krijgen was te kostelijk, om die te laten voorbijgaan. Wij ſloten dus den koop. Maar er deed zich eene zwarigheid op, hoe het best deze twee ſtukken in onze boot te krijgen, zonder dat de overige boeren

dit merkten. Eindelijk beloofde de Arabier, die ons in den nacht, als allen fliepen, te brengen.

Wij keerden dus naar *Luxos* terug, maar de nacht verliep, zonder dat de boer verfcheen; hij kwam echter des morgens, en zeide ons, dat hij zijne belofte nog niet had kunnen vervullen, om dat de anderen hem gadefloegen, hij zoude die echter in den volgenden nacht brengen, maar verzocht ons hem den koopprijs, en het beloofde gefchenk te geven. Wij deden dit, op dat hij ons den koop niet weder zoude opzeggen. Hij kwam echter noch den volgenden nacht, noch dag. Ik ging dus naar hem toe, vond hem in zijn hol, hoorde dat hij niet had kunnen komen, maar dat hij beloofde, dit in den volgenden nacht te zullen doen. Hij kwam echter eerst des morgens vroeg, en bragt de beide kostbare ftukken in onze boot. — Eenige dagen naderhand, kwam een zijner makkers, om te vernemen hoe veel wij den ouden gegeven hadden, en toen ontdekte ik, dat de mij zoo in het geheim verkochte vaten, het eigendom van het geheele gezelfchap waren, en dat de boer zoo gehandeld had, om van ons een gefchenk te krijgen, dat in eene roode muts beftond.

De *Gournahrs* wonen, zoo als ik zeide, aan den ingang der graven, boven welke men eenige Egijptifche, thans verminkte figuren ontwaart, inzonderheid twee vosfen, als zinnebeelden vsn waakzaamheid. Eene kleine lamp met fchapenvet of ftinkende olie, ftaat gemeenlijk in eene nis der muur, en werpt een duister fchijnfel in deze zwarte, affchuwelijke holen; eene op den grond liggende mat, is het eenig gemak, dat men daar in vindt. Hiermede moest ik mij behelpen, als ik den nacht in deze graven wilde doorbrengen. Des avonds vergader-

den

den deze Trogloditen rondsom mij, en wij spraken over de Oudheden. Tot avond eten, kreeg ik melk en brood in eenen houten nap. Somtijds echter als zij wisten, dat ik komen zoude, braadden zij een paar vogels, in een kleine bak oven, die door stukken van doodkisten, of beenderen en doeken van lijken gestookt werd. Men zit dikwijls in die graven op hoofden en beenderen van menschen, die tijdgenoten der Ptolomeussen waren. Ook ik was, door de gewoonte hier omtrent, zoo onverschillig, als zij geworden, en sliep dikwijls in eene groeve van eene Mumie.

Des avonds, wanneer de FELLAH, van zijn werk terug keert, gaat hij naast zijn hol zitten, rookt zijn pijpje met zijn makker, zijne vrouw brengt hem zijn nap, met linsen en brood in water gedoopt; kan zij er boter bijdoen, dan vergast hij zich. Hij weet dat hij niets anders te wachten heeft, en is te vreden met zijn lot.

In zijne jeugd, is zijn streven om honderd piasters te verkrijgen, om eene vrouw te koopen, en bruiloft te kunnen houden. Kinderen zijn geen last in de huishouding, de kleeding kost niets, want zij gaan nakt, of dragen slechts vodden. Worden zij grooter, dan leert hen de moeder, hoe zij kleederen verdienen kunnen; het voorbeeld der ouderen leert hen dra vreemdelingen te bedriegen, en geld af te persen. De vrouwen, hoe ellendig ook, schikken zich echter gaarne op, met grove of glas koralen. Die in staat zijn een paar zilvere bellen, of armbanden te krijgen, worden zeer benijd. De zeden der Oosterlingen, verpligten ja wel de vrouwen tot ingetogenheid, maar de leelijke blijven echter slechts getrouw aan de gewoonte, om haar gezigt voor de oogen der mannen te verber-

gen, maar de schoone vinden middelen genoeg, om de vreemdelingen hare bekoorlijkheden te laten zien.

Wil een FELLAH trouwen, zoo gaat hij naar den vader van het meisje, en komt met hem overeen aangaande den prijs, dien hij voor zijne dochter eischt. Zoo dra de koop gesloten is, overlegt de bruidegom, hoe veel geld hij aan de bruiloft besteden kan. De inrigting der huishouding kost niet veel. Drie of vier aarde potten, een steen om koorn fijn te maken, en eene mat om op te slapen, daar in bestaat zijn huisraad. De vrouw brengt hare kleeding en versierselen mede; wil de bruidegom beleefd zijn, dan geeft hij haar een paar zilvere of ijvoore armbanden. Het huis is gereed, het bestaat in een hol, hij behoeft noch voor huur, noch voor reparatie te zorgen. De regen kan nooit door het dak dringen; deuren zijn er niet, en ook niet noodig, want men heeft slechts een uit aarde en stroo gemaakte kas, waar in men het kostbaarste bergt; de plank van een doodkist, is de deur. Behaagt het huis de jonge Echtgenooten niet, dan trekken zij in een ander hol, zij hebben de keus onder honderden, ja, ik zou zeggen onder duizenden, indien alle holen bewoonbaar waren.

ZEDEN EN GEWOONTEN DER MONTENEGRIJNEN.

(*Uit voyage Historique au* Montenegro Par Vialla 1820.)

(*Over de Vrouwen.*) Wanneer een meisje zwanger wordt, zoo wordt dit als eene allernarigste gebeurtenis beschouwd, niet alleen voor de familie, maar ook voor het geheele land.

Men

Men bidt in de Kerken, om den Goddelijken toorn af te wenden, en spreekt hier over als over eene Staatszaak. Het ongelukkig offer van zwakheid of liefde, wordt onbarmhartig mishandeld, ja dikwijls zelfs gedood.

Uit het vaderlijk huis verdreven, waagt het niemand haar een schuilplaats aan te bieden, zij moet zich in een hoek verbergen, waar zij dikwijls van honger sterft, of eene prooi der wildste dieren wordt. Dikwerf verlaten zij het land, er zijn echter ook voorbeelden, dat zij zich om hare schande niet te overleven, van de hoogste rots nederstortteden.

Een zeer schoon meisje van dit land, dat onder den naam NIKA bekend was, kwam dikwijls te *Cattaro*, en werd door een Fransch Serjant bezwangerd. Zij verborg haren toestand een geruimen tijd. Eindelijk ontdekte dit hare zuster, en berigtte dit aan hare moeder. Deze twee vrouwen, door vooroordeelen bezield, sleepten de ongelukkige in het bosch, sneden haar den buik open, en haalden er het kind uit.

Eerbaarheid en onschuld, wordt hier nog in eere gehouden, men spot hier nog niet met deze deugden, men schikt zich gaarne naar de algemeen aangenomene gevoelens, en wordt door goedkeuring beloond.

Voor het overige, zijn de Montenegrijnsche vrouwen van nature zacht, en op eene bevallige wijze eenvoudig. Zij zijn zeer gevoelig, en bestendig in hare liefde. Maar zij worden echter ook ligt jaloersch, en wreken zich vreesselijk, als zij verlaten worden.

MARIA GLAVINOVICH, een meisje van goede afkomst, werd bemind door SAVA JUSSICH, en gaf zich aan hem over. Maar deze jonge man verliet haar daarop schandelijk. MARIA, zocht hem op, toen de tijd harer verlossing nader-

 de,

de, en wendde alles aan, om den verleider te bewegen haar te trouwen. Zij weende, vleide, dreigde — vergeefs. Eindelijk zeide zij, in den hoogsten trap vertoornd: zult gij mij trouwen? Ja of neen? — Wij zullen zien. — Verklaar u terstond. — Nu ja, ik beloof het u. — Wanneer? — In eene maand. — Dat is te laat, gij kent mijnen toestand, gij moet mij binnen acht dagen trouwen. —

De jonge man, dacht zich nu van zijn ongelukkig slagtoffer te ontslaan, door dit te beloven, maar MARIA hield hem het beeld der Heilige Maagd voor, zeggende: bezweer dit, zweer bij de MADONA! — Het zien van dit beeld, waarop de Montenegrijnen nimmer valsch zweren, deed MARIA dra ontdekken, wat er in de ziel van den trouwloozen voorviel, hij bedacht zich. — Wel nu, vraagde het angstvallig meisje, zult gij zweren? — En naauwelijks had hij neen gezegd, of zij viel woedend op hem aan, ontrukte hem zijnen dolk, stiet hem dien in het ontrouwe hart, en doorboorde hier op zich zelve.

De volgende gebeurtenis, geeft ons een bewijs van ware grootheid van ziel, en toont waartoe een minnend meisje, in deze gewesten, komen kan.

JANE STILLICH, leefde reeds langer dan een jaar, in een verbond van liefde, met DRAGHO COLLOROWICH. Reeds was hun huwelijk tusschen de ouders bepaald, toen onvoorziene voorvallen de geliefden scheidden. Zes jaren verliepen, en de trouw van JANE bleef onveranderlijk. Zij beminde en hoopte, en weigerde de voordeeligste partijen.

Eindelijk keerde DRAGHO terug, na dat hij de koopsteden der *Levant* bezocht had, en bragt in zijne geboorteplaats de ondeugden der

groo-

groote wereld mede. Hij verwaardigde zich nauwelijks, zijne voormalige beminde aan te zien, integendeel ging hij dra eene verbindtenis met eene andere aan. De goede JANE, verging als sneeuw voor de zon. Hare vriendinnen zeiden haar, wie hare mededingster was. In hare eerste woede, wilde zij den trouwloozen vermoorden, maar zij was goed en deugdzaam opgevoed; tranen volgden op hare woede; en deze bragten haar tot nadenken. Ik alleen wil de lijdende partij zijn, zeide zij, diep bedroefd tot zich zelve.

Men zocht haar intusschen, tegen hare medevrijster op te ruijen. Maar zij antwoordde: als zij hem bemint, begaat zij dan eene andere misdaad, als ik? BIELA is slechts gelukkiger, dan ik, ik benijd haar wel haar geluk, maar ik kan haar hier over geen verwijt doen. DRAGHO is alleen misdadig. Die ondankbare verdient niet, dat ik verder aan hem denk. Die ongelukkige koos den dood, door honger te lijden. Wat gebeurde er? toen de ouders van DRAGHO's beminde, van zijne schurkenstreek kennis kregen, weigerden zij hem hunne dochter. Geen der jongelieden, wilde iets met hem te doen hebben. Ter eere van JANE, bragten zij eene aanklagt bij het Geregt tegen hem in, en langer dan zes jaren, sprak geen meisje met hem een enkel woord. Welk eene les, bij een zoo weinig beschaafd volk!

De Echtbreuk, is onder de Montenegrijnen bijna geheel niet bekend, en deze ondeugd schuwen zij zelfs, als zij in het veld trekken. Toen de Russen in 1806, de Staten van *Ragusa* bezetteden, riepen de Ragusanen de Montenegrijnen te hulp, tegen de brutaliteit der Kozakken.

(*Echtscheidingen.*) De verbreking der heiligste

verbindtenis in het burgerlijk leven, de krenking der gewijdste banden, en der teederste familie betrekking, hangt in *Montenegro* slechts van den man af.

De vrouw mag nooit de Echtscheiding eischen. De man laat door den Priester de bedoelde scheiding aankondigen, die in eene lange redevoering de klagten die een man tegen zijne vrouw heeft, opgeeft. Zonder een Regtbank te raadplegen, ja zonder dat de vrouw tot deze hare toevlugt kan nemen; spreekt de Priester de Echtscheiding uit, en verklaart dat die billijk en noodig is. De plegtigheid, waar door huwelijken, die jaren lang geduurd hebben, verbroken worden, is zeer eenvoudig. De Priester geeft de naastbestaanden der vrouw, een beker met wijn, waar uit ieder drinken moet, hierop biedt hij dien den man aan, die hem niet aan den mond mag zetten, en door zijne weigering toont, dat hij in zijn voornemen volhardt. De Priester drinkt het overschot, en neemt daarop van de vrouw haren boezelaar, snijdt die midden door, met een daartoe afgezonderd mes, en geeft de eene helft aan den vader of naastbestaande, van den man, terwijl hij met luider stem zegt: de hemel heeft u gescheiden.

(*Aanneming van Kinderen*). De Montenegrijn neemt slechts vreemde Kinderen, als zijne eigene aan, uit ware Christelijke liefde, wanneer deze hulpeloos, en van ouders en bloedverwanten, die hen onderhouden kunnen, beroofd zijn. Zijn er in een huis verscheidene zulke kinderen, dan verdeelt men die onder elkanderen. Het is genoeg, als men den Knees of Priester hiervan kennis geeft. Heeft men dit gedaan; dan twist men als om de eer der aanneming, ieder wil gaarne een der kinderen hebben.

De vader brengt, vergezeld door verscheidene

ne perſonen, het aangenomen kind in zijn huis, en zegt op den dorpel van hetzelve: „*Ik neem u aan tot mijn kind, want mijn hart heeft u mijn Zoon genoemd. Dit huis is het uwe, want alles wat mij behoort, is het uwe, en niets zal ons ſcheiden, als de dood.*" Hij legt, dit zeggende, de hand op het hoofd van het kind, om daardoor te kennen te geven, dat hij het onder zijne beſcherming heeft genomen, en kust het daarop op het voorhoofd.

De Kweekeling buigt zich nu diep voor hem, kust hem de hand, en legt zijn handje op het hart, om zijne dankbaarheid en trouwe liefde uit te drukken. Hierop geeft de aangenomen vader, aan het kind en de tegenwoordig zijnde perſonen een ſtuk geld, dat ten bewijze van echtheid volkomen gelijk moet zijn, aan het geen hij zelf bewaart. Bij den dood der getuigen, worden deze ſtukken terug gebragt, in het huis, waarin de aanneming geſchied is, en als het kind ſterft, dan legt men die in de doodkist.

Dewijl er in *Montenegro*, geene zeer rijke menſchen zijn, zoo vindt men er ook geene armen. Uitgenomen eenige *Bedelmonniken*, vindt men in *Montenegro*, geen eenigen *Bedelaar*.

(*Verbond van Vriendſchap*). Zoo onverzoenlijk de Montenegrijnen zijn, in hunne vijandſchap, even zoo getrouw en ſtandvastig zijn zij in hunne vriendſchap. Zij ſluiten ten dezen opzigte plegtig een verbond, en bijna nooit wordt dit verbroken. De volgende plegtigheden worden hier bij in acht genomen: beide vrienden verſchijnen voor de Kerk, ſlechts door hunne geachtſte vertrouwelingen vergezeld, zetten op den dorpel der hoofddeur hunne ſtaphouten kruisgewijs neder, drukken die met de linkerhand tegen het hart, en geven elkander

der den broederkus. Zij zweren voor elkander te zullen leven en sterven, en verruilen hunne wapenen. Wordt een dezer zoo plegtig verbondene vrienden beleedigd, zoo wreekt hem de andere, als of de beleediging hem zelven aangedaan ware, en alles wat hem aanhangt, ondersteunt hem. Slecht dan stellen de Montenegrijnen de wraak, over personele beleedigingen uit; als zij door buitenlandsche vijanden aangevallen worden: Dan staan allen voor één man.

IETS OVER DE WILDEN, IN NOORD-AMERIKA.

(*Uit le Voyage fait dans l'année* 1816 *en* 1817, *de* New-IJork, *a la nouvelle* Orleans *e. z. v.*)

De Schrijver hoorde het volgende, uit den mond van den Heer MADISSON, toen Voorzitter van het Congres. Men ziet dagelijks blanken, hare bezittingen in de Vereenigde Staten verlaten, en vrijwillig de levenswijs der Wilden verkiezen, zonder dat men een voorbeeld heeft, dat een van dezen weder tot het gezellig leven teruggekeerd is, terwijl het integendeel ongehoord is, dat ooit een Wilde, vrijwillig onder een beschaafd volk is gaan wonen, en moet hij al eenigen tijd onder hen blijven, zoo keert hij meestal tot zijne eerste levenswijs terug. Na dat hij eenige voorbeelden hiervan had bijgebragt, onder anderen dat van eenen Wilden, dien de Heer DE LA FAIJETTE, mede naar *Europa* had genomen, maar die bij zijne terugkomsr in *Amerika*, zich terstond van zijne kleederen ontdeed, en tot zijne horde terugkeerde; zeide de Voorzitter, dat de mensch eene natuurlijke neiging tot den wilden staat moest hebben, die

zich

zich sleehts meer bij de lagere klasse vertoonde, bij menschen die door banden van Familie en eigendommen niet zoo naauw aan de Maatschappij verbonden waren. Wij zien dagelijks, zoo ging hij voort, hoe allerlei soort van arbeiders, die aan de uiterste grenzen wonen, hunne nieuwe woonplaats verlaten om herders te worden, en groote in verre streken verstrooide kudden te hoeden. Na dat zij deze nieuwe bezigheid eenigen tijd verrigt hebben, begeven zij zich op het gebied der Indianen, mengen zich onder de Wilden, dragen hunne kleeding, en nemen hunne zeden aan, en worden al ras in den stam, waar onder zij zich begeven hebben, ingelijfd. Waarschijnelijk worden zij daartoe overgehaald, door de volstrekte vrijheid, die zij genieten, door dat zij aan geene plaats gebonden zijn, en bevrijd zijn van alle zorg en onrust.

De Schrijver geeft ons nu eenige trekken op, uit het karakter der Wilden, die naar de natuur en van een bevoegd Waarnemer geteekend zijn.

In den strengsten winter van *Noord Amerika*, terwijl de beschaafde Man zich met kleederen belast, en bij zijnen haard gebannen zit, heft de Zoon der natuur, de bandelooze Wilde, zijn trotsch hoofd omhoog, zijn haar vliegt in de bevrozene lucht, bijna naakt trotseert hij den Noordenwind. Met zijnen ligten voet, loopt hij door de bosschen, over de bergen en bevrozene zeeën, door behoefte of zucht tot de jagt of krijg gedreven, of aangespoord door wraakzucht, en dorst naar het bloed zijner vijanden.

Men moet nooit hopen den Wilden tot Slaaf te maken, hij sterft korten tijd na dat hij zijne vrijheid verloren heeft. Zijne geaardheid, is daar in zeer van de Negers verschillende. Alle

proe-

proeven, die men genomen heeft, om hem te temmen, zijn mislukt; de Wilde werd, na eenige dagen eener gedwongene gehoorzaamheid, ziekelijk, en na eenige maanden ſtierf hij. In welk eenen toeſtand zich ook de Wilde bevinden mag, zoo verzet hij zich echter ſteeds tegen allen dwang, en hij poogt zich zelven, of anderen van het leven te berooven. Ook zijn hunne hoofden in zeker opzigt, zonder magt, en om deze reden heeft men de hoop om hen door de gewone middelen te beſchaven, reeds laten varen. Deze hoofden wachten zich ook wel, om hunne medgezellen bepaalde bevelen te geven. Zij nemen zekere pligtigheden jegens elkanderen in acht, waar van deze hoofden niet durven afwijken, of zij zouden hun leven in gevaar ſtellen, of afgezet, en aan de diepſte verachting bloodgeſteld worden. Ook hebben deze Opperhoofden, ſlechts in tijden van oorlog, eenig gezag, in vredestijd doen de Wilden wat zij willen. Dewijl zij dan afgezonderd leven, hebben zij weinig verkeering onder elkanderen; maar zoo dra de oorlogskreet klinkt, ſtaan allen op, vereenigen zich en breken op, onder het geleide van eenen Aanvoerder, die hen echter meer verzoekt, dan beveelt.

Het natuurlijk karakter des Wilden is koud, zijn hart wordt enkel door wraak bewogen, deze zweert hij zijnen vijand, deze erft over op zijne kinderen. Voor zachte gevoelens, is hij weinig vatbaar. Wanneer hij na eene lange afwezenheid terugkeert, en eenen vriend ontmoet, houdt hij zich niet op, deze poogt hem ook niet ſtaande te houden, zij gaan elkanderen voorbij. Treedt hij in zijne hut, dan ontvangt men hem, als of hij nooit vertrokken was, noch vrouw, noch kinderen, noch

noch vrienden, met een woord niemand omhelst hem. Hij gaat zitten, rookt, en verhaalt bedaard, dat hij zijnen vader, zoon of broeder op het ſlagveld heeft gelaten. — Hunne bezoeken onder elkander, zijn even zoo zonderling. De inkomende bezoeker noemt den naam van hem, dien hij bezoeken wil, hierop verwijderen zich alle overigen in een hoek der hut, om dezen twee vrijheid tot hun, nooit vrolijk, onderhoud te geven. Even zoo gedragen zij zich, wanneer zij met een meisje verkeeren; evenwel mag de minnaar, zoo lang het daglicht ſchijnt, zich geene gemeenzaamheden veroorloven. Het bewonderingswaardigſte onder deze Wilden, is hunne onkrenkbare eerbied voor den ouderdom. Zelfs de man van jaren ſiddert nog voor zijnen grootvader, en de bevelen van eenen grijsaard, worden ſteeds naauwkeurig nagekomen.

Zoo is de Wilde in het binnenſte des lands, maar woont hij korter bij de ſteden, of door Europeanen bezette ſtreken, dan bezit hij niet meer deze eenvoudigheid, en men ziet al ras dat hij voor beſchaving vatbaar is.

IETS OVER HAVANA.

(*Uit hetzelfde Werk.*)

De Stad *Havana*, gelijkt in geenerlei opzigt naar eene gewone Stad. Iedereen, behalve een Spanjaard, ziet dit. Het nationale en de wijze, waarop de huizen gebouwd zijn, heeft veel overeenkomst met die der oudheid. Ik dacht, dat ik in *Herkulaneum* of *Pompeji* was. De huizen zijn meestal maar ééne verdieping hoog. Men ziet noch tapijten nogh huisraad, de muren

zijn

zijn naakt, meest gewit en van onderen blaauw en geel geschilderd, de vloer bestaat uit vastgestampte klei. De lampen en kandelaars zijn van koper, weinig en zonder smaak. Er zijn geene schoorsteenen in de huizen, schoon de lucht in Januarij koud genoeg is om met genoegen bij het vuur te zitten, al ware het alleen om de vochtigheid uit de kamers te verdrijven. De ramen van twaalf voeten hoog, zijn zonder glazen, en hebben alleen houten traliën, zoo als in de oudste Spaansche Steden. De vrouwen verlaten deze vertrekken bijna den geheelen dag niet, en buitens huis ziet men ze zelden. Des avonds hoort men in de straten, op de Guitarre en Mandoline spelen. Men ziet hier vele blanken, welker uiterlijk voorkomen hunne armoede aan den dag brengt; luiheid en onreinheid zijn aan de orde van den dag. Het ergste in de *Havana* is, dat, niettegenstaande de waakzaamheid van den Gouverneur, de sluipmoorden echter zeer gewoon zijn. Men hoort gedurig van ponjaardsteken, zelfs de kinderen oefenen zich reeds, als een lievelingsspel, met kleine houten dolken. Niet lang geleden, werd eene Dame door een ponjaard doorstoken. Na zeven ure des avonds, is het onvoorzigtig op straat te gaan. Wraak en jaloersheid zijn de aanleiding van deze gruwelen, maar niet gebrek. Zij zijn zoo gewoon, dat men nooit lieden, die eenigen tijd in *Havana* geleefd hebben, ontmoeten kan, of men hoort hen van gevaren spreken; die zij slechts met moeite ontkomen zijn. Zoo lang de Schrijver zich daar ophield, vielen er twee moorden in het jaar voor. Een van deze Occasionangues (zoo noemt men deze gehuurde Moordenaars) ontmoette in de straat eene Dame, die eenen kostbaren diamanten ring aan den vinger had, hij

hieuw

hieuw haar den arm af, en nam dien koelbloedig mede, om meester te worden van zijnen buit.

Men dwaalt zeer, wanneer men in *Europa* gelooft dat het geld hier in overvloed is, het is in tegendeel zeer schaars, en wat de weelde betreft, die is, wat de geriefelijkheden des levens aangaat, wel vier Eeuwen achter uit. Geen Franschman of een ander vreemdeling mag hier een winkel hebben, de Spanjaards zijn gierig en willen slechts goedkoop koopen, kooplieden verliezen dikwijls vijftig percent op de waren, die zij uit *Europa* invoeren. De lieden van de kleur en zelfs de Negers genieten, in de *Havana*, vele vrijheden. De haat van deze laatsten tegen de Franschen is zoo hevig, dat zij zelfs niet onder hen dienen willen, als zij rentmeesters van Spaansche goederen geworden zijn. Zij beschimpen hen openlijk en vermoorden hen dikwijls. De Negers, die grootendeels vrij zijn, bieden steeds weerstand aan de Spanjaards. Onder de Caleiros (de voerlieden) zijn de negers de onbeschaamsten.

GEWOONTEN IN CHINA.

De belagchelijke plegtigheden, die in *China* bij het groeten, bezoeken en bij de gastmalen plaats hebben, zijn daar wetten, die een Chinees niet mag verzuimen; hij zou zelfs zijnen besten vriend, niet anders dan gehaarsd ontvangen.

De gewone groet van iemand aan zijns gelijken, bestaat daarin, dat men de handen naast elkander op de borst legt, die eenige reizen beweegt, en *tsin tsin* zegt; maar tegen hen, die meerder zijn, buigt men zeer diep, vouwt daar bij de handen, steekt ze eerst in de hoogte, en laat ze dan zakken.

De Chinesen nemen zoo vele vrouwen, als zij voeden kunnen. Dit onnatuurlijk gebruik moet noodzakelijk invloed hebben op de zeden, te meer dewijl zij de kinderen, die zij niet opvoe-

den willen of kunnen, op den weg werpen, om daar te sterven. Zij zijn ook zeer jaloersch, sluiten hunne vrouwen op, en geven zelfs geenen broeder vrijheid om haar te bezoeken, daarom ziet men ook op straat geene andere vrouwen, dan die der behoeftigen, die uit armoede slechts ééne vrouw hebben, en welker voeten niet geschroefd zijn, want reeds in de kindschheid, trekt men de meisjes koperen schoenen aan, op dat de voeten niet groeijen zouden. Deze dwang stremt den omloop des bloeds, en zoo dra dit plaats heeft, drogen de voeten uit, en zijn niet meer in staat om het ligchaam te dragen. Deze gewoonte, die eerst een streek der Staatkunde was, is thans het uitwerksel der eigenliefde; men verminkt zich op deze wijze, om te toonen, dat men niet noodig hebbe te arbeiden. Om deze zelfde reden, laten de Chinesche vrouwen, ook hare nagels steeds groeijen, zonder die ooit af te snijden.

De huizen zijn niet zeer rijk gemeubileerd. Eene leuning, en andere stoelen en tafels, waar op men antieke vasen plaatst, maken het grootste sieraad uit. Het kostbaarste echter is het Afgodsbeeld, dat men in een klein Tempeltje plaatst, waar voor men dagelijks zijne gebeden, en Godsdienst, oefeningen verrigt.

GOEDE VRIJDAG.

Dag zoo plegtig! dag zoo heilig!
Dierbaar voor het Christenhart!
Dag van Jezus lijdend sterven,
Van zijn angst' en zielensmart.
Christ'nen! heiligt uw verbeelding!
Nu, ten kruisberg opgeleid,
Ziet gij 't offer uwer zonden;
D'oorsprong uwer zaligheid.
Laat uw dankbre tranen vloeijen
Aan het kruis van uwen Heer;
Ziet uw stervenden Verlosser! —
Valt aanbiddend voor hem neer!

Vrees-

Vreeslijk schouwspel! voor uw oogen,
Jezus! Christus! hier gekruist;
Hier ten spot van moordenaren,
Hier gefolterd en verguisd.
Zie hoe een ontzaglijk duister
Calvaria met angst vervult;
Een nacht zinkt op het aardrijk neder;
De schepping is in rouw gehuld.
Uw Heiland torscht nog 't zwaarste lijden,
De strijd is nog niet afgestreden;
Neen, onder d'allergrootste smarten,
Gaan nog drie volle uren heen.

God dank! die uren zijn verdwenen;
Het is volbragt! zoo spreekt zijn mond.
Juich dan, hoe zeer doemschuldig menschdom,
Om deez' aandoenlijk schoonen stond!
Triomf! triomf! verhef uw zangen!
o Christ'nen! Jezus heeft volbragt!
Het licht gloort weêr aan 's hemelstransen,
Verdringt van u dien donk'ren nacht.
Zie welk een' glans schijnt om hem henen,
Ja Eng'len zweven om zijn kruis,
Om hem al juichend heen te voeren:
Naar 't eeuwig hemelsch Vaderhuis. —

De stond is daar, hij sterft o Christen!
Daar ligt dan 't lam voor ons geslagt,
Zijn bloed stroomt langs den kruispaal neder,
Dat heeft verzoening aangebragt.
Nu trilt de aarde, bergen splijten,
Het graf hergeeft zijn dooden weêr;
De hemel juicht in eng'lenzangen,
Maar 't helsch gebroed valt sidd'rend neêr.
God wil 't de wereld plegtig toonen,
Dat Hij, zijn zoon onschuldig is,

Hij opent, door 't gordijn t' ontsluiten, (1)
Den toegang tot vergiffenis.

Schouw dit tooneel, gij vriend der wereld!
Gij die slechts Christen zijt in schijn!
Zie hier den Redder uwer zielen,
Kunt gij van hem afkeerig zijn?
Ach, vraag het zelf aan uw geweten,
Versmaadt gij niet uw grootsten vriend?
Zeg mij toch — is dit dan vergelding?
Heeft Jezus dit aan u verdiend? —
Kom werp van u die slaafsche kluisters:
Die u steeds boeijen aan het stof;
Verhef het hart tot uw Verlosser,
Vermeld door woord en daân zijn lof;
Hij is 't zoo waardig, want uit liefde
Stierf hij voor u den wreedsten dood.
Ach! dat geen' liefde voor de wereld,
Dien zielenvriend dan van u stoot.
Neen, neen dat eer uw hand verdorre,
Geen lichtend pad uw voet betreed;
De tong u weiger taal en klanken,
Eer dat gij ooit dien vriend vergeet.
Vlied gij, — vlied dan, vlied heen naar Jezus,
En werp u aan zijn' voeten neêr,
Belijd opregt met heete tranen:
Uw' schuld en ontrouw aan uw Heer.
Uw Heiland zal u niet verstooten,
Hij kent uw rouw, ziet uw geween;
Vergeving! rolt van zijne lippen,
Want nooit zond hij een' boet'ling heên.

Dordrecht,
18⁴⁄₂⁰21. D. B.

AKA.

(1) Het scheuren van 't Voorhangsel des Tempels, te *Jeruzalem*.

AKADEMIE-NIEUWS.

U T R E C H T.

De Heer JOHANN CARL RIEHM, van *Hornbach*, in het *Tweebruggensche*, een Kweekeling van deze Akademie, en die, in het verleden jaar, den prijs bij de Theologische Faculteit, te *Groningen* behaalde, verkreeg, den 23sten Maart, de waardigheid van Theologiae Doctor, na eene loffelijke openbare verdediging van zijne *Dissertatio Critico Theologica; de fontibus Actuum Apostolicorum.*

De Hooggeleerde Heer HERM. ARNTZENIUS, gaf den 26sten Maart, de waardigheid van Rector Magnificus over, aan den Hooggeleerden Heer NIC. CORN. DE FREMERIJ, met eene plegtige Redevoering, *De progressione culturae e jure civili populorum perspicua*, dat is: *Over den voortgang der beschaving, blijkbaar uit het burgerlijke regt der volken.* Bij welke gelegenheid de gouden Eereprijsen, door den afgaanden Rector, met zeer gepaste aanspraken, werden overhandigd, aan de Heeren: J. VAN HALL, Kandidaat in de Regten, Student aan het Athenaeum, te *Amsterdam*; J. VAN DER HOEVEN, *Math. et Philos. Natur. Cand.*, Student in de Geneeskunde, te *Leijden*; J. A. C. KÖVERS, Student in de Letteren, te *Utrecht*; en C. NICASI, *Math. et Philos. Natur. Cand.*, Student in de Geneeskunde, te *Utrecht*, terwijl aan den Heer W. VROLIK, insgelijks *Math. et Philos. Natur. Cand.*, en Student in de Geneeskunde alhier, wiens Verhandeling waardig geoordeeld was, gedrukt te worden, een loffelijk getuigschrift werd uitgereikt.

De Hoog Eerw. Heer H. ROIJAARDS wordt, in het Secretariaat van den Akademischen Senaat, voor het volgende jaar, opgevolgd, door den Hooggeleerden Heer J. R. DE BRUIJN.

De Prijsvragen, vóór het volgende Akademische jaar ter beantwoording voorgesteld, en op welke, vóór den 10den Januarij 1822, de antwoorden, in de Latijnsche taal, met eene vreemde hand geschreven, met eene Zinspreuk geteekend, en verzeld van een verzegeld briefje, even eens geteekend, en des Schrijvers naam bevattende, moeten worden ingezonden, zijn de volgende:

QUAESTIO MEDICA.

Comparetur Veterum doctrina cum Recentiorum theoria de ista affectione pathologica in homine, quae vocatur *metastasis*. Indicetur deinde, quaenam ex opinionibus, quas Recentiores hac de re protulerunt, maxime probabilis videatur.

QUAESTIO LITERARIA.

Quaenam sunt praecipuae Herodoti in rebus gentium enarrandis dotes atque virtutes?

QUAESTIO CHEMICO-OECONOMICA.

Instituatur *lactis vaccini* examen chemicum, ad hodiernam artis perfectionem accommodatum, in quo ratio etiam habeatur illius *casei albuminosi*, (Zieger, Sérai) qui post separatum caseum vulgarem per calorem et acida e sero lactis separatur, et doceatur, num principium a vulgari caseo diversum revera sit habendum. — Indicetur praeterea ratio, in Belgio adhibita, ad diversa lactis vaccini principia a se invicem separanda et in usum oeconomicum convertenda.

QUAESTIO PHYSICA.

Describantur, et quantum id experientia duce

fieri

fieri potest, explicentur sic magneticae phaenomena. Ostendatur illius usus in nautica arte, atque viae maxime expeditae, quibus ejus declinatio, inclinatio, atque vis magneticae, qua praedita est, intensitas, definiri possint.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quandoquidem perperam agunt, qui in orationibus sacris omnem sacrorum librorum interpretationem negligunt, nec tamen una eorum adhibendorum ratio probari potest, cum vel praecipuus interpretationi detur locus, vel doctrinae Christianae pars, ex praelecto obiterve illustrato loco ducta, uberius exponatur, vel denique tertium eligatur genus, ex utroque illo mixtum, quaeritur, quid in singulis universe praestabile habendum, et in delectu faciendo inprimis spectandum sit.

QUAESTIO JURIDICA.

Doctrinae Juris, quo Romani impuberibus aut inconsultae adolescentium aetati prospicere studuerunt, vis et natura, maxime in ineunda obligatione, et ratione jurium quae iis in judicio competunt, admoto lumine historiae, rite declarentur.

De Wel Eerw. Heer PETRUS HERMANNUS HUGENHOLTZ, Pred. te *Woudenberg*, die reeds als Student, aan onze Akademie, eene Verhandeling geschreven heeft, welke den gouden Eereprijs, bij de Theologische Faculteit behaalde, werd den 29sten Maart, tot Theologiae Doctor bevorderd, na in het openbaar gelukkig te hebben verdedigd, zijne *Disputatio, de cap. sexto epistolae Pauli ad Romanos.*

Dezelfde eer viel, op den 3den April, te beurt, aan den Wel Eerw. Heer JOANNES FREDERICUS VAN OORDT, J. W. ZOON, na eene ge-

lukkig in het openbaar volbragte verdediging van zijne *Disputatio Theologica, de religione Christiana, ad coniunctionis et societatis studia alenda et promovenda, cum aptissima, tum efficacissima.*

SCHOOL-NIEUWS.

NIJMEGEN.

Den 13den Maart. Heden vierden wij alhier de bevordering onzer Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke schaar van Vrouwen, zoo wel als mannen, die door het bijwonen van dit letterfeest, hare belangstelling in de vorderingen der jeugd, aan den dag leide. De Leerlingen, die van lagere naar hoogere klassen bevorderd werden, waren: E. STOLK, J. A. CARLIER, F. H. A. EXALTO D'ALMARAS en S. P. MOUNIER, van de derde naar de tweede, D. J. BOSCH en A. J. H. C. PAIJEN, van de vierde naar de derde, W. VAN LIJNDEN en R. H. GRAADT JONKERS, van de vijfde naar de vierde, W. B. REIJNEN, J. VAN ROOSMALEN en W. C. L. VAN NIJVENHEIM, van de zesde naar de vijfde klasse. De met prijzen zoo van promotie als van naarstigheid en bijzondere vordering, in eene der vereischte talen en wetenschappen, begiftigde jongelingen zijn: in de eerste klasse J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, in de tweede H. F. ARNOLD, in de derde E. STOLK, J. A. CARLIER, F. H. A. EXALTO D'ALMARAS en S. P. MOUNIER, in de vierde D. J. BOSCH en A. J. H. C. PAIJEN, in de vijfde W. VAN LIJNDEN en R. H. GRAADT JONKERS, in de

de zesde W. B. REIJNEN, J. VAN ROOSMALEN, R. REIJNEN en J. HERMANS.

Na eene korte voorafspraak van den Rector, *de necessitate et utilitate laboris*, declameerde de uitmuntende leerling der eerste klasse J. J. VAN DER BRUGGHEN, *in laudem pacis*, waarna de leerlingen der overige klassen, deels in latijnsche, deels in nederduitsche versmaat, Heeren Curatoren voor de ontvangene eerbelooningen dank zeiden; wordende voorts de plegtigheid, die met fraai orgel en instrumentaal muzijk begonnen, en van tijd tot tijd verpoosd was, door den Rector met een dichtstukje, tot lof van den arbeid, en voorts met gepaste aanspraken, aan de leerlingen en Heeren Curatoren, in dichtmaat besloten.

ZUTPHEN.

Op den 15den Maart l. l., des voormiddags ten elf ure, werd alhier in de Luthersche Kerk de halfjarige promotie onzer bloeijende Latijnsche Scholen gehouden.

Deze plegtigheid werd geopend, door den Heer Conrector P. CAMPER, welke eene redevoering uitspraak: *de summis Anaxagorae Philosophi in res Atheniensium meritis.*

Vervolgens reciteerden de naarstige leerlingen: I. G. BIERHAUS, P. C. NAHUIJS, B. Q. SNETHLAGE, P. ROSKAM ABBING, A. A. DE ROOIJ, J. K. BADON GHIJBEN, D. J. E. VAN LOBENSELS, A. C. REMIJ, J. DE VULLER, H. J. LULOFS, R. M. RAVENSHORST, J. G. KLINT, G. W. BANNIER en R. F. VAN LANSBERGE, hunne gratiarum actiones, voor de hun toegelegde prijzen, door hen behaald wegens gemaakte vorderingen, in de oude talen, of ook in de Wiskunde en Fabelkunde. Eindelijk werden door den Rector J. LENTING, onder eene treffelijke allocutie, tot de Akade-

mische lessen bevorderd, de veelbelovende Jongelingen J. H. M. VAN HARSWIJK en J. H. ENTINK, waar van de eerste sprak *de Libro VI. Homeri odijsseae*, terwijl de tweede zijne toehoorders onderhield, *de Euripidis fabula Medea*.

Een welbezet orchest veraangenaamde deze feestviering, welke tot algemeen genoegen is afgeloopen.

Men verneemt, dat bij een onlangs genomen Besluit, van Zijne Excellentie den Heer Minister van het onderwijs enz., het onderrigt in de Geschiedkunde, aan dit Gijmnasium, voortaan is opgedragen, aan den Heer Corrector CAMPER, en dat in de Aardrijkskunde, aan den Leeraar in de Wiskunde, den Heer H. F. KRETSCHMER, beide welke vakken tot in den beginne dezes jaars zijn waargenomen geworden, door den Heer G. DE SERIERE, sedert van hier vertrokken.

AMERSFOORT.

Den 4den Februarij 1821. Na dat de Latijnsche Schooljeugd, aan Heeren Curatoren, zeer voldoende blijken van gemaakte vorderingen, niet alleen in de Grieksche en Latijnsche talen, maar ook in de overige vakken van onderwijs, had gegeven; werd op heden de halfjarige promotie, openlijk en plegtig in de Luthersche Kerk, met een fraai Orgel-Muzijk geopend.

De zeer geleerde Heer J. A. VAN ENGELEN, Rector dezer School, vervolgens eene toepasselijke Redevoering gehouden hebbende, werden er Eereprijsen uitgedeeld, aan de verdienstelijke Jongelingen T. C. VERKERK, M. H. F. VINCENT DU BOIS, J. HARDERWIJK, J. EVERWIJN, N. HELDOORN, N. VAN DE KOPMER, F. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJSEN, J. BACHIENE, E. BOUTEN, J. BAAS, G. DE WIT, J. P. KIPP, A. HELDOORN, C. HARSTEN, H. M. VAN LOON en H. A. LAAN,

voor

voor welke geschenken zij, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, op eene bevallige en gepaste wijze, uitspraken.

Gelijk het Letterfeest, met een fraai Orgel-Muzijk begonnen was, zoo is hetzelve ook telkens daarmede vervangen en besloten.

ALMELO.

Den 23sten Februarij 1821, is alhier in tegenwoordigheid van Heeren Curatoren, en een aanzienlijk getal Toehoorders, het halfjaars Winter-Examen gehouden.

De Heer Rector J. G. ERLER, deze Vergadering met eene gepaste aanspraak geopend hebbende; had het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen plaats, die daarvan in 't algemeen zeer voldoende bewijzen opleverden, maar waarbij inzonderheid uitmuntte de verdienstelijke Jongeling J. C. W. STROINK, die ook deswegens de toejuiching en de achting der geheele Vergadering, en in het bijzonder van Heeren Curatoren wegdroeg.

Zijnde eindelijk dit Examen besloten geworden, met de uitdeeling der Eerepríjzen, als uit de eerste klasse: aan J. C. W. STROINK, en R. COSTER, uit de derde klasse: aan T. C. STROINK, en uit de vierde klasse: aan D. H. J. LULOFS, waarna, door gepaste Gratiarum Actiones van genoemde Jongelingen, hunne dank, voor de ontvangene Eereprijzen, aan Heeren Curatoren betuigd werd.

KERK

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL. Alhier is door den Kerkeraad, ten overstaan van Ds. J. H. MEILING, Pred. te *Brummen*, als Consulent, de volgende Nominatie gemaakt: DD. J. J. HIEBING, Predd. te *Wormerveer*. STEINFERT KROESE, te *Giesen Niekerk*. DE WILDE, te *Klaaswaal*. KORFF, te *Oude* en *Nieuwe Berkoop*. MANDEN, te *Wilp*. BROWN, te *Elkum*. Waar uit men heeft beroepen, den Wel Eerw. Heer J. J. HIEBING, doch zijn Eerw. heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt. Dus nog HALL en LOENEN vakant.

NIJMEGEN.

RANDWIJK en LAKEMOND. Onze Leeraar, A. J. BEGEMANN, werd den 8sten April, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door deszelfs Broeder, Ds. E. BEGEMANN, Hoogduitsch Pred. te *Amsterdam*, aan wien de Consulent, Ds. A. JONCKERS, Pred. te *Heteren*, deze beurt had afgestaan. De tekst van den Bevestiger was, *Rom.* X: 15*b*. *Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen* enz. en die van den Bevestigden, 1 *Cor.* IV: 1. *Alzoo houde ons een iegelijk mensch* enz. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger, en den Consulent boven genoemd, door DD. DE HEER, BREDERODE, STEMBERG, VAN DER VEGT, VAN GRIETHUIZEN en WOLTERBEEK, Predd. te *Valburg*, c. a. *Slijk Ewijk*, c. a. *Hervelt*, *Elden*, c. a. *Wageningen* en *Oosterbeek*.

PUF-

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

OVER- EN NEDER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

RESSEN. Zie Febr. 1821.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

HEMMEN vakant. Zie Maart 1821.

WAMEL EN DREUMEL. Zie Maart 1821.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, bestaat uit de volgende Leden:

Praeses, Ds. P. SILVERGIETER HOOGSTAD, Predikant te *Lochem*.

Assessor, Ds. D. BLOEMERS, Pred. te *Gorssel*.

Scriba, Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*.

Secundus, Ds. J. NOORDINK, Pred. te *Zutphen*.

Gecommitteerden:

Leden, Ds. A. H. SANDBERG, Pred. te *Doesborg*. Secundi, Ds. G. LAMERS, Pred. te *Keppel*. Ds. D. MOLENAAR, Pred. te *Doetinchem*, voor wien Ds. A. VAN ECK, Pred. te *Gendringen*, zal optreden, vermits zijn Eerw. naar *Middelburg* is vertrokken.

Ds. G. G. BIERHAUS, Pred. te *Warnsveld*, Secundus Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Vorden*.

Ds. W. H. ENTINK, Pred. te *Breedevoort*, Secundus Ds. E. O. AFTTON, Pred. te *Aalten*.

Ouderlingen: P. G. VAN BEEK, te *Zutphen*, Secundus G. J. BERINK, te *Lochem*.

Praetoren. Van den ring van *Zutphen*, Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*, Praetor. Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Vorden*, Scriba.

Van den ring van *Doesborg*, Ds. A. J. LAMBRECHTS, Pred. te *Angerlo*, Praetor. Ds. D. G. HELDRING, Pred. te *Zevenaar*, Scriba.

Van

Van den ring van *Doetinchem*, Ds. A. [illegible], Pred. te *Hummelo*, Praetor. Ds. C. [illegible], Pred. te *Zeddam*, Scriba.

Van den Ring van *Winterswijk*, Ds. A. J. [illegible]-ZEN, Pred. te *Eibergen*, Praesor. Ds. [illegible], Pred. te *Aalten*, Scriba.

Correspondens voor de Boekzaal, Ds. D. VAN WULLEN, Pred. te *Zutphen*; Quaestor Classis et [illegible] en als Gecommitteerde tot de ontvangst der vakatuurgelden, Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*, dewelke verzoekt, dat de Kerkeraden in dit Klassikaal ressort, het Klassikale quorum, voor dit jaar, tijdig en franko aan hem zenden.

ZELHEM, den 25sten Maart. Onze Leeraar, Ds. D. HUMMELINCK, die, voor zijne beroeping herwaarts, reeds bijna tien jaren in drie onderscheidene Gemeenten, gearbeid had, gedacht heden, dankbaar, aan zijnen in deze Gemeente vervulden vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, naar aanleiding van *Ps.* CIII: 2. God zij, vooral bij het toenemen zijner jaren, van der zijne sterkte en doe, kan het zijn, hem nog lange met zegen onder ons arbeiden!

DOETINCHEM, den 25sten Maart. Ds. H. [illegible], heeft heden afscheid van deze Gemeente genomen, daartoe ten tekst nemende 2 *Cor.* VI: 1. Zoo dat DOETINCHEM vakant is.

RUURLO staat vakant te worden. Zie Maart 1821.

ZUTPHEN. Zie Maart 1821.

T I E L.

RAVENSWAAI, den 26sten Maart l. l., is alhier ten overstaan van onzen Consulent, Ds. G. [illegible], beroepen P. [illegible], Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die

een

een drietal, op 't welk benevens zijn Eerw. waren geplaatst:

DD. JACOBI WICHERS, van AVERSLINGEN en D. SCHOLTEN, van *Druten*.

De beroepene heeft die beroeping, onder inwachting der benoodigde goedkeuringen aangenomen.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

ZOELMOND staat vakant te worden. Zie Maart 1821.

OCHTEN zal eerlang niet meer vakant zijn, zullende aldaar D. V. den 13den Mei aanstaande, de bevestiging des nieuwen Leeraars plaats hebben.

ECK en WIEL, zal ook om dien tijd vervuld wezen.

Van de beroeping des Predikants van *Opheusden*, naar eene Gemeente in *Zeeland*, is den Correspondent nog niets legaals berigt; maar slechts bij gerucht iets bekend geworden.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

B O M M E L.

VARIK. Na dat Ds J. J. W. DIEMONT, Predikant te *Blankenigraaf* en *Hofwegen*, voor de beroeping in deze Gemeente had bedankt, heeft de Kerkeraad weder het volgende zes- en drietal van Heeren Predikanten, geformeerd.

Zestal:

DD. H. POTHOLT VAN DORP, Predd. te *Berlikum* en *Rasmalen*. E. [illegible]NGA, te *Herwijnen*. B. HARINGA, van den *Oudendijk*. H. J. HASSEL-BACH, te *Hoeften*. C. J VAN NOUHUIJS, te *Rumpt*. W. LAMMERS, te *Geldermalsen*.

Het drietal was uit de drie eerstgenoemden zamengesteld, en daar uit is beroepen Ds. H. POTHOLT VAN DORP, Predikant te *Berlikum* en *Rosmalen* die deze beroeping heeft aangenomen.

POEDEROIJEN en LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GEL-

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. Zie Januarij 1821.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN ſtaat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

HURWENEN. Zie Febr. 1821.

HEERWAARDEN. Zie Maart 1821.

EST ſtaat vakant te worden. Zie Maart 1821.

HEDEL ſtaat vakant te worden. Zie Maart 1821.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIJDE, den 8ſten April. Op heden berigtte ons onze Leeraar, Ds. E. A. BOERMAN, het overlijden van den Wel Eerw. Heer D. K. HARMSEN, Leeraar te *Maastricht*, in den ouderdom van 49 jaren, die ook voorheen onder ons het Evangelie verkondigde, en vermaande ons, om door dit en andere ſterfgevallen voor ons zelven bereid te worden, om zalig te ſterven.

ROTTERDAM.

MAASLAND, den 1ſten April 1821. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. J. EIJKMANS, van *Alblasſerdam*, tot ons overgekomen zijnde, werd heden in zijnen Dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. P. SPRENGER VAN EIJK, Pred. te *Rotterdam*, bij afſtand van den Conſulent, Ds. A. TEN BOSCH, Pred. te *Vlaardingen*. De Bevestiger predikte over *Joh.* IV: 35—38. *Zegt gijlieden niet. het zijn nog vier maanden, en dan komt de oogst? Ziet. ik zeg u, heft uwe oogen op, en aanſchouwt de landen; want zij*

zijn

zijn almede wit, om te oogsten enz. De Bevestigde, deed 's namiddags zijne Intrede, predikende over *Eph.* II: 22. *Op denwelken ook gij mede gebouwd wordt, tot eene woonstede Gods in den geest.*

MAASSLUIS vakant. Zie Maart 1821.

MOERKAPELLE vakant. Zie Maart 1821.

L E IJ D E N.

SASSENHEIM. Onze beroepen Leeraar, Ds. VAN DEN ES, tot ons overgekomen zijnde, is den eersten dezer bij ons in den Dienst bevestigd, door zijnen Schoonvader, den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer JOANNES CLARISSE, Hoogleeraar te *Leijden*. De Bevestiger predikte des voormiddags naar *Joann.* III: 30: *Hij moet wassen, maar ik minder worden.* De Bevestigde, deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede, naar *Luk.* X: 21a. *Te dier ure verheugde zich Jezus in den geest.*

NOORDWIJK AAN ZEE, den 20sten Maart. Onze Leeraar REMCO HAIJENS DE BRUIJN, maakte ons den 18den dezer, in eene voorafspraak uit *Jes.* XXVIII: 29. bekend, dat hij des daags te voren, een beroeping naar de Gecombineerde Gemeenten van *Heer Simonshaven* en *Biert*, had ontvangen en gisteren verklaarde zijn Wel Eerw. in eene voorafspraak uit *Joann.* XXI: 17. dat hij zich verpligt vond de beroeping, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatie, aan te nemen, en ons te verlaten. Zoo dat NOORDWIJK AAN ZEE, staat vakant te worden.

NIEUWVEEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

D O R D R E C H T.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS). Uit het te voren gemeld tweetal is, op den 13den Maart

l. l., door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

ALBLASSERDAM. Onze Leeraar Ds. H. J. ZIJKMANS, van hier beroepen naar *Maasland*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Dordrecht*, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft den 18den Maart zijne afscheidsleerrede gehouden, met *Rom.* XVI: 25–27. *Hem nu, die magtig is, u te bevestigen naar mijn Evangelie en de prediking van Jezus Christus, naar de openbaring der verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest, maar nu geopenbaard is, en door de Profetische Schriften, naar het bevel des eeuwigen Gods tot gehoorzaamheid des geloofs, onder al de Heidenen bekend is gemaakt, den (zelven) alleen wijzen God (zij) door Jezus Christus de heerlijkheid in de eeuwigheid Amen!*

OUDBEIJERLAND, den 18den Maart 1821. Onze beide Leeraren S. LA LAU en A. P. W. NOORDINK, maakten ons in de Godsdienstoefeningen van dezen dag, den dood bekend van den Wel Edelen Heere A. W. VAN DER STAAL, van *Oud-Beijerland*, Ambachtsheer van *Oud Beijerland*. Zijn Wel Ed. overleed op den 9den Maart 1821, aan eene beroerte, op de Hofstede *Elsbroek*, bij *Hillegom*, en laat eene bedroefde Weduwe en twee Kinderen na. Terwijl wij de liefderijke verzorging van den hemelschen Vader, voor zijn Ed. nagelaten betrekkingen, hartelijk wenschen, hopen wij, dat de opwekkingen ons bij deze gelegenheid gegeven, eene heilzame uitwerking bij ons mogen hebben.

BRANDWIJK EN GIJBELAND, den 3den April

April l. l. Onze voormalige Leeraar, A. LOSGERT, thans te *Willige Langerak*, bevestigde onzen beroepenen Leeraar, A. BIBEN, in het werk der H. Bediening, met *Matth.* V. 14a. *Gij zijt het licht der wereld*, hebbende de Consulent der Gemeente Ds. G. JANSSEN, Pred. te *Molenaarsgraaf*, zijne predikbeurt wel willen afstaan. Benevens den Bevestiger en den Consulent, geschiedde de handoplegging, door de Wel Eerw. Heeren G. VERBEEK, J. WALLER en J. J. W. DIEMONT, Predd. te *Goudriaan*, *Streefkerk* en *Bleskensgrave*. De Bevestigde hield zijne Intree-rede uit 2 *Cor*. XII: 9. *Mijne genade is u genoeg*.

SLIEDRECHT, den 1sten April 1820. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. A. DE KONING, bij besluit van Z. M. den Koning, den 16den November 1820, benoemd zijnde tot Pred. te *Meppel*, gaf heden kennis, dat hij de daarop den 26sten Maart l. l., gevolgde beroeping des Kerkeraads had aangenomen, in afwachting der goedkeuring van het Klassikaal Bestuur, van *Meppel*.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN, den 10den April. Onze Leeraar, Ds. J. J. W. DIEMONT, ontving den 15den Maart eene beroeping naar de Gemeente van *Numansdorp*, (GEZEGD DE BUITENSLUIS,) zijn Eerw. berigtte ons den 8sten dezer, aan het einde van den namiddag Godsdienst, dat hij zich verpligt had gevonden, die beroeping aan te nemen.

HOORNAAR. Van de bevestiging en intrede van Ds. J. BOLDERMAN, die reeds aldaar moet geschied zijn, is nog geen legaal berigt ingekomen.

STRIJEN. De kinderen van onzen vorigen Schoolonderwijzer H. VAN DUIJN, die, na ruim 40 jaren aan deze plaats zijnen post met lof waargenomen te hebben, verleden jaar overle-

 den

den was, hebben aan deze Gemeente ten geschenke gegeven, een fraai bewerkt zilveren doopbekken, met dit omschrift: *ter nagedachtenis van den onderwijzer der jeugd*, H. VAN DIJN, *door zijne nagelatene kinderen, aan de Gemeente van Strijen, vereerd voor de achting en vriendschap, aan hunnen dierbaren afgestorvenen bewezen*.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Maart 1821.

G O U D A.

LEERDAM, den 22sten Maart 1821. Ds. J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIJZEN, Pred. van *Zoetermond*, op vertoonde Collatie van Z. M., onzen Koning, alhier den 27sten Februarij l. l., Kerkelijk beroepen zijnde, heeft dat beroep in afwachting van de noodige approbatie aangenomen.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 25sten Maart 1821. Onze Leeraar, Ds. J HERDERSCHEE, op den 12den dezer, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Dokkum*, maakte ons heden bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, die beroeping aan te nemen.

MEERKERK, den 25sten Maart 1821. Onze Leeraar, Ds. H. J. ROIJAARDS, die ons onlangs meldde, eene beroeping naar de Gemeente van *Koudekerke* in *Walcheren*, ontvangen te hebben, berigtte ons heden, dat hij voor dezelve bedankt had.

REEUWIJK, den 20sten April 1821. Heden hadden wij het genoegen, dat een nieuw Orgel, door de Gemeente bekostigd, waar mede het Kerkgebouw alhier verfraaid is, plegtig wierd ingewijd. Onze Leeraar, Ds. E. J. VAN WEEZEL, deed eene bij deze gelegenheid toepasse-

lijke Redevoering, naar aanleiding van *Psalm* CIV: 33, 34 en 35. *het slot*, welke door het zingen van Psalmen en Evangelische Gezangen, werd afgewisseld, terwijl dit Feest door Koor-Gezangen, van een alhier opgerigt Zang-Genootschap, werd besloten. Dit speeltuig is gemaakt, door P. WARRENWITZ, Orgelmaker te *Gouda*, zijnde geëxamineerd, en op dezen dag bespeeld, door den Heer J. WILLEBEEK, Organist te *Gouda*.

ACQUOOI vakant. Zie Dec. 1819.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

B R I E L L E.

PIERSHIL. Onze Leeraar, Ds. J. SPAAN, ontving den 18den Februarij eene beroeping, naar de Gemeente te *Cats*, onder de Classis van *Goes*, en maakte ons den 11den Maart bekend, dat hij voor dezelve bedankt had.

SIMONSHAVEN EN BIERT, den 15den Maart 1821. Op heden werd wederom eene poging aangewend, ter vervulling onzer vakature, en ten dien einde in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. C. GUTHELING, Pred. te *Zuidland*, het volgend drietal geformeerd:

DD. R. H. DE BRUIN, Predd. te *Noordwijk aan Zee*. E. A. BOERMAN, te *ter Heide* en D. J. VAILLANT, te *Spijkenis*.

En daaruit beroepen Ds. R. H. DE BRUIN, Pred. te *Noordwijk aan Zee*, met dat gevolg, dat zijn Eerw. na beraad, onder afwachting der noodige approbatien, deze beroeping heeft aangenomen.

BRIELLE staat vakant te worden. Zie Februarij 1821.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. De beroeping alhier uitgebragt, op Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, is eerst Kerkelijk, en daarna door Z. M. den Koning, gunstig geapprobeerd.

HAARLEM.

WORMERVEER, den 18den Maart. Onze Leeraar J. J. HIEBINK, onlangs eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Hall*, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en ons daar van op heden kennis gegeven.

JISP, den 1sten April 1821. Heden werd alhier onze Leeraar Ds. M. VAN VEEN, in den heiligen dienst dezer Gemeente, plegtig ingezegend, door den Consulent Ds. S. A. ARNTZEN, Predikant te *Wormer*, met *Markus* XII: 37. het laatste gedeelte.

De bevestigde maakte daarop des nademiddags een aanvang als onze Leeraar, predikende over *Joan.* IIIde brief vs. 4. *Ik heb geen meerder blijdschap, dan hier in, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

ASSENDELFT, den 17den April. Door den dood van onzen achtingwaardigen Leeraar J. VOGEL, eene vakature in deze Gemeente ontstaan zijnde, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*, uit een te voren gemaakt 12tal en 6tal, waarop waren geplaatst:

DD. J. S. ROSEBOOM, Predd. te *Heiloo* H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen.* W. VAN DER LEEUW, te *Limmen.* A. HAZEU, te *Uitgeest.* C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwai.* L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*, P. HOFMAN, te *Ransdorp.*

dorp. J. DIJK, te *Zwaag*. L. MAAGH COSTERUS, te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. A. C. VAN ALDERWERELD, te *Rhijnsaterwoude* en P. W. PRINS, te *Aartswoude*.

6tal.

DD. J. S. ROSEBOOM, H. J. SCHIPPERS, W. VAN DER LEEUW, A. HAZEU, J. DIJK en C. J. SCHEURLEER.

Op heden dit drietal geformeerd:

DD. H. ROSEBOOM, A. HAZEU en J. DIJK.

En daaruit beroepen Ds. J DIJK, Pred. te *Zwaag*.

ALKMAAR.

KOLHORN, den 25sten Februarij maakte onze Leeraar, E. LUBELEIJ REDDINGIUS, des voormiddags in zijne vooraffpraak, ons bekend, het afsterven van onzen vorige Leeraar, den Wel Eerw. Heer S. TIMMERMAN HUBERT, laatstelijk Predikant te *Oost-* en *Westerblokker*. Wij werden te dezer gelegenheid opgewekt, om ook aan hem te gedenken, het woord van God, ons nog verkondigd wordende, te eerbiedigen, en ons voor de onzekere komst des doods voor te bereiden.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER OP WIERINGEN, den 9den Maart 1821. Onder het bestuur van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer H. J. MENSINK, Pred. te *Hipolitushoef* en *Westerland*, werd heden, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. A. MARNSTRA, naar Neêrlands Oostindien, het volgend drietal geformeerd:

DD. H. ATTAMA, Predd. te *Scherpenzeel*, C. A. J. A. HANEWINKEL, te *Petten*. F. POTTER, te *Waal* en *Koog op Texel*.

Hier uit ten zelfden dage beroepen zijnde,

Ds. H. ATTAMA, heeft dezelve, na beraad, voor deze beroeping bedankt. Zoo dat

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER OP WIERINGEN, vakant blijft.

ALKMAAR. Ds. O. VAN TRICHT, AZ. Pred. te *Enkhuizen*, voor de beroeping bedankt hebbende, heeft de groote Kerkeraad, den 16den Maart dit twaalftal zamengesteld:

DD. P. M. MEELBOOM, Predd. te *Monnikkendam*, A. FRANCKEN, te *Mulden*. D. P. FARRET, te *Harlingen*. A. VAN VLOTEN: te *Voorburg*. G. DOEDES, te *Grootebroek*. O. WALLER, te *Apeldoorn* en het *Loo*. A. VERWEIJ, te *Leiderdorp*... en *Wilsveen*. S. CROMMELIN, te *Zaltbommel*. H. VAN HEININGEN, te *Rijswijk*. N. S. HOEK, te *Kampen*. D. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Dr. te *Vuurfche*. J. G. VORSTMAN, te *Sluis in Vlaanderen*.

Daaruit den 20sten Maart dit zestal:

DD. A. FRANCKEN, D. P. FARRET, A. VERWEIJ, N. S. HOEK, G. DOEDES en S. CROMMELIN.

Den 23sten Maart dit drietal:

DD. G. DOEDES, N. S. HOEK en S. CROMMELIN.

Waaruit den 29sten Maart tot Predikant dezer Gemeente beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer S. CROMMELIN, Pred. te *Zaltbommel*.

HOORN.

URK. (HET EILAND) Onze beroepen Leeraar Ds. A. J. ROMKES, is op den 8sten April, alhier in zijnen dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. W. HAZELAAR, Predikant te *Enkhuizen*, als Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.* De handoplegging is geschied, zoo door zijn Wel Eerw. als door de Wel Eerw. Heeren O.

VAN

VAN TRIGHT Az. en H. J. SNIJDERS, Predikanten te *Enkhuizen* en *Kwadijk*: de Bevestigde maakte een aanvang van zijn dienstwerk met *Jacobus* I: 22. *En zijt daders des woords, en niet alleen hoorders, u zelven met valsche overleggingen bedriegende.*

HAUWAART, den 29sten Maart. De Kerkeraad handopening verkregen hebbende, is heden overgegaan tot het werk der beroeping, onder bestuur van den Wel Eerw. Heer C. J. SCHEURLEER, Predikant te *Wognum*, en Consulent dezer Gemeente; en heeft uit een drietal van Predikanten, waarop geplaatst waren: DD. A. VAN WETERING, J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK en J. A. HANEWINKEL, Predikanten te *Brakel*, *Sleeuwijk* en *Putten*, terstond beroepen Ds. A. VAN WETERING, Predikant te *Brakel*, onder de Classis en Ring van *Bommel*.

MIDWOLDE. Onze Leeraar Ds. A. DIEPENRINK, heeft eene beroeping ontvangen naar het *Fort Bath*, *Rilland* en *Bath*, onder de Classis van *Goes*, Ring *Kruiningen*, in de Provincie *Zeeland*, en het zelve in beraad genomen.

OPPERDOES. Bij aanschrijving van Z. E. den Heere Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, enz, de dato den 3den April N°. $\frac{1013}{551}$. is aan den Kerkeraad handopening verleend, tot het beroepen van eenen Predikant, ter vervulling der bestaande vakature.

HAUWAART. In het berigt aangaande de losmaking van Ds. R. SCHOUTEN, is abusivelijk gemeld, dat zyn Eerw. ook was ontslagen van zijne betrekkingen op de Classis van *Hoorn*, daar hij alleen op eene vereerende wijze is ontslagen van zijne betrekkingen op deze Gemeente, volgens formulier L. C. en als Predikant van *Opdam* Lid blijft der genoemde Classis.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER vakant. Zie Maart 1821.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 14den Maart. Ds. J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, voor de alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping, bedankt hebbende, is heden alhier, onder het bestuur van den Consulent der Gemeente, H. L. DE JONGE, Pred. te *Oostzouburg*, het volgend zestal van Predd. geformeerd:

DD. H. J. ROOIJAARDS, Th. Dr., Pred. te *Meerkerk*. H. J VAN INGEN, te *Arnemuiden*. J. LAMMERÉE, te *Leksmond*. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, te *Dreischor*. J. AB UTRECHT DRESSELHUIJS, te *Wolfaartsdijk*. A. B. HAGEN, te *Ovezande* en *Driewegen*.

De drie eerste op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit terstond beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. ROOIJAARDS, Th. Dr. en Pred. te *Meerkerk*, doch die mede, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

MIDDELBURG vakant. Zie Oct. 1820.

MIDDELBURG. Zie Maart 1821.

ZIERIKZEE.

PHILIPSLAND. Ds. SCHULZ, Pred. *op het Werth*, voor de beroeping naar deze Gemeente, bedankt hebbende, is de Kerkeraad alhier, onder het Bestuur van den Wel Eerw. Heer J. VERSPRILLE, Pred. *St. Annaland*, als Consulent, overgegaan, tot het formeren van een nieuw

vijf-

tal van Predd., waar op geplaatst zijn de Wel Eerw. Heeren:
C. KUMSIUS, T. SPALL, G. NOUHUIS, H. HERINGA, P. A. GILTAIJ, resp. Predd. te *Opheusden*, *aan den Koedijk*, te *Op en Nederhemert*, *Herwijnen* en *Made en Drummelen*.
Waar uit geformeerd is dit tweetal:
DD. C. KUMSIUS en G. NOUHUIS.
En daar uit beroepen, Ds. C. KUMSIUS, Pred. te *Opheusden*.
KERKWERVE vakant. Zie Febr. 1821.

G O E S.

GOES, den 18den Maart. Onze jongste Leeraar, Ds. J. J. VAN VOORST, den voorgaanden dag behoorlijk van de Classis van *Goes*, en deze Gemeente ontslagen zijnde, nam heden affcheid van ons, naar aanleiding van *Openb.* III: 5. *Die overwint, die zal bekleed worden* enz.
CATS. De naar deze Gemeente beroepen Leeraar J. SPAAN, te *Piershil*, heeft voor die beroeping bedankt.
'T FORT BATH c. a., den 22sten Maart. De Kerkeraad, maakte heden wederom een nieuw drietal, waarop geplaatst werden:
DD. C. VAN DEN BRINK, A. DIEPERINK en J. DAGEVOS, Predd. te *Krabbendijke*, *Midwoud* en *Kruiningen*.
En beriep daar uit Ds A. DIEPERINK.
KAPELLE, den 1sten April. Heden maakte onze Leeraar, A. MENSMA VAN WILLES, ons bekend, dat zijn Wel Eerw, op den 28sten Maart l. i., eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Cadsand*, en dezelve in overweging had gehouden.
CLOETINGEN, den 6den April. In eene Kerkelijke Vergadering, den 8sten Maart l. l. gehouden, gingen de Leden wederom over, om, ter vervulling onzer vakature, uit een te

vo-

voren gemaakt twaalftal, de volgende Predikanten, op het zestal te plaatsen:

DD. G. KAMERMAN, Predd. te *Leur*. J. F. VAN OORDT, te *Nederlangbroek*. F. H. HUGENHOLTZ, te *Woudenberg*. N. C. KIST, te *Zoelen*. J. C. PRILLEVITZ, te *Giesen Oudkerk*. en H. J. TOL, te *Meern*.

En de drie eersten, op het drietal gebragt zijnde, werdt daar uit beroepen, Ds. G. KAMERMAN, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

KATTENDIJKE. Zie Maart 1821.

WAARDEN. Zie Maart 1821.

IJ Z E N D IJ K E.

SAS VAN GEND, den 11den Maart 1821. Bij afstand van den Wel Eerw. Heer H. WESSELINK, Pred. te *Axel*, en Consulent dezer Gemeente, werd heden Ds. J. P. JONGENEEL, van het Retranchement, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*. De Bevestiger sprak bij deze gelegenheid eene Leerrede uit, over 1 *Petr.* I: 25. *Maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid: en dit is het woord dat onder u verkondigd is.* De Bevestigde aanvaardde zijnen Evangelie-Dienst, predikende over *Hand.* IX: 20 *En hij predikte terstond Christus in de Synagogen, dat hij de Zoon Gods is.*

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

HOOFDPLAAT vakant. Zie Febr. 1820.

CADZAND vakant. Zie Maart 1821.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT.

Het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, bestaat thans uit de navolgende Leden:

Praeses, C. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht*.
Assessor, S. VAN BRUNINGEN, Pred. te *Utrecht*.
Scriba, F. L. ABBRESCH, Pred. te *IJsselstein*.
Secundus, M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*.
Gecommitteerden:

J. BRAVE, Pred. te *Maarssen*, Secundus, V. VAN GOGH, Pred. te *Benschop*. W. L. VOORDUIN, Pred. te *Utrecht*, Secundus, Dr. H. J. TOL, Pred. *aan de Meern*. W. G. VAN GRIETHUIJZEN, Pred. te *Thamen aan den Amstel*, Secundus, J. J. NEUMAN, Pred. te *Lopik*. G. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen*, Secundus, M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*. Mr. J. T. GOBIUS, Ouderling, te *Utrecht*, Secundus, Mr. H. HOOFT GRAAFLAND, Ouderling, te *IJsselstein*.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

AMERSFOORD.

DE BILT, den 25sten Maart. Heden heeft onze Leeraar J. MUNTENDAM, van ons afscheid genomen, met *Phil.* II: 16. *Voorhoudende het woord des levens, tot eenen roem tegen den dag van Christus, dat ik niet te vergeefs heb geloopen, noch te vergeefs gearbeid.*

NICHTEVECHT, den 11den April. Heden heeft onze Leeraar, T. KLIPPINK, eene beroeping ontvangen naar de Gemeente van *Abkoude*, en dezelve in beraad genomen.

WIJK.

HOUTEN, den 18den Maart. Heden nam onze naar *Jutphaas* beroepen Leeraar, Ds. M. VAN

VEEN,

VEEN, van ons affcheid, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 1.)

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME. Zie Maart 1821.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

BOLSWARD, den 1sten April 1821. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. R. ADRIANI, van *Wijckel*, tot ons overgekomen, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. A. SCHIM VAN DER LOEFF, met eene Leerrede over *Joh.* XIII: 35. *Hieraan zullen zij alle bekennen, dat gij mijne Discipelen zijt, zoo gij liefde hebt onder malkanderen.* De bevestigde hield 's namiddags zijne intre-rede met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij [als] medearbeidende bidden [u] ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.*

WONS vakant. Zie Febr. 1821.

SNEEK.

STAVOREN. Onze Leeraar de Wel. Eerw. en zeer Gel. Heer P. VAN VELDEN, heeft den 28sten Januarij, eene beroeping ontvangen, als tweede Predikant, in de Gemeente van *Workum*, en maakte ons, na beraad, bekend, dat hij die beroeping had aangenomen.

WIJCKEL, den 25sten Maart. Na dat onze Leeraar R. ADRIANI, beroepen naar *Bolsward*, behoorlijk ontslagen was van zijne betrekkingen, op deze Gemeente, den Kerkeraad en Classis van *Sneek*,

Sneek, heeft zijn Eerw. heden zijn dienstwerk onder ons besloten, met eene Leerrede over *Openb.* III: 11. *Ziet, ik kome haastelijk: houdt dat gij hebt, op dat niemand uwe kroone neme.* Dus is

WIJCKEL vakant.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

WORKUM. Zie Maart 1821.

DOKKUM.

DOKKUM, den 26sten Maart. Heden ontvingen wij het berigt, dat de Heer JAC. HERDERSCHEE, Pred. te *Krimpen aan de Lek*, het beroep herwaarts heeft aangenomen.

FOUDGUM EN RAARD. Ds. A. VAN DIJK, heeft den 25sten Maart van ons afscheid genomen, met eene leerrede, over *Hand.* XX: 25—28. *En nu ziet, ik weet enz.*, en is vertrokken naar *Boornbergum*. Zoo dat de Gemeente van

FOUDGUM EN RAARD thans vakant is.

AUGSBUUR EN COLLUMER ZWAAG, den 27sten Maart is in deze vacerende Gemeente beroepen, door de Floreenpligtige ingezetenen, de Wel Eerw. Heer A. W. BUNING, Kandidaat tot den heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke dit beroep aanstonds heeft aangenomen. Als Consulenten hebben bij deze actus geadsisteerd, de Heeren J. P. B. RIEDEL en J. BAKKER, Predd. te *Collum* en *Buitenpost*.

ZUIDERHUISTERVEEN, den 4den Maart. Ds. L. W. SLOMP, Pred. alhier, bepaalde op heden de Gemeente, in eene opzettelijke leerrede, bij het afsterven van Ds. J. DE JONG, Pred. te *St. Jansga* en *Delfstrahuizen*, voorheen Pred. in deze Gemeente.

DROGEHAM EN HARKEMA OP EINDE. Zie Febr. 1821.

HEE-

HEERENVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Dec. 1820.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

AVEREEST, den 16den Maart 1821. In onze Kerkeraads Vergadering van heden, werd in tegenwoordigheid van den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Zwolle*, Ds. T. A. VISCH, Pred. te *Hasselt*, en van onzen Consulent Ds. H. J. WOLTERINK, Pred. te *Nieuw Leusen*, van zijne betrekkingen op de Kerkeraads Vergadering en Gemeente, alhier ontslagen, onze Leeraar Ds. T. W. RAPPARD, beroepen naar *Zuilichem* en *Nieuwaal*, en op den 18den Maart daaraanvolgende, nam zijn Eerw. van deze Gemeente afscheid, met *Philipp.* I: 27a. *Alleenlijk wandelt waardiglijk, het Evangelie van Christus.* Zoo dat

AVEREERST vakant is.

OMMEN. Zie Febr. 1821.

RAALTE. Zie Febr. 1821.

KAMPEN.

BLANKENHAM. Onze Leeraar H. TIMMER, beroepen in de Gemeente te *Garmwert* en *Oostrum*, heeft den 18den Maart ons vaarwel gezegd, met *Ephez.* VI: 23.

KAMPEN, den 1sten April. De Wel Eerw. Heer J. A. STRESO, zijnen dienst onder ons, salvo honore nedergelegd, en van den Eerw. Kerkeraad en het Klassikaal Bestuur, ontslag bekomen hebbende, heeft heden zijne laatste Leerrede gehouden. Zoo dat

KAMPEN vakant is.

STEEN-

STEENWIJKERWOLD, den 8sten April. De plegtigheid van dezen dag, was zeer treffende, de Wel Eerw. Heer A. JENTINK, bepaalde de Gemeente bij de taal van den verhoogden Heiland, *Hand.* XXVI: 17 en 18. Na eene gepaste behandeling dezer stoffe, werden 47 nieuwe Ledematen, waar onder 25 kolonisten waren, die belijdenis des geloofs afgelegd hadden, onder gepaste aanspraken, lessen en vermaningen, in den voordemiddag-Godsdienst, ten aanhooren van eene talrijke, ook van elders zaamgevloeide menigte bevestigd. Hierop werden twee Vrouwen, met namen JANNETJE BORGJES, AALTJE COUWERS, en eén 22 jarig Meisje GRIETJE DE GROOT genoemd, door de plegtigheid des doops, (nog niet aan haar geschied,) der Gemeente ingelijfd, en onder ernstige zegenbeden, allen tot leden der Gemeente aangenomen.

Groot is het Godsdienstig nut, het geen zoo door het Bijbelgenootschap te *Amsterdam*, als door het Traktaatgenootschap aldaar, aan onze Gemeente word toegebragt.

Een toereikend aantal Bijbels en N. testamenten met de Psalmen, zijn er voor eenige maanden door onzen Leeraar, na het houden van eene gepaste Leerrede, over *Hand.* XVII: 11. aan de Kolonisten en andere armen der Gemeente uitgereikt, en ook aan dezen eene menigte traktaten geschonken, waar door een heilzame indruk is veroorzaakt; maar ook nu is hij door eenige achtenswaardige Godsdienstvrienden, dier aanzienlijke koopstad, met een honderdtal exemplaren, van de Evangelische Gezangen begunstigd, waar van men eerlang de openbare uitdeeling te gemoet ziet, en tevens (onder Gods zegen) nog meerderen lust in het waarnemen van den openlijken Godsdienst staat te bespeuren, ter-

 wijl

wijl het Kerkgebouw eerlang te klein zal worden, om zulk eene van tijd tot tijd aangroeijende menigte te kunnen bevatten.

BLOKZIJL. Zie Febr. 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GARNWERD EN OOSTUM, den 25sten Maart. Op heden werd de Heer H. TIMMER, van *Blankenham*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door den Heer J. DOLL, Predikant te *Wierum* en *Dorkwerth*, en Consulent dezer Gemeente, met 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fundament leggen enz.* De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Rom.* XV: 29. *En ik weet, dat ik tot u komende enz.*

Het Klassikaal Bestuur heeft in deszelfs zitting van Maart j. l., den Heer H. TIMMER, bevestigd Predikant te *Garnswerd* en *Oostum*, tot lid der Classis van *Groningen*, aangenomen.

APPINGEDAM.

OPWIERDA, den 27sten Februarij. De Heer H. H. BRUCHERUS CLEVERINGA, Kandidaat tot den heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

BAFLO RASQUERT. Uit de, door het Klassikaal Bestuur gemaakte Nominatie, is door Z. M. den Koning, tot Leeraar dezer Gemeente, benoemd de Heer J. MUNTENDAM, Pred. aan de

de Bilt, welke, vervolgens naar Kerkeorde beroepen zijnde, dat beroep heeft aangenomen.

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

USKWERT vakant. Zie Febr. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXTEL ESCH EN LIEMPDE, den 19den Februarij 1821. De Kerkeraad heeft, na gunstige handopening verkregen te hebben, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. H. ROSS, het volgende zestal geformeerd:

DD. J. VAN AAKEN, te *St. Michiels-Gestel.* NANNINGA, te *Rossum.* BRIJMANS, te *Deurne.* ZORN, te *Bladel.* VERWEIJ, te *Drumpt.* NOUHUIS, te *Op- en Neerhemert.*

De drie eersten op het drietal gebragt zijnde, werd, onder toestemming van den Hoog Welgeboren Heer, Jonkheer O. A. M. W., Baron *de Senarcleus de Grancij* van *Haanwijk*, Heer van *Boxtel* en *Liempde*, daaruit beroepen, Ds. J. VAN AAKEN, Pred. te *St. Michiels-Gestel*, die deze beroeping, onder afwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

BERLICUM EN ROSMALEN, den 18den Maart 1821. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. POTHOLD VAN DORP, maakte op den 4den Jongstleden, in eene voorafspraak aan onze Gemeente bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Varik*, onder

de Classis van *Tiel*; en heden vernemen wij, dat dezelve door zijn Wel Eerw., onder inwachting der vereischte approbatiën, is aangenomen.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

B R E D A.

STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Nov. 1820.

ZUNDERT EN RIJSBERGEN. Zie Februarij 1821.

H E U S D E N.

OP EN NEDERANDEL, den 14den Februarij 1821. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds C. PRILLEVITZ, is alhier, onder directie van den Consulent dezer Gemeente, Ds. K. VAN RINTELEN, Pred. te *Giesen en Rijswijk*, heden het volgende twaalftal geformeerd:

DD. A. VAN DER SLOOT, Predd. te *Waspik*. J. H. HOFF, te *Veere*. O. SCHUILINGHE, te *Wijk*. B. VAN VEEN, te *Aalburg* en *Heesbeen*. G. N. ARNTZEN, te *Woudrichem*. K. VAN RINTELEN, te *Giesen en Rijswijk*. J. S. VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*. J. MONTIJN, te *Almkerk*. A. DIEMONT, te *Bleskensgraaf*. N. VAN ZADELHOFF, te *Werkendam*. J. C. PRILLEVITZ, te *Giesen Oudkerk*. J. JONGBLOED, te *Babijlonienbroek*.

Het zestal was:

DD. VAN DER SLOOT, VAN VEEN, VAN DER HOEK, MONTIJN, VAN RINTELEN en ARNTZEN.

Het drietal:

DD. VAN DER SLOOT, VAN VEEN en MONTIJN.

Waaruit beroepen is, Ds. A. VAN DER SLOOT, Pred. te *Waspik*, die deze beroeping, geagreëerd door den Wel Ed. Gestr. Ambachtsheer, in overweging heeft genomen.

WAS-

WASPIK, den 18den Februarij. Heden berigtte onze Leeraar, Ds. A. VAN DER SLOOT, de Gemeente, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Andel*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

WASPIK, den 11den Maart. Ds. A. VAN DER SLOOT, voor de beroeping naar *Andel* bedankt hebbende, verbond zich heden weder aan ons, met eene Leerrede over *Coll* III: 14. *En boven dit alles* [*doet aan*] *de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid.*

OP- EN NEDERANDEL, den 30sten Maart. Ds. A. VAN DER SLOOT, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is uit het volgende viertal;

DD. J. J. BUIJN, te *Hoog Blokland*. K. VAN KINTELEN, te *Giessen en Reeuwijk* en J. S. VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*, beroepen, Ds. J. J. BUIJN.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD staat vakant te worden. Zie Febr. 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, bestaat voor het jaar 1821, uit de Heeren:

H. CRULL, Predikant te *Havelte*, Praeses.

W. H. F. CRANSSEN, Pred. te *Dwingelo*, Assessor.

J. K. BÖTTICHIUS MEURS, Pred. op het *Hoogeveen*, Scriba.

Gecommitteerden zijn de Heeren:

H. J. STAVERMAN, Predikant te *Kolderveen*.

J. M. BROEKHOFF, Predikant te *Ruinen*.

K. DE JONGE, Oud Onderling te *Meppel*.

Derzelver Secundi zijn, de Heeren:

P. PRINS, Predikant te *Diever.*

H. G. MEILING AMSHOFF, Pred. te *Ruinerwolde.*

A. MEURSINGE, Ouderling te *Meppel.*

MEPPEL, den 25sten Maart. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. R. BÖTTICHIUS MEURS, beroepen als Predikant bij de Gemeente van het *Hoogeveen*, heeft afscheid van ons genomen. Jongstleden Zondag predikte, hij hier toe des avonds, over 1 *Cor.* I: 4—5. *Ik dank mijnen God allen tijd, over u, wegens de genade Gods, die u is gegeven in Christus Jezus enz.* en — daar hij, gedurende de laatste dagen van zijn verblijf alhier, ons heeft bezig gehouden met de bergrede van Jezus, eindigde hij heden morgen met dezelve zijn dienstwerk onder ons. Zijn Ambtgenoot, de Wel Eerw. Heer G. H. HEIN, besloot daarop bij de Avondsgodsdienstoefening, de plegtigheid van den dag, met een toepasselijk voorstel, over *Hebr.* II: 1. *Daarom moeten wij ons te meer houden, aan het gene, dat gehoord is enz.*

VLEDDER, den 1sten Maart. Onze Kerk, die door ouderdom vervallen en onbruikbaar was geworden, is thans geheel vernieuwd en zoodanig ingerigt, dat dezelve de Gemeente en ook de Kolonisten van *Frederiksoord*, zeer wel kan bevatten. Om ons in de kosten daar van te gemoet te komen, heeft Z. M. de Koning goedgunstig ons eene subsidie verleend van *f* 3000 :— Den 3den Dec. l. l., heeft de Wel Eerw. Heer H. CAULL, Predikant te *Havelte*, de kerk hier plegtig ingewijd, predikende ter dezer gelegenheid over 1 *Kon.* VIII: 29 en 30*a*. *Dat uwe oogen open zijn, nacht en dag, over dit huis, over deze plaatse enz.*

Na dat Ds. H. G. MEILING AMSHOFF, Pred. te *Ruinerwolde*, voor het beroep hem als Leeraar bij

bij deze Gemeente opgedragen, had bedankt, is den 29sten Dec. op nieuw beroepen, Ds. J. H. HEERSPINK, Predikant te *Sleen*, die echter, na beraad, ook voor de beroeping heeft bedankt.

'T HOOGEVEEN, den 8sten April. Onze nieuwe Leeraar, Ds. J. R. BÖTTICHIUS MEURS, van *Meppel*, tot ons overgekomen, is verleden Zondag, onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer J. VAN VELZEN, welke, te dier gelegenheid predikte over *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet, ik ben met Ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.* Heden aanvaardde de bevestigde zijnen Evangeliedienst, met eene leerrede over *Hebr.* X: 23. *Laat ons de onwankelbare belijdenis der hope, [vast] houden, (want die het beloofd heeft is getrouw.)*

RUINERWOLDE, den 8sten April. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. G. MEILINGAMSHOFF, berigtte ons den 11den Maart, dat hij door Z. M. den Koning was benoemd, als Predikant bij de Gemeente van *Avereest*, en heden gaf hij ons kennis, dat hij, aldaar ook Kerkelijk beroepen, dit beroep heeft aangenomen.

MEPPEL. Zie Dec. 1820.

WALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1821.
GRONINGEN vakant. Zie Maart 1821.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. Ds. D. K. [illegible], Predikant bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente in deze Stad, is, na op Zondag den 25sten Maart l. l., des avonds nog gepredikt en 's maandags morgens twee zijner Leerlingen de belijdenis des geloofs, afgenomen te hebben, eenigzins ongesteld geworden, den volgenden Dingsdag des avonds, door eene beroerte overvallen; en, zonder weder tot kennis gekomen te zijn, op Donderdag den 29sten Maart, des avonds omtrent tien ure, in den ouderdom van ruim 40 jaren overleden, nalatende eene diep bedroefde Weduwe, en vijf alle nog onverzorgde en onder dezelve jonge kinderen.

Allen, die den man in de beste jaren zijnes werkzamen levens gekend hebben, hebben in hem eenen man gekend en vereerd, van uitstekende vermogens, kunde en bekwaamheid, vol Godsvrucht en ijver voor de goede zaak zijnes Heeren; en voor zeer velen zal de gedachte aan de vriendschap en de nuttige verkeering met hem, steeds eene aangename herinnering zijn, op het sterfbed zelfs.

Na in zijne geboortestad, *'s Gravenhage*, zich op de beste wijze tot het ontvangen van hooger onderrigt voorbereid, en vervolgens aan Hollands Hoogeschool, van de lessen der geleerde en waardige mannen, die op dezelve bloeiden, het loffelijkst gebruik gemaakt te hebben, werd hij voor omtrent 24 jaren, ruim voorzien van al die wetenschappelijke kennis, en toegerust met al die gaven, welke eenen Godgeleerden en Leer-

Leeraar versieren kunnen, in den dienst der Gemeente onzes Heeren, die van zijne meer dan gewone geleerdheid, bekwaamheid en ijver zoo veel verwachtede.

Drie bijzondere Gemeenten, die van *Ter Heide*, bij *'s Gravenhage*, die van *Oestgeest* bij *Leijden*, en die van *Steenbergen* hebben, vóór ons, in hem eenen Leeraar, Herder en Voorganger gehad, die door eene eenvoudige, oordeelkundige, bondige, gemoedelijke en doelmatige prediking, van de heilleer van Christus, en door eenen Christelijken wandel, leerde en stichtte.

Onder de geleerden onzes Vaderlands, onder de bekwame schriftverklaarders, en verstandige uitbreiders, en verdedigers van den Christelijken Godsdienst, verwierf hij zich eene plaats, eenen naam en roem: ja, in den edelen wedstrijd van geleerden, behaalde hij ook eens den palm der overwinning. Het loffelijk Genootschap, ter verdediging van den Christelijken Godsdienst, in *'s Gravenhage*, bekroonde hem in 't jaar 1804, met eenen gouden eereprijs.

Ook de Gemeente van *Maastricht*, heeft hem nog in zijne beste en gelukkige dagen van gezondheid en kracht gekend. Voor bijna 6 jaren kwam hij tot dezelve met eenen schoonen roem en den zegen des Evangelies; en dezelve herinnert zich, hoe menigmaal zij woorden van gezond verstand, nuttig onderwijs, broederlijke vertroosting, en Christelijke stichting, uit zijnen mond gehoord, en hoe zijne, ja wel eenvoudige, maar duidelijke en bondige, uitleg- en oordeelkundige prediking, vol ernst en zalving, haar menigmaal getroffen, behaagd, verlicht, geleerd, vertroost, bemoedigd en ten goede bewogen heeft.

's Mans jongste Ambtgenoot Ds. D. VAN DER LOO, heeft op den volgenden dag des Heeren, (1 April,) des voordemiddags, zonder eene eigenlijke lijkrede te houden, naar aanleiding van *Ps.* CXIX: 19a. *Ik ben een vreemdeling op aarde*, opzettelijk en met aandoening tot ons gesproken, over den man, wiens jeugd zoo veel beloofde, wiens beste tijd zulke schoone vruchten, ook onder ons droeg, over wiens langzame afneming wij ons bedroefden, en wiens dood wij met Christelijken weemoed betreuren. Deszelfs oudste Ambtgenoot, Ds. B. A. JONCKERS, heeft vervolgens ook in liefde aan den overledenen gedacht, en de algemeene aandoening in de Christelijke Vergadering, de tranen, die uit zoo veler oogen biggelden, waren getuigen van de Christelijke gezindheid der Gemeente, bij dit treffende sterfgeval, en van derzelver deelneming in het verlies, de droefheid en het ongeluk der Weduwe en Kinderen, die zoo veel aanspraak op het medelijden, de voorbidding, de vertroosting en de hulp der Christelijke liefde hebben.

Het annus gratiae zal voor de Weduwe worden waargenomen. En dus is, te

MAASTRICHT, bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente, eene Predikantsplaats vakant.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant Zie Aug. 1820.

PRO-

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

KENNISGEVING VAN DE VOORWAARDEN, WAAROP PREDIKANTEN VOOR DE INDIËN WORDEN BENOEMD, VAN DE TRACTEMENTEN EN VOORDEELEN, WELKE ZIJ ALDAAR GENIETEN, EN VAN DE AANMOEDIGING VOOR THEOLOGISCHE STUDENTEN.

's GRAVENHAGE, den 8sten Maart 1821. *De Commissie voor de Zaken der Protestantsche Kerken in Neêrlands Oost en West-Indiën*, deelt, ter aanmoediging van Kandidaten en Predikanten, om zich beroepelijk te verklaren voor den belangrijken en aangenamen Evangeliedienst in de *Oost Indiën*, een berigt mede, bevattende de OPGAVE van de voordeelen en traktementen, welke met dien post verbonden en thans aanmerkelijk genoeg zijn, om uit dezelve onbekrompen te kunnen leven:

1e.

1°. De Predikanten worden door Z. M. benoemd, op denzelfden voet en dezelfde voorwaarden, als de civile ambtenaaren voor de derde klasse. Zij zijn alzoo geplaatst in éénen rang, welvoegelijk en vereerend voor den stand, welken zij bekleeden. *Hieraan* is verbonden vrij transport en scheepsvoeding op de reis naar Java. *Daarenboven* wordt hun, van het oogenblik af, dat zij zich aan boord bevinden, toegelegd een *maandelijksch traktement* van honderd guldens, van welke hun, vóór het vertrek, bij voorschot, betaald wordt vier maanden: indien zij gehuwd zijn, bovendien voor hunne vrouw twee maanden, en zoo zij kinderen hebben voor elk derzelve ééne maand. *Eindelijk* genieten zij nog eene *gratificatie ter uitrusting*, van twaalf honderd guldens in eens, vóór de afreize hier in het vaderland te ontvangen.

2°. Bij derzelver aankomst op *Java*, wordt aan hun betaald eene *gratificatie*, bedragende voor ongehuwden vijfhonderd indische guldens, voor gehuwden zes honderd, voor derzelver echtgenooten drie honderd, voor een kind zestig, voor twee kinderen honderd en twee, voor drie kinderen honderd acht en dertig guldens, en zoo vervolgens percents wijze.

3°. Het gewone traktement in Oost-Indië, bedraagt *in de maand vijf honderd Indische guldens*, met het genot daarenboven van *vrije woning* of *huishuur*, naar gelang des plaatselijke omstandigheden te regelen.

4°. Aan *gehuwde* Predikanten, wordt bovendien 's maands nog betaald de som van vijftig Indische guldens.

5°. Voor ieder *kind*, wordt 's maands genoten tien Indische guldens, mits voor de zoons niet verder dan tot den ouderdom van veertien

en

en voor de dochters niet verder, dan tot dien van achttien jaren.

6°. Predikanten zijn contribuanten en deelgenooten in het *weduwen-fonds*, voor civile ambtenaren, den 10den Junij 1817 opgerigt; zoo dat derzelver weduwen en nagelatene kinderen op een zeer aanzienlijk pensioen, in evenredigheid der genotene traktementen, aanspraak hebben; waarvan een aanmerkelijk voordeel uitmaakt, dat dit pensioen in het vaderland kan genoten en verteerd worden.

De Commissie is voorts bereid ten allen tijde, omtrent het bovenstaande, alsmede omtrent alle zoodanige bijzonderheden, waartoe zij bevoegd en in staat is, aan de belanghebbenden de nadere inlichtingen, welke verlangd worden, te geven; zij meent dat zulke voordeelen, gevoegd bij *hoogere*, *zedelijke*, *christelijke beweegredenen* Kandidaten en niet bejaarde Predikanten zullen uitlokken, om ernstig natedenken over eene roeping naar de Indische Gemeenten, alwaar zoo veel behoefte aan, en verlangen naar de uitzending van nog meer brave Evangeliedienaren bestaat.

De Commissie voornoemd,
I. J. DERMOUT, *President*.
BERN VERWEIJ, *Secretaris*.

Het bovenstaande berigt der *Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken, in Neêrlands Oost- en West Indiën* wordt, van wege *het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk*, met uitnoodiging om daarvan: ter bereiking van het christelijk doel der Commissie, het meest gepast gebruik te maken, bij deze gebragt ter kennis van alle Protestansche Kerkbesturen, van de Heeren Hoogleeraren in de Godgeleerdheid op

op de Akademiën, Atheneën en Seminariën en van de Heeren Consulenten der Commissie.

's *Gravenhage*, den 12 Maart 1821. *De Secretaris en Adviseur* JANSSEN.

Voorts is nog aan *de Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in Neêrlands Oost- en West-Indiën*, bij eene aanschrijving van den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. van den 8sten Januarij 1821. N°. 104/51 berigt, dat Z. E. de Minister van het Publiek Onderwijs, bij deszelfs Missive van den 20sten Augustus 1820. N°. 2. Art. 2. deszelfs geneigdheid had te kennen gegeven, *om de hand te leenen tot de opleiding van Theologische Studenten, voor den Geestelijken Dienst, in de Koloniën*.

Ook is bij Missive van den Directeur-Generaal medegedeeld, een Besluit van Zijne Majesteit, van den 16den Maart 1821. N°. 78. „Waarbij vastgesteld wordt, aan de zoodanigen der wettiglijk aangestelde Leeraren, der Christelijke Genootschappen, in *Neêrlands West-Indiën* gevestigd, of bij vervolg van tijd zich aldaar zullende vestigen, welke gehuwd zijn, even als de Leeraren in de *Oostindiën*, te verleenen eene toelage ter waarde van *vijftig* guldens Nederlands courant, per maand, en *tien* gulden, Nederlands courant, per maand, voor ieder kind, mits voor de Zoons niet verder, dan tot den ouderdom van veertien jaren, en voor de Dochters, niet verder dan tot dien van achttien jaren, zullende gemelde toelagen gerekend worden, met den 1sten Januarij 1821. een aanvang te hebben genomen, en uit de Koloniale kassen worden voldaan."

De

De Commissie voor de Zaken der Protestantsche Kerken in Neêrlands Oost- en Westindiën, brengt deze berigten met blijdschap, ter kennis der belanghebbenden. Aangenaam toch was het haar, te vernemen, hoe veel onze geliefde Koning doen wil, voor den bloei en de herstelling der Kerk, in de Koloniën. De Consulenten der Commissie, gelijk ook de Hoogleeraren aan de Akademiën en Atheneeën, worden derhalve vriendelijk uitgenoodigd, om aan een en ander de meeste publiciteit te geven, en Studenten, die een begin maken met de beoefening der Theologie te onderrigten van de bereidvaardigheid des Ministers, om hun, wanneer zij zich voor de Koloniën verbinden willen, handbieding te doen. Voorts is de Commissie ten allen tijde bereid, op de gedane aanvragen in *gefrankeerde*, of onder *Kruisband* door de Consulenten, Kerkelijke Collegiën en Hoogleeraren gezondene Brieven te antwoorden, en begeerde inlichtingen te geven.

Uit naam der Commissie voornoemd,
BERN. VERWEIJ, *Secretaris.*

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH-LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 28sten Maart 1821. Op heden heeft alhier, in de Luthersche Oude Kerk, ter gelegenheid der gewone predikbeurt, (welke daartoe op verzoek der Sijnodale Commissie, door

door het Eerw. Consistorie, der plaatselijke Gemeente geredelijk was afgestaan,) de eerste, openlijke inwijding, tot het Leeraar-Ambt naar de nieuwe verordening, welke daaromtrent in het *Reglement op het Examen, en de toelating tot den H. Dienst zijn voorgeschreven*, plaats gehad. Het waren de Eerw. Heeren Propp., HERMANNUS GERHARDUS KORNTZE en DIEDERICH JANSSE RIJKEN SLUIJTERS, aan welke dezelve, ten gevolge hunner door Zijne Majesteit zoo wel als Kerkelijk goedgekeurde beroeping, naar de Gemeenten van *Doesburg* en *Doetinchem*, te beurt viel.

De Leden der Sijnodale Commissie, met de beroepenen, op het tot den aanvang der Godsdienst-oefening bestemde uur, gezamenlijk ter Kerke binnen getreden zijnde, beklom de Hoog Eerw. Heer Ridder G. H. LAGERS, als Voorzitter, aan het einde van het Voorgezang den predikstoel, en hield na hetzelve, van daar, naar aanleiding van 1 *Tim.* IV: 16, eene Leerrede, *Over de veelvuldige en groote bezwaren, doch ook de daartegen overstaande en rijkelijk opwegende genoegens van het Christelijk Leeraar-Ambt.* Na het uitspreken dezer Leerrede, den Kansel verlaten, en zich aan de tafel voor denzelven geplaatst hebbende, deed zijn Hoog Eerw. aldaar, ter nadere voorbereiding der voorgenomene plegtigheid, eene allezins treffende aanspraak, zoo aan de Gemeente, als aan de Beroepenen; welke laatste daarop, ten overstaan van de gezamenlijke Leden der Sijnodale Commissie, de in Art. 23. des voorschreven Reglements gevorderde, en door hen reeds bij hunne aanneming tot Kandidaten, gedane en onderteekende verklaring en belofte, terwijl zij de regterhand op den voor hen ter tafel geplaatste Bijbel legden, met luiderstemme herhaald hebbende, door

de

de Geestelijke Leden der Commissie, (zijnde behalve den Voorzitter, de Eerw. Heeren J. SCHULTZ en J. DECKER ZIMMERMAN, Predd. te 's *Gravenhage* en *Utrecht*,) bijgestaan door de Eerw. Heeren Prof. en. H. EBERSBACH, G. F. SARTORIUS en J. M. L. ROLL, Predd. te *Amsterdam*, en Ds. C. G. LAND, Pred. te *Delft*, met oplegging der handen, onder afsmeking van den zegen des Allerhoogsten, bij monde van den Voorzitter, plegtig tot de bediening van het Christelijk Leeraarambt werden ingezegend.

Eene talrijke schaar van toehoorders, onder welke zich één der alhier woonachtige Heeren Curatoren, benevens de gewone Hoogleeraren van het Luthersche Seminarium bevonden, was getuige van deze plegtigheid, en heeft, blijkbaar getroffen door derzelver indruksels, zeker niet nagelaten te stemmen, in de gebeden, welke daarbij, inzonderheid voor de nieuw ingewijde Leeraren, werden uitgeboezemd.

DOETICHEM, den 8sten April 1821. Heden werd onze Leeraar Ds. D. J. E. SLUIJTERS, na op den 28sten der vorige maand, plegtig ingezegend te zijn, alhier aan de Gemeente voorgesteld en bevestigd, met eene redevoering, over 1 *Thess*. V: 12 en 13.

Des avonds aanvaardde onze nieuw beroepen Leeraar, voor eene talrijke schare, en eene Commissie uit Burgemeesteren en Raden dezer stad, die ook des morgens bij de voorstelling tegenwoordig waren, zijn heilig dienstwerk onder ons, predikende over *Rom*. X: 17.

DOESBURG, den 8sten April 1821. Heden werd onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer H. G. KOENTZE, (in de groote Kerk, door den Wel Eerw. Kerkeraad, der Hervormde Gemeente) zoo wel broe-

derlijk als vriendelijk op dien dag afgelsaan) door den Wel Eerw. Heer H. WALGENBORST, Predikant bij de Luthersche Gemeente te Zutphen, als onzen Consulent, voorgesteld, met Eph. II: 19 en 20. Des namiddags aanvaardde onze Leeraar in dezelfde Kerk, zijn gewigtig ambt, met eene Leerrede over Eph. I: 16, 17, 18 en 19.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

DRIEVER. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. H. LEDING, van hier beroepen zijnde tot dienst der Gemeente te *Lutetsburg* en *Norden*, en die beroeping aangenomen hebbende, heeft op den 12den November des vorigen jaars 1820. afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Philip.* IV: 1. *Zoo dan, mijne geliefde en zeer gewenschte Broeders*, enz.

LUTETSBURG EN NORDEN. Na dat, ter vervulling der alhier vakant gewordene Predikantsplaats, volgens onze bestaande Kerke-ordening, door Ouderlingen en Diakenen, het volgende zestal was gemaakt:

DD. L. L. WILLGERAM, Predd. te *Grietzijl* E. DENNING, te *Larrelt*. A. TERMIJN, te *Wijsselsum*. G. FENON, te *Westerlee*. G. H. LEDING, te *Driever*. G. H. VAN SENDEN, te *Neuderp*.

En

En daar uit, door de Mans-Ledematen der Gemeente, op het drietal geplaatst waren.

DD. G. H. LEDING, J. L. WIJGCHRAM, en E. PENNING.

Is daar uit door den Hooggeboren Heer, Graaf te *Inn*- en *Knijphausen* - *Lutetsburg*, beroepen de Wel Eerw. Heer G. H. LEDING, Pred. te *Driever*, welke, deze beroeping, na beraad, aangenomen hebbende, op den 5den November des vorigen jaars 1820. alhier in den Evangeliedienst is bevestigd geworden, door den Hoog Eerw. Heer Superintendent VAN BARENBORG, Pred. te *Leer*, met eene Kerkelijke Redevoering, *over de bestemming des Christelijken Leeraars*, naar aanleiding van 1 *Tim*. III: 1. Onze nieuwe Leeraar, maakte een begin van zijnen openbaren Dienst onder ons, met eene Leerrede over 1 *Cor*. IV: 1.

KRITSUM. Van hier nog kan voorloopig gemeld worden, dat dezer dagen, alhier tot Herder en Leeraar beroepen is, de Kandidaat UBBO KLAASSEN, die ook deze beroeping heeft aangenomen.

OLDERSUM }
WOLTHUIZEN } vakant.
NENDORP }

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

BERIGTEN.

Het ingekomen antwoord van den Schrijver op de Prijsvraag, over het wel en vruchtbaar lezen van den Bijbel, onderteekend met de zinspreuk: *Het woord Gods blijft tot in de eeuwigheid*, zal op zijn tijd, met de andere antwoorden worden beoordeeld; wordende aan hem overgelaten, als nog voor den 1 Julij 1821. in te zenden, aan het bekende adres, zoodanige bijvoeging of verbetering, als hij mogt komen goed te vinden.

17den April 1821.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft het genoegen, met dankbetuiging aan de weldadige gevers, te berigten, dat bij hetzelve sedert den 10den Maart, tot heden den 10den April, ten behoeve der Hervormde Gemeenten van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, zijn ontvangen de navolgende giften:

Van de Gemeente van *Benschop*	*f* 50:—:—
——— ——— *Montfoort*	- 19:13:—
——— ——— *Voorburg*	- 220: :—
Uit *Leeuwarden*	- 500:—:—
Van drie personen uit *Utrecht*, bezorgd door Ds. W. SCHOLTEN, te *Harderwijk*	- 46:—:—
Van de Gemeente van *Ophemert*	- 10:—:—

Van

Van de Gemeente van *'s Heerenberg* f 18:—:—

——— ——— *Woerden*, in contanten f 130:6:4

in Coupons

N°. 87826. f 12:7:8 }
— 1183. - 12:7:8 }
— 83719. 12:7:8 } - 39:12:—
— 1649 }
6318 } - 2:9:8 }

te zamen f 169:18:4

Van de Gemeente van *Heusden*, *Oud-heusden* en *Herpt* - 36:3:—

——— ——— *Aarlanderveen* - 24:—:—

——— ——— *Zierikzee* - 218:—:—

——— ——— *Brouwershaven* - 22:1:—

——— ——— *Elkerzee* - 23:4:—

——— ——— *Dreischor* - 37:6:—

——— ——— *Zonnemaire* en *Bommenede* - 45:12:—

——— ——— *Heteren* - 12:—:—

——— ——— *Harlingen* - 109:15:—

——— ——— *Kimswerd* - 18:10:—

——— ——— *Midlum* - 13:—:—

——— ——— *Wijnaldum* - 13:—:—

——— ——— *Sixbierum* - 20:5:—

——— ——— *Achlum* - 3:14:—

——— ——— *Burgwerd* - 20:—:—

——— ——— *Wommels* - 10:17:—

——— ——— *Oosterend* - 16:18:—

——— ——— *IJtens* - 4:—:—

——— ——— *Oosterlittens* - 11:—:—

——— ——— *Winsum* - 7:—:—

——— ——— *Kubaard* - 10:18:8

——— ——— *Exmorra* - 3:—:—

——— ——— *Longerhouw* - 7:—:—

——— ——— *Schraard* - 8:3:—

Van de Gemeente van *Witmarsum*	f 8 : 11 : —
——— ——— *Pingjum*	- 3 : 17 : —
Van N. N. te *Utrecht*, eene Sijndikaats Coupon	- 50 : — : —
Van de Gemeente van *Ede*,	- 12 : 8 : —
——— ——— *Herveld*	- 101 — : —
——— ——— *Horssen*	- 120 : — : —

Van den Heer MEINHARDT, te *Leeuwen*, voor den opbouw der Pastorie aldaar, 6,000 Metselsteenen.

Het Provinciaal Kerkbestuur heeft verder het genoegen van te kunnen berigten, dat het bouwen van het pastoriehuis te *Leeuwen* reeds aanmerkelijk is gevorderd; dat te *Horssen* een stuk gronds is aangekocht, om daarop eene kleine kerk te bouwen, waarvan de teekening in gereedheid is; dat de Heer VAN DER WILLIGEN, met den ondergeteekenden de openlijke aanbesteding reeds heeft gedaan van het metsel- en timmerwerk, benevens de levering van het timmerhout voor eene kerk en Predikants woning te *Beuningen*, dat de aanvoer van aangekochte bouwstoffen naar laatstgemelde plaats met ijver wordt voortgezet, dat met het graven tot het leggen der fundamenten, een begin wordt gemaakt met aanstaanden maandag den 16den April, en dat, volgens gemaakte voorwaarde, het geheele metselwerk op den 15den Julij, en het gansche gebouw op den 15den October dezes jaars zal moeten voltooid zijn.

Het Provinciaal Kerkbestuur hoopt, door dit berigt omtrent den voortgang dezer onderneming, voorloopig reeds eenige voldoening te zullen bezorgen aan de weldenkende Christenen, door welker milddadigheid hetzelve in staat gesteld wordt, om het Protestantisme in deze Provincie zoo gewigtige diensten te bewijzen,

zen, en verzoekt verder, zoo spoedig mogelijk te mogen vernemen, wat men elders, ter bevordering dezer zaak, bijeenbragt.

Op last van het Provinciaal Kerkbestuur voornoemd,
H. H. DONKER CURTIUS.

De ondergeteekende Quaestor der viduale Beurse der Eerw. Classis van *Deventer*, verzoekt zoo de Buiten als de Binnenleden dier Beurse, hunne Quoten (te weten zes Gulden voor Buiten, en vier Gulden voor Binnenleden) hem franko overtemaken, volgens de wet, den tweeden Dingsdag na Paschen: bijzonder verzoekt de Quaestor dat die leden, die als nog achterstallige gelden aan de weduwen Beurs verschuldigt zijn, niet in gebreken blijven, om die verschuldigde achterstallige gelden, hem tegen den gestelden tijd franko te laten toekomen; zullende anders de Quaestor zig verpligt rekenen, om naar de wet in wanbetaling voortekomen.

J. HOOGEWAL,
rustend Predikant te *Deventer*.

Ds. D. K. HANNSEN, Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van *Limburg*, den 29sten Maart l. l. overleden zijnde, zoo worden alle Kerkbesturen en die verder aan dit Provinciaal Kerkbestuur iets te melden hebben, verzocht de stukken vervolgens in te zenden bij deszelfs opvolger.

D. VAN DER LOO,
Pred. bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente te *Maastricht*.

LETTER-NIEUWS.

Bij A B. Saakes, Boekverkooper op 't Rockin, te *Amsterdam*, is heden gedrukt en alom verzonden:

Jezus hooge Wijsheid, doorstralende in den omgang met zijne *Discipelen*, na zijne *Opstanding* uit den dood, door T SLOT, Predikant te *Emden*, tweede en laatste stuk; waarin het bewijs voor de waarheid van het Christendom, in het algemeen, en van Jezus Opstanding uit den dood, in het bijzonder, uit de voorgaande beschouwingen afgeleid, tegen de begrippen der *Neölogen*, en van hen, die eenen middelweg zoeken, gehandhaafd en verdedigd wordt; ten einde den Christen in het algemeen te wapenen tegen de bedoelde begrippen, welke nog van tijd tot tijd, door den geest des tijds geholpen, inkruipen in harten, die er voorheen onkundig van waren, en er ook afkeerig van zouden geweest zijn. De prijs is ƒ 1:16 Ook nog weinige exempl. 2 stukken compleet à ƒ 3:4:—

NB. Dit werk is vooral ook zeer belangrijk, om in de Paaschweeken, gelezen te worden.

Nog debiteert gemelde met veel succes:

1. D. MUSLIN's, Leerredenen over *Jezus Geboorte, Kindsheid, Lijden, Dood*, (op goede Vrijdag) *Opstanding, Hemelvaart* en *Uitstorting van den H. Geest*, op den Pinksterdag, 4 stukken; samen ƒ 5:10: en: *des Christens uitzigten, in de eeuwigheid*, in 18 Leerredenen, derde druk, à ƒ 2:10:

2. J. C. LAVATER, twintigtal, Leerredenen op de Christelijke Feestdagen, à ƒ 3:12:—

Bij W. Brave, Boekverkooper, op den Nieuwendijk, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen:

Proeve eener verklaring van den Algemeenen Zendbrief van JACOBUS, door G VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*.

Leerredenen door A. VAN BEMMELEN; Pred te *Ankeveen*. Inhoudende:

I. De Hooge en Heilige moed van JEZUS in zijn lijden, naar *Joan*. XVI: 32 en 33.

II.

II. Het verband tusschen onze tegenwoordige vorderingen en derzelver vruchten, in een toekomend leven, naar Gal. VI: 7b–9.

III. De Invloed van den Godsdienst op de Uitoefening onzer tederste pligten, aangetoond in het voorbeeld van Jonathan, naar 1 Sam. XIX: 1–7.

IV. De Zaligheid van het Koningrijk der Hemelen, naar *Matth.* V: 1–10.

V. JEZUS op de Bruiloft te *Kana*; naar *Joan.* II: 1–11.

VI. JEZUS te *Kana*, den zoon eens Hovelings genezende, naar *Joan.* IV: 46–54.

VII. De Mensch beschouwd in zijne geringheid, naar *Psalm* VIII: 5.

VIII. De Mensch beschouwd in zijn voortreffelijkheid, dezelfde Tekst.

IX. Herinnering van Gods Weldadige Handelwijze met Menschen, naar *Psalm* CIII.

X. De Geschiedenis van JOZEF, eene proeve van Gods Voorzienigheid over schijnbaar nadeelige omstandigheden, naar *Gen.* L: 20.

In *'s Gravenhage*, word bij de Erve J. Thierry en C. Mensing en Zoon, uitgegeven, en is alom verzonden:

Nieuwe Verhandelingen van het Genootschap, tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders voor het jaar 1820 in gr. 8vo. à 3 Guld., bevattende dit stuk, behalven het Programma en de aanspraak van den Wel Eerw. Heer E. KIST, de verhandeling over de vraag: welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst toegang tot de aanhangers van Mahomed te doen verkrijgen, de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen, en inzonderheid de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen, door den Hoog Eerw. Heer J. A. LOTZE, en Proeve eener beantwoording der vrage, vorderende: Betoog dat de nog blijvende onbekendheid, met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste gedeelte des menschdoms, zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk, een gegrond vermoeden opleveren, tegen de waarheid en echtheid van den Christelijken Godsdienst, door den Wel Eerw. Heer H. W. VAN DER PLOEG, Christen

Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente te GOCH, zijnde deze proeve afzonderlijk te bekomen, voor 20 stuivers.

Ook geven dezelven uit: *Naamregister der Predikanten*, zoo van de Nederduitsche, als Waalsche en Engelsche Kerken, met derzelver standplaatsen, gelegen in het Koningrijk der Nederlanden, enz. mitsgaders een *Naamregister* der Curatoren en Professoren, van de drie vermaarde Hooge Scholen, de twee Athenaeums, en der Illustre Scholen: als mede der Rectoren, Conrectoren en Praeceptoren van de Latijnsche Scholen, in het gemelde Koningrijk der Nederlanden enz. *Verbeterd* voor dit jaar 1821, à 16 stuivers.

De Gebroeders van Cleef, P. den Hengst en Zoon, J. van der Heij, Blusié en van Braam en W. van Bergen & Comp., Boekhandelaren te *'s Hage*, *Amsterdam*, *Dordrecht* en *Breda*, geven uit en hebben alom verzonden:

I. *Het Ontwerp van het Burgerlijk Wetboek*, *voor het Koningrijk der Nederlanden*, *vergeleken met het vorig bij ons in gebruik geweest zijnde Regt*, door Mr. ****. eerste Stuk, in gr. 8vo. De prijs is *f* 2: 8: —

Het oogmerk der uitgave van dit Werk is om te betoogen, dat in het ingeleverde Ontwerp van het Burgelijk Wetboek, al het goede en bruikbare uit het nog vigerend Wetboek Napoléon is overgenomen en tevens dat het zelve verder is gewijzigd, overeenkomstig het voorheen in gebruik geweest zijnde regt in ons Vaderland.

II. *Geschiedenis der Deliberatien*, *over het ontwerp van het Burgerlijk Wetboek*, *voor het Koningrijk der Nederlanden*, 2 Stukken, groot 8vo. prijs *f* 2: 2: —

Men vindt hier alles volledig bijeen, wat omtrent het gemelde Ontwerp in de Vergadering der Staten Generaal is voorgevallen, benevens alle de advijzen der Leden, waardoor hetzelve even onmisbaar wordt, ten aanzien van ons Burgerlijk Wetboek, als: de *motifs et discussions* dit geweest zijn voor het Code Napoléon, bij derzelve uitgave in *Frankrijk*.

NB. Van het *Ontwerp* zelve, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen.

BOEK-

BORGARDTS, reize door *Duitschland*, 2 deelen, groot 8vo. 558 bladz., met naar 't leven geteekende platen, door KOBELD, GUNTHER, VINKELES en VRIJDAG, verbeeldende 1.) *Slot te Missen*, 2.) *De Stad Dresden*, 3.) *Bramlenburgerpoort*, 4.) *Waterval van den Aqueduct*, 5.) *Coblentz* en 6.) *Het Stadje Goar*, alle aan den Rhijn.

Deze belangrijke en in een aangenamen onderhoudenden stijl geschreven reis, heeft bij de uitgaaf gekost *f* 7:16. — Alleenlijk wordt, dezelve zoo lang een klein getal strekt, aangeboden voor *f* 3:12: — door J. H. den Ouden, Boekhandelaar, te *Amsterdam*.

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegragt, No. 21. te *Amsterdam*, zijn noch maar weinige exemplaren te bekomen, van het Magazijn van Geschiedenissen, 2 deelen, voor 18 stuivers, (in plaats van 2 guldens,) hetzelve behelst eene verzameling van echte, weetenswaardige, zeldzaame, ernstige en vrolijke verhalen, schertsende, zinrijke en scherpzinnige tongslagen, edelaartige en ter deugd leidende voorbeelden, geestrijke invallen, schilderachtige schetsen van de vlugheid van het verstand, en de vruchtbaarheid van het vernuft enz.

IN

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MEI 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON.
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

KERN der Leere van Gods Koningrijk volgens den inhoud der Bijbelsche Geschiedenis. Door Dr. J. J. HESS. *Uit het Hoogduitsch. Met een Voorberigt van* W. A. VAN HENGEL. *Hoogleeraar aan het Atheneum Illustre te* Amsterdam. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1820. *LXXVI en* 419 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4 : 18 : —

„De Schrijver komt er onbewimpeld voor uit (en zou dit den bejaarden en behoorlijk geoefenden man niet tot eere verstrekken?), al sedert vele jaren heeft niets hem van de waarheid des Christendoms (van deszelfs geschiedenis en leer), zoo innigelijk overtuigd, als dit, dat hij aan de eene zijde in de oorkonden der Openbaring juist ontmoette, hetgeen aan de behoeften der menschheid, met betrekking tot derzelver bestemming voor tijd en eeuwigheid, volkomen beantwoordt, en aan den anderen kant in de juist daarnaar ingerigte Goddelijke schikkingen eenen van het kleine tot het groote, van het bijzondere tot het algemeene voortgaanden zamenhang bespeurde, die onmogelijk de vrucht van menschelijke vinding zijn kan. Hoe die inzigt bij hem allengs ontwikkeld, en tot overtuiging geworden is, heeft hij in het meergemelde grootere werk uitvoerig aangewezen. In deze zoogenaamde *Kern der Leere van Gods Koningrijk*, zal men het meer ineengedrongen, en evenwel in zekere opzigten nog vollediger aantreffen."

„ Er zijn namelijk zekere ſtukken, die toen-
„ maals hem zelven nog niet zoo duidelijk wa-
ren, dat hij het wagen dorst, om ze met de-
zelfde uitvoerigheid, als het overige, te behan-
delen. Wat betreft b. v. de eigenlijke betrek-
king van het Israëlitendom tot het Heiden-
dom, en waarom dit laatſte door de Hoogſte
Wijsheid zoo lang geduld, en aan hetzelve zoo
veel ſpeelruimte gelaten werd, nadat er toch
alreeds eene ſchikking, die der *ware* Gods-
vereering ten grondſlag dienen moest, begonnen
was; — waarom het Christendom *zoo laat* in de
wereld werd ingevoerd, daar toch de voorbe-
reidſelen tot hetzelve reeds zoo vroeg gemaakt
waren; — waarom, daar toch de *behoefte* aan
eene meer algemeene onderwijzing en verbete-
ring der menschheid al voorlang, ten deele
door de Heidenen zelve, erkend was, de ver-
ſchijning van Hem, door wien dezelve moest
bevredigd worden, telkens langer uitgeſteld
werd; — waarom, nadat CHRISTUS en Christen-
dom werkelijk verſchenen waren, de voortgang
van den Christelijke Godsdienst in de wereld,
en zelfs de *inwendige* wasdom der nu uit Jo-
den en Heidenen vergaderde Christenheid zich
zoo langzaam ontwikkelden, en nooit geheel be-
antwoordden aan de verwachtingen, waartoe het
groote en Goddelijke der inrigting ſchenen regt
te geven; — waarom zoo menige verbastering niet
ſlechts des Israëlitendoms, maar vervolgens ook
van het Christendom toegelaten werd; — en waar-
toe zelfs de *ſcheuringen* der Christenheid, ein-
delijk uit die verbastering geboren, hebben
moeten dienen; in welke betrekking tot de we-
reldheerſchappijen de *Godsregering*, ook ſedert
den tijd van CHRISTUS, geſtaan heeft, en waar-
om; — welke *ſlotſommen*, die aan het hoofddoel
bevorderlijk waren, uit de doorgaans zigtbare
te-

tegenkanting tusschen het *echtgoddelijke* en het *goddelijke in schijn* voortgekomen zijn; hoe inzonderheid ook het goede, dat, in de Heidensche wereld, bij al hare bedorvenheid nog gevonden werd, en het reine en echte, dat, zelfs ten tijde der grootste verbastering, in de Christenheid nog altijd bewaard bleef, ja dikwijls zelfs het gebrekkige, tot bevordering van datzelfde hoofddoel, onder hooger bestuur heeft moeten medewerken? — — over deze en meer dergelijke punten, hoopt de Schrijver het een en ander, hetwelk verdient getoetst te worden, en hetwelk in het grootere werk niet te vinden is, in het midden gebragt te hebben. Over die tijdvakken, welke voor den navorscher van den zamenhang der Goddelijke leidingen de meeste zwarigheid hebben, laat hij zich hier breedvoeriger uit. In de Israëlitische geschiedenis, behoort hiertoe het tijdvak van de wederkeering uit de Babylonische ballingschap tot op de verschijning van den *Messias*; in de geschiedenis des Christendoms, het tijdvak, hetwelk begint met den dood der Apostelen, en het nu door het Heidendom heendringen des Christendoms, en voortgaat tot op den tegenwoordigen tijd toe."

„Ten einde voor zulke vermeerderingen ruimte te winnen, en nogtans, hetgeen slechts voorname inhoud of *kern* der leere van Gods Koningrijk zijn moest, niet te zeer te laten uitdijen, werden onderwerpen, welke minder moeijelijkheid hadden en door den Schrijver elders reeds genoegzaam toegelicht waren, te korter behandeld."

„ Blijven er ondertusschen, ondanks al deze vermeerderingen en verbeteringen, nog eenige zwarigheden over; dit kan en zal den navorschenden lezer, *ten aanzien van de hoofd-*

zaak des te minder verbijsteren, hoe meer hij zich door den zamenhang der gebeurtenissen zelve volkomen overtuigd ziet, dat een Goddelijk-wijs ontwerp, hetwelk zich in de geschiedenis zelve duidelijk en aanschouwelijk voordoet, aan dezelve onbetwistbaar ten grond ligt. Is men maar eenmaal vast verzekerd bij zich zelven, dat de inhoud dezer onvergelijkelijke geschiedenis een hoogst planmatig geheel oplevert, dan is het juist niet noodig, dat elk afzonderlijk gedeelte diens geheels zoo aanstonds in een helder licht verschijnt. Men kan ten volle overtuigd zijn van de planmatigheid van een gebouw, zonder nog in staat te wezen, om van al deszelfs enkele deelen oorzaak en reden op te geven."

Uit deze eigene woorden der Schrijvers, leert dus de lezer het voortreffelijk oogmerk, van dit nuttig boekdeel, kennen, en begrijpen wat hij hier verwachten moet. Hij ziet nu ligtelijk in, dat de bezitters van de, ook in onze taal overgebragte, *Verhandeling over Gods Koningrijk*, in twee Deelen, van denzelfden bekwamen Schrijver, hetzelve voegzaam daar naast eene welverdiende plaats in hunne Boekerij verschaffen zullen, en dat deszelfs inhoud een uitmuntend tegengift behelst, tegen de veelal onbekookte, onbedachtzaam voortgeplante, en met de eere des Bijbels strijdige Stellingen, welke deze en gene ook wel in ons Vaderland zouden willen gangbaar maken. Trouwens van de edele denkwijze eenes zoo bekwamen mans, als de Eerw. HESS, van *Zurich*, ook bij ons zoo gunstig bekend, was dit niet anders te verwachten. Kleeft mogelijk — met deze merkwaardige woorden, die wij hier met zoo veel genoegen lezen, besluit HESS zijne Inleiding, — aan deze kern der leere van Gods Koningrijk nog iets aan, hetwelk eigen-

gelijk tot den bolster behoort; dat het dan wegvalle, opdat de kern des te zuiverder opgenomen en genoten worde! Gaarne onderschrijven wij ook, de daarop overgenomene verklaring van den Schrijver: *Vom Glauben der Christen*, Th. II. f. 526.

„ De kennis van het groote plan en de *doel-* „ *matige besturing* aller menschelijke zaken „ door de hoogste Wijsheid en Goedheid, is in „ hare *hoofdsommen* zoo bevattelijk voor het ge- „ zond verstand, als in haren aard en omvang „ eene bron van telkens nieuwe inzigten, eene „ stof van gedurig nieuwe bewondering voor „ de meest verlichten: dezelve is geenszins een „ ijdel weten, maar zij *bevestigt*, gelijk geene „ andere geschiedenis, het geloof aan de *God-* „ *delijke regering der wereld*, zonder hetwelk „ geene ware Godsdienstigheid, die in eerbied, „ liefde en vertrouwen op God gelegen is, „ kan plaats hebben."

Onder de opmerkzame, zich zeer beloonende lezing dezer Historisch Theologische Verhandeling van den Zwitzer, zal men zich meermalen de *wandeling*, met genoegen herinneren, van wijlen den edelen Hollander, DE PERPONCHER, *door het O. Testament*; een werk dat ook, zoo lang het in wezen is, aan dien Grijsaard met dankbaarheid zal doen te rug denken. Een vrij veel ophelderend, en hier en daar eenige bedenkingen regt goed beantwoordend overzigt, wordt ons hier geleverd, dat wezenlijk nut stichten kan. Loffelijk zal men ook de pogingen vinden, hier aangewend, om het wijze en goede der regering van den Aanbiddelijken te doen opmerken, ten aanzien van de schikkingen tot heil der menschen, de voorbereiding tot en de komst zelve van den Verlosser; al vinde men ook alle redenen niet even geldig, of juist.

Wij kunnen toch ook alleen maar van achteren, en dan nog flechts eenigzins, Gods heerlijkheid aanfchouwen, 't geen, bij elke Theodicée, van ons kortzigtige menfchen dient voor oogen gehouden te worden.

Helder zijn hier de inzigten, en innemend en overtuigend, de voorftellingen van den waren geest van het Christendom, van hem die er de groote Stichter van is, van zijne onvergelijkelijke verdienften, en van het heil daardoor werkelijk reeds geftigt of nog verder te verwachten. Wij ftemmen den Hoogleeraar van HENGEL volkomen bij, die, in zijn welgefchreven Voorberigt, heeft aangemerkt:

„ Inderdaad men behoeft geenszins op een verheven ftandpunt geplaatst te zijn, men behoeft de gefchillen, welke er heden ten dage over den Godsdienst gevoerd worden, naauwelijks meer dan bij name te kennen, om het boek met wezenlijke belangftelling te kunnen doorlezen. Het is gewis eene fchoone proeve, om alle *Gods* raadflagen en leidingen, met betrekking *tot het* menfchelijk geflacht, van den aanvang dezer wereld af tot op het einde der dingen toe, onder één gezigtpunt te brengen, en als fchakels van ééne keten met elkander te verbinden. Het zoekt derhalve te gelijk over het verledene, het tegenwoordige en het toekomende, een glans van licht te verfpreiden. Het verrast menigmaal door vernuftige en tevens natuurlijke ophelderingen van Bijbelfche *gezegden:* ophelderingen, die het wel eens aan die gezegden, alleen door derzelver plaatfing in den juisten zamenhang, verfchaft. In één woord, het *is* een werk, waaruit beiden geletterden en ongeletterden, mits het laatstgenoemden maar aan godsdienftige befchaving niet geheel hapert, veel goeds leeren kunnen. En al vindt iemand in fom-

sommige begrippen, ja zelfs in deze of gene hoofddenkbeelden van den Schrijver, geen behagen; de nuttigheid van het overige zal hem ongetwijfeld voor zijne aangewende moeite rijkelijk beloonen."

Dat de wondergaven, lang na den tijd der Apostelen zouden hebben voortgeduurd, gelijk HESS meent, gelooven wij alzoo niet; maar daar stellen wij tegen, het proefhoudend gevoelen, een weinig later hier ontwikkeld: „ was het geen echt goud geweest, dat CHRISTUS en zijne Apostelen daarvoor uitgegeven hadden, men zou zich niet half zoo veel moeite gegeven hebben, om hetzelve te vervalschen."

Zeer lezenswaardig is hier verder ook de juiste beoordeeling van het *Islamisme*, en duidelijk aangewezen, niet alleen dat en hoe de Godsdienst van MAHOMED, in die duistere eeuwen zoo veel voortgangen maakte, maar ook dat dit gewis niet geringe kwaad, door het Aanbiddelijk Godsbestuur, moest medewerken ten voordeele van het zuivere Christendom; ten einde vooral ook het doorbreken van het allerergste te keeren, iets minder kwaads voor eene wijl te dulden, en, waar men voor het geheel reine en goede nog niet vatbaar was, iets minder goeds een' tijd lang aan den gang te laten blijven. Zouden wij er nog niet kunnen bijvoegen, dat de instandhouding van het Christendom, tegen zulk eenen stroom, die alles dreigde of te verstikken, of mede te voeren, een treffend bewijs oplevert, voor de Goddelijkheid en onveranderlijkheid dezer hemelsche inrigting? Over de verschillende sekten, onder de CHRISTUSbelijderen, over Katholicisme en Protestantisme, over de tegenwoordige ver uit ziende voorvallen en omstandigheden, is insgelijks hier het een en andere aangemerkt, dat

 be-

behartiging of ook nadere overweging verdient. 't Minst hebben wij ons kunnen vereenigen, met des Schrijvers uitzigten, of voorstellingen liever, van 't geen hier op aarde nog met het Godsrijk gebeuren zal. Wij erkennen ook hierin wel het goede oogmerk, maar hebben voor zijne bijzondere beschouwingen te weinig grond gevonden en oordeelen, dat wij vruchteloos pogen het gordijn op te schuiven, 't welk de Goddelijke openbaring, wijsselijk voor de toekomst geschoven heeft. Gelukkig, dat, 't geen wij voor ons geloof, voor onze rust behoeven, zoo duidelijk geopenbaard is.

Om het kenmerkende van dit werk nog meer te doen kennen, schrijven wij, uit het laatste Hoofdstuk, dit af:

„ En zoo is dan hier, om, op hetgeen ter bereiking des hoofddoels van den ganschen toestel der Goddelijke inrigting onvermijdelijk noodig was, terug te komen, alles bijeen."

„ Door de *voorbereidende schikkingen werd het algemeen-worden van het kwaad, in weêrwil van deszelfs zoo langdurige toelating, toch altijd belet.* Dit deed de Israëlietische inrigting."

„ Ingevolge der *hoofdschikkingen* werd *een, gedurende die toelating des kwaads toebereid, nog veel krachtiger tegengift in werking gebragt, hetwelk in steeds wijderen omvang tot op onzen tijd toe onafgebroken voortgewerkt heeft.* Dit tegengift was CHRISTUS en zijn Evangelie."

„ Ingevolge van de *slotsom* dier beiderlei schikkingen zal, *uit hoofde van dat krachtigste tegengift, na geheele afscheiding des kwaads van het goede; dit laatste voor altijd de overhand verkrijgen, en tevens de, uit zoo langdurige toelating van het kwaad ontstane, schade oneindig vergoed worden.* Dit geschiedt door middel van

de

de wederkomst des Heeren en derzelver gevolgen."

„ Een beslisfend overwigt van het goede over het kwade, kon in eenen staat der wereld, gelijk de voormalige was, en gelijk de tegenwoordige nog is, bij geene mogelijkheid plaats hebben. En in het algemeen kan op aarde dat overwigt nog niet, in ieder opzigt en voor immer, beslisfend zijn. Te dien einde zal, wel is waar, reeds des Heeren wederkomst zelve krachtig werkzaam wezen; doch dan eerst, wanneer ook *de laatste vijand, de dood, zal te niet gedaan zijn*, wanneer beide, ZONDE en DOOD, voor altijd zullen overwonnen zijn, dan eerst verblijdt zich het goede over eene volkomene overwinning: het is dan voor geene verzwakking of vermindering meer, maar wel voor eenen tot in het oneindige toe voortgaanden wasdom vatbaar."

„ Zoo wordt dan ook alle, uit de zoo langdurige toelating des kwaads ontstane, schade opgewogen en vergoed. Alles, waardoor Godonteerders, ondeugenden, zich en anderen ongelukkig maakten, zal toch niet verhinderen kunnen, dat alom, waar de weldaad der verlossing nog erkend en gebruikt werd, de reinste vruchten van dezelve te voorschijn komen; vruchten, wier kracht ter verbetering zich, zelfs nog aan vele misleiden ter hunner eindelijke teregtbrenging, zal openbaren. Ten duidelijkste zal het blijken, hoe veel *zelfs in de Christenwereld* bedreven kwaad, als door middel van wrijving, en als beproeving, heeft moeten medewerken tot loutering en gestadig meerdere veredeling van het goede. Zelfs elke herdenking van zoodanigen strijd en zoodanige overwinning, moet de zaligheid diens toestands helpen verhoogen."

„ De zedelijke, de godsdienstige en zelfs de

M-

natuurlijke wereld zal in een gansch nieuw licht verschijnen, uit hoofde van het nu volmaakte onderscheid tusschen beloonde deugd en bestrafte ondeugd; tusschen den tot eene hel geworden' toestand der onverbeterlijk goddeloozen, en het verblijf der gelukzaligen. Een *rijk* des Satans, vermits alle magt voor altijd aan hem ontnomen is, bestaat er eigenlijk niet meer. Hetgeen zich aan den vijand van het goede halsstarrig aansloot, deelt nu ook voor immer in zijn lot. Hetgeen zich aan den Stichter en Koning des *Goddelijken* Rijks volstandig aansloot, blijft nu voor eeuwig vereenigd met hem."

„ Zijne betrekking tot het menschdom, waartoe hij altijd medebehoort, zijne betrekking tot de geestenwereld, zijne betrekking tot *God* —, zal zich nu in een licht vertoonen, dat over zijne voormalige vernedering en zelfsopoffering den schoonsten glans verspreidt. Ook in zijnen staat van heerlijkheid blijft hij, hetgeen hij lijdende en stervende was; *de Middelaar tusschen God en menschen.* Vereeniging met de Godheid heeft er, in het toekomende leven zoo min, als in het tegenwoordige, anders dan door Hem plaats. De algenoegzame waardij zijner tot den dood toe volstandige gehoorzaamheid wordt door geene andere verdienste opgewogen. Dit is en blijft het *geloof* ook van de zaligste hemelbewoneren. Hij wordt erkend en vereerd als het Opperhoofd der gansche schepping, van de geestenwereld niet minder, dan van het menschdom, welks roem en eere Hij is. In Hem vertoont zich de naar Gods beeld geschapene menschheid in hare hoogste voortreffelijkheid; want van alles, waarmede zij zich zelve bezoedeld had, heeft Hij haar gereinigd, en haar tot eenen rang in Gods schepping verheven, die den rang en den adel zelfs van de verhevenste Engelen ver-

verre te boven gaat. De eigene menschelijke waarde van onzen Heer, zijn karakter, zijne beminnenswaardigheid, is en blijft de eenige maatstaf, waarnaar alles, wat waarde der menschen en menschheid is en heet, wordt afgemeten. Hoe meer gelijk aan *Hem*, des te achtens- en beminnenswaardiger. Hoe meer gelijk aan den *Zoon*, des te meer gelijk en des te nader aan den Vader zelven, wiens afschijnsel en evenbeeld Hij is. Zoo heldert zich nu alles op, wat ons inzigt van de betrekking, waarin JEZUS, als Gods Zoon tot den Vader, en als Menschenzoon tot ons staat, dikwijls verbijsterd en verdonkerd had. Algemeen wordt nu erkend, dat alles, wat de Godheid mededeelbaars heeft, in de hoogste mate bij Hem gevonden wordt; alleen met uitzondering van hetgeen den *Vader* van den *Zoon*, het *oorspronkelijke* van het *beeld*, het *licht zelf* van het *afschijnsel*, dengenen, *uit* wien alles zijnen oorsprong heeft, van dengenen, *door* wien alles het aanzijn heeft (1), onderscheidt. *Dit* onderscheid, nademaal het in den aard der zaak gegrond is, blijft onwrikbare grenslijn. Dat, wie den Zoon niet eert, ook den Vader niet eert, die Hem gezonden heeft (2); doch tevens dat alle eer, den Zoon bewezen, terugkeert tot den Vader (3), is en blijft het *geloof* der zaligen. Niet de minste zorg zal er meer zijn, dat de vereering, aan den boven alles (4) verhoogden Zoon toegewijd, te kort zou kunnen doen aan de aanbidding des Vaders in geest en in waarheid. Het *onderscheid* is toch (gelijk onze Heer zelf het leert), altijd hierin ge-

(1) „ 1 *Cor.* VIII: 6."
(2) „ JOH. V: 23."
(3) „ *Fil.* II: 11. JOH. XIV: 13."
(4) „ Met uitzondering van dengenen, die aan Hem alles onderworpen heeft. 1 *Cor.* XV: 27."

gelegen: *de Vader is grooter, dan ik* (1); *zonder Hem kan ik niets doen* (2). De *gelijkheid* is bij voortduring hierin gelegen: JEZUS *is het beeld des onzienlijken Gods* (3); *in Hem woont al de volheid der Godheid ligchamelijk* (4). Geenerlei verwarring van zulke eenvoudige en waardige begrippen kan dáár meer plaats hebben, waar men, van het hoogste standpunt alles overziende, bij het eenvoudige inzigt der gemelde groote betrekkingen staan zal blijven."

(1) „ JOH. XIV: 28."
(2) „ Ald. V: 30. Vergel. vs. 19."
(3) „ *Col.* I: 15."
(4) „ Ald. II: 9."

BIJBEL voor de JEUGD. *Door* J. H. VAN DER PALM. *Tiende Stuk.* *Te* Leijden, *bij* D. du Mortier *en* Zoon, 1820. 204 *Bladzz.* *In kl.* 8*vo.* *De prijs is f* 1 : 4 : —

In het deeltje van dit zeer belangrijk en allezins aangenaam werk des Hoogl. dat wij nu kortelijk beschouwen moeten, zijn de Bijbelsche Tafereelen vervat, uit het leven van SAUL en DAVID, naar de geschiedenis voorgedragen, van 1 *Sam.* XXI: tot 2 *Sam.* V: 5. Het heeft tien Hoofdstukken, waar van de opschriften door den bekwamen Schrijver zelven dus zijn opgegeven:

Hoofdst. I. DAVIDS vlugt voor SAUL, eerste Tijdperk.
——— II. ——— ——— tweede Tijdperk.
——— III. SAMUELS dood. DAVIDS Huwelijk met ABIGAËL.
——— IV. DAVIDS vlugt voor SAUL, derde Tijdperk.

Hoofdst.

Hoofdst. V. SAUL, en de Tooveres, te *Endor.*
——— VI. Einde van DAVIDS ballingschap.
——— VII. Israëls nederlaag, SAULS en JONATHANS dood.
——— VIII. DAVID, Koning over den Stam van *Juda.*
——— IX. De dood van ABNER.
——— X. De dood van ISBOSETH. DAVID Koning over Israël.

Alles is hier weder even onderhoudend, duidelijk, natuurlijk en schoon voorgesteld, als wij het van VAN DER PALM, in de vorige deeltjes, gewoon zijn, en 't geen ten toelichting of noodzakelijk of nuttig voorkwam, wordt hier zoodanig voorgedragen, als men het naar het oogmerk wenschen zou. Onpartijdig worden de hier voorkomende personen beoordeeld, en 't geen tot verschooning niet alleen maar ook ter waarschuwing verstrekken kan, naar waarheid voorgesteld. Meer dan eens wordt men ook verrast, door de wenken hier gegeven, ter regtige beoordeeling van zaken, gebeurtenissen of personen. Alles is geschikt, om wezenlijk belangstelling in de gewijde geschiedenis op te wekken, en dezelve met wezenlijk voordeel te leeren beschouwen. Voortreffelijk vooral, heeft de beroemde Schrijver, de wegen der Goddelijke Voorzienigheid, in de hier behandelde, of liever in onze moedertaal schoon geschetste, geschiedenis op te merken, doen in 't oog vallen, om dezelve met kinderlijken eerbied en bewondering te leeren aanbidden. Zie hier, lezer! een staal, dat u voorzeker zeer welkom wezen zal:

„Ook JONATHAN sneuvelde met hem! Maar hoe verschillend is de indruk, dien wij van zijnen dood gevoelen. Wij benijden hem dit lot der helden niet, en zoo hij een beter lot verdiende, dit is hem zekerlijk geworden in eene

be-

betere wereld, dan hij verliet, en voor welke hij misschien te groot was. Neen! JONATHAN, eens erfgenaam van Israëls kroon, moest niet de tweede zijn, al was het in de heerschappij van zijnen boezemvriend. De tweestrijd der vriendschap en grootmoedigheid, die buiten twijfel zou plaats gehad hebben, zoo hij in het leven was gebleven, tusschen hem en DAVID, moest worden voorgekomen; Israël de verwarring bespaard, die daaruit geboren kon worden; en de man van Gods verkiezing moest het koningrijk ontvangen, als de eenige, die waardig was het te bezitten. Zoo zorgde Gods Voorzienigheid voor den gunsteling, zoo lang reeds door Hem beproefd, en schonk tevens aan JONATHAN het onwaardeerbaar voorregt, van met onbezwalkten roem ten grave te dalen, en de liefde en bewondering aller eeuwen op zich te vestigen, zonder dat een enkele smet zijne nagedachtenis aankleeft!"

Schrander is de aanmerking over den inhoud van 2 *Sam.* IV: 10. dat DAVID, namelijk, gelijk ook al te voren als waarschijnlijk was opgegeven, het berigt van den *Amalekiet*, als of hij het geweest was, die SAUL den laatsten slag had toegebragt, zelf voor leugenachtig gehouden heeft, enkel verdicht, om zich aangenaam bij hem te maken. VAN DER PALM meent toch, dat men 1 *Sam.* XXXI: 3, in de gewone overzetting vertaald: *Hij vreesde zeer voor de boogschutters*, lezen moet: *Hij werd zwaar gewond door de boogschutters*, en denkt dat SAUL, al meer door angst en schrik geprangd, toen zijn Wapendrager weigerde hem af te maken, tot het wanhopig besluit gekomen, zich met zijn eigen zwaard doorstak, en het zoo diep in het hart drukte, dat hij terstond levenloos nederviel. Hij zet dus

dus 2 *Sam.* I: 9. niet, gelijk gewoonlijk, over: *deze maliënkolder heeft mij opgehouden*, maar verklaart het: *ik ben zoo geheel door eene bedwelming en doodschrik bevangen en verstijfd, dat ik mij niet roeren kan*, en voegt er bij, dat de gedachte, als of SAUL zich eerst had willen dooden, maar zijne wapenrusting niet had kunnen doorboren, op sommige ongerijmde prentverbeeldingen steunt, die men van dit voorval gemaakt heeft. Dit gevoelen verdient niet alleen wel nader overwogen, maar ook algemeen aangenomen te worden. Te regt schreef v. HAMELSVELD reeds, dat het tastbaar zeker een verdichtsel van den *Amalekiet* is. Alle strijdigheid is dus weggenomen.

Zeer gaarne stemmen wij in, met de hier ook gegevene aanmerking, dat het woord *verbranden*, 1 *Sam.* XXXI: 12. overgezet, in den zin moet worden opgevat, van *eene statelijke uitvaart te bereiden*, en dat hiervan ook de toepassing zal moeten gemaakt worden, op andere plaatsen, waar van *brandingen*, ter eere der Koningen, gesproken wordt.

De gelegenheden bij welke eenige Psalmen van DAVID, die wij nog hebben, of zeker of waarschijnlijk gedicht zijn, heeft de Hoogleeraar hier juist opgegeven, in zoo verre het bij dit gedeelte der gewijde geschiedenis te pas kwam.

Over de bedriegerij van het sluwe wijf van ENDOR, 1 *Sam.* XXVIII, vermeld, heeft de Schrijver reeds in zijne *Bijbelvertaling* (1) St. II. bl. 394. in eene aanmerking op den inhoud van

(1) Alleen om dat dit werk ons niet is toegezonden, hebben wij nog, in onze Boekbeschouwing, van hetzelve geene welverdiende melding kunnen maken.

De Redact.

van vs. 11. zijn gevoelen met veel voorzigtigheid te kennen gegeven, eindigende daar mee te verklaren: dat de bescheidenheid gebiedt, hier geene stellige uitspraak te doen, maar de beoordeeling der (bekende) beide uitleggingen in het midden te laten. Ook hier blijkt ondertusschen, dat hier niet alles aan bedrog en guichelspel toegekend, maar eene Goddelijke tusschenkomst, en dus iets wonderbaars aangenomen zal moeten worden.

Men leze hierover ook de aanmerkingen, van wijlen den Hoogleeraar VAN HAMELSVELD, die van een tegenovergesteld gevoelen is, dat ons ook tot nu toe 't meest heeft aangelagcht.

Hoe het hier mede ook gelegen zijn moge, waarover wij ons hier niet breedvoerig uit kunnen laten, het is in ons oog zeker, dat SAUL hier voor zijne laatste vermetelheid gestraft, en zijn naderende ondergang voorbereid wierd.

Over 1 *Sam.* XXIV: 6. hadden wij wel gewenscht, dat VAN DER PALM zich, en hier en in zijne Bijbelvertaling, een weinig breedvoeriger mogt hebben uitgelaten. Wij weten, namelijk, dat deze tekst sommigen is voorgekomen, geschikte aanleiding te geven, om te spreken over den gemoedstrijd, tusschen natuur en pligt, en ons komt het voor, dat die hartklopping of aanmerkelijke aandoening des gemoeds, welke hij, na dat hij SAULS slip had afgesneden, (en niet toen hij het doen zoude of deed, 't geen men vooral moet opmerken,) ondervond, geenszins ontsproot uit zekeren tweestrijd in zijn binnenste, als had hij wel zin en neiging gehad, om SAUL te dooden. Wij vinden daarin een zeer aanmerkelijk bewijs in tegendeel, van DAVIDS heilige overtuiging en vasten wil, om volstrekt geen kwaad met kwaad aan den gezalfden des Heeren te vergelden. Bij nader indenken, twij-

twijfelde hij zelfs, of hij ook te ver gegaan was, met zijn kleed te fchenden, en van daar zijne aandoening. *De naauwgezetheid in de pligtsbetrachting bij den wezenlijk braven*, zou dus bij dezen tekst het thema kunnen zijn. Wij deelen met velen, in het hartelijk verlangen, naar de voortzetting van dit werk.

Nieuwe VERHANDELINGEN *van het Genootfchap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche Beftrijders. Voor het jaar* 1818. *In* 's Gravenhage, *bij* de Erve J. Thierrij *en* C. Menfing *en* Zoon, 1819. 268 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 8: —

Dit Deel der werken, van het nuttig Genootfchap in *'s Hage*, behelst voor eerst de aanfpraak van den Eerw. HOOG, den 10den September 1818, in de Algemeene Vergadering gehouden, ter aanwijzing, hoe de Christelijke Godsdienst, bij alle de ongunftige beoordeelingen, die dezelve immer ondergaan heeft, niets van zijne innerlijke waarde verliest, en hoe ons dit ten waarborg verftrekt, dat hij eenmaal boven alle verdenking heerlijk zegepralen zal. Te regt wordt eerst de beteekenis van *Christelijke Godsdienst* bepaald; vervolgens kortelijk over de ongunftige beoordeeling van denzelven gefproken, of liever daaraan als eene bekende daadzaak herinnerd, daarna aangetoond, uit den hoofdzakelijken inhoud, en uit de *oorzaken* vooral, waaruit men dat verdenken en beftrijden verklaren moet, dat dezelve hierdoor niets van zijne waarde verliest. Met genoegen zagen wij, dat de Heer H. hier bijzonder gehecht heeft ook, op de *verwarring van den Christelijken Godsdienst*,

dienst, *met de gevoelens der menschen over denzelven*, waar door zeker niet weinigen tegen het reine Christendom ingenomen werden, en nog ook wel worden. Deze nu en de andere bekende redenen, zoo ontwikkeld hebbende, dat elk gevoelen kan, hoe verre het er van daan is, dat zij iets van de waardij van dezen volkomenen Godsdienst benemen zouden; besluit hij met de voorstelling, dat wij ook hierin eenen waarborg hebben, dat hij in zijne onvergelijkelijke waardij ook altoos staande blijven, en eenmaal boven alle verdenking heerlijk zegepralen zal. Ondertusschen gewaagt hij hier ook van andere bijzonderheden en merkwaardige gebeurtenissen, als van het Heilig verbond der Europische Vorsten, die, naar zijne wijze van beschouwen, dit uitzigt versterken, zonder evenwel, gelijk dit ook niet geschieden kan, noch hier behoorde te geschieden, daar over breedvoerig uit te weiden. Deze redevoering is regt geschikt, om voor het Christendom in te nemen, en deszelfs hooge waarde te leeren opmerken, maar ook om den kleinmoedigen gerust te stellen, ten opzigte van de pogingen, der meer of minder openlijke bestrijders van hetzelve, ook in onzen tijd. Zij voegde voor de gelegenheid bij uitnemendheid.

Dan volgt de met eenen zilveren *eereprijs* bekroonde Verhandeling van den Pred. S. HANEWINCKEL, over *de gronden, op welke men kan vast stellen, dat de brieven van* PAULUS, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voor handen zijn, door hem zelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt, als alleen hoofdgedachten van* PAULUS *behelzende, welke door anderen, ons onbekenden, zouden uitgebreid of beschreven zijn*: welke, offchoon niet in dier voege uitgewerkt, dat zij den Gouden Eereprijs heeft

heeft kunnen wegdragen, echter de uitgave en eenen zilveren Eereprijs waardig gekeurd is.

De Schrijver heeft deze gepaste orde gevolgd, dat hij eerst eenige regels opgeeft, waaruit men kan oordeelen, of een Schrijver zijne brieven zelf geschreven heeft, ten 2den dezelve toepast op de brieven van PAULUS, en doet zien, dat er geene redenen zijn, waarom dezelve geene plaats grijpen zouden, in de schriften van dezen APOSTEL, en er ten 3den eenige aanmerkingen tot slot bijvoegt, om dit beredeneerde te bevestigen. Met goed overleg en naar de regels eener gezonde redeneerkunde, is deze verhandeling gesteld, zij blijft behoorlijk bij het onderwerp, laat zich gemakkelijk verstaan, en levert in een kort bestek veel, dat dienen kan, om te doen gevoelen, dat dit onderzoek van wezenlijk belang is, en dat het aan geene inwendige bewijzen ontbreekt, om ons met zekerheid te doen gelooven, dat de brieven van PAULUS, die wij nog van hem bezitten, door hem zelven vervaardigd, geschreven of in de pen gegeven zijn. Zeker had deze verhandeling beter nog uitgewerkt kunnen zijn, maar zij verdient toch den lof der Bestuurders van dit Genootschap, aan dezelve toegekend, en is waardig gelezen te worden.

Bestuurders hebben verder zich bediend van hun bedongen regt, om gebruik te maken van alle de ingekomene verhandelingen, en dezelve, schoon er de prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, en dus als bijlage hier geleverd, 's geen door den ongenoemden Schrijver eener andere ingekomene verhandeling, (die het bepaald oogmerk der vraag niet wel schijnt begrepen te hebben,) over de inwendige bewijzen voor de echtheid der brieven van PAULUS, is in het midden gebragt. In

 de

de ontwikkeling dezer drie stellingen, bestaat deze bijlage:

1. Deze brieven dragen blijken door iemand geschreven te zijn, die zoo zeer met PAULUS overeenkomt, in personelijke hoedanigheden, dat wij geleid worden tot de gedachte, dat hij die Apostel zelf, en geen ander geweest is.

2. De betrekkingen en omstandigheden van den Schrijver dezer brieven, komen zoo overeen met die van PAULUS, dat wij vastelijk moeten gelooven, dat hij die zelf geschreven heeft, en

3. De verklaringen van den Schrijver, en de zaken, welke in de brieven voorkomen, kunnen ons de gedachte op niemand anders, dan op PAULUS, doen vallen.

In het tweede stuk, waarin de Schrijver zich bijzonder bevlijtigd heeft, om de verschillende gedachten van onderscheidene uitleggers te toetsen, over de meerdere of mindere overeenstemming van de berigten, in de Handelingen, met de bijzonderheden in PAULUS brieven, hier en daar voorkomende, hebben wij vooral de naauwkeurigheid en het goed en vrijmoedig oordeel opgemerkt, en zeer juist dit slot gevonden: „allerlei gapingen vinden wij in dezelve, welke men niet dan met behulp van gissingen kon aanvullen, en gewigtige voorvallen en *verrigtingen*, zijn er geheel in voorbij gegaan, en men moet er dus gedurig uit het verhaal van LUKAS in vlechten. Waarlijk ook dit een en andere strekt ten bewijze, dat niemand onder den naam van PAULUS geschreven heeft. Had men de rol van den Apostel willen spelen, men zou zich in de daad voor zulke donkerheden wel gewacht hebben."

„Men zou alle mogelijke *behoedzaamheid*, om gene voorname dingen over te slaan, hebben in acht genomen, en zelfs stijf geworden zijn, om toch maar geen den minsten schijn te ge-

geven, dat men flechts een verdichter was. Althans men zou te voorzigtig geweest zijn, om zich zoo vele wezenlijke gapingen te veroorloven."

Wij achten dat, hoe zeer hier uitweidingen voorkomen, die men als niet volftrekt vereischt, voor eene beantwoording der voorgeftelde vraag, kon aanmerken, dat deze bijdrage een nuttig toevoegfel bevat, en verblijden ons dus, dat Heeren Beftuurderen goedgevonden hebben, hetzelve door den druk gemeen te maken. De ons onbekende Schrijver heeft hier mede getoond, dat hij wel bekwaam is de pen te voeren. Wij vertrouwen, dat de lezing van dit boekdeel, zoo gefchikt voor het uitmuntend doel des Genootfchaps, zal medewerken, ter bevestiging in de zekere overtuiging, dat wij ons, op den inhoud van de H. Boeken des N. Testaments, gerust en volkomen verlaten kunnen. Wij hopen, binnen kort ook, van het hierop gevolgd en ons toegezonden boekdeel, des Genootfchaps, eene befchouwing te plaatfen.

JEZUS en zijne APOSTELEN, naar Schilderftukken van RUBBENS*, in koper gebragt, in XIV Tafereelen, met Zeden-, Gefchied-, Karakter- en Gelaatkundige Bijfchriften.* Te Amfterdam, *bij* W. van Vliet, 1820. *In gr. 4to. De prijs is f* 3 : — : —.

Het uiterlijke trekt de zinnen aan, en kan alzoo ook tot onderwijs verftrekken. Hiervan overtuigd, hebben ook onze Voorouders, in navolging van andere befchaafde volkeren, zich van beitel, graveerftift en penfeel bediend, om perfonen en gebeurtenisfen voor te ftellen, wel-

 ke

ke merkwaardig waren, en of tot afschrik of tot navolging werken kunnen. Bijzonder waren zij er op gesteld, om de kinderen ook door printverbeeldingen te helpen, in het aanleeren vooral van de Bijbelsche Geschiedenissen, en hen alzoo, door zinnelijke voorstellingen, tevens te vermaken en te stichten.

Eene gedurige herinnering, aan de grootste mannen, welke ooit op aarde geleefd hebben, en waar aan de wereld onuitsprekelijk veel verpligt is, aan den Heiland zelven, die met de menschelijke, ook de Goddelijke natuur, zoo als niemand meer vereenigde, en aan zijne Eerwaardige Apostelen; wie zou die anders dan hoogstnuttig, pligtmatig en noodzakelijk ook zelfs, noemen durven?

Dat de kunst ook in deze, wel gebezigd en toegepast zijnde, van eenig nut kan zijn, behoort niet in twijfel getrokken te worden. Men zij maar altoos op zijne hoede, tegen 't geen met de indedaad verschrikkelijke woorden van *dweeperij* en *bijgeloof* verdient geteekend te worden, en houde op het oog, zoo voor zich zelven, als in 't onderwijs van anderen, dat de natuur van den waren, Hemelschen Godsdienst, redelijk en geestelijk is, en dat wij, willen wij Gode in CHRISTUS aangenaam zijn, en ons wezenlijk heilzijn daardoor behertigen, God in geest en waarheid vereeren moeten.

De afbeeldingen hier geleverd, van den Heere JEZUS en zijne Gezanten, naar de meesterstukken van den in zijn vak Grooten RUBBENS, kunnen alzoo ook hare nuttigheid hebben; vooral uit hoofde van de korte bijschriften daar nevens geplaatst, welke alle iets kenmerkends bevatten, en voorts, op de meer of minder waarschijnlijke of ook zekere berigten uit de Kerkelijke geschiedenis, gegrond zijn.

Dat

Dat deze afbeeldingen enkel idealen zijn, gegrond op den smaak, de voorstelling en de bijzondere wijze van denken des mans, door wiens penseel dezelve ontstaan zijn, lijdt geen twijfel, is evenwel te tegt ook hier eenigzins aangemerkt, en kan men zich, bij deze beschouwing, niet te ernstig voorstellen, noch ook den kinderen bij de beschouwing inscherpen.

Aanmerkingen als deze: *De Roomsch-Katholijke Kerk, acht* PETRUS *bijzonder hoog*, moesten in de bijschriften niet gevonden worden; daar dezelve noch volkomen waar zijn, noch ook geschikt, om tot die Christelijke gevoelens op te leiden, over welker meer algemeen worden elk braaf en verstandig mensch zich verheugen moet. Wij wenschen, dat het goede oogmerk van den Uitgever en bewerker, met dit kunstwerk bereikt moge worden, en zullen daarom, door geene aanmerkingen op de versiering en uitvoering, zelfs den schijn geven, als ware dit van ons niet wel gemeend.

CHRISTINA; *of de GOEDE KEUS. In twee Stukjes compleet. Tweede Druk. Te* Amsterdam, *bij* G. van Dijk, 1819. *Te zamen* 150 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 10 —

Den wijzen, liefderijken, beproefden raad van Hem, dien wij als het ware licht, en den eenigen waren weg ten leven eerbiedigen moeten, die ons eerst duidelijk en volkomen, de vraag heeft leeren beantwoorden: *Wat is waarheid?* kan men als den tekst aanmerken, van dit ernstig boekje, dat waardig is aangeprezen te worden.

Ondertusschen is het, onder de lezing en bij de aanmoediging daartoe, toch ook nood-

zakelijk te herinneren, dat het een menschelijk boekje, en dus niet zonder gebreken is. Vooral verlangen wij, dat dit onder 't oog gehouden worde, bij de lezing der zamenspraken, welke het tweede Stukje uitmaken.

In het breede kunnen wij ons daarover hier nu niet uitlaten. Hier en daar is de leer, of het onderwijs, al te somber; vooral voor kinderen. Wij keuren het, bij voorbeeld, zeer af, zoo algemeen te raden: *zegt de wereld en al hare vermaken, voor altoos, vaarwel!* Hoe veel beter is de leere des Bijbels: *gebruik de wereld, maar misbruik ze niet!* De leere der verzoening, in 's Heilands dood bevestigd, had hier en daar ook meer juist en veraangenamend kunnen zijn voorgesteld. Men had altans het woord *bloed* moeten verklaren, door de *verdiensten* van JEZUS, om alle misvatting tegen te gaan. Ook in het aanprijzen van boeken, had of meer of minder voor de Jeugd moeten geschied zijn. Het boekje, vooral het tweede Stukje, heeft dus gebreken, maar het is toch doorgaans zeer nuttig, zuiver en geschikt, om vroege Godzaligheid aan te bevelen, waartoe wij wenschen dat het dienen zal.

BIJBELGESCHIEDENISSEN voor de Nederlandsche Jeugd. Derde Stukje. Opgehelderd en versierd met 40 *koperen Plaatjes. Door den Schoolopziener* H. WESTER, *Broeder van de Orde van de Nederlandsche Leeuw. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. 200 *Bladzz. De prijs is f* 2: 14: —

Het tweede stukje eindigde met de aanstelling van SAUL, tot Koning over het Israelitische volk,

volk, (volgens de opgave van WESTER, omtrent 2000 jaren na de schepping, waarmede wij ons echter niet vereenigen kunnen,) en dit 3de behelst dus, het overige van de Bijbelsche Geschiedenis des Ouden Testaments, in de volgende orde.

„ 1. Gedurende het bestuur der drie koningen, *Saul*, *David* en *Salomo*, over het rijk der twaalf stammen, zijnde eene eeuw."

„ 2. Onder het bewind der koningen na de scheuring; t. w. die over het rijk van *Juda*, en dat van *Israël*, of der tien stammen, tot de slooping der beide rijken: namentlijk dat der tien stammen, na derdehalve eeuw bestaan te hebben, en het rijk der twee stammen, na dat het vier eeuwen bestaan had."

„ 3. Eindelijk het lot van het Israëlitische volk, onder deszelfs afhankelijkheid van vreemde vorsten."

Even eenvoudig, bevattelijk, doorloopend en vermengd met nuttige aanmerkingen, als de beide vorige stukjes, is ook dit derde ingerigt, en mag dus de jeugd worden aangeprezen.

Tot een bewijs van de heilzame strekking, plaatsen wij hier deze juiste aanmerking:

„ Ziet hier uit dit gebeurde, hoe *opregt* de heilige geschiedschrijvers van den Bijbel te werk gaan! Ongewijde schrijvers zullen veelal, min of meer, de helden hunner geschiedenis in het bekoorlijkste licht plaatsen: hunne goede daden roemen; hunne gebreken, of verzwijgen, of verschoonen, verkleinen, of bemantelen; maar bij de Bijbelschrijvers vindt men nooit een zweem van dit alles. Zij verhalen onbewimpeld de daadzaken, zoo als dezelve gebeurd zijn, met de grootste onpartijdigheid, zonder hunne oordeelvelling; zelfs hunne eigene verkeerdheden verzwijgen zij even min. Hoe zeer strekt ons

ons dit ter bevestiging van ons geloof aan de heilige oorkonden."

Aandoenlijk zal voor velen, gelijk voor ons, dit slot luiden:

"Met dat al waren er toch nog ware godvruchtigen onder het volk, die GOD in geest en waarheid vereerden, gelijk men uit het begin van het N. T. zien kan, en u in het eerstvolgende Stuk dezer Bijbelgeschiedenis, zoo wij wenschen en hopen, nader zal blijken."

Reeds is toch de waarlijk zeer verdienstelijke man ontslapen, en heeft dus dit zijn nuttig werk niet zelf ten einde mogen brengen.

Niet spoedig zal hij vergeten worden!

De VERLOSSER en eenige andere Gedichten. Door J. L. BIERSTRAAT, JUNIOR. *Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel Junior, 1820. *XII en* 98 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2 : 8 : —

De Voorrede niet alleen, maar ook de Opdragt, aan onzen bejaarden, edoch altoos zeer geliefden Dichter, den beroemden Mr. R. FEITH, neemt ons zeer gunstig voor dezen jeugdigen beminnaar en beoefenaar der Dichtkunst in. Hoe zedig, bevallig en fraai is niet dit begin:

Dit needrig tuiltje, door de Dichtkunst zaamgelezen,
Worde aan den krans gehecht, dien 't Vaderland u biedt;
En zoo het in dien krans slechts bladerloof mag wezen,
Gij kent mijn hart er in, en weegt het offer niet!

Het Voorbérigt, zoo wel als deze behagelijk-

lijke Opdragt, doen het verstand en hart van NIERSTRASZ eere aan.

Het voornaamste, althans het uitgebreidste Dichtstuk hier, is dat, 't welk *de Vertaler* getiteld is, en om welks uitgave de Heer NIERSTRASZ, door zijne vrienden verzocht is. Ware eerbied, warme liefde voor den Zaligmaker, en hartelijke zucht, om tot zijne eer werkzaam te zijn, straalt daarin door, en het is ook geenszins van alle Dichterlijke waarde ontbloot, hoe veel de Dichter met er tijd ook zelf daarin, hopen wij, te verbeteren vinden zal.

De hierop volgende Dichtstukjes, hebben tot opschrift: *Jezus Geboorte*, Cantate, — daarin is meer levendigheid en kunst. — Het *Vonnis van* SALOMO, de moeite om het rijm te vinden, straalt hier meer dan eens onaangenaam door. — *Het Geweten*, — schoon de vergelijking, in het eerste couplet, doelmatiger had behooren te zijn, is dit vers toch beter uitgevallen.

Opwekking tot liefdadigheid in den Winter van 1816. De volgende regels zijn niet de gelukkigste:

Terug, wie zoo de gunst misbruikt,
Die hooger liefde schonk!
Te schande zij hem 't gouden kleed,
En giftig zij hem elke beet,
En bitter iedre dronk!

Op het vijftig jarig bestaan der Maatschappij tot redding van Drenkelingen, te *Amsterdam* gevierd den 24 October 1817. Hierin vindt men goede blijken van Dichterlijk vernuft.

Aan mijn Kind. Vol rein gevoel. *Oordeelt niet*. Eene niet ongepaste waarschawing, wier

da

in echter *hoeft*, niet behoorde te rijmen op *toegeschroefd.*

Aan mijne Echtgenoote, op haren verjaardag, 1819. Het ademt ware huwelijksliefde.

Spoor tot milddadigheid, bij den watersnood van 1820. Doelmatig, vol geest en leven.

Wij moedigen den Heer NIERSTRASZ aan, om zich verder in de schoone Dichtkunst te oefenen, en twijfelen dan geheel niet, of wij zullen met er tijd, nog rijper vruchten van zijn vernuft ontvangen.

LEVENS-GESCHIEDENIS van JOHN HARRIOTT; *of deszelfs Reizen door vier Wereld-Deelen. Naar 't Hoogduitsch van* C. A. FICHER. *Te Breda, bij* W. van Bergen *en* Comp. 1819. 270 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : — : —

Door het lezen van ROBINSON CRUSOE, opgewekt, tot het besluit om een Zeeman te worden, ging onze J. HARRIOTT, in den ouderdom van 13 jaren, den 19den van Julij, des jaars 1758. uit de haven *Spithead*, als Kadet, aan boord van een Oorlogschip, in zee; zeilde naar *New foundland*, vervolgens terug naar *Gibraltar*, daarna naar *Livorno*, *Sicilien*, *Smirna*, *Alexandrien* en *St. Jean d'Acre*, en kwam, na digt bij *Plijmouth* Schipbreuk geleden te hebben, in *Engeland*, behouden aan. Offschoon hij veel onaangenaams ook had moeten verduren, was echter zijne zucht tot varen niet veranderd, zoo dat hij zich al spoedig weder verbond, en, als oudste Zee-Kadet op een Fregat, een reisje heen en weder naar de *West-Indien*, in vijf maanden aflegde. Met den Vrede in 1762 geene hoop op bevordering ziende, begaf hij zich in Koopvaardij-

dienst, en werd tweede Stuurman op het Schip *de Maria*, bestemd naar *Boston*. Dit beviel hem zoo weinig, dat hij nu 23 jaren oud geworden, van de gelegenheid gebruik maakte, en eene officiersplaats aannam, onder de krijgsbenden der *Oost-Indische* Compagnie, in welke betrekking hij dan ook de *Kaap de Goede Hoop*, aandeed, waar hij zich zeer vermaakte. In 1769 bevond hij zich te *Madras*, toen de Vrede met HIJDER ALI, pas gesloten was, en scheepte van daar in naar *Masulipatnam*, om te *Ellore*, eenigen tijd te vertoeven. Vierde half jaar duurde nu zijn verblijf in de *Oost-Indien*. Van zijn dagboek toen gehouden, komen hier verscheidene uittreksels voor, welke kunnen doen oordeelen, over de denkwijze en den trap van CULTUUR van onzen reiziger. Het gevolg van eene beenwonde deed hem zijn affcheid nemen, en naar *Europa* terug keeren, zijne terugreis duurde langer dan hij gehoopt had, tien maanden moest hij te *Benkulen* vertoeven, en reisde toen naar de *Kaap*, waar hij weder 23 dagen aangenaam doorbragt. Daarna werden ook de Eilanden *St. Helena* en *St. Ascension* (*Hemelvaarts Eiland*,) door hem bezocht, waar van ook hier het een en andere, dat vrij bekend is, en dus ook van het eerstgenoemde dit wordt aangemerkt: dat het op den duur eene vervelende, ja treurige woonplaats is, hoewel men er gezond leven en oud worden kan, blijkens, bij voorbeeld, eene hier vermelde vrouw van 75 jaren, die nog geen veertig scheen bereikt te hebben, en in vollen ernst nog aan een tweede huwelijk dacht. Na eene vaart van bijna 6 maanden, landde hij gelukkig weder te *Plijmouth* aan, van waar hij zich terstond naar *London* begaf. Nu meester van een aardig vermogen, nam hij eerst eene plaats bij eene Assurantie Compagnie, maar besloot

floot vervolgens, daar hem het aanhoudend zitten en schrijven, (gelijk wel te begrijpen is,) niet beviel, zijn geld in den landbouw te beleggen. Hij vond eene aanmerkelijke pachterij; en liet zich door een regt aartig wijfje van zijne vrijheid berooven. Nu had hij een zeer aangenaam leven, vol voorspoed en huisselijke gelukzaligheid, zijn geest kon echter niet rusten. Hij ondernam het droog en vruchtbaar maken van een verdronken Eiland, dat hij voor 40 pond kocht, overwon eindelijk alle zwarigheden, trok er reeds groote voordeelen van; maar na verloop van tien jaren, brak op 't onverwachtst de Dijk door, en verloor hij niet minder dan drie duizend ponden sterlings. Dit trof hem zoo, dat hij besloot, terstond alles te verkoopen, en zich naar *Baltimore*, met de zijnen in te schepen, en in *Amerika* zijn geluk te beproeven. Na eene vaart van 6 weken, kwam hij daar behouden aan, vond niet wat hij zocht, belegde terstond zijn geld in den handel, bevrachtte twee schepen met meel, en zeilde naar *New-Port*, op *Rhodes-Eiland*. Hij won aldus 47 pCent, huurde daar een geschikt Landhuis, en ging, om eene vaste woonplaats te kiezen, eene reis door de voornaamste Landschappen aan, waarover hier het een en andere is aangestipt. Over *Nieuw Engeland*, *Nieuw-Jork*, *Nieuw Jersey*, *Pensijlvanien*, *Delaware*, *Marijland*, *Virginien*, geeft onze reiziger vervolgens eenig verslag, en na dus de voornaamste Provincien van de vereenigde Amerikaansche Staten vermeld te hebben, gaat hij over tot de zoogenaamde Binnenlanden van *Nieuw Jork*. In Junij 1796. verliet hij *Nieuw Jork*, en reisde voort over *Peekskill*, *Feschkill*, *Reinbeck*, *Hudson*, *Albanij*, *Skenectadij*, *Indian-Castle*, *Whites Town*, *Geneva*, en vervolgens over *Albanij* en *Nieuw Jork* naar

New-

Newport terug. De spanning tusschen *Engeland* en *Noord-Amerika*, deed hem besluiten, om met zijne familie naar *Engeland* terug te keeren. Te *Bristol*, verkocht hij zijne lading van Rijst en Tabak, met groote winst. Met een groot plan vervuld, neemt hij zijn verblijf op *Nassau*. Dit verijdeld zijnde, toen hij weder te *Nieuw York* aangeland was, kocht hij een landgoed in *Long-Island*, maar zes uren van daar, meenende daar de rest zijnes levens gelukkig door te brengen. Maar spoedig zag hij zijne dwaling in, en scheepte zich dus, na den verkoop van het nieuwe eigendom, in de herfst van 1797 naar *Engeland* in. Nu verkoos hij *Londen*, tot zijne woonplaats, werd daar Directeur van het verbeterd Theems-Bestuur, en met dit berigt, eindigt de geschiedenis van zijn onrustig leven.

Op de drie zoogenaamde boeken in hoofdstukken verdeeld, welke dezelve bevatten, volgen nu nog twee, welke uittreksels behelzen van de dagboeken zijner zonen, nevens een schoonzoon, als het ware tot eene voortzetting zijner ondervindingen hier medegedeeld.

Dit aanhangsel vangt aan met een verhaal van THOMAS HARRIOTT, die den 25 Junij 1808 van *Ascham*, met het Schip *de Betsij* naar *Madras* op reis ging. Het vertrek van *Madras*, had plaats op den 20 Oct. 1809. De beschrijving welke nu volgt van de verovering der *Molukkes*, laat zich voor eenen Engelschman aangenamer lezen, dan voor eenen Hollander. Het slot is, een berigt van het vertrek uit *Nakela*, naar *Bushik*, van daar naar *Bushire*, en zoo de inscheping en terugkeering naar *Engeland*.

Dit toevoegsel vervat onderscheidene bijzonderheden, ook treffende gevallen en Anekdoten, die den leeslust gaande houden.

De levensgeschiedenis zelve heeft veel van een Roman, maar blijkt toch eene ware geschiedenis te zijn. Als reisbeschrijving is de waarde van dit boekdeel niet groot, maar het laat zich evenwel met genoegen lezen, en verschaft ook aanleiding tot nuttige gevolgtrekkingen.

Om een staal bij te brengen; van de den ondernemzieken en woeligen Engelschman kenmerkende manier van denken, nemen wij dit over:

„Uit verscheidene andere garnizoens voorvallen, neem ik bijzonderlijk de drie volgende, die bewijzen kunnen, hoe duidelijk het *instinkt* zich in ziekten openbaart. De gedachten der geneesheeren, over dit onderwerp, zijn mij ten eenemale onbekend, en ik verhaal slechts, wat ik, als ooggetuige, bijwoonde."

„Een van onze kameraden lag aan eene soort van *Moeras-koorts*, die zeer boosaardig was. De Arts had hem reeds opgegeven, en wij allen betreurden hem. Ontelbare malen had hij naar rooden wijn gevraagd, doch elk dropje was als vergif verboden. Dan nu, op het punt van toch te sterven, kon hij zijne begeerte niet langer wederstaan, riep zijnen jongen, ontving van dezen eene groote flesch, dronk dezelve in eenen teug ledig, en viel achterover op zijn bed neer. Het werd avond, de *Doctor* komt om te zien of hij overleden was, en.... vindt hem in eenen gezonden slaap. Het raadsel was spoedig opgelost; het wonderdoend-middel voortgezet en in weinige weken was de zieke volkomen hersteld. Hij heette kapitein *Povel* en leefde nog over de twintig jaren."

„Een ander onzer krijgsmakkers, de luitenant *Daniels*, leed aan een' hevigen, nergens door te stuitenen buikloop; zoo dat hij insgelijks ten eenenmale opgegeven werd. Vroeger had hij

eenen

eenen grooten trek naar melk bespigd, die hij evenwel natuurlijk niet bekwam. Thans deed hij zich op het land brengen, begon op zijne eigene verantwoording de melkkuur, en was in minder dan acht dagen van zijnen buikloop verlost. Hij leefde vervolgens nog twee en dertig jaren."

„ Een derde van onze wapenbroeders, de luitenant *Nicolson*, was door eene heete koorts aangetast en even zeer onherstelbaar verklaard. In zijne heldere oogenblikken smeekte hij dringend, en zelfs op eenen roerenden toon om porter: maar de Doctor verzette zich daar zoo hevig tegen en liet hem tevens zoo zorgvuldig bewaken, dat de voldoening van zijn verlangen onmogelijk was. Met de gezegde bede op de lippen, stierf hij, ten minsten, geheel overeenkomstig de regelen der kunst. Maar wij nablijvenden, verbonden ons plegtig, om elkaar in dergelijke gelegenheid, alles te bezorgen, al ware het ook nog zoo streng door den geneesheer verboden."

Het oordeel hier over laten wij liefst aan de Geneesheeren over. In de jaargetallen hier voorkomende, vermoedden wij wel eens eenige onnaauwkeurigheid.

LESSEN over de gezellige welvoegelijkheid voor Jonge Lieden, door J. CH. DOLZ. *Uit het Hoogduitsch naar den derden verbeterden Druk. Te Zutphen, bij* H. C. A. Thieme, 1820. 233 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 12 —

Niemand zal durven ontkennen, dat eene voorname reden, waarom zulke menschen, welken het noch aan bekwaamheid in hun vak, noch

aan een goed hart ontbreekt, niet alleen bij anderen zoo bemind zijn, als zij, uit hoofde van hunne goede hoedanigheden wel verdienden, te vinden zij, hierin, dat zij voor de uitwendige beschaving te weinig deeden, dat zij dus, in den omgang met anderen, zekere schijnbare of wezenlijke kleinigheden, die men met de namen van het *betamelijke*, *manierlijke*, *welvoegelijke*, *welleevende*, of hoe ook anders, (men verstaat ons) gewoon is te bestempelen, niet kennen of immers niet in acht nemen. Men behoort dus daarop, bij de opvoeding, vooral ook acht te geven, inzonderheid van zulke jonge lieden, die bestemd zijn, om veel met menschen om te gaan, op anderen te werken, en op welke eens dus veler oog zal gevestigd zijn. Dit is te meer aan te raden, om dat men maar al te dikwerf duidelijk bespeuren kan, dat dit artikel genoegzaam geheel verwaarloosd wordt. Hoe veel is in deze ook niet van de ouden, b. v. van eenen CICERO, onder de Romeinen, te leeren, die zoo fijn wist te onderscheiden, als naauwkeurig zich uit te drukken!

De Heer DOLZ, heeft dan ook geen nutteloos werk verrigt, met dit onderwerp eens opzettelijk te behandelen. Met reden heeft hij, onder andere, eerst doen opmerken, dat ligchaam, geest en hart vereenigd moeten werken, om een welvoegelijk gedrag te wege te brengen, en dat dus de voornaamste oorzaak, waarom de regelen der welvoegelijkheid zoo menigmaal overtreden worden, te zoeken zij, in eene gebrekkige vorming van geest en hart.

Niet minder juist is ook de aanwijzing, dat de leere der welvoegelijkheid geene andere regelen mag voorschrijven, dan zulke, die met de eeuwig geldende grondbeginselen van regt, zedelijkheid en godsdienst strooken.

De

De voordeelen van een welvoegelijk gedrag zijn insgelijks zeer goed aangeweżen. Men zal verder, over den inhoud van het hier vervolgens behandelde, kunnen oordeelen, en begrijpen, wat men hier vinden kan, wanneer men zich deze opgaaf voorstelt:

„ 1. Over de welvoegelijkheid ten aanzien van het ligchaam in het algemeen."

„ a) in onderscheidene houdingen van hetzelve."

„ b) in gebaren en gelaatstrekken."

„ 2. Over de welvoegelijkheid ten aanzien der taal, inzonderheid wat den toon betreft."

„ 3. Over de welvoegelijkheid ten aanzien der kleeding."

„ 4. Over de welvoegelijkheid in gezellige betrekkingen in het algemeen."

„ 5. in den omgang met onderscheidene personen in het algemeen."

„ 6. in bijzondere gevallen."

„ a) bij de begroeting en het beantwoorden daarvan."

„ b) bij bezigheden."

„ c) bij het geven van bezoek."

„ d) bij het ontvangen van bezoek."

„ e) bij het ontmoeten."

„ f) in gezellige gesprekken."

„ g) bij het eten en drinken."

„ h) bij het spelen."

„ i) bij het schrijven van brieven."

„ k) bij het lezen en opzeggen."

„ l) bij het zingen."

„ m) op reizen."

Over alle deze bijzonderheden is kort en tevens goed gehandeld, zoo dat men er veel uit leeren kan. De Schrijver heeft getoond, dat hij zijn onderwerp wel doordacht, en er bedreven in is, maar hij heeft ook alles met kieschheid be-

 han-

handeld, en den juisten middenweg, zeer goed gehouden, tusschen het te veel en te weinig, het te ernstige en te vrije, of losse. Ten bewijze van des Schrijvers kieschheid, diene hier dit staal.

„ Dat tot de eerwaardige oude lieden, welke er voor kinderen zijn kunnen, boven al en volstrekt in de eerste plaats de ouders behooren, en dat gevolgelijk de kinderen gehouden zijn, om dat gedrag, hetwelk de welvoegelijkheid in het algemeen jegens andere personen voorschrijft, inzonderheid jegens hunne eerste en grootste weldoeners te betrachten, — dit hier uitdrukkelijk te leeren, zoude, in het oog van *goede* kinderen, eene overtreding der welvoegelijkheid zijn."

Het besluit vinden wij te kenmerkend en juist, om het niet over te nemen.

„ Hun, die deze kleine aanwijzing tot een welvoegelijk gedrag met oplettendheid doorgelezen, en de daarin gegevene wenken verder doordacht hebben, zullen, het zij reeds *bij* dit opmerkzaam lezen zelf, het zij bij hunne andere waarnemingen, menige gevallen voorkomen, bij welken de vraag ontstaan kan: wat is in dit geval al of niet welvoegelijk? Wie, ondertusschen, de algemeene grondbeginselen, waarop het bij een welvoegelijk gedrag aankomt, gevat heeft; wie wezenlijk de begeerte in zich gevoelt, om zich overal zoo te gedragen, dat zijn gedrag met regt voor welvoegelijk gehouden kan worden; wie, bovendien, de overige beschaving van zijnen geest en zijn hart niet verwaarloosd heeft, diens eigene beslissing zal in dit geval, zeker zoo uitvallen, dat er althans geene *grove* beleediging der welvoegelijkheid te vreezen is. Na de hier gegevene wenken, echter, kan het nu niet moeijelijk zijn, zich een

zoo veel mogelijk volkomen denkbeeld van een jong mensch te maken, wiens gedrag welvoegelijk te noemen ware. Overigens wordt het, door de welvoegelijkheid zelve, ieder tot eenen onvermijdelijken pligt gemaakt, zich geen onvriendelijk of onwelvoegelijk oordeel over diegenen te veroorlooven, die misschien in hunne jongere jaren hierop niet oplettend gemaakt, of weinig gelegenheid gehad hebbende, om in groote beschaafde gezelschappen te zijn, tegen de regelen van deze welvoegelijkheid min of meer feilen. Wie is er geheel zeker van dat hij, ook bij den besten wil, niet hier en daar eene onwelvoegelijkheid begaan kunne?"

Des naasten fout wilt gij
Niet gaarne liefderijk bedekken?
En denkt gij niet, dat zij
Ook u voor hunne vierschaar trekken?
Wij zijn, geloof het mij,
Ons zelven te nabij,
Om, zelve, ons eigen zelf te ontdekken.

„ Eindelijk moeten wij nooit vergeten, dat de uitwendige welvoegelijkheid slechts dan eene *echte* waarde hebbe, wanneer zij zich door ons gevoel voor het ware, goede, en schoone uit, of, wanneer zij de uitdrukking is van de innerlijke welvoegelijkheid, die in het heiligdom eener schoone ziel hare woonplaats heeft."

Wij prijzen dit boekje ten sterksten aan; en hopen dat onze jeugd en jongelingschap, er veel nut uit trekken zal.

ROZENKRANSJE of beloning voor leerzaamheid. Versierd met een stel fraaije Plaatjes. Te Groningen, *bij* R. van Groenenbergh. 118 *Bladzz. In 16e. De prijs is f* — 18 —

Dit Kinderboekje is, dit gelooven wij, met een zeer goed oogmerk opgesteld, en behelst nuttige lessen. Indien de Schrijver zich echter meer op zuiverheid van taal en spelling zal hebben toegelegd, zal hij zeker aan de behoeften der Jeugd beter leeren voldoen. Hoe noodig het ook is, wanneer men kinderen versjes leeren wil, wat meer op eene goede keuze te letten, dan wel hier geschied is, kan blijken uit het voorbeeld, hier letterlijk geplaatst:

DE VRIENDELIJKHEID.

*V*riend'lijkheid steeds hoog te prijzen,
*R*oept ook elkeen achting in,
*I*eder braaf kind biedt haar hulde,
*E*n zij doet verheugd van zin,
*N*ieuwe vreugde ons ontwassen,
*D*aar slechts lompheid wordt betracht
*E*n door kind'ren wordt gebezigd,
*L*iefst door 't deugdzaam mensch veracht.
*W*ij dan brave jonge lieden,
'*K* bid u zijt vriend'lijkheid na.
*H*are waarde zult gij kennen, (*)
*E*n deez' tijd komt nooit te spa.
*I*n uw spel of waar ge u ook leidt.
*D*enk steeds aan de vriend'lijkheid.

MEN-

MENGELWERK.

MIJNE ERVARING BIJ EEN MERKWAARDIG KRANKBED.

Eene voorlezing in den Ring van Elst, *Klassis van* Nijmegen, *in* 1818.

Zekerlijk behoort het bezoeken van kranken, onder de moeijelijkste verrigtingen, den Godsdienstleeraar door zijne dure roeping en pligt opgelegd. Welke zwarigheden en belemmeringen moet hij niet te boven komen, zal hij doel treffen! Hoe weinigen vindt hij op het krankbed vertrouwelijk genoeg, om openhartig over de gesteldheid van geest en hart, met hun te kunnen spreken, en vindt hij die, hoe menigmaal staat hem de deerniswaardigste onkunde in den weg, of moet hij bij den lijder een ijdel vertrouwen of vertwijfeling bestrijden, terwijl echter de meesten koud en gevoelloos blijven, of door de kracht der ziekte overmand, naauwelijks eenige oogenblikken overig hebben, om bedaardelijk met den geest te kunnen werken.

De Schrijver dezes, had gedurende zijnen 14 jarigen Evangeliedienst, verscheidene ervaringen van dezen aard, en schoon hij nu en dan onder den goddelijken zegen dienstbaar was, om het slapende gevoel op te wekken, zoo waren echter de oogenblikken, waar op hij aan sterf bedden zijnen bijstand verleende, zoo kort, dat hij de gunstigste gedachten van de verbeterde inzigten des lijders, hem toch hunne opregtheid meestal niet, dan uit eenige verschijnselen blij-

ken konde, verschijnselen misschien nog meer aan doodsvreeze of gebrek aan voedsel voor de zonde; dan wel aan ernstige boetvaardigheid, en beter inzien of overtuiging, toe te schrijven.

Het volgende bevat echter zijne ondervinding, bij een merkwaardig en langdurig krankbed van eenen jongeling, aan wiens opregte verbetering hij niet kan twijfelen; zijne aanteekeningen trouwens, voor wier getrouwheid hij, wat de zaken en het gevoelen des lijders betreft, (hij mag in eenige woorden en uitdrukkingen falen,) instaat, mogen daarvan ten getuigenis verstrekken.

Hij onderwerpt dezelve aan uw oordeel, en zelf, door dit voorval en de daar bij ondervondene hulp, veel aanmoediging in zijnen dienst ondervonden hebbende, achtede hij ook eene mededeeling daar van aan u, niet onnuttig: als kunnende aanleiding geven, om over deze en geene omstandigheid, hier voorkomende, nader na te denken, en zoo ons, tot dit gewigtig doel van ons dienstwerk, onderling meer te bekwamen.

J. D. L. was een Jongeling van 29 jaren, op wiens burgerlijke gedragingen, niets was aan te merken, wiens zedelijk en godsdienstig karakter, echter (wij volgen hier zijne eigene verklaring en de opregtheid daarvan moet uit het volgende blijken,) gansch en al onverschilligheid ademde." geheel in de wereld verdiept, maakte deze zijn hoogste goed uit. Wel is waar, een zeker inwendig gevoel overtuigde hem immer van de voortreffelijkheid van den godsdienst, maar deze overtuiging ging nimmer van ware belangstelling daarin voor zich zelven gepaard, schoon lidmaat en sints verscheidene jaren Kerkeraads-lid, had hij nimmer met de

Ge-

Gemeente het H. Avondmaal gevierd. Den openbaren Godsdienst woonde hij bij, gezet eenmaal op elken rustdag, echter meer uit gewoonte, uit zeker gevoel van burgerlijke betamelijkheid, dan wel met het doel, om God te verheerlijken, en zich te stichten. Gods woord daar gepredikt, ja, werkte wel, maar (de lijder drukte zich dus schetsende anders uit, maar het kwam hier op neer,) „ als zaad onder de distelen, of op een' klippigen grond, het verdorde en liet niets achter."

Onder zijne hoofdgebreken, was een ligt opstuivend en eenigzins wrevelig humeur, bij de minste tegenkanting zijns zins en wils botgevierd, waardoor hij zich en zijne huisgenooten, zoo menig onaangenaam oogenblik berokkende, ja, zich en hun ten eenemaal den levensweg bitter maakte.

Deze Jongeling, kreeg aanvallen eener bloedspuwing, en zijne bekommerde zuster, met welke hij huis hield, liet mij ernstig verzoeken, hem in mijne betrekking als Predikant te komen bezoeken. Hoewel vreezende, weinig vertrouwen bij een ernstig voorstel te zullen vinden, gebood hier echter mijn pligt het mogelijke te beproeven; — ja, ik werd er te bereidvaardiger toe, naar mate mij de kranke, als zeer beangstigd voor den naderenden dood (hij bekende mij dit naderhand zelve) was afgeschilderd, en ik hem zijne gesteldheid in aanmerking genomen, zeer ongeschikt voor den gewigtigen stap naar de eeuwigheid moest beschouwen.

Met diep medelijden over zijnen toestand, in het minste niet latende blijken, dat ik dien toestand als gevaarlijk beschouwde, sprak ik in algemeene termen: „ *Van het gevaar, dat wij immer, en in elken leeftijd loopen, — van het groo-*

grootere gevaar in ziekte, van het voorregt, om niet plotseling weggenomen, maar door eene aanvankelijke ongesteldheid te worden gewaarschuwd, — het nut der ziekten, als zoo geschikt, om ons op te wekken, te midden onzer verstrooijingen enz.

Het antwoord was koel, „ ik ben los genoeg van de wereld, om mij alles, het ga hoe het ga, te laten welgevallen."

Ik „ maar los genoeg van de wereld, is nog niet geschikt voor de eeuwigheid, — die stap is zoo onbedenkelijk gewigtig!" —

Ik weidde hier over eenigzins uit, maar afgebroken door de koelheid, waarmede ik aangehoord werd, en eindigde met eene ernstige aanbeveling, „ om toch natedenken over zijnen toestand, bijzonder om zijne drift, die bij elke somtijds kleine huisselijke omstandigheid, zoo vaak losbarstede, te bestrijden, als zijnde dit voor des lijders zedelijken en ligchamelijken toestand zoo nadeelig."

Hierop erlangde ik het volgende bescheid: „ Ik heb al lang gemerkt, dat mijn heer een kwaad oog op mij had, — hij beschouwt mijne geheele ziekte, als een gevolg mijner ongeregeldheid, maar ik ben in alle geval niet slechter dan andere menschen."

Dit alles werd mij toegevoegd, op eene bitsche wijze en met zekere wreveligheid: intusschen is het den Alwetenden bekend, dat ik welmenend, en niet als een indringend lesgever mijnen raad toedeelde! — ik was bedroefd, en wil het wel bekennen, ook verontwaardigd.

Ik melde deze omstandigheid, eensdeels om de oorzaak op te geven, waarom ik den lijder niet eerder konde nuttig zijn, en anderendeels om de merkwaardige verandering, die naderhand plaats had, des te meer te doen opmerken

ken:" D. L. sprak er naderhand meermalen van, en met welk gevoel zal nader blijken.

Bovengemelde ontmoeting viel voor in Januarij l. l., vergelijk ik nu hier mede mijne latere ondervinding, hoe veel bemoedigends dan bij dit moedbenemende, — hoe veel stofs tot dankbare verheerlijking van God!

Dan ik ga voort, het verder beloop, na een zoo ongunstig begin, aan te teekenen.

Ja, ik was bij de voorgemelde omstandigheid ten uitersten gevoelig, — besloot echter, na ernstige raadpleging, mijne bezoeken niet achterwege te laten, en al mogten ze vruchteloos zijn, evenwel te volharden. Konde ik al als Herder en Leeraar niets doen, ik zoude als mensch en Christen, mijne deelneming betoonen. Dit hield ik, schoon met weinig voldoening, wat de hoofdzaak, waar toe ik gaarne wenschte te komen, betrof, vol tot in het begin der maand April. De lijder, bij wien zich de kwaal tot eene tering gezet had, nam zigtbaar af, en scheen dit ook te gevoelen, maar nog dat bezef van de gewigtvolle naderende eeuwigheid niet te hebben, dat bij zulk een gevoel was te wachten.

Ik zeg; *scheen* dit niet te hebben, maar inwendig was hij toch onrustig; echter verdiept in de wereld, en zich schuldig gevoelende voor God, was hem dit gevoel zoo onaangenaam en drukkend, dat de ongelukkige het, op allerlei wijze, zocht te verdoven, en zich maar niet ernstig bij zich zelven durfde bepalen.

Dat hij evenwel nu en dan niet buiten ernstig nadenken was, omtrent den Godsdienst, bleek mij uit omstandigheden, die ik intusschen gadesloeg. Zoo vroeg hij mij eens ter lezing: „SCHARPS, MEIJER, — ik voegde er opzettelijk bij," MUNTER, bekeering van STRUËNZEE, „om dat

dat ik, hoe wel van achteren bleek ten onregte, in hem heimelijke twijfelingen en beginselen van ongeloof vermoedde. Wijders bleek mij zijn nadenken, in het doen van verscheidene vragen, (hij nam mijne herhaalde bezoeken met erkentenis aan, en ik moest door den omgang met hem gemeenzamer worden) over verschillende stukken en leerstellingen van den Godsdienst. — Zoo staat mij voor, dat wij eens spraken over den zin van het Gebed des Heeren, — over de werking des Duivels — den staat der afgescheidenheid enz.

Ik beantwoordde en merkte op, tot ik meende eindelijk de gelegenheid daar te zijn, om met meer vrucht bij hem te kunnen werken.

Ten dien einde schreef ik, voor een paar dagen van huis zullende gaan, hem eenen ernstigen en hartelijken brief, waarin ik „ mijne smart te kennen gaf, met mijne herhaalde bezoeken, nog zoo weinig tot zijne leniging en vertroosting te hebben kunnen toebrengen, — mijne vurige begeerte, om in Gods hand het middel te mogen zijn, om hem tot een gelukkiger leven, of vrolijk sterven voor te bereiden — de hindernissen, die ik dacht, dat daar toe uit den weg geruimd, nevens de middelen die aangewend moesten worden enz."

Ik wachtede met begeerte en belangstelling, naar den uitslag en de werking, en begaf mij, te rug gekeerd, naar den lijder, wiens ligchamelijke toestand meer bedenkelijk werd.

Welk eene gunstige verandering, werd ik nu ten aanzien van mij gewaar! Mijn schrijven had, scheen het, den kranken dermate geroerd en bewogen, dat ik zijn hart, te voren voor mij gesloten, nu geopend vond, en alle mistrouwen mogt ophouden; maar tevens vond ik nu in hem een voorwerp, in wiens bestuur ik ge-

voe-

voelde, dat ik zeer vele wijsheid zoude behoeven.

„ Het heeft mij zoo berouwd," waren zijne eerste woorden, u van mij gestoten te hebben, — „ ik heb het menigmaal reeds willen zeggen, maar durfde zoo niet, — gij zijt wel goed, met mij daar toe den weg geopend te hebben, — ja, ik wil gaarne voortaan van hart tot hart met u spreken! — Maar wat vindt gij in mij! — Een voorwerp, wiens geheele leven ongodsdienstigheid was, die nog met geheel zijn hart in de wereld verdiept is, die zijne verkeerdheden nu wel inziet, maar eerst inziet, bij den naderenden dood, wiens berouw dus enkel vreeze voor den dood is enz.

Zoo vond ik den ongelukkigen, nu hij zijn hart voor mij opende, gansch onrustig en vol vreeze, maar toch jegens mij vertrouwelijk.

Tot bemoedigende gerustftelling vond ik hier als nog geene vrijheid; op welken grond toch zoude ik hier zijn te werk gegaan, maar ik deed hem nader in 't algemeen bij de menschelijke verkeerdheden, bijzonder bij zijne eigene stilstaan, bepaalde hem bij de Goddelijke genade en barmhartigheid, die zich zoo menigmaal aan ons in ons leven openbaarde, en zich ook talloos vele malen aan hem geopenbaard had; ik deed hem eindelijk opmerken, *dat die Goddelijke genade nog niet over hem geëindigd was*, hoe wel hij de gevolgen zijner verkeerdheden nog lang zoude ondervinden, dat ik in dezen echter alleen zijn leermeester niet zijn wilde, maar hem den wijsten en liefderijksten zelven laten hooren; ten dien einde beval ik, vertrekkende, hem ter lezing en overdenking, *Luk.* Evang. Hoofdst. XV. aan.

Ik vond den volgenden dag mijnen lijder, die meer en meer verzwakte, en — zulks had met

eene

eene kleine tusfchenpozing, waar in de ziekte 2 of 3 dagen fcheen ftil te ftaan, van dag tot dag plaats, — in een diep gepeins over de gefchiedenis van den Verloren Zoon, waarbij het natuurlijk was, dat hij in zijn geval bijzonder moest blijven ftilftaan.

Ik vroeg hem zijne gedachte, over het gelezene. Het antwoord was hoofdzakelijk, en door aandoeningen dikwijls afgebroken „ja, nu zie ik eene fchemering van het voortreffelijke van dien Godsdienst, dien ik al te weinig geacht heb, die gelijkenis is wel troostvol, maar ik kan en durf ze niet op mij toepasfen; de Verloren Zoon kwam in gezonde dagen terug, met berouw, ik nader meer en meer den oever des doods! al mijn berouw, want berouw heb ik grootelijks, is misfchien flechts vreeze voor den dood, en dit kan God niet behagen."

Omtrent dit berouw konde ik hem niet gerust ftellen, en vermogt dit ook niet, hem niet kunnende in het harte zien, maar ik maakte hem opmerkzaam op eenige mij voorkomende toetfen, waar uit de opregtheid of onopregtheid van ons berouw, voor ons zelven meer blijken konde. Onder anderen zeide ik: „ gij denkt nu meer dan ooit te voren over uw leven na, ziet deze en gene verkeerdheid van hetzelve nu regt in, — op fommige moet ik u zelven met deelnemende Christelijke opregtheid opmerkzaam maken; zoudt gij nu, waar ge nog kunt, wel het uwe willen toebrengen, ter verbetering, zelfs al werd uwe hoogmoed en eigenliefde er deerlijk door gekwetst, en al kostede het u moeilijke opofferingen?"

Wij fpraken hierover nader, ik helderde met beelden op, en beval hem zich in deze ernftig te onderzoeken en vooral tegen zelfs misleiding te waken, zijne fchulden, en wel zoo ver-

verre hij zich die herinneren konde, ook *zijne bijzondere misstappen voor God te belijden*, en in ernstige en aanhoudende verzuchtingen de barmhartigheid en vergeving in CHRISTUS aftesmeken.

Ik had den kranken bijzonder opmerkzaam gemaakt, op zijn ligt opstuivende drift en ongemakkelijk humeur, waar door hij zich en de zijnen vaak het leven zoo moeijelijk had gemaakt, en die hem ook zoo gansch ongeschikt deeden zijn, om een inwoner te wezen van den zaligen hemel, waar eeuwige vrede woont en die slechts door zachtmoedigen is bevolkt. Daarover sprak ik ook den volgenden dag. „Ach dat is voorbij!" was zijn antwoord, „maar besluit daarom niet gunstiger over mij, ik heb bij al de liefde, die ik ondervinde, geene reden tot ongenoegen, en ben ook te zwak om driftig zijn!" —

Ik verheugde mij stil over dezen ootmoed, want de liefdevolle behandeling was als te voren, en zijne zwakheid was nog zoo hooggaande niet, of de lijder konde nog zeer wel zich in deze verkeerdheid, hem als tot eene tweede natuur geworden, toegeven. Dikwijls met droefheid te voren er getuige van geweest zijnde, zag ik er zijne nog overige dagen, na bovenstaande verklaring, geene sporen meer van.

Bij mijn vierde bezoek, verzocht mij de Kranke ernstig, met en voor hem te bidden.

„Waarom te bidden, — wat begeert gij in het bijzonder van God?" —

„Om opregt berouw, dat niet slechts uit doodsvreeze voortkomt, maar den toets kan doorstaan."

„Zullen wij dan niet bidden om uwe herstelling en een langer leven?"

„Ik gevoel te wel, dat het ten einde loopt,

en wat ben ik met mijn geheel zondig leven geweest! — Gesteld evenwel, ik leefde nog één dertig jaar, wat zoude het dan verder zijn?"

„ Maar het is op zich zelve geen kwaad, om een langer leven te bidden, bidden wij er maar bij, om de Goddelijke bewaring en leiding, in dat leven."

„ Nu, ja dan, — als het God wil! mogt ik echter maar *de minste* zijn, in het Koningrijk der Hemelen!"

Wij baden te zamen, — ik bad voor, en vond mij hierin bijzonder gesterkt, — ons gebed was ernstig en vertrouwend, voor den lijder en ons omstanders.

Eer ik scheidde, kreeg ik nog de vraag: „ of het te denken was, dat ook de gezaligden voor ons zonden bidden?" ik antwoordde: dat, schoon de H. Schrift hier van zweeg, ik dit echter, *wat onze algemeene behoeften betrof*, voor zeker hield. — Dit lag mijns bedunkens, in den aard der zaak; zij hadden toch de herinnering, aan de dierbare achtergeblevenen medegenomen naar de Eeuwigheid, hunne belangstelling in diens geluk, moest ook daar blijven en werkzaam zijn. JEZUS zelf gaf er ook, mijns bedunkens, een wenk toe, door te zeggen: er is blijdschap in den hemel, over eenen zondaar die zich bekeert, zouden zij dan ook hunne belangen aan de bron van alle goedheid niet voordragen?

Deze gedachte scheen den Kranken, regt aangenaam te zijn. — Ik vertrok met den wensch, dat, na zijn verscheiden, wij ons zijner als een vriend in den hemel mogten herinneren. Hij drukte mij diep bewogen de hand.

Ik had den lijder, BENEVENS *het leven van Jezus*, met de aanmerkingen van HARINGA, gegeven,

ven, en hem het een en ander, dat ik daarin voor zijnen toeſtand berekend vond, ter lezing aangewezen, als: de daarin zoo treffelijk behandelde geſchiedenis van den Verloren Zoon, — die van ZACHEUS enz. ons JEZUS medelijden, met en hulpvaardigheid voor zondaren aanwijzende,

„ô! — zoo hoorde ik hem, bij mijn vijfde bezoek, — mogt ik nog zoo lang leven, tot ik die BUNYAN eens had uitgelezen! — ik lees hem met zoo veel vermaak, en ſtel er ook meer belang in, dan voorheen, — ja, ook toen zoude ik een BUNYAN, als een welgeſchreven boek, met vermaak gelezen hebben, maar zoo als andere boeken, — nu zie ik er echter eerst het gewigt en nut van. — Ik ben evenwel nog zoo in de wereld verdiept, — dit verhindert zoo veel goeds! hoe mij daar nog van te genezen? — ach! God heeft veel aan mij gedaan, — en hoe oneindig is de liefde van den Heer JEZUS CHRISTUS!" —

Men merkt hier op, hoe de gedachten zich ſneller verdrongen, dan woorden het uitdrukken konden.

Met opzigt tot het eerſte, zijne wereldliefde, deed ik hem opmerken, dat het beste middel om die te beſtrijden, was, na te gaan, hoe wankel en verleidelijk alles in de wereld was — ik herinnerde hem voorbeelden, en vermaande hem, zoo veel zijn konde, zich van die wereld af te maken.

„Maar ik moet," — was het antwoord, „wat de belangen mijner eenige zuster, die ik weldra achterlaat, betreft, mij wel daar mede bemoeijen; zoude ik mij, bij mijnen korten leeftijd, daar nog aan bezondigen?" —

Ik antwoordde, „geenszins," en toonde hem hier het *gebruiken* en *misbruiken* der wereld.

Wijders ſpraken wij nog, bij deze zamen-

komst, over Gods liefde in zijnen levensloop, (over wier miskenning hij zich verfoeide, en dikwijls zeide: „mijn geheele leven was ongodsdienstigheid,") en wij baden weder te zamen, op zijne begeerte: „zijn berouw mogt den toets der opregtheid kunnen doorstaan, — hij voor zelfsmisleiding bewaard blijven, en slechts (dit was zijne uitdrukkelijke begeerte) *de minste zijn in het Koningrijk der Hemelen.*" —

Bij mijn zesde bezoek, (hij had steeds in BERGEN, toen ik afwezig was, gelezen, gelijk ook het een en ander, dat ik hem aangewezen had, in „de Evangelische herinneringen aan Kranken,") vernam ik van D. L. „dat hij nu, na zoo vele verklaringen van GOD en JEZUS, als hij allerwege aantrof, niet konde twijfelen of er was genade en vergeving voor zondaren, — ware hij slechts los van de wereld, en het wereldsche; maar tot zijne innige droefheid, moest hij ondervinden, dat dit hem in zoo veel goeds hinderde, en zoo ongeschikt maakte, om te vorderen op den weg der Godzaligheid."

Ten voorbeelde hier van, bragt hij bij, „dat hij, wetende, dat de oude B. (een respectabel man, uit de Gemeente) zich dezen morgen bij mij bevonden had, bij zich zelven gedacht had, ik zoude dien, die niet onverschillig omtrent hem was, zijne zucht en streven naar verbetering, wel verhaald hebben, en *dit had hem bijzonder gestreeld!* — Nu echter moest hij zich van achteren daar over schamen, en bitter bedroeven. — Wie toch was hij! een zoo groot zondaar voor God, wiens geheele leven ongodsdienstigheid geweest was, en hij zoude hier nog eene ijdele glorie koesteren? — Dit was hem van zich zelven, (na de toetsen die

ik

ik hem opgegeven had) een zoo ongunstig teeken, dat het hem met vreeze voor zich zelven vervulde." —

Ik deed hem opmerken, „dat hij reden had zich hierom voor God te verootmoedigen en dat zijne zelfs afkeuring allezins gegrond was, — dat hij echter, wel immer zulke blijken van diep bederf bij zich zoude bespeuren, — dat de bekeering bestond, niet in op eens verheven te zijn boven het kwaad, maar in een gestadig waken over ons hart, en bidden dat onze heerschende neiging eene strekking ten goede mogt bekomen." —

Wij baden weder te zamen, bijzonder dat de lijder, buiten het noodige, in zijnen ligchamelijken toestand, tot meer kracht, licht en opgeruimdheid naar den geest mogt komen.

(*Het Vervolg hier na.*)

HET EVANGELIE.

TWEE VOORNAME OOGPUNTEN, WAARUIT DE LEER DES EVANGELIUMS MOET BESCHOUWD WORDEN.

Het Evangelie is eene blijde bekendmaking van waarheden, welke, in derzelver verband beschouwd, aan het menschelijk hart het grootste genoegen veroorzaken.

Deze waarheden te betoogen, is niet altijd noodig voor Christenen, van welke men onderstellen moet, dat zij dezelve gelooven; maar de voorstelling van de voortreffelijkheid dier waarheden, kan niet genoeg geschieden, om dat zij uit zoo vele oogpunten kunnen beschouwd worden. Trouwens, behalve dat het Evangelie den weg opent van schuldvergeving

door JEZUS CHRISTUS, een vrede met God, van rust des gemoeds, en daar door tevredenheid met de Goddelijke beschikking, verschaft het ook eenen heerlijken troost voor de toekomst, in eene eindelooze en volkomene zaligheid.

Onder al de oogpunten hier onder begrepen, zijn er twee, die uit de leer des Evangeliums voortvloeijen, en bijzonder onze aandacht kunnen opwekken, te weten:

1. Naarmate ik hier geverderd ben, in deugd en heiligmaking, — naarmate ik hier voorbereid ben, zal mijne zaligheid grooter zijn in de toekomst.

2. God, die in het verborgene ziet, zal eens mijne bedoelingen en pogingen in het licht brengen, en die uit genade beloonen.

Dit een en ander nader te beschouwen, zal het onderwerp mijner tegenwoordige overdenking uitmaken.

Vooraf zij aangemerkt, dat, in alles wat het Christendom betreft, geloof ondersteld wordt, gegrond op kennis aan God en zijnen *dienst*, en onbepaald vertrouwen op hem, om dat hier alles aankomt op beloften, op onzigtbare goederen voor de toekomst, en dat een hoogere invloed des Geestes, overstaat tegen het bederf en gebrek des harten, dat den Christen aangeboren is, en in hem overblijft, zoo lang hij hier op aarde leeft en werkzaam is.

Wat dan het *eerste* betreft: „Naarmate ik hier voorbereid worde, en vordere in deugd en heiligheid, naar die mate zal mijn lot zijn in de toekomst." Welk eene gewigtige, maar ook welk eene aangename waarheid!

Het staat vast, dat wij in den staat onzer verre afwijking van God, die de eenige bron van ons geluk is, eene weder terugbrenging uit denzelven noodig hebben; en daar alles, zoo

in

in de natuur als in de genade, bijzonder verbetering, vermeerdering en verhooging, langs zachte overgangen en bij trappen werkt; zoo is het ook met de verbetering des harten, de vernieuwing des gemoeds, en de toebrenging der ziel, tot de gemeenschap met God in JEZUS CHRISTUS, waar toe eene gedurige voorbereiding noodig is.

Dat deze mijne stelling op het Evangelie gegrond is, behoeft geen opzettelijk betoog. Wanneer JEZUS van *een loon in de hemelen* spreekt, kan het niet anders, of dezelve moet geëvenredigd zijn aan den arbeid, die hier op aarde verrigt is. Wanneer hij zegt: *Strijdt om in te gaan*, duidt zulks aan, dat de overwinning moeijelijk is, en niet op éénmaal verkregen wordt. De gelijkenis van het zaad, in goede aarde gevallen, dat dertig, zestig en honderdvoudig voortbragt, leert dit duidelijk: De geloovigen moeten van kracht tot kracht, van deugd tot deugd voortgaan; en het leven eens Christens wordt bij eene wandeling vergeleken, in welke hij, met langzamen voortgang, eindelijk de begeerde plaats bereikt; ook zegt ons PAULUS, met uitdrukkelijke woorden: *Ieder zal wegdragen naar het geen hij gedaan heeft, het zij goed het zij kwaad*, — en hoe vele duidelijke wenken hier van, vinden wij niet overal in de H. Schrift!

Voorbereiding dus, vordering, voortgang, gedurig en zonder ophouden of vertragen, is hier noodzakelijk, en moet de onophoudelijke bezigheid zijn, waar de Christen zich mede behoort werkzaam te houden, om te streven naar het hoogste doel van volmaking voor de toekomst. De ziel eens kinds vordert langzamerhand in vermogens, en bereikt eindelijk de volkomenheid eens mans; de vermogens der

ziel moeten zich zoo wel ontwikkelen, als de krachten des ligchaams, en even zoo is het gelegen met de deugd, en hare hebbelijke werkzaamheden; zij worden het hart hoe langer hoe meer eigen, en verkrijgen daarin, meer en meer woonplaats en werking.

Hier toe, indien wij slechts opmerkzaam zijn, moeten alle middelen, alle onze ontmoetingen, de leiding Gods met ons, zijn onderwijs door woord en geest, dienstbaar wezen. Alle onze lotgevallen, ook die van anderen, het zij in voor- of in tegenspoed; zoo vele wisselvalligheden en teleurstellingen als ons bejegenen, kunnen ons hier ter leerschool verstrekken. En, — welk een troost, die alles overtreft! rampspoeden en lijden zijn heerlijke wegen van loutering en voorbereiding, om vatbaar gemaakt te worden, voor het hoogste geluk na dit leven. Ja, hoe tegenstrijdig het zijn moge, in het oog van den Aardschgezinden, hoe smertelijk het zij voor het vleesch, hij die door kruis en rampspoed geoefend wordt, geniet daar door de heerlijkste vruchten, die de ziel kunnen verzadigen.

Nimmer toch smaakt men meer het aangename van de rust, dan na voorafgegane vermoeijing; nimmer wordt de waarde eener bezitting hooger geschat, dan wanneer men dezelve verloren heeft; en wordt niet de waardij der gezondheid het best gevoeld, wanneer men die ontbeeren moet? Zoo ook hier! rust te missen voor het hart, door onspoed bedroefd, door lijden en strijden gelouterd te zijn, dat geeft vatbaarheid om het genot van waar geluk te smaken, vooral, van dat ongestoord en nameloos geluk, dat de Godsvriend aan gene zijde des grafs te wachten heeft.

Hoe meer, derhalve, de ziel hier op aarde ge-

gelouterd wordt, des te meer vatbaar word zij voor het genot der zaligheid. Is ook niet onze Heer en Leidsman, langs dien weg, tot eer en heerlijkheid verhoogd? Zijn niet zijne Apostelen, benevens zoo vele Godvruchtige Martelaren, op hun bijzonder lijden, met bijzondere heerlijkheid bekroond? In de daad, door voor- en tegenspoed, door droefenis en lijden, wordt de ziel tot hare ware bestemming gebragt, en voorbereid.

En, dat de toekomende toestand der ziel, zal geëvenredigd zijn aan de mate harer voorbereiding hier op aarde, volgt uit den aard der zaak. Beschouwen wij dit, *wijsgeerig* en *menschkundig*, aan de zijde der Goddelijke regtvaardigheid, en in beide betrekkingen zal ons de waarheid even blijkbaar zijn. Of, zou de Goddelijke regtvaardigheid, schoon uit genade, en om de verdiensten van JEZUS CHRISTUS, niet beloonen, naarmate der werkzaamheid, elke poging ten goede, door zijnen Geest, in de harten gewerkt? Kan het anders, of de Heer moet zijne goedkeuring geven aan de vrije werkingen ten goede, door zijne redelijke schepselen uitgeoefend, hoe zeer door hem bestuurd en geregeld? Zou JEZUS, buiten dien hebben kunnen spreken van *eenen* GROOTEN *loon in de hemelen*, het welk, ontegenzeggelijk, ook *eenen* MINDEREN onderstelt?

Wijsgeerig is het onwederspreekelijk, omdat gelijke oorzaken, gelijke gevolgen moeten hebben. Het gene men hier zaait, zal hier namaals gemaaid worden. De opeenvolging van werkingen, in dit en het toekomende leven, waar van het laatste een gevolg van het eerste is, gedoogt geen tusschenvak noch plotselijken voortgang; de onvoorbereide kan niet vatbaar zijn

voor ongekend geluk; alleen de ziel die zich der Goddelijke nabijheid, bij aanvang, gewend heeft, kan daarin gelukkig wezen. Trouwens, even zoo min als iemand die niets van de *Wiskunde* verstond, hier op aarde, in een gezelschap van geoefende en werkdadige Wiskunstenaars zich vergenoegen zoude, omdat hij in de regelen en geheimen dier kunst niet ingewijd is, even zoo min kan ook de zondaar, ongeoefend in deugd en Godsvrucht, in den hemel gelukkig wezen.

Menschkundig, is het even zoo gelegen. Immers, met die gesteldheid, waarin wij de tegenwoordige wereld verlaten, gaan wij in de toekomende over. Onze ziel is niet vatbaar voor plotselijke veranderingen of verbeteringen. De Heer gaat zijnen gang, en doet geene wonderen buiten noodzaak, het zij in de natuur, het zij in de genade.

Welk eenen grond van troost verschaft dus het Evangelie! Welk eene schoone aanleiding geeft het tot verbetering, tot welke het, door den Geest van God, de noodige hulp belooft, en waarop het de heerlijkste uitkomst verzekert! Welk eene eer voor diepgevallene, voor ver afgewekene Adamskinderen, in den weg van God te mogen wandelen, en door hemzelven geleid te worden, zoo dat daaruit voortvloeit eene gelijkvormigheid aan dat hoogste Wezen, tot eer en heerlijkheid, in zijne tegenwoordigheid.

Behalve dit, — onder de voorbereiding der ziel, wordt ook het stoffelijke en sterfelijke ligchaam opgekweekt en toebereid, om deel te hebben aan de heerlijke opstanding, en de verheerlijking van het stof, en om eenmaal het hemelsche ligchaam van JEZUS gelijkvormig te worden;

om,

om, na de grove stofdeelen afgelegd te hebben, uit de kiem die in dezelve bewaard was, luisterrijk te herrijzen.

2. „ God die in het verborgene ziet, zal eens de verborgene pogingen en bedoelingen aan het licht brengen, en uit genade beloonen."

Dit leert JEZUS duidelijk, wanneer hij zegt: *Uw vader die in het verborgene ziet, zal het u in het openbaar vergelden.*; en JACOBUS waarschuwt uitdrukkelijk, *niet op het uiterlijke te zien*, om dat wij het hart niet kennen, en God den uiterlijk Armen verkoren heeft. Trouwens, hoe veel schijn is er dat geen wezen heeft; en hoe veel goeds is, somtijds, onder eene ongekende werkzaamheid, en een nederig gewaad, voor de menschelijke oplettendheid verborgen?

Het komt hier niet alleen aan, op het maken van vertooning, maar op het dadelijk betrachten van den wil des Heeren; en, daar een onderdaan dezes Konings niet aan woorden, maar aan daden gekend wordt, daar dat Koningrijk bestaat, in het betoonen van kracht ten goede, zoo wordt hier die werkzaamheid, die begeerte vereischt, welke overeenkomen met de wetten en begeerten des Konings; die zuiverheid des harten, welke, ijverig en opregt, het algemeen en bijzonder belang tracht te helpen bevorderen, en poogt nuttig te zijn, in den kring, waarin de opperste wijsheid en goedheid ons plaatste.

Wij kunnen de pogingen ten goede, onder de drie volgende hoofdwerkzaamheden rangschikken, als: 1. ter uitbreiding van de leer des Evangeliums. 2. ter zelfsvolmaking. 3. tot nut van anderen.

Het Evangelie te verkondigen en uit te breiden, heeft JEZUS zelf bevolen; ter zelfsvolmaking werkzaam te zijn, is niet minder zijn be-

bevel*, want wij moeten de volmaaktheid des hemelschen Vaders naftreven; en volgens zijne leer moeten wij onze medemenschen behandelen, zoo als wij wenschen door hen behandeld te worden.

Allen hebben echter geene genoegzame aanleiding, om hierin naar hunnen wensch, werkzaam te zijn, maar ook de opregte zucht en begeerte daar toe, is Gode bekend, en wordt door hem gadegeflagen; te doen en te werken het geen wij kunnen, zoo veel geluk rondom ons te verfpreiden als in ons vermogen is; — dit is pligt, dit is de wensch van elken waren Gods- en menfchenvriend. Zulk een toch beschouwt het geheele Christendom, als die groote en heerlijke maatschappij, van welke JEZUS CHRISTUS hoofd, Heer en Koning is; eene maatschappij die algemeen geluk bedoelt, en wier inrigting tot één doelwit, dat is: de eer des konings en het geluk van alle de leden, uitloopt, en om elk, naar mate van zijnen ftand en vatbaarheid gelukkig te maken; eene maatschappij, *klein in de beginfelen*, maar groot, ontelbaar, groot in leden, luisterrijk in haren oorfprong en doeleinden, en heerlijk tot in de eindelooze eeuwigheid.

Hier nu in mede te werken, is pligt en zaligheid; dit is de bedoeling van den waren navolger van JEZUS, daar biedt hij zich toe aan, bidt om de hulp en bijstand van den H. Geest en werkt waar hij kan, al is het onder tegenftand, en al blijft het onbekend. En, welk een troost voor het welgezinde hart: de Heer weet, ziet en kent alles; hij ziet op de verborgenfte gedachten; hij aanschouwt alle mijne pogingen; hij weet uit welke grondbeginfelen ik werkzaam ben, en welke bedoelingen ik mij daarin gedurig voorftel.

O

O Hoe velen, die hier niet bekend ſtonden als ware en werkzame Chistenen, zullen, in den dag der vergelding, met eer en heerlijkheid gekroond worden! Hoe velen die hier vergeten en ongekend als in eenen hoek verſchoven waren, zullen daar in het licht geſteld en verheerlijkt worden, en hunne ſtille maar opregte pogingen zien openbaar maken en vereeren; terwijl velen, die hier wat groots vertoonden en in de daad niets waren, zullen afgewezen worden! Daar zal de onregtvaardige koning met ſchande beladen zijn, en zijn waarlijk deugdzame onderdaan met eer bekroond worden; daar zal de hooggevoelende leeraar veroordeeld, maar de nederige en ſtille leerling aangenomen worden; daar zal de rijke die God niet kende ongelukkig, en de arme Godsvriend hoogstgelukkig en rijk in God wezen; ja, het goede dat hier in het duiſtere verrigt is, zal daar in het licht gebragt en heerlijk beloond worden.

De Hooggeleerde, die niet in ootmoed des harten tot JEZUS kwam, zal dan geen voordeel van zijne kundigheden inoogſten; alleen de nederige Christen, die den Zaligmaker als de eenige bron van heil, en de oorzaak zijns eeuwigen geluks eerbiedigde, zal de vruchten van zijn geloof, in overvloed en met blijdſchap inzamelen. Daar zal het in vollen nadruk zijn: „Laat de mijnen tot mij komen, want hunner is het Koningrijk der Hemelen! deze zijn mijne ware onderdanen!"

Wanneer wij, derhalve, de Evangelieleer, uit deze en meer andere ſchoone oogpunten beſchouwen, hoe belangrijk en beminnelijk wordt zij dan in onze oogen? welke beloften geeft zij? welk eene verwachting doet zij ons te gemoet zien? en hoedanig is hare edele bedoeling? — Gewis, deze laatſte is niets minder

dan

den volmaking, volkomening, wederbrenging uit den staat des verderfs, tot de gelijkheid aan God, in het aangezigt van JEZUS CHRISTUS. Daar naar te streven is hare eisch; ja, in dezer voege te streven tot volmaaktheid, is hare hooge bedoeling.

S....... P.

OVER DE SEKTE DER SAADS.

De *Saads*, eene Indische sekte, of liever een klein getal aanbidders van den éénen waren God in *Indië*, zijn merkwaardig, door hunne treffende overeenkomst met het Christendom. Wanneer men de fabelen van de stichting dier Gezinte uitzondert, ademt al het andere zoo veel waren Godsdienst, dat men zich niet genoeg verwonderen kan, hoe het licht der Rede alleen in staat was, zoodanig door de dikke nevelen van den gruwelijksten Afgodsdienst heen te breken. De Stichter dier Gezinte DJOGHI DAS, zou, volgens hunne verhalen, dood van het slagveld opgenomen, en door eenen vromen Kluizenaar in het leven terug geroepen zijn. Deze zou hem van den Afgodsdienst genezen, en weder tot de zijnen gezonden hebben, om hem, in naam van den SET-GOUROU, of *waren Herder*, *uit de zee van dwalingen terug te roepen*, *waarin zij verzonken lagen*. DJOGHI-DAS zou, tot bewijs van de waarheid zijner zending, een boom hebben doen spreken, en zich twaalf jaren lang hebben bezig gehouden, met het stichten van Gemeenten; daarop zou hij in eenen nacht van de aarde verdwenen, en de plaats, die zijn ligchaam nog 's avonds te voren innam, met frissche geurige bloemen bedekt geweest zijn.

De *Saads* verwerpen alle Godheden der *Hindoes*,

does, verfoeijen Afgoderij en Beeldendienst, en gelooven aan eenen Almagtigen, Alomtegenwoordigen, en Algoeden God, die *den goeden Herder*, (den bovengemelden Kluizenaar,) als zijnen onmiddellijken Afgezant, op aarde heeft doen verschijnen. Zij beschouwen de fabelen der *Hindoes*, betrekkelijk hunne Godheden, slechts als zinnebeelden van oude Vorsten of Veroveraars. De Pelgrimaadjen beschouwen zij als dwaasheden, even zeer als de reinigingen of wasschingen, (uitgezonderd die, welke de zindelijkheid vereischt,). Vraagt men hun, wat zij van de rivieren *de Ganges* en *Djemnah*, (door de *Hindoes* aangebeden) denken, zoo is het antwoord: *het zijn nuttige stroomen, die ons aan Gods goedheid doen denken.* Zij verwerpen de zielsverhuizing, maar gelooven aan een toekomend oordeel, aan de eeuwige zaligheid der goeden en vromen, en aan de veroordeeling der boozen tot zware, doch geenszins eeuwige straffen. Die straffen zullen naauwkeurig aan hunne misdaden evenredig, en eene algemeene gelukzaligheid, zal het einde aller dingen zijn. Bij het laatste oordeel, zal ook de SET-GOUROU (*de goede Herder*) zigtbaar verschijnen.

De *Saads* hadden voorheen geene andere Feestdagen, dan den Zaturdag; daar zij echter meestal arme lieden zijn, die naauwelijks hun levensonderhoud kunnen verdienen, zoo hebben zij deze door hunnen Stichter voorgeschreven wekelijksche rust in eene maandelijksche veranderd. Als dan hebben zij geene plegtigheden, dan een Liefdemaal, waartoe elk naar zijn vermogen, meel, gesmolten boter, melk of suiker medebrengt. Des avonds wordt het brood rondgedeeld, eene schaal met *Sorbet* gaat in de ronde, en heet *de Beker der Broederschap.* Het overige van den nacht zingt men lofzangen,

ter

ter eere van den SAT-GOUROU, of hoort naar stichtelijke voorlezingen. Elk, die zich onzedelijk gedraagt, wordt van dit Liefdemaal uitgesloten.

Behalve deze maandelijksche bijeenkomsten is er nog eene jaarlijksche in Maart, waarin het gedrag der Leden van de Gemeente onderzocht wordt.

De *Saads*, hebben geene geregelde Priesterschap; de achtbaarste man in elke plaats, die lezen en zingen kan, en de overleveringen goed kent, (want zij hebben weinig boeken,) wordt als het Geestelijk Opperhoofd beschouwd, doch heeft als zoodanig weinig gezag.

Om in de Gemeente te worden ingelijfd, moet men een' langen proeftijd ondergaan, en als dan in 't openbaar eene *teug water* drinken, waarop men als Lid der *Saads* wordt aangemerkt.

De Veelwijverij is onder hen verboden, zelfs het tweede Huwelijk voor de Weduwen. Zij verbieden ten strengsten alle onwaarheid, alle slechte en ondeugende bedrijven, het eten van het brood der luiheid, en het nemen van geschenken. Zij hebben een diep gevoel van hunne schuld als zondaars, doch hopen op Gods barmhartigheid, en trachten het misdrevene door volgende goede daden te herstellen. Zij eten hoegenaamd geen dierlijk voedsel, drinken geen' sterken drank, en kleeden zich als de *Hindoes*, bij welke deze stille menschen echter, juist omdat zij geen opzien willen baren, zeer onbekend zijn, het welk dan ook de reden is, dat de *Engelschen* hen nu eerst hebben ontdekt.

In 1812, bragten eenige *Saads*, van de Kermis van *Herdouar*, eenige Exemplaren van het Nieuwe Testament, onder de hunnen, doch eerst in 1817, las men hun eenige plaatsen daaruit voor,

voor, en leide hun die uit. Zij wilden eerst niet gaarne over Godsdienstige geschilpunten hooren, daar zij de bekeeringszucht (op de Mahomedaansche wijze) vreesden. Doch naderhand beter ingelicht, zijn zij geneigd geworden, de boeken der Zendelingen aan te nemen, en naar derzelver vermaningen te hooren.

Tot dus verre het verslag wegens deze merkwaardige Gezinte, volgens *Engelsche* berigten, in de *Annales des Voyages* van MALTE-BRUN, medegedeeld.

Wie erkent daarin niet eene zeer treffende overeenkomst, met de eerste Christenen, zoo als die, onder anderen, in den bekenden brief van PLINIUS aan TRAJANUS, worden voorgesteld?

DE PORTUGEESCHE VROUWEN.

Het is het grootste vermaak voor de Portugeesche Vrouwen, om op de uitstekken met ijzere traliën, waarmede doorgaans de hooge ramen voorzien zijn, of te staan, of zelfs wel op den grond te zitten. Het standpunt dezer balkons, mag door zijne hoogte, somtijds aan de schoonen van dit land bekoorlijkheden leenen, die zij eigenlijk niet bezitten; het is echter te hoog, om met de voorbijgangers te kunnen spreken, op zijn best kan men met den zakdoek, en met de oogen teekens geven.

Het is iets zeldzaams, Vrouwen op de wandelingen te ontmoeten, zij schijnen zelfs het gaan afgewend te hebben; onze Meisjes, zouden ten minsten zoo oordeelen als zij eene Portugeesche Dame zagen gaan, hoewel de doorgaans ellendig geplaveide, met spitse brandende steenen belegde straten der Steden, niet gunstig voor voetgangers zijn.

Even zoo weinig behagen zouden onze Vrouwen scheppen, in de gewone dragt der Portugeesche Dames. Verbeeldt u, mijne Lezeressen! eene Portugeesche in de grootste warmte, zelfs in de hondsdagen, in een langen lakenschen mantel, met een breede zijden kraag, gewonden, haar hoofd met een doek bedekt, wiens dubbele punten deels achter nederhangen, deels onder de kin toegeknoopt zijn, — op zijn best zoudt gij deze kleeding bij eene sledevaart kiezen.

Meent gij, onder de bewoonsters van *Portugal*, volle roode wangen te vinden, zoo vergist gij u zeer; slechts haar schitterend wit, een bij den gloed harer luchtstreek onverwacht verschijnsel, zou u behagen.

Hoe kon ook de frissche roozenroode kleur, waarmede ligchaamsbeweging, en het genot der lucht de wangen versieren, het deel der arme Portugeesche Vrouwen zijn? daar het gaan naar de Kerk hare eenige beweging is, en als zij in de Kerk zijn, dan maakt de in de kloosterachtige vochtige gewelven zamengepakte, door de menigte der aandachtigen verdikte lucht, dat zij eene bleeke kleur krijgen, die haar van het eerste ontluiken af, tot in den ouderdom bijblijft, indien zij op dezen laatsten trap des levens niet nog in eene olijfkleur verandert.

Denkt gij, mijne Lezeressen! dat de Portugeesche Dames, die zoo zeldzaam uitgaan, ten minsten zonder dwang hare spaarzame wandelingen genieten kunnen, zoo vergist gij u weder. Eene Meid volgt haar steeds op de hielen, en is de man zeer jaloers, dan komt er nog eene tweede bij. Zulke personen kan men tot dat einde huren, zoo als bij ons de Loon-Lakkeijen.

Het aangenaam onderhoud onzer Vrouwen, op hare Thee-visites, is hier niet bekend, zij schijnen

ben te arm van geest, of door de gloeijende luchtstreek en gebrek aan beweging, te traag geworden te zijn, om in deze cirkels bij een vrolijk gesprek eenig genoegen te vinden. Mogt gij eens den vrijen toegang hebben tot eene Portugeesche, aan de oude gewoonten verslaafde Familie, en zaagt gij een gezelschap van Dames niet op stoelen, maar op den grond, in een kring zitten, gewis gij zoudt van verwondering in de deur blijven staan. Zoudt gij op weg, naar de tafel, of naar huis, den arm van een Heer vasthouden, ei! ei! hoe zoudt gij de Portugeesche eerbaarheid kwetsen.

Wanneer zich bij ons, na het eten, eene algemeene vrolijkheid onder de gasten verspreidt, vooral als somtijds bij het nageregt een glaasje extra gedronken wordt, dan wordt men in *Portugal* integendeel tot de siesta of sesta, dat is tot een middagslaapje, bijna mogt ik zeggen gedwongen.

Vergeefs hoopt gij door een gezelschappelijk spel, een geestig gesprek, muzijk, lektuur enz. na uwen slaap vermaakt te worden, niets van dat; terstond komen de kaarten voor den dag, en als de partijen geëindigd zijn, gaat men statig naar zijn huis.

Zoudt gij wel, mijne Lezeresfen! onder deze omstandigheden, niettegenstaande de welriekende oranje- en citroenboomen, in *Portugal* willen wonen?

ST. DENIS.

In de nieuwe Geschiedenis van *Parijs*, van den Heer J. A. DULAURE, vindt men eene opheldering over den oorsprong der vereering van den Heiligen DIONIJSIUS, (ST. DENIS) Beschermheid

heilige van *Parijs*. De Heer DULAURE, meent voldoende redenen te hebben, om te denken, dat ST. DENIS, niettegenstaande de zeven echte schedels van dezen eersten bekeerder der oude *Galliers*, die voor de omwenteling in zeven verschillende Kerken vereerd werden, niemand anders geweest is, als de Grieksche BACCHUS DIONIJSIUS, wiens Feest oudtijds op denzelven tijd, als dat van onzen Heiligen thans, namelijk den negenden October gevierd wordende, voor de Parijsenaars veel te aangenaam was, dan dat zij dit voor de nieuwe leer zouden hebben willen opofferen.

De Christelijke Priesters deden, wat hun de voorzigtigheid in vele gevallen gebood, zij maakten den God, „eeuwig jong en schoon" tot eenen Martelaar, en zoo gelukte het hun, de eer den eersten bewezen, op den laatsten te doen overgaan.

VERGELIJKING.

Zeker Hoogleeraar en Dr. in de Geneeskunst, de Heer H., heeft eene Latijnsche Redevoering gehouden, waarin hij den Staat vergelijkt met de menschelijke bewerktuiging, of de *Staats*- met de *Menschelijke Constitutie*, op eene wijze, welke de aandacht trekt.

De Koning wordt met de hersenen, — de hooge Ambtenaren van Staat, met de lendenen, — de Regeringsleden, en de bijzondere Distrikten, met de gewrichten en buizen vergeleken, en verder de werking der zenuwen met eene goede Staatkunde, de voeding des ligchaams met het welvaren der Ingezetenen, en de omloop van het bloed met de circulatie van het geld, enz.

DE

DE, DOOR NACHTELIJKE DUISTERHEID, ZICH BEDEKT WANENDE VLOEKER MET DEN DOOD GESTRAFT, IN 1581.

In 't *Overſticht* daar ligt een ſtad,
Van ouds met roem vermeld;
Een' ſtad, wier ſtoute heldenvuist,
Tuigt, welk een moed in Neêrland huist,
Als 't zijne vrijheid geldt.

Hier was het dat eens RENNENBERG,
Die trouwlooze onverlaat,
Aan *Steenwijks* wakk'ren heldenſtoet,
Dronk eenen bitt'ren beker bloed,
Ten loon van landverraad.

Reeds ſpreidt, terwijl daar 't krijgs rumoer,
Brult om het vestingwerk,
En 's vijands leger wordt gemaaid,
Met lijken land en weg bezaaid,
De nacht zijn' vale vlerk.

Toen ſtond op *Steenwijks* ravelijns
Een koene heldendrom,
En hoord", terwijl door duisternis,
Deze aard' voor 't oog geſluijerd is,
Een last'rend vloekgebrom.

„Ha!" zoo roept ginds een wangedrogt,
Van 't *Rennenbergſche* heer,
„Dat vloek en ramp deez' grond bederv';
„Deez' plek, der oude Batten erf,
„Zink' in zijn' poelen neêr.

 „Dat

„Dat bliksems van het luchtgewelf,
„Der *Staten magt* verslaan;
„Dat donders uit der wolken schoot,
„HOHENLO treffen met den dood,
„En Neêrland doen vergaan.......

„Bij God! wie duldt zoo fel een hoon?"
Roept men den vloeker toe.
„Uw adderspog kwetst merg en hart!
„Wee hem! die Neêrlands helden tart;
„Wis is hij 't leven moê.

„Weg snoodaard! geef aan God uw' ziel:
„Want Neêrlands heldenstaal,
„Treft drà geheel uw trouw'loos rot,
„En drinkt ras bloed uit uwen strot,
„En smoort uw' gruweltaal.

„Neen, 'k wreek dien hoon op staanden voet,
„Die taal zoo boos en vuil;"
Zoo roept een ander strijdgenoot,
En jaagt met kracht het doodend lood
In...... *'s vloekers helschen muil.*

Hoe ook die last'raar vloekte en raasd',
Door slangen gift verhit,
En, hoe hij Neêrland hoonde en tergd',
En in het nacht'lijk floers zich bergd',
Zijn' stem was schutters wit.

Hij tuimelt, wentelt in zijn bloed,
En geeft weldra den geest;
Men zeult zijn ligchaam in de stad,
En roept: „dat zoo in duigen spatt',
„Die Neêrlands wraak niet vreest."

Gorinchem,
1821.
A. VAN ZUTPHEN.

AKA.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer A. G. VOS DE WAEL, van *Zwolle*, is op den 14den Mei, tot *Juris Rom. et hodierni Doctor* bevorderd, na in het openbaar loffelijk te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica inauguralis, de errore in conventionibus.*

Den volgenden dag, verkreeg de Heer G. H. TAAIJ, van *Tiel*, dezelfde waardigheid, na insgelijks loffelijk in het openbaar, te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica inauguralis, de natura atque vi obligationis naturalis ex principiis iuris hodierni.*

SCHOOL-NIEUWS.

GROENLO.

Den 12den Maart. Heden aanvaardde de Heer C. W. J. BIERHAUS, Kandidaat der Letteren, aan 's Lands Universiteit te *Leijden*, alhier zijne functien als Rector der Latijnsche School. Zijn Ed. geeft behalven in het Latijn en Grieksch, als mede het geen thans bij de Latijnsche School behoort, ook als Onderwijzer der Fransche Taal, lessen in het Fransch en Hoogduitsch. De Curatoren hebben de Eer, voornoemden Heer en School, aan de begunstiging van Ouders en Voogden, aan te bevelen.

UTRECHT.

Den 16den April. Heden werd hier in de

Lutherfche Kerk, onder Voorzitting van Heeren Burgemeesteren en Scholarchen, plegtig gevierd de openbare bevordering der Latijnsche Schooljeugd. De Rector van ons Gymnasium, S. NIJHOFF, opende en bestierde de plegtigheid; en van de eerste orde der eerste klasse gingen met prijzen tot het Akademisch onderwijs over J. PH. VERLOREN, C. DRONSBERG en J. H. VAN HOLHUIS. De eerste door het lot, daar hij met den tweeden gelijke fouten had, hield eene redevoering *de pietate erga Parentes, Exemplis etiam commendanda*, dat is, over de Ouderliefde, zoo als die zich ook door Voorbeelden doet aanbevelen; de tweede fprak *de Horatii mente ac ingenio, summis Carminum ejus opibus*, en toonde aan de uitmuntende fchatten van geest en vernuft, die de Lierzangen van HORATIUS in zich bevatten; de derde handelde *de Xenophonte Atheniensi, cum praeclaro Philosopho Historicoque, tum rei militaris admodum perito*, befchouwende XENOPHON in zijne voortreffelijkheid niet alleen als Wijsgeer en Gefchiedfchrijver, maar ook als Voorganger in den krijg. De twee eersten ontvingen daar en boven loffelijke getuigfchriften, wegens hunne bijzondere vorderingen in de Wiskunde, wordende H. W. VAN BRNOST, met den prijs befchonken. Verder werden met prijzen bevorderd van de tweede orde der eerste klasfe tot de eerste orde: R. SPOOR, die tevens den Griekfchen prijs ontving, IS. NIJHOFF S. Z., J. TURK, J. J. SLIGHER, en buitengewoon werd op deze orde met eenen welverdienden prijs begiftigd R. VERLOREN. Van de eerste orde der tweede klasfe tot de tweede orde der eerste klasfe: J. VAN HOEFF, D. J. VAN KEMPEN, die ook den Griekfchen prijs bekwam, en R. ZEVENHUIZEN. Van de tweede orde der tweede klasfe tot de eerste orde: C. L. DE VOS, TH. VERWAAIJEN

en

en E. ITTERSUM, en een loffelijk Getuigschrift van gedrag en vorderingen ontving G. P. KOPS. Van de derde klasse tot de tweede orde der tweede klasse: J. F. WETTER, C. VISSCHER, IS. VAN LIER, EL. Z., en buitengewoon J. P. KERKHOFF om bijzondere vlijt en zedigheid. Van de vierde klasse tot de derde: J. E. DE VOOGT, ook met een buitengewonen prijs van voorbeeldige oplettendheid en ijver, voorts G. B. VISSCHER en M. L. BEIJERKERK, als mede met loffelijke Getuigschriften van ongemene opmerkzaamheid en goede zeden: G. G. A. VAN DER LINGEN en A. A. VAN OLDENBARNEVELD, gend. WITTE TULLINGH. Van de vijfde klasse tot de vierde: G. C. VAN HEES, C. W. VAN WOERDEN, S. J. VAN LIER en R. M. G. VAN HEES, en van wegen loffelijk gedrag en aandacht bij het onderwijs, J. KOBUS. Eindelijk van de zesde klasse tot de vijfde L. VAN RANDWIJCK, die ook, om zijne betoonde belangstelling in het onderwijs en zijne edele zeden, eenen buitengewonen prijs verkreeg, L. J. NERVEU en G. BROERS, met een loffelijk Getuigschrift mede vereerd, om dat hij door het lot aan den eersten op deze klasse den buitengewonen prijs had moeten afstaan, A. C. W. SPERMAN en L. E. W. VAN COOTH, hebbende het loffelijk Getuigschrift van leergierigheid op deze klasse onder de Novitii behaald G. MOLENKAMP en J. C. SCHULTZ.

Deze gewigtige plegtigheid is ten aanhore van eene aanzienlijke en talrijke menigte verrigt, en met een aangenaam Muzijk vervrolijkt.

SCHIEDAM.

Den 30sten April. Heden heeft de plegtige uitdeeling der Eerepenningen aan de Leerlingen der Stads Teekenschool, in de Gasthuiskerk alhier, plaats gehad; zijnde aan de volgende verdienstelijke Jongelingen, als vervaardigers der best gekeur-

1 *Thess.* II: 8*b*. *Daarom dat gij ons lief geworden waart.*

Dan naderhand hoorden wij dat bovengemelde Gemeente, niettegenstaande het aanbod was van de hand gewezen, echter het beroep aan onzen Leeraar had toegezonden, zulks vernamen wij van zijn Wel Eerw. den 11den Maart l. l., welke bij het eindigen zijner Leerrede bekend maakte, dat zijn Wel Eerw. na overweging zich verpligt vond, onder afwachting der vereischte goedkeuringen, de beroeping aan te nemen.

BEEK. Na dat op den 25sten April dezes jaars, aan catharale koortsen, met verval van krachten, in den ouderdom van 87 jaren, overleden was, de Hoog Wel Geboren Heer G. A. BARON VAN RANDWIJCK, in leven Heer van *Beek*, Lid der Ridderschap van de Provincie *Gelderland*, Oud Ambtman, Rigter en Dijkgraaf, tusschen *Maas* en *Waal*, gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. H. EXALTO D'ALMARAS, van dit treurig sterfgeval, den 29sten daaraanvolgende der Gemeente kennis, en deed bij deze gelegenheid eene opzettelijke lijk en troostrede, over 1 *Thess.* IV: 13*a* en 14. *Doch Broeders ik wil niet, dat gij onwetende zijt van de genen, die ontslapen zijn. Want, indien wij gelooven, dat Jezus gestorven en opgestaan is, zoo zal God de genen, die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met hem.* Zijn Eerw. lichtte deze woorden toe, ontwikkelde de daarin vervatte troostrijke leer, en nam daaruit vervolgens aanleiding, om de in den Heere ontslapenen met blijdschap na te oogen, derzelver gedachtenis in zegening te houden, en hunne voetstappen na te wandelen.

RESSEN, den 13den Mei. Heden is onze Leeraar J. C. HOBUS, onder ons, in den h. dienst

be-

bevestigd, door Ds. D. HUMMELINCK, Pred. te *Zelhem*, aan wien de Consulent, Ds. W. RUTTINK, Pred. te *Huissen*, dit werk had afgestaan. De tekst des Bevestigers was *Joh.* IV: 34. De handoplegging geschiedde, behalve door bovengenoemde Bevestiger en Consulent, ook door DD. GROL, CORNEN, HOOCKEN, LAMBRECHTS, EXALTO D'ALMARAS, OVERDUIN, BREDERODE en VAN LAREN, Predd. te *Bemmel*, *Gent*, Emeritus van *Valkenswaard*, *Angerloo*, *Beek* en *Ubbergen*, *Arnhem*, *Slijk Ewijk* en *Beuningen*.

De Bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, met *Hand.* XX: 24.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

OVER- EN NEDER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Jan. 1821.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

HEMMEN vakant. Zie Maart 1821.

WAMEL EN DREUMEL. Zie Maart 1821.

ZUTPHEN.

RUURLO, den 29sten April 1821. Ds. P. ZILVERGIETER HOOGSTAD, Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, en hier toe door hetzelve Bestuur gecommitteerd, heeft den 27sten dezer, Ds. T. VAN BEEN, van zijne betrekkingen op de Classis van *Zutphen*, ontslagen, en het Consulentschap in deze Gemeente aan Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Predikant te *Vorden*, opgedragen. Ds. J. VAN BEEN, hier op tevens acte van dimissie, van den Kerkeraad gekregen hebbende, heeft heden afscheid van deze Gemeente genomen, met eene leerrede over *Rom.* VIII: 28, Zoo dat RUURLO vakant is.

ZUTPHEN, den 13den Mei. Dezen voormiddag werd Ds. J. J. VAN VOORST, van *Goes*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst al-

hier

hier bevestigd, door deszelfs Vader Ds. D. C. VAN VOORST, Predikant te *Amsterdam*, (op afstand van Ds. J. NOORDINK, Predikant alhier,) met 2 *Cor.* IV: 5*a*. *Wij prediken niet ons zelven maar Christus Jezus den Heer*. De Bevestigde heeft dezen avond zijne intrede gedaan, daar toe ten tekst nemende, 2 *Cor*. I: 24*b*, *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap*.

DOETINCHEM vakant. Zie April 1821.

T I E L.

OCHTEN, den 13den Mei. Heden werd onze Leeraar, Ds. M. P. VAN DOESBURGH, onder ons bevestigd, door deszelfs Broeder, Ds. J. VAN DOESBURGH, Pred. te *Wijk bij Duurstede*, aan wien onze Consulent, dat werk wel had willen overlaten. De tekst van den bevestiger was 2 *Cor*. IV: 1. *Daarom, dewijl wij deze bediening hebben, na de barmhertigheid die ons geschiedt is*, *zoo vertragen wij niet*, die van den Bevestigde 1 *Cor*. II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen enz*.

ECK EN WIEL, den 13den Mei. In den voormiddag Godsdienst van dezen dag, bevestigde Ds. J. SCHARP, van *Rotterdam*, onzen nieuwen Leeraar, Ds. D. BAX, met *Spreuk* XXIII: 15 en 16. *Mijn Zoon, zoo uw hart enz*. Onze Consulent Ds. H. VAN STEDEN, stond den Bevestiger dit werk af. Onze nieuwe Leeraar, begon zijnen dienst met eene Leerrede, over *Hand*. II: 29*a*. *Mannen Broeders! het is mij enz*. Behalve door den Bevestiger en den Consulent, geschiedde de oplegging der handen door DD. HERMSEN, LAMMERS, DOEDES, ALPHERTS, VAN DER WILLIGEN, DE GEER, KIST, KUMSIUS, VAN GEND, DE LEEUW, HOOG en VAN AMEROM, respective Predd. te *Rijswijk*, *Kesteren*, *Ingen*, *Ommeren*, *Tiel*, *Lienden*, *Zoelen*, *Opheusden*, *Hardinxveld*, *Rotterdam* en *Hoogmade*.

OP-

OPHEUSDEN. Onze Leeraar, Ds. C. KUMSIUS, die ons onlangs berigtte eene beroeping naar *Philipsland*, ontvangen te hebben, gaf ons l. l. 8sten April kennis, van zijn bedanken voor dezelve.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

ZOELMOND staat vakant te worden. Zie Maart 1821.

RAVENSWAAI. Zie April 1821.

B O M M E L.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL, den 8sten April. Heden werd onze beroepen Predikant, Ds. F. W. RAPPARD, in den h. dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Behuwdbroeder, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. KUITMAN, Predikant te *Windesheim*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. VAN WETERING, Predikant te *Brakel*.

De Bevestiger predikte over *Luc.* XV: 10. *Alzoo (zeg ik ulieden,) is daar blijdschap voor de Engelen Gods over eenen Zondaar, die zich bekeert*, en de bevestigde hield zijne intrede over *Luc.* XI: 28. *Zalig zijn de genen, die het woord Gods hooren, en dat zelve bewaren.*

ZALT-BOMMEL, den 15den April. Onze jongste Leeraar, Ds. S. CROMMELIN, maakte ons op den 1sten l. l. bekend, dat zijn Wel Eerw. beroepen was in de Gemeente te *Alkmaar*, en dit beroep had in beraad genomen.

Heden in de voormiddag Godsdienstoefening, gaf zijn Eerw. ons te kennen, dat hij voor die beroeping had bedankt, en verbond zich wederom aan ons, met *Ps.* XXXII: 8 *Ik zal raad geven.*

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN, den 29sten April. Na dat onze Leeraar, Ds. W. J. VAN VLOTEN, op den 27sten dezer, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis, door den Gecommitteerde van het Klassikaal

Be-

Bestuur van *Bommel*, Ds. W. N. CORNEN, Pred. te *Tuil*, ontslagen was, heeft zijn Eerw. op heden afscheid van ons genomen, ten tekst nemende, *Openb.* I: 8. *Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde, zegt de Heere; die is en die was en die komen zal, de Almagtige.*

HURWENEN, den 13den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. DE HAAN, in den h. dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer R. MACALESTER LOUP, Pred. te *Zalt-Bommel*, (zijnde de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. zeer gel. Heer N. LANGE, Pred. te *Bruchem* en *Kerkwijk*, door ongesteldheid verhinderd geworden dit werk zelf te verrigten.) De Bevestiger predikte over *Coll.* III: 16a. De bevestigde deed zijne intrerede, naar aanleiding van 1 *Cor.* II: 2.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

HEEREWAARDEN. Zie Maart 1821.

EST staat vakant te worden. Zie Maart 1821.

HEDEL staat vakant te worden. Zie Maart 1821.

VARIK. Zie April 1821.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK. Het Klassikaal Bestuur bestaat voor dit jaar 1821, uit de volgende leden.

Praeses, L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*.

Assessor, J. PARÉ, Pred. te *Barneveld*.

Scriba, W. SCHOLTEN, Pred. te *Harderwijk*.

Secundus, J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Harderwijk*.

Leden:

J. L. OVERDORP, Pred. te *Epe*. Secundus J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Harderwijk*. J. VAN ALLEN, Pred. te *Veessen*. Secundus J. EVERWIJN, Pred.

Pred. te *Elspeet*. L. DIBBITS, Pred. te *Voorthuizen*. Secundus A. KETZ, Pred. te *Putten*. Primarius E. NIEUHOFF, Ouderling te *Harderwijk*. Secundus J. J. VAN LOENEN, Ouderling te *Harderwijk*.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland* zijn, op den 2den Mei 1821, tot den Predikdienst geadmitteerd de Heeren: C. J. VAN DRIEL, en A. MOLENAAR, Kandidaten in de Letteren, en H. Godgeleerdheid, te *Leijden*.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Onze Leeraar, W. L. WEIDNER, door vermindering van ligchaamskrachten, buiten staat geraakt zijnde, om den openlijken Predikdienst te kunnen verrigten, is, op zijn verzoek door Zijne Majesteit onzen Koning, gunstig, Emeritus verklaard. Dus is 'S GRAVENHAGE vakant.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 18den Februarij 1821. Heden avond, vierdde onze Leeraar, Ds. J. P. N. COX, plegtige gedachtenis van zijnen vervulden vijf en twintigjarigen Evangelie Dienst, in de Gemeenten van *Hellendoorn*, *Velthoven en Oerle*, *Venlo en Stevenswaard*, *Hulsen*, *Beusichem*, *Schoonhoven* en *Rotterdam*, predikende bij die gelegenheid over *Pred.* XII: 13. 14. *Van alles, dat gehoord is, is het einde van de zaak: vrees God, en houd zijne geboden; want dit (betaamt) allen menschen. Want God zal ieder werk in het gerigte brengen, met al dat verborgen is, het zij goed het zij kwaad.* Deze Leerrede, is reeds door den druk algemeen gemaakt, op aandrang zijner vrienden, waar van ook eenigen op eene

edelmoedige wijze, hunne dankbaarheid betoond hebben, voor het nut dat zijn Eerw. gedurende zijn verblijf alhier gesticht heeft, zoo voor de Gemeente, als voor hen in het bijzonder. God, wenschen wij, sterke en bekwame verder dezen onzen Leeraar, en zijne Ambtgenooten, die nog onder ons arbeiden; en geve ons het voorregt, dat wij ons nog lang in het genot van hunnen Evangeliedienst verblijden mogen.

MAASSLUIS. Onze Kerkeraad, gunstige handopening verkregen hebbende, van zijne Excellentie den Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. bij besluit van den 28sten Februarij 1821 N°. $\frac{675}{154}$, heeft dit twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. J. P. WIJS, Predd. te *Hilversum*. G. G. BRUGMAN, te *Beverwijk*. W. W. VAN BEUZEKOM, te *Velsen*. J. S. MUNTING, te *Haastrecht*. T. A. CLARISSE, te *Doorn*. S. CROMMELIN, te *Zalt-Bommel*. A. P. W. NOORDINK, te *Oud Beijerland*. C. W. KARSTEN, te *Driebergen*. S. G. JORISSEN, te *Waardenburg* en *Neerrijnen*. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor, te *Heino*. G. VAN DUIJL, te *Vianen* en A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*.

En vervolgens dit zestal:

DD. BRUGMAN, VAN BEUZEKOM, KARSTEN, VAN DUIJL, MUNTING en WIJS.

Deze, volgens eene hier bestaande wet, alle gehoord zijnde, is daaruit den 10den April, gemaakt dit drietal:

DD. WIJS, BRUGMAN en VAN BEUZEKOM.

En den 13den beroepen, Ds. W. W. VAN BEUZEKOM, Pred. te *Velsen*.

Deze beroeping, den 1sten Mei, door den Ambachtsheer geäggreëerd zijnde, is door den beroepenen aangenomen, in afwachting van de noodige approbatiën.

VLAAR-

VLAARDINGEN. Van den Kerkeraad aldaar, is het volgend berigt ingekomen.

Onze oudste Leeraar, Ds. R. TEN BOSCH, heeft op Zondag den 15den April dezes jaars, plegtig en openlijk gedachtenis gevierd, van zijnen vervulden 25 jarigen Evangelie-Dienst, zoo in de Gemeenten van *Ingen* en *Baambrug*, als gedurende den tijd van 15 jaren onder ons. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid in den voormiddag Godsdienst, over 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom dewijl wij deze bedieninge hebben, naar de barmhartigheid die ons geschied is, zoo vertragen wij niet.* De Gemeente wenscht, dat God den arbeid van dezen haren Leeraar, nevens dien van zijnen Ambtgenoot, rijkelijk zegene, en zij zich nog lang in den Evangelie-Dienst, van hare Leeraren verblijden moge.

MOERKAPELLE. De Kerkeraad, gunstig handopening verkregen hebbende, van Zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur-Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, bij besluit van den 20sten April 1821, N°. $\frac{1223}{650}$ en reeds door de *Boekzaal* van Maart l. l., HH. Kandidaten uitgenoodigd hebbende, om hunne gaven alhier te laten hooren, is voornemens eerlang een beroep te doen, ten einde de vakature, zoo spoedig mogelijk te vervullen.

L E IJ D E N.

NIEUWKOOP, den 15den April 1821. De dag van heden, was voor de Gemeente alhier een blijde Feestdag. Vier jonge Lieden, van goeden aanleg, met name JOHANNES KAPTEIN, GOLIDA VOLLEBREGT, GEERTJE DE GRAAF en GRIETJE DE VOGEL, werden openlijk ondervraagd over de Geschiedenissen en Godsdienstleer des

Bijbels, en over de Zedeleer des Christendoms. Hunne antwoorden gaven, door gepaste vrijmoedigheid, bedaarden ernst en ongekunstelde eenvoudigheid, algemeen genoegen. Voldoende bekwaamheid in de kennis van het Evangelie, gevoegd bij de ondubbelzinnigste getuigenis van een loffelijk levensgedrag, maakte hen dus waardig, om deel te nemen aan het Avondmaal onzes Heeren. Tot dat einde werden zij met vijftien anderen reeds vroeger aangenomenen, als Leden van CHRISTUS Gemeente, naar gewoonte ingezegend, terwijl zij staande, met de hand op den Bijbel, onwankelbare trouw aan deszelfs leer en lessen, plegtig en hartelijk beloofden. De tekst, bij die gelegenheid kortelijk behandeld, was uit den eersten Brief van Petrus, *Hoofdst.* III: 15.

NIEUWVEEN, den 29sten April 1801. Nadat door den Gecommitteerde van het *Klassikaal* Bestuur, Ds. J. VAN WAANEN, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. A. G. VAN ALDERWERELT, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, onze Leeraar, M. P. VAN DOESBURGH, beroepen naar *Ochten*, was losgemaakt van zijne Klassikale en Kerkelijke betrekkingen, zoo heeft zijn Eerw. van ons afscheid genomen, ten Tekst gekozen hebbende 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *Wij wenschen dit, [namentlijk] uwe volmaking.*

Ter vervulling dezer vakature, heeft de Kerkeraad, onder 't bestuur van bovengemelden Consulent, de volgende Nominatie en beroeping gedaan:

Op het achttal werden geplaatst:

DD. A. VAN WETERING, Predd. te *Brakel.* B. VAN WILLES, te *Nieuwland.* J. H. WORST, te *Oudkarspel.* H. SCHIPPERS, te *Egmond-Binnen.* D. J. WOLTERBEEK, te *Oosterbeek.* T. W. OVERHOF,

hof, te *Buitschoten*. J. A. HANEWINKEL, te *Putten*. W. VAN OLNT DE LEEUW, te *Harderwijk*.

Op het viertal:

DD. A. VAN WETERING, S. VAN WILLIS, J. H. WORST, T. W. OVERHOF.

Op het tweetal:

DD. A. VAN WETERING en S. VAN WILLIS.

Waaruit beroepen is, Ds. A. VAN WETERING, Pred. te *Brakel*; zullende zijn Eerw. de beroeping worden toegezonden, zoo dra de approbatie van Heeren Burgemeesteren der Stad *Haarlem*, als Ambachtsheeren, zal zijn ingekomen.

De beroepene heeft intusschen dit beroep in beraad genomen.

HILLEGOM, den 13den Mei. Onze Leeraar, Ds. M. VAN MEERTEBAN, berigtte ons den 29sten April, des voormiddags, op het einde zijner Leerrede, dat hij dien morgen een beroep ontvangen had naar de Gemeente van *Goes*; en dat hij hetzelve in beraad zoude houden. En dezen morgen, gaf hij ons in zijne Voorafspraak kennis, dat hij zich verpligt had gerekend, voor deze beroeping te bedanken, en verbond hij zich op nieuws aan den dienst dezer Gemeente, door eene gepaste Leerrede.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

NOORDWIJK AAN ZEE, staat vakant te worden. Zie April 1821.

DORDRECHT.

HOORNAAR, den 8sten Mei 1821. Op den 4den Maart, werd Ds. J. BOLDERMAN, van *Erichem*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. Z. J. BUIJN, Pred. te *Hoog-Blokland*, als Consulent, met 1 Cor. III: 7. *Zoo is dan, noch hij die plant iets, noch hij die nat maakt: maar God die den wasdom geeft.*

De Bevestigde heeft des namiddags, zijne In-

rede gedaan, tot Tekst nemende 1 Cor. II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iet te weten, onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

KLAASWAAL. Onze Leeraar, Ds. H. W. DE WILDE, heeft eene beroeping naar de Gemeente te *Hall*, onder de Classis van *Arnhem*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Ds. J. MAASEN, Pred. te *Kuinre*, alhier den 31sten Maart l. l., beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt.

SLIEDRECHT. Onze Leeraar, Ds. A. DE KONING, van hier naar *Meppel* beroepen, is den 26sten April l. l., in eene Kerkeraads Vergadering, van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Classis van *Dordrecht*, behoorlijk ontslagen, en heeft den volgende Zondag afscheid genomen, met *Hand.* XX: 36. *En als hij dit gezegd had, heeft hij, nederknielende, met hen allen gebeden.*

SLIEDRECHT, den 4den Mei 1821. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. A. DE KONING, naar *Meppel*; is alhier onder het bestuur van den Consulent N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. J. C. VAN DOORNE, Predd. te *Bahr* en *Lathum*. K. HERINGA, te *Herwijnen*. A. F. VAN WETERING, te *Brakel*. J. OVERMAN, te *Groot-Ammers*. W. F. OVERHOF, te *Bunschoten*. L. M. LOBRIJ, te *Zwammerdam*. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct., te *Heijno*. J. G. A. PAGENSTECHER VAN GROIN, te *Lisse*. C. A. VAN SCHAGEN, te *Capelle aan den IJssel*. G. F. HEENK, te *Schelluinen*. W. SPIERING, te *Poortugaal*. J. J. NEUMANN, te *Lopik* en *Cabauw*.

Zestal:

DD. C. A. VAN SCHAGEN, K. HERINGA, J. J. NEU-

NEUMANN, W. SPIERING, G. F. KERNK, en L. M. LOBREJ.

Drietal:

DD. G. F. KERNK, J. J. NEUMANN, en W. SPIERING.

Uit welk drietal beroepen is, den Wel Eerw. Heer J. J. NEUMANN, Pred. te *Lopik* en *Cabauw*, welk beroep door den Hoog Welgeboren Heer TUIJL VAN SEROOSKERKE, Heer van *Sliedrecht* en *Naaldwijk* geapprobeerd zijnde, den beroepenen is toegezonden.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS). Zie April 1821.

ALBLASSERDAM vakant. Zie April 1821.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN staat vakant te worden. Zie April 1821.

G O U D A.

OUDERKERK AAN DEN IJSSEL, den 25sten April 1821. Deze Gemeente werd heden in diepe treurigheid gedompeld, door het onverwacht afsterven van haren Leeraar, Ds. H. DONKER, bijna acht en dertig jaren, had hij in den dienst van het Evangelie gearbeid; daarvan ruim twee jaren te *Etershem* en *Schardam*, en ruim vijf en dertig jaren onder ons. Hij laat, behalve vijf kinderen in een vorig huwelijk verwekt, eene Weduwe na met vier nog onverzorgde kinderen, voor welke het jaar van gratie zal worden waargenomen.

Op verzoek der Weduwe en Gemeente, heeft Ds. P. LIETAERT, Pred. te *Gouderak*, op den 6den Mei, meer opzettelijk aan den overledenen gedacht, in eene Lijkrede, naar aanleiding Gen. XXVII: 2b. *Ik weet den dag mijns doods niet*, terwijl ook de naburige Predikanten, op

den eersten Zondag na het overlijden, hunne Gemeenten aan dit treffend sterfgeval herinnerd hebben en het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, het gemis betreurt van een waardig medelid, voor het welk als Secundus zal optreden, Ds. J. LA LAU, Pred. te *Stolwijk*.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

LEERDAM. Zie April 1821.

KRIMPEN AAN DE LEK staat vakant te worden. Zie April 1821.

B R I E L L E.

MIDDELHARNIS, den 13den Maart. Heden stierf, in het 58ste jaar van zijn leven, de Wel-Eerw. zeer geleerde Heer L. SLOTEMAKER, Predikant der Hervormde Gemeente alhier en Praeses der Classis van *Brielle*. Gedurende dezen ganschen Winter had hij met ligchaamsongesteldheden te worstelen, onder welke hij eindelijk bezweek. In drie onderscheiden Gemeenten heeft hij het Evangelie van onzen Heer J. C. verkondigd; namelijk in de Gemeente van *Est*, onder de Classis van *Bommel*, in de Gemeente van *Leerbroek*, onder de Classis van *Gouda*, en sedert het jaar 1790 alhier. Hij was een vriendelijk in onderscheiden betrekkingen nuttig mensch, een teder Echtgenoot en Vader, een hulpvaardig Medebroeder, een getrouw Herder, een verstandig geleerd, welsprekend en ijverig Leeraar, die zijne Gemeente in het goede voorging, en wiens nagedachtenis nog lang onder ons in zegening zal blijven, zijn lijk werd op den 16den dezer plegtig ter aarde besteld, zijn vriend en nabuur Ds. J. KAMERMAN, Pred. te *Sommelsdijk*, deed bij die gelegenheid eene toepasselijke aanspraak. Tot een blijk van achting voor den overledenen, zal er op zijn graf een gedenkteeken worden opgerigt. Zijn

Zijn Wel Eerw. werd betreurd, door zijne Weduwe Mejufvrouw A. M. C. DIEMEL, die hij met vijf kinderen naliet, onder welken een ongelukkig met toevallen bezocht zoontje, dat de vaderlijke zorg, vooral mist. Hem betreuren zijne verdere nabestaanden, zijne Gemeente en zeer vele vrienden, zoo in als buiten dit eiland.

Ds. J. KAMERMAN, heeft als Consulent dezer Gemeente, de eerste predikbeurt, na zijn overlijden, alhier waargenomen, sprekende tot ons naar *Jes.* LII 7. *Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten des genen, die het goede boodschapt, die den vrede doet hooren; des genen die goede boodschap brengt van het goede, die heil doet hooren; des genen, die tot Zion zegt: uw God is Koning.* God gave, dat de opwekkingen, vermaningen en lessen, ons bij die gelegenheid en bij het graf des overledenen gegeven, rijk in zegen voor ons zijn mogen.

SOMMELSDIJK. Op den 20sten April, maakte onze Leeraar J. KAMERMAN, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Wemeldingen*, onder de Classis van *Goes*, en dat hij dezelve in beraad nam. Op den 6den Mei berigtte zijn Wel Eerw. ons, dat hij besloten had, voor deze op hem uitgebragte beroeping, te bedanken.

BRIELLE staat vakant te worden. Zie Februarij 1822.

SIMONSHAVEN en BIERT. Zie April 1822.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM, den 2den Mei. Bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is, in deszelfs Vergadering van heden, tot den predik-

dienst toegelaten, J. H. BROUWER, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leijden*.

AMSTERDAM.

WAVERVEEN. Onze Leeraar, Ds. A. SJOERNIS, den 25sten Maart l. l., een beroep naar de Gemeente van *Zevenhoven* ontvangen hebbende, heeft, na beraad, bedankt, en zich aan ons verbonden, met een voorafspraak uit 2 *Cor* XII: 14*a*. *Ziet ik ben ten derdenmale gereed om tot u te komen*.

WEESP, den 29sten April. Heden hadden wij het genoegen, dat onze oudste Leeraar, Ds. J. VAN BLIJENBURGH, gedachtenis vierde van zijnen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, met *Ps*. CXVI: 12. God stelle zijn Wel Eerw. nog lange ten zegen voor deze Gemeente!

MUIDEN. Den 6den Mei maakte onze Leeraar, Ds. A. FRANCKEN, ons den 15den April bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Doetinchem*, ontvangen had, heden moesten wij van hem het berigt hooren, dat hij zich verpligt gevonden had, dat beroep aan te nemen. Weshalve

MUIDEN eerlang vakant zal worden.

AMSTERDAM. Zie April 1821.

HAARLEM.

ASSENDELFT. Zie April 1821.

ALKMAAR.

ALKMAAR. De Wel Eerw. Heer S. CROMMELIN, Pred. te *Zaltbommel*, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op nieuw deze nominatien uitgebragt:

Twaalftal:

DD. A. VERWEIJ, Predd. te *Leijdschendam*. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen* en *den Hoef*. P. E. VINKE, Th. Dr. te *Jutphaas*. W. VAN DER LEEUW, te *Limmen*. K. HERINGA, te *Hurwijnen*.

J. DRA-

J. BRAVE, te *Maarsen*. J, G. VORSTMAN, te *Sluis in Vlaanderen*. J. DIESEL, te *Bergen*. W. ZIMMERMAN, te *Franeker*. N. DE GRAAF, te *Wervershoof*. G. WALLER, te *Apeldoorn*. L. J. VAN DAM, te *Beemster*.

Zestal:

DD. VERWEIJ, VINKE, SCHIPPERS, VAN DER LEEUW, BRAVE en VORSTMAN.

Drietal:

DD. VINKE, VERWEIJ en BRAVE.

Waaruit op den 1sten Mei beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. E. VINKE, Th. Dr. Pred. te *Jutphaas*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

ALKMAAR, den 13den Mei 1821. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. PIERSON, den 8sten dezer zijnen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, eerst bijna 5 jaren in de Gemeente van *Amstelveen*, den overigen tijd te *Alkmaar*, vervuld hebbende, gedacht heden namiddag, bij gelegenheid van de dankzegging na het des voormiddags gevierde Avondmaal, aan dit uitnemend voorregt. Naar aanleiding van *Psalm*. CXI: 1: *Hallelujah, Ik zal den Heere loven van ganscher harte, in den raad en vergadering der opregten*; betaalde hij den Heere zijne gelofte, onder dankbare vermelding van Gods sparende, opregtende, ondersteunende en zegenende liefde, terwijl de Gemeente, nevens zijne Ambtgenooten, hare dankzeggingen en heilwenschen, met die des Leeraars, hartelijk vereenigden.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie April 1821.

H O O R N.

HAUWAART. Ds. A. VAN DE WETERING, Pred. te *Brakel*, heeft, na beraad, voor de beroeping alhier op hem uitgebragt bedankt.

MIDWOUDE. Onze Leeraar, Ds. A. DIEPERINK,

nen, heeft voor de beroeping naar het *Nort Beek*, gelijk ook voor eene aanbieding der beroeping, naar het nabuurig *Schermerhorn*, bedankt, en zich den goeden Vrijdag, aan deze Gemeente bij vernieuwing verbonden.

ZWAAG. Ds. J. DIJK, naar de Gemeente van *Assendelft* beroepen zijnde, heeft na beraad, voor dezelve bedankt, en zich op nieuw aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Hebr.* XII: 25a, 26, en 27a. *Ziet toe dat gij dien die spreekt niet verwerpt*, enz.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OOSTER- en WESTERBLOKKER vakant. Zie Maart 1821.

OPPERDOES vakant. Zie April 1822.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 18den April. Ds. H. J. [illegible], Th. Dr. en Pred. te *Meliskerke*, voor de alhier op zijn Wel-Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden het volgend zestal van Predikanten geformeerd:

DD. H. J. VAN INGEN, Predd. te *Arnemuiden*. D. A. BUIJT, te *Nisse*. A. E. HAGEN, te *Ovezande* en *Driewegen*. A. J. BUIJS BALLOT, te *Laurens* en *Brigdamme*. A. C. ROëLL, te *Goedereede* en *Stellendam*. F. J. MONNEHENS, te *Buurmalsum*.

Uit hetzelve zijn op het drietal geplaatst:

DD. H. J. VAN INGEN, D. A. BUIJT en A. J. BUIJS BALLOT.

Waaruit terstond beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. VAN INGEN, Pred. te *Arnemuiden*, doch die mede, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

OOST-

OOSTZOUBURG, den ... April. Onze Leeraar, Ds. H. L. DE JONGE, maakte ons, op heden bekend, het overlijden van Douariere Gravin VAN GOLTZ, geboren VAN STEENBRACHT, Ambachtsvrouwe van Oost- en Westzouburg, en voegde bij deze bekendmaking gepaste opwekkingen.

ARNEMUIDEN, den 25sten April. Onze Leeraar, Ds. H. J. VAN IRHOVEN, den 18den dezer, van hier naar Koudekerke, onder deze Classis, beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich heden op nieuw aan deze Gemeente verbonden, met eene Leerrede over Job XIV: 18.

MIDDELBURG, den 6den Mei. Op heden werd Ds. D. MOLENAAR, van Doetinchem, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door onzen jongsten Leeraar Ds. B. VAN DER VEEN, met eene Leerrede over Philipp. II: 29a. Ontvangt hem dan in den Heere met alle blijdschap. De bevestigde heeft, des avonds zijne intrêde gedaan, daartoe tot tekst nemende 1 Cor. II: 2. Want ik heb niet voorgenomen, iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruist.

RITTHEM, den 6den Mei. Onze Leeraar, Ds A. F. BEAUFAR, van hier naar Philippine, onder de Classis van Zierikzee, beroepen zijnde, heeft voor die beroeping bedankt.

MIDDELBURG vakant. Zie Oct. 1800.

ZIERIKZEE.

SCHERPENISSE, den 15den April. Heden had alhier eene buitengewone plegtigheid plaats, 42 Leerlingen, werden openlijk als Ledematen bevestigd; onder welke was CORNELIA BOER, eene jonge Dochter uit den geringen stand, die door eenen zamenloop van omstandigheden nog niet gedoopt was. — Onze Leeraar, J. C.

MIE

NIEBELSTEIN WALTER, had haar met de overigen onderwezen, en op belijdenis des geloofs aangenomen, en op heden werd zij gedoopt. De tekst was *Hebr.* X: 22*b*, 23. *En het ligchaam gewasschen zijnde met rein water, laat ons de onwankelbare belijdenis der hope vasthouden, (want die het beloofd heeft is getrouw)*, waaruit de verpligting werd aangetoond, tot eene getrouwe en standvastige belijdenis, uit krachte van onzen Doop. Voor de Leerrede werd gezongen *Psalm* LXXXIX: *vs.* 1 en 7. en voor de Doopsbediening uit *Gezang* XCIX: het 3de en 4de *vers*. Na dat de Doopelinge de vragen van het gewone Formulier had beantwoord, knielde zij neder en werd gedoopt, waarbij zij, op hare begeerte de namen ontving CORNELIA LOURINA, dadelijk sprak de Leeraar eenen plegtige zegen over haar uit. Hierop volgde de bevestiging van alle de nieuwe Ledematen, waarop wederom werd gezongen *Gezang* VIII: *vs.* 9 en 10. aan het einde van dit zingen, stond de Jongeling JACOB DINGEMANSE SLAGER op, en bedankte den Leeraar, op eene korte eenvoudige en treffende wijze, voor het genotene onderwijs, vervolgens ging de Leeraar voort met aanspraken te doen, aan de nieuwe belijders, hunne Ouders, Vrienden, en aan alle de Hoorders, en besloot met gebed en dankzegging, en het laten zingen van *Gezang* CXLVII: *vs.* 3.

KERKWERVE vakant. Zie Febr. 1821.

PHILIPSLAND. Zie April 1821.

GOES.

GOES. Op den 11den April, werdt door den Kerkeraad, ter vervulling onzer vakature, uit een te voren gemaakt grostal, de navolgende Predikanten op het twaalftal gebragt:

DD. A. VERWEIJ, Predd. te *Leijdschendam en Wik-*

Wilsveen. M. VAN METEREN, te *Hillegom.* J. RADERMACHER SCHORER, te *'s Gravenpolder.* ... SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk.* D. A. BUIJT, te *Nisse.* J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, te *Wolfaartsdijk.* P. DIEMONT, te *Bleskensgraaf.* A. VAN VLOTEN, te *Voorburg.* H. J. ROIJAARDS, te *Meerkerk.* H. BOUVIN, te *Beusichem.* J. J. VAN DEINSE, te *Hulst.* J. F. VAN OORDT, te *Nederlangbroek.*

In dezelfde Vergadering, werdt daaruit het volgende zestal gemaakt:

DD A. VERWEIJ, H. J. ROIJAARDS, J. RADERMACHER SCHORER, M. VAN METEREN, J. J. VAN DEINSE en J. AB UTRECHT DRESSELHUIS.

Vervolgens vergaderde de Kerkeraad den 26sten April, tot het stemmen voor het drietal, waarop geplaatst werden:

DD. M. VAN METEREN, J. J. VAN DEINSE en J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, en beriep Ds. M. VAN METEREN, Pred. te *Hillegom*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

BAARLAND, den 23sten April. Onze Leeraar, 'S. LUIJMES, vierde heden zijnen 25 jarigen Evangelie-Dienst, dien hij zoo in andere als sedert ruim één jaar, in deze Gemeente had mogen vervullen. Zijn Wel Eerw. predikte bij die gelegenheid, *Psalm* VIII: 5*a*.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.
WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.
KATTENDIJKE. Zie Maart 1821.
WAARDEN. Zie Maart 1821.
CATS vakant. Zie April 1821.
'T FORT BATH c. a. Zie April 1821.
CLOETINGEN. Zie April 1821.

IJ Z E N D IJ K E.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

HOOFD-

HOOFDPLAAT vakant. Zie Febr. 1820.
CADZAND vakant. Zie Maart 1821.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn tot den h. dienst toegelaten, de Heeren W. J. OUDEGEEST, A. VAN DEN BRANDHOF, J. C. RIEHM, Theol. Doct. te *Utrecht*, R. BELLENDOORN, J. DE JONG, W. J. NIESSEN en J. HONDIUS, Litt. et Theol. Candd.

UTRECHT.

ABKOUDE, den 11den April l. l. Door den Eerw. Kerkeraad is heden, na verleende handopening, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. H. VAN BOLHUIS, het navolgende twaalftal gemaakt:

DD. A. JENTINK, Predd. te *Steenwijkerwold*. T. KLIPPINK, te *Nichtevecht*, W. OTTO, te *Vinkeveen*. J. E. C. DE WIJS, te *Leerzuim*. H. R. SCHUTTE REPELIUS, te *Cockengen*, W. STROES JANZEN, te *Nederhorst den Berg*. G. H. VAN BOLHUIS, te *Baambrugge*. J. E. STEINIGENWEG, te *Nooddorp*. P. H. BUGENHOLTZ, te *Woudenberg*. J. C. VAN DE VELDE, te *Werkhoven*. A. HAZEU, te *Uitgeest*, en B. J. EVERWIJN, te *Beets*.

Zestal:

DD. JENTINK, KLIPPINK, OTTO, DE WIJS, SCHUTTE, REPELIUS en STROES JANSEN.

Drietal:

DD. JENTINK, KLIPPINK en OTTO.

Waar uit beroepen is Ds. T. KLIPPINK, Pred. te *Nichtevecht*, doch zijn Eerw. heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

Hier op is den 2den Mei l. l., de Kerkeraad weder onder toezigt van genoemde Consulent, over

overgegaan tot het doen van eene tweede beroeping, en zijn op het 12tal geplaatst:

DD. A. HAZEU, Predd. te *Uitgeest*. W. JANS, te *Waal* en *Hondswijk*. J. E. C. DE WIJS, te *Leersum*. H. R. SCHUTTE REPELIUS, te *Cockengen*. W. STROËS JANSEN, te *Nederhorst den Berg*. G. H. VAN BOLHUIS, te *Baambrugge*. J. C. VAN DE VELDE, te *Werkhoven*. D. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Dr., aan de *Vuursche*. J. E. STEINIGEWEG, te *Noorddorp*. W. VAN DER VEUR, te *Didam*. P. H. HUGENHOLTZ, Theol. Dr. te *Woudenberg*. en B. J. EVERWIJN, te *Beets*.

*Z*estal:

DD. HAZEU, JANS, DE WIJS, SCHUTTE REPELIUS, STROËS JANSEN en VAN BOLHUIS.

Drietal:

DD. HAZEU, JANS en DE WIJS.

En daar uit beroepen Ds. A. HAZEU, Pred. te *Uitgeest*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

LINSCHOTEN. Heden den 15den April, had hier bij de nademiddag Godsdienst, eene bijzondere plegtigheid plaats, onder een twaalftal nieuwe leden, welken bevestigd werden, bevond zich eene Doopsgezinde, genaamd H. L. WOUDSMA, oud zijnde ruim 23 jaren, welke na voorafgaande Geloofsbelijdenis van onze Hervormde leere, door den H. Doop in de Gemeente ingelijfd, en met de anderen, onder gepaste aanspraken en zegenbeden, tot Lidmaat der Gemeente verklaard, en aangenomen werd.

Onze Leeraar C. G. VAN DEN IJSSEL, predikte bij die gelegenheid over *Rom*. VI: 4. *Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, op dat gelijkerwijs Christus uit den dooden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden*.

AMERSFOORD.

NICHTEVECHT, den 29sten April. Heden maakte onze Leeraar, Ds. T. KLIFFINK, ons bekend, voor de beroeping naar *Abkoude*, bedankt te hebben.

DE BILT, den 3den Mei. Heden is de Kerkeraad zamengekomen tot het werk der beroeping, onder het bestuur van den Consulent, A. SCHILT, Pred. te *Blaauwkapel*.

Op het twaalftal werden geplaatst:

DD. J. C. VAN DE VELDE, Predd. te *Werkhoven*. A. VISCH, te *Zuidwolde*. J. B. C. DE WIJS, te *Leersum*. P. E. G. NAHUIJS, te *Bunnik*. A. SCHILT, te *Blaauwkapel*. J. VAN DEN BROEK, te *Pernis*. A. H. BLAAUW, te *Maartensdijk*. L. VOERMAN, te *Dongen*. J. H. SCHEPERS, te *IJsselmuiden*. J. R. IMMINK, te *Harmelen*. G. W. BISSCHOP, te *Elst*. A. RADIJS, te *Osch* en *Heesch*.

Nadat de zes eerste op het zestal, en de drie eerste op het drietal geplaatst waren, is hier uit beroepen, de Heer J. C. VAN DE VELDE, Pred. te *Werkhoven*, die dit beroep in beraad genomen heeft.

WIJK.

SCHALKWIJK, den 28sten April. Onze Leeraar, Ds. H. VAN LIL, heeft ons bekend gemaakt, dat hij de beroeping naar *Kattendijke*, onder de Classis van *Goes*, heeft aangenomen.

VEENENDAAL, den 6den Mei. Op den 3den dezer, is onze waardige Leeraar, Ds. H. DE GAAIJ FORTMAN, overleden. De Consulent dezer Gemeente, Ds. J. B. BOERDINO, Pred. te *Renswoude*, heden alhier predikende, stelde der Gemeente, naar aanleiding van *Pred*. IX: 10. voor, dat de gedachte aan onzen dood eene krachtige aansporing is, om onze taak, gedurende ons verblijf op deze aarde, af te werken: waarbij wij, behalve den troost onder alle onze om-

stan-

standigheden, en ons eigen geluk, ånderen, na onzen dood, ook nog tot troost en geluk verstrekken kunnen. God zegene die prediking voor deze Gemeente, en zij in gunst gedachtig aan de ongelukkige en diep bedroefde Weduwe van onzen gestorven Vriend, en aan haar talrijk kroost, het welk nog eerstdaags staat vermeerderd te worden.

Het annus gratiae, zal door de Predikanten in den Ring van *Rhenen*, waargenomen worden.

HOUTEN, den 10den Mei. Heden is door den Kerkeraad dezer Gemeente, uit een drietal, waarop geplaatst waren:

DD. J. C. VAN DE VELDE, Pred. te *Werkhoven*. W. JANS, Pred. in *'s Waal* en *Hondswijk*, en R. BELLENDOORN, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, beroepen tot Pred. in deze Gemeente, de Wel Eerw. Heer R. BELLENDOORN, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME. Den 8sten April 1821, heeft Ds. A. VAN DIJK, van de Hervormde Gemeente van *Foudgum* en *Raard*, onder de Classis van *Dokkum*, tot deze Gemeente overgekomen, alhier, na alvorens bevestigd te zijn, een aanvang van zijn dienstwerk gemaakt, met eene Leerrede over Rom. XV: 29. *Ik weet, dat ik tot u komende, met volheid zegen des Evangeliums Christi komen zal.*

De Bevestigings Leerrede is, zoo als de Correspondens met eene genoegzame zekerheid, gelijk hij meent, gehoord heeft, door Ds. H. HEPPENER, Consulent van deze Gemeente, en Pred. te *Zuid-* en *Noord-Drachten*, geschied, over *Luc.* IX: 62. *Niemand, die zijne hand aan den ploeg slaat, en ziet naar het gene achter is, is bekwaam tot het Koningrijke Gods.*

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 21sten April 1821. De Wel Eerw. Heer A. R. MENTES, sedert ruim vijf jaren, wegens aanmerkelijke verzwakking des gezigts van zijnen Dienst onder ons ontslagen, hield heden, de dag, waarop zijn Eerw. voor vijftig jaren, zijnen Evangelie-Dienst alhier aanvaardde, eene plegtige Leerrede over *Psalm* LXXI: 17, 18. Gode, voor alle de weldaden en zegeningen, gedurende dien geruimen tijd genoten, den vurigsten dank ootmoedig toebrengende, en zich bij voortduring aan *Gods* Vaderlijke zorge en liefde in CHRISTUS, vertrouwend aanbevelende, terwijl zijn Eerw met ter gelegenheid geschikte en hartelijke aanspraken en zegenwenschen, deze plegtigheid eindigde.

God, zij verder den waardigen Man in zijnen hoogen ouderdom, tot steun en sterkte, en vervulle zijne wenschen en beden, voor onzen bloei en welvaart.

WONS vakant. Zie Febr. 1821.

SNEEK.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

WORKUM. Zie Maart 1821.

STAVOREN staat vakant te worden. Zie April 1821.

WIJCKEL vakant. Zie April 1821.

DOK-

DOKKUM.

DROGEHAM EN HARKEMA OP EINDE. Zie Febr. 1821.

DOKKUM. Zie April 1821.

FOUDGUM EN RAARD vakant. Zie April 1821.

AUGSBUUR EN COLLUMERZWAAG. Zie April 1821.

HEEREVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Dec. 1820.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

OMMEN, den 6den Mei. Heden had deze Gemeente het genoegen, haren nieuwen Leeraar, Ds. T. VAN REEN, onder haar te zien bevestigen en opreden, zijn Eerw. werd, bij afstand van den Consulent, Ds. D. VALKENBURG, Pred. in *den Ham*, bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. NOORDINK, Pred. te *Zutphen*, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16*a.* terwijl zijn Eerw. een aanvang maakte van zijnen dienst, predikende over 1 *Cor.* III: 9.

RAALTE. Zie Febr. 1821.

AVEREEERST vakant. Zie April 1821.

KAMPEN.

KAMPEN, den 29sten Maart. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heden gehouden, werd J. GRAUW, Schoolonderwijzer te *Genemuiden*, overeenkomstig het reglement op het Godsdienstig onderwijs, geëxamineerd, met dat gevolg, dat hij eene acte verkreeg die hem be-

voegd maakt, om te staan naar admissie, tot het geven van Godsdienstig onderwijs in eene bijzondere Gemeente.

KAMPEN, den 22sten April. Bij onze viering van het Paaschfeest, heden gehouden, hadden wij het genoegen, de edele Zangkunst dienstbaar te zien maken, aan onze godsdienstige vreugde en opwekking.

Een Zanggezelschap, thans reeds tot 78 leden aangegroeid, vestigde zich in het afgelopen jaar in deze Gemeente, om zich in het Muzikaal zingen te oefenen, onder het opzigt van onzen kundigen Organist, van de Bovenkerk H. VAN DER DUSSEN, die voor hetzelve nieuwe muzijk voor onderscheidene, ook de Evangelische Gezangen, op drie stemmen, en om die Choorsgewijze te zingen, componeerde.

Op het Kersfeest gaf dit gezelschap de eerste verblijdende proeven van gemaakte vorderingen: heden geschiedde dit voor de tweede maal, en wel op zulk eene wijze, dat het gevoelig Christenhart geroerd wierd, en door de Zangstukken die men uitvoerde, en door de melodiën, die men hoorde, zoo dat Kunstkenners hunne tevredenheid en bewondering te kennen gaven. Zoo hadden wij aanleiding tot vrolijkheid op dezen dag; maar onze vrolijkheid vereerde hem aan wiens opstanding wij dachten.

CUINRE, den 29sten April. Onze Leeraar J. MAASEN, onlangs beroepen naar de Gemeente van *Ottoland* en *Nederblokland*, heeft voor die beroeping bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden, predikende over *Phil.* I: 25 en 26.

BLOKZIJL. Zie Febr. 1821.

BLANKENHAM vakant. Zie April 1821.

KAMPEN vakant. Zie April 1821.

GRO-

GRONINGEN.

Op den 2den Mei 1821, is, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heer RUTGERUS PERISONIUS MENSINGA, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid, aan de Hoogeschool, te *Groningen*.

GRONINGEN.

GRONINGEN, den 15den April 1821. Mogt onze Leeraar, L. VAN BOLHUIS, nu vijf jaren verleden, met eene opzettelijke Leerrede, zijnen vervulden vijftigjarigen Evangelie-Dienst vieren, en heeft hij sedert zijn openlijk Dienstwerk, nog den meesten tijd mogen waarnemen; thans mogten wij hem, in eene bredere voorafspraak dankbaar hooren gedenken, dat hij nu eenen vijf en vijftigjarigen Dienst, ten volle vervuld had, waarvan hij bijna de laatste vijf en dertig jaren aan deze Gemeente had besteed, en daarin, zoo veel zijne krachten toelaten, nog mogt werkzaam zijn, schoon zijn 80sten levensjaar ongeveer, voor de helft reeds ingetreden.

APPINGEDAM.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

OPWIERDA. Zie April 1821.

MIDDELSTUM.

BAFLO-RASQUERT, den 15den April. Heden werd onze Leeraar, J. MUNTENDAM, bevestigd door den Heer A. IJPEIJ, Hoogleeraar te *Groningen*, met *Matth.* XXIII: 10*b*, 11. De Bevestigde deed des namiddags zijne Intrede, met *Gal.* VI: 14*a*.

USKWERT, den 29sten April 1821. Nadat onze Leeraar, R. A. BENTHEM, den 11den dezer, onder Directie van den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Heer J. J. DAMSTÉ,

en den Consulent, den Heer A. J. COSTERUS, Predd. te *Uithuister-Meden* en te *Rottum*, van zijne betrekking op den Kerkeraad en de Gemeente, en van de Classis, des voormiddags was losgemaakt, hield, 's namiddags de Heer M. WOLDRING, Pred. op de *Breeden*, op de Ringsvergadering, eene voorlezing over 2 *Petr.* I: 5—8; en nam daaruit aanleiding, om eene zegenbede over onzen ouden Leeraar uit te boezemen, die daarop van alle zijne Ringbroeders afscheid nam. En offchoon onze oude Leeraar gezind was, om den 23sten dezer, door eene reeds uitgewerkte Leerrede afscheid te nemen, heeft dezelve echter, door onpasselijkheid verhinderd, door den mond van den ter hulpe zijnde Kandidaat R. L. KIJLSTRA, afscheid van de Gemeente genomen, met gepaste aanspraak en zegenbede. Den 29sten dezer, heeft opgemelde Heer Kandidaat, zijn bijkans tweejarig hulpwerk alhier besloten met een betoog, volgens *Joh.* VI: 68, 69, dat wij het best voor ons heil zorgen door geloof in JEZUS CHRISTUS te beoefenen.

WETZINGA EN SAUWERT vakant. *Zie Nov.* 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

USKWERT vakant. Zie Febr. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

ENGELEN, 15den April 1821. Heden had alhier eene belangrijke plegtigheid plaats. Vier jonge Lieden; namelijk: JACOBUS WEEMHOFF, PAULUS MIDDELKOOP, MARIA VAN REEKUM en IJDA WEEMHOFF, werden door onzen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. D. C. KOCH, in de voornaamste

de waarheden der Christelijke Geloofs- en Zedeleer, in de Voormiddag-Godsdienst-oefening, openlijk ondervraagd; zij beantwoordden de hun voorgestelde vragen, op eene doelmatige wijze en met zedige vrijmoedigheid; tevens blijken gevende van hunne vorderinge in Christelijke kennis, én van hun vertrouwen op den Heer JEZUS CHRISTUS, als hunnen eenigen Zaligmaker; waarop zij, na beantwoording der voorgeschrevene vragen, door onzen Leeraar, plegtig tot Ledematen der Gemeente aangenomen werden. Hetwelk alles met gepaste aanspraken en Gezangen vergezeld ging, en tot genoegen en stichting der Gemeente afliep.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

BOXTEL, ESCH EN LIEMPDE. Zie April 1821.

BERLICUM EN ROSMALEN staat vakant te worden. Zie April 1821.

B R E D A.

Het Klassikaal Bestuur van *Breda*, bestaat uit de navolgende leden:

Praeses, Ds. J. LA LAU, Predikant te *Bergen op Zoom.*

Assessor, Ds. W. VAN VOLKOM, Pred. te *Breda.*

Scriba, Ds. P. VAN RADEN, Pred. te *Breda.*

Secundus, Ds. A. N. VAN PELLECOM, Pred. te *Prinsenhagen.*

Gecommitteerden zijn:

Ds. H. WESSELS, Pred. te *Ter Heide.* S. G. PRINS, Pred. te *Chaam.* J. DE LEEUW, Pred. te *Rozendaal.* E. J. J. ECOMA, Pred. te *Gastel.* Mr. VAN CUILENBURCH, Ouderling te *Bergen op Zoom.*

Derzelver Secundi zijn:

Ds. G. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Ossendrecht.* G.

KAMERMAN, Pred. te *Lur*. H. J. KROM, Pred. te *Oudenbosch*. R. VAN DER BROEK, Pred. te *Zevenbergen*.

De Heer M. A. BEKKERS, Ouderling te *Chaam*.

STAND DAAR BUITEN. Na verkregene handopening van Z. E. den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. is alhier, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. E. J. HOMAN, naar *Nieuw Vosmeer*, het volgend drietal gemaakt.

DD. P. B. A. BOEZER, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. E. J. J. ECOMA, Pred. te *Castel* en P. JANSSEN, Pred. te *Kruisland*.

En daaruit beroepen, de Heer P. B. A. BOEZER, Kandidaat tot den h. dienst. Zijn Eerw. deze beroeping aangenomen hebbende, die door het Klassikaal Bestuur van *Breda* goedgekeurd en vervolgens door de gunstige goedkeuring van Z. M. den Koning bekrachtigd is, is op den 1sten April l. l., als Predikant van deze Gemeente, bevestigd geworden. De bevestigingsrede geschiedde, bij afstand van den Consulent, Ds. H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, Pred. te *Klundert*, door Ds. H. MAANDAG, Pred. te *Dubbeldam*, met 1 *Thess*. V: 13*a*. *Acht hen zeer veel in liefde om hunnes werks wille*; terwijl de bevestigde Leeraar een aanvang maakte van zijnen dienst, met eene Leerrede over *Hand*. IV: 12*a*. *De zaligheid is in geenen anderen*.

De oplegging der handen bij de bevestiging, geschiedde, behalve door de Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren: H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, E. J. J. ECOMA, H. J. KROM, H. LASTDRAGER en R. VAN DEN BROEK, respective Predikanten te

Klun-

Klundert, *Gastel*, *Oudenbosch*, *Etten* en *Zevenbergen*.

DE LEUR, den 1sten April. Onze Leeraar, Ds. G. KAMERMAN, berigtte ons, den 18den Maart l. l., dat zijn Eerw. beroepen was naar *Kloetingen*, onder de Clasfis van *Goes*, en heden hoorden wij, dat zijn Eerw., onder inwachting der vereischte approbatien, die beroeping heeft aangenomen. Zoo dat

DE LEUR staat vakant te worden.

KLUNDERT, den 8sten April. Heden had hier, bij de namidag Godsdienst, eene belangrijke plegtigheid plaats. De eenige dochter van den Ouderling en Kerkvoogd dezer Gemeente, N. LIPTOOIJ, genaamd JOHANNA, een meisje van ruim 16 jaren, deed openlijk voor de Gemeente hare Geloofsbelijdenis, en gaf daar bij zoo vele proeven van kennis in de Geloofs- en *Zedeleer* van onzen Godsdienst en in de Bijbelgeschiedenissen, dat het eene algemeene goedkeuring wegdroeg, en zij vervolgens met gepaste aanspraken en zegenbeden, tot Lidmate der Gemeente werd verklaard en aangenomen.

Onze Leeraar, Ds. H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, hield bij deze gelegenheid eene Leerrede over *Matth.* X: 32. die met gepaste Psalmen en Gezangen voorafgegaan, afgewisseld en geeindigd werd.

STEENBERGEN, den 8sten April. Ook wij vernamen, met ontroering en hartelijk leedwezen, het onverwacht en treurig afsterven van Ds. D. E. HAMMER, te *Maastricht*, werwaarts zijn Eerw. in Junij 1815. van ons vertrokken was, na ruim 8 jaren, als onze Herder en Leeraar, met den meesten ijver en getrouwheid, het wezenlijk geluk van ons en onze kinderen behartigd en veel goeds onder ons gestiecht te hebben, waar door de nagedachtenis van den

waar-

waardigen overledenen, bij ons in zegening is en nog lange zal blijven. Onze tegenwoordige Leeraar, Ds. C. J. L. SCHULLER, ons hier bij heden voormiddag, in zijne voorafrede bepalende, maakte ons tevens opmerkzaam, zoo op de gewigtige daaruit voor ons voortvloeijende verpligtingen, als op het leerzame van dit aandoenlijk sterfgeval.

ZUNDERT, den 6den Mei. Op heden werd Ds. J. J. SCHILHAM, van *Asch*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. N. VAN PELLEKOM, Pred. te *Prinsenhagen*, met *Hebr.* XIII: 17. *Zijt uwen Voorgangeren gehoorzaam, en zijt hun onderdanig; want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen; opdat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende: want dat is u niet nuttig.* De bevestigde heeft zijnen intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Colosf.* III: 11. (laatste gedeelte) *Christus is alles, en in allen.*

ETTEN. Onze Leeraar, Ds. H. LASTDRAGER, van hier naar *Hoofdplaat*, onder de Classis van *IJzendijke*, beroepen zijnde, heeft na beraad, voor die beroeping bedankt.

H E U S D E N.

OP- EN NEDERANDEL. Zie April 1821.

E I N D H O V E N.

VALKENSWAARD, den 6den Mei 1821. Onze Leeraar de Wel Eerw. Heer T. F. DE HAAN, na ontvangene Koninglijke en Kerkelijke goedkeuring, wegens deszelfs beroeping naar *Hurwenen*, op den 26sten April j. l. van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Eindhoven*, behoorlijk losgemaakt, heeft den 29sten daaraanvolgende, zijne Afscheids-Leerrede gehouden, met 2 *Thesf.* III: 18. *De genade onzes Heeren Jezus Christi zij met u allen!*

DREN-

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 13den Mei. Heden werd onze, van *Sliedrecht* tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, in den Heiligen Dienst bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer G. H. HEIN. De Bevestiger, predikte bij die gelegenheid naar aanleiding van *Rom.* VIII: 31*b*. *Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?* Terwijl onze nieuwe Leeraar zijnen dienst aanvaardde, met eene Leerrede over *Hand.* XXVIII: 15. *En van daar kwamen de broeders, van onze zaken gehoort hebbende, ons te gemoet — welke Paulus ziende, dankte hij God, en greep eenen moed.*

VLEDDER vakant. Zie April 1821.

RUINERWOLDE, staat vakant te worden. Zie April 1821.

MEPPEL. Zie April 1821.

WALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 4den Mei 1821. In de gewone Voorjaars-Vergadering der Commissie, tot de zaken der Walsche Kerken, deze week alhier gehouden, zijn de Heeren F. M. STOLL en L. D. PORTEVIN, welke hunne Akademische Studiën te *Heidelberg* en *Montauban*, volbragt hadden, en van de vereischte Getuigschriften voorzien waren, na gedaan voorstel en het bij de wet gevorderde Examen, tot den Predikdienst, in de Hervormde Kerken, binnen het Koningrijk, nevens de overige Kandidaten, tot den Heiligen Dienst, toegelaten.

VOOR:

VOORBURG vakant.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
GRONINGEN vakant. Zie Maart 1821.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

LUIK. *Garnisoens-Gemeente.* Op den Palm-Zondag, den 15den April l. l., werd het nieuw en meer geschikt Kerkgebouw der Protestantsche Gemeente, door Z. M. onzen Koning voor dezelve verordend, en op hoogstdesselfs last van 's Landswege van het noodige tot onze Godsdienstoefeningen voorzien, plegtig ingewijd door derzelver Leeraar, Ds. R. ALBERTHOMA CHEVALIER, met eene Leerrede over *Matth.* XVIII: 20. *Waar twee of drie in mijnen naam vergaderd zijn, daar ben ik in 't midden van hun.* Zijn Eerw. deed openlijk hulde, aan de weldadige zorg van Z. M. onzen Koning, en eindigde zijne Redevoering met gepaste aanspraken, zoo aan den Heer Generaal, Commandant der Provincie, als aan den Heer Luitenant Colonel der Genie, CAMBRLINGH, onder wiens opzigt dit Kerkgebouw was in gereedheid gebragt, als mede aan de andere Authoriteiten, en bijzonder aan de Gemeente, en zelfs aan de Roomschgezinden, die aldaar met orde en stilte tegenwoordig waren. — Op den volgenden Paaschdag, werd het H. Avondmaal in deze Nieuwe Kerk bediend, weder in tegenwoordigheid van vele Aanschouwers, voor wien dit in de Stad een vreemd verschijnsel is en die, wanneer er, volgens de verordening van Z. M. den Koning, van tijd tot tijd, gelijk bij de inwijdingrede, in de Fransche Taal gepredikt

wordt,

wordt, daar door in 't vervolg een meer gunstig denkbeeld, van onzen Godsdienst zullen leeren vormen, het welk onder den Goddelijken zegen, voor velen zal kunnen nuttig zijn.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT, bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente, eene Predikantsplaats vakant. Zie April 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

In de hope van het gevreesd gebrek aan Predikanten, in de Nederlandsche Hervormde Kerk voor te komen, of althans te verminderen, is

men

men ook in de Stad *Utrecht* bedacht geweest, om een Fonds bij een te zamelen, ter te gemoetkoming in de kosten der Theölogische Studiën, voor minvermogende jonge Lieden.

Hier toe is eene Commissie verzocht en zamengesteld, bestaande uit de Heeren:

J. VAN DOBLEN, J. F. GOBIUS, H. ANGELKOT, C. H. SCHOBER, P. VERLOREN, W. J. BOTH HENDRIKS en C. J. VAN DER MUELEN VAN MAARSENBROEK.

Door welke Commissie, het volgende Ontwerp is publiek gemaakt:

Art. 1. Het aanvankelijk opgerigte *fonds*, zamengesteld uit giften in eens, of uit jaarlijksche bijdragen, zal uitsluitend bestemd *zijn, om bij* het tegenwoordig bestaand gebrek aan Proponenten bij de Hervormde Nederlandsche Kerk, jongelingen tot de Theölogische Studien aan te moedigen, of daar in te ondersteunen.

Art. 2. Er zullen jaarlijks zoo vele jongelingen worden aangenomen, als de toestand der geldmiddelen zulks veroorloven zal, en er geschikte voorwerpen kunnen gevonden worden, in de keuze van welken men den voorkeur geven zal aan jongelingen van eene beschaafde opvoeding en uit eenen fatsoenlijken stand; terwijl Predikants-zonen om de meerdere gelegenheid tot ontwikkeling en opleiding bij hunne Vaders, vooral aandacht verdienen zullen.

Art. 3. De jongelingen zullen door een loffelijk getuigschrift, bij het verlaten der Latijnsche Scholen, of anderzins, voldoende bewijzen moeten geven, dat zij tot hooger onderwijs kunnen worden aangenomen en dat op hun karakter en zedelijk gedrag met grond niets is aan te merken.

Art. 4. Zij zullen vooraf in tegenwoordigheid der Commissie een onderzoek moeten onder-

gaan

gaan door Hoogleeraren hier ter stede, daartoe te verzoeken.

Art. 5. Dit onderzoek zal dienen, om na te gaan, of de jongeling eenen goeden aanleg hebbe tot het Leeraar-ambt en of hij niet alleen zulk eene burgerlijke beschaving hebbe genooten; maar ook zoo Godsdienstig en doelmatig is opgevoed, dat men van hem moge verwachten, dat hij den achtingwaardigen stand, welken hij gekozen heeft, eenmaal tot luister zal kunnen verstrekken en in dezelve regt nuttig zijn.

Art. 6. Dit onderzoek zal jaarlijks worden hernieuwd en van den goeden uitslag daarvan zal afhangen, of de Commissie voortgaan zal den onderzochten verder toelagen te schenken; dan of hij zich door het kwalijk besteden van zijnen tijd, of een berispelijk gedrag zulks hebbe onwaardig gemaakt.

Art. 7. De jongelingen, uit het fonds studerende, zullen gedurende hun verblijf op de studie, naar de wetten op het hooger onderwijs ingerigt, altijd aan het toezigt der Kommissie onderworpen zijn, des gevorderd wordende, voor dezelve verschijnen en blijken van een aanhoudend goed gedrag en het wel waarnemen hunner lessen moeten geven.

Art. 8. De toelage, die ieder jaar bij vernieuwing zal worden toegekend, zal geëvenredigd zijn naar den toestand van het fonds en naar de betrekkelijke behoeften van den genen, die daaruit genieten.

Ook is het der Kommissie voorbehouden, om aan min gegoede lieden, de Akademie verlatende, eenige meest noodzakelijke boeken ter voortzetting hunner studien te verschaffen.

Art. 9. Er zal zoo veel mogelijk gezorgd worden, dat jongelingen, uit dit fonds toelagen

genooten hebbende, verpligt worden, roepingen naar meer afgelegene en min aangename standplaatsen aan te nemen.

Ook zullen zij zich bij onderteekening moeten verbinden, alle kerkelijke wetten en formulieren, bij de Nederduitsche Hervormde Kerk aangenomen, te zullen nakomen en helpen ten uitvoer brengen.

Art. 10. Het staat aan de Commissie vrij, om bij de op- en aanneming van jonge *lieden*, zoodanige meerdere bepalingen te maken, als zij tot bevordering dezer belangrijke zaak meest nuttig zal achten.

Art. 11. Indien te eeniger tijd door deze, of andere soortgelijke inrigtingen het *thans* bestaand gebrek aan Kandidaten tot het Leeraar-ambt voor de Hervormde Kerk in ons Vaderland opgehouden mogt, zullen de inkomsten van dit fonds besteed mogen worden, om de bezoldiging der Predikanten, vooral ten platte lande, te verbeteren.

Art. 12. Bij ontstentenis van een der *leden* van de Commissie, zullen door de overblijvenden uit de voornaamste Donateuren of Contribuanten, drie leden worden genoodigd, om alzoo gezamenlijk de keuze van eenen nieuwen bestuurder te doen.

Art. 13. De Commissie zal jaarlijks, bij afwisseling, drie der Donateuren of Contribuanten uitnoodigen, om bij het sluiten der rekening van derzelver administratie, tegenwoordig te zijn.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.

AMERSFOORT vakant.

FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVAN-

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

WILDERVANK EN VEENDAM. Onze Leeraar Ds. J. J. TER LAAG, van hier beroepen naar 's *Hertogenbosch*, heeft zijne afscheids leerrede alhier gehouden op den 25sten Maart l. l. hebbende tot tekst *Psalm* 37 *vs.* 37. Na verkregene handopening, is door den Grooten Kerkeraad en de Stemhebbende Leden dezer Gemeente, ten overstaan van den Consulent Ds. G. ECKHART, Predikant te *Groningen*, op den 15den April, in afwachting zoo van de Koninklijke als Kerkelijke goedkeuring, tot Leeraar beroepen de Eerw. Heer J. G. H. REUDLER, Kandidaat tot den H. dienst.

'S HERTOGENBOSCH, den 15den April. Onze van *Wildervank* en *Veendam*, tot ons overgekomen Leeraar Ds. J. J. TER LAAG, werd heden in den Voormiddags-Godsdienst, onder ons bevestigd door onzen Consulent Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, Predikant te *Utrecht*, met eene Leerrede over 1 *Joh.* 5. *vs.* 12. *Wie den Zoon heeft, heeft het leven, wie den Zoon Gods niet heeft, heeft het leven niet.* Des Namiddags deed daarop de Bevestigde zijne Intreerede, Predikende over 1 *Cor* 12 *vs.* 28. *En God heeft er gesteld in de Gemeente, ten eerste de Apostelen, ten tweede, de Profeten, ten derde de Leeraars.*

De predikdienst, gedurende de reeds verjaarde vakature, geregeld zijnde waargenomen, door Predikanten van de Hervormde Gemeente in deze Stad en haren omtrek, welke ons daarin een' aangename blijk gaven van hunne broederlijke genegenheid en bereidvaardigheid, maar inzonderheid, bijna van week tot week, door den Wel Eerw. Zeer geleerde Heer M. FRANK, Veldprediker bij het Regiment Zwitsers N°. 29 al-

hier in garnisoen, kunnen wij niet nalaten; hier van nog kortelijk gewag te maken, onder betuiging onzer hartelijke erkentelijkheid en wederkerige broederlievende gezindheden.

LEIJDEN, den 15den April 1821. Heden had alhier, volgens Sijnodaal besluit, de plegtige Inzegening plaats, van vijftien nieuwe Ledematen, onder dezelve bevond zich een getrouwd paar, eenige mannen die reeds den ouderdom van veertig jaren bereikt hadden, en vijf militairen uit het Invalide huis.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer JUNIUS, predikte bij deze gelegenheid, naar aanleiding van onzen 19den Lijdenstekst, over de gehechtheid aan en de navolging van Jezus den Wereldverlosser, welke redevoering afgewisseld werd, met gepaste gezangen en aanspraken. Op uitnoodiging van Heeren Bestuurderen, van het Invalide huis, heeft onze Leeraar, het Kerkelijke Godsdienstig onderwijs der Evangelisch Luthersche Militairen, in dat door de Vaderlandsliefde van Neerlandsch Volk, voor oude en verminkte Krijgslieden, gesticht etablissement, gaarne op zich genomen.

PURMERENDE, den 15den April. Heden avond had hier weder eene gewigtige en tevens aandoenlijke plegtigheid plaats, daar veertien Jongelieden in het openbaar tot Leden der Gemeente ingezegend en bevestigd wierden, door onzen Leeraar den Wel Eerw. Heer C. SWAAN, te weten: vijf jongelingen W. ARENDS, J. STAPEL, A. ZWART, F. BADE en C. SALOMON, en negen jonge dochteren P. J. SWAAN, E. KLINK, A. MEHRENS, G. ZWART, E. STRUVINK, A. RIJKS, G. ASSEMS, V. ASSEMS en A. FAHINK, na dat dezelve Vrijdags te voren in de tegenwoordigheid van eene Commissie, uit den Eerw. Kerkeraad, met de grootste lof belijdenis van hun geloof hadden

den afgelegd; bij welke gelegenheid één der Jongelingen J. STAPEL, uit aller naam den Leeraar door een doelmatig vers, voor het genooten onderwijs, voor alle aangewende zorg en moeite, met de grootste hartelijkheid bedankte. Voor de plegtigheid der bevestiging, deed de Leeraar een kort voorstel over *Lucas* X: 42. waar na de bevestiging aan ieder met eene bijzondere opwekkende aanspraak volbragt, en de gansche plegtigheid met eene algemeene aanspraak, (alles in dichtmaat,) geeindigd wierd.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM, WOLTHUIZEN, NENDORP } vakant.

DRIEVER vakant. Zie April 1821.

KRITSUM. Zie April 1821.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

NIEUW HANAU. De Nederlandsche Hervormde Gemeente, vraagt eenen Kandidaat in de Godgeleerde wetenschappen, welke genegen mogt zijn, om dagelijksch twee uren onderwijs te geven, in het geen de Godsdienstleer voorafgaat, mitsgaders in de Latijnsche- en Nederduitsche Talen, en wat verder tot eene beschaafde opvoeding behoort; — Men is vervolgens ook willens om van dien Kandidaat, als *Hulp-predikant* bij de Gemeente, zich te bedienen.

Het verstaat zich derhalve van zelve, dat dezelve met behoorlijke getuigschriften, zoo van bekwaamheid, als van goed en zedelijk gedrag moet voorzien zijn.

Men kan deswegens inlichting bekomen: bij het Consistorie der voornoemde Gemeente, en bij de Boekhandelaars, de Wed. G. A. DIEDERICHS en ZOON, op de Bloemmarkt, te *Amsterdam*, brieven franko.

B E R I G T E N.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* heeft op deszelfs vergadering van heden, de Predikanten H. H. DONKER CURTIUS en W. OVERDUIJN, beide te *Arnhem*, verzocht en gemagtigd tot het ontvangen, boeken, overmaken en verantwoorden van zoodanige giften voor het fonds ter aanmoediging der godgeleerde Studiën, te *Amsterdam* opgerigt, als thans in verschillende Geldersche Gemeenten, op de gedane uitnoodiging, reeds zijn bijeengebragt, of verder bijeengebragt zullen worden: en noodigd alzoo het Provinciaal Kerkbestuur de Gemeenten uit, om deze giften aan de genoemde Predikanten over te maken.

Arnhem, 2den Mei 1821.

Op last van het Provinciaal
Kerkbestuur voornoemd,
H. H. DONKER CURTIUS.

Het

Het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, maakt, bij dezen, dankbare melding van den ontvangst, sedert den 10den April, tot heden den 10den Mei, van de navolgende giften, ten behoeve van de Hervormde Gemeenten in *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*.

Van de Gemeente van *Goedereede*	f	28	4	—
——— ——— *Sneek*	-	272	13	—
——— ——— *Goinga* c. a.	-	8	8	—
——— ——— *Sijbrandaburen*	-	3	6	—
——— ——— *Dursum* c. a.	-	17	15	8
——— ——— *Oosterwierum*	-	13	3	—
——— ——— *Lutkewierum*	-	7	10	—
——— ——— *Britswerd*	-	37	2	—
——— ——— *Bozum*	-	14	3	8
——— ——— *Rauwerd*	-	16	16	8
——— ——— *Scharnegoutum*	-	2	18	—
——— ——— *IJsbrechtum* c. a.	-	27	2	—
——— ——— *IJlst*	-	5	16	—
——— ——— *Oppenhuizen* c. a.	-	9	14	—
——— ——— *Oosthem* c. a.	-	27	—	—
——— ——— *Nieuwland*	-	19	—	—
——— ——— *Heeg*	-	72	1	2
——— ——— *Woudsend*	-	10	4	—
——— ——— *Gaastmeer*	-	12	16	—
——— ——— *Oudega*, *Idsega*, enz.	-	5	1	6
——— ——— *Jutrijp* c. a.	-	9	—	—
——— ——— *Wolsum*	-	7	10	—
——— ——— *Workum*	-	12	—	—
——— ——— *Hemelum* c. a.	-	9	11	—
——— ——— *Molquerum*	-	2	4	—
——— ——— *Tjerkwerd* c. a.	-	10	4	—
——— ——— *Balk*	-	36	—	—
——— ——— *Nijega* c. a.	-	1	4	—
——— ——— *Sloten*	-	15	—	—

 Van

Van de Gemeente van *Wijhe*	f 23:—:—
—— —— *Harich*	- 9:13:—
—— —— *Oudega* en *Kolderwolda*	- 1:18: 8
—— —— *Hindelopen*	- 15:—:—
—— —— *Koudum*	- 5: 4:—
—— —— *Parraga*	- 4: 1:—
—— —— *Oudewirdum*	- 1:—:—
—— —— *Oude Loosdrecht*	- 26:—:—
—— —— *Groningen*	- 500:—:—
—— —— *Batenburg*	- 5:10:—
—— —— *Elst*	- 14:—:—
—— —— *Amerongen*	- 60: 8:—
—— —— *Eibergen*	- 27:—:—
Van een' ongenoemden uit de Gemeente van *Ruerlo*, bezorgd door Ds. HOOGSTAD, van *Lochem*.	- 30:—:—
Van de Gemeente van *Valburg*	- 11:16:—
—— —— *Oudega*, *Nijega* enz.	- 17: 4: 4
—— —— *Stiens*	- 36:—:—
—— —— *Hempens* en *Teerns*	- 21:—:—
—— —— *Korjum*	- 23: 8:—
—— —— *Jelsum*	- 12:—:—
—— —— *Berlikum*	- 11: 7:—
—— —— *Hallum*	- 33:15:—
—— —— *Britsum*	- 18:—:—
—— —— *Marrum* en *Nijkerk*	- 36:—:—
—— —— *Boxum* en *Blessum*	- 11: 5:—
—— —— *Beers* en *Jelsum*	- 5:—:—
—— —— *Beetgum*	- 7:—:—
—— —— *Jorwerd*	- 6:—:—

Van

Van de Gemeente van *Lekkum* en *Miedum*	*f*	9:—:—
——— ——— *Rottevalle*	-	6:—:—
——— ——— *Bergum*	-	20:—:—
——— ——— *Gouthum* en *Zuichem*	-	14: 1:—
——— ——— *Wirdum*	-	36:17:—
——— ——— *Oostermeer* en *Eestrum*	-	15:—:—
——— ——— *Idaard* c. a.	-	30:—:—
——— ——— *Roordahuizen*	-	12:—:—
——— ——— *Montgum* en *Schillard*	-	4:—:—
——— ——— *Garijp* c. a.	-	37: 6: 4
——— ——— *Rijperkerk* en *Hardegarijp*	-	34: 3:—
——— ——— *Wier*	-	5:—:—
——— ——— *Oenkerk* c. a.	-	40:15:—
——— ——— *Oudkerk* en *Roodkerk*	-	16:15: 8
——— ——— *Anna Parochie*	-	7:10:—
——— ——— *Vrouwen Parochie*	-	10:—:—
——— ——— *Warga* c. a.	-	25: 7:—
——— ——— *Zuid-* en *Noord-dragten*	-	26:16: 8
——— ——— *Boornbergum* en *Korteheimme*	-	3: 5: 8
——— ——— *Marssum*	-	9: 2:—
——— ——— *Oosterbierum*	-	8: 3:—
——— ——— *Tjummarrum*	-	6:—:—
——— ——— *Franeker*	-	115:—:—
——— ——— *Dronrijp*	-	75: 2:—
——— ——— *Tzum*	-	41:—:—
——— ——— *Edens*	-	13:—:—
——— ——— *Wons*	-	7:10:—
——— ——— *Stellendam*	-	15: 4:—

Vv 5 Voorts

Voorts heeft het Kerkbestuur het genoegen, te berigten, dat de begonnene werken te *Leeuwen*, en te *Beuningen*, met den meesten voorspoed worden voortgezet, en dat alles als wedijvert, om dezelve te bevorderen en te bespoedigen: zelfs de Roomschgezinden werken mede. Die van *Beuningen* hiertoe opgewekt, door derzelver lofwaardigen Pastor, voeren mede bouwstoffen, zonder betaling, aan, met zoo veel ijver, als of die ten behoeve van hunne eigene Kerk moesten dienen: gevende alzoo een bewijs van verdraagzaamheid en welwillendheid, het welk anderen ten voorbeelde moge dienen.

De reeds ontvangene giften, offschoon nog niet voldoende, om alle behoeften te vervullen, stellen echter het Provinciaal Kerkbestuur in staat, om deszelfs onderneming verder voort te zetten, en alzoo ook onverwijld voort te gaan, met het bouwen eener Kerk te *Hersfen*, welke men nog gaarne in dit saisoen voltooide. De noodige voorloopige schikkingen, zijn daar toe bereids getroffen, en eerlang zal men in staat zijn, nopens den voortgang ook van dit werk, nader en gunstig berigt te geven.

Het Provinciaal Kerkbestuur, deszelfs dankbetuiging voor zoo algemeene belangstelling, en hulpvaardigheid herhalende, vernieuwt tevens deszelfs verzoek, om spoedige opgave van het gene men elders mogte ingezameld hebben.

Op last van het Provinciaal
Kerkbestuur voornoemd,
H. H. DONKER CURTIUS.

Een Predikant buiten vaste bediening, waarvan men de noodige informatien bekomen kan, bied zich op redelijke Conditien aan, om voor een oud of zwak Predikant in een stad of welgelegen dorp de Predikdienst gedeeltelijk waartenemen, adres onder Letter A bij de Uitgevers dezes.

De

De Ondergeteekende heeft de eer aan het Publiek te berigten, dat, offchoon er, ter voortkoming van noodelooze kosten, geene opzettelijke Inteekening op de vervolgen van zijn *Stukje over de 21 eerste Psalmen*, zal worden geopend, ten gerieve der bezitters van gemeld Stukje, aan dezelve gelegenheid zal gegeven worden, om de vervolgen op hetzelve te ontvangen voor twee een tweede Stuiver per vel letterdruk, terwijl geene andere Exemplaren beneden drie Stuivers per vel zullen worden afgegeven; onder voorwaarden, dat zij, die zulks verkiezen, hiervan voor den 1sten Januarij 1822 aan den Boekhandelaar J. W. BROUWER, te *Leeuwarden*, bij gefrankeerde brieven, kennis geven, zullende de namen derzelve voor het tweede Stukje worden geplaatst, ten blijke, dat aan den inhoud dezer annonce stiptelijk voldaan is.

T. E. MEBIUS,
Pred. te *Beers*.

LETTER-NIEUWS.

L. Herdingh en Zoon, en de Wed. M. Cijfveer, Boekverkoopers te *Leijden*, uit het Fonds van wijlen den Heer F. BOHN, door aankoop Eigenaars geworden zijnde van:

IJ. VAN HAMELSVELD en A. IJPEIJ, *Algemeene Kerkelijke Geschiedenis der Christenen*, met 51 koperen platen en pourtraiten door VINKELES, (allen op plaatpapier gedrukt) met het Register, in 26 Deelen geheel compleet, bij de uitgave gekost hebbende ƒ 98: 10: —; bieden dit Werk, zoo lang de weinige Exemplaren strekken, aan de eerstkomenden, gedurende dit loopende jaar aan, voor ƒ 26: —: — ook is hetzelve tot dien prijs bij alle Boekverkoopers te bekomen. Na den 31sten December 1821, worden er, zoo

er

er dan nog Exemplaren overig mogten zijn, geene, dan voor ƒ 36: —: — afgeleverd.

IJ. VAN HAMELSVELD en A. IJPEIJ, *Geschiedenis der Kerkhervorming*, met portretten, met het Register, in 7 Deelen compleet, bij de Uitgave gekost hebbende ƒ 27: 6: — voor ƒ 9: —: —

NB. Dit Werk, geheel afzonderlijk en met aparte Titels gedrukt, zijn de 7 laatste Deelen, van het eerstgenoemde Werk, en in hetzelve begrepen.

L. Herdingh en Zoon, te *Leijden*, geven uit en hebben alom verzonden:

Eene Leerrede van Prof. L. SURINGAR, *Over het Goddelijk Bestuur in den vroegen dood onzer Geliefden*, met een Naschrift, à ƒ — 9 —

Te *Utrecht*, bij J. G. van Terveen en J. de Kruijff, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Kerkelijke Raadvrager en Raadgever, door J. HERINGA ELIZA'SZ., tweede stuk, inhoudende: Opmerking, beoordeeling en Raad, betreffende de gehechtheid aan oude, en de afkeerigheid van nieuwe inrigtingen en leerwijzen, Aanmerkingen en berigten, aangaande Doop-predikatien, medegedeeld door J. L. NIJHOFF, Predikant te *Gouda*, Berigt aangaande de viering des H. Avondmaals, des avonds in de Gemeente te *Amersfoort*, medegedeeld door P. J. LAAN, Predikant aldaar, (met eene inleiding van den uitgever,) Voorlezing over de Kerkgebeden, gehouden voor den Ring van *IJzendijke*, in Aug. 1819, door J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Predikant toen aan de *Hoofdplaat*, nu te *Wolphaarsdijk*, (met bijvoegselen van den Uitgever.) Aanmerkingen over eene doelmatige inrigting van de Maandelijksche Bedestonden, ter deelneming in de voortplanting van het Evangelie, door J. WIJS JAC. CORN. ZOON, Predikant te *Schiedam*, Bedenking over de toelating van Leden der andere Protestantsche Kerkgenootschappen, tot de viering van het H. Avondmaal, in de Hervormde Gemeente der Nederlanden, door J. WIJS JAC. CORN. ZOON, Predikant te *Schiedam*, Tractaat Genootschappen, te *Zeist* en te *Amsterdam*, Vragen ter beantwoording voorgesteld, Nuttige boeken en geschriften, betreffende het Predikantsambt, onlangs in de Nederlanden uitgegeven, Antwoorden op brieven van onbekenden.

Van het eerste stuk zijn mede nog eenige exemplaren, bij bovengenoemde te bekomen.

L. W. VAN HEMSDAAL, Boekverkooper te *Schiedam*, geeft uit, en is mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en verder alom te bekomen:

Zestal Leerredenen over den toekomenden staat, door J. WIJS JAC. CORN ZOON, Predikant te *Schiedam*, prijs ƒ 1 : 12

Bij den Boekverkooper, J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt en alom te bekomen:

Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, Vierde Stuk, opgehelderd en versierd met 50 koperen Plaatjes, door den Schoolopziener H. WESTER. — Dit Deeltje bevat de geheele *Geschiedenis van Jezus*, van zijne Geboorte tot zijne Hemelvaart, en is daar door bijzonder gewigtig: en offchoon het omtrent 100 bladzijden grooter is dan een der vorige Deeltjes, heeft men echter den prijs slechts 4 stuivers hooger gesteld, namentlijk: op 22 stuivers, om dat men van hetzelve ook wel afzonderlijke aftrek verwacht; als makende *op zich zelf een geheel uit*. — — Ook zijn bij denzelven nog voorhanden: de drie eerste Stukjes van *de Bijbelgeschiedenissen*, met Platen (bevattende *het Oude Testament*), door denzelfden Autheur, ieder Stukje à 18 stuivers. — Het vijfde Stukje, waarmede de geheele Bijbelgeschiedenis compleet is, zal binnen twee maanden volgen.

Bij den Boekverkooper, J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, en alom verzonden:

I. *Index Plantarum, quae in Horto Academico Groningano coluntur ed* P DRIESSEN, gr. 8vo. ƒ 1 : — : — II. Leerrede van H. MUNTINGHE, Hoogleeraar te *Groningen*, bij gelegenheid van het afsterven van zijnen Ambtgenoot J. A. DUIJMAER VAN TWIST, gr. 8vo. à 8 stuivers. III *Redevoering over het Staats-wezen, den Akademische Regts-Leeraar*, en de *Regtsgeleerde verdiensten*, van den Hoogleeraar A. J. DUIJMAER VAN TWIST, door Mr. SEERP GRATAMA, Hoogl. te *Groningen*, à 8 stuivers. IV. Dito op best papier, à 11 stuivers. V. *Redevoering over den omvang en de uitgebreidheid van het vak der Nederlandsche Letterkunde, en Welsprekendheid*, door Mr B. H. LULOFS, Hoogleeraar, te *Groningen*, gr. 8vo. à 11 Stuivers VI. Bij het overlijden van mijnen waardigen Ambtgenoot en voormaligen beminden Leermeester den Hoogleeraar A. J. DUIJMAER VAN TWIST, door denzelfden, gr. 8vo. à 5½ stuiver. VII. *Anti-*

tiquiteiten, een Oudheidkundig Tijdschrift, bezorgd door H. WESTENDORP V. D. M., Vierde Stuk, gr. 8vo. à 1 gulden. VIII. *Geschiedenis van de Opkomst der Kerkhervorming in de Provincie Groningen*, tot aan het jaar 1594, gevolgd door de geschiedenis van de vestiging der Kerkhervorming in dezelfde Provincie, tot aan de Nationale Sijnode van *Dordrecht* in 1618 en 1619; uit echte Stukken zamengesteld, door H. H. BRUCHERUS, gr. 8vo à *f* 3: 18: — IX. *De Geschiedenis en lotgevallen van den Profeet* DANIËL, een Leesboek voor Kinderen; door J. A. OOSTKAMP, kl. 8vo, à 5 stuivers.

Handboek voor Reizigers langs den Rhijn, en hen die de bronnen of baden willen bezoeken, behelzende niet alleen eene volledige beschrijving der Vestingen, Steden en Dorpen, aan den oever des Rhijns, maar tevens eene beschrijving der Rijken en Staten, welke den Rhijnstroom omringen, als *Holland*, *Frankrijk*, *Italië*, *Zwitzerland*, een gedeelte des *Duitschen Rijks* enz. Badvermaken en beschrijving der Baden, zoo te *Zwalbach*, *Wisbaden*, als andere Mineraalbronnen enz.

Van dit bevallige geschrevene werk, bestaande in 5 deelen, met uitstaande platen en kaarten, is J. G. van Terveen, Boekverkooper te *Utrecht*, door aankoop eigenaar geworden, van de nog weinig overgeblevene exemplaren van de 2de druk, (zijnde de eerste dank spoedig uitverkocht geweest,) en zal die aan de eerstkomende afleveren voor *f* 5: 10: in plaats van *f* 9: 18:

Bij Inteekening zal STEENBERGEN VAN GOOR, te *Leeuwarden*, uitgegeven eene wedergade van BARTHELEMIJ's, Reis van den jongen Anacharsis door Griekenland, onder den titel van Atheensche Brieven over Geschiedenis, Kunsten en Wetenschappen der oude Wereld, uit het Engelsch, in 3 deelen. De Berigten van Inteekening op dit, voor elken man van smaak en geleerdheid, belangrijk en vooral voor de bezitters van Anacharsis Reis onontbeerlijk werk, zijn alom te bekomen. Gemelde Boekhandelaar geeft heden uit: I. De Kluizenaar van *Londen*, Engelsche Zeden van den dag, door den Schrijver van den Kluizenaar der CHAUSSEE D'ANTIN, *f* 2: 16 II. Dr. A. NEALE's, Reis uit *Engeland* door *Duitschland* naar *Turkije*, kompleet in één deel, *f* 3: 12. III. *Frankrijk* en de *Franschen*, herinneringen uit mijn verblijf te *Parijs*, in 1816, door LADIJ MORGAN, in twee deelen, 1ste deel, met portret *f* 3: 12: IV. *Tevredenheid en Levensgeluk*, door J. S. BAIL, Opper-Konsistoriaalraad, Superintendent en eersten Prediker te *Glogau*, in één Deel *f* 2: —: —

Bij

Bij de Wed. G. A. Diederichs en Zoon, te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen, en alom verkrijgbaar gesteld:

1.) *Magazijn der Voorwereld*, bevattende eene Verzameling der nieuwste en meest algemeen belangrijke meeningen en ontdekkingen, nopens de vroegere natuurkundige vorming, verschillende gesteldheden en vervormingen der aarde, en hare daar uit ontstane tegenwoordige oppervlakte; voor allerhande Lezers, stukswijze en bij onbepaalde tusschenpozingen uitkomende; naar de uitgezochtste Stukken uit BALLENSTEDTS *Archiv de Urwelt*, en andere nieuwe, uit- of inlandsche Schriften en Bijdragen vertaald, verzameld en vermeerderd, door Dr. A. MOLL, Geneesheer te *Nijmegen*, en Lid van onderscheidene in- en uitlandsche geleerde Genootschappen, tweede Stuk, met eene afbeelding van het *Megatherium*.

2.) *Nieuwe Reisverhalen*, bevattende eene keur uit de nieuwste, met bijzondere goedkeuring vereerde, meest belangrijke en onderhoudende Reisbeschrijvingen, voor Lezers van allerlei aard, uit onderscheidene Talen bijeengebragt, met platen, vierde stuk, met eene afbeelding der stad *Napels*.

Voor het eerstdaags uitkomend vijfde stuk van dit veelgelezen tijdschrift, zal de beeldtenis van ALI, *Bassa van Janina*, geplaatst worden.

3.) *De Negerstaat van* HAIJTI *op St. Domingo*, geschetst in zijne geschiedenis, en in zijnen tegenwoordigen toestand, naar het engelsch der *Quarterlij Review*, en naar het fransche geschrift des Negers, *Baron* DE VASTRIJ, Minister des gewezen Konings CHRISTOPHE (HENRI I) benevens een aanhangsel van Aardrijks- en Geschiedkundige Ophelderingen, met eene kaart van *St. Domingo*.

4.) *Graaf Olivier de Hauteville*, of de gelukkige, door Deugdbetrachting, door CAROLINE PICHLER, met gegraveerde Titel en Vignet, in één deel compleet.

De Erven H. Gartman, J. W. Vermandel en J. J. Schmidt en W. Holtrop, geven thans in het licht een derden druk van den voorgaanden, zeer onderscheiden, van J. MILLER'S, Maandelijksche Tuinoefeningen in Moes, Vrucht en Bloemhof, in Boomgaard en Oranjehuis, in Stook en Broeikas, en in Ent en Kweekerij. — Warmoezier, Hovenier, Bloemist, Boomkweeker, Hofstede en Tuinbezitter, zullen hier alles vinden, wat zij verlangen kunnen, in een boek van dezen aard, prijs als voren 36 stuivers, met eene Titelplaat.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

HELON'S Bedevaart naar Jerufalem. *Door* F. STRAUSS, *Schrijver der Kerkkloks-toonen. Uit het Hoogduitsch. Met eene Voorrede van* J. H. VAN DER PALM. *Eerste Deel. Te* Amfterdam, *bij* J. van der Heij, 1820. *XXI en* 242 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 16 : —

Dat den Heer STRAUSS, eene levendige verbeeldingskracht, edele denkwijze en goede fchrijftrant eigen zijn, hebben wij, uit zijne *Kerkkloks-toonen*, door de wel verfnedene pen van Vrouwe A. OCKERSE, Wed. KLEIJN, in onze taal overgebragt, reeds leeren zien, en wordt ons, door dit werk, nog nader bevestigd; waarvan wij het eerfte Deel, door dezelfde zorg en met geene mindere blijken van bedrevenheid vertaald, nu voor ons hebben. Om hetzelve onzen Lezeren, gelijk zij zeker verwachten, eenigzins nader te doen kennen, en hen alzoo tot de lezing op te wekken, achten wij het best, het volgende, uit de Voorrede, hier over te nemen.

„ Een jonge, in de toenmalige Griekfche Wijsheid onderwezene, en alzoo gevormde Jood, is hier op een der hoogere keerpunten des levens tot de Wet van JEHOVAH terug gekeerd. Hij wil nu de Wet volkomenlijk vervullen, en, terwijl hij gelooft, dat hem dit flechts in het Land zijner Vaderen, voor den Altaar van JEHOVAH gelukken kan, reist hij van *Alexandrië*, waar hij geboren en opgevoed was, met zijnen Oom, naar *Jeruzalem*; houdt zich dat half jaar, waarin de hooge Feesten invallen,

len, in het beloofde Land op, wordt Priester en Echtgenoot, en komt, door onderscheidene leidingen en ondervindingen, tot de overtuiging, dat de vrede der ziel slechts in het geloof aan den beloofden Troost van Israël te vinden is."

„Terwijl nu de belangrijkste en bekoorlijkste afdeeling van het hoogere leven des Gemoeds, tusschen het zoeken en het vinden des innerlijken vredes ligt, en deze in het bijzonder eigendommelijke van HELONS karakter geschilderd wordt, biedt zich tevens overal ruime gelegenheid aan, om een levendig tafereel der Zeden, Begrippen en Wetten des Joodschen Volks te ontwerpen. Bij het vergelijken, intusschen, van de onderscheidene tijdperken dezes Volks, scheen toch voor zulk een Geschrift, als het tegenwoordige, het tijdvak onder JOHANNES HYRKANUS bij uitstek en allermeest geschikt. Bij den aanvang dezes tijdperks, eindigen de Boeken der Makkabeën. Het is de laatste tijd der Vrijheid en Zelfstandigheid *des* Volks; daarbij, is alles reeds zoo ver in zijne ontwikkeling vooruit gegaan, dat tusschen hetzelve en de verschijning des Heilands, slechts een kleine tusschenstand plaats vindt. Derhalve werd het mogelijk, eene schilderij te ontwerpen, welke ook voor de Schriften des Nieuwen Verbonds, in datgene, hetwelk de zeden en gewoonten betrof, nog bruikbaar kon zijn; men konde het leven dezes Volks in zijne vrije bewegingen voorstellen en afmalen, zonder aan den misstand te zijn blootgesteld, van in zulk een Geschrift, een' bekenden persoon uit de Geschiedenis, handelende te laten optreden. Slechts op ééne plaats moesten HYRKANUS en zijne zonen bedrijvig zijn, maar er werd *tevens* voor gezorgd, dat zij met hunne persoonlijk-

lijkheid, zoo ver mogelijk, op den achtergrond bleven staan; want billijkerwijze mogt die enkele man, in zijne geschiedkundige waarheid, zich niet in eene rij van gebeurtenissen ingemengd vinden, die door des Schrijvers vernuft vrijelijk verzonnen en zoo voorgesteld werden, als zij aan het hoofddoel des Werks het meest schenen dienstbaar te kunnen zijn."

„ Allernaast zijn het, in de lange regering van HYRKANUS, deszelfs laatste jaren, in welke de twist en verdeeldheid tusschen de Farizeërs en Sadduceërs uitbrak; ja, het is juist in het honderd en negende jaar vóór de geboorte onzes Heeren, waarin *Samaria* verwoest werd, dat ons dit Geschrift verplaatst. Alleen is men, bij de beschrijving van den Tempel, eenige jaren voorwaarts gegaan, om de pracht van de Herodiaansche vertimmering, waardoor de Tempel zoo werd, als hij was, toen onze Heer daarin wandelde, te kunnen aanvoeren. In het verhaal van de gebruikelijkheden bij Gebed en Offer scheen het desgelijks niet ongeoorloofd, met bescheidenheid, van de latere berigten gebruik te maken. Daar, waar Psalmen en plaatsen uit de Profeten aangehaald werden, was men bedacht, om erkende Meesters van onzen tijd te volgen, en beklaagt men zich slechts van niet in het bezit te zijn geweest van al die voortreffelijke Overzettingen van alle bijzondere Afdeelingen, welke in de laatste jaren in het licht verschenen zijn."

Het is dus een *Dichterlijk schilderend* werk, om 's mans eigene uitdrukking te bezigen, dat hiermede wordt aangevangen, waaromtrent men aan het bescheiden verzoek des Schrijvers, om namelijk het oordeel over het geheel, tot aan het volledig verschijnen van hetzelve, met toe-

 ge-

gevendheid op te schorten, gaarne zal willen voldoen.

Zeer gunstig is ondertusschen, reeds het oordeel van twee onzer bekwame Hoogleeraren, over den aard en het doel van dit werk uitgevallen, waarvan de een, (de Heer J. CLARISSE,) hetzelve wel met eenige aanteekeningen heeft willen verrijken, terwijl de andere, op den titel gemeld, er eene aanprijzende Voorrede voor heeft gelieven te plaatsen. Men vangt dus natuurlijk met zekere vooringenomenheid de lezing aan, en men zal zich ook, bij de uitkomst, geenszins bedrogen vinden. Het eerste Hoofdstuk draagt den naam *Alexandriën*, en kan als eene voorbereiding tot de reis van HELON worden aangemerkt, en het tweede schetst het *afscheid*. Met het derde Hoofdstuk, vangt de reis van *Alexandriën* naar het Heilge Land aan. HELON met zijne reisgenooten vereenigt zich te *Pelusium*, met eene Phenisische Karavane, en reist daarmede voort over *Gerrha* tot aan *Gaza*. In het vierde Hoofdstuk, verbeeldt men zich met het reis-gezelschap te *Casium* uit te rusten. Het gesprek ter dier gelegenheid gehouden, met eenen Griek, heeft de Sinaïtische Wetgeving tot onderwerp, en tot doel, om te bewijzen de Goddelijke zending van MOZES en alzoo van de oude Openbaring. In het vijfde Hoofdstuk, wordt bij *Ostracine*, waar men daarna rustplaats hield, dit gesprek met den jongen Griek MIJRON, voortgezet. Hier komt dus de bezitneming van *Kanaän*, en de verdere Israëlitische Geschiedenis voor, tot onder het schitterend tijdperk van SALOMO's gezegende regering. De rust bij *Rhinocorura* wordt in het zesde Hoofdstuk besteed, om den voorrang der Hebreeuwsche, boven de Grieksche Dichters te doen

doen opmerken, en de Geschiedenis te vervolgen, tot aan de verstrooijing. Bij de bouwvallen van *Raphia*, hield vervolgens de Karavane stil, toen men dus *Egijpte* verlaten hebbende, in *Sijrië* gekomen was. Het gesprek te dier gelegenheid verbeeld wordende gehouden te zijn; loopt over de wederkeering uit de Babijlonische ballingschap, en verder tot aan JOHANNES HYRKANUS, en maakt den voornamen inhoud, van het zevende of laatste Hoofdstuk, van het eerste Deel, uit, 't welk besloten wordt, met den CXLVIIsten *Psalm*. Dat in de aanhalingen der Psalmen de voortreffelijke vertaling van den Hoogleeraar MUNTINGHE gevolgd is, zal ieder, die smaak heeft, zeer goed keuren. De aanteekeningen van den Hoogleeraar CLARISSE, zullen den Lezer hier en daar wezenlijke diensten bewijzen, en hem dit boekdeeltje met te meer nut leeren gebruiken. De inkleeding van dit werk is vernuftig, het oogmerk voortreffelijk, en wij verblijden ons er bij te kunnen voegen, dat dit eerste Stuk ook zoo goed is ingerigt, dat wij naar het vervolg verlangen.

Het werk moge dan al geen *Hebreeuwsche* HELON wezen, gelijk wij eenen Griekschen *Anacharsis* bezitten, men zal er toch geen minder nut uit kunnen trekken, voor de gewijde Geschiedenis. Zie hier een staal, dat, onzes erachtens, tot verdere aanprijzing dienen kan.

„Nu hebben wij weder eenige uren, om „alléén kenvelende, gelijk in het *Bruchion*, „door te brengen," zeide MYRON. „Wie van „ons beiden had het toen kunnen droomen, „dat wij eens aan den stroom bij *Rhinocorura*, „over den voorrang der Grieksche en He„breeuwsche Dichters twisten zouden? Want „ik ben van zins, om dit geschil hier af te „doen."

„ Maar, met scherts en bewijst men niets."

„ Wie scherst, die is zeker van zijne zaak. „ Doch, ik wil het wel nalaten, offchoon ik „ er, mij toe opgewekt gevoele. Dit oord, „ en deszelfs naam *Rhinocorura*, (verminkte „ neus), lokt er toe uit, zoowel als het oude „ volksvertelseltje, dat een *Ethiopisch* Koning „ in *Egypte* eene menigte roovers, die hij ge- „ vangen had gekregen, met dit teeken op het „ gelaat hier heen verplant had. Ook zou ik „ wel eenigen lust hebben, om door een fijn „ Skolion, dat uwe Salomonische overtreffen „ zoude, mij dankbaar te toonen aan de horde „ Arabische roovers, die ons gisteren avond „ overvielen."

„ Neen, MYRON!" zeide HELON: „ Vergelijk „ toch niet, hetgeen gij niet kent."

„ Het is waar," antwoordde de Griek; „ ik „ ken geene andere voortbrengselen van uwe „ Dichtkunst, dan wat ik, inderdaad rijkelijk „ genoeg, uit uwen van liederen overvloeijen- „ den mond hooren moet, en ook gaarne „ hoore. Maar, ik bid u, los mij toch eene „ duisterheid op, die mij dikwijls bij uwe ge- „ zangen hindert."

„ Kom, dat begint te lukken, daar gij nu „ toch eenmaal erkent, op duisterheden te „ stooten."

„ Wat is het toch, dat uwe Gedichten tot „ Gedichten maakt? Ik meen, namelijk, wat „ den vorm betreft, want, aan gedachten en „ beelden, zijn zij dichterlijk genoeg. Ik be- „ speur er geene voetmaat in; of zou er geene „ kunnen zijn, die het Grieksche oor onbekend „ ware? Daar en tegen hindert het mij dik- „ wijls, dat in een en hetzelfde vers, eene en „ dezelfde zaak tweemaal gezegd wordt."

„ Het verwondert mij, dat gij dit niet reeds

„ vroe-

„ vroeger opgemerkt hebt. Want dit moet terstond bij het eerste gezang, dat men hoort, bevreemden; omdat dit het juist is, hetwelk den eigen aard van het gedicht, zijnen eigenlijken vorm uitmaakt."

„ Welkom, ernstige Oosterling, gij leert dan ook scherssen. Iets, dat wij Grieken zeker niet kunnen! Alleen, lieve leerling, een weinigje fijner bid ik u."

„ Het is geene scherts, maar ernstige Oostersche waarheid. Het Gedicht wordt daardoor tot Gedicht, dat gij in ieder vers twee leden vindt, van welke het tweede lid herhaalt, hetgeen in het eerste gezegd was, maar op eene andere wijze, of wel tot het eerste in de verhouding staat van eene gevolgtrekking tot den grondslag, of ook wel eene tegenstelling uitmaakt, of, in eenige andere, soortgelijke, naauwe betrekking tot hetzelve geplaatst wordt."

„ Inderdaad zoo wonderbaarlijk, als in uwe geschiedenis en in uwen aard zelve mij iets vreemd zijn kan."

„ Niet wonderbaarlijk, maar bij het dichtende gemoed natuurlijk. Het gemoed des Dichters is eene zee, zacht en effen als een spiegel. Er valt iets in, harder of zachter, en de zee stijgt in eene golf omboog, die zich verheft of nederzinkt, en telkens wederkeert, maar gedurig eenen anderen, wijderen kring vormende. Dat is onze wijze van dichten. Zoo is het in die verhevene plaats:"

Hij spreekt, en 't is er:
Hij wenkt, en 't staat er.

Of:

Door JEHOVAH's bevel werd de Hemel gemaakt,
Door zijn' adem al deszelfs heer.

Of:

Gelukkig 't volk, wiens God JEHOVAH is,
Het volk, dat hij ten eigendom zich koos!

„ Doch, MYRON, deze bijzondere inrigting „ der twee, op elkanderen slaande, leden van „ een vers ligt niet alleen in de natuur van het „ dichtende gemoed: neen, het zet ook aan „ den vorm des Gedichts eene bevallige weder- „ keerige of wisselbetrekking bij. *In de Psal-* „ *men des lofs en der vreugde* schilderen de „ twee leden van het vers, als ware het, den „ wedstrijd der koren, wie den ander in dank- „ betuiging zal kunnen overtreffen. In Klaag- „ zangen, houden zij de echo wakker, welke „ iedere smart in eene deelnemende vrienden- „ borst vindt. In Leergezangen versterkt de „ eene spreuk de andere; het is, als of de va- „ der zijnen zoon leerde, en de moeder het „ toestemde."

„ Dat laat zich nog al aardig hooren, maar „ loopt er bij dit alles niet zoo wat vernufts- „ speling onder?"

„ Zoo weinig, dat het op het allernaauwste „ met de bestemming onzes volks, met het „ geheele wezen van Israël te zamenhangt. „ Onze gansche Staatsregeling, weet gij, onze „ kracht en onze hope, berust op het verbond „ met JEHOVAH! Nu bestaat een verbond uit „ twee leden, die in eene wederkeerige be- „ trekking tot elkanderen staan. Hemel en „ Aarde, God en het Volk, Belofte en Ver-

„ vul-

„ valling, Gehoorzaamheid en belooning, on-„ gehoorzaamheid en Straffe, — dit is de tegen-„ stelling, welke door alles, wat het leven van „ het Volk van Israël uitmaakt, henen loopt. „ Hetgeen wezenlijk met de innerlijke bestem-„ ming eens volks te zamenhangt, moet zich „ in al deszelfs veelbeteekenende en eigendom-„ melijke denk- en handelwijze daarstellen, en „ dus wel voornamelijk in de Dichtkunst, als „ zijnde die de innigste taal eens volks."

„ MYRON scheen dit denkbeeld maar niet te kunnen begrijpen. Na lang heen en weder praten, kwam de Oom bij hen. „ Laat ons eerst „ eten," zeide hij, „ en dan zal ik u, door „ eene lange; treurige geschiedenis bewijzen, „ hoezeer de gedachte aan vergelding voor het „ volk, zoo noodzakelijk ware, dat het onder „ groote afwisselingen, een tijdperk van nog „ eens vijf honderd jaren beleven moest, om „ dezelve zóó te leeren verstaan, dat zij Israël „ voortaan altijd levendig voor den geest kon „ zijn."

EUGENIA, of het leven in Geloof en in Liefde. Naar het Hoogduitsch van F. P. WILMSEN, *Predikant te* Berlijn. *Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1820. 474 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 15: —

Het leven van de beminnelijke EUGENIA, is door den Predikant WILMSEN hier geschetst, om ongevoeling te doen opmerken, hoe gezegend de invloed van den Godsdienst is, die de Jeugd leidt, de Jongelingschap bewaart, den volwassenen leeftijd sterkt, den ouderdom ondersteunt, den treurigen troost, het neêrgebogen hart bemoedigt, nimmer zijne hulp vruchteloos ver-gen

gen laat, den stervenden den dood met gelatenheid en moed onder de oogen doet zien, den gelukkigen door dankbaarheid verheft en waarlijk een krachtig, ja het alvermogend middel der Goddelijke liefde is tot zaligheid. De inkleeding is daarom verstandig zoo uitgevoerd, dat men EUGENIA ook leert voorstellen in haren goeden aanleg, edel karakter, voortreffelijke hoedanigheden, verschillende betrekkingen, voorbeeldige handelwijze, en onvermoeide benaarstigingen. Men leest dus hier ja, in zekeren zin een Roman, eene verdichte geschiedenis, maar waarvan het doel schoon, de uitvoering uitlokkend is, en de uitwerking tot Christelijke gevoelens en daden van zelve opleidt. *Er is* wel hier en daar wat op aan te merken; maar geringe onnaauwkeurigheden, kan men, bij al het goede en nuttige dat hier overvloedig voorkomt, gemakkelijk over het hoofd zien. Men houde maar op het oog, dat men, bij elk menschelijk werk, alleen het goede behoort over te nemen en te behouden.

In dertig Afdeelingen of rustpunten, *is dit* boek afgeperkt, welke deze opschriften dragen, naar den Inhoud:

„De geboorte van EUGENIA. De Doop. De reddende en helpende menschenliefde. Het wedergevonden kleinood. Het nieuwe en betere. EUGENIA's vroegste kindschheid. Het onderwijs, en het genoegen, daarmede verbonden. De verkeering met de Natuur. De vreugde van het wederzien. De mensch, een kweekeling van God. Vreugde en leed, in de Familie van VANDENBERG. Ziekte en Dood. Godsdienstig onderwijs. Huisselijk en Kerkelijk Feest. De Bevestiging der Kinderen. EUGENIA's droefheid over den Ontslapenen. Pligt en liefde, zelfverloochening en opoffering. De smartelijke

schei-

fcheiding. De nieuwe leefwijs. De weldadige magt der gewoonte en de kracht der zelfverloochening. Liefde en jaloerschheid. Liefde en Echt. De Feestdagen. Oude jaars Avond. Uitboezemingen. De Beproeving. De vreugde op nieuws geftoord. Geene vreugde evenaart de vreugde des harten. Het Huwelijk. De kracht en de troost, die het geloof in zware beproevingen fchenkt."

Vooral is dit boek opgefteld, voor de bevallige fekfe, en wij zullen gaarne vernemen, dat onze jonge Vriendinnen inzonderheid er met nut gebruik van maken, en het goede oogmerk van Schrijver, Vertaler en Uitgever dus bereikt zullen worden. Het lust ons, voor den Lezer iets ter proeve hier te leveren, en daartoe verkiezen wij, uit het daartoe van ons aangeftipte, dit volgende, zijnde een gedeelte van eenen brief van EUGENIA, toen zij Weduwe geworden was, aan den Heer LINDENDAAL:

„ De bange vrees, die ik in mijnen vorigen brief te kennen gaf, is maar al te fpoedig vervuld, lieve vriend! ween met mij, mijn geliefde EWALD heeft mij verlaten, en het fchoonfte geluk van mijn leven is fpoedig, gelijk eene bloem, verwelkt. Het valt mij bang, zeer bang in deze verlatenheid, maar ik wanhoop niet; ik treur, diep en fmartelijk treur ik, want ik was immers zoo gelukkig, als iemand op aarde zijn kan, maar ik klaag niet over mijn lot, want het komt van Hem, die zijne kinderen niet van harte bedroeft, en Hij heeft mij meer gegeven, dan ik ooit zou hebben durven verwachten; ik heb mijnen EWALD wel maar drie korte jaren gehad, maar alle geluk en vreugde, die het aardfche leven kon opleveren, viel mij in dezen tijd ten deel, en ik draag het beeld van het fchoonfte en rijkfte leven in mijne ziel,

en

en bezit zijn evenbeeld, mijne ANTONIA, en ik zal hem wederzien, om hem nooit weder te verliezen. Bij het herdenken aan het eenvoudige en toch zoo rijke leven, dat ik genoot, voel ik een geluk, hetwelk door de smart, dat het zoo vroeg moest eindigen, niet verwoest kan worden; ik leef nog steeds in hem, hoewel mijn oog hem niet meer ziet; het was immers zijne ziel, die ik zoo onuitsprekelijk beminde! — Bij het graf van mijnen vader moest mijn hart die krachten verzamelen, welke het behoefde, om niet te bezwijken bij het nieuwe offer dat het brengen moest, en bij het sterfbed van mijnen ontslapenen, *ontdekte* ik zigtbaar de hemelsche kracht, die geloof en liefde schenkt. Welk eene onderwerping, welk een onwrikbaar vertrouwen, vertoonde hier mijn man! Gelijk hij steeds een trooster was, waarvoor niemand zijn oor en hart kon sluiten, zoo was hij dit ook nog in zijne laatste dagen; hij heeft de zijnen eenen troost nagelaten, *die* de bitterste smart overwint en de zwaarste wonden geneest, en sedert ik hem zag sterven, onder smarten, die ieder andere ziel zouden hebben doen wankelen, met eene zelfbeheersching en zelfverloochening, die slechts de reinste liefde mogelijk is, sedert ik uit den mond van dezen, in den Heer stervenden, de verkondiging des eeuwigen levens en des wedervereeniging hoorde, is de dood voor mij eene groote hartverheffende gedachte, eene troostrijke boodschap, en een zalige overgang in het leven *der* vergelding. Ik voelde nooit voorheen de kracht des geloofs zoo, als ik die thans ontwaar, en hoewel ik het leven nog steeds als een kostbaar geschenk beschouw, hoewel ik om den wil van mijne moeder en mijn kind vurig bid, dat het Gode behagen moge mijne dagen te verlengen;

zoo

zoo bespeur ik toch ook een verlangen naar het vaderland daar boven, dat door de aangenaamste vreugde des levens niet verzwakt kan worden. Overal vergezelt mij het beeld van mijnen verheerlijkten; ik zie hem onder de zaligen, vereenigd met vader EERMAN en VREDENBERG, staan voor Gods troon, denkende met de liefderijkste zorg aan de zijnen, want voor zulk eene ziel levert ook de zorg zaligheid op; ik hoor steeds nog den zachten liefelijken toon zijner stem, zie hem nog steeds in het vriendelijk oog, en terwijl ik bij alles, wat ik doe, mij zijnen ijver en naauwgezette trouw vertegenwoordig, waarmede hij zijnen pligt volbragt, onder smarten volbragt, zoo voel ik mij aangespoord, om dezen ijver en deze trouw te volgen, en hetgeen, wat mij voorheen wel eens moeijelijk viel, uit hoofde van de zwakheid van mijn hart, valt mij thans ligt, strekt mij tot blijdschap, want in alles, wat ik met zelfverloochening en opoffering, met liefde en trouw verrigt, zie ik een nieuw onderpand van mijne wedervereeniging met den getrouwen."

„ Ik wist wel, toen ik hem mijne hand gaf, dat ik dit kleinood slechts voor een' korten tijd kon hopen te bezitten, maar hoe zou deze gedachte mij van eene verbindtenis hebben kunnen terughouden, wier zegen, ook dan als zij slechts eenige weinige maanden duurde, voor mij onuitsprekelijk groot moest zijn. Mijn EWALD behoorde toch onder die zeldzame wezens, in welker nabijheid men ieder oogenblik nieuwe kracht tot het goede krijgt, en bestendig nieuwe schoonheden van het menschelijk hart ontdekt; de omgang toch met deze ziel leverde mij een onuitputtelijk rijk genot op, dewijl EWALD mij zijn geheel vertrouwen schonk, en mij in zijn hart, als in een open boek, liet
le-

lezen. Daarom zijn die korte jaren, welke ik met hem vereenigd doorbragt, voor mij, door den rijkdom van derzelver inhoud, en door de kracht, die zij mijn hart hebben bijgezet, als een geheele leeftijd, en het schijnt mij toe, als ik dezen rijkdom overzie, alsof ik eene halve eeuw geleefd heb. — Ja ik wist en geloofde het, dat God dit kleinood, na het bezit van weinige jaren, weder zou opeisschen, en ik erkende met ootmoed, dat ook dit kortstondig geluk te groot voor mij onwaardige was, en dat de zegen, dien het mij zou toebrengen, van hem bemind te zijn, met hem geleden, en ieder offer gebragt te hebben, dat de liefde vordert, eene vergelding van onafmetelijke grootte was. Ach! en verdiende dan een zoo gevoelvol, een zoo trouw en christelijk wijs hart niet, met een liefdevol hart vereenigd te worden, opdat het die weinige jaren, die het op aarde zou doorbrengen, in huisselijk geluk, onder den weldadigen invloed der teederste liefde mogt doorleven? Was het niet verdienstelijk, als men het verdienstelijk noemen moge, het lievenswaardigste te beminnen, en den lijdenden den balsem der teedere deelneming in de brandende wonden te gieten, opdat zijne smart verzacht wierde? O, hoe zalig maakt mij de bewustheid, dat ik eene zoo schoone roeping met vreugde gevolgd en vervuld, en daarin volhard heb tot aan den dood van den ontslapenen met onwrikbare standvastigheid en trouwe zelfverloochening!"

„Gij ziet, waarde vriend! dat mijne treurigheid in weemoedige vreugde veranderd is, en dat ik mij, ook in deze treurigheid, gelukkig rekene, en dit te meer, omdat ik in mijn kind het evenbeeld van deszelfs vader bezit. O hoe troost en vervrolijkt mij het bezit van dit kind, en

met

met welk eene onuitsprekelijke blijdschap ontdek ik dagelijks in hetzelve nieuwe sporen van die edele geaardheid, die den vader zoo beminnelijk maakte! Spaart God dit kind in het leven, dan ben ik onafmetelijk rijk, dan ontbreekt mij geen' troost, dan leef ik gaarne een leven van weenigheid en verlangen, zoolang dit Gode behagen zal, want ik leef immers nog steeds voor hem, den trouw beminden, wanneer ik de ziel, die uit de zijne afkomstig is, voor dat leven poog te vormen, waarin eens onze zielen voor eeuwig vereenigd zullen worden."

Men ziet ook hieruit, dat de Titel goed gekozen is, en dat de Inhoud daaraan beantwoordt. Mogt de beoefening van geloof en liefde, meer algemeen worden in onze dagen! De Vertaler bereike ook, voor zijne zoo wel aangewende vlijt, zijn loffelijk Christelijk oogmerk!

Tweetal LEERREDENEN *over Joh.* V: 35. *De eene uitgesproken, den* 21 *December* 1820, *ter nagedachtenis van den beroemden Hoogleeraar* ELIAS ANNES BORGER, *op deszelfs Geboorteplaats, de* Joure, *in* Vriesland, *door* P. KOUMANS BROUWER, *Predikant aldaar. Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer 1821. 79 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 15 —

De Eerw. KOUMANS BROUWER, had in eenige Leerredenen, de Gemeente bij tusschenpozing onderhouden, over den Persoon van JOANNES DEN DOOPER, zijne lotgevallen en onderwijzingen, vooral om haar te versterken, in de verhevenste denkbeelden en gevoelens aangaande onzen Heer JEZUS CHRISTUS, — en liet daarop

zeer gepast eene Leerrede volgen, over *Joan.* V: 35. *Hij* (JOANNES DE DOOPER) *was eene brandende en lichtende keersse; en gij hebt ulieden voor eenen korten tijd in zijn licht willen verheugen!* welke de eerste uitmaakt, in dit Stukje. Zij is kort, eenvoudig, geleidelijk, ernstig en hartelijk. Eerst wordt het een en andere aangemerkt ter toelichting, — dit had nog korter kunnen geschieden; — vervolgens JOANNES als *mensch*, als *Leeraar*, en als *Voorlooper van den Messias* beschouwd, om te doen opmerken, de juistheid dezer teekening van dezen beroemden man door JEZUS zelven, en daarop zijn, tot slot, deze stichtelijke toepasselijke aanmerkingen gegeven, en een weinig uitgebreid:

1.) Is JOANNES zoo uitstekend geweest, dan moet zijn getuigenis omtrent JEZUS geloofd, zijne vermaning ter harte genomen worden.

2.) Alle Christenen in 't gemeen, bijzonder ook Leeraars van den Godsdienst, moeten het voorbeeld van JOANNES DEN DOOPER, zich veel ter navolging voorstellen. Zou men niet, voor *navolging*, liever ter *hunner opwekking*, gelezen willen hebben, om redenen die genoeg in 't oog vallen?

3.) Als men zich in het licht van waardige Leeraars verheugd heeft, kan hun werk, zelfs na hun vertrek van deze aarde, nog nuttig zijn voor die Gemeenten, welke zich in hun licht hebben willen verheugen.

Men moet bij de lezing in 't oog houden, dat zij niet voor de Pers geschreven is; maar hier op verzoek eene plaats ontvangen heeft, tot een Voorlooper van de tweede hier voorkomende, over denzelfden tekst, acht dagen later gehouden, voor de Gereformeerde Gemeente op *de Joure*, te meer beroemd geworden; als de geboorteplaats, van den ongemeen ge-

geleerden, zeer verstandigen en met regt beroemden ELIAS ANNES BORGER. In de voorafspraak, doet BROUWER het voegzame opmerken van zijn doel, om, naar zijne belofte, eene Godsdienstige gedenkrede te houden, over hem, wiens vroege dood niet alleen moeder, broeders, zusters en andere bloedverwanten, maar ook eene talrijke vriendenrei, de Hoogeschool van *Leijden*, wat meer is, geheel *Nederland*, bijzonder de geleerde wereld, en het Christendom van hetzelve, onlangs in diepen rouw gedompeld heeft, en wel op die plaats, en voor die Gemeente, tot dewelke hij in eene zoo bijzondere betrekking gestaan heeft.

In de Leerrede zelve, wordt *eerst* een beknopt, maar zoo veel mogelijk volledig overzigt gegeven, omtrent de levensbijzonderheden van den uitmuntenden BORGER, vervolgens deszelfs ware voortreffelijkheid in het licht geplaatst, en eindelijk behelst dezelve vertroostende, en tot stichting leidende aanspraken. Gedachtig aan de plaats waar, en de gelegenheid bij welke BROUWER sprak, heeft hij, in het tweede Deel, bijzonder doen opmerken, dat er alle redenen van droefheid zijn over dit verlies, daar het *drieste Ongeloof* en *Bijgeloof*, in BORGER, eenen *scherpzinnigen Bestrijder*, — het Christendom eenen *diepdenkenden Verdediger*, — de H. Schrift eenen *verstandigen Uitlegger*, — het Evangelie eenen *ernstigen Prediker*, — en de maatschappelijke zamenleving *een gezellig*, *goedaardig*, *nuttig* en *nederig lid* verloren heeft.

Geheel deze Leerrede, beantwoordt aan het oogmerk, is met oordeel en gevoel opgesteld, en was waardig gedrukt te worden. Wij hebben haar met een bijzonder genoegen gelezen, vooral daar wij den Overledenen zelve ook mogten kennen, en wel als zoo voortreffelijk mogten

kennen, als hij hier geschetst wordt, en dus hartelijk deelen, in de regtmatige droefheid over zijnen vroegen dood. De korte Aanteekeningen hier achter gedrukt, bekleeden geene vergeefsche plaats, en zeer zullen zij, die 's Mans heerlijk *Dichtstukje, aan den Rijn* geteeld, nog niet bezitten, zich verblijden, dat daarin ook die aandoenlijk schoone Zwanenzang van BORGER voorkomt.

Op den DOOD *van* ELIAS ANNES BORGER, *in leven Hoogleeraar te* Leijden. *Gestorven op den* 12 *van Wijnmaand* 1820, *in den ouderdom van vijf en dertig jaren.* *Te* Heerenveen, *bij* B. Hessel, 1821. 15 *Bladzz. In gr. 8vo.*

Ten bewijze hoe algemeen de onvergetelijke Hoogleeraar BORGER, die schoone bloem op *Vrieslands* grond geteeld, geacht en hoe diep dus zijn vroegtijdig afsterven betreurd is, kunnen mede ook beide deze welgemeende Dichtstukjes van J. T. WIELAND en G. W. VAN MOTMAN JUNIOR verstrekken.

LEERREDE van H. MUNTINGHE, *Hoogleeraar in de Faculteit der Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te* Groningen, *bij gelegenheid van het afsterven van zijnen Ambtgenoot* J. A. DUDMARR VAN TWIST, *in leven Hoogleeraar in de Faculteit der Regtsgeleerdheid aan dezelfde Hoogeschool. Uitgesproken den derden van Wintermaand* 1820, *in de Martini Kerk te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. 36 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — : 8 — .

RE-

REDEVOERING, over het Staats-Wezen, den Akademischen Regts-Leeraar en de Regtsgeleerde verdiensten van den overledenen Hoogleeraar A. J. DUIJMAER VAN TWIST, *uitgesproken den* 9 *Januarij* 1821, *door Mr.* SEERP GRATAMA, *Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid te* Groningen. *Bij gelegenheid, dat hij een' aanvang zoude maken met het vervolgen der lessen van den gedachten Hoogleeraar, over het Wetboek Napoleon. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1821. 40 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

Bij het OVERLIJDEN *van mijnen waardigen Ambtgenoot en voormaligen beminden Leermeester, den Hoogleeraar* A. J. DUIJMAER VAN TWIST.

...... Or godi e pasci
In Dio gli occhi bramosi, ò felice alma!

TASSO.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. 8 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 5 —

De nagedachtenis van verdienstelijke Mannen, die in het een of andere vak hebben uitgemunt, te doen vereeren, is zeker eene prijsselijke zaak, welke tot aanmoediging, nut en troost, zoo wel verstrekken kan, als men haar eene verschuldigde hulde noemen mag.

De Heeren MUNTINGHE, GRATAMA en LULOFS verdienen dus onzen dank, voor de hier genoemde Lettervruchten, en gaarne werken wij mede, om het daarmede bedoeld loffelijk oogmerk te bevorderen. Wijlen de Groninger Hoogleeraar J. A. DUIJMAER VAN TWIST, wiens afsterven zoo veel droefheid veroorzaakt, wordt hier naar waarde geschetst en geroemd, en de Lezer meer bekend, met 's Mans wezenlijke waarde en verdiensten.

De Hoogleeraar MUNTINGHE, heeft tot tekst gekozen: 1 *Cor.* XV: 55—57. *Dood waar is uw prikkel* enz. en de Leerrede daar over, daags na de begravenis van den Overledenen uitgesproken, niet als Lijkredenaar maar als Evangelie-Leeraar, gelijk hij zelf uitdrukkelijk verklaart, tot wezenlijke stichting. De hoofdzaak is: de voorstelling van de heerlijke overwinning welke de geloovigen over den dood behalen, door den Heere JEZUS CHRISTUS, aangemerkt als eene ruime stof van blijmoedigheid, *in* het vooruitzigt van den dood, en van hartelijke dankbaarheid aan God.

Het woord κέντρον prikkel overgezet, vertaald MUNTINGHE door *Schicht*. Deze *Leerrede*, is oordeelkundig, en ademt zulk een Christelijk gevoel, als voor de gelegenheid voegde en bijzonder geschikt is, om eene heilzame uitwerking te bevorderen.

Ook in den Hoogleeraar GRATAMA, heeft de overledene waardige Man, eenen bevoegden beoordeelaar en lofredenaar ontvangen. Daar hem de taak was opgelegd, om een gedeelte der lessen van zijnen overledenen Ambtgenoot te vervolgen, met wien hij omtrent 20 jaren aan de Groninger Universiteit, heeft mogen arbeiden, oordeelde hij het met reden voegzaam, om, in eene inleidingsles, over de verdiensten van den gestorvenen te handelen. Het is nu deze redevoering, die hij zelf ruim zoo zeer eene *les* noemt, en geheel niet als eene *lofrede*, wil aangemerkt hebben, welke ons hier geleverd wordt. Tot de uitgaaf liet hij zich door kundige mannen te eerder overhalen, om dat het hem voorkwam, dat het den Regts-Student nuttig zal zijn, wanneer hij dezelve een paarmaal in het jaar met aandacht leest. Na over het Staats-Wezen, den Regts-Leeraar

en deszelfs uitgebreide pligten kortelijk gehandeld te hebben; gaat ORATAMA over, om *het eigenaardige van* VAN TWISTS *verdiensten te doen kennen, en wat hij als Akademisch Regts-Leeraar en Regtsgeleerde vermogt.* Dit geschiedt met hoogachting, liefde en naar waarheid.

Het Dichtstukje, van den Hoogleeraar LULOFS, is eene uitboezeming, waar uit men ziet, hoe zeer de dood van VAN TWIST, ook hem getroffen heefs, en hoe hartelijk hij deelt in de regtmatige droefheid, van des overledenen Weduwe, Kinderen, Magen en Vrienden. Den dood aansprekende, zingt hij onder andere:

Nog pas eerst hebt Ge in 't Leidsch Atheen
  Drie kostbre prooijen weggeroofd,
  Drie Flonkerstarren uitgedoofd,
Of herwaarts strekt Ge uw klaauwen heen.

Gij daalt in nacht! — Uw moordtuig blinkt!
  't Sist door de lucht! de slag valt neêr!
  En ach: „VAN TWIST! Hij is niet meer!"
Is 't nieuws, dat elk in de ooren klinkt.

Een ieder hoort die maar met schrik,
  En barst in droeve klagten uit.
  (Wie, als een Brave de oogen sluit,
Wie treurt niet in dat oogenblik?)

Ja, treurt vrij, allen! om VAN TWIST!
  Om hem, die, langer leven waard,
  En vatbaar nog voor vreugde op aard',
Zoo vroeg reeds rust in de enge kist!

De nagedachtenis ook van dezen braven, blijve in zegening!

LICENTIUS, of de Onberaden Zoon. Een Zedelijk Verhaal. Door T. C. K. BEILANUS, *Predikant te* Paesens. *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1819. 57 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f — 6 —*

Het doel van dit Zedelijk Verhaal des Eerw. BEILANUS, waartoe *Luc.* XV. de aanleiding blijkt gegeven te hebben, is uitmuntend, en wordt alleen blijkbaar uit dit slot:

„Jeugdige vrienden en vriendinnen, voor wie „ik deze geschiedenis voornamelijk schreef! „wilt gij de moeite en zorg beloonen, die uwe „ouders besteed hebben, om u eene goede op„voeding te geven, en uw waar geluk in deze „en de toekomende wereld bevorderen; ach! „beloont dan dezelve door liefde, ontzag en „gehoorzaamheid te bewijzen aan hen, die u „zoo waard zijn: immers gij weet, gij gevoelt „toch, dat zij door hunne ouderlijke liefde en „de zorg, die zij voor u hadden; — dat zij „door het gezag, het welk zij over u verkre„gen hebben; — dat zij door de goede ver„maningen en lessen, die zij u gaven tot uw „nut, eene volkomene aanspraak op uw liefde „hebben."

„Beantwoordt gij niet aan uwe verpligting; — „zijt gij vaak ondankbaar; — toont gij geen „ontzag, en bewijst gij geene gehoorzaamheid „aan uwe ouders, aan wie gij, naast God, alles „te danken hebt; dan dwaalt gij reeds van het „regte spoor af; en loopt daar door gevaar, „om hen te verlaten en u zelven ongelukkig „te maken; en gij zoudt dan voortgaan op de„zen uwen dwaalweg? gij zoudt uwe ouderen

„smar-

„ smarte aandoen, en u zelven bederven? Neen! gij zult, gij wilt van uwen verkeerden weg terug treden, terug treden als boetvaardige zonen en dochteren; en gij zult ondervinden, dat uwe ouders u meer liefde toedragen, dan gij immer hadt kunnen verwachten; — gij zult deelen in hunne vergevensgezindheid, in hunne teedere liefde!"

„ Gedraagt gij u, als kinderen, die hunne ouders regt kinderlijk beminnen! ontzien en gehoorzamen, dan zijt gij hunne vreugde, hunne hoop en verwachting, — hun sieraad en kroon; — en zij scheiden van u, zonder zich angstvallig over u te bekommeren."

„ Het aandenken aan hen, en het gevoel van de liefde, die gij, gedurende hun leven, van hen genoten hebt, zal u bijblijven; wanneer zij niet meer voor u zullen kunnen zorgen; en hunne nagedachtenis zal u eene altijd dierbare verkwikking zijn."

„ Eenmaal zult gij hen wederzien, om nooit van hen gescheiden te worden, en hen te beminnen, zoo als gij bij uw verkeer op aarde hen nooit bemind hebt."

Dit oogmerk worde, tot vreugde der Ouderen, en tot heil der Kinderen, bereikt!

BUENOS AYRES, in een gedeelte zijner plaatselijke betrekkingen en Omwentelings Geschiedenis, opgehelderd door eene Reis in de Binnenlanden van Rio de la Plata, *naar het Engelsch; van* ALEXANDER GILLESPIE, *Majoor bij de Troepen der Koninklijke Marine. Met eenige andere daartoe betrekkelijke Stukken. Te* Amsterdam, *bij* de Wed. G. A. Diederichs, 18[illegible]. 158 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : -

De Schrijver is, in het jaar 1806, met de En-

gelsche Expeditie van *Cork*, over *Madera*, naar *St. Salvador* in *Brazilië* gezeild, heeft de be-zitneming van het toen nog Hollandsche Voorgebergte, *de Goede Hoop* bijgewoond, en is vervolgens, na een kort verblijf op het Eiland *St. Helena*, bij de ondernemingen der Expeditie in *Rio de la Plata*, en op *Buenos Aijres*, tegenwoordig geweest, en hij begint hier zijn verhaal, met de beschrijving van het opvaren der gemelde rivier.

Deze Reis is overgenomen, uit het *Ethnographisch Archiv*, uitgegeven van F. A. BRANS, waar van zij het VIIde Deels Eerste Stuk uitmaakt, dat te *Jena*, in 1820, is uitgekomen.

De weinige berigten, welke men over den toestand van *Buenos-Aijres*, en van de overige zich in opstand bevindende Spaansche Koloniën heeft, deden den Vertaler en de Uitgevers besluiten, *de Officiele Rapporten*, door de Kommissarissen, van wegen de Vereenigde Staten van *Amerika*, derwaarts gezonden, uitgebragt, en niet in de gewone nieuwspapieren geplaatst, bij wijze van toevoegsel, achter deze Reis te plaatsen, waarin het een en andere voorkomt, omtrent den staat van *Buenos-Aijres* en *Chili*, welke beide Staten zoo na en naauw aan elkander verbonden zijn.

Offchoon dan deze Reis niet nieuw is, en dus onmogelijk aan de nieuwsgierigheid van velen geheel voldoen kan, mag men haar evenwel, als in dezen tijd wel lezenswaardig aanmerken, waaruit men verscheidene meer of min belangrijke bijzonderheden, leert kennen, die men weten moet, om over de tegenwoordige gebeurtenissen, waar van wij van tijd tot tijd de berigten in de nieuwspapieren lezen, eenigzins te oordeelen.

Men ziet hier, in verscheidene opzigten, hoe het

het met die Landen en streken, met derzelver Ingezetenen, takken van bestaan en bestuur, voortbrengsels, bebouwing en beschaving, gelegen was, toen onze Reiziger zich daar bevond, en naar zijne waarnemingen, en blijkbaar gevoelt elk, hoe veel hier nog te verbeteren zou zijn. Tot een bewijs van dit laatste en tot een staal tevens, van de denkwijze onzes Reizigers, laten wij hier dit volgen:

„Na een kort verblijf in *St. Antonio* begon ons geld vrij wat te verminderen, en daar de Spaansche Regering geene toebereidselen maakte, om de ons gedane belofte, te vervullen, geraakten velen van ons in eenen zeer bedenkelijken toestand. Daar wij buiten staat waren, ons bij de kooplieden eenig krediet te bezorgen, zagen wij ons genoodzaakt, de ontbeerlijkste kleedingstukken, te verkoopen, om dus eenig onderhoud te bekomen. Onze aanvraag om ondersteuning had slechts schoone beloften ten gevolge, die vervolgens weder verbroken werden. Terwijl wij dus ondervinden moesten, hoe zich de bedienden der kroon, naar de tijdsomstandigheden schikten, en ons, hulpelooze wezens, zochten te misleiden, hadden onze huiswaarden, als ook de gemeente over het geheel, inderdaad eenig medelijden met onze ellende. Hatelijke vooroordeelen stonden, bij onze aankomst, tegen ons over, zij verdwenen echter voor de kracht der overtuiging en eene algemeene gehechtheid aan ons. Onze zwaarlijvige waard wist, met een verfoeijelijk eigenbelang, eene zekere goedhartigheid te verbinden. Hij deed zijn best om onzen toestand zooveel in hem was te verzachten, en wij vonden smaak in zijn onderhoud, hetwelk steeds van eene ongemeene kennis der zeden des lands, als ook van een goed natuurlijk verstand ge-

tuig-

tuigde, waardoor hij boven zijne landgenooten alleszins voordeelig uitmuntte. Zijn tusceur viel steeds in, wanneer wij aan tafel zaten, vervolgens hield hij mij zonder pligtplegingen gezelschap, waartoe hij echter door de eene of andere vraag aanleiding gaf; doch in geene onzer vermaken nam hij deel. Hoewel hij van vele bijzonderheden naauwkeurig onderrigt was, kan ik toch geen passender voorbeeld aanvoeren, dan hem zelven, om te bewijzen, in welk eenen treurigen toestand, dit werelddeel zich, met betrekking tot den Godsdienst, bevindt. Op zekeren dag vroeg hij ons, of er niet eene natie bestond, welke men de Joodsche noemde, en of deze Jooden ook eten, drinken en slapen moesten, als andere menschen? Nadat wij hem eene omstandige beschrijving van den ongelukkigen toestand dezer natie gegeven hadden, verwezen wij hem, met betrekking tot hare geschiedenis, naar den Bijbel; doch hij haalde de schouders op, en antwoordde, met eenen diepen zucht, dat hij er volstrekt geenen bezat. In het huis van den Priester, zeide hij, was een zeer groot boek, dat mogelijk de Bijbel zijn zou, maar het was in eene taal geschreven welke hij niet verstond, en werd ook nimmer gebruikt, als alleen des Zondags. Zulk eene nacht van onwetenheid heerschte, omtrent geestelijke betrekkingen, in het hoofd eenes mans, die in wereldsche zaken bijzonder ervaren was; en ons tot rigtsnoer kan dienen, ter beoordeeling der geringe vorderingen, waarover zich de bewoners dezer landstreken, door de kennis des Evangeliums, mogen verheugen. Er waren in alle deze dorpen geene scholen te vinden, die tot het onderwijs der kinderen naar behooren schenen ingerigt; er was geen spoor te zien van de voetstappen der vrome Jezuiten,

die

die, nog kort geleden, zegen verspreidende, dit land doorgereisd hadden; geene de minste tijding konden wij bekomen van die ijverige zendelingen, die voor altoos hun Vaderland verlieten, om de waarheden des Christendoms op de eilanden der stille zee te verspreiden, en geen blaadje der H. Schrift kon men aanwijzen, tot een aandenken, dat men dezelve ooit in vorige tijden geraadpleegd had. Wie kan zich dan verwonderen over den graad van zedeloosheid, welke alle verbeelding te boven gaat? Wie moet niet met een oog vol medelijden staren, op de dwalingen eener soort van menschen, die niet weten wat zij doen, onder wien de bijgeloovigste domheid zorgvuldig aangekweekt en onderhouden wordt, waar men de moord eenes vreemdelings, die in zijne geloofsbelijdenis van de hunne afwijkt, als eene deugd, niet als eene misdaad beschouwt, en waar de menschelijke wetten niet wagen te straffen, terwijl de Goddelijke, door de *absolutie*, volkomen zijn opgeheven? Dank zij den Hemel dat er spoedig een heldere dag over dit land vol duisternis doorbreken zal, en dat de geestvermogens zijner inwoners, tevens met hunne natuurlijke kracht en de vetbeteringen in het staatsbestuur, oinnen kort eene aanmerkelijke verandering ten algemeenen nutte te gemoet zien."

Voor hun die deze landen bezoeken willen, bevat deze Reis verscheidene nuttige en noodige wenken. De Koopman, kan er zich ook voordeel mede doen, en de vriend van reizen op zijn Studeer-vertrek, zal er zich aangenaam mede bezig kunnen houden. De Schrijver verzekert aan het slot; „dat, waar ik het gedrag van bijzondere personen heb moeten aantoeren, noch partijdigheid, noch vooroordeelen mijn

mijn verhaal bevlekt hebben, en dat ik mij nergens aan romaneske overdrijving of aan afwijkingen van de waarheid heb schuldig gemaakt."

De aanmerkingen en berigten achter aan, verhoogen de waarde dezer Nederduitsche uitgave.

Belangrijke Verhalen van A. LAFONTAINE, F. KIND, A. F. E. LANGBEIN *en* anderen. *Uit het Hoogduitsch. Eerste Deel*, 336 *Bladzz. Tweede Deel*, 332 *Bladzz. en Derde Deel*, 308 *Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1818. *In gr. 8vo. De prijs is to zamen f 7 : 14 : —*

Verhalen vallen doorgaans wel in den smaak, vooral wanneer men ze belangrijk noemen kan, en inzonderheid als ze gedaan worden, door of opgesteld zijn van beroemde Mannen of Vrouwen. De drie en twintig, welke hier aan het Nederlandsch Publiek, uit het Hoogduitsch overgezet, worden aangeboden, zijn van A. LAFONTAINE, F. KIND, A. F. E. LANGBEIN, T. HELL, DE LA MOTTE FOUQUÉ, W. BLUMENHAGEN, LOUISE BRACHMAN, WILHELMINA WILLMAR, CAROLINE PICHLER, geb. VON GREINER, H. CLAUREN, O. H. GRAAF VAN LÖBEN, K. B. MILLITS en G. SCHILLING, niet allen even bekende maar eenige toch zeer beroemde namen.

Zij, die smaak vinden, in het lezen van Romans, en dit getal is wel niet gering, — *zullen* in deze verdichte geschiedenissen wel behagen vinden; ten minsten de zoodanigen, die goede beginselen hebben, en 't geen de zeden verpest, dus ten hoogsten afkeuren. Wanneer men maar op 't oog houdt, dat men hier eene wereld op 't papier geschetst vindt, en wijs genoeg is,

om

ven op te merken, dat men het in de wezenlijke wereld dikwijls geheel anders vindt en verwachten moet, (want anders zijn alle Romans verderfelijk) dan zal men eenige van zijne ledige uren ter ontspanning met de lezing hiervan aangenaam, en ook niet zonder nut zelfs, kunnen doorbrengen. — Het eene verhaal bevalt zeker beter dan het andere, de manier van den overvloedigen LAFONTAINE, en den grappigen LANGBEIN is zeer bekend, ook onder de andere treffen wij er aan, die derzelver oorsprong kenmerkend aanwijzen; echter kan men van alle getuigen, dat ze de nieuwsgierigheid opwekken, en geen van alle is zedebedervend.

De liefde is ook hier wel doorgaans het hoofd-ingredient, maar men neme ook eens de geslachtdrift en derzelver onbepaalbare werking uit het menschelijk leven weg, en vrage zichzelven, wat er dan overblijft? Tegen verbodene liefde, en het misbruik der geslachtsdrift, wordt zelfs ook hier wel gewaarschuwd. Men leert hier tevens nu en dan opmerken, dat het overdrevene schaadt, dat de schijn bedriegt, dat de deugd stand houdt, en dat men zich in het ongeluk stort, als men zich ten speelbal zijner driften stelt.

De *Kindertrouw* en de *bekoorlijkheid der deugd*, zijn zelfs de opschriften van twee hier voorkomende Verhalen van LOUISE BRACHMAN, welke van de zachte en goede denkwijze, dezer niet onbekwame Schrijfster, voordeelig getuigen. Van de inkleeding, of het schetsen der omstandigheden, kunnen wij opmerken, dat ze wel alle tot het voorgestelde doel eindelijk brengen, maar moeten toch ook aanmerken, dat ze meermalen zoo vreemd zijn, en tot zulke zonderlinge sprongen aanleiding gegeven hebben, dat het onnatuurlijke in 't oog moet vallen,

len; 't geen zeker den eenigzins boven het alledaagsche verhevenen lezer hinderen zal. Deze verzameling verdient den voorrang, boven verscheidene andere, die niet alleen den kostelijken tijd rooven, maar daarenboven ook nog schadelijke indrukken verwekken, en op 't zachtst uitgedrukt, ligt- en loszinnigheid prediken. De uitvoering is zindelijk, en de plaatjes op den titel verdienen fraai genoemd te worden. In een uur van uitspanning, mogen dan onze jonge lezers en lieve schoonen, deze korte voortbrengsels van het vernuft der genoemde Schrijvers en Schrijfsters met vermaak lezen, en het goede dat hier en daar doorstraalt, aan en overnemen. De Vertaler zal zeker, door deze genomene moeite, menige lezeres en lezers ook, een aangenaam uur verschaffen.

De KARAVANSERA, *of verzameling van Oostersche Verhalen. Naar een Persisch Handschrift vertolkt, door* ADRIAAN DE SARRAZIN. *Uit het Fransch. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1820. *VIII en* 312 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 10 : —

Twaalf Perziaansche Reizigers, in beschaving en rijkdommen uitmuntende, hadden hun intrek in eene der fraaiste Karavansera's van de Egijptische Stad *Kairo* genomen. Zij waren voornemens, om met het opgaan der Zon, alle merkwaardigheden te gaan bezigtigen, maar vreesden zich te zullen verslapen. Zij besloten daarom, elk op zijne beurt, een verhaal te doen, en dus den nacht aangenaam door te brengen.

Het

Het zijn nu die twaalf achtereen volgende verhalen, welke men zich hier verbeelden moet te lezen. Ondertusschen geeft toch de Fransche Vertaler openhartig te kennen, dat men zich, op zijne naauwgezette getrouwheid in dezen, niet te zeer verlaten moet. Wij zullen daarin dan ook maar niet te veel vertrouwen stellen. Het komt er hier ook slechts op aan, of de Verhalen zelve geschikt zijn, om ons uit den slaap te houden niet alleen, maar ook nog iets nuttigs te leeren. De Hollandsche Uitgever en Vertaler, houden dit voor zeker, en dat te meer, daar het Publiek reeds, uit de Inlandsche Journalen, een en ander verhaal hier van met genoegen blijkt gelezen te hebben. Het eerste, ABDELAZI, *of de ontwaakte Slaper* geheeten, strekt, om te doen zien, dat het waar genoegen, geenszins van eenen hoogen stand afhankelijk is. AMESTAN *en* MELEDIN, *of de ondervinding op de proef gesteld*, het tweede Verhaal, leert zien, hoe ongelukkig men zich maakt, wanneer men zich aan zijne hartstogten overgeeft, en dat men eens daar aan toegegeven hebbende, er ligtelijk weder toe vervalt, wanneer men maar weder in de gelegenheid komt. In het derde Verhaal, *de Toeverbril*, wordt aanschouwelijk gemaakt, hoe ongelukkig men wordt, wanneer men met zijne hartstogten, en niet door de oogen der rede ziet. Het vierde, *de twee vrienden, of de reis naar Mekka*, genaamd, heeft ten doele, om te doen zien, dat geschillen over kleinigheden in den Godsdienst, zelfs de harten der getrouwste vrienden verscheuren, verpesten en verwijderen kunnen.

Dat de mensch met een edel hart, en een goed geweten, in alle gevallen, de gelukkigste der stervelingen is, leert het vijfde Verhaal op-

sterben, dat AMURDAN; naar den hoofdpersoon, genaamd is. Het zesde, *de Planeet van den gekterden* ZAB, genaamd, behelst eene heilzame les voor de zulken, die in hunnen trotschen waan de schepping Gods zelfs bedillen durven, en zoo genaamd wijsgeerig alles beter meenen te weten. AMURDAN EN ZEIDA, *of de schitterende Echtgenooten*, het zevende Verhaal, kan dienen, om de waarde van vergenoegdheid in het Huwelijk te doen schatten. Het achtste, getiteld: *de Kalif* ALMANZOR, *of hoedanig men menschen beoordeelen moet*, is eene nuttige bijdrage, om den schijn van het wezen te doen onderkennen. *De drie Gordels*, het negende Verhaal uitmakende, leeren aan de schoone sekse, dat *de Gordel der zedigheid*, haar den schoonsten invloed verzekert. De waarachtige leer, dat de menschen zich de grootste onheilen verschaffen; wanneer zij door konstenarijen meer willen zien, dan hun voegt, is aanschouwelijk gemaakt, in het tiende Verhaal, *de Gelaatkundigen*, genaamd. Het elfde, dat *de Belegering van* Amazia tot opschrift draagt, bepaalt de aandacht bij de aangename waarneming, dat ware grootheid of liever edelheid van ziel (zielen-adel), alles overwint. Het laatste Verhaal, draagt met regt den naam van *het noodzakelijke en overtollige*, daar het doet opmerken, dat de menschelijke begeerten, wanneer men ze den losfen teugel viert, geene grenzen kennen.

Wij twijfelen er niet aan, of deze Verhalen zullen met veel genoegen gelezen worden, en wenschen hartelijk, dat ze ook veel goeds zullen stichten, gelijk derzelver inhoud daartoe wel geschikt is.

MEN-

MENGELWERK, ten dienste der Jeugd. Een Leesboek voor de Hoogste Klasse. Door A. H. K. Te Leijden, bij D. du Mortier en Zoon, 1820. 143 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f — 8 —

Deze Mengelingen, onderwerpen uit de geschiedenis, zedekunde, kunstkennis en Natuurlijke Historie, ten inhoud hebbende, behelzen indedaad voor de Jeugd, dertig nuttige korte verhalen, en verdienen alle aanprijzing. Naarstige Kinderen zullen ze met vermaak lezen, en er veel goeds ongevoelig uit kunnen leeren. De vragen achter elk verhaal geplaatst, dienen, om de Jeugd het gelezene te beter te leeren onthouden, en er een goed gebruik van te maken. Tot een staal diene het laatste voorbeeld. *Aristippus*:

„ Om door de wereld te komen, moet ieder mensch, in welken stand hij ook moge geplaatst zijn, iets weten of kunnen verrigten, om zich daardoor zijn onderhoud te verschaffen, naarmate men dat meerder of minder noodig heeft; en wanneer moet men daartoe kundigheden opgedaan hebben? Is het niet in de jeugd, in welke alles moet aangeleerd worden, om er in vervolg van tijd de vruchten van te kunnen plukken? En hij, die zijnen tijd nutteloos besteed heeft, van de aangewende pogingen van welmeenende ouders en onderwijzers, tot zijn best wil, geen goed gebruik heeft gemaakt, waaraan staat zulk een mensch bloot? Hij is een onnut lid in de zamenleving, kan voor niemand van belang zijn, en behalve de vele voorregten, die hij daardoor moet missen, is hij altoos een voorwerp van bespotting en minachting. Ja, kinderen! de naarstigheid in het

aanleeren van nutte kundigheden, kunt gij in uwe jonge jaren niet genoeg betrachten: gij zult er aanvankelijk, en nog meer in vervolg van tijd, den goeden uitslag van ondervinden. Wel is waar, dat gij thans nog niet de groote belangrijkheid daarvan geheel kunt beseffen; maar laat u dit dan door uwe ouders en meesters onder het oog brengen, die, door hunne jaren, meerdere ondervinding dan gij hebben. Stelt toch nooit uw geluk en vertrouwen in rijkdommen, die uwe ouders of gij zelve zoudt mogen bezitten. Ach, deze zijn zoo wisselvallig! Heden kan men rijk en morgen arm zijn. Hoe menig voorbeeld heeft men daarvan niet in dezen tijd gezien, en hoe menig mensch heeft niet zijn onderhoud door kundigheden gevonden, welke hij in zijne jeugd alleen tot vermaak geleerd had? — Laten wij u hier van een voorbeeld verhalen:"

„ Aristippus, een beroemde Grieksche wijsgeer, scheepte zich in naar het eiland *Creta*, in de Middellandsche zee gelegen, hetwelk dus genoemd werd, om de menigvuldige krijtbergen, die men er aantreft; doch thans is het bekend, onder den naam van *Kandia*. In het eerst ging de reis voorspoedig, maar nadat zij eenige dagen in zee geweest waren, en nu binnen weinig tijds de plaats hunner bestemming zouden bereiken, hadden zij het ongeluk, van door eenen zwaren storm overvallen te worden, en door het hevig stooten van het schip, hadden zij het ongeluk van schipbreuk te lijden. Geen van de schipbreukelingen liep gevaar van te verdrinken; maar allen kwamen zij op de kust van het eiland *Rhodus* aan — doch hoe? Men had van zijnen eigendom weinig of niets kunnen redden, en hetgene men nog behouden had, werd hun bij de aan-

lan

landing nog ontnomen. — Van alles ontbloot — in een vreemd land, wisten zij niet wat te beginnen; eene groote duisternis vertoonde zich aan hun oog! Dan, onder al deze bedroefden, was ARISTIPPUS alleen welgemoed, omdat hij verzekerd was, overal zijn brood te zullen kunnen vinden. Van de schrik eenigzins bekomen, floeg hij vrolijk en opgeruimd den weg naar de hoofdstad in, die denzelfden naam als het eiland voerde, en zocht zijne medgezellen gegerust te stellen, die echter, niettegenstaande zijne troostende woorden, hem beangst navolgden. Zoo dra hij hier was aangekomen en zich had bekend gemaakt, beijverde zich een ieder, om hem tot het onderwijzen zijner kinderen over te halen; en dit kwam alleen, omdat hij zijne jeugd niet nutteloos en in ledigheid had besteed, maar zich met vele kundigheden had verrijkt. Het akelig donker was daardoor voor hem opgeheven, en hij behoefde voor geen gebrek bevreesd te zijn, daar integendeel zijne reisgenooten, wilden zij niet van honger omkomen, zich genoodzaakt zagen, om hun brood bedelende langs den weg te zoeken. ARISTIPPUS bragt het, door onderwijs te geven, zoo verre, dat hij groote rijkdommen vergaderde, en in deze gelukkige omstandigheden, verzochten hem zijne reisgezellen om zoo veel onderstand, dat zij naar *Griekenland*, hun vaderland, konden vertrekken, waaraan hij gaarne voldeed, en op de vraag: of hij niets aan zijne bloedverwanten of vrienden te belasten had, antwoordde: dat zij dezelve uit zijnen naam niets belangrijker en van meerder gewigt konden aanbevelen, dan dat zij alles in het werk moesten stellen, om hunne kinderen wel te doen onderwijzen: want dat schatten kunnen verloren gaan, zoo als zij dat zelven ondervonden hadden,

den; maar dat wij de wetenschappen overal met ons dragen."

„Het was ARISTIPPUS, die door iemand te *Rhodus* gevraagd zijnde, wat hij hem voor het onderwijs van zijnen zoon zoude moeten geven? en op zijn zeggen van 100 talenten, tot antwoord ontvangen hebbende: dat hij voor dat geld den besten slaaf konde koopen; bedaardelijk hem toevoegde: dat hij dit doen moest, en dan in plaats van eenen, twee zeer goede slaven zoude hebben."

„En zoo ziet gij, kinderen! uit dit verhaal, wat de gevolgen zijn, wanneer men zijne jeugd niet onnuttig heeft laten voorbijgaan; want wat wetende, behoeft gij nooit bezorgd te zijn, offchoon het u in de wereld al eens niet moge welgaan, dat gij u niet zult kunnen redden; al kunt gij dan door uwe opgedane kundigheden, uw ongeluk niet geheel uit den weg ruimen, gij zult het door dezelve ten minste kunnen verzachten. Derhalve, maakt van geenen tijd, van geen' oogenblik, die tot leeren bestemd is, een onnuttig gebruik, gij mogt daarvan eens het ongelukkig gevolg ondervinden, en dit toch alleen aan uw eigen verzuim te wijten hebben."

VRAGEN.

Moet men den tijd in zijne jeugd wel in acht nemen, en waarom?

Maar als men toch rijk is en aan niets gebrek heeft, dan is men toch voor altoos verzorgd?

Verhaalt eens iets van ARISTIPPUS?

Waardoor kon hij zich uit zijne omstandigheden redden?

Waartoe moet u dit dus opwekken?

MEN-

MENGELWERK.

MIJNE ERVARING BIJ EEN MERKWAARDIG KRANKBED.

Eene voorlezing in den Ring van Elst, Klassis van Nijmegen, in 1818.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 593.)

Sints dit mijn laatste bezoek boven gemeld, is het mij moeilijker mijne ondervinding, en den loop mijner gesprekken met den kranken, van dag tot dag geregeld mede te deelen; — wij leveren slechts bijdragen uit onze losse aanteekeningen en herinnering, die gij, de hoofdzaak in het oog houdende, wel als zoodanig zult aanmerken.

Steeds vond ik den kranken in diepen ootmoed voor God, en wel zoo, dat ik mij, hem van alle zijden toetsende en waarnemende, van zijne opregtheid meer en meer hield verzekerd.

Steeds bespeurde ik in hem, een diep gevoel van erkentenis jegens God en den Verlosser, het welk hij niet dan in gebrekkige woorden konde uitdrukken, maar zoo geheel van zijne innerlijke overtuiging blijken gaf.

„Wat is God altijd goed over mij geweest, en hoe onopmerkzaam was ik op die goedheid! — Ach! hoe meer ik mij uit mijn leven herinner, des te meer gunst, maar ik liet alles zoo koel voorbijgaan! — Hoe menige voortreffelijke Leerrede hoorde ik, — ja wel met zekeren smaak en genoegen, maar ik was naauwlijks in den gewonen kring, of alles was voorbij, daarom

moet ik mijn geheele leven met regt Ongodsdienstigheid noemen, — en — nu nog, — welke goedertierenheid in God! — juist deze ziekte, eene zoo langzame en gemakkelijke, waarin ik den dood zoo van schrede tot schrede zie naderen, — dat gij zoo veel aan mij doet, — mij zoo veel moeds, troost en raad toespreekt, is ook Gods goedheid! — was mijn hart voor dat alles maar meer geöpend en vatbaar, — ik slechts *de minste* in het Koningrijk der hemelen!"

Bij deze gesteldheid den lijder vindende, dankte, en bad ik steeds met hem, om genade, en hulp van God, ten einde de troost des Evangeliums, meer op hem mogt werken, en God zijne boete en berouw, om CHRISTUS *wil*, aannemen.

Eens scheen de kranke zich eenigermate te verontrusten, over de toenemende verruiming zijns gemoeds, bij de voorstelling der genade en barmhartigheid van God in CHRISTUS. —

„Gij handelt zoo liefderijk met mij, — spreekt zoo troostvol van Gods genadige gezindheid jegens zondaren, die ootmoedig en kinderlijk op CHRISTUS verdiensten vertrouwende, tot hem komen, — naar mate ik dit hoor, moet ik mij te meer schamen! — Zoude men, voegde hij er bij — voor een vijftig jaar, bij de meer strenge en sombere begrippen van dien tijd, eenen kranken ook zoo troostvol behandeld hebben?" —

Dezen laatsten inval beantwoordde ik: „dat ik niet wist, hoe men hem in dien tijd zoude bestuurd hebben, — dat dit ook zeker veel zoude afgehangen hebben, van het inzien en de denkwijze des Leeraars, — dat er echter in dien tijd ook wijze en verlichte Leeraars waren, enz." .

„Dat

„Dat, wat mijn bestuur en handelwijze met hem in het bijzonder betrof, — Ik hem zelven tot getuige riep, hoe ik hem, bij het diep gevoel zijner te kortkomingen en onwaardigheid, steeds op den Heer JEZUS CHRISTUS, en zijn Evangelie gewezen had, — hoe ik hem meermalen den Zaligmaker zelven sprekende voorgesteld had, in die stukken zijner levensgeschiedenis, welke ik met hem gelezen, of ter lezing voorgelegd had, enz."

„Ja, ik kan u niet genoeg danken," was zijn antwoord, „dat gij mij hem hebt leeren kennen, wiens liefde alles te boven gaat, (hij weidde hier uit, over de liefde van JEZUS, in zijn lijden en sterven voor ons) — „ik moet, vervolgde hij" op zulk eene liefde wel vertrouwen, en ze gelooven! — was ik maar verzekerd van de echtheid van mijn berouw!"

Sints dezen dag, nam de kranke meer en meer in helderheid van geest toe, naarmate hij, van de liefde Gods in CHRISTUS overtuigd, ook meer vrijmoedigheid erlangde, om er op te bouwen.

„O! Ik worde nu zoo los van de wereld," sprak hij, „zij boeit mij nu niet meer, en het is deze losheid van de wereld, die ik voorheen bijna onmogelijk achtede, te boven te komen, die mij van Gods genadehulp de verzekering geeft; — daar bad ik gedurig om, en daar baden wij te zamen om, dat ik voor zelfsmisleiding bewaard mogt blijven, — dat, zoo mijn berouw niet opregt ware, God mij daarvan inzigt mogt geven, maar ik gevoel, hij versterkt mij, en dat geeft mij zoo veel troost." —

Hij vroeg mij bij deze gelegenheid „of die hulp niet aan den H. Geest wierd toegekend, — hoe het met die hulpbetooning toeging, en of hij

niet tot den H. Geest bidden moest, gelijk hij bad tot den Vader en den Zoon?" —

Ik antwoordde hem, „dat wij ja, in de H. Schrift, den H. Geest leeren kennen, als onzen versterker in het goede, onzen verlichter en verbeteraar, — dat, gelijk in het hoogste wezen vele verborgenheden zijn, die wij met kinderlijk geloof aannemen, zoo ook de wijze, waarop des H. Geestes werking geschiedt, ons te hoog en te diep was, dat echter Christenen ze krachtdadig ondervonden, bij het gebruik der genademiddelen, — dat, wat de aanbidding van den H. Geest betrof, ik mij niet herinnerde, daar van deze sporen te vinden, in de schriften des N. Verbonds, dat daar over dan ook verschillend gedacht wierd; maar dat men zich, mijns oordeels, hier het veiligst zoude schikken, naar het voorbeeld der Apostelen en eerste Christenen, die baden tot den Vader en den Zoon, om den H. Geest." —

De kranke werd nu zeer gemoedigd, naarmate het ligchaam zwakker werd, — hij erkende zoo geheel de wijsheid en liefde van God in zijne ziekte, — deze zoude het middel zijn ter redding van zijne ziel. — „Wat zoude het geweest zijn," — sprak hij meermalen, — „indien ik nog langer had geleefd, ach, dan ware er misschien geen opwekken meer aan geweest, ik was nu reeds zoo ongevoelig!"

Ik deed hem — het was gedurende een paar dagen, dat het verterend vermogen der ziekte zich minder blijken deed, — flaauwelijk en als van verre zien, dat zijne herstelling toch mogelijk was, dat meermalen kranken als van den rand des grafs waren opgerigt."

„Ja, dit is zoo, — ik weet echter niet of ik het wel wenschen zoude, maar ik heb een

ge-

gevoel in mij, dat ik niet zal herstellen; — Gods wil echter geschiede, ik kan mij met vertrouwen en gerustheid daarop verlaten." —

Soms was echter de lijder wel eens meer of min ongerust, „ik geloof aan Gods genade, om de verdiensten van JEZUS, — maar mijn geloof is niet beproefd, mijn lijden is zoo dragelijk, — hoe, als eens zwaardere benaauwdheden zullen aankomen, zal ik dan niet wankelen door mismoedigheid, — ik ben nog zoo zwak en zoo laat tot beter inzien gekomen!"

Ik bragt hem hierop de ondervondene hulp, — ook genadehulp van God onder het oog, en zeide hem, (om dat ik hem gaarne dien tekst, tot wapen tegen den strijd, dien hij zich voorstelde, in het geheugen wilde prenten) langzaam voor, „God beproeft niet boven vermogen, maar zal met de beproeving ook uitkomst geven, op dat wij ze kunnen verdragen."

„Ja!" — zeide hij, „dat geloof ik, want God is goed, ik ben nog maar zoo zwak! — daar echter, *de minste in het koningrijk der hemelen*, (dit was eene gedachte, waar aan hij steeds vast hield) zal ik wel meer van God leren! ó! voegde hij er bij, wat had ik hier reeds kunnen zijn, — wat heb ik nog veel tijds van mijne ziekte verspild, maar ik verlaat mij op de Goddelijke barmhartigheid in CHRISTUS." —

Hij vroeg mij nog, „ik bidde dikwijls tot God met eene stille verzuchting, — zelfs wel eens als er menschen bij mij zijn, — zondig ik dan niet als ik mij gedekt houde? ik denke evenwel van neen, want eensdeels is het ongedekte hoofd in mijnen toestand, bij zoo sterke uitwaseming, ligt nadeelig, anderdeels zoude ik ook telkens opzien geven?"

Ik voegde er bij, „dat God op het hart ziet,

ziet, en zijn inwendig eerbiedig gevoel gade-slaande, ook zonder dit uiterlijke, zijne omstandigheden in aanmerking genomen, welgevallig zoude nederzien op zijne stille gebeden: hoewel in andere gevallen het ons altijd betaamde, dien eerbied ook uitwendig aan God te betoonen, dien wij zelfs bij menschen in acht nemen."

Ik vond mijnen kranken vriend (want vereenigd gevoel moest ons meer zaam verbinden,) bij een volgend bezoek, afgemat en in koorts, en had, na te zamen gebeden te hebben, een kort gesprek met hem. Bijzonder verklaarde hij zijn leedwezen, van niet eenmaal het H. *Avondmaal* bijgewoond te hebben — dit smartede hem zeer!

Ik zeide daarop „dat ja dit zeer te betreuren was, te meer daar hij onder de medeopzienders der gemeente behoord had — dat het H. Avondmaal een voornaam genademiddel was, waardoor God ons aan de verstrooijingen der wereld onttrok, en ons op ons heil bedacht maakte; dat hij dus niet alleen nalatig geweest was in eenen dierbaren pligt jegens den Verlosser, maar ook veel daarbij verloren had." —

Hij gevoelde trouwens dit zelf zeer diep, en openbaarde zijne zucht, om die panden der genade van God en JEZUS nog eens te mogen genieten, — maar voegde er onmiddelijk bij „dit kan mij nu niet meer gebeuren!!"

Ik hervattede daarop, „dat, indien het iets tot zijn troost en versterking konde toebrengen, ik dan gene zwarigheid maakte, in zijn geval, met twee of drie medechristenen op zijne kamer den gezegden maaltijd te vieren, — ik wilde dit echter nog aan zijn nadenken overlaten."

Hij maakte hierop het bezwaar over het gebruik

bruik van wijn bij zijne zwakke borst, doch hem doende opmerken, dat wij hier zonder zwarigheid den wijn konden vermengen, als behoorende dit meer tot het uitwendige, waaraan wij niet moesten hechten, zoo was hij hiermede zeer te vrede.

Op den 26sten April had ik, — de Heer E. V. IJ. was, gelijk meermalen, tegenwoordig, — een zeer belangrijk gesprek met hem, bijzonder over het *Gebed* en het H. Avondmaal.

De kranke had mij voor eenige dagen verzocht „ik mogt hem een paar Gebeden, naar zijnen toestand berekend, afschrijven — hij konde slechts korte verzuchtingen tot zijnen Hemelschen Vader opzenden." — Ik deed dit in een Morgen- en Avond-Gebed naar CLEINMAN, waar uit ik hem het een en ander had voorgelezen.

In het Avondgebed, (dat hem zoo bijzonder behaagde, en hij of las, of dit zelf niet meer kunnende, zich liet voorlezen) kwam onder anderen voor:

„Vader, indien het mogelijk is, dezen nacht slechts eenige rust, — slechts eenige verkwikking door eenen zachten slaap."

Nu vond hij, na verscheidene rustelooze nachten, zich dezen nacht bijzonder verkwikt.

„O! Wat is God goed!" zeide hij, „wat verhoort hij ons menigmaal, als wij tot hem roepen, dit mogt ik op uw Avond-Gebed, zoo kennelijk ondervinden."

Ik deed opmerken, dat God ons wezenlijk belang immer ter harte nam, en de verzuchtingen met kinderlijk vertrouwen in CHRISTUS tot hem opgezonden, gadesloeg, ook dan, wanneer wij er niet op dachten, — het ons zoo niet in het oog viel, en soms op eene wijze ganasch niet

niet verwacht, — ook een slapelooze nacht, konde zijne goedheid prediken.

„ Daarom bidde ik altijd, op uwen raad," — was het antwoord, „Hemelsche Vader! uw wil geschiedde!"

Nu hervatten wij ons vorig gesprek over het Avondmaal, en de voorgestelde bijzondere viering van hetzelve; — hij had daar over nagedacht, maar vroeg mij, zich naar het ligchaam zeer zwak bevindende: „of het noodig en nuttig voor hem zoude zijn, dan wilde hij zich gaarne naar mijnen raad schikken."

Ik vroeg hem, „of hij, zoo hij zich thans gezond bevond, en de gelegenheid zich aanbood in de Gemeente, bij zijne tegenwoordige inzigten en beginsels, tot die plegtigheid zoude toetreden."

ô! Zonder bedenken, was het antwoord, „het is het Gedachtenismaal van JEZUS liefde, en hoe onuitsprekelijk groot die is, zie ik nu eerst regt in, — wat verzuimde ik veel in mijne vorige verstrooijing!"

Zoudt gij dan ook gaarne, en van harte, kunnen en willen antwoorden, op de vragen, volgens tegenwoordige Kerkelijke inrigtingen, aan de Gemeente, bij de voorbereiding voorgelegd, en die wij, door onze komst ten Avondmaal, ook stilzwijgend beandwoorden?"

„ Ja, — zoo verre ik ze kenne van harte!" —

„ Wel nu, als Leeraar van den Godsdienst, zal ik u, in den naam van God en JEZUS CHRISTUS, die vragen hoofdzakelijk, zoo verre zij mij billiggen, doen, — antwoord er op in opregtheid, en naar uwe overtuiging."

1. „ Erkent gij u voor God strafwaardig, — door uwe zonden diep bedorven, en gevoelt gij Goddelijke genade noodig te hebben?"

Antw.

Antw. „ Mijn vorig leven was geheel ongodsdienstigheid, — ik heb niets in mij zelven om op te bouwen, — ik moet door Gods barmhartigheid alleen zalig worden."

2. „ Geeft gij u als zondaar gaarne over, ter zaliging aan onzen Heer JEZUS CHRISTUS, „ wiens ligchaam voor ons verbroken, wiens bloed voor ons vergoten is," — neemt gij hem als uwen Verlosser, voor u zelven aan, — bouwt gij kinderlijk en vertrouwend op zijne verdiensten?"

Antw. „ Ach, hoe anders? — als JEZUS er niet was, had ik geen uitzigt — ik zal dra sterven, hij alleen moet en wil mij zaligen."

3. „ Wilt gij den tijd, dien u God nog te leven geeft, hoe lange weten wij niet, gaarne in zijnen dienst, en door zijne genade, naar het voorbeeld van JEZUS besteden?

Antw. „ Ja, zeer gaarne, maar ik gevoel hoe veel ik daar aan nog te kort kome, en hoe zondig ik ben, — maar het is mij zulk een gunstig uitzigt, dat gij mij eens onder de aandacht hebt gebragt, toen gij mij voorstelde, dat in den hemel onze opvoeding zoude voltooid worden, daar zal ik, *de minste in het Koningrijk der Hemelen*, dan wel verder komen."

4. „ Hebt gij, naar JEZUS lessen en voorbeeld, alle uwe medemenschen hartelijk lief? woont er — bedenk u wel, tegen niemand eenige haat of vijandschap in uw hart?" —

Antw. „ Ik heb allen lief, maar (dit zeide hij met eenige verlegenheid, als of hij des onrustig ware,) den een toch meer als den ander; — ik hate niemand, — dat is wel eens zoo geweest, — nu niemand! en" — voegde hij er bij, „ zoo iemand mij haat, bidde ik, dat hij mij vergeve!"

Deze antwoorden, schoon naar de zwakheid des lijders, met moeite voortgebragt, kwamen, kon-

konde men zoo zien, uit een hart vol ernst en overtuiging, en de kranke had telkens, als ik tot eene nieuwe vraag overging, nog iets bij de vorige te voegen, als ware zijne belijdenis niet volledig genoeg. Het was bij deze gelegenheid, dat ik, in den zoo gansch veranderden Jongeling, de Goddelijke medewerkende genade, zoo dikwijls niet te vergeefs afgebeden, eerbiedig moest bewonderen.

„Op voorgemelde belijdenis" — hernam ik, „wel nu, het geen gij bij dezen getuigt, getuigt gij ook met de viering des Avondmaals, — Hij die op het hart ziet, en niet flechts op het uitwendige, wil het bij uwe omstandigheden beschouwen, als of gij dadelijk Avondmaal gevierd hebt. — Berust gij nu hier bij, dan kan ik om uwer zwakheids wil, het noch noodig noch nuttig vinden. — Ja, laat ik er bij mogen zeggen, gij hebt Avondmaal gevierd!"

Bij dit bezoek, het reeds gewaagde Avond-Gebed nog eens in handen nemende, waarin ook voorkomt: „Hemelsche Vader! welligt roept gij mij in dezen nacht op," vroeg ik den kranken, „of hij toch niet huiverde op zulk eene gedachte: misschien is deze nacht de laatste mijns levens?"

ó Neen!" — was het antwoord, „want ik houde mij nu ten vollen overtuigd, dat ik om Jezus verdiensten dan zalig zoude zijn, — ja, daar kan ik niet aan twijfelen, — zulk eenen spoedigen overgang zoude ik wenschen, evenwel met vertrouwelijke onderwerping aan God. — Ik kan toch niet ontveinzen te vreezen, voor een langdurig lijden, hoewel God het zoo goed met mij maakt, dat ik ook in dezen vertrouwen moet." —

Ik

Ik bemoedigde hem verder, en zocht hem te versterken door eenige plaatsen uit de H. Schrift.

„Ik had den lijder opmerkzaam gemaakt, dat onder het goede, dat hij nog verrigten konde, ook bijzonder was aan jongelieden, die nu en dan bij hem waakten of hem bezochten, het vertroostende van den Godsdienst, dat hij nu zelf mogt ondervinden, aan te wijzen en te bevelen." —

Naderhand zeide hij: „dit heeft meer moeijelijkheid in, dan wij wel denken, — dat gaat zoo niet bij allen; — sommigen zijn er maar geheel niet vatbaar voor, naar het schijnt." —

Eens had iemand bij hem gewaakt, dien hij mij noemde, deze, zeide hij, „heeft mij bijzonder plaisier gedaan, — hij had nog al Godsdienstige beginselen, en bij mijne tegenwoordige denkwijze en gevoel bindt dit naauwer; wij kunnen dan zoo hopen elkander weder te zien! maar vertrekkende had hij gezegd, „ik wensch, dat uw voorbeeld mij en andere jongelieden, in de Gemeente, mag nuttig zijn." — De kranke betuigde echter, daar over nadenkende, zijn voorbeeld hiertoe niet geschikt te vinden, hij had toch het beste levensdeel ongebezigd laten voorbijgaan, — ja, hij had de Goddelijke genade verworven, daar van was hij overtuigd, maar ongelukkig, die het op een ziekbed liet aankomen, — hem was in zulk eene lange en gemakkelijke ziekte barmhartigheid geschied, — hij had ook vrienden, die hem den weg des heils aanwezen, maar duizenden mogen dit niet gebeuren.

Ik had den kranken, nog altijd opzittende gevonden. Den 28 April, op den gewonen tijd 's morgens komende, vond ik hem te bed liggende

gende, — hij meende echter, „het konde nog wel wat met hem aanhouden, maar misschien ook niet, al naar dat Gods wil was, — daar in wilde hij berusten, en hoopte er immer in te berusten!"

Hij betoonde zich bekommerd, „ik mogt afwezig zijn bij zijn sterven, als ik bij hem was, vond hij zich meer getroost," ten dien einde vroeg hij, of ik ook in 't kort elders eene predikbeurt had te vervullen? — „Op mijn antwoord, van mijne wetens voor Pinksteren niet," was hij meer gerust, „ik herinnerde hem zoo veel bemoedigends, en hij werd meer en meer te zwak, om geregeld te kunnen denken."

Ik was op dezen dag, waar op hij kennelijk afnam, en het zigtbaar ten einde liep, viermaal bij hem.

Des morgens, betuigde hij mij nogmaals zijnen dank, — sprak ook tot mij van zijnen vriend E. v. IJ, aan wien hij zoo veel verschuldigd was, die met hem gebeden, — hem voorgelezen, en in zoo veel goeds versterkt *had*; — dezen zoude hij zekerlijk wederzien, (1) allen wenschte hij daarboven eens weder te zien.

Hij beval mij nogmaals zijne zuster, dacht aan dierbare overledenen en zeide: „God is barmhartigheid, — ook mij is barmhartigheid geschied!"

Dit alles ging afgebroken door benaauwdheden, die hand over hand toenamen.

Meer

(1) Dat wederzien had misschien vroeger plaats, dan beiden toen dachten, daar genoemde E. v. IJ. zijnen vriend reeds gevolgd, en in het eigenste geloof de eeuwigheid is ingegaan. — Hij was een uitmuntend voorbeeld, en zijn verlies een zware slag voor de Gemeente.

Meer gesprekken op dien dag, kan ik mij niet herinneren, — in eene hevige vlaag van benaauwdheid, zeide hij mij nog met eenen weemoedigen handdruk: „gij zult mij toch zoo niet verlaten!"

Ik besloot dus ook des nachts bij hem te blijven.

In den voornacht namen des lijders benaauwdheden toe, hij was echter zeer present, maar het spreken was hem ten uiterften moeijelijk; kennelijk naderde zijn einde, hoewel de worsteling nog lange konde duren.

In dien toestand herinnerde ik hem, van tijd tot tijd, eene en andere waarheid ter vertroosting, als, naar mij voorstaat, „gij gaat nu met iedere vlaag van benaauwdheid eene schrede verder uwe zaligheid te gemoet." —

„Houd moed! nog een weinig tijds, en dan nader bij God en uwen Geliefden Verlosser. God is aan uwe regtehand, hij zal u helpen in den dood."

„Morgen misschien verheerlijkt gij God op volmaaktere wijze, enz.

Ik zeide hem ook, eenige mij te binnen vallende, bemoedigende teksten voor: bij voorbeeld: „God beproeft niet boven vermogen, maar zal met de beproeving ook uitkomst geven."

„Het lijden van dezen tijd, is niet te waarderen bij de heerlijkheid, die ons geöpenbaard zal worden."

„In het huis des Vaders, zijn vele woningen, — uw hart worde niet ontroerd enz.

Schoon de lijder niet antwoordde, zoo toonde hij echter, dat hij mij meestal verstond door zijnen hartelijken handdruk.

Hij was zwak en benaauwd, maar uit alles

 was

was te merken, dat er van binnen rust en vrede was.

Ik vroeg hem, bij eene kleine verpozing: „ gelooft gij nu nog aan de wijsheid en liefde van God in JEZUS CHRISTUS?

Door eenen beduidenden wenk kreeg ik toestemming.

Eens rigtte de lijder zich op, vouwde de handen en bad: „Lieve JEZUS!..." het overige was onverstaanbaar.

Vroeg in den morgenstond, bij eene kleine verruiming, zeide hij: „Dominé! ik ben nu tweemaal te leurgesteld, daar ik dacht, dat ik sterven zoude.... ik heb misschien te vroeg willen sterven!"

Nu begon alles, schoon langzaam, het naderend einde te teekenen, — wij allen, gelijk ik van de tegenwoordigen vertrouw, en ook van enkelen meende op te merken, zonden onze stille gebeden op, om het einde van den strijd, welke, na een nacht worstelens, plaats had, des morgens ten half acht ure.

Merendeels, mijne Medebroeders hebt gijlieden J. D. L. gekend; — zoo was zijn krankbed, zoo stierf hij!

Geen zweem van ongeduld of mismoedigheid was bij den lijder te bespeuren, geen oogenblik wankelens of afwijkens, van eens aangenomene betere beginsels; — zijn ootmoed, zijne liefde tot God en JEZUS CHRISTUS, was groot, zijn vertrouwen vurig, zijn einde vrede? — Het onze zij gelijk het zijne, en, dat wij allen, bij onze pogingen om menschen te brengen, uit de duisternis tot het licht, veel vul-

vuldige blijken van zegen op dezelve ondervinden, gelijk uw medebroeder, met dankbaar opzien tot God zijnen Zender, in dezen erkent ondervonden te hebben!

Dat ik er dit nog bijvoege: ja, zoo geloutered en verbeterd, hadden wij den afgescheidenen nog zoo gaarne willen behouden. Wat zoude hij op die jaren, en in zijnen kring, met zulke beginsels, niet kunnen geweest zijn! maar zien wij op de verleidingen der wereld, op de wijsheid en liefde Gods in alle zijne schikkingen, om de menschen te brengen tot zijn doel, dan laten wij hem den vader over, die hem in hooger opvoedings-school verplaatste en de gevaren der zonden en driften onttrok. — Wij troosten ons dan, met de taal eens ouden Kerkvaders ons eigen te maken: „Wij hebben hem niet verloren, maar hem slechts den genen te rug gegeven, die hem ons voor een tijd ter leen had toevertrouwd; hij zelf kan niet gezegd worden het leven te hebben verloren, daar hij het slechtere met het betere verwisseld heeft. — Dat wij hem in ootmoed en geloof (veeleer) navolgen, om alzoo als regtschapene kinderen, in CHRISTUS (met hem) in dezelfde rustplaats opgenomen te worden."

WAS PAULUS EEN TENTEMAKER, OF NIET?

Proeve van de oplossing dezer Vraag, door
J. ROEMER, *Christen-Leeraar te* Leijden.

Eene Leerrede zullende vervaardigen, over de belangrijke uitspraak van den Romeinschen Landvoogd GALLIO, op de aanklagt der Joden van PAULUS, voorkomende *Hand.* XVIII: 12—16. stuitte ik, bij de herlezing van het verband, waar

 in

in deze uitspraak voorkomt; op de drie eerste verfen van dit Hoofdstuk.

PAULUS komt van *Athene* te *Corinthe*. Aldaar neemt hij zijn intrek bij AQUILA en PRISCILLA. Deze waardige Echtgenooten schijnen, eerst te *Rome*, of wel in *Italië* gewoond, doch, volgens het berigt van LUCAS, zich te *Corinthe* nedergezet te hebben, omdat CLAUDIUS *bevolen had, dat alle de Joden uit Rome vertrekken zouden.*

Deze TIBERIUS CLAUDIUS, was in die dagen Keizer van *Rome*. De Romeinsche Geschiedenis maakt van geene verbanning der Joden, uit *Italië*, gewag. FLAVIUS JOSEPHUS verhaalt zelfs, dat deze Vorst den Joden gunstiger was, dan zijne Voorgangers. (1) SUETONIUS schrijft alleen, dat hij „ de Joden, die door CHRESTUS aangehitst, gedurig oproerig waren, uit *Rome* verdreven heeft. (2) De Uitleggers hebben bij deze plaats aangeteekend, dat men hier, door den CHRESTUS, niet moet verstaan onzen Heiland, als zijnde reeds lang, in den Hemel opgenomen, maar zekeren Jood, of Proselijt van Grieksche afkomst, of eenen vrijgelatenen (3). Het zou echter zeer wel kunnen wezen, dat de Geschiedschrijver hier bedoelde de Joden, die tot het Christendom overgegaan waren, en welke niet zeer door den Keizer begunstigd werden. In den beginne werd het Christendom alleen voor eene bijzonde-

(1) FLAVIUS JOSEPHUS, Lib. XIX. C. IV.

(2) SUETONIUS *in vita* TIBER. CLAUDII CAES. Lib. V. C. XXV. *Judaeos, impulsore Chresto assidue tumultuantes, Roma expulit.*

De aanmerkingen in het belangrijk werk, *de Scholae* van VALCKENAAR, door den Hoogleeraar E. WASSENBERGH uitgegeven Tom. I, pag. 554 voorkomende, verdienen hierop nagezien te worden. *De Red.*

(3 Vid. not ad hunc locum. Edit. SUET. ex recensione, FR. OUDENDORPII

dere fakte gehouden, en trof de haat alle degenen, die tot dezelve behoorden of overgingen. Het zwaard der Romeinen, was tegen hen opgeheven, sterker dan tegen de Joden. SUETONIUS, het Hoofd dezer sekte noemende, schoon niet meer aanwezig, heeft de oproerige bewegingen aan de Christenen toegeschreven, daar deze nogtans alleen de voorwerpen der vervolging waren, schoon zij zich stil en zedig gedroegen. Wij weten echter, dat SUETONIUS het moeijelijkste van den Geschiedschrijver, een diepindringenden, menschkundigen blik in de oorzaken der onderscheidene, door hem verhaalde gebeurtenissen, bijna geheel mist, en zich weinig bekommert, om de onderscheidene gevolgen der gewigtige Staatsgevallen, die de gedaante der zaken te *Rome* veranderden, naauwkeuriglijk op te sporen.

Indien wij aannemen, dat het berigt van SUETONIUS, in dien zin moet opgevat worden, dan kunnen AQUILA en PRISCILLA, reeds tot het Christendom zijn overgegaan geweest, en daarom *Rome* verlaten hebben, dewijl zij, onder het bevel van de verbanning der Christenen, door CLAUDIUS, begrepen waren.

Het blijkt wel niet, dat zij, toen PAULUS, te *Corinthe*, bij hen zijn intrek nam, Christenen waren, doch is, uit de brieven van PAULUS, (*Rom.* XVI: 3.) op te maken, dat zij tot het Christendom, wanneer dan ook, zijn overgegaan en zelfs zeer ijverige voorstanders van hetzelve geweest zijn. De Apostel noemt hen daar, *zijne medewerkers in Christus*, en het blijkt, (uit 1 *Cor.* XVI: 19.) dat zij hun huis, te *Philippi*, aan de aldaar gestichte Gemeente tot eene vergaderplaats leenden.

Het geen wij echter bij den Geschiedschrijver, C. C. TACITUS, die onder de Regering van

CLAUDIUS geboren werd, alleen, zou de geheele bedenking kunnen oplossen, indien men duidelijk kon nagaan, waarin het handwerk van AQUILA bestaan hebbe, en waar in hij, door PAULUS, die hetzelfde uitoefende, geholpen werd.

„Deze Geschiedschrijver, welks werk voor een meesterstuk van stijl, Staatkunde en Wijsgeerte gehouden wordt, zegt: „dat, onder de Regering van CLAUDIUS, een scherp, doch vruchteloos Raadsbesluit genomen is, om de Wiskunstenaars uit *Italie* te verdrijven." (1)

Dit berigt deed mij mijne aandacht vestigen, op het derde vers, in onze gewone *Staten Overzetting*, dus vertaald: *En, om dat hij van het zelve handwerk was, bleef hij bij haar en wrocht; want zij waren Tentemakers van handwerk.* De groote LUTHER heeft *Tapijtwerkers*.

Men heeft hieruit opgemaakt, dat PAULUS voorheen een *Tentemaker* of *Tapijtwerker* geweest is, en, te *Corinthe*, bij AQUILA, welke hetzelfde handwerk dreef, niet alleen ingewoond, maar met hem gewerkt hebbe.

Het mag van weinig, of geen belang geoordeeld worden, wat PAULUS geweest is, eer hij, tot het Christendom bekeerd, zulk een ijverig Apostel werd. Geen stand is te verachten. Elk, die zich, in zijn beroep of zijne betrekking, van zijnen pligt kwijt, is een eerbiedwaardig Lid der Maatschappij. In de geringere standen, kan zoo min gezond oordeel en gezond verstand ontkend worden, dan in de hoogere klassen, maar nogtans kan men van de zoogezegde handwerkslieden, niet dat helder onbevooroordeeld begrip wachten, het geen zoo sterk in geoefende verstanden doorblinkt. Er is altijd twijfel,

(1) TACITUS Hist. Lib. XII. C. 52. *De Mathematicis Italia pellendis factum Senatus consultum atrox et irritum.*

r, of in de lagere standen, wel niet meer onbevooroordeelde en belangelooze overtuiging aats heeft, dan in meer beschaafde kringen, e overige Apostelen waren Visschers en Tollenaars. Schoon het te verwonderen is, dat deze ngeleerde en ongeoefende menschen, zulk een root werk, als de prediking van het Evangee, zouden ondernomen hebben, zoo zij niet door eenen hoogeren geest geleid waren; zoo eeft dit echter niet kunnen verhinderen, dat nen hen voor grootere misleiding vatbaar hield, lan men eenen man van grooter doorzigt en helderder begrip, of eenen geleerden zou kunnen doen. Kan het nu bewezen worden, dat een der Apostelen meer dan een gewoon handwerker geweest is, niet ongeoefend, maar ervaren in eene kunst, vooral, zoo als de Wiskunst, die tot geen besluit leidt, dan het geen onwederspreekelijk bewezen is; dan is de hoedanigheid van zoodanigen Apostel een ontegenzeggelijk bewijs, dat ook de anderen niet misleid zijn, en eene bijdrage tot de waarheid van het Evangelie.

De vraag is dus: moet het Grieksche woord: *σκηνοποιοί*, door *Tentemakers* of *Tapijtwerkers*, vertaald worden? Het grondwoord *σκηνη* is van velerlei beteekenis. Het beteekent *Tabernaculum*, *tentorium*, *tente*, en zou dus, in de zamenstelling met het werkwoord. *ποιέω facio*, *maken*, *Tentemakers* beteekenen. Maar ook heeft dit woord de beteekenis van *scena*, *tooneel*, en zou dus, in vereeniging met *ποιέω*, *Tooneelmakers* luiden. Zoo vertaalde HAMMOND dit woord. (1) Dit woord heeft echter deze beteekenis alleen gekregen, om dat de tooneelen even dragbaar waren en verplaatst konden worden,

(1) Vid. HAMMOND in locum. *Scenofactoriae* artis.

den, als de tenten der soldaten, maar tenten geleken. Het kan echter hier in die beteekenis niet voorkomen. Hoe vermaard het Grieksche Tooneel was, en de Romeinen niet minder hunne Schouwburgen hadden, zoo vinden wij nergens, dat de Tooneelkunst onder de Joden werd bemind en uitgeoefend. Wij hebben van hunne Profeten en Vorsten, zelfs uitmuntende Dichtstukken, maar, zoo verre mij bekend is, geen enkel brokstuk zelfs voor het Tooneel. Wij zouden dus dit woord *σκηνοποιοὶ* eene geheel andere Vertaling geven; en wel in dezen *zin*, zoo als wij hetzelve elders gebruikt vinden, (1) van eene *samenwoning*, of *woning*, zoo als men zegt, *onder één dak*, dewijl de soldaten gewoon waren, in de tenten met elkander te wonen, te eten en te drinken. Van hier, dat dit woord kan overgebragt zijn, op het sluiten van een verdrag, om gezamenlijk, volgens onze wijze van spreken, *eene Compagnieschap aan te gaan.* Aan deze verklaring schijnt CLERICUS ook gedacht te hebben, dewijl hij de vertaling van HAMMOND, schoon de overzetting van *Tentemaker* behoudende, nogtans omschrijft; *Societate cum illis inita: een verdrag met hun aangegaan hebbende.*

Het *Tentemaken* of *Tapijtweven* was een gewoon Ambacht, gelijk vele andere. Hiervoor gebruiken de Grieken het woord *δημιουργία opificium, fabrica, officina*, het onze: *ambacht, handwerk, fabriek.* Dit woord wordt ook toegepast op alle openbare bedrijven, zelfs op de waarneming van Staatsambten. LUKAS heeft *τέχνη*, het welk *ars, kunst*, beteekent. Ook τὸ

(1) XENOPHON paed. 3. *συσκηνέω*, *Contubernalis sum.* vid de significat. huj. voc. diction.

τὸ ὁμότεχνον, *ejusdem artis*, *van dezelfde kunst.* Het is bekend, dat de kunsten van de gewone ambachten of handwerken onderscheiden worden, en de *kunstenaars*, als menschen van meerdere bekwaamheid en uitgebreidere kennis, in de Maatschappij, op hooger trap geplaatst worden, dan de Ambachtslieden. Hoe of nu het *Tentemaken*, tot eene kunst kan gerekend worden, weet ik niet. Het *Tapijtwerken*, vooral dat der ouden, was zeker eene kunst, maar hoe of LUTHER aan de vertaling van σκηνη voor *Tapijt* kome, begrijp ik niet, daar ik niet weet, dat dit woord ergens in die beteekenis voorkomt.

Wij zouden dus aan dit derde vers deze vertaling geven: *En, om dat zij dezelfde kunst uitoefenden, of kunstvrienden waren, bleef hij bij hen en werkte: want zij sloten een verdrag van te zamenwoninge en kunstvlijt.*

Waarin nu deze kunst bestaan hebbe, laat zich minder gemakkelijk verklaren. Indien het gevoelen van den geleerden MICHAËLIS (1) doorgaat, dat AQUILA wiskunstige en natuurkundige werktuigen vervaardigde, dan is het ook waarschijnlijk, dat PAULUS de Wiskunde beoefend hebbe, en kan AQUILA, als *Wiskunstenaar*, uit hoofde van het Staatsbesluit, 't welk deze uit *Rome* verbande, zich naar *Korinthe* begeven hebben.

Het is opgemerkt, dat zelfs de geleerdsten onder de Joden een handwerk leerden, waarvan zij zich, in tijd van nood, zouden kunnen onderhouden; doch dit moet, gelijk nog, altijd als bijwerk, en niet als hoofdzakelijk beroep worden aangemerkt.

Uit de opvoeding van PAULUS, laat het zich ook opmaken, dat hij niet tot een gewoon Ambacht, welk dan ook, voornamelijk is opgeleid. Hij

(1) MICHAËLIS, aanteekening op deze plaats.

Hij is onderwezen in de School van GAMALIEL, eenen der vermaardste Joodsche Leeraars; die meer dan een bloot God- of Wetgeleerde was, en dien wij, in het verhoor van PETRUS, en zijne Mede-Apostelen, als een verstandig en bedachtzaam Staatsman leeren kennen. (1)

Ik stel niet vast, dat AQUILA een Wiskunstenaar was, en wij PAULUS als zijnen kunstvriend moeten beschouwen. Men weet echter, hoe naauw de Wiskunde met alle kunsten en wetenschappen verbonden, zoo niet de grond van alle dezelven is. PAULUS legt, bij zijne inscheping, als gevangene naar *Rome*, in zijne waarschuwing van het gevaar, het geen met het uitloopen van het schip verbonden *was*, *zoo* vele natuurkennis en scheepvaartkunde aan den *dag*, dat men zich moet verwonderen, hoe hij, die geen Zeeman was, zoo grondig kon oordeelen, dat men naderhand moest toestemmen, aan zoo veel onheil niet onderworpen te zijn geweest, zoo men zijnen raad had gevolgd. (2) Hij zelfs verwerft, door zijne kunde, de achting en het vertrouwen van den Scheepsbevelhebber, zoo dat hij zijnen raad inneemt en opvolgt.

Het blijkt daarenboven, dat PAULUS een schrander en doordringend verstand bezat, niet onervaren was in de Grieksche wetenschappen, waar toe vooral de Wiskunde behoorde, (3) en die, sedert EUCLIDES, een hoog gezag had gekregen; — dat hij de Wijsgeerige Stelsels van zijne, en ook van vroegere dagen kende, en voor allen bijval zonder onderzoek en overtuiging

(1) *Hand.* V: 34—39.
(2) *Hand.* XXVII.
(3) PLATO in *Memnone* Lib. I. CICERO *Tusc. Quaest.* I: 24. DIOG. II: 5, 26. VIII. I: 25. XENOPH. Mem. IV: 7. 12.

ging waarschuwde, (1) en vooral, dat hij bedreven was in de Grieksche Schrijvers en Dichters, waarvan hij plaatsen aanhaalt; en bedreven in de Redeneerkunde en Welsprekenheid, ten zijnen tijde, algemeen onder de Grieksche Wijzen in zwang (2). Het sterke, doordringende van zijnen geest, zegt NIEMEIJER (3) blinkt veel meer bij hem uit, dan bij alle de overige Apostelen. Alles, wat hij zegt, is overdacht, sterk, overtuigende. Zijn voorstel is, in de meeste gevallen, bondig. Zijne vrije, maar gegronde betoogtrant straalt overal door. Hij poogt door gronden te overtuigen.

Hoedanig men ook het grondwoord σκηνοποιοι opvatte, het blijkt uit alles, dat PAULUS een geleerde was. Deze zijne geleerdheid had nu reeds, eer hij bekeerd was, onder zijne geloofsgenooten, hem achting en vertrouwen doen verwerven, zoo dat hij eene onbepaalde volmagt had gekregen, om de Christenen te vervolgen. Zijn ijver was toen wel vurig en wreed, maar dezelve was gegrond op zijne toenmalige overtuiging. Het komt mij echter vreemd voor, dat de Joodsche Raad deszelfs magt zou overgedragen hebben, aan eenen gewonen *Tentemaker*, een Ambachtsman zonder aanzien, ter vervolging van de Christenen.

Zijne bekeering, hoe wonderdadig ook, vestigde zich niet slechts op het licht, het geen hem getroffen, noch alleen op de stem, die hij gehoord had, maar hij liet zich door ANANIAS tot overtuiging brengen, dat JEZUS, dien hij vervolgde, de CHRISTUS was, dat het licht het

(1) *Coll.* II: 3.
(2) 1 *Cor.* II: 1—4. I: 17.
(3) Karakterkunde des Bijbels, Deel V. IIde S. bl. 247 en 286.

het geen hem verscheen, eene hemelsche lichtstraal, de stem die hij zoo duidelijk gehoord had, de stem des Heilands zelve was. Hij gevoelt zijne dooling, en het is niet alleen aandoening van zinnen, maar waarachtige overtuiging, op de naauwkeurigste overdenking gegrond, die hem tot het Christendom brengt, en een Apostel des Heeren doet worden.

Waarom juist PAULUS een *Tentemaker* of *Tapijtwerker* genoemd? Kan hij, opgevoed in de School van GAMALIEL, geen Wetgeleerde geweest zijn, maar nog te jong om het openbaar Ambt te bekleeden? — Volgens de wet, moest men daar toe den ouderdom van dertig jaren bereikt hebben. PAULUS is, bij den moord van STEPHANUS, nog een Jongeling (1) Waarom werpt het volk deszelfs kleederen, bij de steniging van dien grooten Martelaar, voor zijne voeten, ter bewaringe? Geeft dit niet reeds grooter aanzien, grooter rang te kennen, dan men iemand der oproerigen waardig keurde?

Indien onze stelling gegrond is, dat PAULUS, zoo min als AQUILA, gewone *Tentemakers*, maar Kunstvrienden geweest zijn, welke bij elkander inwoonden, onderling de Wiskunde beoefenden, daar toe zelfs de werktuigen vervaardigden; dan rijst de waarheid der leere van JEZUS CHRISTUS, daar zij zoo overtuigend en stoutmoedig beleden en verdedigd werd, door Mannen, wier kundigheden zelve tot aanbeveling strekken, en die, door de beoefening der Wiskunst, welke geen twijfel mag overlaten, niet dan door alle de kracht van ontegenzeggelijke bewijzen, de leer van het Evangelie aangenomen hebben: dan moet het den Ongeloovigen, zelfs

(1) *Hand.* VII. 58.

zelfs bij eene natuurlijke verklaring van de wijze, waarop PAULUS bekeerd is, helder in de oogen blinken, dat de leer van JEZUS niet op blind geloof, maar op de naauwkeurigste beproeving is gegrond. Dan is de geleerdheid van PAULUS borg voor de waarheid, die hij beleed, waarvoor hij kerker en boeijens kon dulden, en zelfs den dood ondergaan, — *die hem eene Goddelijke wijsheid, en Goddelijke kracht was tot zaligheid.*

OVER DE PROVINCIE TEXAS.

Dit land, dat onlangs de toevlugt was van een groot aantal Franschen, is reeds vroeger eene Fransche Volkplanting geweest. In het jaar 1685, wilde zich een koen Avanturier hier nederzetten, de Regering gaf hem hiertoe schepen. Hij stichtte eene Volkplanting, aan den oever der *Coloredo*, eene rivier, die door *Taxis* vloeit, en in de bocht *St. Bernhard* stort. Deze ondernemende man, werd door een zijner Kolonisten doorstoken, — de Spanjaards overvielen daarop de Volkplanting, sloegen de bewoners in keteneu, en lieten hen in de Mijnen versmachten. Een gedeelte hunner, die zich in het Fort verdedigden, werden door de Wilden verdelgd.

De nieuwe Volkplanting wordt van de Spanjaards, met achterdocht gadegeslagen. Zij bewaken de *Mexikaansche Provincien*, met angstvallige strengheid. Men kan zich geen begrip maken van de verboden, die *Mexico* als van de overige landen scheiden.

Een Inwoonder van *Mexico*, zou verbrand worden, indien men bij hem POPES proeve over den mensch vond. Spanjaards, die zich hier

wil-

willen nederzetten, moeten bewijzen dat zij geen Ketters, Joden of Mahomedanen zijn, en dat niemand hunner Familie, ooit voor den Inquisitie-Raad gedaagd geweest is. In 1818, werden twee Scheeps ladingen verbeurd verklaart, de eene om dat men bij den Kapitein een verboden boek vond, de andere dewijl, onder de prenten, een afbeeldsel van ROUSSEAU, en VOLTAIRE was ingeslopen.

De wilde paarden in *Texas*, zwerven in groote troepen rond. Niet zelden ontvlugten de gezadelde paarden, op het gezigt hunner vrije broederen. De Amerikaan PIKE verhaald, dat eens op eenen nacht 700 paarden van eene groote Karavaan wegliepen, zonder dat het mogelijk was er een terug te krijgen. Gedurende den nacht, lokken de wilde paarden, de dieren van hunne soort, die de Kooplieden naar de markt brengen. Als de inwoners van *Texas* eenige wilde paarden willen vangen, drijft men een klein getal in eene plaats door dikke palissaden afgeschoten, die met struiken zorgvuldig bedekt zijn; dreef men er een te groot getal binnen, dan zouden zij de sterkste afschutsels vernielen. Men kiest nu uit de ingeslotenen, de jongsten en fraaisten uit, werpt hun een touw om den hals, en drijft ze in een tweede afschutsel, en geeft dan de overige de vrijheid weder, die dan met een vrolijk brieschen in hunne dichte wouden terug jagen. De gevangenen geeft men noch rust noch voedsel tot hunne wildheid bedaard is, en zij hongerig en afgemat, zich den teugel laten welgevallen.

Het vrouwelijk geslacht alhier munt uit door schoonheid en overhelling tot liefde, zij zijn vroeg rijp; vruchtbaar en worden dikwijls in het 45ste jaar nog moeder, dikwijls leggen de moeder, dochter en kleindochter te gelijk in

die

de kraam. De mannen zijn onkundig, hoogmoedig en gierig. Een groot gedeelte der Inwoonders zijn Monniken, die van den arbeid der Kolonisten leven. Dit doofde alle nijverheid uit, maar nu zij sedert de Revolutie verklaard hebben, niet meer ten laste der inwoners te willen zijn, en hier tegen de bevelen der Inquisitie een voorbeeld van vlijt geven, ziet men de inwoners eene naarstigheid, en werkzaamheid aan den dag leggen, waarvoor men hen voorheen niet vatbaar hield.

AFRIKAANSCH BIJGELOOF.

Een der Zendelingen van het Londonsch Zendeling-Genootschap, geeft de volgende beschrijving van de onkunde, en het bijgeloof der Stammen, waar onder hij woonde.

Een houten klok met drie poppen, die de uren en kwartieren slaan, en door ons gezelschap naar *Lattakoo* gezonden was, verwekte groote verwondering. Eenige inwoners twisteden daar over, of deze kleine Mannetjes van God of van menschen gemaakt waren; ook wenschten zij te weten of zij vleesch aten, en melk dronken. Ook liep er een gerucht rond, dat deze Mannetjes in den nacht op een wagen zonder osfen hier gekomen waren. Met één woord, deze klok was het wonderbaarste, dat zij ooit gezien hadden.

Na een zeer droog saisoen, kwam een zoogenoemde Regenmaker te *Lattakoo*. Men beschouwde deze lieden als eene soort van mindere Goden. Vele inwoners gingen hem te gemoet, en schonken hem een schaap. Op een Zondag, had er eene Regen-Vergadering plaats, en de Regenmaker kreeg een vetten os. Hier-

op bevel hij, dat niemand in het veld mogt spitten, of eenig ander werk verrigten; met bedreiging, dat de overtreder door den blikfem zou gedood worden. Dit bevel werd ftipt gehoorzaamd.

Toen nu dra eenige wolken verfchenen, hoopte men algemeen, dat het regenen zoude. In eene dezer Regen-Vergaderingen beklaagde zich de Regenmaker, dat de Hollanders, (zoo noemen zij alle Zendelingen,) door hunne plegtigheden den regen weerden, en beval het Opperhoofd hen te verwijderen. Maar hoe wel velen dit wenschten, zoo gefchiedde dit echter niet. — Toen het echter nog eenigen tijd niet regende; begon het volk ongeduldig *te worden*, en den Regenmaker een leugenaar te noemen, zeggende, dat hij te oud was om regen te maken.

Toen hij niet meer wist, wat hij doen zoude, beklom hij eene berg, en rolde fteenen van denzelven om tijd te winnen. Na verloop van twaalf dagen, kwam eindelijk de regen, en duurde drie dagen. Hierop trok de Regenmaker, vergezeld door een aantal vrouwen, zingende door de Stad, gefchenken voor den regen eisfchende.

Dewijl er eenige zware onweêrsbuijen geweest waren, waardoor eenige vrouwen en verfcheidene beesten gedood waren, zoo werd er eene plegtigheid gevierd; om verdere ongelukken voor te komen. De Regenmaker beval, dat geene vrouw in het veld mogt gaan, dewijl de wolken medicijn noodig hadden, om er geene meer te dooden.

De Koning, de Regenmaker, benevens eene groote menigte volks, gingen naar de plaats, waar de laatstgedoode vrouw lag, ftieten hunne werpfpiesen verfcheidene reizen in den grond, ont-

ontfaken voor om de wolken te berooken, en na dat zij het lijk gewasschen hadden, veroorloofde zij den Zendeling, dit op de gewone wijze te begraven.

DE KEIZER VAN CHINA.

Het aanzien van den Keizer van *China*, is zonder grenzen. Men mag hem flechts, met het gezigt ter aarde liggende, aanfpreken, en als hij iets aan zijne Hovelingen zegt, moeten ook deze op de kniën liggende, zijne bevelen vernemen. Alles wat hem omringt, moet in deze overdrevene onderwerping deelen, die men hem bewijst. Een Mandarin zou een grooten misflag begaan, wanneer hij te paard of in een wagen voor de poort van het paleis voorbij reed, en als de Keizer uitrijdt, moeten alle Chineezen hunne huizen fluiten. Wie hem op ftraat ontmoet, kan daar door flechts den dood ontgaan, wanneer hij zich met het aangezigt ter aarde werpt. Om deze reden heeft geen Chineeschhuis venfters aan de ftraat, ook fluit men zorgvuldig alle Koopmans-winkels, waar de Keizer voorbijtrekt. Voor hem heen gaan tweeduizend beulsknechten, die roeden en andere werktuigen der geregtigheid dragen. Dit is nu die goedhartige Vorst, van wien ons de Zendelingen verzekerd hebben, dat hij zijn geluk flechts in de vriendfchap zijner onderdanen zoekt!

P. A. VAN DER WERFS, RUSTIGE TAAL.

Hoe ook, o Leidenaar! de holle honger woedt,
En knaagt, en vlijmt, en flagt met felle tijgertanden,

 Aan

Aan Bato's fieren zoon ontzinkt nooit held-
denmoed,
Neen, onverlamd blinkt hem het vrijheidszwaard
in handen. —
'k Zwoer eens een' duren eed voor Vaderland
en Stad,
En Gij, alwetend' God! floegt gade mijne
woorden;
Dat vrij dan, 't wereldrond uit zijne naven
spatt',
Of de afgronds fulferkolk verzwelge 's aardrijks
oorden.
Mijn eed staat eeuwig vast, onwrikbaar als
een' rots. —
Hoe ook, o Lotgenoot! mijne *ingewanden*
krimpen
In 't uitgehongerd' lijf, — een gloed van
vrijheids trots
Doet nog, met frissche tint, 't vermagerde aan-
zigt glimpen. —
'k Geef eens aan 't schimmenrijk de schatting
der natuur;
Maar 'k vrees geen' killen dood, of veege on-
gelukken. —
Bluscht nu mijn stoff'lijk deel uw mart'lend
hongervuur?
Welaan dan, Leidenaar! scheur vrij mijn lijf in
stukken,
En deel het onder u, zoo vèr het strekken
zal. —
'k Wil tot uw' lafenis getroost mijn bloed doen
plengen;
Doch nooit verbreek ik eed; ik zwoer Kan-
tieljes val,
En zal geen Spaansch gespuis in *Leiden* meer
gehengen.

Gorinchem,
1821. A. VAN ZUTPHEN.

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN DEN LANDBOUW TE AMSTERDAM OPGERIGT.

1821.

De MAATSCHAPPIJ *ter bevordering van den* LANDBOUW *te Amsterdam opgerigt*, heeft den 2den Mei dezes jaars, Hare Groote Vergadering gehouden, waaromtrent het volgende ter kennisse van 't Algemeen gebragt wordt:

In het vorige jaar 1820, was ter beantwoording uitgeschreven de volgende Prijsvraag:

„ Daar, voor hen, die groote beplantingen te doen hebben, het aankoopen van plantsoen altijd kostbaar en daarenboven aan vele ongemakken onderhevig is, wijl, niet alleen het jong gewas doorgaans min of meer van het overvoeren lijdt, maar hetzelve ook, op eene andere soort van grond gekweekt, dikwijls niet zoo goed op den nieuwen voort wil, zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke is voor grond-eigenaars, die groote „ bosschen aan te leggen of te onderhouden heb- „ ben, de beste wijze om, op eigen grond, die „ houtsoorten aan te kweeken, welke, tot het „ bovengemelde einde, meest geschikt zijn, als „ daar zijn elken, ijpen, elzen, eschen, beu- „ ken, berken, eschdoorn, wilgen, abeelen, „ popelen, enz."

„ De Maatschappij looft, niet alleen Hare GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN, of *dezelfde Som in geld benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE uit, aan den genen die deze Vraag het best, en, op eene voldoende wijze,

 zal

zal beantwoord hebben, maar ook aan een' iegelijk', die, omtrent het aankweeken van eene der bovengemelde Houtsoorten, nieuwe en belangrijke berigten, door voldoende proeven gestaafd, zal hebben medegedeeld, eene remuneratie van VIER DUKATEN; de beantwoording in te zenden, *voor of op den laatsten Januarij* 1821."

Op deze Vraag zijn twee Antwoorden ingekomen: het eene geteekend,

De Ondervinding is de beste Leermeester.

hetwelk in een' eenvoudigen trant opgesteld, blijken draagt van den welmeenenden ijver des Schrijvers, doch tevens door de Maatschappij geoordeeld is, reeds genoegzaam bekende zaken te bevatten en te oppervlakkig te zijn om, de uitgeloofde Premie, of zelfs eenige remuneratie te worden waardig geacht.

Het tweede Antwoord geteekend:

Ter bevordering en verbetering van de Houtteelt in Nederland.

heeft, naar 't oordeel der Maatschappij, veelvuldige verdiensten, zoo wel wat den stijl en de wijze van behandelen betreft, als, ten aanzien van verschillende belangrijke opmerkingen en nuttige raadgevingen daarin voorkomende. Evenwel vermeent de Maatschappij dit Antwoord met de GOUDEN MEDAILLE niet te kunnen bekroonen, uit hoofde der aanmerkingen, die, naar het gevoelen der Maatschappij, op hetzelve met grond te maken zijn. In hetzelve wordt, met te groote uitvoerigheid, gehandeld van zaken, die in geen regtstreeksch verband staan met het te behandelen onderwerp: en niet gesproken van eene en andere bijzonderheid, waarop de Maat-

schap-

schappij oordeelt dat, bij het aanleggen eener boomkweekerij, behoort gelet te worden.

De Maatschappij heeft derhalve besloten aan den Schrijver, wanneer dezelve vrijheid gaf tot het openen van 't Naambriefje bij Zijne Verhandeling gevoegd, aan te bieden de *remuneratie van* VIER DUKATEN welke, bij de uitschrijving der Vraag, toegezegd was aan een' iegelijk, die omtrent het aankweeken der in de Vraag uitgedrukte Houtsoorten, belangrijke berigten zou hebben medegedeeld.

Wijders verklaarde de Maatschappij bereid te zijn, Hare aanmerkingen aan den Schrijver mede te deelen, ten einde de ingezondene Verhandeling, ingevolge de gemaakte bedenkingen, ten genoegen der Maatschappij, veranderd zijnde, in de eerstkomende Groote Vergadering, met de GOUDEN MEDAILLE zou kunnen worden bekroond.

Eindelijk wordt de Vraag, waarvan de tijd ter beantwoording, met den laatsten Januarij dezes jaars, was verstreken geweest, andermaal ter beantwoording voorgesteld, en, aan den Schrijver, zoo wel als een elk' ander' de vrijheid gelaten, om nogmaals naar den prijs te dingen.

De Heer BYERND JACOB BROUWER, *Honorair Lid der Maatschappij*, in de Vergadering tegenwoordig zijnde, en zich dadelijk als Schrijver hebbende bekend gemaakt, — gelijk ook, bij het openen van 't Naambriefje (waartoe Zijn Ed. vrijheid had gegeven) gebleken was — heeft daarop verklaard, in het besluit der Maatschappij, genoegen te nemen en volkomen bereid te zijn, om, ter voldoening aan het verlangen daarin uitgedrukt, mede te werken.

De volgende uitnoodiging, door de Maatschappij te voren reeds gedaan, was in 't laatste Programma herhaald.

„ Daar, voornamelijk in onderscheidene buitenlandsche Werken, en ook, in de Konst- en Letterbode van den 27sten Februarij en den 6den Maart 1818 N°. 11 en 12, met veel aandrang gesproken wordt, over de ongemeene nuttigheid van zekere Grassoort, *Fiorin* genoemd, als van een gewas, dat, in allerleij soorten van gronden, welig zoude tieren, en niet alleen groen — maar ook als hooi gebruikt — een zeer smakelijk en gezond voedsel opleveren, waarom ook hier te lande, met het nemen van proeven met dit gewas, reeds een begin gemaakt is: — zoo verlangt de Maatschappij den *uitslag* der proeven, die genomen worden, te kennen, en de beoefenaars van den Landbouw, tot meerder proefnemingen aan te moedigen, ten einde de nuttigheid van dit voedergewas, voor ons Vaderland, door de ondervinding, bevestigd worde. Hierom belooft de Maatschappij eene Premie van ZES DUKATEN, *of wel de waarde daarvan*, aan den genen, die een voldoend berigt van de proeven door hem genomen, *voor of op den laatsten Januarij* 1821 aan de Maatschappij zal hebben ingezonden, daarbij opgevende den aard van den grond met dit gewas beteeld — de wijze, waarop van de uitloopers der planten is gebruik gemaakt — de zaaijing en de maaijing — het gebruik der plant, hetzij als groen voeder of als hooi — de geheele opbrengst met de kosten daaraan besteed; alles met behoorlijke getuigschriften gestaafd."

„ Van deze Premien zullen tot *vijf* worden uitgereikt, voor de meestvoldoende Berigten van Proeven op Zandgrond — en even zoo veel voor de beste berigten van proeven op Kleigrond genomen, en bovendien de gewone ZILVEREN MEDAILLE, voor het Berigt, hetwelk de Maatschappij zal oordeelen het volledigste te zijn." —

Een

Een enkel Berigt is op deze uitnoodiging ingezonden; hetzelve is geteekend:

Den Landbouw meerder te volmaken,
Door 't zoo beproefde Florien,
Is 't edel doel, waarnaar ik hake,
Ik hoop mijn werk bekroond te zien.

De Maatschappij heeft dit Stukje niet volledig genoeg beschouwd om, aan den Schrijver, de uitgeloofde remuneratie van ZES DUKATEN toe te leggen, onder anderen ook omdat, in dit Berigt, niets gezegd wordt van den opbrengst van het hooi, hetgene waarschijnlijk is veroorzaakt geworden omdat, volgens het zeggen van den Schrijver, door het regenachtige weder, het hooi aanmerkelijk is bedorven geworden. Nogtans heeft de Maatschappij met genoegen opgemerkt den ijver van den Schrijver, om zich van de nuttigheid van uitlandsche gewassen te overtuigen en deze meer algemeen bekend te maken; hierom wil de Maatschappij, bij de openbare lofselijke vermelding van dit Berigt, den Schrijver hebben aangemoedigd om, tegen den bepaalden tijd, een nader Berigt in te zenden, gewag makende van de bijzonderheden in 't Programma opgeteld, en, onder anderen ook, van den opbrengst van zijn gewas, in den aanstaanden zomer, dien vergelijkende met de kosten te besteden, en met den opbrengst te verwachten van denzelfden grond, wanneer die tot gewoon hooiland zou zijn aangelegd geweest; Zijne gezegden voorts met voldoende getuigenissen stavende. — Hetzelfde Voorstel wordt herhaald, om beantwoord te worden *voor* of *op den laatsten Januarij* 1823.

Verder was door de Maatschappij in Hare Groote Vergadering van het jaar 1819 uitgeschreven, het volgende Voorstel:

„De Maatschappij, uit aanmerking der veelvuldige goede hoedanigheden, welke, aan de Erwtensoort, alhier genoemd *het lage Groentje* en in Engeland bekend onder den naam van *the Dwarf Prusian bleue*, toegeschreven worden, bijzonder omdat dezelve gezegd worden op dorre en schrale zand- en duingronden welig te tieren, verlangende de teelt dezer Erwtensoort te onderzoeken en meer in 't groot aan te moedigen — belooft eene Premie van ZES DUKATEN aan den genen, die eene uitgestrektheids gronds van *Een Honderd Roeden dorren Zandgrond*, met de genoemde Erwten, zal hebben beteeld — daarvan eene behoorlijke inzameling gedaan, en, van zijne wijze van werken, een volledig Verslag des noods, met voldoende bewijzen gestaafd, benevens een monster der ingeoogste Erwten, zal hebben ingezonden, *voor* of *op den laatsten Januarij* 1821. Van deze Premien zullen tot zes toe worden uitgereikt."

Twee Berigten zijn op deze uitnoodiging ingezonden; het eene geteekend:

Dit barre dorre woeste duin,
Zag men herschapen in een' tuin.

en het andere:

IJver en Vlijt.
Beloont de Arbeid.

Het eerste van welke de Maatschappij niet volledig genoeg heeft geoordeeld, om hetzelve met de uitgeloofde Premie te bekroonen, inzonderheid dewijl daarin niet van den Opbrengst der Erwten, in vergelijking met de aangewende kosten, gesproken was, zoo dat het bijkans niet mo-

mogelijk was, over het al of niet gelukken der Proef, een juist oordeel te vellen. Het laatstgenoemde Berigt met meerder naauwkeurigheid geschreven zijnde, is de uitgeloofde remuneratie van ZES DUKATEN aan den Schrijver toegekend, welke, bij de opening van het naambriefje gebleken is te zijn: GERRIT BUYS, *in de Vogelenzang, Corresponderend Lid der Maatschappij.*

Nog heeft de Maatschappij ontvangen een Stukje, geteekend: *De Ondervinding is de beste Leermeester*, behelzende eenige aanmerkingen over den verschillenden aard der *Duingronden* en het onderscheiden gebruik daarvan te maken. De Maatschappij heeft daarin, met genoegen, opgemerkt den lust van den Schrijver, om zich met den Landbouw bezig te houden, en zijne waarnemingen aan anderen mede te deelen, en heeft daarom besloten, voor dit ingezonden Stukje, openlijk Haren dank te betuigen.

Een ander Berigt wegens *beplantingen in woeste Duingronden*, is ingezonden onder de Zinspreuk:

Wanneer men, in het dorre zand,
Of schrale gronden, boomen plant,
Dient men vooral daarop te merken,
Dat men den grond toch goed bewerke:
Want goed gespit is half gemist;
Hierin heeft men zich nooit vergist.

Offchoon de Schrijver verhaalt, dat Hij, tusschen zijne houtplantingen, *lage groene Erwten* gepoot had, oordeelt de Maatschappij dit Berigt niet te kunnen beschouwen als eene beantwoording van Haar Voorstel over die Erwtensoort, dewijl de Schrijver, door het diep spitten van den grond tot eene diepte van vier voet, eene wijze van werken gevolgd is, die wel voor het houtge-

gewas nuttig gekeurd moet worden, maar nimmer voor een' regel kan dienen voor iemand, die het aankweeken der gezegde Erwten tot zijne hoofdbedoeling zou stellen. Niettemin heeft de Maatschappij besloten den Schrijver uit te noodigen een nader Berigt in te zenden, behelzende eene vergelijking van den opbrengst, welken hij van *de groene Erwten* had bekomen, met hetgene Hij, wanneer Hij, volgens het gewone gebruik, *Aardappelen* gepoot had, met waarschijnlijkheid zou hebben mogen verwachten.

Eindelijk heeft de Maatschappij ontvangen een kort Berigt, bij wijze van een' brief, geteekend N. N., inhoudende een verslag van de wijze, waarop de Schrijver, in het bezaaijen van een Stuk grond met *Klaver*, was te werk gegaan; en welke daarvan de uitslag was geweest. Aan deze opgave vermeent de Maatschappij dat ontbreekt de vermelding van de soort van grond, waarop de Klaver gezaaid was, en den prijs van de Mest, die gebruikt was om 't land goed te maken. Waarom de Maatschappij besloten heeft, indien de Schrijver mogt goedvinden dit ontbrekende, in een bijvoegsel op zijn' brief, aan te vullen, Hem eene *fraai geschilderde* TABAKSDOOS, tot een blijk van erkentelijkheid, aan te bieden.

De volgende Prijsvraag wordt ter beantwoording voorgesteld:

„ Daar men, onder de voornaamste redenen, waarom vele nuttige verbeteringen in den Landbouw, zoo gedurigen tegenstand, bij deszelfs beoefenaren, vinden, met regt kan tellen de verkleefdheid aan gewoonten en verouderde begrippen; en men tevens als middel daartegen een doelmatig onderwijs der jeugd mag aannemen, zoo wordt gevraagd:

„ Wel-

„Welken weg behoort men in te slaan om „de onderrigting der jeugd, ten platten lande, „zoodanig te wijzigen, dat zij, bij het gewoon „School-onderwijs, of daar buiten, tevens „worde opgeleid tot eene redelijke kennis van „alles, wat tot beroep eens Landbouwers, „vereischt wordt."

„Om beantwoord te worden *voor* of *op den* „*laatsten Januarij* 1822."

De volgende Vragen, reeds vroeger uitgeschreven, worden als nog herhaald:

„Welke zijn de *Grassoorten*, die, over het „algemeen genomen, op de Nederlandsche Wei„den of Graslanden groeijen en tot hooi worden „verbouwd en toebereid? — Welke derzelven „zijn, zoo wel om hare gemakkelijke aankwee„king en rijken opbrengst, als wegens den in„houd van het meest gezond en overvloedig „voedsel, voor onze verschillende Veesoorten, „als de nuttigste, — welke als de minst voor„deelige, welke, eindelijk, als schadelijk aan te „merken? Welke der nieuwer bekend geworde„ne Grassoorten kunnen en verdienen, op grond „van voldoende ondervinding, onder onze in„landsche Gras- en Voedergewassen, opgeno„men en aangekweekt te worden? En, einde„lijk, welke zijn de hoofdregelen of voorschrif„ten, die, bij den Grasbouw in 't algemeen, en, „ter aankweeking der verschillende, meest nuttige „Grassoorten, in het bijzonder, tot verbetering „van dit gewigtig bedrijf van Landbouw, moe„ten worden opgevolgd en in acht genomen?"

De Maatschappij belooft Hare GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN, of *dezelfde Som in geld, benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE, *ter keuze van den Schrijver*, aan den genen, die het beste, maar voldoend Antwoord

zal

zal hebben ingezonden, *voor den laatsten Januarij* 1822."

„Daar het verbouwen van Klaver, hoezeer
„ in sommige streken van ons Vaderland in ge-
„ bruik, echter niet zoo algemeen is, als het-
„ zelve, ten nutte van den Landbouw, wel zou
„ kunnen wezen, belooft de Maatschappij eene
„ Premie van ACHT DUKATEN aan den genen,
„ die, op Zand- of Veengrond, in eene oord,
„ alwaar het Klaver zaaijen niet algemeen ge-
„ bruikelijk is, ten minste één Morgen met
„ Klaver zal bezaaid hebben, en, van zijne
„ wijze van werken, de kosten, den uitslag en
„ opbrengst daarvan, een voldoend Berigt, met
„ genoegzame getuigschriften gestaafd, zal heb-
„ ben ingezonden *voor of op den laatsten De-*
„ *cember* 1823. Van deze Premien worden er
„ *zes* uitgeloofd, waaronder begrepen eene ver-
„ hoogde Premie van ZESTIEN DUKATEN (in
„ plaats der gewone van ACHT) voor den ge-
„ nen, die het meeste land (mits niet minder
„ dan twee Morgen) met den besten uitslag
„ bezaaid, en daarvan het meest voldoend Be-
„ rigt zal ingeleverd hebben."

„Daar de Duinen, welke zich langs de kust van Holland uitstrekken, en vele duizenden Morgen gronds beslaan, wel voor een gedeelte zijn onvruchtbare, — en tot den Landbouw ongeschikte Zandhoogten, maar echter ook in zich vele zeer groote vlakten of vallei̇jen bevatten, die tot nu toe, slechts hierom nutteloos en onbebouwd liggen, of zonder vrucht zijn bebouwd geworden, wijl aan dezelve, zoo wel de vereischte afzakking van het water, als een gemakkelijke toegang naar de voor- of landzijde ontbreekt; en het aan de byzondere eigenaars, ten uiterste moeijelijk, zoo niet onmogelijk valt, deze zwarig-

righeden genoegzaam uit den weg te ruimen; zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke zijn de plaatsen aan de voor- of „ landzijde der Hollandsche Zeeduinen, op wel- „ ke men, met de minste kosten, en meest „ overeenkomstig met het algemeen belang, „ een' geschikten toegang tot de binnenwaart- „ sche Duinvaleijen zoude kunnen openen, ten „ einde, door deze opening, het water der „ vlakten af te leiden, en het vervoeren der „ vruchten en noodwendigheden van — en naar „ dezelve, gemakkelijk te maken? — Op welke „ wijze behoort men, bij het maken der ope- „ ningen — het doordelven of slechten der Dui- „ nen — het aanleggen der wegen en het gra- „ ven der vaarten, sloten of waterleidingen te „ werk te gaan, en wat moet men in acht „ nemen, om, aan dit werk, vereischte duur- „ zaamheid bij te zetten, vooral om verzanding „ en verstuiving voor te komen? — Welke „ zijn — indien de kosten voor bijzondere ei- „ genaars te hoog zouden loopen, of de eige- „ naar, op wiens grond, een der toegangen „ zoude moeten geopend worden, zelf geen — „ of weinig belang bij de onderneming had; ja „ veelligt een, met dezelve strijdig belang, de „ middelen, om in alle deze zwarigheden, te „ voorzien? Op welk eene wijze zoude 's lands „ regering hiertoe kunnen behulpzaam zijn, het „ zij door het helpen dragen der kosten onder „ billijke voorwaarden, — het zij door het ma- „ ken van verordeningen geschikt om het alge- „ meen belang, in deze, boven het bijzondere „ te handhaven, zonder echter dat het bijzon- „ dere daardoor benadeeld wordt?"

„ De Maatschappij verlangt, bij de beant- woording van het eerste gedeelte der Vraag, dui-

duidelijke aanwijzing van de bedoelde plaatsen, wegen, waterleidingen en vlakten, op eene daartoe geschikte Kaart, en ook, zoo veel mogelijk, begrooting der onkosten, tot ieder werk vereischt."

„ De Maatschappij in aanmerking nemende, zoo wel het groot belang der zaak, als de meerdere moeite en onkosten, welke ter rigtige beantwoording dezer Prijsvraag zullen gevorderd worden, belooft aan den Schrijver der beste, mits voldoende, Verhandeling over dit onderwerp — behalve Hare gewone GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN (of *dezelfde som in geld, benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE *ter keuze van den Schrijver*) — eene buitengewone belooning van HONDERD DUKATEN."

De Prijs, die, aan den Schrijver van het beste, op eene der bovengemelde Vragen, inkomende Antwoord wordt aangeboden ('t en zij daaromtrent uitdrukkelijk anders ware bepaald) bestaat in *eene* GOUDEN MEDAILLE, *ter waarde van vijftig Dukaten*, op den stempel der Maatschappij geslagen, en met des Schrijvers naam voorzien, — of wel, *dezelfde Som in geld benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE, ter keuze van den Schrijver.

Indien geen der ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatschappij, opgegevene Vraag, naar Haar oordeel, den Prijs verdiend heeft, behoudt Zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer dan één Antwoord Haars voorkomt eenige aanmerking te verdienen, zal Zij een ACCESSIT, in eene ZILVEREN MEDAILLE bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den Schrijver van het naast aan het beste komende Ant-

Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, vóór dat het verzegelde briefje bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De *Schrijvers*, die naar den Prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunnen Naam en Woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinspreuk, die, aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een Prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel Harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld (in 't laatste geval met eene *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en allen met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven*, (*op welke voorwaarde de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben*) en, gelijk alle andere aan de Maatschappij toe te zenden Stukken, *vrachtvrij*, — moeten bezorgd worden aan, den Secretaris der Maatschappij, Mr. J. P. HOEUFFT, op de Heerengracht, bij de Reguliersgracht, N°. 579.

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan Hare gewoonte, om eene ZILVEREN MEDAILLE, of andere gepaste belooning, te schenken aan degenen, welke Haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den landbouw mededeelen, met verdere belofte, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer H. COCK, uit *Overijssel*, die, bij elke der drie hooge Scholen, die van *Leijden*, *Utrecht* en *Groningen*, reeds eenen gouden eereprijs heeft behaald, verkreeg den 28sten Mei, alhier de waardigheid van *Juris Romani et Hodierni Doctor*, na eene voortreffelijk in het openbaar gedane verdediging van zijne *Disputatio Juridica*, *de argumento ab analogia eiusque a legis interpretatione differentia.*

De Heer J. P. DASSEVAEL, van *'s Gravenhage*, verkreeg den 12den Junij, dezelfde waardigheid, na in het openbaar met lof te hebben verdedigd, zijne *disputatio juridica*, *de rebus dubiis.*

Op den 14den Junij viel eene gelijke eer te beurt, aan den Heer J. SANDRA, van *Leijden*, die, ten jare 1819, den gouden eereprijs, bij de Regtsgeleerde Faculteit alhier, behaalde, en na loffelijk in het openbaar verdedigde: zijne *dissertatio juridica sistens disquisitionem in juris hypothecae naturam atque progressum.*

Den volgenden dag verwierf de Heer J. C. PRUIMERS, van *Zwolle*, die in het jaar 1820, den gouden eereprijs behaalde, bij de Regtsgeleerde Faculteit alhier, denzelfden rang van *Juris Rom. et Hodierni Doctor*, na voorspoedig te hebben verdedigd, zijne *dissertatio juridica, de iure, quod leges habent liberis prioris tori.*

Op den 14den Junij, werd alhier, *honoris causa*, tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd, de Heer R. VAN REES. *Mathes. Mag. Philos. natur. Doctor, Medic. Cand.*, en onlangs aan

aangesteld, tot Professor extraord. in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde, aan de Akademie te *Luik*.

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 13den Junij 1821. Na dat op den 22sten en 23sten Mei l. l., de leerlingen der Latijnsche Scholen te *Dordrecht*, aan Heeren Curatoren de meest voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen, in de Griekfche en Latijnsche Letterkunde, en in de daarmede in verband staande wetenschappen, gegeven hadden, heeft heden ochtend, in de Fransche Kerk alhier, hunne plegtige bevordering, naar hoogere Klassen, en de openbare uitdeeling der eereprijzen en getuigschriften aan de overwinnaars in den letterstrijd plaats gehad. Deze plegtigheid door den Rector van het Gijmnasium, den Wel Ed. Heer G. FENEMA, Philos. Theor. Mag. et Lit. Hum. Doctor, op eene gepaste wijze geopend zijnde; hielden drie verdienstelijke Jongelingen, P. F. TIMMERS VERHOEVEN, A. G. BROUWER en R. A. GEVERS, met algemeene goedkeuring, hunne eigene gekozene en bewerkte redevoeringen, en werden tot de Akademische lessen bevorderd. De eerste sprak *de Petro Nieuwlandio, viro omni doctrinarum genere claro*, de tweede *de Justiniano Imperatore Romano legibus constituendis optime de genere humano merito*, en de derde *de Guilhelmo primo patriae patre optimo.* Vervolgens werden aan deze drie bovengenoemden eereprijzen geschonken, alsmede aan: H. P. TIMMERS VERHOEVEN JR. en aan P. J. MARCUS, die

 naar

naar de vierde klasse bevorderd werden. E. B. SWALUE, J. A. MEULEMANS, J. A. ROMBACH, A. P. TIRION en H. C. J. HOOG, van de tweede naar de derde klasse overgaande, ontvingen prijzen, ook op de tweede orde der tweede klasse werden met prijzen begiftigd, A. N. VRIESENDORP, P. M. BEELAERTS en T. M. SCHULTZ VAN HAEGEN, en eindelijk ook C. W. O. VAN DORSSER en H. J. VAN DER SANDE, die naar de tweede klasse bevorderd werden, voor welke geschenken zij allen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, met gepaste vrijmoedigheid uitspraken.

Loffelijke getuigschriften werden gegeven, als in de vierde klasse voor de oude en nieuwe Aardrijkskunde en Fabelkunde, aan P. F. TIMMERS VERHOEVEN, voor de Fabelkunde aan A. G. BROUWER en R. A. GEVERS, in de derde klasse voor de Geschiedkunde, oude en nieuwe Aardrijkskunde, Wiskunde en Fabelkunde aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JR., en voor de oude en nieuwe Aardrijkskunde, Wiskunde en Fabelkunde aan P. J. MARCUS; in de tweede klasse voor de Geschiedkunde en Wiskunde aan E. B. SWALUE, voor de oude Aardrijkskunde en Wiskunde aan J. A. MEULEMANS, voor de Geschiedkunde en Wiskunde aan J. A. ROMBACH, voor de oude Aardrijkskunde aan A. P. TIRION, en voor de Geschiedkunde aan H. C. J. HOOG, eindelijk in de eerste klasse voor de Geschiedkunde aan C. W. O. VAN DORSSER, en voor de oude Aardrijkskunde aan H. J. VAN DER SANDE.

Gelijk dit feest, aan de Letteren en Wetenschappen gewijd, met fraai muzijk begonnen was, zoo is hetzelve ook telkens daarmede vervangen en besloten.

MID-

MIDDELBURG.

Den 18den April. Heden werd hier de halfjarige promotie der Leerlingen van het Gijmnasium, in de openbare gehoorzaal dezer Stad, plegtig gevierd.

Twee uitmuntende jongelingen zijn naar de Akademie bevorderd, A. TAK en M. P. DOMINICUS, waarvan de eerste eene Redevoering hield *de ortu et progressu Matheseos*; de tweede *in laudem C. Julii Caesaris*; terwijl de derde, mede zeer uitmuntende jongeling, J. DIERIKX, tusschen het examen en de promotie, helaas! door eenen te vroegtijdigen dood, aan zijne geliefde ouders en de maatschappij is ontrukt.

De voortreffelijke jongeling M. S. KOMPENHANS, welke van de tweede tot de eerste orde der eerste klasse bevorderd is, hield eene declamatie *de singulari virtute C. Fabricii Luscini*.

Voorts zijn, deels zonder, deels met eerepríjzen en getuigschriften, waarvoor de begiftigden aan Heeren Curatoren, allen in Latijnsche Dichtmaat, hunnen dank betuigden, tot hoogere klassen bevorderd de navolgende lofwaardige Leerlingen, als: van de tweede tot de eerste orde der eerste klasse: H. DIERIKX en J. VAN REIGERSBERG VERSLUIJS; van de tweede klasse tot de tweede orde der eerste klasse: P. DE MAREE TAK, CHR. HISSER, E. DE LANG 's GRAEUWEN. Van de tweede orde der derde klasse, tot de eerste orde, M. TAK AZ. en J. H. SLICHER. Van de vierde klasse tot de tweede orde der derde klasse H. VAN ENST en J. W. VAN SONSBEECK. Van de eerste orde der vijfde klasse, tot de vierde klasse: B. S. VAN DEINSE en H. C. VAN DEINSE. Van de tweede tot de eerste orde der vijfde klasse: J. DE WAAL, H. M. G. KOOLHAAS, W. A. SLICHER, J. G. ROBIJ KOMPENHANS en L. C. DOLMAN, die

de school verlaat, terwijl H. J. VAN DER MANDERE, die wegens langdurige ziekte het geheele halfjaar afwezig was, in de tweede orde is blijven zitten. Van de eerste orde der zesde klasse tot de tweede orde der vijfde klasse: P. J. VAN VOORST VADER en A. C. VADER. Van de tweede orde der zesde klasse, tot de eerste orde, A. HEIJBLOM en C. VAN DEINSE, terwijl L. C. HERKLOTS, wegens ziekte lang afwezig, met een getuigschrift is gebleven op de tweede orde der zesde klasse. Eindelijk, twee zeer uitnemende jongelingen, P. VAN DEN BROECKE en E. J. F. P. J. G. VOGELVANGER, zijn dit halfjaar begonnen de schoollessen bij te wonen.

Dit letterfeest, dat met muzijk is begonnen, afgewisseld en geëindigd, werd door een aantal personen van aanzien met hunne tegenwoordigheid vereerd.

'S HERTOGENBOSCH.

Den 15den Mei. Gisteren heeft alhier de halfjarige promotie der Latijnsche jeugd, en de uitdeeling der aan hun toegekende prijzen plaats gehad.

Nadat de jongelingen bij een daartoe, door Curatoren, gehouden examen de voldoenste bewijzen van hunne vorderingen hadden gegeven, zoo in de Latijnsche en Griekfche talen, als in de wiskunde, wiskundige aardrijkskunde enz., heeft de Heer Rector VOLDERS deze plegtigheid, in tegenwoordigheid van een aanzienlijk getal toehoorders, met eene treffende redevoering, *praeceptores optime de republica merentur*, geopend. Vervolgens tot de uitdeeling der prijzen overgegaan zijnde, hebben de jongelingen der eerste en tweede klasse toepasselijke redevoeringen uitgesproken en versen gereciteerd; terwijl die der overige klasfen door hunne *gratio-*

narum actiones, zoo voor het ontvangen onderwijs als de toegekende prijzen, hunnen dank hebben betuigd.

De aanzienlijke menigte toehoorders was bijzonder voldaan.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

HALL vakant. Zie Mei 1821.

NIJMEGEN.

RESSEN EN DOORNIK. De Bevestiger van onzen nieuwen Leeraar is niet, gelijk in de vorige Boekzaal, bij vergissing gemeld is: Ds. D. HUMMELINCK, Pred. te *Zelhem*, maar Ds. A. A. HUMMELINCK, Pred. te *Borkulo*.

OVER- EN NEDER-ASSELT. Onze Leeraar, J. A. SCHRADER, werd, op den 16den Mei, van zijne betrekkingen op Gemeente en Classis ontslagen, door den daartoe van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, Gecommitteerden Ds. T. M. VAN GOBPEN, Pred. te *Nijmegen*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. C. MASMAN, Pred. te *Heumen* c. a., en nam op den 20sten zijn affcheid van ons, predikende over *Jer.* XVII: 16.

ALTFORST EN APPELTERN. Na dat onze Leeraar, J. T. ENDTZ, op den 22sten Mei, van zijne Kerkelijke betrekking alhier ontslagen was, door den daar toe van het Klassikaal Bestuur van

Nijmegen, Gecommitteerden Ds. M. JONGENEEL, Pred. te *Nijmegen*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. A. F. MONHEMIUS, Pred. te *Maas-Bommel* c. a., nam hij den 27sten van ons afscheid, ten tekst nemende *Phil.* II: 12.,

HUISSEN. Onze Leeraar W. RÜTTINCK, heeft ons den 29sten April l. l. bekend gemaakt, dat hij, op Colla ie van Z. M. onzen Koning, door den Kerkeraad der Gemeente van *Boxmeer*, aldaar tot Predikant beroepen zijnde, die beroeping had aangenomen.

WAMEL EN DREUMEL, den 3den Junij. Onze vorige Leeraar, Ds. J. W. WOLTERBEEK, thans Pred. te *Oosterbeek*, aan wien Ds. J. A. F. MONHEMIUS, Consulent dezer Gemeente, en Pred. te *Maas Bommel*, c. a.; dat werk wel had gelieven af te staan, bevestigde heden zijnen opvolger, onzen nieuwen Leeraar, Ds. J. T. ENDTZ, in den H. Dienst, predikende over 1 *Cor.* XVI: 10*b.* waar op de Bevestigde zijne Intrede deed, met *Joh.* VI: 68*b.*

BEUNINGEN EN EWIJK, den 15den Mei 1821. Deze dag was voor de Gemeente alhier, een altijd gedenkwaardige Feestdag. Wij, die meer dan twintig jaren ons verstoken zagen van het voorregt, om onzen openlijken Godsdienstoefeningen te houden, in een geschikt, aan de waardigheid der zaak geëvenredigd gebouw, wij aanschouwden heden het leggen der eerste steenen, bestemd tot den opbouw van eene Kerk, en eener Predikantswoning, zoo dat wij nu onze lang te leur gestelde hoop verwisseld zien, in eene zekere verwachting van eerlang *onze* onderlinge Godsdienstige bijeenkomsten *niet* meer te zullen moeten houden in het vertrek eener Bouwmanswoning, en voor onzen Leeraar, in ons midden, eene vaste verblijfplaats, te zullen zien gesticht. Belangwekkend was de-

ze

ze plegtigheid. Na dat door twee Jongetjes, in eene met bloemen verſierde mand, de vooraf door pleisterwerk, met gepaste opſchriften, bereide ſteenen aangedragen, en met een kort gedicht waren aangeboden, werd den Wel Eerw. Heer H. H. DONKER CURTIUS, dien als Secretaris van het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Gelderland*, de eere der eerſte grondlegging toebehoorde, door het oudſte Lid onzer Gemeente, een fraai ſchootsvel aangebonden, en een omkranste truffel overhandigd, waarmede zijn Wel Eerw. den allereerſten ſteen aan den regter voorhoek der grondſlagen van het Kerkgebouw nedervlijde, daarna lag onze Leeraar den Wel Eerw. Heer P. VAN LAREN, na dezelfde plegtige voorbereidſelen aan de linker voorzijde der Kerk eenen tweeden ſteen, ten laatſten werden nog twee ſteenen, ieder door een Lid der Gemeente, beide gevolmagtigd, tot het opzigt over het aanvoeren der bouwſtoffen, nevens de vorigen aangelegd, waarmede deze vreugdevolle plegtigheid een einde nam.

Dank hebbe alreeds het voor de zaak van den Godsdienst ijverig Kerkbeſtuur onzer Provincie, het welk zich het eerst heeft aangegord, om ons deze vreugde te bereiden; dank inzonderheid de onvermoeide zorg van den Heer DONKER CURTIUS, onder wiens opzigt de beſtekken werden vervaardigd, het gebouw zal worden opgetrokken, en, zoo als wij van God hopen, voltooid; dank vooral de liefdadigheid dier Land- en Geloofsgenooten, door wier bijdragen het Beſtuur voornoemd, ons ten goede, werd in ſtaat geſteld; dank de Leeraren, die daartoe hunne Gemeenten hebben opgewekt; maar dank zij boven alles onzen God, en Vader, en den Grooten Herder der Gemeenten toegebragt, die de harten rigtte ons ter hul-

huipe. Voorts *bidden* wij, dat ook onze overige Land- en Geloofsgenooten, die nog niet hebben uitgereikt, tot de bevordering van de edele bedoeling, van ons Provinciaal Kerkbestuur, zich daartoe eerlang opgewekt gevoelen en werkelijk bijdragen mogen, opdat daardoor moge kunnen voorziening geschieden, in alle dergelijke behoeften der Hervormde Gemeenten, in het Rijk van *Nijmegen*, en der Landen tusschen *Maas* en *Waal*.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

HEMMEN vakant. Zie Maart 1821.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM, den 5den April 1821. Na gunstig verkregene handopening ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. D. MOLENAAR, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. H. VAN DIEST, Pred. alhier, uit een voorheen gemaakt gros, het volgende twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. FRANCKEN, Predd. te *Muiden*. BROEKMAN, te *Barneveld*. BEEKMAN, te *Vuursche*. DIBBITZ, te *Voorthuizen* STEMBERG, te *Herreveld*. EVERTZ, te *Hengeloo* in *Twenthe*. WIJS, te *Hilversum*. SCHULLER, te *Steenbergen*. HUGENHOLTZ, te *Zalk*. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. VAN HEIJNINGEN, te *Rijswijk*. VAN DEN BROEK, te *Scherpenseel*.

Uit dit twaalftal, is terstond het volgende zestal gemaakt:

DD. FRANCKEN, STEMBERG, BROEKMAN, BEEKMAN, DIBBITZ en EVERTZ.

Uit welk zestal, op den 12den April, is be-

roe-

roepen, Ds. A. FRANCKEN, Pred. te *Muiden*, die, na beraad, deze beroeping, onder afwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

ZUTPHEN, den 6den Junij. Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* heeft, in deszelfs Vergadering van Mei, den Wel Eerw. Heer J. J. VAN VOORST, in dienst getreden Pred. bij de Gemeente van *Zutphen*, tot Lid der Eerw. Classis van *Zutphen* verklaard, en daar van Akte aan zijn Wel Eerw. uitgereikt.

EIJBERGEN den 6den Junij. Onze achtingwaardige rustende Leeraar, de Heer B. SMITS is op den 21 Mei l. l. alhier overleden, in den ouderdom van ruim 88 Jaren. Zijn Wel Eerw. was ter dezer plaats geboren, den 12den Januarij 1733. Na zich eerst te *Zutphen*, en vervolgens te *Harderwijk* behoorlijk te hebben voorbereid, werd Hij in den jare 1761 Evangeliedienaar voor de naburige Gemeente van *Rekken*, en bleef daar werkzaam tot den jare 1768, toen Hij alhier den Heiligen dienst aanvaardde, waarin Hij met alle naarstigheid en getrouwheid tot den jare 1816 bezig was, hebbende toen op zijn verzoek eene zoo wel verdiende ruste verkregen. Zijne Echtgenoote, Mejufvrouw JOHANNA ARNOLDA BECKING, met welke Zijn Wel Eerw. in den jare 1764 gehuwd was, en waar bij Hij veertien kinderen verwekte, liet hem, bij Haar overlijden, in den jare 1783 nog daarvan een zestal na, alle thans nog in leven, in Hem eenen regt teederhartigen vader betreurende.

Op den 27sten Mei, heeft deszelfs opvolger Ds. A. J. GOOSZEN, de Gemeente bij dit verscheiden opzettelijk bepaald, met eene Leerrede over *Jes.* LVII: 2. *Hij zal ingaan in den vrede, zij zullen rusten op hunne slaapsteden, een iegelijk die in zijne opregtheid gewandeld heeft.* De aandoening waarmede dezelve werdt aangehoord, strekte

te ten bewijze, dat de Overledene eene algemeene liefde en achting onder ons had, en ten waarborge, dat zijne gedachtenis nog lang in dankbare zegening zal blijven.

RUURLO den 9den Junij 1821. De Kerkeraad dezer Gemeente gunstig handopening verkregen hebbende, tot het beroepen van eenen Predikant in plaats van Ds. T. VAN REEN, vertrokken naar *Ommen*, heeft den 5den dezer, onder bestuur van den Consulent P. A. C. HUGENHOLTZ, Predd. te *Vorden*, het volgende twaalftal gemaakt;

DD. J. VAN KUIJK, Predd. te *Rijsoort*. L. Q. VAN DER TRANS, te *Ligtenvoorde*. H. M. BOUVIN, *Beusichem*. J. VAN GOGH, te *Benschop*. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Zalk*. P. H. HUGENHOLTZ, Theol. Doct. te *Woudenberg*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwai*. J. ROSEBOOM, te *Heila*. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, te *Dreischor*. A. S. GOOSZEN, te *Eibergen*. A. A. HUMMELINK, te *Borculo* en J. H. BROUWER, Theol. Doct. Cand. van den H. dienst, bij het Prov. Kerkbestuur van *Noordholland*.

Heden zijn op het zestal gebragt:

DD. VAN KUIJK, VAN DER TRANS, BOUVIN, VAN GOGH, DE HAAN HUGENHOLTZ en P. H. HUGENHOLTZ.

En op het drietal:

DD. VAN KUIJK, VAN DER TRANS en VAN GOGH.

Uit welk drietal dadelijk beroepen is, Ds J. VAN KUIJK, Predikant te *Rijsoort*.

T I E L.

ZOELMOND. Uit eene nominatie door het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren de Heeren:

A. LOSGERT, Predikant te *Willige Langerak*. J. E. T. COX, Predikant te *Nieuwe Tonge* en D.

DAGEVOS, Predikant te *Driehuizen* en *Zuidschermer*,

Is de eerstgenoemde Ds. A. LOSGERT, door Z. M. benoemd tot Predikant te *Zoelmond*, dewelke alhier naar Kerkeorde beroepen is.

KESTEREN. Onze Leeraar J. H. LAMMERS, gaf ons onlangs kennis, dat hij beroepen was naar de Gemeente van het *Retranchement Cadzandria*, Classis *IJzendijke*, en heden den 10den Junij vernamen wij van Zijn Eerw. het bedanken voor die beroeping, maar tevens het ontvangen eener andere, naar de Gemeente van *Stavoren*, Classis *Sneek*.

TIEL. Als bevestigde Predikanten van *Ochten* en van *Eck* en *Wiel*, verzochten het lidmaatschap dezer Classis Ds. VAN DOESBURG en Ds. BAX, aan welk verzoek, op de laatste Vergadering des Clasf. Bestuurs, naar de wet is voldaan.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

RAVENSWAAI. Zie April 1821. terwijl de Correspondent daar bij berigten kan, dat op die beroeping de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring reeds is ingekomen.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPIJK, den 22sten Mei 1821. Heden werd alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. LAMMERÉE, Predikant te *Geldermalsen*, op vertoonde Acte van Collatie van den Hoog Welgeb. Heer, J. A. TAETS VAN AMERONGEN, Kerkelijk beroepen de Eerw. Heer J. C. RIEHM, Theol. Doct. en Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder afwachting van de noodige Approbatiën heeft aangenomen.

HEDEL, den 27sten Mei. Heden nam onze Leeraar, Ds. A. FONHOFF, op zijn vertrek staande naar *Waarden*, van ons afscheid met *Deuter*.

XXX: 19 *Het leven en den dood heb ik u voorgesteld, den zegen en den vloek.*

EST, den 27sten Mei 1821. Onze Leeraar H. G. J. BECKING, van hier beroepen naar *Heerewaarden* en *St. Andries*, heeft heden afscheid van ons genomen met *Hand.* XX: 36. *Ende als hij dit gezegd had heeft hij nederknielende met hen allen gebeden.*

HEEREWAARDEN EN ST. ANDRIES, den 31sten Mei. Ds. H. G. J. BECKING van *Est* tot ons overgekomen, werd heden in het H. Dienstwerk onder ons bevestigd, door Ds. W. J. CROL, tweeden Consulent dezer Gemeente, Predikant te *Driel.*

OPHEMER EN ZENNEWIJNEN, *den 1sten* Junij 1821. Ter vervulling der vakature *in deze* Gemeente, veroorzaakt door het vertrek van Ds. W. J. VAN VLOTEN, is op heden, ten overstaan van den Consulent Secundus Ds. W. A. VAN BEDEN, Predikant te *Opijnen* en *Heesselt*, na vertoonde Collatie van de Hoog Welgeb. Jonkvrouwen, Collatrices dezer Heerlijkheid, de Freules VAN HAEFTEN, Kerkelijk beroepen Ds. J. H. BROUWER, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noordholland*, die deze beroeping heeft aangenomen.

VARIK, den 3den Junij 1821. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. H. POTHOLT VAN DORP, in den H. Dienst bevestigd, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. A. VAN BEDEN, Predikant te *Opijnen en Heesselt*, door Ds. W. J. CROL, Predikant te *Driel.* De Bevestiger heeft gepredikt over 2 *Cor.* I: 24. middenste gedeelte: *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* De Bevestigde 's namiddags, over 2 *Cor.* III: 8. *Hoe en zal niet veel meer de bediening des Geestes Heerlijkheid zijn?*

BRAKEL. Van hier is verzuimd te melden, dat

dat onze Leeraar A. VAN WETERING, den 2den April l. l. eene beroeping had ontvangen naar *Hauwaart* en voor deze beroeping heeft bedankt.

Den 7den Mei l. l. Ontving Zijn Eerw. weder eene beroeping naar *Nieuwveen*, en heeft ook daar voor den 22sten Mei l. l. bedankt.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

HARDERWIJK.

OLDENBROEK. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. MOOJEN, werd ons, op den 17den Mei l.l., aan de gevolgen van zware koortsen, in den onderdom van 76 jaren en eenige maanden, door den dood ontrukt, latende eene weduwe na, met welke hij 45 jaren, door den gelukkigsten echt was vereenigd, die met haren zoon, en hare vier dochters het verlies van eenen braven Echtgenoot en Vader diep betreuren. De Gemeente, onder welke hij 47 jaren, met ijver en getrouwheid, zelfs tot kort voor zijnen dood, als Leeraar en getrouw Herder, gearbeid heeft, verliest in hem een raadsman en Vader, dien zij steeds in een gezegend aandenken zal blijven behouden. Op Zondag, na het overlijden, werd door den Wel Eerw. Heer A. VAN EERDE, Pred. te *Oosterwolde*, en Consulent van deze Gemeente, in eene Leerrede, naar aanleiding van *1 Tim.* IV: 7 en 8. Zijner in liefde gedacht, ten aanhooren van eene talrijke schaar, die met aandoening deze Godsdienstoefening heeft bijgewoond.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

NOOTDORP den, den 27sten Mei 1821. Heden had deze Gemeente het genoegen, dat het Orgel, 't welk in deze Kerk geplaatst is, doch sints eenige jaren, wegens gebreken, niet bespeeld kon worden, weder voor de eerstemaal na deszelfs in orde brenging bij onze Godsdienstoefening wierd gebruikt.

De Ambachtsheer dezer plaats, de Wel Eerw. Heer J. LOOPUIT, benevens Mejuffrouw de Weduwe G. VAN DER ELST, hier woonachtig, hebben de onkosten van het in orde brengen, gaarne willen op zich nemen. Onze *Leeraar*, Ds. J. E. STEINIGEWEG, deed eene op deze plegtigheid toepasselijke Redevoering naar aanleiding van *Psalm* CL: 5*b*. welke, door het zingen van Psalmen en Evangelische Gezangen, werd afgewisseld.

'S GRAVENHAGE, den 29sten Mei 1821. Heden is alhier door den grooten Kerkeraad, met Diakenen der Hervormde Nederduitsche Gemeente, ter vervulling der vakature, veroorzaakt, door het verleende emeritaat, aan onzen Leeraar, Ds. W. L. KRIEGER, het volgende negen en drietal gemaakt.

Negental:

DD. J. PRINS, Predd. te *Alkmaar*. H. CATS, te *Schiedam*. W. VAN VLOTEN te *Kampen*. J. E. VOET VAN KAMPEN, te *Leijden*. J. WIJS, JAC. CORN. ZOON, te *Schiedam*. H VAN HEIJNINGEN, te *Rijswijk*. S. VERWEIJ, te *Dordrecht* L. MEKENS, te *Delft*. J. L. NIJHOFF te *Gouda*, met het lot tegen Ds. T. M. VAN GULPEN, Pred. te *Nijmegen*.

Drietal:

DD. WIJS, PRINS en VOET VAN KAMPEN.

En-

En is daaruit, op den 5den Junij, beroepen, Ds. J. WIJS JAC. CORN. ZOON, Pred. te *Schiedam*.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM. In de Vergadering van ons Klassikaal Bestuur, gehouden den 25sten Maart dezes jaars, trad binnen Mej. ANNA FRANCINA BLAS, geboren en wonende te *Rotterdam*, verzoekende, om tot het examen als Catechiseermeesteresse te worden toegelaten; en leverde ten dien einde in de bewijzen van alle die vereischten, welke, volgens art. 17 en 20. van het Reglement op het Godsdienstig onderwijs, bij die toelating gevorderd worden.

Deze stukken alle in orde bevonden zijnde, werd haar verzoek geredelijk toegestaan. Ten gevolge hier van werd zij dan ook in de volgende vergadering, den 30sten Mei l. l., door Ds. TH. HOOG, geëxamineerd in alle die vakken, welke bij art 19. van gemeld Reglement, daar toe worden opgegeven, met dat gevolg, dat zij, met algemeene toestemming en goedkeuring bevoegd verklaard wierd, om te staan naar den post van Catechiseermeesteresse, en, na verkiezing tot denzelven post door den Kerkeraad eener Gemeente, geregtigd, om in die Gemeente Godsdienstig onderwijs te geven, overeenkomstig het reglement op hetzelve. Haar is na de verklaring, bij art. 22. voorgeschreven, onderteekend te hebben, eene acte van admissie ter hand gesteld.

MOERKAPELLE. Na verkregene handopening, (zie de Boekzaal van Mei l. l.) heeft de Kerkeraad, op den 23sten Mei. een drietal gemaakt, en daarop geplaatst, de Heeren:

J. DE JONG, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. J. A. HANEWINKEL, Pred. te *Petten*. en J. F. GOBIUS DUSART, Pred. te *Antonie Polder*.

Waar uit beroepen is de Kandidaat J. DE JONG, die deze beroeping, in afwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

MAASSLUIS. Zie Mei 1821.

LEIJDEN.

OOGSTGEEST, den 8sten April. Onze Leeraar GERRIT BADON VAN DEN BERG, gaf ons heden berigt van het overlijden van den Wel Eerw. en zeer gel. Heere DIRK KAREL HARMSEN, in leven Predikant, laatst te *Maastricht*, doch die ook onder ons als Leeraar zoo veel goeds gesticht heeft, en wien wij zoo zeer beminden. Zijn aandenken zal ook hier steeds in zegening blijven, terwijl wij onze liefde tot hem wenschen aan den dag te leggen, door eenen handel en wandel, die daar van de beste blijken kan opleveren.

BENTHUIZEN, den 27sten Mei 1821. Onze Leeraar HENDRIK ASTRO, maakte ons heden het afsterven bekend, van den Wel Eerw. en zeer gel. Heere RUTGERUS KEER, rustend Predikant alhier, ons opwekkende tot eene getrouwe beoefening, van dat Evangelie, het welk die achtingwaardige Leeraar ons gedurende twintig jaren gepredikt heeft. Zijne nagedachtenis blijft alhier in dankbare zegening, en zijn stof ruste in vrede.

NIEUWVEEN, den 31sten Mei. Ten overstaan van den Consulent A. G. VAN ALDERWERELT, Predikant te *Rhijnsaterwoude*, en na inwachting der approbatie van H. H. Burgermeesteren van *Haarlem*, als Ambachtsheeren, *is*, na 't bedanken van Ds. A. VAN WETERING, Pred. te *Brakel*, weder eene nominatie en beroeping gemaakt.

Op het achttal zijn geplaatst:

DD J. H. HANEWINKEL, Predd. te *Petten*. A. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen*. J. H. WORST, te *Oudkarspel*. P. M. LOIJSEN, te *Rosenburgh*. J. DAGEVOS, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. O. WIJ-

WEIJERS, te *Bennebroek*, N. HUPKENS, te *Heemstede*, en W. MAAS, te *Makkum*.

Op het viertal:

DD. J. H. HANEWINKEL, J. H. WORST, A. J. SCHIPPERS en P. M. LOIJSEN.

Op het tweetal:

DD. J. H. WORST en A. J. SCHIPPERS.

Waaruit is beroepen, Ds. J. H. WORST, Predikant te *Oudkarspel*.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

NOORDWIJK AAN ZEE, staat vakant te worden. Zie April 1821. Zullende Ds. R. H. DE BRUIJN D. V. den 24sten Junij, zijn afscheid prediken.

DORDRECHT.

KLAASWAAL. Onze Leeraar, Ds. B. W. DE WILDE, gaf ons den 20sten April te kennen, dat hij eene beroeping naar *Hall* ontvangen had, en den 12den Mei, dat hij dezelve had aangenomen.

DORDRECHT. Onze oudste Leeraar, Ds. J. H. VAN DEN BOORSLAG, was voornemens, om op den 29sten April l. l. gedachtenis te vieren, van zijnen vijftigjarigen vervulden Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Overlangbroek*, *Abkoude*, *Goes* en alhier; doch door ongesteldheid verhinderd wordende, in de waarneming van zijnen predikdienst, hebben op dien dag bij de openbare Godsdienstoefeningen al zijne Ambtgenooten, ten blijke van hoogachting en toegenegenheid aan deze gebeurtenis gedacht, en de Gemeente tot dankbaarheid opgewekt; dat zij ruim 44 jaren, zich in den Dienst van eenen zoo waardigen Leeraar mogt verblijden.

ALBLASSERDAM, den 16den Mei, heeft de Kerkeraad alhier, na verkregene handopening, in tegenwoordigheid van Ds. J. J. DE JONGE, Pred. te *Oud-Alblasserdam*, Consulent dezer Gemeente, het volgende vijftal van Predikanten geformeerd:

DD. W. VAN DER LEEUW, Predd. te *Limmen*. W. SPIERING, te *Portugal* en *Albrandswaard*. A. HOFMAN, te *Amstelveen*. J. F. VAN OORDT, te *Neder-langbroek*, en J. C. DE VRIES, te *Lopiker-Kapel*.

En op den 28sten Mei, beroepen, (bij welke beroeping ook de afgetreedene Kerkeraads Leden waren tegenwoordig) de Wel-Eerw. zeer geleerde Heer, W. VAN DER LEEUW, Pred. te *Limmen*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

STREEFKERK, den 3den Junij. Heden vernamen wij van onzen Leeraar, in eene voorafspraak, genomen uit *Pred.* III: 1 en 2, dat ook vreugde en droefheid zich hadden afgewisseld, in het Huis van zijne Excellentie, den *Heer* en Mr. J. G. DE MEIJ VAN STREEFKERK, Staatsraad, belast met de Directie der Staats-Secretarie. — Naauwelijks acht dagen zich verblijd hebbende, over de voorspoedige en gelukkige geboorte van eene Dochter, het derde Huwlijkspand, of deze vreugde werd afgebroken, door 't onverwachte overlijden van deszelfs Echtgenoote Vrouwe ELIZABETH WILHELMINA SWELLINGREBEL, in den jeugdigen leeftijd van 26 jaren. — Bij dit treurig sterfgeval werden wij nader bepaald, volgens het tweede gedeelte van 't 6de vers, uit den XXXIXsten Psalm, en tevens opgewekt, om toch vooral aan ons sterven en vergankelijkheid te denken.

SLIEDRECHT. Ds. J. J. NEUMAN, van *Lopik* en *Cabouw*, naar hier beroepen, heeft deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS). Zie April 1821.

BLES-

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN staat vakant te worden. Zie April 1821.

OTTOLAND EN NEDER-BLOKLAND. Zie Mei 1821.

GOUDA.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

LEERDAM. Zie April 1821.

KRIMPEN AAN DE LEK staat vakant te worden. Zie April 1821.

OUDERKERK AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

BRIELLE.

BRIELLE staat vakant te worden. Zie Februarij 1821.

SIMONSHAVEN EN BIERT. Zie April 1821.

MIDDELHARNIS vakant Zie Mei 1821.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Zie April 1821.

MUIDEN staat vakant te worden. Zie Mei 1821.

HAARLEM.

UITGEEST, den 13den Mei. Onze Leeraar A. HAZEU, maakte ons onlangs bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Abcoude* ontvangen had, en berigtte ons heden, dezelve, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen te hebben.

VELZEN, den 6den Mei. Onze Predikant W. W. VAN BEUZEKOM, die ons den 20sten April medėdeelde, eene beroeping ontvangen te hebben van *Maassluis*, maakte ons heden bekend, dezel-

ben aangenomen, in de verwachting kerkelijke en Koninklijke approbatien.

HAARLEM, den 30sten Mei. Het Klassikaal Bestuur van Haarlem, heeft den Wel Eerw. Heer M: VAN VEEN, als bevestigd Predikant te *Jisp*, voor Lid dezer Classis verklaard.

ASSENDELFT. Ds. J. DIJK, Pred. te *Zwaag*, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Heer B. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*, Consulent alhier, den 7den Mei, nu een achttal van Predd. namelijk:

DD. J. J. ROSEBOOM, Predd. te *Heilo*, H. W. SCHIPPERS, te *Egmond-Binnen*. W. DE LEEUW, te *Limmen*. S. A. ARNTSEN, te *Wormer*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwai*. J. HOFMAN, te *Ransdorp* en *Schellingwoude*. L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer* en J. H. BROUWER, Prop. bij het Prov. Kerkbestuur van *Noordholland*,

eerst de drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst, en daaruit beroepen Ds: J. J. ROSEBOOM.

Deze beroeping, door het bedanken van Zijn Eerw. weder vruchteloos afgeloopen zijnde, heeft de Kerkeraad, den 7den Junij, op nieuw eene nominatie gemaakt, en wel eerst dit twaalftal:

DD. P. H. G. NAHUIS, Predd. te *Bunnik* en *Vegten*. G. J. LETTE, te *Bieslingen*. H. W. DE WILDE, te *Klaaswaal*. W. RUITMAN, te *Windesheim*. D. H. HORST, te *Nieuw Lekkerland*. C. RUIJSER VAN REENEN, te *Kortenhoef*. A. DE ROOIJ, te *Westervoort*. R. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. J. BRAVE, te *Maarsen*. D. DE BOUVOUST BEEKMAN, Ph. Dr. te *Vuursche*. W. F. OVERHOF, te *Bunschoten* en *Snakenburg* en C. M. SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*.

Vervolgens de zes eersten op het zes- en de drie bovensten op het drietal geplaatst hebbende, beroepen Ds. P. H. G. NAHUIS, Pred. te *Bunnik*

en

en *Vlieten*. Van deze beroeping is aan Zijn Eerw. terstond kennis gegeven, die dezelve in beraad genomen heeft.

NB. Op het eerste twaalftal, zie Boekzaal vóór April, bladz. 502, heeft in de vijfde plaats ook gestaan: Ds. P. BOON, Pred. te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*.

A L K M A A R.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER OP WIERINGEN, den 8sten Mei. Nadat Ds. H. ATTAMA, Pred. te *Scherpenzeel*, voor de beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad op nieuw deze nominatie geformeerd: DD. W. PETERSEN, te *Huisduinen*. J. C. MEIJER, te *Midsland* en *Hoorn* op *Terschelling* en J. H. SNIJDER, te *Kwadijk*, en daaruit beroepen, Ds. W. PETERSEN, Pred. te *Huisduinen*, welke, na beraad, dit beroep, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

HUISDUINEN. Onze Leeraar W. PETERSEN, maakte ons den 13den Mei bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Oosterland*, *Stroe* en *den Oever* had in beraad genomen, en den 20sten vernamen wij, dat hij zich verpligt gevonden had, die beroeping aan te nemen.

HUISDUINEN staat dus vakant te worden.

ALKMAAR, den 19den Mei. Ds. H. E. VINKE, Theol. Dr. en Pred. te *Jutphaas*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen.

HEILO, den 20sten Mei. Onze Leeraar J. J. ROOZEBOOM, berigtte ons heden voor acht dagen, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Assendelft*, en heden ochtend gaf Zijn Eerw. ons kennis, dat hij zich verpligt gevonden had, voor die beroeping te bedanken.

GRAFT, den 2sten Mei 1821. De dag van heden was voor deze Gemeente een Feestdag,

 daar

daar zij op denzelven het getal harer Leden aanmerkelijk zag vermeerderen.

Acht Jongelieden: D. SMIT, J. PIK, J. SINT, DIEWERTJE OLIE, ANTJE SMIT, ANTJE BAKKER, LIJSJE VAN BAARS en MAARTJE HOEFNAGEL, werden openlijk ondervraagd, aangaande de Geschiedenissen, Godsdienst en Zedeleer des Bijbels en verwierven door hunne kunde, met gepaste vrijmoedigheid aan den dag gelegd, eene algemeene goedkeuring; waarna zij, met nog 39 anderen, reeds vroeger onderzocht, op de thans gewone wijze aan de Gemeente voorgedragen en als Leden van dezelve aangenomen werden, door onzen Leeraar D. T. DE HAAS, welke deze aangename Plegtigheid vereenigde met de Voorbereiding op het H. Avondmaal, predikende over *Hebr.* X: 22. het laatste gedeelte en 23.

H O O R N.

HOORN. In de laatstgehoudene Vergadering van het Klassikaal Bestuur, is Ds. J. A. ROMKES, bevestigd Predikant in de Gemeente van het Eiland *Urk*, tot Lid der Classis van Hoorn aangenomen.

OPPERDOES, den 31sten Mei. Op gunstig verkregene handopening van Zijne Excell. den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. heeft de Kerkeraad, ter vervulling der Leeraarsplaats, in deze Gemeente, door het overlijden van Ds. H. IDEMA, thans openstaande, reeds den 25sten dezer, onder het bestuur van den Consulent G. D. SWANENBURG, Predikant te *Medemblik*, het volgend twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. J. CLAUS, J. C. MOHR, F. BOON, H. C. ROëLL, C. HUIJSER VAN REENEN, L. HANEWINKEL, H. DE GRAAF, A. DIEPERINK, J. A. ROMKES, E. L. REDDINGIUS, J. A. HANEWINKEL en A. VAN WETERING, Predikanten te *Midlie*, *St. Maarten* en

en *Valkoog*, *Haringkarspel* en *Dirkshorn*, *Goedereede*, *Kortenhoef*, *Ravestein*, *Wervershoof*, *Midwoud*, het Eiland *Urk*, *Kolhorn*, *Petten* en *Brakel*.

Daar uit dit zestal:

DD. CLAUS, MOHR, BOON, DIRPERINK, DE GRAAF en VAN WETERING.

Heden werd hetzelve tot dit drietal verminderd:

DD. J. CLAUS, J. C. MOHR en A. DIRPERINK.

En daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. C. MOHR, Predikant te *St. Maarten* en *Valkoog*, aan wien van deze beroeping onverwijld is kennis gegeven.

HAUWAART. Nadat Ds. A. VAN WETERING, Predikant te *Brakel*, voor eene beroeping alhier op hem uitgebragt, had bedankt, is op den 4den Junij, onder het bestuur van onzen Consulent, Ds. C. J. SCHEURLEER, Predikant te *Wognum*. dit drietal geformeerd, als:

DD. G. VAN DUGTEREN, Predd. te *Oostvoorn*. W. PETERSEN, te *Huisduinen* en J. O. VAN RAMMEN, te *Westerschelling*.

En is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer G. VAN DUGTEREN, Predikant te *Oostvoorn*, Classis en Ring *Brielle*, waarvan terstond aan Zijn Eerw. is kennis gegeven.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER vakant Zie Maart 1821.

E D A M.

WATERGANG, den 18den Febr. l. l. Onze Leeraar Ds. H. C. TILA, zijne toenmalige vervolgstof *Ps.* LXXIII: 28. behandelende, sprak daarbij tevens ernstig over het plotseling afsterven, van eenen der vorige Leeraren dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer S. T. HUBERT, laatst Pred. te *Ooster*- en *Westerblokkar*, daar-

mede zijne vermaningen aandringende, om zoo nabij den Heer te leven, als den Christen betaamt.

Den 3den Junij hieraanvolgende, deden bij de namiddag Godsdienst-oefening twee leerlingen, met namen AALTJE VISSER en PIETJE SMIT, openlijk belijdenis van haar geloof, met eene zedige vrijmoedigheid, ten aanhooren van de Gemeente, en vele getuigen, van elders zaamgekomen.

BUIKSLOOT, den 20sten Mei. *Onze Leeraar*, Ds. J. C. VORSTMAN, gaf ons heden, op eene gepaste wijze, kennis, van het afsterven van onzen vorigen Leeraar, den Wel Eerw. Heer B. G. HAVERKAMP, Pred. te *Broek in Waterland*, om ons bij de zekerheid des doods te bepalen, en tot een betamelijk verkeer daaromtrent op te wekken, tot eenen grondslag zijner aanspraak nemende, *Ps.* LXXXIX: 49. *Wat man leeft er die den dood niet zien zal.*

NIEUWENDAM, den 31sten Mei. Onze Leeraar, Ds. R. A. VAN DEURSEN, maakte ons den 27sten l. l. bekend, dat zijn Wel Eerw. eene aanbieding ter beroeping, naar eene andere plaats ontvangen had; doch heden vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve, na beraad, had bedankt.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE, den 3den Junij. Onlangs maakte onze Leeraar J. F. HOFMAN, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Cadsand*, onder de Classis van *IJzendijke*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had. Zijn Wel Eerw. na op den vorigen dag des Heeren ons bekend gemaakt te hebben, dat hij voor die beroeping bedankt had, verbond zich heden op nieuw aan ons, met eene Leerrede, in welke ten grondslag

flag was gelegd, *Hebr.* XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve!*

BROEK IN WATERLAND. Deze Gemeente werd, door het afsterven van haren waardigen Leeraar B. G. HAVERKAMP, zeer getroffen. Sedert eenigen tijd, was hij door eene hevige aandoening op het zenuwgestel, buiten staat zijnen dienst te vervullen, welken de Ringbroeders gewillig waarnamen, en eindelijk bezweek hij aan eene beroerte, in den ouderdom van 67 en een half jaar. In drie onderscheidene Gemeenten heeft hij het Evangelie van onzen Heer J. C. verkondigd, namelijk in de Gemeente van *Bunschoten*, in die van *Buiksloot*, en sedert het jaar 1789 alhier. Schoon wij het voorregt hadden, gedurende bijna 22 jaren zijn nuttig onderwijs, als bedienaar van het Evangelie te mogen genieten, en ons bij zijn nederig, zachtzinnig en opregt verkeer, ook in zijn stichtend voorbeeld te verblijden, treft ons echter zijn gemis. Dan wij worden bemoedigd, door het vertrouwen, dat onze Leeraar, na eenen welvolbragten loop, den goeden strijd in standvastigheid gestreden hebbende, is ingegaan in de eeuwige gelukzaligheid, waarbij wij ook, op eene doelmatig treffende, en bemoedigende wijze, door onzen Consulent, Ds. C. J. DE BEER, Pred. te *Holijsloot*, bepaald werden op den 30sten Mei, naar aanleiding van 2 *Tim.* IV: 7 en 8, terwijl wij werden opgewekt, om door eenen standvastigen Evangelischen wandel, er naar te streven, dat wij ook deelgenooten worden der zalige onsterfelijkheid.

Het annus gratiae zal voor de Weduwe, door de Ringbroeders, worden waargenomen.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 16den Mei. Ds. H. J. VAN INGEN, Pred. te *Arnemuiden*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden het volgend zestal van Predikanten geformeerd:

DD. R. A. VAN DEURSEN, Predd. te *Nieuwendam*. D. A. BUIJT, te *Nisse*. H. M. BOUVIN, te *Beusichem*. J. DAGEVOS, te *Kruiningen*. T. VAN BERKUM, te *Wanswerd* en *Jeslum*. B. VAN WILLES, te *Nieuwland*, (Classis van *Gouda*.)

Uit hetzelve zijn op het drietal geplaatst:

DD. D. A. BUIJT, H. M. BOUVIN en J. DAGEVOS.

Waaruit terstond beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. A. BUIJT, Pred. te *Nisse*, doch die mede, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

MIDDELBURG, den 30sten Mei. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op heden gehouden, is tot Lid der Classis verklaard, Ds. D. MOLENAAR, bevestigd Predikant te *Middelburg*.

WESTZOUBURG, den 31sten Mei. Onze Leeraar, Ds. F. VAN RUIJVEN, van hier naar de *Hoofdplaat*, (Classis van *IJzendijke*,) beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

MIDDELBURG vakant. Zie Oct. 1820.

ZIERIKZEE.

PHILIPSLAND. De Wel Eerw. Heer BRAUSAAR, heeft na beraad, voor de beroeping herwaarts bedankt, waarop de Kerkeraad alhier, onder directie van den Wel Eerw. Heer Consulent J. VERSPRILLE, den 25sten Mei l. l., op nieuw

nieuw gemaakt heeft het volgend vijftal van Predikanten:

DD. NOUHUIS, Predd. te *Nederhemert*. P. M. LOIJSEN, te *Rozenburg* en *Blankenburg*. MEREN-BURG SNARENBERG, te *Aagtekerke*. ANEMAAT, te *St. Kruis*. en GILTAIJ, te *Made* en *Drummelen*.

Daaruit dit tweetal:

DD. NOUHUIS en LOIJSEN.

Waaruit ten zelfden dage beroepen is de Wel Eerw. Heer NOUHUIJS, Pred. te *Nederhemert*.

KERKWERVE vakant. Zie Febr. 1821.

GOES.

KAPELLE, den 23sten April. Onze Leeraar A. MENSMA VAN WILLES, voor de beroeping naar *Cadsand*, bedankt hebbende, verbond zich heden op nieuw aan ons, predikende bij die gelegenheid *Phil.* IV: 1: *Zoo dan mijne geliefde en zeer gewenschte broeders, mijne enz.*

GOES. Ds. M. VAN MEETEREN, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, maakte de Kerkeraad, den 19den Mei, op nieuw een twaalftal, waarop geplaatst werden:

DD. A. VERWEIJ, Predd. te *Leijdschendam* en *Wilsveen*. J. F. VAN OORDT, te *Nederlangbroek*. W. VAN DER LEEUW, te *Limmen*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. N. C. KIST, te *Zoelen*. J. BROEKMAN, te *Barneveld*. H. J. TOL, te *Meern*. M. JORISSEN, te *IJsselstein*. W. L. VAN OOSTERZEE, te *Zonnemaire*. B. STEMBERG, te *Herveld*. F. S. HOOGSTAD, te *Lochem*. en C. J. L. SCHULLER, te *Steenbergen*.

En op het zestal:

DD. J. F. VAN OORDT, A. VERWEIJ, W. VAN DER LEEUW, A. VAN VLOTEN, M. JORISSEN en W. L. VAN OOSTERZEE.

Den 26sten Mei de Kerkeraad op nieuw vergaderende, werden op het drietal gebragt:

DD. W. VAN DER LEEUW, J. F. VAN OORDT en A. VERWEIJ.

En

En daaruit beroepen Ds. J. F. VAN OORDT, Pred. te *Nederlangbroek*.

CATS, den 2den Mei. De Kerkeraad heeft zijne pogingen vernieuwd, om onze openstaande Leeraarsplaats vervuld te krijgen, en plaatste heden op het drietal:

DD. A. MOLENAAR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*. J. P. HOFMAN, te *Ransdorp*. en F. VAN RUIJVEN, te *Westzanburg*.

Hieruit werd beroepen, de Wel Eerw. *Heer* A. MOLENAAR, doch zijn Eerw. de *Collatie* van *Hemmen* hebbende ontvangen, achtte zich verpligt voor deze beroeping te bedanken.

WAARDEN, den 3den Junij. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. A. FONHOFF, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door Ds. C. VAN DEN BRINK, Consulent alhier en Pred. te *Krabbendijke*. Zijn Wel Eerw. predikte bij die gelegenheid I *Cor*. III: 7. *Zoo is hij, die plant enz.* en de bevestigde begon zijnen dienst onder ons, met *Joan*. III: 36. *Die in den enz.*

NISSE, den 3den Junij. Onze Leeraar, Ds. D. A. BUIJT, onlangs beroepen zijnde, naar de Gemeente van *Koudekerke*, onder de Classis van *Middelburg*, heeft, na beraad, daar vóor bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

KATTENDIJKE. Zie Maart 1821.

'T FORT BATH c. a. Zie April 1821.

CLOETINGEN. Zie April 1821.

IJZENDIJKE.

AXEL, den 8sten Junij. Heden had hier eene buitengewone plegtigheid plaats. Onze Leeraar, H. WESSELING, had, sedert eenen geruimen tijd, den Jongeling JAN JELIJT, oud 22 jaren, zijn-

zijnde volstrekt doof en stom, van zijne geboorte af, met veel moeite onderwezen, hier in geholpen, door deszelfs brave Ouderen, en was daar in zoo wel geslaagd, dat de Jongeling heden door zijn Eerw. in het openbaar in de Kerk, in de tegenwoordigheid van eene zeer talrijke schare van hoorders, uit deze en de naburige Gemeenten van het Land van *Axel*, wier Predikanten deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerden, zamengevloeid, onderzocht in de waarheden van onzen schoonen Godsdienst.

Onze Leeraar, opende de plegtigheid met eene gepaste Aanspraak en Gebed, en de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. MEEUSE, hier toe door zijnen Vriend verzocht, wees den Jongeling de vragen aan, die onze Leeraar hem deed; de Jongeling schreef zijne antwoorden, en zocht de Bijbelsche bewijzen, tot staving zijner antwoorden, vaardig op; en terwijl Ds. MEEUSE, de geschrevene antwoorden en de Bijbelplaatsen, welke hij aanwees, aan de Vergadering voorlas, beduidde de Jongeling door kennelijke gebaarden, den inhoud daar van volkomen te gevoelen.

Na het afleggen zijner belijdenis, verklaarden de Leden des Eerw. Kerkeraads overluid, hunne voldaanheid en toestemming tot het aannemen van hem als Lidmaat van deze Gemeente, waarop hij de vragen, bij de bevestiging van Ledematen voorgeschreven, beantwoordde, en als Lidmaat statig bevestigd werd.

Voorts werd deze plegtigheid met eenige treffende en doelmatige aanspraken en opwekkingen, bij deze gelegenheid passende, besloten.

HOOFDPLAAT, den 10den Junij. Na het bedanken van Ds. J. V. G. VAN HOEK, eindelijk op den 13den Mei, wederom tot eene nieuwe beroeping overgegaan zijnde, werden, onder het

het bestuur van onzen Consulent, Ds. D. VAN BASSELAAR, op het zestal gebragt:

DD. F. VAN RUIVEN, D. SCHOEN, A. DIEPERINK, J. VAN OCHTEN, H. V. D. LINDEN en A. PIETERSE, Predikanten, respectivelijk te *Westzouburg*, *Wijdenes* en *Oosterleek*, *Midwoud*, *Zijderveld*, *Waterland* en *Zuidsande*, en, de drie eerstgenoemde op het drietal geplaatst zijnde, beroepen de Wel Eerw. Heer F. VAN RUIVEN, Pred. te *Westzouburg*, onder de Classis van *Middelburg*.

Den 2den Junij hadden wij het genoegen, berigt te ontvangen, dat de Heer F. VAN RUIVEN, onze beroeping, onder de inwachting van de noodige approbatien, had aangenomen.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

CADZAND vakant. Zie Maart 1821.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT, den 6den Junij. Het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, heeft in deszelfs gewone Vergadering geëxamineerd: J. L. VAN HASSELT, woonachtig te *Utrecht*, en denzelven bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Catechiseermeester.

ABKOUDE. Zie Mei 1821.

AMERSFOORD.

DE BILT, den 24sten Mei. Ds. J. C. VAN DE VELDE, Pred. te *Werkhoven*, heeft de beroeping naar deze Gemeente aangenomen.

WIJK.

WERKHOVEN, den 27sten Mei. Op den 6den dezer Maand, gaf onze Leeraar Ds. J. C. VAN DE VELDE, ons kennis, dat hij, eene beroe-

roeping had ontvangen, naar de Gemeente aan *de Bilt*, welke hij in beraad genomen had, en heden, ontvingen wij het berigt, dat zijn Wel Eerw. deze beroeping had aangenomen.

BUNNIK, den 11den Junij. Onze Leeraar, Ds. F. H. G. NAHUIJS, heeft eene beroeping ontvangen naar *Asfendelft*, en dezelve in beraad genomen.

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

SCHALKWIJK staat vakant te worden. Zie Mei 1821.

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

HOUTEN. Zie Mei 1821.

VRIESLAND.

Door de benoemingen van Z. M. den Koning, in December en Mei l. l. gedaan, bestaat thans het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* uit de volgende Leden:

B. H. FERF, Predd. te *Bergum*, President. J. CAHAIS, te *Witmarsum*. H. W. C. A. VISSER, te *IJsbrechtum*. F. BEKIUS, te *Dantumawoude*. P. KOOIMANS BROUWER, op *de Joure*. Mr. J. F. WIELANDT, Ouderling te *Heerenveen* en G. VAN DER TUUK, Predikant te *Berlikum*, Secretaris.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 30sten Mei 1821. Heden is hier, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, tot Lid der Classis van *Leeuwarden* verklaard geworden, Ds. A. VAN DIJK, bevestigd Predikant te *Boornbergen* en *Kortehemme*.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

HARLINGEN. Het Klassikaal Bestuur van *Harlingen* bestaat thans uit de nevolgende Leden:

Praeses. Ds. J. CAHAIS, Predd. te *Witmarsum*.

Assessor Ds. D. P. FABRET, te *Harlingen.*
Scriba Ds. R. M. OLOPPENBURGH, te *Wijnaldum.*
Secundus Ds. W. ZIMMERMAN, te *Franeker.*
Gecommitteerden:
DD. A. J. HINGST, Predd. te *Oosterend.* A. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Bolsward.* G. W. JELGERSMA, te *Kimswerd.* M. H. RINGNALDA, te *Harlingen.*
De Heer LIJKLAMA A NIJEHOLT, Ouderling te *Bolsward.*
Derzelver Secundi.
DD. N. BLOMBERG, Predd. te *Midlum.* A. BRUINING, te *Pietersbierum.* E. NAUTA, te *Edens.* A. LEDEBOER, te *Harlingen.*
De Heer M. H. KINGMA, Ouderling te *Makkum.*
WONS vakant. Zie Febr. 1821.

S N E E K.

STAVOREN, den 6den Mei 1821. Ds. P. VAN VELDEN, van hier naar *Workum* beroepen, nam heden van ons afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Hand.* XX: 32: *En nu Broeders! ik bevele u Gode en de woorden zijner genade*, enz. Dus is
STAVOREN vakant.
WORKUM, den 13den Mei 1821. Heden morgen werd onze nieuwe Leeraar Ds. P. VAN VELDEN, door deszelfs Ambtgenoot L. M. DE BOER, in den H. Dienst bevestigd met eene Leerrede over *Rom.* XIV: 19. *Zoo dan laat ons najagen 't geen tot den vrede, en tot de stichting onder malkander dient!* Eerstgenoemde deed daarop, 's namiddags, zijne intrede met te prediken over *Rom.* I: 16. *Want ik schame mij 't Evangelie van Christus niet*, enz.
STAVOREN, den 22sten Mei 1821. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. P. VAN VELDEN, naar *Workum*, werd heden, onder voorzitting van den Consulent dezer Gemeente, Ds. M. MIEDEMA, Pred. te *Warns*

C. 2,

e. a., door den Kerkeraad dit zestal van Predikanten geformeerd:

DD. W. FERWERDA, H. MEIJER, J. H. LAMMERS, A. WASSENBERG, R. KIJLSTRA en H. HAGA, Respective Predikanten te *Oppenhuizen*, *Oosterwierum*, *Kesteren*, *Veenwouden*, *Oudega* en *Jutrijp*. Waaruit vervolgens dit drietal:

DD. FERWERDA, MEIJER en LAMMERS.

Uit dit drietal is op den 30sten dezer beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. LAMMERS, Predikant te *Kesteren*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

WIJCKEL vakant. Zie April 1821.

DOKKUM.

DROGEHAM EN HARKEMA OP EINDE Zie Febr. 1821.

DOKKUM. Zie April 1821.

FOUDGUM EN RAARD vakant. Zie April 1821.

AUGSBUUR EN COLLUMERZWAAG. Zie April 1821.

HEERENVEEN.

ST. JANSGA. Alhier is den 16den Februarij l. l., zeer onverwacht overleden, onze Leeraar, Ds. J. DE JONG, in den ouderdom van ruim 48 jaren, nalatende eenen minderjarigen Zoon, voor welken het annus gratiæ, door de Ringbroeders wordt waargenomen. De overledene heeft, eerst twee jaren te *Gaastmeer*, daarna zeven jaren te *Zuidhuisterveen*, en laatstelijk in deze Gemeente, ruim twee jaren het Predikambt bediend. De eerste beurt, na het overlijden van denzelven, is, door Ds. P. KOOMANS BROUWER, Pred. *op de Joure* waargenomen, die ten grondslag zijner Verhandeling heeft gehad, *Lev.* X: 3c. *Doch Aaron zweeg stil.*

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN is dus vakant.

Eene GOIN.

GOINGARIJP EN DE BROEK. Reeds op het einde van het vorige jaar, is in deze Gemeente eene beroeping uitgebragt, op den Heer L. L. VAN LOENEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, en deze beroeping heeft haar volle beslag erlangd, zoo dat den 5den Mei l. l., de bevestiging, en den 12den daaraanvolgende de Intrede heeft plaats gehad. De bevestiging geschiedde, door den broeder des beroepenen Ds. ... VAN LOENEN, Pred. te *Anlo*, (aan wien de Consulent dit werk had afgestaan) naar aanleiding van 1 *Tim.* III: 1. *Die een opzieners-ambt begeert* enz., terwijl de Intrede gehouden werd, over *Coll.* III; 16. *Het woord van Christus wone rijkelijk in u* enz.

MAKKINGA, ELSLO en LANGEDIJKE. Deze Gemeente, werd den 4den Mei l. l., in rouwe gedompeld, door het onverwacht afsterven van haren Leeraar den Wel Eerw. Heer J. C. SWALUE. Des morgens ten 11½ ure, werd hij door eene Slijmberoerte overvallen, welke reeds ten 1¼ ure een einde van zijn leven maakte. Hij had den ouderdom van bijkans 56 jaren bereikt, en sedert 1792 ijverig en welmeenend zijnen Evangeliedienst vervuld. Eene Weduwe, voor welke het annus gratiæ moet worden waargenomen, en vier kinderen betreuren dit smartelijk verlies. De Consulent dezer Gemeente Ds. TH. BRAAM, Pred. te *Donkerbroek*, heeft den 14den Mei, over dit sterfgeval, eene doelmatige Leerrede gehouden, waarvan ten grondslag strekte *Hebr.* IX: 27*a*. *En gelijk het den mensch gezet is eenmaal te sterven.*

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. 21e Julij 1820.

OVER-

OVERIJSSEL.

ZWOLLE

RAALTE, den 23sten Mei. Onze rustende Leeraar Ds. B. DIBBITZ, heeft tot zijn leedwezen ons moeten verlaten, zonder Afscheidsrede voor ons te houden. Een ongelukkige val was daar oorzaak van. Met blijdschap denken wij nog aan zijnen vorigen arbeid onder ons, en wenschen, dat hij nog vele jaren eene aangename rust genieten zal.

RAALTE, den 27sten Mei. Heden werd de Wel Eerw. Heer J. A. SCHRADER, van *Over- en Neder-Asselt*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente Ds. A. L. VAN DER BOON-MESCH, Theol. Doct. Pred. te *Heino*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 14—17. *En Gode zij dank* enz. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijnen dienst, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16 *Want ik schame mij* enz.

ZWOLLE, den 8sten Junij. Door het Klassikaal Bestuur van *Zwolle*, zijn tot Leden van de Classis verklaard, de te *Ommen*, *Raalte* en *Avereest*, bevestigde Predikanten, T. VAN REEN, J. A. SCHRADER en A. G. MEILING AMSHOFF.

AVEREEERST vakant. Zie April 1821.

KAMPEN.

KAMPEN. Ds. W. J. VAN VLOTEN, bevestigd Predikant te *Blokzijl*, is als Lid der Classis van *Kampen* erkend.

KAMPEN. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door den vrijwilligen afstand van den Heer J. A. STRESO, is, door den breeden Kerkeraad, gemaakt het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. HEIN, CROMMELIN, DIBBITZ, VAN DEN BROEK, TIMMERS, BROEKHOF, ROËL, STEMBERG, RAMBONNET, VAN DER FELTS, VAN DAM en SALTET, Predikanten te *Meppelt*, *Zaltbommel*, *Voorthuizen*, *Scherpenzeel*, *Sneek*, *Ruinen*, *Goederede*, *Hervelt*, *Eemnes*, *Katwijk aan den Rijn*, *Beemster* en *Purmerende*.

En daaruit dit zestal:

DD. CROMMELIN, TIMMERS, STEMBERG, HEIN, DIBBITS en VAN DAM.

En dit drietal:

DD. B. STEMBERG, G. H. HEIN en L. DIBBITS.

Waaruit beroepen is Ds. G. H. HEIN, Pred. te *Meppelt*, die dit beroep in beraad genomen heeft.

BLOKZIJL, den 13den Mei 1821. Op den dag van heden, werd onze, van *Ophemert*, tot ons overgekomen Leeraar, Ds. W. J. VAN VLOTEN, in den dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. J. DE WITT. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* IV: 1. *Alzoo houde ons een ieder mensch, als Dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods.* De Bevestigde deed zijne Intrede met *Joan.* X: 16. *Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn: deze moet ik ook toebrengen, en zij zullen mijne stem hooren, en het zal worden eene kudde en een herder.*

BLANKENHAM, den 22sten Mei. In het bijzijn van den Consulent dezer Gemeente, was heden, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. TIMMER, naar *Gamwert* en *Oostum*, het volgend zestal vervaardigd:

DD. A. H. MANTINGH, Predd. te *Oldelemmer* en *Oudetrijne*. R. HOORNSMA CANNEGIETER, te *Steggerden* en *Finkega*. J. MAASEN, te *Kuinre*. P. W. PRINS, te *Aartswoud*. H. D. STUIVING, te *Aangewierda* en E. NOUWEEZIJL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Waar

Waar uit dadelijk beroepen is, Ds. A. H. MANTINGH, Pred. te *Oldelemmer* en *Oudetrijne*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

LUTKEGAST, den 24sten Mei 1821. Onze Leeraar, de Heer C. B. AARDENBURG, stierf heden aan eene uitterende ziekte, in jeugdigen leeftijd, zonder Weduwe of Kinderen na te laten; slechts bijna vier jaren was hij onder ons. Aldus is

LUTKEGAST vakant.

APPINGEDAM.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

OPWIERDA. Zie April 1821.

MIDDELSTUM.

TINALLINGEN, den 13den Mei 1821. Heden heeft onze Leeraar, P. TAAPKENS, beroepen naar de Gemeente van *Uskwert*, zijne afscheidsrede gehouden, met *Pred.* XII: 13.

USKWERT, den 27sten Mei. Heden is onze nieuwe Leeraar, P. TAAPKENS, van *Tinallingen*, tot ons gekomen, bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, den Heer A. J. COSTERUS, Predikant te *Rottum*, met I *Cor.* XVI: 13 en 14. *Waakt, staat in het geloove, houd u manlijk, zijt sterk, dat alle uwe dingen in liefde geschieden.* De bevestigde deed zijne intrede met *Hand.* IV: 12*a*. *En de zaligheid is in geenen anderen.*

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

ENGELEN, den 29sten April 1821. Op heden bepaalde ons, onze Leeraar, Ds. J. D. C. KOCH, in de voorafspraak, bij het voor ons smartelijk berigt, van het overlijden van den Wel Eerw. Heer C. A. LEEMANS, laatst Predikant te *Baardwijk* en den *Elshout*, in den ouderdom van 44 jaren, zijn Wel Eerw. heeft van 1802 tot 1809, het Evangelie der zaligheid onder ons verkondigd, en het herdenken aan zijnen dienst, aan zijne liefde en vriendschap, blijft bij ons in zegening.

ST. MICHIELS-GESTEL, DUNGEN EN GEMUNDE, den 20sten Mei. Onze Leeraar, Ds. J. VAN AAKEN, heeft, bevorens van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen zijnde, zijn dienstwerk heden onder ons geëindigd. Zijn Wel Eerw. predikte over 2 *Cor.* XII: 1*a*. *Te roemen is mij waarlijk niet oorbaar.*

BOXTEL, ESCH EN LIEMPDE, den 27sten Mei. Heden is Ds. J. VAN AAKEN, als Predikant dezer Gemeente bevestigd, door Ds. J. G. HOOGKLIMMER, Pred. te *Vucht*. De bevestiger had tot tekst 1 *Timoth.* IV: 16. Des namiddags aanvaardde de bevestigde zijn dienstwerk, met *Matth.* XVIII: 20. *Waar twee of drie in mijnen naam vergaderd zijn*, enz.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

BERLICUM EN ROSMALEN staat vakant te worden. Zie April 1821.

B R E D A.

DE LEUR. Uit eene nominatie, door het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk, den

den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren:

DD. P. BROEKMAN, Predikant te *Heikop* en *Boeikop*. W. VAN DER LEEUW, Predikant te *Limmen*. en J. OVERMAN, Predikant te *Groot Ammers*.

Is Ds. P. BROEKMAN, door Z. M. benoemd tot Predikant van *de Lour*, en zal dus aldaar naar Kerkorde beroepen worden.

GEERTRUIDENBERG. Uit eene nominatie door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren:

DD. J. DE HEER, Predikant te *Valburg* en *Homoet*. H. J. KROM, Predikant te *Oudenbosch* en J. VAN DER FELTZ, Predikant te *Katwijk aan den Rhijn*.

Is Ds. J. DE HEER, door Z. M. benoemd, tot Predikant van *Geertruidenberg*, en zal dus aldaar naar Kerkorde beroepen worden.

H E U S D E N.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT, den 7den Mei 1821. Onze achtingwaardige Predikant C. A. LEEMANS, overleed den 25sten April l. l. alhier, in den ouderdom van ruim 44 jaren, aan de gevolgen van het water in de borst, en eenen hevige daar bij komende zinkingkoorts.

In den jare 1809. volgde hij zijnen waardigen Vader, in deze Gemeente, als Leeraar op, na alvorens gedurende zeven jaren, het Evangelie te *Engelen*, verkondigd te hebben. De Kerk en de Diakenie alhier, hebben de meeste verpligting aan hem, naardien hij zich in onderscheidene gevallen, in de handhaving en bevordering van derzelver regten en belangen, hoogstverdienstelijk maakte; overigens was hij een waarlijk opregt, en edel mensch, een hartelijk en belangeloos vriend, en een Leeraar des Evangelies, die zelf beoefende wat hij anderen als pligt inscherpte.

Eene treffende Lijkrede is over hem den 6den Mei gehouden, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. VAN NOORDEN, Pred. te *Drunen* en *Nieuwkuik*, naar aanleiding van *Ps.* XXXVII: 37.

OP- EN NEDERANDEL. Zie April 1821.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD vakant. Zie Mei 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

VLEDDER, den 1sten Junij. Ter vervulling van de vakature alhier, is door de Stembevoegden der Gemeente, voor de tweede maal, als Predikant benoemd Ds. J. H. HEERSPINK, Leeraar te *Sleen*, en Zijn Eerw. hierop ook Kerkelijk beroepen zijnde, heeft, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, dit beroep aangenomen.

RUINERWOLDE. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. G. MEILING AMSHOFF, van hier beroepen naar *Avereerst*, van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Classis van *Meppel* behoorlijk ontslagen zijnde, heeft den 20sten Mei afscheid van ons genomen, en bij die gelegenheid de standvastigheid in de belijdenis en de beoefening van het Christendom ons aanbevolen, naar 1 *Cor.* XV: 58.

Ter vervulling dezer vakature, is alhier, volgens de Collatie van *Z.* M. den Koning, den 29sten Mei beroepen Ds. C. ALBERTI, Predikant te *Zweelo*.

MEPPEL, den 10den Junij 1821. Heden gaf onzen Leeraar Ds. A. DE KONING ons berigt, van de

de beroeping naar *Kampen*, op zijnen Ambtgenoot Ds. G. H. HEIN uitgebragt. Den volgenden dag gaf ons de beroepene zelf kennis van de mogelijkheid zijner fcheiding, over welke hij echter zich zal beraden.

MEPPEL. Zie April 1821.

KOEVERDEN.

KOEVERDEN. Uit eene nominatie, door het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren de Heeren:

R. P. MENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbeftuur van *Groningen*. J. C. RIEHM, Theologiæ Doctor en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbeftuur van *Utrecht*. J. H. BROUWER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbeftuur van *Noordholland*;

Is de Kandidaat MENSINGA, door Z. M. benoemd, tot tweeden Predikant te *Koeverden*, en zal dus aldaar naar Kerkorde beroepen worden.

WALSCHE KERK.

UTRECHT, den 10den Junij 1820. De dag van heden was voor onzen oudften Leeraar Ds. J. H. CHATELAIN, en voor onze geheele Gemeente, een dag van Godsdienftige erkentenis; daar het Zijn Wel Eerw. mogt gebeuren, met ons de gedachtenis te vieren, van zijnen 25jarigen dienst onder ons, en te gelijk van het voorregt dat hij heeft mogen genieten, nu gedurende het derde eener eeuw, het woord van het Evangelie als Herder en Leeraar te verkondigen, zijnde in 1788 in de Walfche Gemeente van *Breda*, met oplegging der handen bevestigd, en op den 5den Junij 1796, in den Heiligen dienst bij

des

deze Gemeente ingezegend. Het groote Feest op dezen dag door de Christelijke Kerk gevierd, en met de prediking van het Evangelie zoo naauw verbonden, gaf onzen Leeraar gepaste gelegenheid, om, naar aanleiding van *Hand.* II: 4. van de verspreiding van het dierbaar woord der waarheid in de verafgelegendste gewesten, en ook in de onzen dankbaar gewag te maken, en aldus ongezocht van het voorregt te spreken, dat hem is te beurt gevallen, om, gedurende het laatstverloopen vierde gedeelte eener eeuw, hetzelve bij eene, hem zoo dierbare en zoo liefhebbende Gemeente te verkondigen, en nog, niettegenstaande zijne toenemende zwakte, te blijven verkondigen. Onze dankzeggingen paarden wij hartelijk met die van onzen voorganger, en onze gebeden hebben wij met de zijnen tot God opgezonden, dat deze onze Leeraar, benevens zijnen Ambtgenoot, nog lang voor onze Gemeente gespaard, en zijn dienst onder ons gezegend blijve.

ZUTPHEN, den 1sten Junij. Het heeft Z. M. onzen Koning behaagd, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 2den Mei l. l., de Walsche Predikantsplaats alhier te supprimeren, en alzoo onzen Kerkeraad en Gemeente, met die der Nederduitsche Hervormde Gemeente te vereenigen.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

GRONINGEN vakant. Zie Maart 1821.

L I M B U R G, enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, *Nederduitsche Gemeente.* Bij besluit van Z. M. den Koning, den 14den Mei l. l., No. 86. is tot vervulling der vakature, ver-

veroorzaakt door 't overlijden van Ds. D. K. ARMSEN, tot Predikant bij deze Gemeente aangesteld, Ds. C. VAN EPEN, Pred. te *Veendam*; dezelve is dien ten gevolgen, op den 25sten Mei, door den Kerkeraad op de gewone wijze beroepen, en zijn Eerw. heeft deze beroeping in beraad genomen.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

SOURABAHA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.

AMERS-

AMERSFOORT vakant.

FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 25sten Mei 1821. De derde jaarlijksche vergadering der Evangeliesch Luthersche Sijnode, is alhier van den 9den tot den 18den dezer maand gehouden geworden. Zij werd door Zijne Excellentie den Heer Staatsraad, Directeur Generaal, *voor de Zaken* der Hervormde Kerk enz., vergezeld van den Wel Ed. Gestr. Heer Secretaris en Adviseur bij deszelfs Departement, in het Kerkgebouw der alhier gevestigde Evangelisch Luthersche Gemeente, onder de gewone plegtigheden, en na het houden van de meest doelmatige en treffendste aanspraken, op den eerstvoornoemden dag geopend, en, na den afloop harer werkzaamheden in beslotene zittingen, op den laatstgenoemden gesloten.

Ingevolge Ministerieele dispositie, werd de Leerrede ter opening, door den Heer J. H. SPRÖ, Hoogd. Predikant bij de Plaatselijke Gemeente, en die ter sluiting door den Heer G. ECKHART, Predikant te *Groningen*, gehouden; handelende de eerste, naar aanleiding van *Marcus* IV: 26—29: Over het verborgen gedijen van het rijk Gods, en de laatste, naar *Matth.* V: 13—16: Over de zedelijke Godsdienstige veredeling der menschheid, als het hoofddoel van het Christendom.

Beide deze plegtigheden werden, op uitnoodiging van wege de Sijnode, door den Heer Staatsraad VAN GENNEP, als Curator van het Luthersche Seminarium te *Amsterdam*, en den

Heer

Heer Predikant J. J. DERMOUT, als Secretaris der Algemeene Hervormde Sijnode, (zijnde haar laatstvoorgaande en mede uitgenoodigde Voorzitter, de Heer A. VAN DEINSE, Predikant te *Middelburg*, wegens te grooten afstand van plaats, en veelvuldige bezigheden, buiten staat geweest, ter dezer gelegenheid herwaarts te komen,) alsmede door eenige Leeraren en Voorstanderen van onderscheidene Protestantsche Gezindten, en andere toehoorderen bijgewoond; welke allen, na eene gepaste beantwoording der voornoemde aanspraken van Z. Exc., den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, even als de gezamentlijke leden der vergadering, door haren Voorzitter, (den Ridder G. H. LAGERS, Predikant te *Amsterdam*,) met betuigingen van ongeveinsde hoogachting, van broederlijke liefde en erkentenis, gelijk van heilwenschende deelneming werden toegesproken.

De vergadering scheidde in de verblijdende hoop, dat het door haar, onder den Goddelijken bijstand, volbragte werk, schoon zich daar van ook deze reis, slechts weinige gevolgen, naar buiten zullen vertoonen, nogtans onder den verderen zegen des Allerhoogsten, eenige heilzame vruchten, ter bevordering van de belangen haars Kerkgenootschaps, en die des Christendoms in het algemeen, zal opleveren.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

WILDERVANK en VEENDAM. Zie Mei 1821.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM
WOLTHUIZEN } vakant.
NENDORP

DRIEVER vakant. Zie April 1821.
KRITSUM. Zie April 1821.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MEHRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

BERIGTEN.

Sedert den 10den Mei, tot heden den 10den Junij, zijn, ten behoeve der Protestantsche Gemeenten in *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, bij het Provinciaal Kerkbestuur, ontvangen de navolgende giften:

Van de Gemeente van	*Peesens*	*f*	7 : — : —
——— ———	*Waaksens*	-	3 : 1 : 8
——— ———	*Morrha* c. a.	-	10 : — : —
——— ———	*Nes en Wierum*	-	13 : — : —
——— ———	*Birdaard* c. a.	-	12 : — : —
——— ———	*Nijkerk*	-	16 : 4 : —
——— ———	*Dantumwonde*	-	33 : — : —

Van

Van de Gemeente van *Anjum*	*f* 17	6	—
——— ——— *Fewerd*	- 20	6	—
——— ——— *Blija*	- 6	4	—
——— ——— *Akkerwoude*	- 9	—	—
——— ——— *Schiermonnikoog*	- 7	3	8
——— ——— *Ee en Engwierum*	- 35	10	—
——— ——— *Bodegraven*	- 20	—	—
——— ——— *Doorn*	- 27	—	—
Van den Heer J. V. R. te *Rotterdam*	- 10	—	—
— N. N.	- 7	—	—
— de Gemeente van *Hijlaard*, *Lijons* en *Huins*	- 15	—	—
——— ——— *Vaassen*	- 20	—	—
——— ——— *Zwolle*	- 265	5	—
——— ——— *Groenlo*	- 15	—	—
——— ——— *Leijden*	- 745	12	8
Van eenen onbekende uit *Utrecht*, eene Coupon, groot	- 50	—	—

Het Provinciaal Kerkbestuur, heeft ditmaal bij de vroegere berigten alleenlijk te voegen, dat de onderhanden genomene werken, steeds met zoo veel voorspoed worden voortgezet, dat dezelve zeer waarschijnlijk voltooid zullen zijn, vóór het eindigen van den termijn, bij de bestekken van aanbesteding bepaald; en dat het Kerkbestuur, deszelfs maatregelen steeds voorzigtiglijk uitbreidende naar gelang van de inkomende giften, nu ook deszelfs aandacht heeft gevestigd op *Winsen*, alwaar eerstdaags de aan het Pastoriehuis vereischt wordende reparatiën zullen worden opgenomen en begroot.

Het Provinciaal Kerkbestuur, herhaalt de betuiging van deszelfs erkentelijkheid voor de edelmoedige ondersteuning, welke het van zoo vele Gemeenten mogt ontvangen, en hoopt, dat ook andere Gemeenten, welke het vermo-

gen hier toe hebben, wel iets zullen willen bijdragen, om eene onderneming geheel te doen voltooijen, welke, zoo zij gelukkig ten einde wordt gebragt, — waar aan men nu bijna niet twijfelen kan, — een schoon gedenkteeken zal zijn van het belang, hetwelk de Nederlandsche Protestanten stellen in den Godsdienst, welken zij het voorregt hebben te belijden.

Uit naam van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*,
H. H. DONKER CURTIUS.

Een Predikant buiten vaste bediening, waarvan men de noodige informatien bekomen kan, biedt zich op redelijke Conditien aan, om voor een oud of zwak Predikant in een stad of welgelegen dorp den Predikdienst gedeeltelijk waarteriemen; adres onder Letter A bij de Uitgevers dezes.

LETTER-NIEUWS.

Wie den Zoon heeft, heeft het Leven, wie den Zoon Gods niet heeft, heeft het Leven niet; — Bevestigingsrede, door J. DECKER ZIMMERMAN, Pred. bij de Evangelische Luthersche Gemeente te *Utrecht*, word heden uitgegeven te *Utrecht*, bij P. QUINT, en zijn mede in getallen te bekomen, te *Amsterdam* bij Brave, van Dijk en Schaares, *'s Hertogenbosch*, Noman, *Rotterdam*, Hendriksen en verder alom.

G. J. A Beijerinck, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

ELIZE, *voor Meisjes*, door N. SWART, met Vignet, door KRUSEMAN en VELIJN, gr. 8vo. prijs *f* 2 : 10: —

Pe-

Penelopé, of *Maandwerk aan het Vrouwelijk Geslacht toegewijd.* Bevattende de Beschrijving en afbeelding van allerhande soorten van Vrouwelijke handwerken; benevens eenige lektuur over onderwerpen uit den Vrouwelijken kring door A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, N°. 5, met twee gekleurde platen, inhoudende: I. Eene schilderij met vruchten en bloemen van laken of fluweel. II. Over werken in stroo. III. Een laag werkmandje met zijde, lint en krip. Voorts tot Lektuur: de Lente. De Prijs is bij Inteekening voor elke No. 30 stuivers.

F. GIRARDET, *De Ouderlijke Nalatenschap*, of *Brieven van geene zijde des Grafs.* Met een aanprijzend Voorberigt van J. H. KROM, Predikant te *Gouda*. Versierd met Vignet, door P. VELIJN, gr 8vo. De Prijs is *f* 3: 12: —

W. HEUDE, *Reis op de Perzische Golf*, *en verder over land van Indië naar Engeland*, in 1817. gr. 8vo. met platen. De prijs is *f* 4: 16: — Onder de talrijke Reisbeschrijvingen, onderscheidt zich deze belangrijke en onderhoudende Reis van den Luitenant HEUDE, in het bijzonder; zijnde gedaan dwars door Barbaarsche Volkstammen, welke voor het eerst eenen Europeaan zagen.

MAIJER's, *Lotgevallen van een Zwitser, op zijne Reize naar Jerusalem en den Libanon*, 2 Deelen, met platen. De prijs is *f* 6: —: —

Deze onderhoudende Reis, schetst bijzonderlijk de karakters der Turken, en nieuwe Grieken, en geeft eene naauwkeurige beschrijving van Konstantinopel, en een groot gedeelte van Griekenland.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt Bommel*, is heden van de pers gekomen, en verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, en alom.

Vervolg op den Catechismus der Natuur, door wijlen J. F. MARTINET, of Volkomene Schets van een geheel nieuw Zamenstel der Natuurlijke Historie in het Algemeen, uitgegeven door P. N. MUIJT, 5de en 6de deel, met een register en 8 fraaije uitslaande platen, of onder den titel van Volkomene Schets van een geheel nieuw Zamenstel der Natuurlijke Historie in het Algemeen, 1ste en 2de deel compleet, in groot 8vo *f* 8: 10:

NB. De prijs van dit werk is gering gesteld op 2 stuivers per vel, en 8 stuivers voor elke uitslaande plaat, een derde minder als men ordinair berekent.

De Godsdienst-vriend der Landlieden, No. 5 en 6. met voorrede, titel en inhoud, *f* 1:8: de 6 nommers dezes werks in een deel compleet, *f* 3:8:

P. N. MUIJT, *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden, een leer en Leesboek, ten gebruike der scholen.* Eerste stukje (behelzende de Geschiedkundige Beschrijving onzes Vaderlands,) groot 7½ vel, *f* —:6:

——— Dito, tweede stukje, eerste gedeelte (behelzende de Aardrijkskundige Beschrijving der Noordelijke Provincien onzes Vaderlands) groot 7½ vel, *f* —:6:

——— Dito, tweede stukje, tweede gedeelte (behelzende de Aardrijkskundige Beschrijving der Zuidelijke Provincien onzes Vaderland) groot 7½ vel, *f* —:6:

——— Aardrijkskundig Leer- en Leesboek ten dienste der Scholen, (handelende niet alleen over de onderscheidene landen, maar ook de verschillende volken van onzen aardbol.) Tweede verbeterde en vermeerderde uitgave, groot 8 vellen, *f* —:6:—

De bovenstaande 4 werkjes, zijn zoodanig ingerigt, dat dezelve niet alleen in rangschikking op elkander volgen, en daar door een geheel Geschied- en Aardrijkskundig Onderwijs voor de Schooljeugd uitmaken, maar ook dat zij afzonderlijk kunnen worden gebruikt, zijnde ieder stukje op zich zelven compleet, en afzonderlijk bruikbaar.

——— *Nieuw Spel en Leesboekje voor meergevorderde Leerlingen*, groot 3½ vel, *f* —:3:

De bovengemelde Schoolboekjes van P. N. MUIJT, zijn alle met vijfderlei onderscheidene lettersoorten gedrukt, ter meerdere leer- en leesoefening voor de jeugd.

NB Van de bovenstaande Schoolboekjes, voor Schoolhouders met getallen, tot mindere prijzen.

Bij J. Römelingh, te *Groningen*, is van de pers gekomen en bij W. Brave, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

1. *Handleiding tot een grondig onderrigt in het Schaakspel*; naar het Hoogduitsch, van A. J. T. FILDING. De prijs is 12 stuivers.

2. G. VOSSII, *Rhetorica Contracta*, curavit S. W. SCHIPPERS. De prijs is 12 stuivers.

3. CORN. NEPOTIS, *Vitæ Excellentium Imperatorum ad Optimas Editiones Collatæ*, cur. S. W. SCHIPPERS. De prijs is 10 stuiv., en op best drukpapier 14 stuivers.

4.

4. PHAEDRI, *Fabulæ Aesopiæ, cum tribus Fabularum Appendicibus; ad Optimas Editiones Collatæ*, cur. S. W. SCHIPPERS. De prijs is 8 stuivers, en op best drukpapier 10 stuivers.

Bij de Boekverkooper, N. Glijsbeek, op de Lelijgracht, No. 21. te *Amsterdam*, is voor de prijs van 16 Stuivers te bekomen:

Een allernuttigst en voor den Huisgodsdienst van Christelijke Familien uitsteekend geschikt Werkje, getiteld: *Stichtelijke Gedachten op alle dagen van 't Jaar*, meestal getrokken uit de beste Nederlandsche Schrijvers. De beste aanbeveling van dit godvruchtig Werkje is, deszelfs eenvoudigheid, bevattelijkheid en stichtelijke strekking, om minkundigen voor te lichten, en aan eene of andere godsdienstige waarheid te herinneren, en dezelve ongevoelig in het geheugen te prenten. Gemeld Werkje is mede zeer geschikt tot prijsjes, om de naarstigheid der Christelijke Jeugd te beloonen, om alzoo vroegtijdig hen godvruchtige indrukken te doen verkrijgen, omtrent het edele en schoone van den Godsdienst.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

R E-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

Epi-

Lij-

Vlugt

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

C.

D.

Dis-

E.

G.

H.

J.

Jezus

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

BAK-

Duo-

H.

J.

Jo-

L.

M.

TAIJ

T.

V.

W.

WE